

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA DE ZARAGOZA

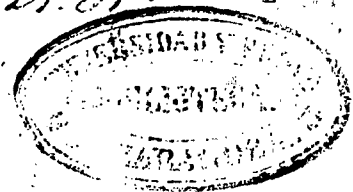
SIGNATURA: I - 62

*Gruner, Vincentius. Expositio officii Missae sacrique
canonis. Caesaraugustae. 1479-84.*

Officij misse sacris canonis expositio: et signoz que inibi quotidie sunt mystice representationis declaratio. cum picturaz contingere potentiaz obuiatione. in alma vniuersitate libezensi edita: incipit feliciter.

Euerendi patres et domini. Cogitanti michi crebrius ac diligenti indagine diebus multis et noctibus in armario mentis mee reuoluenti: quod laboris. quod ve utilitatis per felici incremento nonelle platuris: illustri principum dominorum marchionum missenensium videlicet almae nostre vniuersitatis libezensis facere possem et exhibere cum effectu. inter cetera offerebat oculis mei cordis sacri canonis expositionem et signoz que in sacratissime missae officio per vniuersum mundum dictum sunt mysticam representationem intelligendam omnibus christifidelibus fore necessariam: et ad salutem animarum: necnon spirituale consolationem maxime ualidam: et signanter clericis non solum religiosis: uerum etiam secularibus de facto in sacris constitutis: diuina iuxta sui ordinis exigentiam tractantibus aut etiam in futurum tractare uolentibus. Omnino enim expedit ut quilibet talis intelligat ea quae ad officinum suum spectare dinoscuntur: ne eis et cuilibet eorum contingat sicut similes: que consimiles actus prout ab hominibus fieri uidet exercet et operatur: quid uero significent minime apprehendit. Quapropter ob mei ingenij exercitationem et proximorum utilitatem: ad officium misse et uerborum sacri canonis expositionem necnon signorum motuum actuum et gestorum eiusdem mysticam declarationem: prout deus dederit conuertam. Non nouas expositiones aut rationes eorum quae in officio peraguntur de capite proprio assignando. sed cum paucula Ruth post messorum. id est sanctos doctores et alios hanc materiam tractantes spicas. id est expositiones et qualescunque rationes in agro sacrae scripture et praesertim sacri canonis misse colligendo. Ad huius autem laboris aggressum hortatur desiderium proficiendi: sed dehortatur infirmitas deficiendi. Vereor enim ne opus ultra vires aggrediar. Tunc propter ignorantiam meam noueraz cecitatem qua cogor dici stolidissimus virorum et sapientia hominum non est mecum. non didici sapientiam: et scientiam sanctorum non noui peruenire. Tu propter materiam

21. 2/14

pposite nimia difficultate. Nam quolibz verbum quod in sacro
canone exprimitur. et quolibz signum et opus orationis et cantus et
quolibz gestus ex divina revelatione: vel ex apostolica institutione sa-
ctis partibus sic fieri et sub tali forma credit esse revelatum ad a-
liqua mysteria et mystica representanda. Has autem mystificationes quis
enarrabit. pure namque altus est. Joban. iij. c. Quis. n. cogno-
vit sensum domini. quonia incognitabilia sunt iudicia eius: et inne-
stigabiles vie eius. ad rom. xj. Cogitationes mortalium timide
et incerte perveniunt nostre. Difficilia. n. estimamus que sunt in ter-
ra: et que in prospectu nostro sunt invenimus cum labore. Quis igitur
investigabit sensum tuum. Quis sciet iter tuum nisi tu dederis
sapientiam: et miseris spiritum sanctum tuum de altissimis. Tu etiam
propter virtutis mee intellectus inabilitatem. Non. n. habeo in-
tellectum tante capacitatis et ydoneitatis: ut proprium. et in ipso han-
rire valeam aquam vivam: aquam. s. sapientie salutaris: a me in vestra
corda irrigue emanare. Quare merito dicere possum illud su-
pane: danielis. xij. Angustie michi sunt undique. et quod eligam ig-
norum. Confusus sum de adiutorio illius qui ait. ois qui petit accipit
et qui querit invenit. et pulsati aperietur. luce. xj. consolatorum ex ver-
bis sanctorum accipies: non retrospectivo: manum missam ad aratrum
retraham: sed constanter bene propositum et bene deliberatum fideliter ex-
equar. et eius adiutorio perficiam. dicit namque beatus Jaco. i. canonica
sua causa. j. Si quis vestrum indiget sapientia postulet eam a deo: qui
affluentem dat oibus et nulli inprobat. Et ad idem inquit propheta di.
Dilata os tuum et implebo illud. ps. lxxvj. Et alibi dicit. Acce-
dere ad eum et illuminamini. ps. xxxvj. Quorum sanctorum dicitis sic mu-
nitur et aiat: accedo constanter ad fontem sapientie lucem veram il-
luminantem omnes hominem venientem in hunc mundum. Joba. j. petes con-
fide ter cum salomoe dicens illud sap. ix. Deus patrum nostrorum et
domine misericordie que fecisti omnia verbo tuo. da michi sedem tuam
et assistentem sapientiam. et noli me reprobare a pueris tuis:
quia servus tuus ego sum et filius ancille tue: homo infirmus et
exigui corporis. Ad intellectum iudicij et legum: mitte michi illam
de celis et de sede magnitudinis tue ut mecum sit et mecum
laboret: ut sciam quid acceptum sit coram te. Scit enim omnia
et intelligit. ut educat me in operibus meis sobrie. et custo-
diat me in sua potentia: ut accepta illi sint opera mea. Edu-
cat inquit me in actibus docendi et legendi per semitas equitatis et ve-

ritatis. principio bono et salubri inchoando medio salubriori
continuando ad finem optimum pertingendo et custodiat me in sua po-
tentia ne a via rationis exorbitans: zizaniam. i. errore proprie ig-
norantie vel quis idecetera enormiter subinferam edocedo. ut
sic opera mea foveri sapientie cuius adiutorio totaliter confisus opus
vires aggredior et vobis dominis meis sint grata et accepta
quod vobis prestat dignetur vera sapientia. vna cum patre et sancto
paraclyto deus in secula seculorum benedictus. Amen.

In honorem benedicti et individue trinitatis. patris vi-
delicet et filij et spiritus sancti: sanctorumque patronorum huius diocesis
merschurgen. s. sancti iohannis baptiste et sancti lauren-
tij. necnon pro felici cremato alme universitatis liberzesis: ag-
gressurus laborem gradum: sed domino annuente utile ac fructuosum
sepe sacratissime misse declarationem. Pro meliori dicendum in-
telligentia ipsam in duos dividendo libros partiales. Quorum primus
erit de quibusdam precedentibus et disponentibus ad dominici corporis
cristi tractationem et sumptionem et de ipso sacramento corporis cristis
in se et in generali. Secundus liber erit de perficiendis hoc sacra-
mentum dignissimum et de periculis circa hoc contingentibus. Hec. n.
duo unicuique accedere ad tantum mysterium celebrandum sunt neces-
saria. Primo ut sciat seipsum disponere aptum. Secundo ut sci-
at seipsum perficere devotius: et periculis si contingant obviare
canti propter primum reddit hoc sacramentum valde gloriosum et lau-
dabile propter secundum multum venerandum ineffabile et timorosum
et quod cum magna diligentia et sollicitudine est tractandum. Primus li-
ber quisque continebit tractatum quorum Primus erit de studio sa-
cre scripture. Secundus de sacramento eucharistie. Tertius de
ministro hoc sacramentum in officio misse usu quotidiano tracta-
te: et de quibusdam ad eum pertinentibus. Quartus quare missa sit institu-
ta. unde dicat et quomodo distinguat enarrabit. Quintus de vestimeto
rum decorem multiplicitate: et instrumentorum concurrentium multi-
formitate et necessitate tractabit. Tractatus primus sex bre-
via capitula continebit quorum Primum ponit causas propter quas sa-
cra scriptura ferventer sit studenda. Scilicet causa. ostendit quot et que in
se debeat habere lector sacre scripture. Tertium insinuat si-
ne propter que ipsa sit studenda. Quartum manifestabit quot
modis contingat peccare in studendo ista vel aliam scientiam
Quintum tractabit modum studendi sacre scripture. Sextum et

ultimū declarabit quot modis sacra scriptura exponatur

Capitulū. j. in quo ponuntur cause quare
sacra scriptura feruenter sit studenda.

Tantum ad primū capitulū dico quod sacra scriptura
quātū ad presens occurrat nonz de causis feruenter
est studenda. Primo ppter sui originis et auctoris
altitudines Ipsa nāq est sapientia vera q de se gloriatur ecele.
xxij. Ego sapientia ex ore altissimi p̄dini primogenita aff
oem creaturā. Nā diuina pagina nō hūanis ratōibz est ad
inuenta quēadmodū alie scie; sed diuinitz ē inspirata. Et
nāq auctor nō homo nec creatura; sed deus ē et creator; quare
ei⁹ excellēs ē auctoritas: Maior. n. ē ei⁹ auctoritas: q̄ ois
hūani ingenij p̄spicacitas: ut inquit bea. aug; Secūdo ppter ei⁹
copiositatē Nulla nāq scriptura ea copiosior inuenit; nā
secūdu be. aug. in eplā ad volusionuz. In ea quodāmodo ois
scriptura cōtinet. Hec inquit ē p̄bica; eo quod oim naturarū
cause sūt in deo. Hec et̄ica; inquātū p vitā bonaz et bone/
stā ea q diligēda sūt diligunt. Sūt nāq de⁹ et p̄rimi diligē
di. Hec logica: quia lumē veritatis: hec aug. Ipse quippe de⁹ q
obiectū ē sacre theologie ver⁹ doctor mentē illumiat: veri
tatē oñdit. Et ideo apostolus. ij. ad thym. iij. appellat enz
oēz scripturā di. His scriptura dei diuinitus ispirata. Ter
tio ppter ei⁹ necessitatē. vñ be. Ihero. sup ysaiā dicit. Igno
rantia scripturarū ē ignorātia xp̄i. Et merita. Si xp̄m hū
scis: satis ē; si cetera nescis. Hoc ē nescire: siue xp̄o plura
scire. Quarto ppter ei⁹ vtilitatē. Ipsa. n. valet nobis ad aie
refectōez. vñ dicit saluator Math. iij. Nā i solo pane vi
uit hō. s; i oi verbo q̄ p̄cedit de ore dei. Sicut. n. panis ma
terialis reficit corp⁹: sic lectio sacre scripture reficit mentē
Ipsa etiā erigit hoiez a strepitu terrenoz et eterne b̄itudis
dulcedinē facit degustare dicēte be. Ihero. in p̄logo bibliē.
Ama sciam scripturarū: et vicia carnis nō amabis. Etia ea
ignozata: nemo vere sciens et litterat⁹ nūcupat. vñ Ihero.
Nescit litteras q̄ sacras scripturas ignorat. Et secūdu ve
nerabilē bugo. in dydascalico li. v. ca. v. Ad hoc gemin⁹ est
diuine lectionis fruct⁹. Nā mentez illumiat: moribz ornat

Docet nāq qd debeat et quid expediat imitari. Quinto pro
pter ei⁹ illustrationē. de qua bea. grego. ij. mor. loquitur in
hec verba. sacra scriptura quasi quoddā speculū nr̄is mētibz
opponit. ut nostra iterna facies videat. In ipsa nāq nostra
feda. nostraz pulchra cōspicim⁹. Sexto ipsa scriptura sacra
diligēter ē studēda ppter varietatē eorū q̄ in ipsa scripta sūt
Ipsa nāq figurat ezech. ij. vbi di. Et ecce man⁹ dñi ad me
missa ē. in q̄ erat inuolut⁹ liber. et expādit illū corā me. qui
erat script⁹ int⁹ et foris et scripta erāt in eo. lamēta: carmi
na: et ve: quod bea. grego. exposēs sic dicit. Pensādū est no
bis quō in hoc sacro volumie sūt scripta. lamēta: carmina
et ve. Lamēta quēdēz q̄a in eo ē penitētia peccatoz. Carmen
vero q̄a ibi p̄nūciant premia iustoz. Ve autē q̄a ibi est ex
pressa dānatio reproboz. Et ergo peccata p penitētiā dele
as lege q̄ in hoc volumine scripta sūt. s. illud iobelis. ij. Cō
uertimī ad me in ieiunio et fletu. scindite corda vr̄a et non
vestimēta vr̄a. Et rursum. Beati q̄ lugēt Mat. v. Itēz peni
tentiā agite. appropinqt. n. regnū celoz. Et autē de p̄mis
sione gaudij hilarescas. cognosce q̄ in hoc volumie scripta
sūt carmina laudis eterne. videlz. Beati q̄ habitāt in domo
tua dñe: in secula seculozū laudabūt te. Sed si adhuc p̄nti
seculo inheres. si adhuc terrenis voluptatibz delectaris. cō
gnosce in hoc volumie ve scriptū. et ab aīo p timorē expel
le q̄ diligis. Ibi quippe sub vnius dāpnati specie multitudo
exprimit reproboz cū voce veritatis dicat. ligatis mani
bz et pedibz picite eū i tenebras exteriores. Math. xxij. In
hoc itaq volumie oia scripta q̄ erudiūt penitere volentē cō
tinent. Peccasti igit et iā penitet te illicita p̄trasse et vis
agere penitētiā. docearis ibi et inuenies lamēta. Si vero spe
celestiū gaudioz mētē relenari desideras. tibi ad cōsolatiōz
internā inuenias carmē. Etia si mala p̄trasti: et hec p̄pe
trasse nō penitet. sed ceruicē et os erigis. ad nullas peniten
tie lamētatōes inclinare aīuz velis. auditur⁹ es ve. ut quē
nec tremor hūiliat: nec spes ad eterna p̄mia exaltat: dāpna
tionis sue nūc penā prospiciat: et sine excusatione in eternū
suppliciū cadat. Quid ergo fratres agēdu ē nobis modo ni
si vigilandū ē ad hui⁹ verba volumis. et mala q̄ nos egisse
nouim⁹ fletibz peniteam⁹. ut p lamēta penitētie p̄ueniam⁹

ad carnē vite. hec Grego. Septimo ppter ei⁹ internā ⁊ delectabilem reuocillationē. de qua beat⁹ Ihero. in prologo ad paulinū sic scribit. *Oratio te frater carissime inter scripturarum verba ista meditari. nichil aliud noscere. nichil aliud querere. Nonne tibi videtur hic in terris regni celestis habitaculum. quasi diceret utiq. Non eccle. xliij. Pulchritudinē candoris eius mirabatur ois ocul⁹. Octavo propter cōsideratorū simplicitudinē. de qua Aug. in li. confes. dicit. Hec sciētia ueritabilior ē ⁊ dignior oib⁹. q̄a intellectu pfundiori seruato uerbis aptissimis et hūili modo loquēdi cūctis se prebet ⁊ manifestat. Naz hec scia uerit⁹ uerbis altis ⁊ sublimib⁹ ppter subtiles. grossis ⁊ exēplarib⁹ propter rudes: ut q̄libet tam magn⁹ q̄ p̄uus in hac scia nutriat ⁊ pascat. Nono ppter ei⁹ excellentē dignitatē. Sū de ea dicit prouer. iij. Beatus uir q̄ inuenit sapiētiam: ⁊ cui affluit prudentia. melior enī est acq̄siritio ei⁹ negociatione aurī ⁊ argēti puri ⁊ purissimi. preciosior est enī cūctis opib⁹. ⁊ oia q̄ desiderant huic cōparari nō possūt. Longitudo dierū in dextera ei⁹. ⁊ in sinistra illi⁹ diuitie ⁊ gloria. Sic ei⁹ uia pulchre. ⁊ semite ei⁹ omēs pacifice: ⁊ q̄ tenuerit eā beat⁹. Ex quo patet ei⁹ excellentes dignitas. ex eo q̄a est habit⁹ sapiētialis q̄ propter se eligibilis est. ⁊ ē honorabilissim⁹ habit⁹ ⁊ oim nobilissim⁹ quo nulla scia dignior est. ut patet primo methaphisice.*

Capitulū .ij. in quo ostēdit quot ⁊ q̄ in se habere debeat lector sacre scripture.

Lector sacre pagine septē in se debz habere. Primo debz esse solido fūdamēto fūdat⁹. Et illud fūdamētū consistit in duob⁹. Primū ut breues ⁊ lucidā noticiā de his q̄ credere oportet habeat. ne diuersorū voluminū dedit⁹ studio errore incidat in ignorātiā. Secundū ut aliq̄liter artib⁹ liberalib⁹ sit inbut⁹. de qb⁹ uenerabilis hugo in didascalico loq̄tur in hec uerba. Quia propf̄ uidet michi primū operā dandā artib⁹ ubi fūdamēta sūt omniū firma simplexq̄ ueritas aperitur. q̄ totius phie instrumenta sunt. ⁊ in eis omnis doctrine ē fūdamētū. que pre ceteris omnib⁹ sūt habēde. sine qb⁹ null⁹ solet aut potest phisicaz

disciplinā explicare ⁊ diffinire. Secūdo lector debz esse i ueritate educat⁹. q̄ bene innuit cōmendator sup secūdo methaphisice sic dicit. Cōsuetudo audiēdi fabulas ⁊ falsa impedimentū est in cognitione ueritatis. idcirco ex quo p̄fidi iudei a cunabilis nutriuntur in errore ⁊ falsitate ad blasphemā sacramētorū dei ⁊ cristiane religionis ⁊ impossibile aut ad minus difficile ē eos agnoscere lumen ueritatis. Tertio debet esse humilis. q̄a secūdu hugo. in didascalico principio omnis discipline humilitas. ⁊ propf̄ hoc sciētia assimilatur aque q̄ a locis mōtosis ad partes tēdit decliniores. Sū beat⁹ greg⁹. in plo. mor. dicit. Nullus superbus eā attingere pōt. q̄a ipsa sacra scriptura est flūuius altus ⁊ planus in quo agnus ambulat ⁊ elephas natat. Mirabilis ē iste flūuius q̄ est ita planus q̄ ibi agnus. i. simplex ⁊ illiteratus potest siccis pedibus trāsire. ⁊ elephas. i. magnus et supbus natat: immo multotiens submergit̄ p̄ut de sensu suo p̄prio nimis cōfidit. Et ideo secūdu cōsiliū apostoli. nō est plus sapiendū q̄ oportet. Quarto debet esse expedit⁹ a curis carnis ⁊ seculi. Sū Mat. iij. dicit q̄ sollicitudo seculi istius ⁊ fallacie diuitiarū suffocāt uerbu dei sic q̄ sine fructu efficit. Quinto debet esse deuot⁹ nō solū lectione sed etiaz oratiōe intellectu scripture sacre inq̄rat. Sū sap. vij. dicit. Optati ⁊ dati est michi sensus. innocenti ⁊ uenit in me spūs sapientie. Cui alludit dictū hugonis li. j. de anima sic di. Ad sacre scripture cognitionē opus est poti⁹ intima cōpunctione q̄ pfūda inuestigatione. suspirijs q̄ argumentis. crebris gemitibus q̄ copiosis argumētatiōibus. lacrimis q̄ sensibus. oratione q̄ lectione. gratia q̄ lacrimarū sciētia litterarū. celestiu potius cōtemplatione q̄ terrestriu occupatione. hec ille. Hęc conditionez excellent in se habuit sanctus thomas de aq̄no. q̄ quotienscunq̄ aliq̄s difficilis text⁹ canonis biblie sibi occurrebat: quē ex ingenio humano intelligere non potuit totiens ad orationez deuotā se cōuertit. ⁊ plenariā informationez seu intellectū impetravit prout in ipsius legenda apparet copiose. Sexto debet esse studiosus. Primo in audiendo ⁊ legendo. vii apoc. j. Beatus qui audit ⁊ legit uerba prophetie h⁹. Secūdo meditādo de quo prophe. ait. Beatus uir q̄ in lege ei⁹ meditabit die ac

nocte. ps. j. Tertio meorie comendado. eccle. iij. Qui tenuerunt eam vitam hereditabunt. et eos qui eam diligunt diligit deus. Quarto ope adimplendo Jac. j. Fratres estote factores verbi dei et non auditores tantum fallentes vosmetipsos. Si quis vestrum auditor est et non factor assimilabit viro considerati. vultum natiuitatis sue in speculo. Considerat enim se et abiit et oblitus est qualis fuit. quia teste apostolo ad ro. ij. non auditores legis sed factores iustificabuntur. Cui alludit dictum bea. Iero. super psal. j. sic dicetis. Meditatio legis diuine non solum in legendis scripturis: sed etiam in his que scripta sunt faciendis consistit. Et alibi. Ille plus ediscit quam plus facit. Ceterum si quid tu edicisti ego facio. magis mea opera scripturas tenet: quam tuus sermo qui vana sonat. hec ille. Septimo debet esse vigorosus ne propter amaritudinem laboris in addiscendo et difficultate in intelligendo et in opere adimplendo eam postponat et contempnat. quia ipsa sacra scriptura per sensum obscuritatez: et in intelligentie difficultatez assimilatur libro involuto ezechie. ij. Tanta enim ut inquit bea. Aug. in epistola ad volusionum. est christi: anoz profunditas litteraz: ut si in eis proficerez quotidie si etiam solas a iuuentute mea usque ad decrepita senectutez summo studio meliori ingenio conarer addiscere hoc tamen michi coringit quod eadem scriptura in quodam loco ait. cum consumauerit homo tunc incipiat. Hec autem sacra scriptura: licet in intelligendo in addiscendo et in implendo appareat difficilis. tamen ad acta predicta seu divulgata super mel est dulcis. teste propheta cum dicit. Quam dulcia faucibus meis cloquia tua. et c. Ipsa enim sacra scriptura teste beato gregorio. ij. mox. aliquando nobis est cibus: aliquando potus: cibus est nobis in locis obscuris: Potus vero in locis apertioribus: quia quasi exponendo fragitur: et manducando glutitur. Potus vero est in locis apertioribus: quia ita absorbetur ut reperitur. Causaz autem huius quare tanta difficultas est in scripturis diuinis: reddit beatus augustinus. in de vera religione per hec verba. Si in sacra scriptura tantum essent que faciliter intelligerentur: nec studiose quereretur: nec suauiter veritas inueniretur.

Capitulum tertium propter quez finem
sacra scriptura sit addiscenda.

tria sunt genera hominum sacra scripturam legentium
ut dicit hugo in didascalico. quorum primi scientiam diuine scripture appetunt: vel ut diuicias congregent vel honores et famam acquirant. quorum intentio quantum peruersa: tantum miseranda est. sunt et rursus alij quos audire verba dei et opera eius delectat discere: non quia salutifera: sed quia mirabilia sunt scrutari archana dei. et inaudita cognoscere volunt multa scire sed nichil facere. admittunt potentiaz sed non admittunt misericordiam. Hos igitur quid agere dicam: certe nil aliud quam preconia diuina in fabulas commutare quibus intendere solemus ut auditum pascamus non animum quorum voluntas itaque non totaliter maligna sed improvida. Alij vero idcirco sacra scripturam legunt ut secundum apostoli precepta parati sint et prout omni poscenti reddere rationem de ea fide in qua positi sunt ut videlicet inimicos veritatis fortiter destruant minus eruditos doceant ipsi perfectius viam veritatis agnoscat et altius dei secreta intelligentes aptius amemus. Quorum nimirum deuotio laudanda est et imitatione digna. primi sunt miserandi: secundi inuadendi: tertij merito sunt laudandi. Quod exprimit bea. bernardus. ser. xxxiij. super cantica sic dicens. Sunt namque que scire volunt eo fine tantum ut sciant et turpis est curiositas. Et sunt que scire volunt ut sciant ipsi et turpis vanitas est. Et sunt itez que scire volunt ut scientiam suam vendant et turpis questus est. Sunt quoque que scire volunt ut edificent et prudentia est. Et sunt que scire volunt ut edificent et caritas est. Horum vltimi solum duo non inueniuntur in abusione scientie. Quippe que adhuc volunt intelligere ut benefaciant. denique intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiunt. scienti bonum et non facienti peccatum est illi. Ac si per similitudinem dicat. sumentibus cibum et non digerentibus perniciosum est ei. Cibus quod indigestus malos generat humores et corrumpit corpus et non nutrit. sic scientia si igne caritatis non fuerit decocta et per quosdam actus bonos transfusa et digesta reputabitur anime in peccatum. Cui alludit bea. gregorio. tractatus illud psalmi. descendit in infernum viuentes. Sunt quippe sunt qui circa illa que aguntur sciunt et sentiunt. Mortui autem sentire nichil possunt. Mortui in infernum descendunt: si mala nesciendo perpetrant. Cuius vero mala sciunt

¶ tñ faciūt iniquitatez: in infernoz viuentes miseriq; seu/
tientes descendūt.

Capitulū. iij. quot modis cōtingat
peccare studēdo sacrā scripturā vel aliā sciam

Discere quātū in se est nunq̄ est malū: sic nec sci/
re. Quia cui⁹ generatio nō est mala: ipsū quoq; nō
est malū: vt dicit vna maxima: sed contingit p acci/
dens esse peccatū in addiscēdo vel in sciendo. Hoc autē du/
pliciter potest accidere. Vno modo ex parte cognoscentis.
Alio modo ex parte cognoscibilis. Ex parte cognoscentis
est duplex accidens: vnū qñ ppter occupatiōez in studio
alicuius scientie: impedit quis in executione operis ad qđ
tenet. vt si magister ob studiū dimitteret horas canonicas
vel diuinū officiū ad quod tenet. Aliud qñ ppter delectatio/
nez in aliqua scientia studens veniret in cōtempnū alicui⁹
quod tamē venerari deberet: vel desisteret a magis bono et
magis necessario: sicut accidit iberonimo. q̄ tantū delecta/
bat in ornatu verborū tullij: q̄ displicuit incult⁹ sermo p/
phetaz. quēadmodū etiā accidit illis q̄ tantū rationib⁹ hu/
manis innitentes a fide discedūt ⁊ sic eaz impugnāt. Ex p/
te vero cognoscibilis tripliciter contingit peccare. Primo
quādo cognoscibile de facili ad malū inclināt ⁊ in se est p/
ne vtilitatis. vt sūt scientie magicę. ex quaz cognitioe bo/
mo faciliter labit in eaz exercitia. Secūdo quādo cognosci/
bile est vltra potentiā cognoscētis. vñ ecclesiastes. iij. dicit
Altiora te ne q̄sieris Et ptolome⁹ in almagesti. Qui ex/
tendit scientiā vltra industriā suaz: est sicut pastor debilis
cū multis ouibus. Tertio qñ in se cognoscibile est nullius
vtilitatis: vt facta cōtingentia homini rimari .i. scrutari.
vnde ⁊ curiosi dicunt: q̄ sūt scrutatores scientiaz. De q̄bus
beat⁹ greg. scribit in euangelio. homo qdam fecit cenā ⁊c.
Et in omelia sic dicit. Grane est curiositatis viciū: q̄a duz
cuiuslibet mentē ad inuestigandū vitā p̄mi exteri⁹ ducit
semper in se sua intima abscondit: vt aliena facies se nesci/
at: ⁊ curiosi animus quantū peritus fuerit alieni incerti:
tanto fiet magis ignarus sui.

Capitulū. v. de modo studendi
sacram scripturā.

Satus bernardus ser. xxxvij. sup cantica. vbi assu/
mit illud apostoli. Nolite sapere plus q̄ oportet. sed
sapite ad sobrietatē sic dicit. Quid ē sapere ad sobri/
etate: vigilātissime seruare qđ scire magis pri⁹ ve oportet
tēpus enī breue est. Est autē quātū in se ois scientia bona:
q̄ tñ veritati subnixa est. i. stabilita. sed tu q̄ timore ⁊ tre/
more viuīs tui ipsius operare salutez. p tēporis breuitate
festines eam scire amplius. quaz senteris viciniorē salutē.
Nōne medici corporis diffiniūt eligere in sumendis cibus.
qđ pri⁹ ⁊ qđ posteri⁹. Nam ⁊ si bonos constat esse cibos
quos deus creauit. tu tñ in sumēdo: ordinez ⁊ modū nō ob/
seruas reddis eos plane nō bonos. Idcirco ergo quod dico
de cibus: hoc etiam sentiri oportet de scientijs. Nides ergo
quoniā non pbat multa scientē si sciendi modū nescierit.
Nides inq̄ quē fructū ⁊ quā vtilitatē in modo sciēdi cōsti/
tuit. Quid ergo dicis modū sciendi: nisi vt scias quo ordie
quo studio: quo fine: queq; noscere oporteat. Quo ordine:
vt id pri⁹ quod maturius ē ad salutē. Quo studio. vt id ar/
dentius quod vehementi⁹ est ad amorē. Quo fine. vt non
ad inanē gloriā aut curiositatē aut aliquod simile: sed tātū
ad edificatiōez tuā aut p̄mi. hec bern. In q̄bus verbis
tria innuuntur q̄ sūt necessaria volēti studere sacrā scriptu/
ram ⁊ fructū ac vtilitatē ex ei⁹ studio cōseq̄. Primū vt cō/
gruo ordine se ad studēda applicet. Secūdū vt moderamen
in diligēdo obseruet. Tertiuū vt finē laudabilē ⁊ rationalez
obseruet ⁊ intendat. de quo sufficienter dictū est in capitu/
lo precedēti. Primo igit̄ oportet diuinū lectorē considerare
ordinē legendi. s. q̄ boz ordine legēdi alia antecēdāt. Aptis/
sime .n. incedit q̄ incedit recto ordine. s. qui incedit ordine
quo cūcta sūt: vt dicit hugo in didascalico. Hic autem ordo
seruand⁹ potest sumi dupliciter. vno mō absolute. alio mō
ad ordinē intentiōis legētis. Ordo absolute sūpt⁹ in sacra
scriptura debet esse talis: vt pri⁹ historias discat: ⁊ rez ge/
staz veritatē: a principio reperēs vsq; ad finē. s. qđ gestū sit
quādo: vbi. ⁊ a q̄b⁹ gestuz sit. Nō. n. quis pfectus fieri pōt

in allegoria: nisi prius fundatus fuerit in historia. Hanc. s. hystoria in sacra scriptura tanquam fundamentum et principium doctrine ponat. Deinde per significationem typicam in arcem fidei se erigat allegorie mysteria inuestigando ut sciat non solum litteram sine sequens: verum etiam spiritum vivificantem tractet. et habeat per quem spiritualis intelligentie veritati consolidatur. sensum suum divinis auctoritatibus non proferat. nec seipsum sequatur ut in ea littera totum veritatis iudicium pendere credat. Tali vero moderamine utatur: ut cum inquirendo subtilis fuerit: in presumendo non temerarius inveniat hanc. s. allegoriam tanquam fabricam que super hystoriam fundata esse existimat. In tropologia vero magis rerum quam vocum significationes advertat. ex qua naturalis iusticia et nostrorum morum disciplina nascitur. In qua contemplando quid fecerit deus quid nobis faciendum sit cognoscimus. Per quam quasi superducto pulcherrimo colore domum anime ab intra conversatione vero ab extra bonis operibus depingat. si lector habebit in hystoria quo facta dei memoratur. in allegoria quo sacramenta eius credat. in tropologia vero quo perfectione eius imitetur. Ordo vero sumptus in ordine ad intentionem legentis non potest determinate et in speciali exprimi. eo quod diversorum diverse sunt intentiones. potest tamen sub generali doctrina ordo studendi studentibus sic explicari secundum quod dicit hugo in didascal. per hec verba. Qui virtutum notitiam et formam videndi querit in sacro eloquio hos libros debet magis legere quam huius mundi contemptum persuadet. et animum ad sui conditoris amorem accendit. recteque vivendi tramitem docet ut sunt libri in quibus sanctorum patrum vita et martirum triumphus describuntur. et illorum doctorum libri ex quorum dictis ad disciplinam veram secundum statum nostrum ad nos pertinentem discimus. ut sunt moralitates Gregorij Bernardi. ceterorumque doctorum. Qui vero voluerit spiritus simplicioribus scripturis: profunda atque obscura rimari atque enigmatibus prophetarum et mysticis sacramentorum intellectibus insistere doctores grati stili difficultioris ut augustinus. in multis libris. et ambrosium. et originalia doctorum: questionibus que difficiles ab eis solutas prelegat studiose. Secundo principaliter ut dictum est volens studere sacra scripturam moderamine et applicando et studendo debet observare. Moderamine igitur studendi et addiscendi in duobus consistit

secundum quod lectio duobus modis a se fastidium solet ingerere. scilicet si obscurior fuerit et in quantitate plurius extiterit. In quorum utroque utriusque magis moderamine oportet ne illud quod ad refectorem quesitum est sumatur ad suffocationem. Cristiano enim philosophi ea lectio exhortatio esse debet non occupatio: et bonarum desiderationem facere debet non necare. Utri ergo debet modo studendi in qualitate lectionis ne inani rapto desiderio scripturas profunde intelligentie et obscuras exquirat. in quibus animus plus occupatur quam edificatur. Similiter utriusque debet modo studendi in lectionis quantitate. quia si non omnia legere potest: ea tamen que sunt utiliora legat. ne per plerumque lectionis plura in confuso noscat nullum tamen determinate. Ita secundum Senecam in li. de beneficiis. Plus prodest si pauca precepta sapientie teneas: sic quam ita in promptu tibi sint. quam quod multa didiceris. et ea ad manum non habeas. De tertio principale dictum est supra.

Capitulum. vii. quot modis sacra scriptura exponatur.

Sicut in precedenti capitulo mentio facta est de historia et etiam de allegoria. que super hystoriam sacre scripture fundatur. necnon et tropologia. ideo nota quod quadruplex est modus exponendi sacra scripturam. scilicet hystoriacus sine litteralis. tropologicus sine moralis allegoricus sine mysticus et anagogicus. Primo exponitur hystoriace. scilicet quoniam res quelibet eo modo quo gesta est pleno profertur sermone. et dicitur litteralis quia per litteram sonat accipitur. sicut filij israel transierunt per mare rubrum de egipto: hoc exponitur ut gestum est. vel quod david vicit goliath et eum interfecit. Et dicitur hystoria ab hystero grece quod est videre latine quia per hystoriam res eo modo quo visa est exprimitur. Secundo modo sacra scriptura exponitur allegorice sine mystice. ut quoniam littera unum sonat et spiritus aliud preter tendit. ut illud: egredietur virga de radice yesse. quod allegorice sic exponitur. virga. id est. virgo maria: egredietur. id est. nascetur: de radice. id est. stirpe yesse. Vel cum dicitur. quod david vicit goliath. hoc enim verum fuit ad litteram et secundum hystoriam. sed tamen intellectus ulterius ducit ad accipiendum david pro christo: et goliath per diabolum. per quod intelligitur pugna christi in se vel in membris suis

contra diabolum. et tunc sensus allegoriarum dicitur mysticus. quia
ibi attendit aliquod occultum sub sensu litterali. Dicitur autem
allegoria ab alleos quod est alienum: et logos sermo quia alieno
sensu per allegoriam verba exprimunt. Tertio modo exponitur
tropologicè. videlicet quia verba referuntur ad mores. ut ibi.
Omni tempore vestimenta tua candida sint. et oleum de capite
tuo non deficiet. quod sic exponitur. Omni tempore vestimenta
tua. id est opera tua sint candida. id est munda. et oleum. id est caritas. non
deficiet de tuo capite. id est ab intentione tua. Et dicitur a tropos
id est conuersio vel translatio. et logos sermo: quasi conuersio ser
monis ad mores. Quarto modo exponitur anagogicè. scilicet quia
per ista inferiora intelliguntur superiora. Et dicitur ab ana
quod est sursum et gogos ductio. quasi sermo ducens nos sursum si
cut quia fit sermo de ecclesia triumphali siue de vita eterna et
sanctorum beatitudine. Hi autem quatuor modi ut magis pateant
in vno exemplo. scilicet in hac dictione iherusalem conueniunt. Ieru
salem enim est nomen cuiusdam civitatis. et interpretatur quasi vi
sio pacis. quia ergo scriptura loquitur de illa civitate litterali
ter: ut de eius nobilitate: vel captiuitate: vel destructione:
tunc dicitur sensus historialis. Si vero iherusalem accipitur per
anima fidelium: in qua debet esse pax: tunc dicitur sensus tropolo
gicus siue moralis. Si autem accipitur per christum vel pro eccle
sia militante: tunc est sensus allegoricus. christus enim pacem pepe
rit: et pacem suam ecclesie reliquit. Si vero per iherusalem intelligitur
ecclesia triumphans: siue vita beata in qua est visio pacis. quia
ibi est pax eternitatis. tunc dicitur sensus anagogicus. quia
de pace temporalis fit ductio sursum ad pacem eternitatis.
Unde de premissis modis habentur quedam metra. Litte
ra gesta docet quod credas allegoria. Moraliter quod agas. quo
tempore anagoga signat.

Tractatus. ij. primi libri. de inq̄ren
dis circa sacramentum eucharistie in generali.

Expedito de primo. scilicet de studio sacre scripture et
de eius modis exponendi. Jam quantum ad tracta
tus secundum aliqua generalia de sacramento euka
ristie quod in missa conficitur sunt inquirenda. et

habebit ille tractatus. xiiij. capitula: secundum quod. xiiij. in nume
ro sunt declaranda. Primum capitulum erit de hoc. in quibus hoc
sacramentum in veteri lege sit prefiguratum. Secundum a quo et quare
sit institutum. Tertium quomodo sit institutum: et quare in ultima
cena christi cum discipulis suis sit institutum. Quartum de eius digni
tate. Quintum de eius necessitate. Sextum de nominum ipsius mul
tiplicitate. Septimum de modo accipiendi et sumendi illud sa
cramentum. Octavum que sint signa et coniecture: per quas coniectu
tate possumus nos esse dignos ad hoc sacramentum percipiendum
Nonum erit de utilitatibus quas consequuntur digne sumentes.
Decimum de dampnis que consequuntur indigne sumentes. Unde
cimum declarabit quot modis hoc sacramentum sumatur. Duo
decimum inuestigabit an peccata venialia possint impedire
effectum huius sacramenti in sumente. Decimotertium inquiret an pro
pter nocturnalem pollutionem communio sit premissenda. Quar
todecimum et ultimum inuestigabit an melius sit frequenter et
impretermisse hoc sacramentum percipere: quam tardius et rari.

Capitulum. j. in quibus sacramentum euka
ristie in veteri lege sit prefiguratum.

Aliterimus eucharistie sacramentum in veteri testa
mento multis figuris est prefiguratum. Primo in oblati
one panis et vini a melchisedech ipse abraham. unde ge.
xiiij. dicitur. At vero melchisedech offerens panem et vinum ac. e/
rat. n. sacerdos dei altissimi. Per quod ut ait ambrosius. in qua
dam omelia dicitur intelligi sacramenta christianorum esse anteriora id est
prius figurata quam iudeorum. In illa enim oblatione representata fuit
forma exterior huius sacramenti. Aliud. n. in hoc sacramento cer
nitur: et aliud creditur. Certum. n. panis et vinum. sed creditur ve
ra caro et sanguis christi: sub speciebus panis et vini veraciter
contineri. Nam sicut panis est principale quo sustentamur in ci
bis. et vinum principale in potibus quantum ad nutrimentum
corporale. sic caro et sanguis christi: sunt principalia quantum ad
nutrimentum spirituale scilicet anime. unde puer. xiiij. dicitur. Venite
comedite panem meum. Omnia quidem sacrificia veteris
testamenti cessauerunt. et solum sacrificium panis et vini reman

fit. et ideo deo est acceptum. Quod prudens david in spiritu dixit in persona dei. Nunquam manducabo carnes thaurorum: aut sanguinem hircorum potabo: quasi dixeris. non acceptabo talia sacrificia. Et subdit. Immola deo sacrificium laudis. Et iterum. Sacrificium deo spiritus contribulatio. Tale igitur sacrificium laudis: est presens sacramentum. quia in ipso et per ipsam deus potissime laudatur. et passio filii eius ad memoriam renovatur. Hoc idem malchias propheta: longe a spiritu cognovit. dicens in persona dei ad iudeos. Non est michi voluntas in vobis: dixit dominus exercituum. Et non suscipiam munus de manu vestra. Ab ortu. n. solis usque ad occasum magna est nomen tuum in gentibus. et in omni loco sacrificat et offert nomen meo oblatio munda. id est oblatio panis et vini: seu corporis et sanguinis domini nostri ihesu christi: malach. j. Secundo hoc sacramentum est prefiguratum per manna quod dabatur iudeis in deserto post transitum maris rubri. de quo exo. xvj. Ecce ego plura vobis de celo panem: egredietur populus et colligat quod sufficiat per singulos dies. Quia in ps. lxxv. dicit. Panem angelorum manducavit homo. id est panem paratum in aere ministerio angelorum. vel panem figurantem panem angelorum. Sicut enim manna datum fuit hebreis iam submersis egyptiis. sic eucharistia datur christianis post ablutionem baptismi deletis iam peccatis: ut per baptismum mundati a malo: per eucharistiam nutriantur in bono. Et sicut manna populum istum per fastiditatem in via solitudinis ad terram promissionis perduxit. ut patet ioseph. v. sic eucharistia per istum incolatum vite presentis: fideles huius seculi terram transitum ad patriam dei perducit. unde recte viaticum appellatur. quia reficiens nos in via: ducit ad patriam. Item sic manna venit de sursum seorsum de celo. sic et eucharistia. Job. vj. Ego sum panis vivus qui de celo descendi. Item sicut filii israel videntes manna mirabantur dicentes ad invicem: manna: manna: quod significat: quod est hoc exo. xvj. sic de isto sacramento iudei mirabantur dicentes quomodo potest nobis hic dare carnem suam ad manducandum: Job. vj. unde propheta ait. Memoria fecit mirabilia suorum misericors et miserator dominus escam dedit timoribus se. ps. cx. Item qui collegerat plus de manna non habebat amplius. nec quod minus preparaverat detulit minus. scilicet singuli iuxta id quod edere poterant congregaverant: exo. xvj. sic et in eucharistia. Nam quantum quisque parvam partem accipiat: totam percipit eukari-

stiam iuxta id quod cantat ecclesia. Nec faciles se memento tantum esse sub fragmento quantum toto regit. Cui concordat dictum beati gregori. in omelia paschali et habet de consuetudine. dist. ij. ca. quid si sanguis ubi dicit. Advertendum est quod sine plus sine minus omnes equaliter corporis christi integerime sumunt. et generaliter omnes et specialiter unusquisque. Item habebat in se omne suavitatis delectamentum. sic et eucharistia conferat vitam eternam: et eius dulcedinem facit degustare: in qua vita sunt omnes delectationes aggregate. unde iohannes. vj. dicit. Si quis manducaverit ex hoc pane vivet in eternum. Sed hec est differentia. quia omnes qui hunc panem manducaverunt mortui sunt. iste vero panis vivus qui de celo descendit: vitam mundo tribuit. Manna illud de celo: hoc supra celum illud scaturiebat in die alterum servatum: hoc ab omni corruptione est alienum. quia quicumque digne gustaverit: et sic usque in finem permanserit: corruptionem. id est damnationem eternam non videbit. ut inquit magister in. iij. sententiarum distinctio. viij. Tertio modo figuratum est hoc sacramentum in esu agni paschalis: per quem istud sacramentum representatur. unde exo. xij. dicitur Decima die mensis: tollat unusquisque agnum per familias suas. Erat autem agnus sine macula. masculus anniculus. Sicut enim esus agni paschalis: institutus fuit in signum liberationis de servitute egyptiaca. ita esus veri agni paschalis: institutus fuit in signum liberationis a potestate et captivitate diaboli: ca. quia iste est agnus dei qui tollit peccata mundi. iohannes. j. Item esus agni paschalis institutus fuit. quando filii israel erant transituri de egipto in terram promissionis. ita dominus ihesus instituit hoc sacramentum transiturus de hoc mundo ad patrem. Job. xiiij. Quarto hoc sacramentum prefiguratum est in diversis sacrificiis. de quibus habetur in leuitico. quibus figurabatur passionis christi oblatio. ubi fuit hostia quo ad reconciliationem. victima quo ad satisfactionem pro peccatis nostris et holocaustum quo ad totius sui corporis lesionem. Quinto prefiguratum est per cenam: quam rex darius fecit omnibus vernaculis suis magistratibus et omnibus purpuratis preconibus consulis et prefectis. ij. esdre cap. iij. id est ihesus christus sui corporis et sanguinis cenam preparavit omnibus iustis et fidelibus. licet interdum iniusti se ingerant. in quibus aliqui sunt subditi: et illi intelliguntur per vernaculos: qui sunt servi in domo b ij

domini. Alij vero sūt prelati ecclesie maiores: et illi intelligunt p̄ magistrat̄. Alij sūt prelati minores: et illi intelligunt p̄ p̄fectos. Quidē autē sūt reges terre: et hī p̄ purpuratos intelligunt. Quidā vero sūt principes inferiores: et isti intelligunt p̄ p̄cones. Demū quōdā sūt religiosi: et hī p̄ cōsules designantur. quā cōsilia sūt p̄fessi. Dīa etiā sacrificia: tēpore nature et legis: ab abel in isto p̄mo incipiēdo: et descēdēdo vsq̄ ad noe: melchisedech: abrahā vsq̄ ad sacrificia legalia aarō et filiorū ei: oīa figurabāt illud vnicū et singulare officiū. s. oblationē xp̄i in cruce et sacrificiū eucharistie in altari. Quia secūdū apost. j. ad cor. x. Dīa in figuris cōtinebāt illis et in fi de illis sacrificij: cetera sacrificia naturalia et legalia deo placuerūt.

Capitulū. ij. a quo et quare hoc sacramentū sit institutum.

Dominus noster iesus xp̄s hoc sacramentū instituit verbo et facto. verbo cū dixit. Ego sū panis viu⁹ q̄ de celo descēdi. Jobā. vj. Facto cū cena facta euz discipulis suis post esū agni pascalis dixit. Accipite et comedite. hoc ē corpus meū. luce. xxij. Quatuor autē de causis dominus ihesus hoc sacramentū instituit. Primo ut memoria sue mortis et passiois nobis relinq̄ret. luce. xxij. hoc facite in meā cōmemorationē. et j. ad cor. xj. quotienscūq̄ manducabitis panem hūc et calicem bibetis mortē dñi annūcibitis donec veniat. Secundo ut signū sue caritatis fidelibus suis declararet. teste crisostomo. sup. Jobāne sic dicente. Christus hoc fecit ad maius amicitie fedus: docens nos: suamq̄ caritatem declarās erga nos. prestans se nō solū videri a desiderantibus: sed etiam palpari cōmēdi et amplecti. Tertio ut per cibū sue carnis. ad gustū diuinitatis nos inuitaret. de quo venerabilis hugo sup. prologū angelice hierarchie. Sapientia increata q̄ se per visibilia manifestat voluit ostendere quomodo ipsa aīaz cibus et refectio ē. Propterea assumptā carnē nobis in edulium proposuit in sacramento. ut per cibum carnis ad gustum nos inuitaret diuinitatis. Per corpus enim cristi in sacramento: sensus quodā signo sēsibili deti-

nerit et fouet intellectus lumine naturali fidei confortatur et cōfirmatur. et sic quodamō p̄ ipsū tanq̄ p̄ hostiū et viam ad gustū sue diuinitatis puenit. hec ille. Quarto p̄ tanto instituit hoc sacramentū. quā in p̄p̄is specie xp̄s erat recessurus a nobis. et sic in sacramentali specie seipsū hic reliquit: ut nobiscū esset vsq̄ ad cōsumationē seculi. sicut ipse p̄misit. Math. vltio. Ego vobiscū sū vsq̄ ad cōsumationē seculi. Sū eusebius de hoc sic inq̄t. et habet de cōse. dif. ij. cap. ij. Quia corpus assumptū. s. de beata virgine: ablatū erat ab oculis nostris et allaturus sideribus necesse erat q̄ die cōne sacramentū nobis corporis et sāguinis consecraret ut coleret iugiter p̄ misterij quod semel offerebat in precij. s. generis humani.

Capitulū. iij. quando hoc sacramentum sit institutum.

Postq̄ cenatū est quātradecima luna mēsis. s. aprilis ad vesp̄erā xp̄us secūdū legē pasce euz apostolis celebravit. de quo cū dixisset desiderio desiderari hoc pasce manducare vobiscū anteq̄ paciar: statim ostendit ut vteret pasce finē imponēs: nouū pasce substituerat sacramentū. Accipies. n. panē benedixit ac fregit. deditq̄ discipulis suis dicens. hoc ē corpus meū quod p̄ vobis tradetur. similiter et calicem postq̄ cenauit dicens. bibite ex hoc omēs. hic calix nouū testamentū est in meo sanguine q̄ pro vobis tradetur in remissionē peccatorū. Hac igit celebratiōe informati celebramus iustiter p̄ misterij quod semel offerebatur in precij. Cuius quatuor cause assignantur s̄m innocētij. Prima quia oportet patā esse medicinā qua quotidiana peccata curant. vñ aug. et habet de cōse. dif. ij. ca. vtz sub figura. Iterat̄ quotidie hec oblatio lz xp̄us semel passus sit quā quotidie peccamus peccatis. sine quibus mortalis infirmitas viuere nō p̄t. Et ideo quā quotidie labimur: quotidie xp̄s p̄ nobis mystice immolat. Scōa ut lignū vite semper sit in medio paradisi. Tertia ut nobis xp̄s quotidie vniatur sacramentaliter: et nos ei spūaliter. Quarta ut vteret agno loco tipici quotidie vramur. quē inde ad vesp̄erā cō-

uertedi esuriēt. s3m illud ps. *Conuertent ad uesperā q̄ famē patient ut canes 1c.* Nā ubi ueritas uenit figura cessauit. Est aut hoc sacramentū in ultima cena institutū multipli ci de causa. Prima ut finē ueterib⁹ figuris daret. Nā post esū agni pascalis: q̄ inter cetera sacrificia fuit magis p̄ci pale sacrificiū statiz hoc sacramentū fuit institutū. Agnus enī pascalis figura fuit passiōis xp̄i q̄ h⁹ sacramēti. Logru uz igif fuit: ut figurā imediate seq̄retur figuratū. Secūda causa: q̄a ea q̄ ultimo ab amicis dant magis mēorie comē dant: p̄fertiz q̄a tūc magis inflamā affect⁹ amīcoz ad amī cos. ea uero ad q̄ magis affīcīmur aīo p̄fūdīus imprimunt. Igif alexāder papa. ij. dicit. Nichil in sacrificijs p̄t eē ma ius q̄ corp⁹ q̄ sāguis dñi nri ihesu xp̄i. nec ulla oblatio ac ceptioz. de cōse. dis. ij. ca. nichil Ideo ut in maiori uenerati one haberet. dñs in ultimo discessu discipulis hoc sacramē tū instituit. Et hoc ē quod inquit bea. aug. Saluator quo uehemētius comēdaret misterij illius altitudinē. ultimo hoc uoluit infigere discipuloz cordibus q̄ memorie. a q̄bus p̄ passiōē erat discessurus. Tertia causa ut p̄ hoc sacramē tuz instante hora passiōis q̄ necessitatis sue ultimū cōderet testamentū. De quo innocētius tertis sic ait. Qd id etiam corp⁹ q̄ sāguinē suū post cenā dedit apostolis: ut hoc sacra mentū illud ultimū testimoniū mādatum artius memorie comēdaret. Nā nouissimū cōdens heredib⁹ testamētū ait. *Dos inqt estis qui permāsistis mecum in rēptationib⁹ meis et ego disponam uobis. sicut disposuit michi pater me⁹ re gum ut edatis et bibatis supra mensam meam in regno meo. Luce. xxiij.*

Capitulū. iiii. de dignitate huius sacramēti.

Dignitas huius sacramēti i multis apparet. Primo q̄a tā in lege q̄ ante legē p̄figuratū fuit. Ante legē p̄ oblationē panis q̄ uini a melchisedech. in q̄ figu ra habem⁹ formā h⁹ sacramēti exteriorē q̄ primū ei⁹ effe ctū. s. primo refectiōē sp̄iale. Secūdo in lege in manna: ubi figurat effect⁹ gratie: q̄ in agno pascali in quo significabat

liberatio a diabolo. de q̄b⁹ plen⁹ dictū ē in ea. s. b⁹ tractat⁹. Secūdo dignitas h⁹ sacramēti apparet ex hoc q̄a a p̄phetis p̄nūciatū est. De quo p̄pheta dauid. *Panē angeloz māduca uit homo. ps. lxxvij.* ubi p̄teritū ponitur p̄ futuro ex certi tudine p̄phetali. Tertio dignitas eius ex hoc apparet q̄a a xp̄o ē institutū. de quo dictū est supra ca. ij. Quarto ex hoc q̄a ab apostolis ē obseruatu. s. ad cor. xj. *Conueniētib⁹ uobis in unū: iā nō ē dñicā cenā māducare.* Quinto ex hoc appa ret q̄a a sumis p̄tificib⁹ ē solēnatū: q̄ ad hoc cōstituerūt orōez: cantū locū tēp⁹ uestimēta: uasa q̄ stipēdinz sp̄iale q̄ oia sūt ad decorē h⁹ sacramēti utz ex. de. re. q̄ ve. sāctoꝝ ca pitulo. *Si dñm.* Sexto apparet ex hoc. q̄a nō nisi a sacerdo te cōficīt. q̄a solū sacerdotib⁹ a dño hec ptās ē reseruata et cōmissa. ut habet extra de sumā tri. ca. firmiter credimus ubi dicit hoc sacramētū nemo cōficere p̄t nisi sacerdos q̄ rite fuerit ordinat⁹ secūdu clauē ecclesie. q̄s xp̄s ihesus cō cessit aplis q̄ eoz successorib⁹. Septio ei⁹ dignitas apparet tōe cōtinētie sue q̄a sub se cōtinet xp̄z. in quo nobillissimū in celo q̄ nobillissimū in terra sūt. s. deitas q̄ hūanitas. de quo ubi supra sic habet. *Una ē fidelīū uniuersalis ecclesia: extra quā null⁹ oīno saluatur. in quā idē ipse sacerdos ē et sacrificiū ihesus xp̄s cui⁹ corp⁹ q̄ sāguis in sacramēto alta ris sub sp̄eb⁹ panis q̄ uini ueraciter cōtinet. et assubstātiat⁹ pane in corp⁹ q̄ uino in sāguinē potestate diuina ut ad p̄fi ciendū hoc misterij: accipiam⁹ ipsi de suo quod ip̄e accepit de nostro.*

Capitulū. v. de hui⁹ sacramēti necessitate.

Necessitas hui⁹ sacramēti innuit Jobā. vj. ubi dicit dñs. *Nisi māducaueritis carnē filij hoīs: q̄ biberi/ ris ei⁹ sāguinē: nō hēbitis uitā in uobis. q̄a nō ha/ bebūt deū inhabitatē q̄ ē uitā eterna. vsus. n. h⁹ sacramēti p̄ducit hoīez ad gratie cōsumatōē q̄ ē uita eterna. Bti nā/ q̄ sūt q̄ ad cenā nuptiaz sūt uocati apoc. xix. q̄ uere bti i p̄ sēti. s. p̄ grāz uisitātē: q̄ i futuro p̄ gloriā eternā exaltantē uū glo. sup illud sap. vij. uenerūt michi oia bona parit cuz illa sic dicit. *Qui corde xp̄z suscipit: noticiā oīz uentū parit**

habebit. **Hic** gratia et in futuro gloria eterna. Hanc etiam necessitate innuit beatus augustinus in quadam omelia de festiuitate corporis christi sic inquit. Dedit se nobis saluator in pabulum ut quia homo pro cibum in morte conuerteret: ergo necessarium fuit ut ipse pro cibum releuaretur ad vitam. cecidit homo pro cibum ligni mortiferi: releuatus est pro cibum ligni vitalis: in illo ligno pepedit esca mortis: in isto autem vite alimentum: illius esus intulit lesionem: istius gustus attulit sanitatem: gustus istius sauciauit: gustus autem illius curauit. ut unde vulnus est exortum inde medela prodijt. et vnde mors subiit inde et vita venit. De illo gustu dicitur. Quacumque die comederitis ex eo morte moriemini. si quis autem manducauerit ex hac carne viuet in eternum. Secundo necessitas huius sacramenti apparet ex hoc quia nulla salute potest consequi anima sine huius salutiferi cibi susceptione debita: teste remi. sic dicente. nulla nobis salus corporis et anime: absque christi carnis et sanguinis susceptione. quia ut inquit richardus de sancto victore. In hoc sacratissimo sacramento christi videlicet corpe et sanguine: tanta consistit salus anime ut omnem gratiam quam habet homo sibi christi sacramento tribuit. cui alludit venerabilis beda in hec verba. Omne quod donum celestis gratie sancta eucharistia mediat. Quia secundum beatum bernardum. in tractatu suo de contemplatione et corporis christi manducatione. manducati permittit vita superna atque beata. in qua est gaudium sine merore. requies sine labore: dignitas sine tremore: opes sine amissione sanitas sine languore: habundantia sine defectu: vita sine morte perpetuitas sine corruptione: beatitudo sine calamitate: ubi omnia bona in caritate perfecta: ubi spes et visio faciei ad faciem ubi plena scia in omnibus et pro omnia: ubi summa dei bonitas cernitur: et lumens illuminans a sanctis glorificatur: ubi maiestas dei conspicitur: et hoc cibo sine defectu mens intuitum faciat. hec ille. Tertio necessitas huius sacramenti ex hoc apparet. quia sine hoc sacramento corpori christi mystico non possumus incorporari. postea patebit cum de effectibus huius sacramenti dicetur. Per hoc etiam sacramentum via nobis prebet ad vite eterne ingressum quo circa viaticum nominatur quia prebet viam illuc veniendi. scilicet ad eternam patriam et fruitionem diuine maiestatis quam prelsignat. Cum dicimus in quadam collecta. Fac nos quesumus domine diuinitatis tue superna fruitione repleti: quam preciosi corporis et sanguinis tui temporalis perceptio prefigit

rat. Et in quadam psalmo sic canit ecclesia. Ecce panis angelorum factus est cibum viatorum etc. per hoc denique sacramentum gratiam non solum ad partem: sed ad plenitudinem veraciter attingimus. Cum eucharistia dicitur. id est bona gratia. Quid enim melius corpore et sanguine ihesu christi. vnde bernardus. Panis iste pro excellentia eucharistia dicitur. id est bona gratia. In hoc enim sacramento non solum gratia sed et iste a quo omnis gratia fluit continetur. Et idem dicit ambrosius.

Capitulum. vii. de diuersis nominibus huius sacramenti.

Sia in precedenti capitulo sunt tacta aliqua nomina huius sacramenti. ideo sciendum est quod hoc sacramentum in scriptura sacra diuersa nomina inuenit habere. Dicitur. n. quod missa et hoc quadruplici ratione. Primo ratione angelorum quod sibi mittitur. ut de consuetudine. dist. ij. ca. quod si sanguis. Secundo ratione filii quod sibi mittitur ad deum patrem. Tertio ratione nostri quod pro ministerio sacerdotis quod mediatoris vice fungit inter deum et homines. vota nostra mittimus et preces deo fundimus ut deus nobis sua mittat gratiam et benedictionem. Quarto ratione assistentium. scilicet cathecuminum quod foras mittebant antiqui in ecclesia primitiua. ut dicit hugo. Tunc diaconus lecto euangelio solebat clamare. exite cathecumi: quia sacerdos secretum incipit. Ratio autem huius expulsiouis erat: quia illi erant sine sacramento baptismi quod omnibus alijs sacramentis est premittendum. Secundo dicitur eucharistia pro excellentia: ab eo quod est bonum: et karisma gratia quasi bona gratia. quia in hoc sacramento non tantum est augmentum virtutis et gratie sicut in confirmatione: sed ibi christus sumitur totus: perfectus et integer in corpore et anima et deitate. quod est finis et origo totius gratie. ut inquit magister in. iiii. sen. dist. viii. Etiam quia continet illum in quo est plenitudo gratie. quia corpus christi et sanguinem. Et quod melius corpe et sanguine christi: ut dicit. i. q. i. ca. multi secularium. Et iohannes. i. dicitur. De plenitudine eius omnes accepimus gratiam. Tertio dicitur hostia. de quo in psalmo. Dirupisti domine vincula mea tibi sacrificabo hostiam laudis. ps. cxv. Et secundum ysidorum. Hostia dicitur ab hostibus vincendis: sicut victima dicitur a victis. Cum antiqui antequam ierant ad bellum faciebant deo sacrificium et hoc vocabatur hostia

sed quia vicerunt iterum fecerunt sacrificium: et hoc vocabatur victimam. Quia ergo nos hoc sacramentum offerimus ad vincendum inimicos. scilicet demones. ergo merito dici potest bestia. Quarto vocatur immolatio. et secundum ysidorum dicitur ab in et moles: quia in mole altaris sacrificabatur. Et quia hoc sacrificium debet fieri in altari. ideo immolatio proprie dici potest. Tunc per ymmola deo sacrificium laudis. ps. xlix. Quinto appellatur communio. id est communis esca. Comunicare. n. secundum papiam: id est quod simul participare. Et quia omnes de uno pane et de uno calice participamus: ideo merito communio dicitur. vel dicitur communio eo quod Christus se nobis communicat in isto sacramento. vel a communitate. quia communis est omnibus. Sexto dicitur viaticum quod id est quod vivens in via necessitatis secundum huguicodem. Et quia iste cibus datus est nobis in via. iuxta illud Joba. vj. caro mea vere est cibus: et est necessarium ad salutem: et ad perventionem ad terram nostram: quia nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem. non habebitis vitam in vobis. ideo pro parte et huius viaticum dici potest. Et figuram illius habemus in. iij. regum ubi dicitur. quod angelus domini portavit panem subinericium. et vas aquae dicens. Surge et comede. gradus enim tibi restat via. Et subdit. Et ambulavit in fortitudine cibi illius: quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad motum dei oribus. Ita et nos viatores de partibus exilii peregrinatione ad supernam patriam beatam visionem et mansionem tendere debemus. Septimo appellatur sacrificium. quod secundum beatus gre. in ca. nonne multi secularium. j. q. j. dicitur quasi sacrum officium: vel quasi sacrum factus quia per mystica consecrat per nos in memoria domine passionis. Et secundum eundem ibidem dicitur mysterium. eo quod secreta et recondita habet dispensationem. id est virtutem et gratiam a deo dispensatam et collatam secundum gloriam. ibidem. Octavo vocatur actio. quia sicut habetur de consuetudine. dif. j. ca. leo papa vocat sacrificium missae actionem cum dicitur. quod missa est quaedam actio: quae fit per modum cuiusdam cause. Nam hic habemus locum oratorum. index est deus. accusator diabolus reus est populus: testis est propria conscientia. sacerdos defensor et advocatus. ut dicit beatus ambrosius in oratione: sume sacerdos etc. qui inquit. me peccatorem inter te et eundem populum meditatorem esse voluisti. Dicitur etiam metalipsis in greco: quod est assumptio. in latino. eo quod per hoc sacramentum assumimus filii divinitatem.

Capitulum. vij. de modo sumendi illud sacramentum.

¶ Oculi digne accedere ad hoc venerabile sacramentum necesse est iuxta doctrinam apostoli ad cor. xj. homo seipsum probet et sic de pane illo edat. Quod dictum tractatus be. thomae de aquino in tertia parte sue sume sic dicit. probet homo seipsum. id est probet examinet et purget. probet: per cordis contritionem oris confessionem et debitam satisfactionem. Examine an habeat sanctitatem in corde. veritatem in ore. perfectam conversationem in opere: purget a vana gloria intellectum: a vana cupiditate affectum sensum a rebellione per inobedientiam intellectum. et sic a seipso probatus ad summi regis mensam accedat. Modum autem accedendi dicere possumus ex esu agni paschalis. exo. xij. comedebant enim iudei agnum paschalem accinctis renibus cum azimis panibus calciatis pedibus baculos habentes in manibus cum lactucis agrestibus et festinanter. Per primum figuratur puritas castitatis. unde luce. xij. Sint labii vestri precincti et lucerne etc. Per secundum vero intelligitur carentia corruptionis peccati maxime mortalis. quia secundum beatus gregorius. azima sumus: si a corruptione peccati sumus alieni. Per tertium designatur affectus devotionis. De quo in canticis. quae pulchra es in calciamentis tuis filia principis. Per quartum figuratur memoria domine passionis. unde iacob patriarcha dixit. In baculo pertransivi iordanem istum. Per quintum innuitur amaritudo contritionis per peccatis. unde ps. lxxix. Libabis nos pane lacrimarum. Per sextum monstratur propitudo bone voluntatis. Ex his igitur iam dictis. scilicet puritate castitatis: immunitate peccati mortalis: christifere devotionis: memoria domine passionis: propitudine bone voluntatis: et amaritudine contritionis. sit armatus omnis qui ad sacramenti communionem digne vult accedere. unde beatus ambrosius in quadam oratione de hoc pulchre loquitur in haec verba. Quarta cordis contritione et fonte lacrimarum: quarta reuerentia et tremore: quarta corporis castitate et anime puritate: illud divinum et celeste mysterium est celebrandum. domine deus ubi caro tua in veritate sumitur: ubi sanguis tuus in veritate bibitur: ubi sumis ymam humanis divina iunguntur. Sibi tu es sacerdos et sacrificium mirabiliter et ineffabiliter. Quis digne poterit celebrare hoc mysterium: nisi tu deus omnipotens offerentem feceris dignum. Hec

ille. Et ut cuilibet volenti tractare aut sumere hanc escam nobilissimam hoc contingat cum accedere voluerit. beat. bern. in tractatu suo de contemplatione dicit. quod in hunc modum potest orare. O diues omnium bonorum dapum superne facietatis opulentissime largitor deus: da lassum cibum collige dispersum: libera captiuum: reintegra scissum. Si stat ad hostium et pulsat. obsecro pro visceribus misericordie dei quibus visitasti nos oriens ex alto. iube pulsati misero aperire: quod liberis gressibus ingrediat ad te et requiescat in te: et reficiatur de te pane celesti. Sanctus vero tho. breuiter ponit tria. quae cuilibet digne manducati sunt necessaria. Primum est mundicia corporalis ut per eam reuerentia sacramento exhibeatur. Secundum est conscientia munda: ut sic digne sacramento mansio et habitaculum disponat. Tertium est actualis deuotio: per quam mens apud deum eleuetur. de quibus dicitur postea magis in speciali.

Capitulum viij. quae sint signa per quae coniecturare possimus nos esse dignos ad hoc sacramentum percipiendum.

Iacet aliquis cum nemo sit certus: an sine peccato sit et in caritate. quae iuxta dictum sapientiae ecclesiae. ix. nescit homo an odio vel amore dignus sit. quomodo igitur aliquis secundum huiusmodi conditiones digne poterit ad hoc venerabile sacramentum accedere. Ad hoc respondet sanctus tho. dicens. Licet de hoc non possit haberi certitudo scientiae. tamen de hoc potest haberi probabilis coniectura: et praecipue per quatuor signa quae ponit bern. in libro de stimulo amoris. Quorum primum est cum quis deuote verbum dei audit. quae teste saluatore Joba. viij. Qui ex deo est verba dei audit. Secundum cum quis promptum se in bono operando inuenit. quae probatio delectationis: exhibitio est operis ut inquit beatus gre. in quodam oratione. Tertium cum quis propositum habet abstinendi a peccatis in futuro. Quartum cum de praeteritis doluit seu dolet et conteritur. In his. n. scilicet greg. vera penitentia consistit. Unde si quis per huiusmodi signa facta diligenti discussione suae conscientiae: quis non sufficienti tantum deuote ad corpus christi accedat. aliquo peccato mortali in ipso remanente: quod eius memoriam subterfugiat non peccat si accedit. immo ex vi sacramenti remissionem peccati consequitur.

2007
tur. unde beatus aug. in quodam sermone dicit. Quia corpus christi manducatur: viuificat mortuos. Nam tale peccatum in contritione generali est dimissum. licet non ita plene sicut ea quae in specie sunt confessa.

Capitulum ix. de utilitatibus quas consequuntur digne sumentes hoc sacramentum.

Si corpus christi digne manducatur hos. xij. fructus et utilitates consequitur. quae xij. fructus figurati sunt per lignum vite. quod est in medio paradisi. gen. ij. auferes. xij. fructus. apoc. vlt. et notantur in his versibus. Inflamat. memorat. sustentat. roborat. auget. Hostia spem purgat reficit. vitaliter vnit. Confirmatque fidem munit: fomitemque remittit. Primum fructus quae consequitur digne manducans est caritatis inflammatio. de quo quidam doctor sic dicit. Pre omnibus alijs gratijs corporis summi. scilicet manducatio digna: accendit in nobis caritatem. Qui enim panem calidum de clibano iam acceptum comederit cum pane utique sumit et calorem. sic qui corpus christi comedit in clibano crucis: ex ardore maxime caritatis decoctum in eodem comedit et caritatem. Ignitum quippe amor dei: in corpore ipsius suscipit quo sumpto et nos inardescimus. et ipsam semper amplius esurimus. Secundus fructus est quod ad memoriam reducit diuinam passionem. diuinam dilectionem: et nostram liberationem. vii. lu. xxij. Hoc facite in mea commemoratione. Tertius fructus est contra recidinationem sustentatio. De quo in ps. Panis cor hominis confirmet. Quartus fructus est quod roborat sumentem ad bona operandum et continuandum. Cuius figura innuitur ysaie. xl. ubi dicit. Qui sperat in domino: imitabitur fortitudinem: assumet pennas ut aquila: non laborabit ambulabunt et non deficiet. vii. ysidorus de hoc sic inquit. Libus ille: corpus illud non impingnat. sed cor hominis in bono confirmat. Hic est panis vite. quae ergo vitam manducatur digne mori non potest. scilicet morte spuali et eternali. Quintus est spei et deuotionis augmentatio. et non solum spei: sed et caritatis ut dictum est in primo fructu: et etiam fidei: ut dicit in decimo fructu. quae simul innunt ezech. xv. ubi ait deuote: sacramentum eucharistie percipere cum istarum virtutum augmento sic dicit. Simulam mel et

olcum comedisti: et decora facta es vehementer et perfecisti in regnū: et egressū est nomē tuū in gentes propter speciem tuam. **S**ibi per simulā propter sui puritatem intelligere possumus sinceritatem fidei. Per mel propter sui suauitatem intelligere possumus digne sumentis eminentem caritatem. Per oleū propter sui intrinsecam subtilitatem intelligere possumus spem. **N**az sicut oleū est virtutis penetratine et supnatat ceteris liquoribus sic spes diligentis anime omnia creata quasi despiciens penetrat et transcendit. Et non obstante tempestate huius mundi: tanquam mare magnum et spaciosum in quo sunt reptilia quorum non est numerus. anchoram sue confidentie figit in solo suo creatore: et in virtute perfecte eucharistie. **Q**uā de hoc fructu quinto dicit in psal. xliij. Impinguasti in oleo caput meum: et calix meus inebrians quod preclarus est. **S**extus fructus est peccatorum remissio. et hoc intelligit de venialibus peccatis. quia per istum cibum fit restauratio et reparatio deperditi vaporis. id est ipsius caritatis. Et non intelligit de mortalibus. quia sicut alimentum naturale solum potest viuere et non mortuo: sic alimentum spirituale. Attamen si homo sufficienti facta discussione de omnibus peccatis contritus fuerit: et propositum satisfaciendi habuerit de quocumque peccato mortali ab eo perpetrato si sibi ad memoriam reduceretur. si alicuius peccati mortalis reus extiterit deo cognito: sibi tamen totaliter ignoto et a memoria eius remoto: ex vi sacramenti quod sumit remissionem illius peccati consequitur. prout innuit beatus augustinus cum dicit. **Q**uā corpus christi manducatur viuificat mortuos. De isto etiam fructu dicit ysidorus. **A**ccedite igitur ad eum et illuminamini: quia lux est. **A**ccedite ad eum et faciamini: quia panis est. **A**ccedite ad eum et liberamini: quia ubi spiritus domini ibi libertas. **A**ccedite ad eum et absoluemini: quia remissio peccatorum est. **C**ui consonat iheronimus in hec verba. **N**ihil adeo est extinguendum et remissum peccati sicut huiusmodi oblatio et sacrificium. et hoc est verum si digne offeratur. propter quod ambrosius in quadam oratione sic orat. **P**anis qui de celo descendisti veni in cor meum et munda me ab omni inquinamento carnis et spiritus. **E**t ad istam purgationem hortatur apostolus nos alloquens per figuram agni pascalis qui dicitur azima sic dicens. **E**xpurgate veterum fermentum. ad cor. xj. **S**eptimus fructus est spiritualis per internam consolationem refectio. De qua vi-

titur sap. xvj. **P**anem de celo prestitisti eis: habentem omnem delectamentum et omnem saporē suauitatis. **E**t in ps. xxiij. **I**n loco pascene ibi me collocauit. **E**t ideo christus qui est sacerdos et hostia ait. **V**enite ad me omnes qui laboratis et onerati estis: et ego vos reficiam. **M**ath. xj. **I**n rei. n. veritate dulcissime potest reficere quia eius spiritus est super mel dulcis: et hereditas eius super mel et fauam. eccle. xx. **V**ni beatus bernardus de ista utilitate et quanta sic ait: **I**n hoc sacramento anime celesti dulcedine inebriatur peccatum veniale delet: et homo in gratia roboratur. **I**dem de hoc septimo fructu loquitur in hec verba. **Q**ui sacramentum eucharistie digne sumit: nunquam magis in tota sua vita gaudium refrigeriumque experire fuerit quam in sumptione corporis et sanguinis domini nostri ihesu christi degustauit. **D**ecimus fructus est interior per gratie collationem viuificatio. quia lignum vite comestum vitam prestat. **N**am per virtutem huius sacramenti: de attrito fit contritus: de irrisore fit penitens. **V**ni iohannes. vj. **Q**ui manducatur me ipse viuet propter me. **R**ationabiliter. n. vita per cibum redit per quem mors intravit: quod autem in sumendo hoc sacramentum gratia conferatur. de hoc habetur figura exo. xvj. ubi dicitur. **A**scendete manna descende: bat patiter et ros. **M**onus fructus est corpus christi mystici incorporatio. **D**e quo ambrosius in oratione ubi supra sic ait. **T**u. n. dixisti domine: panis quem ego dabo caro mea est pro mundi vita. qui manducatur me viuet propter me et ipse in me manet et ego in eo. **I**ohannes. vj. **E**t illud figuratum est exo. xvj. ubi dicitur quod cum sol incaluisse liquefiebat manna. et per consequens per fluxum vitium fuit cum terra. **P**ropter quod ipse christus qui est cibus clamauit ad beatum augustinum. **V**t patet in li. confes. **L**ib. suum gradum cresce et manducabis me. **E**t subdit. **N**ec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tue. sed tu mutaberis in me. **N**am per istum cibum efficimur membra incorporata in christo: et vnum in christo. **E**t ideo hec spiritualis manducatio iure comunio nuncupatur. **V**t supra ca. vj. huius tractatus. et ut damascenus dicit. **D**ecimus fructus est fidei confirmatio per intellectus illuminationem: quod designatur per illud quod habet. i. regum. xliij. ubi dicitur. quod ionathas gustauit de melle et illuminati sunt oculi eius. **V**ni beatus bernardus super can. sic inquit. **P**er fidem: intellectus illuminatur et confortatur attingit hanc veritatem indubitater. quod christus vere est in sacramento et diuinitas vere in christo. **I**ndecimus fructus est quod perceptio eius/

karistie munit hominē cōtra demonū nequā. vñ ps. Pa-
rastrī in cōspectu meo mensā aduersus eos q̄ tribulāt me. su-
per quo dicit isidor⁹. Suscipe dñm ibesū in tue mentis ho-
spiciū. cū aut aduersari⁹ hospiciū tuū viderit occupatū ce-
lestis fulgore p̄sentie: intelligit locū tēpamētis suis p̄ xp̄z
esse circūclusū seu clausū. Pro quo effectu cōsequēdo beatus
ambro. in orōe vbi supra sic orat. Dñe muni me brōz an-
geloz p̄ia atq; fideli custodia atq; fortissima tutela: vt hostes
omniū bonoz cōfusi a me discedāt: p̄ hoc magnificū et admi-
rabile sacramentū. Et de hoc habet figura exo. xij. vbi legi-
tur. q̄ quādo filij israhel comederūt agnū pascale: tūc posue-
rūt de sanguine in superiori liminari: et in utroq; poste ho-
stij sui. et sic dom⁹ eoz erant p̄seruate ab angeli percussura
De eodē habet figura ezechielis. ij. vbi dicit. q̄ illi soli pre-
seruati fuerūt quos vir vestitus lineis. s. dñs ibesus xp̄s si-
gnabat tban in frontibus eoz. tban est figura crucis: q̄ cū
accedim⁹ ad altare. in fronte. i. in p̄spectu nostre ratiōis de-
bet esse depicta. Duodecim⁹ fruct⁹ ē fomitis mitigatio seu
inordinate cōcupiscētie extinctio. De quo in ps. Sup aquā
refectionis educavit me et c. Sicut. n. aqua refrigerat. sic il-
lud sacramentū etiam refrigerat a feruore cōcupiscētie. vñ
bern. Sacramentū corporis xp̄i duo operat in nobis: vide-
licet sensuz munit; et a grauiorib⁹ peccatis tollit omnino
cōsensuz. verbi gratia. Si quis nostrū nō tam crebros vt
solebat: nec tam acros sustinet iracūdie vel luxurie: inuidie
ac ceteroz vicioz mot⁹: gratias agat corpī et sanguini dñi
nostri ibesu xp̄i. quoniam virt⁹ h⁹ sacramenti operat hec in
eo. Hec ille. Propter quod bea. ambro. in quadā orōe: dñm
nostrū ibesū xp̄m sic adorat. Dñe rex virginū amator casti-
tatis: et integritatis dec⁹: celesti roze bñdictionis tue extin-
gue in me totū fomite ardentis libidinis: vt maneat in me
tenoz toti⁹ castitatis aie et corporis. Et illud videt esse fi-
guratū. ij. mach. j. vbi legit q̄ flāma accensa a lapidib⁹ p̄-
fusa: aqua residua a lumine quod refulsit ab altari cōsum-
pta est. Sepe. n. flāma cōcupiscētie q̄ nascitur ex aqua re-
sidua. i. ex rerū temporalū affluentia et supfluitate: qua la-
pides et homines mūdant p̄funditur: extinguitur a lumine
ab altari fulgente. i. a gratia sacramēti karistie. Propter

261
tanta igit dona q̄ ex hōmōi sacramēti p̄ceptione digne sumē-
ti cōferunt: diligētī aīa deuotaq; mēte ē inq̄rēndū qualis es-
se debeat q̄ ad hāc mensā digne accedere mereat. Ad quod
tūdet p̄pheta in ps. xxi. vbi in p̄sona xp̄i ait. Edent paupe-
res et saturabunt⁹ et c. quasi di. s. in bea. aug. et glo. ibidē. No-
ta mea. i. sacramēta et bñficia corporis et sāguinis mei reddaz
et hec sacrificia edent pauperes et h⁹ seculi cōtēptores. quos
xp̄s Math. v. vocat pauperes spū q̄ ad hūc panē vite sumē-
duz digne merent⁹ accedere. Tales. n. sūt vere huiles et hui⁹
seculi cōtēptores xp̄m sup oīa diligētes et omēs affectiones
suas in xp̄m ordinātes. Ita vt nichil cupiāt nec habere de-
siderāt p̄ter ip̄z. Et illa reuera apte dicit⁹ paupras spūs dū
q̄s mēte et spū nichil sibi vēdicat imo nec seip̄m nec aliq̄s a-
liud tēporale nisi hoc alteri totū liberaliter et spōte donat et
in xp̄z referat ita vt sic nec velit eē sui iuris sed dñi sui cui
se donant nec aliquod possideat tanq̄ suū sed tanq̄ dñi sui
ad cui⁹ honorē rez suaz si quas habz possessionē ordinabit
vt dicere possit cū aplō. ij. cor. vj. tanq̄ nichil habentes et
oīa possidētes q̄a possidet oīa cui⁹ possessio ē de⁹. vñ in p̄so-
na cuiuslibet talis dicit⁹ in ps. lv. Ecce cognoui quoniam de-
us me⁹ es tu. Sup quo aug. Omniū q̄dē de⁹ ē sed eoz pro-
prie de⁹ ē q̄ eū diligūt q̄ eū timēt q̄ eū possidēt et colunt et
sunt tanq̄ magna familia de domo ipsi⁹ redēpti magno sā-
guine vnici filij ei⁹. Et subdit. Quantū dedit nobis de⁹ pa-
ter vt filij dei noīemur et simus. Ecce mirabilis cōiunctio
sūme paup̄tatis cū maximis diuitijs. Quid nāq; paup̄is illo
q̄ nichil sibi retinet quod alteri nō donat: et q̄d ditius illo q̄
deū possidet. Et ergo be. aug. sup psal. vbi supra hortatur
nos dicēs. Nos ergo deū amem⁹ frēs puri et casti: sed nō ē
castū cor si deū ob mercedē colit. Sed dicerēs. Quid ergo
de cultu dei si mercedē nō haberem⁹. Respondet aug. Ha-
bebim⁹ plenarie ipsū deū quē colimus ipse nobis merces
erit q̄a videbim⁹ eū sicuti ē. iohā. ij. Ipse dixit abrahe gen̄
xv. Ego p̄tor tu⁹ sū et merces tua magna nimis. Et q̄/
bus verbis elicif q̄ de omni statu ecclesie possūt esse hoīes
digne ad hūc panē vite accedētes: q̄a dictū ē supra. Edent
paupes et saturabunt⁹ pauperes. s. spū. Tales aut pauperes
possūt esse boni reges et principes finū terre: cōingati vit/
c j

gines et vidue: layci et clerici seculares et religiosi. Nam quicquid
taliu in caritate dei est et deum super omnia diligit: si princeps vel p
lat⁹ vel qualitercumque super alios constitutus potestatis honores
diuitias etc. quod suo statui communiter attribuuntur ipse non solum
sibi sed deo tribuit cui militat cui seruit et pro quo diligentem
curam subditorum suorum gerit et non solum sua: sed etiam seipsum pro eorum
salute exponit: hic dignus est ut ad hanc mensam accedat. Paupere
res. n. christi magnates et diuites pauperes subditi et in bona sim
plicitate viuentes: pauperes ad artiore observantiam et in abdica
tione temporalium et multiplicis regularis discipline ut securius
christo regi famulentur se studiose astrigentes: hi sunt qui digne hanc
panem celestem sumunt angelorum sunt coniuue. iuxta illud psalmi. Pa
nem angelorum manducauit homo. Et ita hic in gratia viuifi
cante premerentur gloriam sublimantur. Item quod dicit dominus in eu
gelio iohannis. vi. Qui manducat carnem meam et bibit meum sangui
nem habebit vitam eternam. Et tantum sit dictum de his. xij. fructibus
Possunt tamen hi fructus distinguere secundum tres statum hominum in eccle
sia militate. Est. n. hoc sacramentum in penitentibus seu in in
cipientibus culpe expiationem gratie conseruationem christi incorpa
tium et contra reciduationem sustentationem. Et in proficietibus
est fidei confirmationem spei augmentationem et fomitis extermia
tionem. Est in viris perfectis domini: et passionis ad memoriam reuo
cationem ad bene operandum roborationem contra temptationem diaboli
etiam munitionem per internam consolationem ipsorum refectum.

Capitulum. x. de dampnis que consequuntur indigne sumentes

Sicut recte communicantibus multa bona pueniunt ut di
ctum est in. c. precedenti: sic indigne sumentes multa mala
incurrunt. teste apostolo ad corinthios. xj. sic dicente. qui manducat
et bibit corpus domini indigne iudicium sibi manducat et bibit. Et
subdit. ideo inter vos multi imbecilles et infirmi viuunt. Et
dicitur multi. Nullius. n. opus placet deo nisi ipse pater placet
deo. Indigna namque comunio hominem peccatis illaquet da
mationem preparat: primum scandalizat mentem excecatur temptationibus
obnuigat: deum iritat vitam temporalis breuiat cunctis gratuitis
et eternis bonis spoliatur. De quibus omnibus per ordinem dicit in psalmi.
lxvij. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum quo ad primum et

in retributiones quo ad secundum: et in scandalum quo ad tertium et
obscurant oculi eorum ne videant quo ad quartum: et dorsum eorum
semper incurua quo ad quintum: effunde super eos iram tuam quo ad
sextum: fiat habitatio eorum deserta quo ad septimum: et in taber
naculis eorum non sit qui inhabitet quo ad octauum. De quo etiam
bylari⁹ sit dicit. Talis homo deum ad vindictam excitat: suam
vitam breuiat factos a se fugat: hostem suum letificat: qui corpus
christi indigne manducat. Cui alludit origenes. in hec verba. Corpus
quod et sanguinem christi in damnationem sumit tantum mentis quam corporis. Et
quibus dicitur apparet quod uterque tantum bonus quam malus comunicans
corpus et sanguinem christi sumit equaliter quo ad essentiam quibus
tamen inequaliter quo ad efficientiam. In bono. n. efficit vitam gratie
in presentem et gloriam in futuro: in malo vero damnationem preparat
et mortem eternam inducit. vnde cantat ecclesia. Sumunt boni su
munt mali sorte. tamen inequali etc. Et beatus augustinus de hoc sic inquit
Est quidem in peccatoribus et indigne sumentibus vera caro et
verus sanguis christi essentia non tamen salubri efficientia.

Capitulum. xj. quot modis hoc sa cramentum sumatur.

Sacramentum eucharisticum tribus modis potest sumi ab homine
viatore. scilicet sacramentaliter tantum: spiritualiter tantum: sa
cramentaliter et spiritualiter simul. Pro cuius maiori in
tellectu advertendum quod scilicet magister in. iij. sententiarum dist. xvij. in
sacramento eucharisticum est aliquid quod solum est sacramentum. id est signum sa
cre rei: ut est forma vel species panis vel vini que ibi videtur: quia pro
pter speciem quam ingerit sensibus: aliquid aliud facit venire in cog
nitioem scilicet corpus christi verum et mysticum. Est ergo species per consecrationem
vocabula res que ante fuerunt scilicet panis et vini. ut de consue. di
ctum est. ca. sensus. vnde in fine cuiusdam missae que celebratur in sabba
to quatuor temporum in mense septembris oratur et dicitur. Perficiant
in nobis domine quantum sumus tua sacramenta quod continet ut que nunc
speciem gerimus res veritate capiamus. Aliud est res sacramenti et
illa est triplex. Aliqua est res contenta et significata: altera signi
ficata et non contenta: tertia operata. Res contenta et significata est
caro christi quam de virgine maria traxit et sanguis quem pro no

bis effudit: seu ipse xps q̄ sub specie panis ⁊ vini veraciter continet. Sed res significata ⁊ nō cōtenta ē corp⁹ xpi misticū: seu ecclesia sine vnitas ecclesie in predestinatis quo ad ecclesiā militantē vocatis p̄ p̄dictā: iustificatis p̄ gratiā in p̄nti ⁊ glorificatis in futuro p̄ gloriā quo ad ecclesiā triumphantē ⁊ in p̄feti spe. Vtriusq̄ autē corp⁹ xpi. s. veri ⁊ mistici species visibilis ē sacramētū eucharistie q̄a vtrāq̄ rē significat ⁊ vtriusq̄ rei similitudinē gerit expressā. Nā sicut panis tritice⁹ p̄ ceteris cib⁹ ē p̄cipu⁹ ad hūani copis sustērationē ⁊ refecionē ⁊ vinū hominez letificat ⁊ inebriat sic caro xpi interiorē hoiez pl⁹ ceteris gratijs spūaliter reficit ⁊ saginat. Habet etiā similitudinē illa spēs visibilis cū corpore xpi mistico q̄ ē vnitas fidelium: q̄a sicut ex multis granis cōficiū vn⁹ panis: ⁊ ex plurib⁹ vuis vinū cōfluit in vnū sic ex multis fidelib⁹ p̄sonis vnū corp⁹ xpi misticū cōstituitur cui⁹ ipse xps ē caput. Tñ apl⁹s. j. ad cor. xj. Tñ panis ⁊ vnū corp⁹ multi sum⁹. Et aug. sup iobā. ome. vj. et allegat a mgrō in. iij. sniaz dis. viij. q̄ sic dicit. vn⁹ panis ⁊ vnū corp⁹ ecclesia dicit p̄ eo. q̄ sicut vn⁹ panis ex multis granis: ⁊ vnū corp⁹ ex plurib⁹ mēbris cōponit. sic ecclesia ex multis fidelib⁹ caritate copulāte annectit. Hui⁹ corp⁹ mistici p̄p̄riū corp⁹ xpi sūptū de virgine ē sacramētū. i. signū: q̄a sicut corp⁹ xpi ex multis mēbris purissimis ⁊ immaculatis cōstat sic ⁊ societas ecclesiastica ex multis p̄fētis a criminali macula liberis cōsistit. In cui⁹. s. corp⁹ xpi typo seu figura facta ē archa dñi de lignis ceterim. exo. xxv. q̄ sūt imputribilia. Sed res opata ē gratia q̄ in sacramētū ⁊ in ei⁹ digna acceptiōe cōfert: secūdu qd̄ dictū ē supra ca. ix. Istis iā declaratis dicit q̄ iste sumit corp⁹ xpi spūaliter tantū q̄ p̄ fidē tanq̄ p̄ cognitionē: ⁊ caritatē tanq̄ per refecionēz cōiungit xpo. ⁊ vnitur corpori xpi mistico scz ecclesie. Tñ aug. super iobā. ome. xxvj. ⁊ habetur. de conse. dis. vj. cap. quid est sic dicit. Quid est xpm manducare: nō hoc solum est corp⁹ ei⁹ accipere. multi enim indigne accipiūt. sed in ipso manere: i. esse de corpore ei⁹ mistico per gratiam ⁊ habere ipsū in se manentē. Spūaliter enī manducat q̄ in vnitate xpi ⁊ ecclesie: quā sacramētū significat manet. Nā qui discordant a xpo: nec carnem xpi. s. misticā manducāt

nec sanguinē misticū bibūt: ⁊ sic tāte rei sacramētū ad iudiciū accipiūt quotidie. vel sic Iste māducat spūaliter tantū: qui existēs in caritate firmiter credit in altari ec. ve. ruz corp⁹ xpi ⁊ sanguinē ei⁹. ex hinc ē accipiēs rē sacramēti. i. gratiā: nō autē ipsū sacramētū corp⁹ xpi sub specie panis ⁊ vini. De ista māducatiōe dicit bea. aug. in li. de remedio penitētie. ⁊ habet de cose. dis. ij. ca. vt qd̄ paras. sub bis verbis. Quid paras dentē ⁊ ventrē. crede ⁊ māducasti cre. de. s. fide operāte p̄ dilectionē. ⁊ māducasti. i. corp⁹ xpi mistico es incorpat⁹. Et ē sciendū. q̄ bon⁹ duob⁹ modis māducat xpm spūaliter. vno modo in semetipso: dū sacramētū ipsū ore corpali p̄cipit: fide ⁊ caritate spūs in se spūaliter trahit ⁊ sibi vnit. Alio modo in alijs. s. dū iustus alijs comunicat: sicut. n. os corpale nō solū sibi sumit cibū. s. mēbris oib⁹ cōmunicat. sic quolibz mēbrū ecclesie nō sibi soli cōmunicat sed toti ecclesie: vt virt⁹ spūalis cōmestiois ad hoies fideles pueniat p̄ caritatē qua vnunt. S; iste sumit sacramentaliter tantū qui sub specie panis ⁊ vini hoc sacramētū in peccato mortali sciēter sumit. Iste vero spūaliter ⁊ sacramentaliter simul sumit qui hoc sacramētū sub p̄p̄rijs speciebus sumit ⁊ rē sacramēti seu gratiā cōsequitur Et de hoc modo māducati bea. bern. sit dicit. Corp⁹ xpi egrotis ē medicina: pegrinātib⁹ diēta: debiles cōfortat lāguores sanat: valētes delectat sanitatē cōseruat: fit hō mansuetior ad correptionē patientior ad laborē: ardētior ad amozes: sagatior ad cautelas: ad obedientiā p̄rior: ad gratiarū actiōes deuotior. hec ille. Hī autē modi māducati xpm s; m petri de tharentasia dis. ix. iij. li. tripliciter possūt distingui: vel ex pte manducantis: vel ex pte rei q̄ māducat: vel ex parte modi manducandi. Primo sic aut enī māducas accedit ad sacramētū disposit⁹: ⁊ sic dicit manducare sacramentaliter ex parte rei q̄ manducatur. Aut enī māducat rem significatā ⁊ cōtentā ⁊ sic itez māducat sacramentaliter. Aut manducat rem significatā ⁊ non contentā ⁊ sic manducatur spūaliter. Aut p̄cipit gratiā ex parte modi manducandi sic. Aut enī sumitur solo ore corp⁹: sic māducat sacramentaliter. aut etiā sumit ore cordis: ⁊ sic māducat spūaliter. Spūaliter enī māducare ē xpo ⁊ ecclesie icor

porari. Hoc aut dupliciter est vel per modum meriti credendo vel virtute sacramenti credendo et percipiendo. Primo modo accipitur spiritualiter manducare communiter. secundo modo magis proprie. Primo modus spiritualiter manducandi: potest alicui provenire sine sacramento. secundo autem modus non. Et quis spiritualis manducatio sufficiat per modum meriti ad salutem: non tamen sufficit sacramentaliter: quia melior est iste modus manducandi spiritualiter quam alter: eo quod utrumque complectitur. Ex his dictis faciliter potest haberi solutio cuiusdam dicti communis quo queritur. An mortalis peccator non confessus nec contritus sumens illud sacramentum vere sumat corpus christi: quia vel ly vere determinat veritatem susceptionis sacramentalis vel spiritualis. Quo ad primum dicitur quod quantumcumque sit aliquis magnus peccator si sumit illud sacramentum vere sumit corpus christi: loquendo de veritate susceptionis sacramentalis: quia qui vere sumit continens vere sumit et contentum: secundum quod continetur sub hoc modo continente. scilicet sub speciebus panis que sunt sacramentum licet non sint res sacramenti. Vere tamen sacramentaliter continetur corpus christi: ut patet ex auctoribus supra adductis. Sed quo ad secundum dicitur quod nullus peccator mortalis sciens se esse tale sumit vere corpus christi: loquendo de veritate spiritualis susceptionis. quia qui illo modo sumit manet in christo et christus in eo. sed nullus peccator mortalis manet in christo nec christus in eo: cum talis non sit membrum vivens christi. Etiam nullus mortuus potest cibum vitalem vitaliter sumere: sed peccator mortalis quantum ad vitam spiritalem mortuus est: quia separatur ab eo qui est vita anime. secundum augustinum. Et cibus iste est vivus cibus seu vitalis dans vitam spiritalem sumenti eum: iuxta illud Joban. vi. Ego sum panis vivus qui de celo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane vivet in eternum.

Capitulum. xij. an peccata venialia possunt impedire effectum huius sacramenti in sumente.

Alia sunt peccata venialia per que mens non nimis distractitur nec fervor caritatis sensibiliter diminuitur: hec in nullo impediunt effectum huius sacramenti. Sunt etiam nonnulla peccata venialia que non ex toto impediunt sed in parte effectuum huius sacramenti. Nam effectus huius sacramenti non solum

267
est adeptio gratie vel caritatis: sed etiam est quedam actualis refectio spiritualis dulcedinis: que per peccata venialia impeditur. de hoc sic loquitur sanctus thomas. Peccata venialia dupliciter possunt considerari. Uno modo in quantum sunt preterita. alio modo in quantum sunt exercitata. Primo modo in nullo impediunt effectum huius sacramenti. Potest enim contingere quod aliquis post multa peccata venialia commissa: devote accedat ad illud sacramentum et plenarie effectum huius sacramenti consequatur. Secundo modo peccata venialia non in toto sed in parte impediunt effectum huius sacramenti. quia si quis accedit mente distracta per peccata venialia que tollunt ab eo actualem devotionem et refectio nem spirituales dulcedinis: non autem augmentum gratie habitualis vel caritatis. Unde iste qui cum actu venialis peccati accedit ad hoc sacramentum: manducat in habitu spiritualiter sed non actualiter. Et ideo habitualis effectus huius sacramenti percipit non autem actualem. Hec thomas. Ex quibus verbis colligitur quod accedens in peccatis venialibus: percipit augmentum gratie et caritatis habitualiter quantumvis tamen per internam dulcedinem spiritualem non reficiatur actualiter. Et sic patet consequenter quod peccata venialia in sumente impediunt effectum huius sacramenti actualiter tantum. Quis tamen non habitualiter sic quod non efficit actualiter in eo: quis per virtutem sacramenti consequitur habitum et augmentum caritatis. Hec intelligenda sunt de sumente non existente in peccato mortali: et accedente in peccatis venialibus: devotis orationibus ad hoc sacramentum se aptate et de commissis dolere. Et quis peccata venialia non tollunt huius sacramenti effectum quantum ad habitum ut premissum est: tamen magis bonum est si homo per confessionem vel alia remedia studeat se de his emendare. Terciumque debet esse anime devote cum ad hoc sacramentum celeste sumendum accesserit: ne celestis spiritus ad ipsam veniens aliquam maculam cuiuscumque peccati etiam venialis quantum possibile est inveniatur. quia quanto quis cum maiori cordis et corporis mundicia ad hoc sacramentum accesserit: non dubium quin maiorem gratiam et uberiorem fructum spiritualium bonorum exinde reportabit. etiam quia nichil purius ea mente esse debet: que in dei habitaculum est preparanda.

**Capitulum. xiiij. an. ppter nocturnale
pollutione comunio sit ptermittenda.**

D hoc q quis digne accedat ad eucharistie sacramē
tu tria requirunt. Primo iudicia cōscie q nō tollit
nisi p peccatū. Secūdo ne sit ibi indevotio seu mē
tis ebetudo. Tertio ne sit ibi corporis imūditia. Hec tria
qñq simul cōcurrūt i aliqua pollutiōe nocturnali. qñq duo
de his qñq vnū tantū. q s3m hoc homo magis vel minus
impedit. Et ideo distinguendū ē de pollutiōe. Quā sciendū
Pollutio nocturnalis ē coinquatio qua quis in sōpno corrū
pitur p seminis emissionē. Et cōtingit qñq ex nature sup/
fluitate: vel ex habūdantia materie seminalis q repletionē
in vasis seminalib⁹ nō valētibus eā retinere. qñq ex infir/
mitate q debilitate virtutis retētive ppter debilitatez ner/
uoz. sicut qñq contingit cū homines ieiunāt. q in istis nō
est peccatū: sed potius quedā pena vel infirmitas. q in talib⁹
casib⁹ homo relinquitur sibi metipsi. Quādoqz prouenit ex
crapula. q hec p̄hibet a p̄ceptiōe corporis xp̄i: nisi tunc ne
cessitas aliqua: vel festinitas alicui⁹ solēnitatis cogat ad op
positū. Quāqz cōtingit ex imaginatiōe q cogitatiōe turpi pre
cedente. q hec tantū est peccatū: quātū meruit cogitatio p̄
cedēs. Quādoqz. n. cogitatio huiusmōi turpiū ē sine pecca
to veniali: vt cū quis de talib⁹ esset disputatur⁹: oportet
q de his cogitaret. Aliquā etiā ē cum peccato veniali. s. quā
cogitatio in sola delectatione finit. sine cōsensu deliberatiōis
Quāqz etiā est mortale. s. quādo cōsensu adiūgit. Et si du
bitat de cōsensu: an cōcurreret ad causā pollutionis an nō
q sic cōsequēter dubitat: an ex peccato mortali vel veniali
pollutio acciderit abstinere debet. q̄a teste bea. greg. bonaz
mentū est ibi culpā agnoscere vbi culpa nō est. q habet de
cōse. dis. v. ca. ad eos. Si autē expresse inuenerit cōsensū nō
precessisse q tamē alia p̄cesserunt. s. imaginatio q delectatio
mala. sic tamē q talis imaginatio finita erat i delectatiōe
absqz cōsensu deliberationis. tūc potest cōmunicare: si vr/
get necessitas q solēnitās festi imminet. Quādoqz autē ac
cidit ex illusione diabolica deo p̄mitere. tūc si illusiōis cau
sa in nobis p̄cessit. s. cogitatio turpis q imaginatio. tūc idē

est iudiciū sicut de cogitatiōe precedēte si vero nō. sed oppo
sita causa potius. q hoc frequēter accidit in dieb⁹ in quib⁹
debet cōmunicare: tūc signū est q diabolus conat⁹ hominē
auferre fructū eucharistie. vñ in tali casu cōsultū fuit cuidā
monacho vt legit in colla. patrū. q cōmunicaret. q sic dia
bol⁹ vidēs se nō posse cōsequē itentū ab illusiōe cessauit S3 q̄a
nō potest de facili sciri causa ex qua cōtingat pollutio. idcir
co cōsultū q tutius est tali die abstinere ppter reuerentiaz
sacramētī. Et dicūt quāda q debet astinere ad. xiiij. horas
q̄a in tali spatio natura deordinata p mentis ebetationē et
corpale imūditia ecōuerso reordinat. nisi necessitas incū
bat: vel solēnitās festi imminet que contrariū exigit. Di
co tamē q in predictis omnib⁹ pollutionib⁹ cōmuniter est
imūditia corpalis. sed mentis ebetudo non ē nisi in illis
pollutionib⁹ q accidunt cum imaginatione. q̄a in illis que
sine imaginatiōe accidunt. aīa nichil videt p̄dere. Nulla autē
dictaz pollutionū est peccatū in se. q̄a in somnis ex quo ra
tio est ligata: nemo potest peccare. potest tamē esse signū
vel effect⁹ peccati. q ideo semp recurrendū est ad causā pol
lutionis. Ex hoc videt⁹ quando sit abstinendū a cōmunionē
q qñ nō. Quā de hoc habet metra. Crimē habet noctis pol
lutio quando fuisti Ebrius. aut primo meditat⁹ turpe fui
sti. Crimen abest tua si natura supflua tollit. Aut si debili
or vacuo se ventre resoluit. De hac materia plene habetur
de conse. dis. vj. ca. testamentū. q est canon beati greg. Et
p̄ Isidoz. s. li. ethi. habetur hoc idē similiter. Sed dubium
manet. an pollutio q incipit dormiendo: q terminat⁹ in vi
gilia sit peccatū. Ad quod r̄ndetur. q pollutio quantū ad
rationē meriti q demeriti: magis indicat⁹ secūduz principū
quod est in dormiēdo: q̄ secūduz finē q̄ est in vigiliando. Ex
quo excitat⁹ est motu carnis in dormiēdo. nō subiacet vo
luntati vigilantis ille motus vltim⁹. Nec reputat⁹ vigilat⁹
se: quousqz p̄fectū vsū liberi arbitrij recuperauit. Potest tñ
contingere q in ipsa vigiliatiōe peccatū oriat⁹. quod fit quā
pollutio placet ppter delectationē. tūc talis cōplacētia aut
est ex surprēptione: tūc est peccatū veniale. aut ē deliberate
q cum cōsensu q tūc est mortale. Ista autē cōplacētia nō
facit p̄teritā pollutionē peccatū: q̄a nō ē ipsius causa: sed

ipsa in se est peccatū. Si autē pollutio in eniglatiōe placeat ppter hoc qd est nature allevatio ⁊ exoneratio: tūc peccatum fore nō credit. Sed qd in principio b^o capituli dictū ē qd in accedēte ad sacramētū eukaristie. requiritur qd non sit immūdus corpāliter: ideo dubiuz pulsāt mentē: an immūdicia pure corpālis sicut lepra: fluxus sanguinis: seminis: aut menstrui impediāt eukaristie pceptionē. Ad quod dīcendū. ex quo iste cibus non ē corpālis sed mētālis ⁊ spūālis ideo in ei⁹ susceptiōe magis cōsiderāda ⁊ attendēda ē mētālis deuotio ⁊ dispositio q̄ corpis mūdicia. Et ideo distīnguendū ē. qd talis immūdicia seu infirmitas: aut ē ppetua seu diuturna: aut ē tēporālis ⁊ cito curabilis. Si ē ppetua ⁊ diuturna. tūc talis homo nullo modo debet abstinere ne ppter immūdicia corpis pdantur fruct⁹ mētālis: vt accidit in leprosis ⁊ patientib⁹ fluxū sanguinis vel seminis. Si autem ē tēporālis ⁊ cito curabilis: tūc si aliq⁹ in mētē ē bene disposit⁹ nō p̄hibetur sumere: q̄nis ad tēpus debeat abstinere ppter reuerentiā sacramēti. De hoc plene in canone dis. vj. ca. ad eos.

**Capituli. xij. an melius sit sacramētū
hoc frequētius accipere: q̄ rari⁹.**

Am hec questio inter dispēsatores misterioꝝ cristi videlz sacerdotes sepi⁹ moneat. ideo de ea q̄tum ex doctorib⁹ haberi poterit aliqua dicent. Questio igitur p̄pōit sub hac verboꝝ forma. Utrū sacerdoti inscio peccati mortalis existenti in firmo pposito a peccatis abstinēdi: melius sit quotidie ⁊ im̄p̄termisse missaz celebrare: vel meli⁹ sit interdū abstinere. Et arguit primo qd melius sit im̄p̄termisse celebrare. qd dicit bea. aug. Accipe quotidie quod tibi p̄sit. modo missa sacerdoti ⁊ nō solū sibi: sed cunctis fidelibus vinis ⁊ defūctis p̄dest. ideo debet corp⁹ xp̄i in celebratione misse quotidie accipere. Sed qd melius sit sacerdoti interdū abstinere: patet p̄ sanctū tho. sic inq̄rentē. Non ē res quātūcūq⁹ p̄ciosa ⁊ bona si nimis est cōmunis aut tepescit in amore: vel vilescit in reputatione. Ideo ne hoc p̄ciosū sacramētū vilescat: vel ei⁹ amor tepescat: meli⁹

est sacerdoti interdū abstinere. Ad illā questione saluo iudicio meliori. primo plane r̄debo: deinde per septē cōclusiōnes. Quātū ad primū dico. Si q̄s ex frequēti vsu hui⁹ cibi spūālis: sit cōtinue xp̄iformior. i. xp̄o in virtutib⁹ similioꝝ scz humilioꝝ: magis misericors: patientioꝝ: feruētioꝝ ad celestia. ⁊ ad eterna tepidioꝝ: elongatioꝝ a carnalib⁹ deuotioꝝ in dei laudib⁹: ⁊ largioꝝ in operib⁹ pietatis. ille poterit oī die celebrare. Sed qui seculē illo cibo vtitur ⁊ non fit xp̄iformior. sed fortassis xp̄o difformioꝝ: vel in eadē habitudine vel ebetudine semp manet: nō videt idonee disposit⁹ ad hoc qd possit oī die celebrare aut cōmunicare. Sed diceret si sic: tūc boni viri semp dispositi q̄ quotidie celebrāt: vtiq⁹ deberēt sentire se augeri in p̄dictis virtutib⁹ ⁊ notabiliter fieri xp̄iformioꝝ. R̄ndet qd nōnulli sancti p̄sbiteri olim ex priuilegio effect⁹ h⁹ sacramēti notabiliter senserūt se xp̄iformioꝝ: sicut aliq⁹ deuoti p̄sbiteri sentiūt. ⁊ hoc secūduz eoz in fide ⁊ deuotioe dispositionē ac diuine volūtatis erga eos dignationē. qd autē in omnib⁹ q̄ cōmuniter bene dispositi sūt nō fiat similiter rō est. Ne si ex effectib⁹ cōcluderet h⁹ sacramēti v̄citas: meritū tā magne fidei vacuaretur. Cū ergo hoc sacramētū agat nō naturaliter sed p̄ voluntate xp̄i q̄ omniū corda nonit. q̄nq⁹ vnus sentit interi⁹ hūc eius effectuz: alter aliū: ⁊ alius nullū. Cū licet hoc sacramētū quodā occulto influxu augeat habitualiter fidez spem ⁊ caritatē ac ceteraz virtutū oīm habit⁹: hec tū augmentatio sicut in q̄busdā p̄ceptibiliter redundat in actualē feruorē ⁊ quendā spūālē dulcedinis gustū. ita in quibusdā solū manet in habitu suspēsa tali redundantia in actu. Et adhuc quandoq⁹ suspendit in aliquib⁹ illa redundantia. sic qd nō solū nichil deuotionis feruoris aut spūālis dulcedinis sentiunt: sed minus feruidos ⁊ alacres ad deū se reperiūt. ⁊ q̄ si grāz pl⁹ solito subtrahi lz bene dispositi fuerit q̄n sacramētū sumpserūt. Sed nec cui tale accidit diffidat. quia si sibi actus fortitudinis: puta sustinere martiriuz p̄ xp̄o aut granis temptatio incuberet fortitudinē reperiret. vbi fortassis alter qui spūāliter gustū sensit caderet. Nonne petrus plus erga xp̄m verbuit ⁊ tamē ipsum primo negauit. ita ⁊ hic esse potest. Item aduertere debet talis. qd quidā sūt na

turaliter molles et incitatores animi: et ideo ex facili copan-
guntur et delectantur. Alii autem naturaliter sunt duri et rigidi
animi in quibus ideo non faciliter se monstrat interna spi-
ritualis refectio sicut in alijs quibus tamen minus sunt constantes. im-
mo in casu arduitatis isti qui sunt rigidi animi firmiores es-
sent quemadmodum viri muliebres. Item multis de causis et
modis sepe hominum spiritus affliguntur rigore et duritia quibus si
reperit homo probabiliter se causam non dedisse non fatigat cum
res illa: quia de mille modis electos suos affligendo probare so-
let. Nec adhuc sacrificium salutis offerre pigriterur. dicit eni-
quidam. Divina pietas salutem anime sepius et sacratissime et
fidelissime operatur cum solum fidei anima innititur: nec aliqua
dulcedine spirituali fulcit non minus quam si prosperitate spiritua-
lium carismatum afflueret. Et ideo interdum tales gratie sub-
trahuntur ut subtrahat avidins repetant et recepte cautius
conseruetur et ut sic anima deo dilecta humilitatis stola exerci-
retur. Unde diligenter est advertendum quod premissus spiritualis sapor
aut internus quidem gustus non est nisi fidei debitus effectus. Ne-
que est presentis temporis: sed eterne beatitudinis. Et ergo cum
datur alieni in sacramento vel extra gratias agat deo. Cum
vero non datur: iteque gratias agat et patienter sustineat sci-
ens quia non est in potestate sua sed summi et benignissimi largi-
toris qui non ad voluntatem hominis quam ipse vult: sed quam sibi
placuerit tribuit. put indicauerit esse ad laudem suam et hominis
utilitatem et salutem. Non ergo qui nichil spiritualis saporis pro-
perit in hoc sacramento sumptioe diffidat aut desperet sed pu-
tet hoc. aut ad probationem fidei: aut incitationem sui incidere
ut sic attentius aut periclariter circa illud excellentissimum
mysterium consideret et meditetur ut ex hoc inardescens se ad
hoc dignius sumendum abilitet et disponat. Istis sic stantibus
venio ad conclusiones. Prima conclusio sit hec. Non potest
dari omnibus sacerdotibus super quotitate celebrationis
missarum regula uniformis. Et loquor etiam de sacerdotibus in-
scijs peccatorum mortalium de quibus querit questio. Et probatur con-
clusio hec ex simili: quia sicut non potest una forma servari
in dandis medicinis corporum: quoniam propter diversitatem com-
plexionum: quoniam ob diversitatem virium: aut loci aut temporis aut
dicte. sic etiam de medicina spirituali intelligendum est quod sic

724
probat quia omnes transferentes se secundum aliquam simili-
tudinem se transferunt ut philosophus dicit in topicis. Sunt .n.
diversorum diversa studia. Aliqui sunt occupati terrenis curis
aliqui totaliter spiritualibus intenti. aliqui magis circumspecti in cu-
stodia vite sue. alij minus. Primi melius possunt se disponere
ad sacramentum quam secundi: igitur conclusio vera. Conclusio
secunda. Quotidie celebrare de facto est laudabile. Probat
illa conclusio. Illud quod conseruat animam ne in vita spirituali
deficiat hoc de facto est laudabile sed quotidiana celebratio
sacerdotis ad hoc dispositi est huiusmodi: igitur et. maior probatur.
Nam sicut alimentum quotidianum animali corporali ad ser-
vandam vitam naturale est necessarium sic alimentum spirituale: ut est
hoc venerabile sacramentum ad vitam aic servandum summe est ne-
cessarium. igitur et. Conclusio tertia. Interdum abstinere a
celebratione missae ratione facientis est laudabile. Probat
conclusio sic. Omne illud quod ordinatur ad reverentiam huius sa-
cramenti ratione facientis est laudabile. sed interdum abstinere a
celebratione missae ordinatur ad augmentum reverentiae et de-
votionis. igitur ratio facientis est laudabile: et per consequens
conclusio vera. Correlativum sequitur quod boni sacerdotes quoniam ad
tempus abstinent a celebratione ut eorum devotio augeatur
et ut eo melius disponet se. Correlativum patet ex conclusione.
Conclusio quarta. Sacerdos quanto sepius potest ad hoc sacra-
mentum studeat se preparare. Probat quia in hoc erit in ma-
iori custodia vite sue et conscientie et securius intendit vivere.
igitur conclusio vera. Conclusio quinta. Sacerdos faciens
quod in se est potius debet ex confidentia divine pietatis ac-
cedere ad missam celebrandam quam ex consideratione propria absti-
nere. Probat conclusio auctoritate ambrosii. sic dicentis. Gra-
ne est quod ad mensam domini mundo corde manibus innocentibus non
venimus sed gravius est si dum peccata metuimus sacrificium
non reddamus. Conclusio sexta. Melius est quotidie ce-
lebrare ex amore et devotione quam interdum abstinere ex timo-
re. Probat sic omne bonum pro se melius est bono pro accidens
sed celebrare quotidie ex devotione et amore est de pro se bonum
sed abstinere interdum est bonum per accidens ut. scilicet. augeatur
devotio et maioret reverentia. igitur primum est melius. Correla-
tive sequitur si sacerdos quotidie sentit se preparatum ad missam

celebranda. et deuotio eius et amor erga sacramentum non dimi-
nuatur. laudabile est quod quotidie celebret. Patet ex conclusi-
one. Et illud correlatiu innuit beatus augustinus sic dicens. Quoti-
die accipe quod tibi prodest. sic uine quod quotidie merearis ac-
cipere. Cui consonat beatus gregorius in hec uerba. Si quis pec-
candi propositum non habet. quotidie celebrare debet. ne priuet san-
ctam trinitatem maxima laude et gloria. angelos leticia. uiuos
gratia. defunctos uenia. Inter omnia enim opera meritoria prima-
rum tenet missa. Et in libro dialogorum sic inquit. Debemus ita-
que presens seculum totam mentem contemnere. quotidiana deo la-
crimarum sacrificia offerre. quotidianas eius carnis hostias
immolare et sanguinis. Conclusio. vij. Ex parte fragili-
tatis humane/laudabile uidetur quod sacerdos non raro/nec im-
pretermissa sanctam hostiam in celebratione missarum accipiat.
Probatur illa conclusio. quia si raro celebrat/minus circumspec-
tus erit in uita sua. si uero impretermissa celebrat/boc no-
tare uidetur aliquale irreuerentiam/cum uix aliquis tam deuotus
sit. qui semper eadem deuotione ferueat/quin etiam aliquando ali-
quatum reuertat. Hec conclusio uidetur esse de intentione beatus augustinus.
in libro de ecclesiasticis dogmatibus. et habetur de consuetudine. di-
uini. ca. quotidie. ubi sic dicit Quotidie eucharistiam sumere
nec laudo/nec vitupero. omnibus tamen dominicis diebus commu-
nicandum exhortor. Si tamen mens in affectu peccandi est. gra-
uari magis dico eucharistie perceptione quam purificari. Et se-
cundum glossam. ibidem augustinus. hoc dicit/ignorans mentes sumentium
utrum sint digne uel non. tanquam qui mentem alterius uidere non
poterat. et subdit ibidem. Dixerit ergo quispiam communicandum
esse. alius affirmat quotidie non esse communicandum. faciat
unusquisque quod secundum suam fidem pie credit esse faciendum. Ne-
que enim litigauerunt adinuicem zachaeus et ipse centurio. cum alter
eorum gaudens in domum suam suscepit dominum suum alter uero
dixit domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. Idem inu-
it innocencius sic dicens. In perceptione corporis et sanguinis
christi magna est diligentia adhibenda. Cauendum enim est/ne si ni-
mum deferatur/mortis periculum incurratur. domino dicente. Nisi
si manducaueritis carnem filii hominis et biberitis eius sangui-
nem/non habebitis uitam in uobis. Si uero quis indigne sum-
serit/iudicium damnationis incurrit. apostolo teste qui ait.

Qui manducat et bibit indigne. iudicium sibi manducat et bibit
Ideoque iuxta eiusdem apostoli doctrinam probet seipsum homo.
et sic de pane illo edat et de calice bibat. Necessaria itaque ui-
detur nobis bene uiuendi necessitas ne corpus domini uel idig-
ne sumendo sumamus iudicium. uel cessando nichilominus icur-
ramus periculum. Necessario quippe sumendus est agnus. ut a
denastante angelo protegamur. Non enim exire possumus
de egipto/nisi agnum pascale edendo phase domino celebremus.
hec ille. Ex his dictis patet solutio questionis et rationum
ad utramque partem. Dico ergo de sacerdotibus/aliqua sunt ui-
denda de comunione laycorum. unde secundum canones/ex in-
stitutione fabiani pape. Quilibet christianus/si non frequenter
saltem ter in anno debet communicare/si non uult ecclesiasti-
cis carere liminibus. scilicet in pascha. penthecoste. et in natali
domini. et habetur de consuetudine. diuini. ca. si non frequenter. immo se-
cundum consilium agatense seculares qui his tribus temporibus non
communicauerint catholici non estimantur. nec inter catholi-
cos habeantur. Hoc est uerum secundum glossam. nisi propter humi-
litate uel delicti conscientiam abstineant. Sed quia homines
multum ceperunt in caritate tepescere et esse negligentes: ideo
innocencius tertius statuit quod ad minus christifidelis semel in
anno comunice. scilicet in pascha sub pena excommunicationis et
carentie ecclesiastice sepulture. ut habetur extra de penitentie
et remissione ca. ois utriusque sexus. Quidam tamen doctor
ponit alium modum capiendae comunione dicens si homo sentit
se in statu primitiue ecclesie fore uidelicet quod sentit se esse ita
feruentem in caritate christi sicut sancti apostoli et martires fue-
runt comunice frequenter. si uero sentit se esse in statu fi-
nalis ecclesie scilicet cor suum esse frigidum et in amore dei tepidum
raro comunice. si uero medio modo se habet tunc interdum
abstineat ut plus inflammetur ardore caritatis et deuotionis
Et secundum quam partem se uidet melius proficere ad illam de-
clinat. quod homo faciliter in se per experientiam potest cog-
noscere. Et tantum sit dictum de sacramento eucharistie in ge-
nerali.

Tractatus tertius libri primi.

72m
Sia in precedenti tractatu visū ē de sacramento
eucharistie in generali. videlicet de ipsius dignita
te necessitate. ⁊ sic de alijs. ideo iaz quātū ad tra
ctatū terciū aliqua sunt dicēda de hui⁹ sacramēti
ministro in officio missę vñ quotidiano ipm sumēte ⁊ tra
ctate. ⁊ habebit ille tractatus octo capitula. Primū erit de
quibusdā conditionibus requisitis ad debitū ministrū hui⁹
sacramenti. Secūdu de diuersis noibus sacerdotū in cano
ne biblie expressis. Terciū de eorū dignitate ⁊ excellentia.
Quartū de iporū honestate ⁊ clericali decentia. Quintū de
iporū castitate. Sextū de clericali corona. Septimū quo
modo sacerdotes ad missā se debeant preparare. Octauū de
indigne conficientibus ⁊ sumentibus corpus xpi.

Capitulū primū de conditionib⁹ requisitis ad
debitū ministrū huius sacramenti.

Quantū ad primū capitulū est sciēdu. qd ad debi
tū ⁊ legitimū ministrū huius sacramēti sex con
ditiones requirūtur. quarū si vna defuerit i ali
qua persona talis non erit debitus minister. nec
opus suū alicuius erit momēti vel valoris. Prima condi
tio requisita ad debitū ministrū huius sacramenti est qd de
bet esse homo. quia nec angelus bonus nec malus hoc sa
cramentum conficere potest. Patet sic quia ministri hu
ius sacramenti debent esse conformes xpo q in forma ho
minis confecit. ⁊ hominibus dixit. hoc facite in meā cōme
morationē. tales aut non sūt angeli igit ⁊c. Secūda condi
tio qd debet esse masculus. quia mulier nullo modo ē carac
teris susceptiua quātūcūqz etiā sancta. vnde nō beate vir
gini sed apostolis dictū ē. hec quotiēscūqz feceritis ⁊c. Si
cut ergo xps fuit homo masculus. sic minister quilibet esse
debet. Quod aut mulier non potest recipere caracterē alicu
ius ordinis clericalis ostendit. b. ambro. sup illud apostoli
prima ad thī. ij. dicēs similiter mulieres pudice ⁊c. Nulli
eres caracterē non recipiūt impediēte sexu ex cōstitutione
nec possunt predicare. glosa publice. Etia abbatissa nec ex
cōmunicare nec benedicere aut absoluerē. aut penitētiā da

re nec aliquod officiū exercere potest quātūcūqz docta sit
vel religiosa. dif. xxij. ca. mulier. Sed dubiū occurrit circa
hoc de hermofroditis an possunt ordinari. Ad quod respon
det. Si magis vergeāt ad sexū virilē q̄ ad sexū femineum.
tūc possūt recipere caracterē. si aut ecōuerso tūc nō possunt
Sed tñ in vtroqz sexu nō debēt ordinari ppter deformita
tē ⁊ mōstruositatē. Si vero equaliter in eo inualesceret se
xus femineus ⁊ virilis. caracterē recipere nō pōt s3m guilber
mū. q̄a nō potest dici aliquis s3 bñ aliqua. Tercio requiritur
qd sit sacerdos rite ordinatus s3m clauēs ecclesie quas xps
cōcessit apostolis ⁊ eoz successorib⁹. extra de sūma tri. ca.
firmiter credim⁹. vñ nō potest dyaconus seu subdyaconus
quātūcūqz sctus hui⁹ sacramēti ydoneus esse minister. eo
qd solis sacerdotib⁹ potestas cōficiēdi hoc sacramētū est cō
cessa. vt patet in locis p̄allegatis. Quarto requiritur intērio
sacerdotis. quātūcūqz enī esset hō mascul⁹ ⁊ sacerdos ⁊ p
ferret verba debita sup debitā materiā si nō haberet inten
tionē facere illud quod ecclesia facit nichil esset. vñ in colla
tione sacramētoz requirit intērio. Ratio q̄a ad actionē q̄ p
cedit ex libero arbitrio requirit intērio agētis. s3 ⁊ ministra
tio sacramētoz est actio pcedēs ex libero arbitrio ministri.
ergo ad eā requirit intērio ministri. Qualis aut debeat eē
an actualis vel habitualis loquendo de actuali qua homo i
tendit aliquid facere continue ⁊ semp. dicendū qd talis nō
requiritur. sed sufficit habere talem in principio. ⁊ hoc o
portet quia postea totum perficitur ex vi illius intētionis
quā habet in principio. vix enī ē possibile qm in ope quan
tūcūqz modico interrūpat intētio actualis. Et ergo talis
nō semper requiritur. sed sufficit in principio actus vt pre
missū est. loquēdo aut de intētiōe habituali sc3 qd contraria
vel opposita intērio non interueniat. tūc dico qd talis p to
tum requirit. Quinta conditio est qd sit loquens. Rō quia
nullū sacramētū pōt esse sine forma. In hoc aut sacramen
to verba plata a xpo sūt forma hui⁹ sacramēti. vñ de ne
cessitate oportz qd verba pferantur. alias q̄tūcūqz haberet
caracterē ⁊ intētionē nisi verba pferant nichil esset. Sicut
ergo sine pane ⁊ vino q̄ sūt materia hui⁹ sacramēti nō pōt

cōfici. sic etiā sine verbis platis q̄ sūt forma hui⁹ sacramēti nō cōficitur sacramētū. Ex quo sequitur q̄ p̄sbyter mut⁹ nō potest cōficere hoc sacramētū. Sexta cōditio est q̄ habeat rōnem q̄a si esset amēs vel dormiēs aut freneticus ⁊ si haberet materiā ⁊ p̄ferret verba tū quia nō vteretur ratione nec haberet intētionē faciendi quod ecclesia facit nichil fieret. Alie sūt cōditōnes que impediūt ex p̄cepto ecclesie ⁊ nō simpliciter. q̄a nō obstatib⁹ hīs ad huc pōt cōfici hoc sacramētū licet nō recte ⁊ cōuenienter. Prima est q̄ sacerdos sit ieiunus. ⁊ hoc ecclesia statuit p̄pter reuerētiā sacramenti. vt patet de cōse. dis. ij. ca. placuit ⁊ ca. sacramētū. Secūda cōditio q̄ sit mūd⁹ mēte ⁊ sine peccato mortali de qua dictū est prius. Tercia q̄ nō sit corpore viciat⁹. s̄ integer in mēbris. Nā viciati in corpore prohibentur promoueri p̄pter deformitatē ex qua timet̄ piculū. Quarta cōditio est quo ad tēpus determinatū quo missa est celebrāda. Debet autē dici in die ⁊ nō in nocte regulariter loquēdo. quia sacramētū hoc ad tēpus gratie p̄tinet. quod p̄ diē significatur ⁊ tribus horis diei est instituta solemnī missa celebratio sc̄z hora tertiā in dieb⁹ festinis vt patet de cōse. dis. i. ca. nocte. In dieb⁹ p̄festis hora sexta. Et in dieb⁹ ieiuniorū hora nona de cōse. dis. i. ca. solēt plures. Et ratio est q̄a in missa recolit̄ mors xp̄i q̄a hora tertia crucifixus est linguis inde orū. s̄z hora sexta m̄ib⁹ gētiliū ⁊ hora nona expirauit i cruce. Priuāte autē missa dici possūt a mane vsqz ad tertiā vel ad horā nonā. vt patet de cōse. dis. i. ca. necesse. Quinta cōditio q̄ non sit priuatus. scismaticus degradatus. suspens⁹ vel excommunicatus de quibus dicit̄ postea magis in sp̄ali.

**Capitulū. ij. de diuersis nominibus sacerdotū
in canone biblie exp̄ssis.**

N sacra scriptura ministri cōsecratiōis sacramēti eucharistie quōqz noiant̄ clerici quōqz p̄sbyteri quōqz sacerdotes ⁊ aliqñ reges. Primo noiant̄ clerici. vñ sciēdū s̄m yso. vij. erbi. ⁊ habet̄ dis. xxi. ca. cleric⁹. Clerici generaliter noiant̄ oēs q̄ in ecclesia deseruiūt. ⁊ ad hoc ordinant̄ ⁊ dicunt̄ clerici a clericos grece quod ē sors latine q̄a

primū ordinatū ab apostolis forte legimus electū. sc̄z beatū mathiā q̄ forte elect⁹ anumeratus ē inter vndeci apostolos. sicut dicit̄ actū. i. ca. Propterea dicti sūt clerici. q̄a de forte dñi sūt vel q̄a deū patre habēt id ē decimas ⁊ primicias q̄ dicūt̄ ps dei vt dicit̄ glosa ibidē. Secūdo noiant̄ p̄sbyteri p̄sbyteri enī grece latine senior interpretat̄. nā nō p̄ etate nec decrepita senectute s̄z p̄pter honorē ⁊ dignitatē quā acceperūt p̄sbyteri noiant̄. Hūcupant̄ ergo p̄sbyteri quasi seniores p̄pter tria. Primo p̄pter mor̄ honestatē qua debent sup̄ alios elucere. sicut enī senes vt plurimū vigēt mor̄ honestate. sic ⁊ p̄sbyteri mor̄ honestatē ⁊ maturitatez habere debēt vt hoies ex morib⁹ eorū exēplū sumāt virtutū vt infra dicit̄. Secūdo ideo dicunt̄ p̄sbyteri. quasi seniores p̄pter sapiētie veritatē qua alios debēt edocere. q̄a in senibus ē sciētia. ⁊ in multo tēpore prudentia. vt habet̄ in li. puer. Debet ergo habere sciētiā eorū q̄ ad suū officiū spectāt competētē. vt p̄ doctrinas dño populū faciat acceptum ne eis dñs ip̄operatē loquat̄ p̄ p̄phetā dicēs. q̄a tu repulisti sciētiā. repellā ⁊ ego te ne sacerdotio fugaris. Itē dicunt̄ p̄sbyteri quasi seniores p̄pter temptationē ⁊ passionū immunitatē. q̄a sicut senes minus vexant̄ a passionib⁹ ⁊ tēptationibus carnis q̄ iuuenes. ita ⁊ p̄sbyteri nō debēt esse passionū secutores s̄z in vita penitē imaculati. Nā senect⁹ venerabilis est nō diuturna neqz annoz numero computata. Cui enī sūt sēs hois etas senectutis vita imaculata sap. iij. Tercio noiantur sacerdotes ⁊ hoc multiplici de causa. Primo dicunt̄ ideo sacerdotes quasi sacra recipiētes. recipiunt enī sp̄m sc̄m p̄ manus ep̄i impositionē ratiōe cuius oia dicunt̄ sacra ⁊ sc̄a cum eis dicit̄. accipite sp̄m sanctum quoz remiseritis peccata remittunt̄ eis. Secūdo ideo quasi sacra cōficiētes. In eorū nāqz vñctione dicitur p̄ ep̄m cōsecrētur q̄sumus domine manus iste ⁊ benedicātur vt que cuiqz benedixerint ⁊ cōsecrauerint benedicta sint ⁊ cōsecrata. Cōficiūt̄ p̄terea corpus ⁊ sanguinē ih̄u xp̄i q̄ maxime sunt sacra. Sicut enī rex dicitur a regendo ita sacerdos a sanctificando dicitur. Consecrat enī ⁊ sanctificat distin. xxi. ca. cleric⁹. Tercio dicunt̄ sacerdotes quasi sacra dātes solis enī sacerdotibus data est potestas sacramentorum mi

nistrādi. sub quo modo etiā cōprehēdit iste mod⁹ quo sacer
dotes q̄si sacra docētes interc̄ptant. in officio enī predicatio
nis dāt doctrīnas p̄ verboꝝ sacrorū seminationē. Itē quat
ro dicunt sacerdotes. quasi sacra dicētes. quia habēt dicere
missam ⁊ horas canonicas. ⁊ non solū ip̄i sed ⁊ omēs bene
ficiati. Quia secūdū doctores a laycis dati sūt redditus cle
ricis vt ip̄i in officio eorū vices laycorū suppleāt. Et ideo
beneficiati tenētur ad horas ⁊ non solū ex statuto ecclesie.
sed etiā ex obligatione iusticie. Et quia ordines sacri nulli
debent cōferri nisi beneficiato. vel ei qui ad suū patrimo
niū loco ecclesiasticorū reddituū voluerit ordinari extra de
p̄ben. ca. eps ⁊ ca. cū seruus. Ideo quilibet habēs ordinē sa
crū tenet ad horas canonicas. etiā si bñficiū non habeat
q̄a ex quo recipit ordines ⁊ potestātē specialē tenet etiā i
sp̄ali deo ministrare ⁊ hoc facit dicēdo horas nisi tūc habu
erit legitimū impedimētū. puta p̄pter defectū vis⁹ vel in
firmitatis. vel quia careat libro ratōe paupertatis tūc recon
p̄sat p̄ psalmos penitētiales. vel p̄ orationē dñicā. Si nul
lū impedimētū habuerit peccat mortaliter horas canoni
cas nō dicēdo. vñ extra de celebratiōe missaz dicit̄ districte
p̄cipim⁹ in virtute s̄cte obediētie vt diuinū officiū nocte
nū pariter ⁊ diurnū quātū eis de⁹ dederit studiose celebrēt
pariter ⁊ deuote. preceptū autē obligat ad mortale Nec te
net̄ q̄s singulis diei horis dicere singulas horas ymo sacer
doti permittit̄ vt de mane dicat omēs horas vsqz ad vespe
rā inclusiue. patet extra de cele. missaz ca. p̄sbiter. Ex can
sa enī rationabili frequēter licet anticipare. vel poti⁹ sup
plere. q̄a ante tēpus orare est prouidētia in tēpore orare est
obediētia. post tēpus vero est negligētia. Sūt autē septē ho
re deputate p̄ horis canonicis ⁊ non plures. Primo p̄pter
scripturam dicentem. Septies in die laudē dixi tibi. Secū
do p̄pter recognitionem septiformis gratie sp̄s sancti per
quā educti sumus de seruitute dyaboli. Tercio p̄pter septē
etates scz infantia. puericia. adolescētia. iuuentutē. senectū
tē. senia ⁊ decrepita. Per matutinas ⁊ laudes representat̄
infantia. per primam puericia. per terciam adolescentia.
per sextam iuuentus per nonam senectus per vesperam se
nium. per completorium finis nostre vite. In hīs omibus

creatorē nostrū laudare debem⁹. Quod autē in tēpore infan
tie homo possit laudare deū beat⁹ nicolaus nobis cedit in
exēplū. qui quartis ⁊ sextis ferijs semel fugebat vbera ma
tris. De alijs autē satis notū est. vnde psalmista Benedicaz
dñm in omni tēpore. psal. xxxiij. Matutinas dicimus p̄p
ter illud psal. Media nocte surgebā ad cōfitendū tibi. Ec
clesia enī instituit matutinas dici in nocte ad domādū car
nis illecebras. psallēdo ⁊ orādo q̄a ecclesiastici. xxxij. dicit̄
Vigilia honestatis rep̄facit carnis illecebras. laudes autē
dicim⁹ ad tēp̄tationes dyaboli repellendas. vnde psal. xvi.
dicitur. Exproscimini ⁊ laudate qui habitatis in puluere.
Alie autē hore ad orādū sunt deputate. p̄pter q̄dam priuile
gia quibus decorātur. Prima enī hora x̄ps a iudeis pilato
est traditus ⁊ a morte resurgēs hora prima marie magda
lene apparuit. Insup̄ hora prima visus ē in litore maris
septem discipulis piscātib⁹ dicēs pueri nūquid pulmēta
riū habetis. iob. xxi. Hora terciā x̄ps crucifixus est linguis
iudeorū ⁊ flagellat⁹ ⁊ eadē hora spūm̄s̄ctū misit aplis in lin
guis igneis actū. ij. Hora sexta p̄ nobis in ligno crucis est
affixus. ⁊ in die ascēnsionis eadē hora cū discipulis discubu
it. Nonā hora exclamās emisit spūm. ⁊ lanceatus de eius
latere duo sacramēta salutis nostre. scz aquā baptismi ⁊ s̄
guinē redēptionis nobis eduxit. In vespera de cruce depo
situs est ⁊ eadē hora cū discipulis suis cenauit in die cene.
⁊ sacramētū corporis sui ⁊ sanguinis illis tradidit. ⁊ tradē
do instituit. Eadem etiā hora ip̄o die resurrectionis duob⁹
discipulis euntibus in emaus apparuit. ⁊ in fractiōe panis
cognitus fuit. luce. xxiiij. In completorio vero sepult⁹ fu
it. propter hec igitur priuilegia hec hore specialiter sūt de
putate. Quarto vocantur reges. ⁊ hoc propter tria. Primo
propter corone dignitatē. quia sicut corona decus regale si
gnificat. sic ⁊ deo seruire regnare est. Nam sicut regib⁹ co
rona imponit̄. sic ad modum corone sacerdotib⁹ ctines tū
dūtur. Secūdo ideo p̄pter regēdi potestātē. q̄a rex a regēdo
dicit̄. ⁊ s̄m yfodoꝝ. ix. etbi. regis nomē recte viuēdo serua
tur. male autē viuendo amittitur. vnde apud veteres tale
erat prouerbiū. Rex eris si recte feceris. Sacerdos igit̄
quia se ⁊ alios regere debet ideo rex dicitur. vt vult ma

gister in. iij. sniaz dis. xx. ca. iij. Tercio dicitur reges pp/
ter auctoritate recipiendi tributa. q̄a sicut regib⁹ datur tri
bura ob pacis procuracionē ⁊ subditorū p̄tectionē. ita etiā
decime ⁊ tributa dant sacerdotibus in peccatorū populi re
missionē. vnde dauid in psal. Et dedit illis regiones gētū
⁊ labores populorū possederūt vt custodiāt iustificationes
eius ⁊ legē eius exquirāt. vnde p̄betatū est de eis q̄ p̄di/
ta comedunt. ymo ⁊ maiorib⁹ regibus possunt assimilari
eo q̄ ip̄i auctoritatē recipiēdi ab ip̄is tributa habēt. vnde
de melchisedech q̄ p̄ oīa figurabat x̄pm ⁊ sacerdotēs noui
testamēti ad hebre. viij. dicit Hic est melchisedech rex salez
sacerdos dei sumi q̄ obuiauit abrahe regressus a sede reguz
⁊ b̄ndixit ei. cui ⁊ decimas oīm dimisit abrahā.

Capitulū. iij. de eorū dignitate ⁊ excellentia

Dignitas sacerdotalis tenet duo p̄cipue cōmēdat p̄
mo a status sublimitate. secūdo ab officij ministra/
tione. Sublimitas stat⁹ sacerdotalis ex trib⁹ osten
dit. scz ex diuina electiōe. ex sp̄iali cōsecratiōe. ex singulari
⁊ supercellēti dignitate vel potestate Hec oīa inuunt. i. pe.
.ij. ca. vbi b̄tus petr⁹ dignitatē sacerdotales exprimit b̄is
verbis ad ip̄os dirigēs sermonē. vos inqt̄ estis gen⁹ electuz
regale sacerdotiū. gēs sācta. popul⁹ acq̄sitiōis. vt virtutes
eius ānunciētis qui de tenebris vos vocauit in admirabile
lumē. In quibus inquā verbis dignitas sacerdotalis ⁊ ei⁹
sublimitas primo ostēdit ex diuina electiōe. Nā ip̄i sacerdo
tes debēt immediate vocari ⁊ eligi a deo vt null⁹ sibi assu
mat honorē nisi qui vocat a deo tanq̄ aaron. ad hebre. v.
Et sic de quolibet clerico electo merito dicitur illud quod
scribit eccle. v. Ip̄m elegit ex omni gēte offerre sacrificiuz
deo incēsum ⁊ bonū odorē. Ip̄e enī nō debet eligi ad sp̄ia/
lia b̄nficia nec ad ea ordinari p̄ patētū potentia vel p̄ ip̄oz
nobilitatē. seu p̄ symoniacā prauitatē. ymo sic volentibus
assumere ecclesiastica beneficia debet dici illud quod petr⁹
dixit symoni mago. Pecunia tua tecum sit in perditionem
quia existimasti domum dei pecunia possidere. actuz. viij.
capi. Secundo in verbis p̄missis status sacerdotalis et

sublimitas ostēdit ex sp̄iali cōsecratiōe. Nā sacerdotes inū
gunt quēadmodum ⁊ reges. ⁊ ab episcopis cōsecratur. In
quoz manu inūctiōe dicitur eis. Cōsecrent q̄sumus dñe
man⁹ iste ⁊ b̄ndicatur. vt q̄cūqz benedixerint ⁊ cōsecraue/
rint b̄ndicta sint ⁊ cōsecrata. Tercio i verbis p̄missis ostē/
dit sublimitas status sacerdotalis ex singulari ⁊ supercellē
ti potestate vel dignitate. Cōficiunt nāqz corpus ⁊ sangui
nē dñi nostri ih̄u x̄pi in quo maxima ⁊ singularis potestas
annotat. quia sacerdos cū sit homo ⁊ creatura miro modo
suū creatorē creat q̄n officiū misse pagit ⁊ celebrat. Teste
beato ber. in p̄sona sacerdotis sic dicente. Qui me creauit
create se michi debet. Qui creauit me sine me creat mediā
te me. Talis itaqz est potestas sacerdotalis. q̄ nulla potes
tas in celo ⁊ in terra post deū sit ei cōparabilis. cū per ver
ba sancta a sacerdote plata cooperante sp̄u sancto panis in
corpus x̄pi transubstanciāt. ⁊ vno atqz eodem momento
deus qui presidet celo manibus eorū cōtinetur i sacrificio
De quo idē bern. in libro de sacramēto altaris pulcre loq̄/
tur in hec verba. Credim⁹ q̄ nō est post deū aliqua potes
tas sicut est potestas vestra o sacerdotes vobis a deo cōces/
sa. vt cōsecrat⁹ in sacerdotē penit⁹ idē offerat i altari quod
x̄ps suis manibus fecit in cena pascale. ⁊ subdit **D** venerā
da sacerdotū dignitas. intra quorū manus velut in vtero
virginis marie dei filius incarnat. quod p̄ vos pater filius
⁊ sp̄s sanctus mirabiliter operatur. Sup hoc tam insigni
vestro p̄uilegio stupet celū. miratur terra. horret ifern⁹.
cōtremiscit dyabol⁹. veret̄ homo. admirat̄ angelica creatu
ra. q̄ vno atqz eodē momēto de⁹ ip̄e q̄ presidet celo mani/
bus vestris est in sacrificio. **D** venerabiliū manuū sanctitu
do. o felix exercitiū. o vere mūdi gaudiū. vbi yma sumis
cōiugunt. cū x̄ps tractat x̄pm. sacerdos dei filiū cuius deli
cie sūt esse cū filiis hominuz. hec bern. **E**x q̄bus colligere
possum⁹ admirādam excellētiā sacerdotalis dignitatis. p̄e
tulit enī deus eos regibus ⁊ mūdi principibus. ⁊ quātū ad
officiū angelicis ordinibus. lxxxvi. dis. ca. quis dubitat de
quo idem bernardus sic dicit. **D** quātā dignitatē de⁹ con/
tulit sacerdotibus quātā ē prerogativa sacerdotalis ordis.
Prerulit enim eos oīs regibus ⁊ principibus terre. preru

lit eni huc ordine sacerdotalē oib⁹ hoibus imo vt audaci⁹
loquat. Pretulit eū angelis. archāgelis. thronis. dñationi/
bus et oibus angelicis ordinibus. Secūdo dixi p^{ri}ncipaliter
q^o in verbis p^{re}missis sacerdotalis dignitas cōmēdat^{ur} ex
officij dignitate. et hoc tangit cū beat⁹ petrus dicit. vt vir
tutes ei⁹ annūciatis q^o de tenebris vos vocauit. Circa quod
sciēdū q^o officij sacerdotū i trib⁹ p^{ri}ncipaliter videt cōsiste/
re. Primo in dei virtutū annūciatōe. vñ apostolus ad cor.
.iij. dicit. Sic vos existimet hō vt ministros xp̄i et dispen
satores ministerioꝝ dei. Secūdo cōsistit in peccatorū expul
sione. Nā ipi sacerdotes sacramēta ecclesie ministrādo te/
nebras peccatoꝝ expellūt. Tercio in diuine gratie infusiōe
vnde apostoli p^{er} man⁹ ipositionē dabāt spiritū sanctū vt ha
bet iu actib⁹ eorūdem. Et apostolus ad galla. dicit se sp̄s
sanctum eis tribuisse. quia ministeriū habuit in quo dabat
eis spiritus sanctus a deo.

**Capitulū. iij. de iporum honestate
et clericali decencia.**

Honestas clericalis in duob⁹ cōsistit. Primo in hoc
vt ornati sint iteri⁹ virtutib⁹ ne tales sedētes i ca/
thedra iniuriā faciāt cathedre dis. xl. ca. multi. Sa/
cerdos eni nō ab itra ornat⁹ virtutib⁹. nē ab extra decorat⁹
bonis morib⁹ sacerdos ē solo noie et nō re. teste crisosto. sic
dicēte. Multi sacerdotes et pauci sacerdotes. Multi noie
pauci vero ope. videte ergo quomō sedeat⁹ supra cathedrā
q^o cathedra nō efficit sacerdotē s^{ed} sacerdos cathedrā. Non
loc⁹ scificat gēte. s^{ed} gēs locū. Nō ois sacerdos sanct⁹ s^{ed} ois
sanctus sacerdos. Qui ergo bene sedet sup cathedrā honorē
facit cathedre. ideoq³ malus sacerdos de sacerdocio suo cri
men acquirit nō dignitatē. In iudicio eni sedes si nō bene
uixeris et recte populū dei instruis. Si enim bene docueris
et male uixeris tui solius condemnator es. Nā bene uiuen
do et bene docēdo populū instruis quomodo uiuere debeat
bene autē docēdo et male uiuendo deum instruis quomodo
te condemnare debeat: Hec ille. Et habetur i canone. dis.
prealle. Secūdo honestas clericalis consistit in hoc vt sint

exteriori⁹ ornati et hoc in plurib⁹. Primo i incessu et ceteris
gestibus corporis vt sacerdotes nō currāt: sed moderato et
equali gressu incedāt et vt sic maturitas corporis maturita/
tē indicet mētis. Incōpositio. n. corporis vt ait aug. inequali
tate indicat mētis dis. xij. circa finē. Secūdo in habitu vt
nō habeāt vestimēta fractilata vt ioculatores nec varij co/
loris seu vestes p^{ri}tas p^{er} colores nec vestes virides nec ru/
beas nō nimis longas nec nimis breues: vt patz extra de
vita et ho. clericor⁹ ca. clerici. Nec de lana nimis p^{re}ciosa ni/
si tūc status exigat: nec etiā de nimis vili lana: q^o vt ait
bea. ihero. nec affectate sordes nec exq^uisite delitiae laudē pari
unt dis. xij. circa principiū. vñ bea. aug. in li: de doct. xp̄ia/
na sic ait. Quisq³ rebus p^{re}creantib⁹ stricti⁹ vti⁹ q^o habeāt
seniores eor⁹ cū q^obus uiuit aut intēperat⁹ aut sup^{er}sticios⁹ ē
Quisq³ vero sic vti⁹ vt metas cōsuetudinis bonorū inter
quos versat⁹ excedat aut aliq^o significat aut flagitiosus est
In omnib⁹ eni talib⁹ nō vsus eor⁹ sed libido culpāda ē dis.
cadē. ca. quisq³. Tercio honestas clericalis cōsistit in coro/
na et in tonsura: q^o comā et barbā debēt deponere. extra de
vi. et ho. cle. c. si quis. Coronā etiā debent habere decentez
de qua dicit⁹ infra. ca. v. hui⁹ tractat⁹. Quarto in cōuersa/
tiōe. Sacerdotes. n. debēt oculos et alia mēbra sub freno ca
st^{er}itatis et modestie coercere. vj. q. j. ca. ex merito. Et dili
genter debēt p^{ro}uidere q^o nō laborāt vicio incōtinētie marie
ideo q^o p^{ro}pter hoc viciū venit ira dei in filios diffidētie qua
tenus in cōspectu dei puro corde et mūdo corpe valeāt mini
strare. Si q^o vero fuerint inuēti vicio incōtinētie laborare
p^{ro}ut magis vel min⁹ peccauerint puniant⁹: vt quos diuin⁹
timor a malo nō reuocat tēp^{er}alis autē pena cobibeat a pec
cato extra eo. ti. vt clericor⁹. De sacerdotib⁹. n. incōtinēti/
bus loq^utur bea. angu. in hec verba. Si sacerdos fuerit vas
incōtinētie et libidinis: iuxta filiū virginis in altari statuit
ydolū veneris et cū p^{ro}fert canonis verba os ei⁹ plēnū ē ama
ritudine et dolo: et quis orat cū labijs: tñ in faciē expuit sal
uatoris. Et cū p^{ro}sumit corp⁹ xp̄i sumere in os suū pollutū
leuius ei esset si p^{ro}iceret ipm in lutū. Hec aug. Cui alludit
bea. bern. in hec verba. Turpissimū est manus deo dicatas
et sacro crismate dedicatas et consecratas pudēdis ingerere:

et post hoc corpus domini sanctissimum cum eisde tangere. **Q**uod te
merarium tanquam nebandum est: pollutis manibus tangere fili
um virginis et immundis labijs osculari et ore sordido sume
re. Que mens non rapitur ad excessum quis oculus non erube
scit. Cuius auditus non reuertitur: ubi mundi precium picitur in
sterquilinum. i. in os indigne sumetis. Et alibi sic dicit Cle
rice qualiter audes eisdem labijs osculari filium virginis: quod
bus paulo ante osculatus es labia meretricis perfecto osculo
cum iuda filium hois tradis. Hec ille. Quinto honestas exte
rior sacerdotalis apparet in sobrietate: quam sacerdos in cibo
et potu debet obseruare: sacerdotes enim maxime debent ca
uere ebrietatem quia ebrietas mentis inducit exilium: et pro
uocat ad libidinem eodem modo. ca. crapula uentris. Namque repletio
ad luxuriam facile prouocat: et omne opus bonum dissoluit. unde
Ibero. uenter et genitalia sibi in seipsis sunt vicina: ut ex vi
cinitate membrorum consideratio intelligat uiciorum. xliij. dis.
circa principium. Et alibi dicit idem. Uenter mero est uans de
facili spumat in libidinem. xxxv. dis. ca. i. et ca. uenter. Item
quia impedit sapientiam. puer. vj. Luxuriosa res est uinum
et tumultuosa ebrietas: quod bis delectatur non erit sapiens. Hec
autem duo. s. mundicia et sapientia maxime dei ministro sunt
necessaria: quia ambulans in uia immaculata hic michi minist
rabit. Et quia acceptus est rei minister intelligens. Pena autem
eius qui ebrietati insistit est ut si ammonitus non desistit si
episcopus presbiter vel diaconus deponatur: si uero subdiacono
vel inferioris ordinis comunione priuetur. dis. xxxv. ca.
episcopus. Et hoc intelligitur de ebrietate prout ebrietas est quedam in
dispositio mentis et studium ad se de facili inebriandum. Simi
liter et in temperantiam cibi sacerdotes debent euitare. quia ut
ait Ibero. Superfluitas cibi diuersos generat morbos et mor
tiferos. Moderata uero refectio egritudines fugat sensuum
acumen operatur sospitatem et hilaritatem procurat: de cose. dist.
v. cap. nichil. Sexto honestas clericalis exterius debet esse
ornata in societate: et hec societas in tribus consistit. Primo
in hoc quod conformant se his cum quibus uiuunt salua honesta
te in hominibus. Secundo in hoc ut abstrahant se a consortio
mulierum quia honestas clericorum sepius a consortio earundem de
prauatur. Et ideo extra de cohabitatione clericorum et mulierum statuitur

2267
tur: quod presbiteri non cohabitent mulieribus: neque illas quas
canones concedunt apud se retineant. s. amicas matrem sororem
uel gloriam si sunt suspecte: quia instigante diabolo etiam in illis. i.
occasione illarum scelus reperit perpetratum. Unde aug. dicit.
Non omnes qui cum sorore mea sunt sorores mee sunt. lxxxj
dis. ca. legitur. Tertio in hoc quod non socient se malis et suspe
ctis personis: quia sepe consortia malorum etiam bonos corrumpunt.
Sicut propheta. Cum sancto factus eris. ps. xvij. Septimo hone
stas exterior presbiterorum ornatur in depositione armorum.
Clerici. n. non debent arma deferre nisi ex iusta causa. s. pro
pter latrones ad terrorem possunt portare: sed non debent pene
re nisi extrema instat necessitas. Pena oppositi facientium
est: ut si post trinam monitionem portare non desistunt privilegi
um clericale amittunt. extra de sen. excō. ca. ex litteris code
titu. Octauo in solatio honesto: non enim ad taxillos debet ui
dere nec huiusmodi ludis debent interesse: quia talis ludus in
se turpis est et sine peccato difficulter potest exerceri. extra
code titu. ca. clerici. et in cap. de sanctis episcopis interdiximus.
Cetera omnia etiam que ob causam solacii fieri dicuntur: sacer
dotes debent sub rationis iudicio coercere. Nono honestas
clericorum exterior in locorum honestorum uisitatione consistit. Non
enim debet uisitare loca suspecta prostibula aut lupanar et ta
bernas. Tabernas tamen causa necessitatis in pegrinatione
possunt intrare. ut patet eo. ti. ca. clerici. circa principium. Hec
etiam spectaculis mundanis. s. coreis torneamentis aut bastilu
dibus et similibus debet interesse. Et generaliter omnibus que sca
dala imponere possunt plebi aut subditis et laicis cauere de
bent: et sic honeste interius et ab extra bonis moribus resul
gentes digne cathedram sacerdotalem obseruabunt.

Capitulum. v. de ipsorum castitate.

Deo de causis sacerdotibus indita est castitas. Pri
mo quia non possunt deo placere si carnaliter uiuant. te
ste apostolo ad rom. sic dicente. Qui in carne sunt deo place
re non possunt. Et concordat aug. lxxxij. dist. ca. propositi sic
dicens. Qui enim intercessores pro populo ad deum parant necesse
est ut eis gratia bene uiuendo mereantur. Hec is que crimine de

prauat propriū intercessor fieri appetat p̄ culpis alioꝝ. q̄a
secūdu bea. greg. cū is qui displicet ad intercedēdum mitti
tur: irati animus ad deteriora p̄uocatur. Opus enī carnis
immūdia q̄ luxuria. ad gall. v. Et ideo aplūs. j. ad thi. vj
p̄cipit eū fornicationē fugere. Quia fornicationē fugere et
gule seruire: aut impossibile est: aut difficilimū. vñ deo pla
cere nō possūt. vt inqt̄ polycrat⁹ li. viij. Sacerdotes enī ha
bent officiū aduocari vt orient q̄ corā deo allegāt p̄ populo
sibi cōmissō: q̄ pro omnib⁹ quoz elemosinas q̄ oblationes
accipiūt. x. q. j. quia sacerdotes. Et s̄m greg. Sacerdotis
negociū est fūdere orationē p̄ iustis ne cadāt q̄ p̄ peccatori/
bus vt resurgant. vt igif̄ exaudiant necessaria ē eis casti/
tas. Secūda causa cū deus sit spūs: ministri ei⁹. s. sacerdo/
tes spūaliter debēt viuere q̄ nō carnaliter. iuxta illud ysaiē
xlj. Vos sacerdotes vocabimini ministri dei. Et. j. ad cor.
iij. sic dicit. Sic vos existimet homo vt ministros xp̄i q̄ di
spensatores misterioꝝ dei. Et q̄a nō solū religiosi sed eti
am seculares p̄sbiteri sūt sub regula degentes q̄ ecclesiasti/
cis ordinib⁹ mācipari: ideo canonicis regulis teneant astri
cti. xxiij. dist. ca. quāq̄. Et cadē dist. c. bis ergo. Isidor⁹ dicit
sic. His ergo lege patrū cauetur vt a vulgari vita seclusi: a
mundi voluptatib⁹ se abstineant nō pompis nec spectacu/
lis intersint cōniuiā publica vitent q̄ ita castimoniā. i. casti
tatem inuolati corpis p̄petue studeāt cōseruare. Et idcir/
co spūaliter viuere debēt mente q̄ corpe diuino officio q̄ sa/
crificio diligentē intendēdo. j. q. j. Tertia causa q̄a sacerdo
tes sodales sūt angeloz q̄ ergo debēt habere puritatē angeli
cam. Est enī vetus auctoritas iam inde ab initio cōstituta
q̄ in templo tēpore vite sue habitare p̄cepti sūt sacerdotes
vt seruientes sacris oblationib⁹ puri ab omni labe purgati
sibi vendicēt diuina misteria. lx. dist. ca. p̄posuisti. Et non
immerito. q̄a s̄m bea. gre. ad mauciū. vt habet. xj. q. j. Ip
si sacerdotes quādoq̄ in diuinis eloquijs angeli p̄uocant: q̄n
q̄ diaboli. Nam ad moysen de eo q̄ ad iuramentū ducend⁹
erat vt habet̄ exo. xxxij. dicit. Applica eū ad deos. i. ad sacer
dotes. Et itez̄ ibidē habet̄: dñs nō retrahes. i. sacerdotibus
Et malach. ij. dicit. Labia sacerdotis custodiūt scienciā et
legē de ore ei⁹ req̄rent: q̄a angelus dñi exercitūū ē. i. nūci⁹

222
fidelium. Est enī sacerdos angelus in gratiarū actiōe: in cōso
latiōe in cōtemplatione q̄ in administratiōe ymo dignior ē
angelis in auctoritate cōficiēdi corp⁹ q̄ sāguine dñi nri ihe/
su xp̄i: q̄a hoc nulli angeloz ab initio mūdi ē cōcessum. Nū
bern. Sacerdotes q̄ felices vos dixim⁹: q̄a nō ē potestas
p̄ter deū sicut potestas vestra est. Idē enī de⁹ qui mirabi
lis est in omnib⁹ ostendit miracula in sacerdotib⁹ q̄ per cos
sua miracula operat̄ quod nullis ordinib⁹ angeloz neq̄ po
tentib⁹ terre cōcessum ē. Quarta causa q̄a sacerdotes inten
dunt generatiōi spūali q̄ sancta ē q̄ mūda: ideo abstinere de/
bent a generatione carnali q̄ est fetida q̄ immūda: ne amor
filioꝝ carnaliū minuat amorē q̄ affectū habēdū ad filios spi
rituales. In sacerdotib⁹ enī eligēda est fides cuz vita q̄a si
vita deest fides meritū nō habet. Jacobi. ij. Quinta causa
quia cū sacerdotes tractāt sancta: ideo sācti q̄ puri esse debēt
saltē quo ad carnis mūdiciā: iuxta illud leui. lxx. Sācti esto
te q̄a ego sanct⁹ sū dñs de⁹ vester: q̄a s̄m ang. Melius est
spūalia penitus obmittere q̄ indigne tractare. Et ihero. in
doctrinis in agone datis sic loquitur Qui vitā p̄uersā sacer
dotis cognoscit q̄ illū ante se celebrare facit sit eiusdē pecca
ti conscius q̄ pene particeps Sexta causa q̄a cuz alios mū
dant doctrina q̄ p̄dicatione sua mūdi esse debent iuxta illud
Isaie. liij. Mundamini vos q̄ fertis vasa dñi Et ideo iu/
das elegit sacerdotes sine macula voluntatez habētes in le
ge dei In cui⁹ figura dicit̄ leui. lxxij. Homo q̄ accesserit de
stirpe vestra ad ea que sacrificata sūt in q̄bus non ē in mū
dicia p̄bit corā dño. Septima causa quia nobilissimā ha
bēt spōsā scz sapiētiā. de qua sap. viij. dicit̄ hāc amauit q̄
sui michi sponsā assumere eā q̄ amator factus sū forme il
lius. Nū crisost. Deus dilectissimā sponsā scz ecclesiaz celo
angelis omni creatura immo seipso cariorē cum omnib⁹
suis dotib⁹. i. sacramētis sacerdotibus cōmendauit Est au
tez̄ sacerdotis officiū docere populū q̄ bene viuere q̄a docē/
di officium dei habet in populo Paulo teste. j. ad thy. iij.
vbi dicit̄. Attende lectioni q̄ exhortatiōi q̄ doctrine q̄ semp
in his p̄mane. Sciāt ergo sacerdotes sacras scripturas et
opus eoz in predicatione q̄ doctrina consistere atq̄ edificent
cūctos tam fidei scientia q̄ opez disciplina. dist. xxxvij. ca.

ignorantia ubi dicit. Debz eni sacerdos docere credenda sicut
fidei articulos et facienda et conseruanda sicut mandata dei. fu/
gienda sicut peccata. timenda sicut mortem eternam et appetenda
sicut regnum dei et iusticiam eius. Octaua causa qua sacerdotes
debet esse proprii ipsius dei: ut habet in exo. ubi dicitur *Elegi*
vos de cunctis tribubus israel ut essetis mei Et bern. *Elegi*
et prelegi michi sacerdotem ad condignum mansionis habitaculum
Quia et sacerdotes dicuntur pupilla oculi domini: et ideo debet esse
multum puri et casti: quia si peccauerint gradus est eorum ruina:
teste beato Ihero. sup ezech. sic dicite *Grandis dignitas sa*
cerdotum sed grandior est ruina si peccant Et subdit. *Meta*
mur ad ascensum sed timeamus ad lapsu. Non enim solum pro de/
licis nostris reddemus rationem sed etiam pro omnibus pec/
catis eorum quorum utimur donis etc.

Capitulum. vii. de clericali corona.

Corona clericalis est signum caracteris quod in aiam
ordinati imprimunt: ut dicit magister in. iiii. iniazum.
quod habet originem a veteri et nouo testamento. Naz/
nazarei ad mundationem crines abrahebant. Similiter in nouo
testamento legitur quod gentiles beati petri in antiochia ad
berisionem et pudorem detonderunt per girum quod nunc clericis ce/
dit in honorem. Circa quam coronam tria notantur. scilicet capitis ab/
rasiio: crinium detricatio: et forme circulario. Crines enim sa/
cerdotum ex parte superiori raduntur ne mens eorum temporalibus
occupationibus a contemplatione diuinorum retardetur sed re/
uelata facie dei gloriam libere et expedite contemplantur. Si/
mitas enim capitis eminentia est mentis: denudatio capitis est re/
uelatio mentis. Clericus enim secretorum dei cognitor est. i. sa/
crarum scripturarum non debet esse ignarus: ut inquit magister in
iij. dist. xxiiij. In parte autem inferiori capitis crines sacerdotis
tonduntur et detricantur usque ad reuelationem sensuum. scilicet oculo/
rum et aurium ut vicia in corde et opere pullulantia doceant
prescindenda: ne ad audiendum et intelligendum verbum dei impe/
diatur mens quapropter dicitur in excelsis. *Et* quo autem coro/
na est figura rotunda que nullum angulum habet significat quod cle/
rici non debent habere sordes. Nam ubi angulus ibi sordes. Et

debent habere veritatem in doctrina: quia veritas non habet an/
gulum ut dicit Ihero. Item hec figura omnium figuratum est pulcherrima.
Sicut ad instar illius figure deus celestes figuras fecit.
Item per hoc significat quod clerici debent habere virtutum pulchri/
tudinem interius in mente: et exterius in conversatione. In coro/
na clericali et capitis abrasione tria consequuntur. Primum est
mundicie conseruatio: quia ex crinibus immundicie in capite
congregantur. Per quod designat quod clerici in mundicia et casti/
tate se debent conseruare. Secundum est corporalis deformatio
per quod designatur non se ab extra habitu exquisito debent or/
nare sed honestate vite. Tertium est capitis enudatio. quod
nullum medium inter deum et clez monstrat.

Capitulum. vii. quomodo ad missam se de/ bet preparare sacerdos.

Sacerdos celebraturus missam: primo se examinet an
sit intantum corporaliter vigorosus ut sciat officium in/
choatum continuare et tandem perficere. Quare sacerdotes
habentes tremulas manus vel morbum caducum vel huiusmo/
di aliam infirmitatem ad celebrandum non sunt admitendi. vij. q.
ij. Et hoc maxime est verum si morbus vel infirmitas illa eis
continue vel sepius adueniat: sed si semel in anno possunt qui/
dem admitti. Secundo corporaliter se mundent et videant ne
corporaliter sint immundi: quia sicut sanctus thomas. Munditia con/
scientie mentis ad deum eleuatio: et munditia corporalis ad di/
gune communicantem requiruntur. Quare ob reuerentiam sacramen/
ti consulitur sacerdoti per illusionem nocturnalem polluto ne cele/
bret. ut dictum est in tractatu precedenti. Similiter si quis habe/
ret manus lutosas non deberet cum eis corpus christi tractare.
Tertio si ieiunium nature non custodit. Pro quo sciendum
quod duplex est ieiunium. scilicet ecclesie et nature. ieiunium nature est
cum nichil sumitur ab extra in os quod voluntarie permittit
tur intrare stomachum. Dico notanter ab extra: quia si sali/
ua deglutiretur non esset solutum ieiunium nature. Et dico quod
voluntarie permittitur intrare stomachum quia si sacerdos ab/
luendo os aliquam gutturam aque preter intentionem et voluntatem
in ventre mitteret ieiunium nature non frangeret. Ieiunium ve

ro ecclesie bene pmittit medicinā de mane sumere an pran
diū in necessitate ppter recreationē: ita q̄ ieiuniūz eque bñ
nō soluit p talē medicinā quo ad meritū: Quis quo ad esse
tiam bñ soluat: et tale ieiuniū nō sufficit ad missam cele/
brandā. Tū patet error dicētiū q̄ post medicinā sūptam sa
cerdos licite possit celebrare. Sed dices. posito q̄ sacer/
dos nō ieiunus celebret: an cōficiat. Dicit q̄ sic licet graui
ter peccet. De hac materia habetur. vii. q. ca. j. nichil. vbi
dicit. q̄ nullus post cibū potūq̄ q̄tuncūq̄ minime sūptūz
missas facere p̄sumat. Quarto requirit: q̄ numez orationūz
consuetū et ad quē tenet p̄soluat. Tū sicut mortaliter pec/
caret si ante diem celebraret p̄ter q̄ in nocte natalis dñi: sic
si celebraret anteq̄ matutinū diceret: et alias orōnes ad p̄/
parationē necessarias secūdū consuetudinē ecclesie mortali
ter peccaret. Quinto requirit. q̄ ad minus a media nocte vs/
q̄ ad diē: a cibo et potu abstineat si vult celebrare: vt sic ci/
bus sit digestus. Et q̄a talis digestio maxime operat̄ in sō
no. ideo oportet q̄ si possit naturalē somnū p̄ sex aut p̄ sep
tē horas cōpleat in nocte: vel saltez sex horis abstineat se a
cibo et potu si illucescēte die vult celebrare. Sexto requirit
q̄ per p̄fundā contritiōnē et cordis cōpunctionē se aptet et p̄
paret. De quo vene. hugo sic dicit. Triplex ē sacrificij gen⁹
Tū est dñici corporis. aliud cōrriti cordis. terciū mortifi
cate carnis. Oportet ergo p̄cedere sacrificiū humilitatis in
mēte: et afflictiois in carne vt habeat deuotio in dñici corpo
ris susceptioe et consecratione. Quidē enī valet hec saluta
ris hostia si fuerit cū cordis contritiōne et lacrimaz effusio
ne prolata. teste bea. greg. sic inquiēte. Singulariter nanq̄
ad nostrā absolutionē: oblata cū lacrimis et benignitate mē
tis: sacri altaris hostia suffragatur. quia is q̄ in se resurgēs
ex mortuis id non moritur: adhuc per hanc in suo ministe
rio p̄ nobis patitur. Nam quotiens ei hostiā sine passionis
offerimus: totiens nobis ad absolutionē nostrā passionē il
lius reparamus. Lauate ergo lacrimis maculas peccatorū
elemosinis tergite sacris hostijs expiate. hec ille. Septimo
requirit vt p̄ confessionis lauacrū se purget: non solū a mor
talib⁹ sed etiā a venialib⁹ peccatis. Nam nō solū indigne
sumūt qui scienter sūt in mortalibus: sed etiā q̄ de veniali

2221
bus nolūt penitere. vt dicit beatus ambro. sup̄ hec verba. in
digne eucharistiā sumūt q̄ de venialib⁹ nolūt penitere. id ē
q̄ ex quadā negligētia et in curia de venialib⁹ nō curāt satisf
facere et eis remedia exhibere. vii aug. Quāuis q̄s mordeat
peccato veniali. peccādi tñ volūtate de cetero nō habeat sa
tisfaciat lacrimis et orōib⁹: de diuina pietate et misericordia
cōfidēs itrepid⁹ accedat et securus. Octauo vt seipm̄ primo
deo sacrificiū offerat anteq̄ deo studeat sacrificare. Sic eiz
agn⁹ pascalis p̄ paciētā sit imaculat⁹. p̄ mūdiciā sit agui/
cul⁹. p̄ tēpātiā sit a lacte cōcupie carnaliter segregat⁹. s̄m
illud apli ad ro. xij. Obsecro vos fratres carissimi p̄ miam
dei. vt exhibeatis corpa vrā hostiā vinētē. deo placētē. vn/
de beatus greg. in dya. sic dicit. Tūc enī pro vobis deo vero
hostia erit. cū vosmetipos sibi hostiā feceritis. Nono requirit
vt abilitet se quātū possit ad actualē deuotōnē acquirēdā et
mētis eleuationē. Anteq̄ celebret deuotōez incitare exerce
at. deuoret occupatiōes circa secularia negocia vel euagatō
nes et sic exteriorē et interiorē quietē habēs diuinū liberius
potest p̄tractare sacrificiū. Et si sacerdos fecerit quātū i se
est. et deuotōnē gratie nō sentit. vel nō tātā sicut libēter vel
let. adhuc sacrificiū itrepid⁹ accedat in fide et caritate. ni
chil euitās de dei pietate. q̄ nō est curētis nec volētis sed
dei miserētis. vt ait aplūs. Etiā nō ē in potestate hoīs ha
bere ista dona gratuita quādocūq̄ vult. s̄ de⁹ put vult sin
gulis distribuit. Aliquādo dona gratuita et grāz deuotiois
ad tps subtrahit. vt postea in grāz actioe suscipiant. Deci
mo requirit vt gloriose recogitet et p̄tractet virtutē et digni
tatez hui⁹ sacramēti. scz vt p̄meditet q̄s sit quē suscipere
quēq̄ tractare itēdit. vel q̄ta bona cōsequitur q̄ digne acce
dit. et quāta mala is q̄ indigne accedit. De q̄bus oib⁹ dictū
est in tractatu p̄cedēti. S̄z cōtra hoc ben multi faciūt. con
tra quos q̄dā abbas inuenit sic dices. Q̄ multi sūt q̄ nō
adhibēt diligētā. nec curāt p̄derare hui⁹ sacramēti virtu
tē p̄ciosissimā ac vtilitatē. Accedunt quidem quadaz arida
cōsuetudine festinatēs. non vt accedant s̄z vt recedant. festi
nātes non ex affectu deuotōis s̄z ex defectu diuini feruoris.
Et ideo sicut vacui accedūt. et ianes et sine grā recedūt hec
ille. Undecio requiritur vt quilibz q̄tūcūq̄ deuot⁹ cui⁹ cūq̄

gradus sic cum timore et reuerentia accedat. ut per tale sumptionem salutem anime sue valeat consequi. unde ang. **Aduertite o vos sacerdotes contra puritatem. tremore. et reuerentia. ad illud sacramentum accedatis. ad quod Christus accessit. quoniam pati voluit sanguinem sudorem sudavit. in quo fuit ipse mirabiliter et ineffabiliter sacerdos et sacrificium.** Quilibet etiam sacerdos aduertat. et in animo suo sedule renouat. scilicet quod ipse iohannes baptista in utero matris sanctificatus. a puericia in heremo conuersatus. et a domino vocatus. timuit tangere sanctam dei verticem. unde de eo canit ecclesia **Baptista contremuit. et non audebat tangere sanctam dei verticem. sed clamat cum tremore. sanctifica me pater et saluator.** Quomodo ergo aliquis immundus et si non corpore tamen corde non timeret sumere corpus Christi glorificatum.

Capitulum viij. de indignis conficiendis et sumendis corpore Christi:

Indigne conficientes et sumentes corpus Christi multipliciter deum grauissime offendunt. Primo namque cum iuda traditore filium dei et hominem tradunt demonibus. teste beato gregorio. super illud luce. **xxij. verumtamen manus tradetis me mecum est in mensa. sic dicite.** Judas Christum tradidit persecutoribus. sic conficiens et sumens corpus Christi indignis modis in se est tradit illum demonibus. dum ponit eum in loco qui est in potestate demonum. Secundo tales magis peccant quam qui crucifixerunt dominum in terra abulante. unde beatus augustinus. magis inquit delinquit qui in regem in celis contempnit. quam qui crucifixerunt eum ambulante in terra. non quasi crucifixo. sed quasi tanti sacramenti indigni confectores et presumptuosi preceptores. Quia isti cum semel crucifixerunt Illi vero contra in eis est quotidie eum crucifigunt. Quia dominus ait o peccator noli me apostoli affligere tuis peccatis: pro enim ledit me vulnus peccati quam vulnus lateris mei. beatus augustinus. **Ad idem bernardus. sic dicit. Iesu quod dico. quia sunt quidam sacerdotes qui lotis tantum manibus illotis vero operibus eterna conscientia accedunt ad diuinum sacrificium. Comedunt sine timore et reuerentia carnes agni qui prestat celo. sicut carnes agni qui vedunt in foro. non sicut sacerdotes astantes in altari sed sicut carnifices in macello. et contra ita sit multis declaratur circumstantiis. Primum ex hoc**

quod tales indigne conficientes et sumentes contumeliam Christo inferunt que verum deum esse credunt. deteriores in hoc sunt iudeis. qui si regem glorie cognouissent nunquam eum crucifixisset. ut ait apostolus unde dominus non potest sic orare pro indignis sumentibus et conficientibus. sicut pro iudeis rogavit dicens. pater ignosce illis quod nesciunt quod faciunt. Secundo quod contempnit Christum regnante quem iudei contempserunt mortalem. maior enim est contumelia quam alicui inferri in statu honoris et glorie. quam qui ei inferri in statu humilitatis. Tertio quod contumelia iudeorum crucifixorum tantum semel illata est. sed ab indignis sumentibus et conficientibus hoc sacramentum contra in eis est quotidie iterficiunt. Quarto indignis conficientes maxime et grauissime deum offendunt. quod maximam contumeliam domino suo inferunt. Que enim est maior contumelia quam quod quis dominum suum recipiat et contumeliet. et in carcere immundissimum precipiat. Hanc indignitatem sumens et conficiens domino suo inferri. unde ad hebreos. **ix. dicit. Irrita est quod facies legem moysi sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moysi. contra magis putatis deteriora merere supplicia quam filium dei contumelauerunt et c. ubi dicit glo. Christum contumeliat. qui libere peccat absque timore et penitentia. et indigne eo participat.** Quinto tales indignis conficientes et sumentes reus culpabiles erunt. ac si Christum occiderent. iuxta illud apostoli. **Qui manducat panem hunc. et bibit calicem domini indignis modo erit corporis et sanguinis dei. unde abbas. Qui indigne corpus sumit idem est ac si eum interficiat. Et talis iterum Christum crucifigit. iuxta illud ad hebreos. **vj. Rursus crucifigentes filium dei. si quis fide habens sciret se semel Christum crucifixisse. ipse vellet nudis pedibus per mundum ambulando per totum tempus vite sue penitentiam agere. Quid ergo debet tales facere. qui multoties fecerunt peccatum huic simile. Sexto deum tales offendunt ex magna ingratitude. Ibi enim venit diuina maiestas visitare homines in sacramento altaris cum plenitudine crismatum. et vilis homo non timet deo contumeliam inferre. Peiores sunt hi latrones. Nam latrones istis ad quorum mensam comedunt sepius per annum seruati fidei et in nullo eos conturbant. indigne vero conficientes et sumentes in ipsa mensa ei cum quo comedunt. scilicet deo inferunt contumeliam. Et ultra istas grauissimas offensas homo incurrit longas infirmitates et improprias mortem. teste apostolo ad romanos. **vij. sic dicite. propter quod inter vos multi infirmi et ibecilles. et dormiunt multi. Le******

git nāq; in libro pascali. q̄ bñ q̄ indigne communicāt nisi bonitas xp̄i cui⁹ iudicio p̄dēt oīo gladiū vltionis suspēdet. ⁊ tēporalē mortē remoueret. ab angelis statī pimerent q̄ ciuitas indeoz p̄ morte xp̄i destrui debuit. ⁊ iudei interfici. sicut factū fuit anno. xliij. post mortē xp̄i p̄ tytū ⁊ ves/pasianū. ⁊ peccatū indigne conficiētū simile ē peccato illorū qui xp̄z crucifixerūt. igitur iustissime possēt tales interfici. nisi tūc bonitas dei ad penitētiā eos reseruaret.

Tractatus quartus libri primi.

¶ In i tractatib⁹ trib⁹ p̄cedētib⁹ dictū ē de sacra/mēto eucharistie ⁊ de ei⁹ debito ministro scz de sacerdote in officio misse ip̄m sumēte ⁊ conficiēte quare expedit q̄ iā q̄tū ad tractatū quartū aliq̄ in sp̄ali de ip̄a missa declarētur. Habebit aut̄ tractat⁹ iste. xvij: breuia capitula. In quoz primo videbitur quot modis missa dicitur. ⁊ quomodo diuiditur ⁊ vñ dicatur. Secūdo quomodo missa sit celebrāda ⁊ vbi. Tercio de p̄rogatiuis misse. Quarto quare quotidie missa celebratur. cuz tñ xp̄s semel passus sit. In quinto an liceat i aliquo casu sacerdoti bis celebrare in vno die. In sexto an missa boni sacerdotis melior sit q̄ missa mali sacerdotis. In septio quare missa semp sit libēter audiēda. In octauo qualiter missa sit audiēda. In nono q̄re officii misse vers⁹ oriētē offert cūctū de⁹ sit vbiq;. In decio qualiter a sacerdote ex quo in missa adorād⁹ de⁹ sit. ⁊ quas ⁊ qualiter suas ordēs p̄nūciare dz. Undecio quot modis missa pagit. ⁊ de cātu quo missa solemnizat. In duodecimo de diuersitate officij ambrosiani ⁊ gregoriani. In tredecimo de hora celebratōis missaz. In q̄rto decimo de prima institutione misse. ⁊ a q̄bus missa scz huiusmodi ritū ē ordinata. In q̄ntodecimo de p̄uida ordinatiōe misse ⁊ in q̄bus cōsistit. In deciosexto vidēdū ē de reuersione legalis sacrificij ad sacrificiū misse. In decioseptio ⁊ vltimo quare dies sabbati cessit b̄tē virgini i specialē cōmemorationē. ⁊ qualiter officia misse distingūtur scz aliquaz terraz cōsuetudinē iuxta numer⁹ diez in ebdomada.

Capitulū. i. quot modis missa dicit. ⁊ quomodo diuiditur ⁊ vnde dicatur.

1227
Ista vno modo significat misterii seu officii. Alio modo significat misterii seu sacrificiū qd̄ offert i pacifice talis officij totū officii dicit missa. q̄si trāmissio eo q̄ plebs fidelis p̄ misterii sacerdotis q̄ fūgitur vice mediatoris dei ⁊ boim p̄ces ⁊ vota trāsmittit altissimo. Ip̄m vero sacrificiū seu hostia q̄ in missa offert. missa vocat q̄si trāsmissa. nobis q̄dē prio p̄ incarnatōne trāsmissa postea a nobis deo patri trāsmissa p̄ oblatōez. prio nobis trāsmissa a patre vt sit nobiscū. postea a nobis trāsmissa patri. vtp̄ nobis intercedat apud ip̄z. Hec enī missio seu legatio sola sufficiens ē ad solvēdū oēs inimicicias ⁊ offēsas inter deū ⁊ hominē. Missa etiā dicit generaliter a mittendo ideo scz aug. q̄a celestis nūci⁹ miss⁹ ad consecrādū corp⁹ dñi aduenit. Iuxta quod sacerdos orat. Iube hec perferri p̄ manus facti angeli tui in sublime altare tuū. Officiū misse diuidit̄ in missā cathecuminoz ⁊ in missā fidelium. Missa cathecuminoz ē ab introitu vsq; post offertoriū. Et dicit illa missa ab emittēdo q̄a tēpore illo quo sacerdos icipit cōsecrare eucharistiā cathecumi foras de ecclesia mittit. Lecto siquidē enāgelio dyacon⁹ clamare solebat. si q̄s cathecumin⁹ ad ē. exeat foras. Cathecumi sacris misterijs nō dñt interesse q̄ nō nisi fidelib⁹ baptizatis cōmittunt. Missa vero fidelium ē ab offertorio vsq; ad finē. Et dicit tūc pp̄rie missa a mittēdo. q̄ tūc ad pp̄ria fidelis q̄sq; trāsmittit. dyacono dicente. Ite missa ē. Cōstitutū enī ē in aurelianēsi cōsilio. q̄ cū ad celebrādas missas popul⁹ cōueniret in dei noie nō an̄ discedat q̄ misse solēitas cōpleat de cō. dis. i. c. cū ad celebrāda

Capitulū. ij. quomodo missa sit celebrāda.

Ista nō ē celebrāda nisi a sacerdote p̄pter hoc si laycus ex temeritate vestes sacras indueret ⁊ canonē legeret. ⁊ verba cōsecratōis cū itētōne p̄ferret nichil ageret q̄ requirit̄ ordo sacerdotalis. vt postea dicit. Secūdo missa nō ē celebrāda nisi a sacerdote iduto vestib⁹ ad huiusmodi sacramēti ⁊ officij solēitatē ordinatis q̄uis sine vestib⁹ cōficeret. eq̄ bñ tñ nō dz sine vestib⁹ celebrare ne videat̄ esse cōtēptoz sacroz canonū vt habet̄ de cō. dis. c. i. vestimē

ta. Tercio missa e celebrada i ecclesia consecrata. nisi i magna necessitate. vt positus i itinere si ecclesia defuerit in tētorijs celebrari pmittit. vt habet de cose. dis. i. c. concedim⁹ vnde de illo i pcedeti dis. p allegata q ca. sic dicit. Sicut nō alij q̄ sacrati sacerdotes debet missā celebrare. sic nō i alijs q̄ domino consecratis locis id ē i tabernaculis diuinis a pōtificib⁹ consecratis missas cātare aut sacrificiū offerre licet nisi sūma coget necessitas. Quarto q̄ supra altare vel supra tabulā consecratā in qua lapis firmiter sit cōiūctus celebrat. q̄a ecclesia fūdata ē supra firmā petram. Qui lapis si mot⁹ fuerit a sua capsā perit benedictio. Et debet talis lapis iterū firmari q̄ consecrari de nouo anteq̄ sup eū celebratur. vnde i cōsilio tribzimēsi statutū habet. si tabula altaris consecrata ceteraqz mysteria ad illud officiū p̄tinētia affuerit missaz solēnis celebrare cōcedim⁹. vtz de cose. dis. i. si tabula. Notādū ē hic icidētaliter q̄ vs⁹ altaris in veteri testamēto sūpsit iniciū. vt legit gen. ix. vbi dicit Edificauit noe altare dñs. q̄ tollēs de cūctis pecorib⁹ q̄ volucrib⁹ mūdis obtulit holocausta sup altare domio. Qui noe primū ritū altaris exhibuit. Post hoc abrahā vsū in oblatione altaris habuit. Post hoc tps legis mosayce rit⁹ legalis multuz altaris indiguit. Et dicit altare q̄si alta ara Tū rōe situs q̄a ē elenatū supra terrā. Tū ppter sacrificiū quod i altari offert: q̄a sup altare consecratur corpus q̄ sāguis xp̄i quod ē altissimū sacrificiū Et sic dicit ara ab ardore qz i lege aī qua holocausta cōcremabātur in altari Quinto missa celebrari debet a sacerdote nō irregulari nō excomunicato aut alias p̄redito. Quis ita sit q̄ sacerdos si sit heretic⁹ scismatic⁹. excomunicat⁹. irregularis vel suspēsus. dūmodo seruat formā verbor⁹ q̄ intētionē cōficiēdi habeat eque hñ cōficit hec tñ cōditio apposita ē ppter cautelā. Sexto missa ē celebranda cū lumie accēso. Sine enī igne sacrificari nō debz iuxta illud leuitici vi. Ignis in altari meo sēp ardebit lumē illud fidē populi designat. q̄ nō debet esse absōsa sub modio s̄posita supra cādelabz. vt ingrediētes vnitatē ecclesie videant opa ex fide relucētia. q̄ clarificēt patrē q̄ i celis est. De quo plen⁹ infra dicit de accessu altaris. Septio a sacerdote calcato missa dz celebrari. Hec cōditio ē honestatis nō tñ ne-

cessitatis. vnde notādū. q̄ religiosus s̄m sui p̄fessionis ordinē discalceat⁹ si incedat missā celebraturus calceat se ex p̄cepto apostoli ad ep̄c. vlt. dicētis. State calceati pedes i p̄parationē euāgelij pacis. Calcei fiūt de pellib⁹ mortuorū aialiu. q̄ calcat hō cū hīs terrā. q̄ sūt clausi desub⁹ q̄ apti desup. p̄ quod designat. q̄ sacerdos debz esse mortu⁹ mūdo q̄ cor habere clausū de terrenis. q̄ ip̄a tāq̄ lubrica calcare q̄ vilipēdere. q̄ cor aptū habere ad intelligēdū q̄ ad ymaginādū q̄ ad desiderādū celestia. Octauo sacerdos debet celebrare missā sup altare admin⁹ duob⁹ p̄anis tecto. vt vult ray mūdus. Nono missa debet celebrari in die q̄ ante meridiē de quo dicit infra. xiiij. c. hui⁹ tractat⁹. Decio admin⁹ vno p̄sente debz missā celebrare si aliquo modo eū habere potest vt dicit glo. sup ca. hec quoqz de cose. dis. i. Si vero nemo respōderet sibi vel si nemo astaret vel solū vn⁹ adhuc dicere debet. dñs vobiscū. q̄ orate p̄ me. Quia sacerdos ē p̄sona cōis q̄ loquit ad totā ecclesiā q̄ i p̄sona toti⁹ ecclesie sacrificat. Imo s̄m glo. vbi supra inclus⁹ missā sol⁹ cātare pōt. Hoc intellige vbi clerici copia nō suffragat alias sec⁹ esset De hoc plen⁹ patebit infra circa primā salutationem scz dominus vobiscum.

Capitulū. iij. de p̄rogatiuis missę.

Retrogatiua ip̄i missę ex iā dictis aliquantū patu p̄ erūt. possunt tñ adhuc plura alia assignari. vñ est q̄a missa primo a xp̄o est instituta. vtz de cose. dis. ij. ca. q̄a corp⁹. Secūdu qz ab apostolis q̄ a sc̄is partib⁹ p̄ idumēta q̄ ornamēta. q̄ cāt⁹ q̄ gest⁹ ē solēnizata. qz vt habet de cose. dis. i. ca. iacob⁹. ordo celebrādi missā a btō iacob⁹ fratre dñi q̄ basilio cesariēsi ep̄o i scriptis ē redact⁹. Terciu q̄a ibi sonāt verba diuina. angelica q̄ hūana. Ibi enī cātatur pater noster q̄ ē orō dñica. q̄ verba euāgelij q̄ verba cōsecratiōis legunt q̄ oia sūt verba diuina q̄a a dño nrō ibū xp̄o plata q̄ ordiata angelica verba sūt amē allā. glā in excelsis etc. cetera sūt hūana. Quartū p̄rogatiuū ē q̄ i missa audiūt tria notabiliora ydeomata q̄ sūt i mūdo. scz hebraicuz grecū q̄ latinū. de quo dicit i kirieleisō. q̄ntū q̄a missa tam

plena est mysterijs. suo modo sicut mare guttis et sol atba/
mis. sicut firmamentum stellis. et celum empirium angelis. Sex/
to quia sacerdotes in solennibus ecclesijs et festiuitatibus habent
plures ministros ad hoc officium consecratos et ordinatos. scilicet dya/
conum. subdyaconum. et acolitos. Septimum quia ibi est dominus celi et
terre. sub speciebus panis et vini. qui post consecrationem offert deo
patri. Octauum quia nihil tam salubre et deo acceptabilis est ad sa/
lutem uiuorum et mortuorum sicut missae celebratio.

Capitulum. iij. quare quotidie missa celebratur
cum tamen Christus semel passus sit.

Oratio et haec dubitatio pulsatur animam. quare quoti/
die missa celebratur. cum tamen Christus semel solus passus sit cu/
ius passionis memoria in missa recolitur. Et licet hu/
ius dubitationis aliquae cause sint prius assignatae. tamen pro pre/
senti tres cause specialiter assignantur. Prima quia sicut cor/
pus naturaliter indiget quotidie nutrimento corporali. sic
et anima quotidie indiget nutrimento spirituali. scilicet corpore et sanguine
Christi sunt nutrimenta spiritualia anime. ut sufficeret superius dictum est
cum de sacramento eucharistie ageretur. ideo quotidie offertur. Se/
cunda causa est quia contra morbum quotidianum necessaria est medici/
na quotidiana. scilicet homo quotidie labitur in peccatum. ideo quoti/
die indiget hoc sacramento pro medicina. teste beatus ambrosius. sic
dicente. Si quotiescumque sanguis Christi in remissionem peccatorum
effunditur. deo semper accedere. ut semper michi peccata dimit/
tantur qui semper pecco semperque deo habere medicinam. Cui al/
ludit beatus augustinus. Quotidie haec oblatio iteratur. licet
Christus semel sit passus. quia quotidie peccamus peccatis sine qui/
bus humana et mortalis infirmitas uiuere non potest et quia quoti/
die labimur. quotidie pro nobis Christus mystice immolatur. Ter/
cia causa est quia hoc sacramentum est institutum in memoriam passionis domini.
Iuxta. xxij. Hoc facite in meam commemorationem. ut ergo quoti/
die recordemur passionis domini quotidie missa celebratur. unde de
conse. dist. ij. ca. semel dicitur. Semel Christus mortuus est. in istis pro/
iustis et certum habemus et spe immobili tenemus. quia iam non mori/
tur mors illi ultra non dominabitur tamen ne obliuiscamur quod semel
factum est. quotidie fit immolatio missae. tamquam uideamus dominum
pedentem in cruce.

Capitulum. v. an liceat sacerdoti in ali/
quo casu bis celebrare in uno die.

Sacerdos est quasi publica persona. ideo oportet quod non
solum pro se: sed etiam pro alijs celebret: quapropter ne/
cessitate cogente potest pluries uno die celebrare. quod
libet ergo alter homo in uno die solum semel communicet
Tamen propter puritatem passionis Christi. tamen propter reuerentiam
sacramenti: ut in hoc quod semel sumatur reuerentia sacramento
exhibeatur. Si autem necessitas non cogat sufficiat sacerdoti
unam missam in uno die celebrare: quia Christus semel passus est
et tunc totum mundum redemit. ut dicitur de conse. dist. ij. ca.
sufficit. Nam non modica res est unam missam facere: et ualde
feliciter est quod unam missam digne potest celebrare. ut patet de co/
se. dist. ij. ca. non modica. Sunt tamen sex casus in quibus sacer/
dos licite una die potest bis celebrare. Primus casus in die
natalis domini immo et ut infra dicitur. Secundus casus si funus
est presens: tunc potest unam missam de die: alteram pro defunctis cele/
brare: sic quod illam de die prius celebret et postea pro defunctis.
Unde de conse. dist. ij. ca. non modica dicitur. Quidam tamen unam pro
defunctis faciunt alteram de die si necesse sit. Ex isto uidetur sequi
prout dicit dominus guilbermus. quod qui unam celebrat de festo: al/
teram pro anniversario absque funere praeteriti mortaliter peccat
si facit in locis in quibus prohibetur. si autem non est inhi/
bitum: et si non facit hoc propter cupiditatem sed propter euitare
scandalum quia forte anniversarium alicuius notabilis occurrit et
scandalizarent forte amici eius si anniversarium non faceret: uel
ex alia necessaria causa non peccat. Tertius propter neces/
sitate peregrinorum comitantium ad limina uel reliquias sanctorum
in die solenni illorum sanctorum: uel in dedicatione ecclesie si non pos/
sunt omnes eadem hora ad ecclesiam conuenire: potest bis cele/
brare ne populum priuet deuotione. Quartus propter necessti/
tate infirmorum iterum potest bis celebrare. Quintus propter ad/
uentum principis uel magne persone potest bis celebrare. Sextus
propter necessitatem nuptiarum cum tempus nuptiarum labitur si ne/
cesse est potest bis celebrare. versus. Unus dies missam tantum mo/
do postulat unam. Excipitur factus. necessitas cum peregrino. In/
firmus comens domini natalis et hospes. Et mulier nubens

cū tēps labitur illi. Itē versus de eodē. Natalis. nuptus.
functus. eger. pegrinus. Hospes si fuerit: missā licite duplica
bis. Per nullā aut necessitatē ultra duas missas celebrabit
p̄ter q̄ in die natalis dñi in qua licite poterit tres celebrare
versus. Tres vult natalis. nisi binas cetera querunt. Qui
vero p̄ pecunijs ex cupiditate vel adulationib⁹ secularium
vna die p̄sumit plures missas facere graui⁹ peccat. nec esti
mo eū euadere estimationē: intellige si non peniteat. quod
patet de consec. dist. ij. ca. non modica. Sed quare in die na/
talis dñi tres missas ab vno sacerdote licitū sit celebrare. ē
sciendū q̄ hoc fit propter certū misterii. quoniam p̄ illas
tres missas representatur triplex status. s. stat⁹ ante legē. sub
legē. ⁊ status gratie. Illa missa que cantatur in nocte signi
ficat statū ante legē. q̄ homines erant in tenebris. vñ in
illa missa legitur propheta. Populus gentiū q̄ ambulabat
in tenebris vidit lucē magnā. Secūda missa q̄ dicit in auro
ra: significat tēps sub legē. in quo iā incipiebant aliquantū
cognoscere xp̄m propter dicta legis ⁊ prophetaz sed non ple
ne. ⁊ ideo cantatur inter diē ⁊ noctē. Tertia missa dicitur i
die. ⁊ significat tēps gratie. i. p̄ns tēp⁹. Et dicitur officii
misse Puer natus ē nobis. Et hoc intelligi p̄t vel sciri in
his versib⁹. Tres in natali misse possūt celebrari. Quaru⁹
prima factā xp̄i signat geniturā. Altera venturi designat
gaudia xp̄i. Tertia iāz factū vt lex fore facta designat. Eti
am ille tres misse propter illud misterii celebrantur. s. pro
pter triplicē xp̄i generationē ⁊ natiuitatē. Quoniam prima
missa significat generationē xp̄i qua genit⁹ est eternaliter
a deo patre. Unde ⁊ officii canitur. Dñs dixit ad me. ⁊ gra
duale. tecū principii. ⁊ cōmuniō. in splendorib⁹ sāctorū. q̄ oia
exprimit istam eternā generationē: quia ista generatio est
impenetrabilis ⁊ inenarrabilis s̄m q̄ dicit ysa. generatio⁹
eius quis enarrabit. Idcirco missa illā gnationē representat
in nocte celebrat. Secūda missa significat gnationē ⁊ nati
uitatē xp̄i spūalē qua nascitur in cordib⁹ fidelium p̄ gratiam
Unde cantatur officii. lux fulgebit hodie. Tertia missa si
gnificat generationē ⁊ natiuitatē xp̄i tēporalē. qua nat⁹ est
de virgine maria. Cū cantatur. Puer natus est nobis. Et
ē notandū pro cautela. q̄ sacerdos volēs bis celebrare vno

die. nō debet sumere abluionē calicis in prima missa. q̄ a
has sacramētū in secūda missa nō sumeret ieiunus. sed p̄t
istaz dare puero mūdo. vel p̄t seruare eandē quousq̄ euka
ristiā in secūda missa sūperit. ⁊ tūc istā abluionē cū secun
da simul sumere potest. Idem faciat si ter celebrat vel cele
brare intendat. vt in die natalis dñi.

**Capitulum. vj. an missa boni sacerdotis me
lior sit q̄ missa mali sacerdotis.**

E missa possumus loq̄ dupliciter. Vno modo quo
ad id quod est essentialē misse seu quantum ad opus
operatū: s. corp⁹ xp̄i quod i missa cōficiuntur. ⁊ sic om
nes misse sūt eque bone. cū in oibus missis sit idē xp̄s ⁊ idē
corp⁹ xp̄i cōficiuntur. Alio modo possum⁹ loq̄ de missa quā
tum ad id quod est annexū sacramēto misse: vel quantum ad
opus operantis: ⁊ sic q̄a nō solum missa efficaciam habet ab
ope operato: sed etiā ex opere operante. ideo ceteris paribus
melius ē audire missā boni sacerdotis q̄ mali. sicut in men
sa corporali: eundē cibū iocūdius sumimus a ministro mūdo
q̄ ab immūdo. Attamē sacramētū corporis xp̄i: nec me
lius dicit p̄pter bonū sacerdotē: sicut nec deterius p̄pter ma
lum sacerdotē: quia non in merito conficientis: sed in vir
tute pficitur creatoris. versus. Sim sacramēti: non mutat
vita ministri. Sicut deterius nō fit p̄ deteriorē. Sic nō fit
melius per presbiterū meliorē. Sed circa hoc occurrunt
duo dubia. Primū an qualibet missa eq̄ efficax sit ad salutē
vivoꝝ ⁊ mortuoꝝ: ⁊ loquor de his viuis ⁊ defunctis q̄ capa
ces sūt effectus misse. Secundū dubiū an missa pro defunctis
celebrata: plus eis profit pro q̄b⁹ celebratur: q̄ p̄ alijs pro
quib⁹ non. Ad primū respondetur q̄ missa quo ad sacrificiū
quod ibi offertur. s. quo ad corp⁹ ⁊ sanguinē xp̄i: eque
efficax est ad salutē vivoꝝ ⁊ mortuoꝝ. eo q̄ in omni missa
agitur cōmemoratio tam vivoꝝ q̄ mortuoꝝ: sed quātū ad
sacrificantiē ⁊ quātū ad orōnes annexas misse: tūc vna mis
sa prodest pl⁹ vni q̄ alteri. In missa enī q̄ est p̄ defunctis vbi
introit⁹ ⁊ totū officii cōcernit defunctos: deuotio sacerdo
tis ⁊ orōnes speciales ibi facte: plus p̄desse vident⁹ mortuis

¶ viuis eo q̄ non fiunt pro viuis: sed tantummodo pro mortuis. Ad secundū dubiū r̄ndet Ihero. p̄ simile dicēs. si cereus accensus offeratur in domū aliquā ob reuerentiā alicuius dñi ibi residētis: quāuis iste cereus singulariter ad reuerentiā istius dñi offeratur: oēs tamē q̄ sunt in illa domo participant de illo lumine. Eodē modo si celebrat̄ missa pro vno defūcto: oibus eque prodest lumen illud quod in tenebris oñditur. s. lucidū corp⁹ xp̄i: ipsis defūctis q̄ dñi viuerēt in fide p̄manserūt. Verūtāme orōnes speciales ⁊ deuotōes ⁊ elemosine ⁊ cetera talia pro vno facta: plus prosunt vni q̄ alteri.

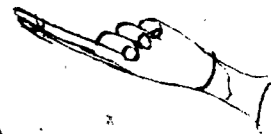
Capitulū. viij. quare missa libēter ē audiēda.

¶ Issa ē libenter audiēda multiplici de causa. Prima causa quia circūstantes ⁊ missam deuote audientes vna cū sacerdote sacrificiū missę deo patri offerunt oipotenti. Nō ⁊ sacerdos orat in canone in p̄sona ecclesie ⁊ circūstantiū. sic In primis q̄ tibi offerim⁹. ⁊ iterū Et omniā circūstantiū q̄ tibi offerūt hoc sacrificiū laudis. Secunda causa quia sacrificiū eucharistie p̄ circūstantib⁹ ⁊ missaz audientib⁹ specialiter offertur. Unde Inno. iij. sup̄ illuz locuz canonis vbi sit memoria vnoz sic dicit. Ibi euidenter apparet q̄ sanctū sit ⁊ salubre missaz interesse solēns: cuz sacrificiū missę specialiter pro circūstantib⁹ offeratur. Tertia causa q̄a in missa pro ipsis circūstantib⁹ ⁊ missā audiētib⁹ sp̄aliter dirigitur a sacerdote oratio ad deū: ⁊ ipsorū specialis sit cōmemoratio cū sacerdos dicit. Memēto dñe famuloꝝ famularū q̄ tuaz ⁊ oim circūstantiū quoz tibi fides cognita ē ⁊ nota deuotio. Quarta causa q̄a missā audiens deuote nō existens scienter in peccato mortali corp⁹ xp̄i sp̄aliter māducat. Nō bea. ang. dicit. vt quid paras dentē ⁊ ventrē crede ⁊ māducasti. de conse. dis. ij. vt qd. Quinta causa q̄a decedēs in isto die cōmunicat⁹ est censēdus: quia corp⁹ xp̄i quod sacerdos in altari sūpsit sacramentaliter ipse creditur sūpsisse sp̄aliter. Sexta causa q̄a q̄ deuote missaz audiāt accipiūt influxū diuine gratie ex p̄sentia vtriusq̄. s. tam coporis q̄ sanguinis xp̄i. Et quōq̄ maiorē influxū gra-

tie q̄ sacerdos qui realiter ⁊ in veritate corp⁹ xp̄i manducat. Septima causa q̄a ex hoc q̄ quis deuote missaz audiat peccata venialia sibi remittūtur. Nō generaliter confessio frequēs: pectoris tōssio: missę auditio: orōnis dñice deuota p̄latio elemosina: aq̄ benedictę aspersio hec remouēt a nobis peccata venialia. Octaua causa q̄a nullū sacrificiū ita prodest ad augmentū gratie ⁊ ad diminutionē p̄ne ⁊ ad relaxationē culpe sicut sacrificiū missę. quod sacerdos in persona circūstantiū ⁊ totius ecclesie sacrificat. Nonā causa q̄a pie creditur q̄ quicqd̄ homo ad necessitatē comederit vel biberit q̄ hoc plus sibi ad sanitatē ⁊ ad salutē p̄ficat in illa die qua missā audit q̄ si missā non audiret. Decima causa q̄a deuota ⁊ frequens missę auditio valet ad mitigationē p̄ne parentū ⁊ amicorū ⁊ eorū pro quibus orare tenetur si sunt in purgatorio.

Capitulū. viij. qualiter missa sit audiēda.

¶ Audiētib⁹ missam quatuor sūt p̄cipue necessaria. Prima est fides. sic q̄ audiēs missā fideliter credat q̄ post cōsecrationē in ara sub speciebus panis ⁊ vini verū corpus ⁊ verus sanguis xp̄i cōtinetur. Et q̄ fides ad hoc sit necessaria, patet q̄a ista que ibi fiūt omnino humanā rationē transcendūt. ⁊ nichil experimēto sensibus ingerunt. Unde legitur de quodā q̄ hoc sacramentū nō credit. ⁊ occulte hoc in corde suo tenuit. Contigit q̄ vna die duo viri religiosi ad hospiciū suū puenerunt ⁊ ibi hospitati fuerūt / mane facto hi religiosi ad ecclesiaz adierūt ad legendū missā sicut ⁊ legerūt. puer quidā hospitis filius cū istis ad ecclesiaz cucurrit. q̄ in missa vidit sacerdotē hora eleuationis puerū eleuare ⁊ postea dividere / ⁊ crudū in cōmuniōe comedere. Puer valde timens domū cucurrit ⁊ se abscondit postea supernenientibus istis religiosi puer queritur ⁊ minime inuenitur. Tandē diligētī facta inquisitione puer inueniunt. ⁊ querunt causā sui latibuli. Qui puer r̄ndit. Timēo illos viros q̄ puerū in altari comederunt ne forte metiā comedāt. Quo audito pater pueri errorē quē de hoc sacramēto habuerat cōfessus fuit ⁊ tandem firmiter credidit

deo referēs gratiarū actiones quā recognouit hoc miraculū
propter sui incredulitatē fore factū. Simile huic legitur in
legenda sancti gregoriū de quadā matrona. quā fidē dubiam ha-
buit de sacramento corporis xp̄i: quare p̄ fidei cōfirmatione
ad petitiōes beati gregoriū panis in altari sub forma cruce
carnis apparuit. Quā de eo cantat ecclesia. Vere felicē p̄su-
lem: vere fidei doctorē quo petere panis xp̄i formā accepit
digiti. Secundū quod debet esse in audientib⁹ missā: debet
esse deuotio: quia homines deuote astantes spūaliter cōmu-
nicāt. Quā cū quadā die sacerdos missā celebraret ⁊ quedam
dñā astatet: ipse sacerdos in cōmunionē tātū duas pres bo-
stie inuenit: ⁊ tertiā amisit: p̄ qua inq̄sitione facta ⁊ nō in-
uenta alias duas pres sūpsit: ⁊ post missā ante altare se p̄-
strauit ⁊ amarissime fletit. Tūc illa deuota dñā ad eū ac-
cessit querēs ab eo cur fletet ⁊ cōturbat⁹ eēt: quā respōdit: quod
ei dicere nō posset: dñā vero dixit. Dñe mi ne tristemi. ter-
tiam p̄tem hostie quā amisistis: angelus dñi michi attulit.
⁊ me cū ea cōmunicauit. Hec. n. duo. s. fidē ⁊ deuotionē si
audiēs missam in se habuerit fructū ⁊ utilitatē huius sacra-
mēti percipit: ⁊ sepius habūdantius quā cōficiēs. Ex quibus di-
ctis patet. quod si deuotio debet eē in audiēte missā. quātoma-
gis esse debet in celebrante ⁊ cōficiēte. Tertiū quod debet
eē in audientib⁹ missā: est discretio in adorādo: diligētē. n.
audiēs missā acta sacerdotis cōsideret. ⁊ videat ne prius a-
dozet hostiam quā fuerit cōsecrata: seu forma cōsecrationis a
sacerdote prolata. ne oppositū faciēdo ydolatriā cōmittat.
Et considerationē sumere potest ex hoc. cū viderit sacerdo-
tem hostiā in manu tenētē ⁊ adorantē p̄ genuflexionem.
Debet igitur sacerdos esse cautus in tenendo hostiā in ma-
nu ne nimium eleuet eam ante consecrationem. sicut quādam
indiscreti sacerdotes facere cōsueuerūt. in hoc simplici⁹ la-
icis occasiōē dantes ydolatrā quod grane est peccatū.
Ne ergo hoc cōtingat possit sacerdoti quo ad hoc bona da-
ri informatio ⁊ cautela. videlz quācūq; sacerdos dicēdo hāc
partē canonis. Qui pridie quā pateretur accepit panē. Reci-
pit hostiā ad manus: non eleuet eā in altū. sed ponet eā su-
pra digitū seu indicē sinistre man⁹ p̄tīm: ⁊ p̄tīm supra cor-
porale. Et eleuādo oculos in celū p̄ grātūationē: tangat

pectus dextera manu: ipsū tundendo ⁊ facta cruce sup̄ hosti-
am antequā proferat verba consecrationis recolligat se de
debita materia pro sacrificio missae sibi obiecta: ⁊ quod ipse de-
bitus sit minister iuxta ritū ecclesie ordinat⁹: volēs seu in-
tendēs facere id quod xp̄s in vltima cena fecit cū discipu-
lis suis: in memoriā passionis ⁊ mortis sue instituit eē fa-
ciendū p̄ verba ad hoc apta: qua meditatione p̄missa sacer-
dos proferat formā verborū traditā a xp̄o. s. Hoc est enī cor-
pus meū. Et tūc hostiā cōsecratā: capiat ad digitos priores
vtriusq; manus decēter ⁊ sollicitē. ⁊ tūc eleuet eam non ni-
mis velociter nec nimis tarde: sed medio modo reuerenter
eleuando vltra caput suū quāto melius potest: vt populus
circūstans videre possit corp⁹ xp̄i. ⁊ econtra reuerētē sup̄
corporale ad sinistrā p̄tem calicis deponēdo: vel ad p̄tē ante-
riorē calicis prout sacerdos habet in consuetudine. Quis pri-
mū sit cant⁹. Et ita se habēdo simplicib⁹ de facili nō po-
terit dare occasiōē ydolatrādi. Quo modo faciat de calice
videat tñ quod in eleuādo non nimium inclinet calicē ad se vel
a se. ne sibi contingat piculū effusionis sāguinis xp̄i sicut se-
pius contingit presbiteris indiscretis. Quarto debet esse in
audientibus missā reuerētia cū timore. Quā decretū statuit
quod nulli laicoꝝ licet in eo loco cōsistere vbi missa celebrat.
Nec mulierē decet appropinquare ad altare vt sic sacerdos
sine impedimēto ⁊ distractione celebrationis officii valeat
liberius expedire. Quā quod nunc cōmuniter fit. s. quod viri ⁊
mulieres in faciem p̄spiciunt sacerdotis: ⁊ ad latera altaris
appropinquātes stant contra faciē sacerdotis multum dete-
stabile est ⁊ diuine iusticie contrarium. Tales siquidem ad-
uertere debēt illud quod scribit. ij. regū: vj. Dū dauid volu-
it educere archā dñi in ciuitatē imposuerūt eā sup̄ planstrū
nouū: ⁊ quā bones calcitrabāt ⁊ declinauerūt eaz: extendit
osan manū ad archā dñi quā eaz teneret. Iratusq; indignat⁹
one domin⁹ cōtra eū sup̄ temeritate sua percussit eū ⁊ mor-
uus est ibi. qui nichil aliud fecit nisi quod propriā v̄ozē i no-
te p̄cedēti cognouit. Similiter aduertere debent illud quod le-
gitur. j. regū: vj. Percussit autē de viris berhsamitis eo quod
vidisset archā dñi: quib⁹ milia plebis ⁊ septuaginta viros.
Si igitur berhsamite percussi sūt eo quod temerarie denudauerunt

runt archā dñi 1 eā viderūt q̄ fuit figura corpis xp̄i. quāto
magis temerarie ad loca consecrationis accedentes sunt
puniendi.

Capitulum. ix. quare sacrificiū missæ versus
orientē offerunt cū tñ deus sit vbiq̄.

Obicit nonnulli. quā vel quib⁹ de causis sacrificiū
missæ dño versus orientē offerat. cū tamē vbiq̄ sit
essencialiter. p̄sentialiter 1 potēcialiter. Sed huius
diuerse cause assignantur. Una q̄a domin⁹ crucifixus ad oc
cidentē respiciebat. Et igit̄ nos orantes ad illū respiciam⁹
igitur versus orientē offerim⁹. vt inq̄t Jobā. damas. Secū
da causa est propter significationē q̄a sicut illuminatio me
dij corpalis incipit ab oriēte. sic nostre mētis illuminatio fit
a xp̄o deo q̄ ē verū oriens. De quo legitur. Ecce oriens no
men ei⁹: 1 lux vera illuminās omnē hominē in hūc mūdū
venientē. Tercia causa q̄a ista pars ē nobilior ps mundi et
orbis. vt igit̄ animū nostz ad portiora cōuertamus / 1 semp
nobiliora 1 portiora offeram⁹. idcirco ad istā ptē adoramus
Quarta causa q̄a ibi apparēt opa eius meliora. ibi nāq̄ pa
radisum voluptatis / nostrā patriā de q̄ expulsī sumus collo
cauit. Quinta causa q̄a sol in oriente oritur p̄ quē sol iusti
cie. i. xp̄s q̄ est verus sol exprimitur. Ad orientē igitur ado
ramus. vt solē iusticie nos adorare intelligam⁹. Sexta cau
sa vt ad memoriā gloriā nostre resurrectionis / q̄ erit pre cla
ritate solis splendidior reuocem⁹. Septima causa vt domi
nuz ad istam ptē ascendisse / 1 ad iudiciū ventuz ab illa par
te quasi expectantes monstremus. Si vero i ecclesijs aliq̄
bus altaria ad occidentē constructa inueniuntur vt in eccle
sia romana sic fore narratur Hoc fit ad designandū mortē
xp̄i que per occasum intelligitur: 1 xp̄us in altari intelli
gitur commori. Si vero ad alias partes mundi hoc fit ad
extirpandū mores gentilitatis. Nam 1 ipi gentiles vt dicit
Aristoteles. viij. phisicor. ad orientē deos suos adorāt. Ne
ergo videamur gentilitatē sequi: tūc etiā ad alias partes
adoramus 1 sacrificamus.

Capitulum. x. qualiter a sacerdote in missa adorand⁹
sit de⁹. 1 quas 1 q̄liter suas orōes p̄nuciare debet.

Acerdos volēs hostiā missæ celebrare 1 orōes deno
tas p̄ populo offerre aduertere debz. qualiter orō
nes deo offerre debeat 1 ipm adorare. Est igit̄ sciē
dū q̄ de⁹ ē adorand⁹ ex puro corde. cōscia bona. 1 fide non
ficta. Cōtra primū peccāt hī q̄ deo in p̄speris sacrificāt. in
aduersis vero eū blasphemant 1 maledicūt. de q̄bus pphe
ta p̄dicat. Cōfitebunt tibi cū hñfeceris eis. Si vero nō fue
rint saturati murmurabūt. ps. lviij. Cōtra secūdū peccant
hī q̄ deū granissime offēdūt. 1 postea temere sacrificāt. De
q̄bus psalmista psal. xlix. Peccatori autē dixit de⁹ quare tu
enarras iusticias meas. 1 assumis testamētū meū p̄ os tuū
Illud vtiq̄ testamētū de quo dñs ait. luce. xxiij. Hic est ca
lix sāguinis mei noui testamēti: Contra terciū peccāt hī
q̄ recte dicūt 1 prave viuūt. Quib⁹ dñs ipoperat p̄ ppbetā
dicēs. Hic populus labijs me honorat. cor autē eorū longe
est a me. Quapropter a sacerdote sacrificiū est offerendum
corde puro p̄ deuotionē. fide recta p̄ cōfessionē: cōscietia pu
ra p̄ opoz exhibitionē vel veneratōnez. Qualiter autē orati
ones a sacerdote pronunciari debeāt infra patebit. circa ini
cium canonicæ 1 finē expositionis missæ.

Capitulum. xi. quot modis missa pagitur
1 de cantu quo missa solēnizat.

Endū q̄ officii missæ dupliciter pagit. vno modo
simpliciter. Alio mō solēniter. Simpliciter dico q̄
tūc pagit q̄ sine cātu 1 sine mīstris scz dyacono 1
subdyacono celebrat. Et p̄ oppositū solēniter. q̄ cū modu
lationē cātus 1 cū hmōi mīstris 1 ceteris q̄ sūt de solēnita
te pagit. Qualit̄ ergo illoz vtroq̄z modoz pagi debeat in
sinuat bt̄s bez. sic inquit. Fratres mei imolātes hostiaz
landis iūgam⁹ verbis sēsū. sēsui affectū: affectui exultatōez
exultationi maturitatē. maturitati hūilitatē: hūilitati li
bertatē. Sz de cātu quo missa solēnizat ē aduertēdū. q̄ vs
cātādi a veteri testamēto sūpsit inīcium vt legit̄. i. palip.

4 in li. esdre. Sane danid pphetaz eximius cultū dei volēs
ampliare cantores instituit qui corā archa federis musicis
instrumētis 4 modulatis vocib⁹ decātarent. inf quos tres
fuerūt p̄cipui. scz eman azaph 4 erban. vñ sic legit i libro
palip. Isti sūt quos danid cōstituit sup cātōres domus dei
stātes iuxta ordinē suū in misterio de filijs saphet 4 eman
cantor fili⁹ iobel. 4 a dextris illi⁹ azaph fili⁹ balachie. Ad
sinistrā aut eius erban filius leposi. 4 fecit stare cōtra alta/
re cātōres 4 in sono eoz dulces modulos fecit. Et de cantu
dicit psal. Cātate dño canticū nouū 4c. Secūdu aut bugo/
nē de sācto victore tres sūt spēs sonoz q̄ modulationes fa/
ciūt: Fit enī son⁹ pulsu. flatu 4 voce. Pulsu vt i psalterio
4 lutinis. voce vt in cantu. Flatu vt in tubis 4 orgāis. hec
genera musicoz antiq̄tens pplūs exercebat i laudē dei. 4 sic
officiū misse scz richardū ep̄m cōstitit in psalmis cantu 4
lectionib⁹. Ad primū gen⁹ musicorū quod fit pulsu spectat
psalmodia. Juxta illud psal: Laudate in psalterio 4 citba/
ra. ps. cl. Psallin enī grece dicit canere latine. Ad secūduz
gen⁹ musicoz quod fit p voces prinēt lectiones. vt aplūs vo
cauit lectionē p vocē dicēs. Ignorātes ihūm 4 voces p̄pbe/
raz q̄ p sabbatū legūtur. Cant⁹ vero reflectit sine refertur
ad gen⁹ musicorū quod fit flatu. Celebrat itaqz cātus. vt
omnes satagāt referre gratias 4 laudē deo. 4 non solū ma/
nibus. ymo ore lingua 4 alijs membris debent opera age/
re quibus valeant placere deo. Et etiā vt anim⁹ audiētū
ad deuotionē valeat excitari: Potest etiā cōsonantia sonoz
assignari cōcordia morū. sic q̄ p pulsu cythare manū ope
ratio itelligat. p flatū organi mētis deuotio. p cantū vero
sermonis exhortatio designet. vñ bern. Quid p̄dest dulcedo
voci sine dulcedine mētis: frāgis vocē. frāgas 4 volūtatez
seruas cōsonātiā vocū. serua cōcordiā morū: vt sis p exem
plū cōcoris p̄mo. p voluntatē deo. p obedientiā magistro
Et aug. in li. cōfes. sic dicit. Cōsuetudinē cātandi p̄bat ec/
clesia. vt p oblectamēta aurīū ifirmior anim⁹ ad effectū pi
eratis cōsurgat. Nō enī modulationes 4 neumata in ecclesia
dnt cātari ad cōplacētā hoīm. qz scz. b. gre. plerūqz in sa
cro misterio dū vox blāda q̄rit. cōgrua vita negligit. 4 can
tor deū vocib⁹ stimulat cū populū vocib⁹ delectat. cui allu

bit ieronim⁹. q̄ sic inqt. Audiāt adolescētuli. audiāt hī q̄/
bus ē i ecclesia officīū dñi cōmissū. deo nō rātū voce psallē/
dū sz 4 corde esse cātandū. Quoniā magis deuotōe q̄ vocis
iubilatōe cātandū ē. qz nō clamor sz amor sonat i auz dei
Ecce nō p̄pter carnales sz p̄pter spūales delectatōes vsus
cātandi in ecclesia institut⁹ ē. vt q̄ verbis nō cōpunguntur
saltem suauitate modulationis moueātur. hec Ieronim⁹.

Capitulū. xij. de diuersitate officij
ambrosiani 4 gregoriani.

In primitiua ecclesia diuersa diuersi q̄sqz p suo vel
le cātabat: dūmō id quod cantabat ad laudē dei p̄ti
nebat. Officia tñ ab oibus obseruabant. q̄ ab apos
tolis 4 a xp̄o instituta erāt. videlicz dñica orō. 4 simboluz 4
verba cōsecrationis. Succedētib⁹ vero t̄pibus qz ecclesia
dei heresib⁹ scissa erat theodosi⁹ imperator hereticoz extir
pator roganit damasū papā vt p aliquē viz prudentē 4 ca/
tholicū ecclesiasticū faceret ordinari officīū. vñ idē papa p̄
cepit iero. p̄sbitero p̄tuc in berblehem cū paula 4 eustochio
virginib⁹ morātib⁹ q̄ten⁹ officīū ecclesie ordinaret. ip̄e enī
nonerat linguā grecā. hebraicā. 4 latinā. 4 caldaycā. q̄ mā/
dato ei⁹ obtēperās ordinauit q̄tū in vnaquaqz dñica vel fe
ria de psalmis legi deberet. Euangelia quoqz 4 eplās p̄ter
cantū ex magna pre ordinauit. Quo ope cōpleto idēz iero.
romā misit. 4 a damaso papa canonizatū ē. 4 p̄ceptū est ab
oibus ecclesijs obseruari. App̄riatūqz ē illud damaso pa/
pe. p̄pter auctoritatē quā interposuit. Officiū vero misse tā
ābro. q̄ gre. cantū ordinauerūt. q̄nis diuersimode. De qua
diuersitate legit in vita eugenij. q̄ cū officīū ābrofianū ma
gis ab ecclesia frequētaret q̄ gregorianū adrian⁹ papa ce/
lebrauit cōsiliū. 4 statuit q̄ officīū gregorianū deberet vni
uersaliter obseruari. ad quod karol⁹ impator oēs clericos
minis 4 supplicijs p diuersas puincias cogebat. Utis ve/
ro eugenius ad hoc cōsiliū veniēs post ip̄z p tridū induxit
papā vt oēs p̄latos qui huiusmodi cōsilio interfuerāt 4 iaz
recesserāt renocaret. quo facto 4 cōsilio cōgregato oiz patrū
cōcoris fuit sētētia. q̄ ambo missalia. s. gregori⁹ 4 ambrosij

101
sup altare scti petri ponerent signaculis epornz munita et
clausa. et qz fores ecclesie clauderent. et ocs tota nocte iuste/
ret vt dñs indicaret p aliquod signu quod eoz officiu ab ec
clesia magis veller obseruari. et hoc p oia factuz est. Mane
aut irrantes ecclesiam iuenerunt ambo missalia apta. et missa
le gregorianu penit? dissolutu huc illucqz dispsum. ambro
sianu solummodo aptu in eo loco vbi positu erat iuenerunt.
Quo signo sufficiter edocti diuinit? statuerunt qz officium
ambrosianu tantu in sua ecclesia seruari. gregorianu vero
p totu mundu deberet obseruari. et ita adhuc hodie seruatnr
Ceteru in ecclesia nichil e canedu vel legedu quod a sancta
romana ecclesia no sit canonizatu et appropriatu.

Capitulu. xij. de hora celebratiōis missaz

Theleferus papa instituit qz ate hora terciā missa no
t celebraretur. vt habet de cose. dif. i. ca. nocte qz de
missis popularib? et conuentalib? in quib? fit cocur
sus populi intelligedu e. Quia szm. b. aug. Popul? a publi
cis missis qz hora terciā dicuntur no retrabat. Leo tñ papa
diluculo sine in prima pte diei ad celebrada missa intravit
cui? auctoritate adhuc hodie missa pot celebrari. vt dicitur
de cose. dif. i. c. nocte. Celebrat aut missa popularis seu pu
blica aut hora terciā sexta vel nona. In hora terciā. qz ho
ra terciā spūs sctus sup apostolos in linguis igneis descen
dit. et eadē hora xps cruce portauit. et linguis indeoru e cru
cifix? clamatu crucifige crucifige eu. In sexta hora xps ve
re est crucifixus manibus gentiliu. In nona qz i illa hora i
cruce pedes emisit spm. Celebrat aut hec missa popularis
in dieb? diuicis et festinis hora terciā. in profestis hora sexta
in quadragesima vero hora nona. De hac materia etiā ali
qualiter dictu est in tractatu secūdo.

**Capitulum. xij. de prima institutione missae et
quibus missa szm huiusmodi ritū e ordiata.**

Atter cetera ecclesie sacrameta illud constat esse pci/
puu quod i missa officio supra mesā sacratissimi al
taris celebrat respētans illud ecclesie officiu et con
uiu in quo filio reuertēte pater occidit vitulu saginatu. id
e panē vite et vinu quod sapiētia miscuit. pponēs. Hoc aut
officiu missa xps instituit cū nouu cōdidit testamētū dispo
nēs heredib? suis regnū. sicut disposuit ei pater. vt edat et
bibat supra mesā ei in regno suo. Et cenatib? illis acce
pit panē. bñdixit ac fregit dicens. Accipite et comedite. hoc e
corp? meū quod p vobis tradet. Similiter et calicē postq
cenauit dicens. Hic e calix sāguinis mei. qz p vobis effudetnr
math. xxvj. et luce. xxij. Hīs verbis panē et vinu i corp? su
uz et sanguinē trāsustātādo missa instituit. Hac igitur isti
tutōne apostoli i formati ceperūt hoc sacrosactu frequēta
re misteriu. ppter causā quā expōsit dñs dicens. Hoc facite
in meam cōmemorationem. formam seruātes in verbis et
materiā seruātes i rebus. put apostolus. i. ad cor. xj. testa
tur dicens. Ego enī accepi a dño quod et tradidi vobis Apo
stoli aut hanc missā adauerūt. dicentes non solū hec verba
circa cōsecrationē sed et dñscam orōnem: scz pater noster:
vnde sanctus petrus prio sic i antiochia legitur missā cele
brasse: et beatus iacobus frater dñi simili modo i pontifica
libus iherosolimis prio dicitur missam celebrasse: marcus
i alexandria: iacob? enī frater dñi qz primū possedit iheroso
limitanā ecclesiam: et basilius cesariensis ep? cui? sanctitas
tunc toto orbe claruit addiderūt i scripturis hunc modum
celebradi missam vt habet de cose. dif. i. ca: iacobus: Cete
ra diuersis tēporib? a sctis patrib? et doctorib? et sumis pō
tificib? scz celestino. gregorio. ambrosio. thelefero. sirto et
multis alijs legunt adiecta. put xpiane religionis cultu cre
scere visa sūt decētius expedire.

**Capitulu. xv. de prouida ordinatiōe
missae et in quibus consistit.**

Officiu missae tā prouida ordinatiōe legit dispositu. qz
o oia qz circa xps et p xps gesta sūt ab incarnatiōe vsqz
dū celos ascēdit maxima ex pte cōtineat. et ipa tā i

verbis q̄ in signis admirabili spē rep̄tat. vt infra lucide
apparebit. Ip̄m aut̄ officiū missę in quatuor cōsistit. videli
cet in p̄sonis. in opib⁹. i. verbis. ⁊ in reb⁹. Personarū tres
sūt ordies. scz p̄sone celebrantes. ministrātes. ⁊ circūstātes.
Personarū ministrantiū tres sunt ordines. scz acoliti. dyaco
ni. ⁊ subdyaconi. Acoliti grece latine cerofetarij dicunt̄ ad
deportādū cereos q̄ euāgelii est legēdū vel sacrificiū offe
rēdū. Tūc enī accēdūtur luminaria ⁊ deportātur ab eis nō
ad effugādas aeris tenebras cū sol eo t̄p̄e rutilat s̄z ad signū
leticie demonstrandū. vt sub typo luminis corp̄alis illa lux
ostēdatur. De quo iohānis. j. dicit̄. Erat lux vera q̄ illumi
nat oēm boiem veniēte in hūc mūdū. Ad acolitū etiā per
tinet p̄paratio luminariū in sacrario. ip̄e enī cereū portat.
Ip̄e viceolū cuz vino ⁊ aqua subministrat pro eukaristia.
Subdyacon⁹ p̄parat. ⁊ ad ip̄m p̄tinet calicē ⁊ patenā ad al
tare xp̄i deferre. ⁊ leuitis tradere. ⁊ ministrare aquā ⁊ ma
nutergiū p̄sbit̄eris añ altare. Ad dyaconū vero p̄tinet assis
tere sacerdotib⁹. ministrare in omnib⁹ q̄ agūt in sacramē
tis xp̄i. scz in baptismo ⁊ cōfirmatōe. ⁊ eukaristia. mēsa id
ē altare vestite ⁊ p̄dicare euāgelii ⁊ eplām. D̄pez vero tres
sūt spē. videlicet actus. gest⁹. ⁊ mot⁹. Verborū etiā tres sūt
diuersitates. scz orōes. modulatiōes. ⁊ lectiōes. Rerū simili
ter sūt tres pres. scz ornamēta. instrumenta. ⁊ clenodia. q̄
oīa diuinis plena sūt misterijs vt infra patebit.

Capitulū. xvj. est de reuersione legalis sacrificij

ad sacrificiū missę.

**Emplū oli dñj erat diuisū in duas p̄tes. velo inter
posito vna ps fuit extra velū. ⁊ ista vocabat̄ prior
edes. alia interior ⁊ vocabat̄ scā sātoꝝ. Hęc p̄tē scū
dā tēpli interiorē. scz scā sātoꝝ solus p̄t̄ifex intrabat se/
mel in anno hīs noīa patrū i rōnali scripta. ferēs sāguinez
⁊ carbones ignitos cū thymeamate in thuribulo ponēs ad
urebat donec fum⁹ eū obūbraret. Deinde ad p̄piciatoriū ⁊
arā sāguine aspebat. Hęc oīa signa fuerunt. sed recesserūt
postq̄ veritas ⁊ signata aduenerunt. Et quid hęc signifi/
cant circa canonem ostendetur. Precipue cum tris sacrifi/**

cia ecclesie p̄piciatoriū. thuribulū ⁊ altare signata sunt.
scz sacrificiū penitētie. sacrificiū iusticie. ⁊ sacrificiū laudis
De prio dicit p̄beta ps. l. Sacrificiū deo sp̄s cōtribulat⁹
cor cōtritu⁹ ⁊c. De scōo idē p̄beta dicit. Tūc acceptabis sa
crificiū iusticie ⁊c. De tercio idē p̄beta. Tibi sacrificabo
hostiā laudis. Sup̄ altare caro mactat̄. intra thuribulū th⁹
adolet̄. Et ad p̄piciatoriū sāguis ifert̄. caro mactat̄ in con
tritiōe. th⁹s adolef̄ ex deuotiōe. sāguis ifert̄ p̄ redēptōne su
per altare corp̄is. intra thuribulū cordis. ad p̄piciatoriū
dei patris. In sacrificijs panis ⁊ vinū ⁊ aqua sp̄ualiter of
ferunt̄. In sacrificio penitētie offert̄ vinū doloris ⁊ cōpūc
tionis. aqua meroris ⁊ plorationis. panis laboris ⁊ afflicti
onis. doloris in corde. meroris in ore. laboris i ope. In sa
crificio vero iusticie offert̄ panis fortitudinis ⁊ cōstātie. vi
nū rectitudinis ⁊ prudētie. aqua māsuētudinis ⁊ tēp̄antie.
fortitudinis iter aduersa. rectitudis inf̄ iiqua. māsuētudis
iter p̄ba. S̄z i sacrificio eukaristie offert̄ panis vnitatis.
vinū caritatis. aqua felicitatis. Panis p̄ corpore. vinū pro
aīa aqua pro populo. vt ifra pleni⁹ ostēdet̄. Inter hęc sacri
ficia primū educit. scōūz deducit. terciū iducit. educit icipi
ētes. deducit p̄ficiētes. iducit p̄ficiētes. Educit icipiētes ex
egipto. deducit p̄ficiētes p̄ desertū pegrinatōis ⁊ inducit p̄
fectos in patriā glorificatōis. Hęc tria sacrificia sacerdos
offert̄ in mēsa. Primū in cōfessione. scōūz i p̄fatōne. terciū
in actiōe seu canone. Hęc ⁊ tria sūt q̄ s̄z m̄ p̄beta de⁹ req̄rit̄
ab hoīe. scz diligere mīam. facere iudiciū. ⁊ solcite ambu
lare cū deo. Diligat ergo misericordiā q̄ vult offerre sacrifi
ciū penitētie. Faciat iudiciū qui vult offerre sacrificiū
iusticie. Cū deo sollicitus ambulet qui vult offerre sacrifi
ciū eukaristie. Hęc innocētius.

**Capitulū. xvij. quare dies sabbati cessit beate virgini i
spālez cōmemorationē. ⁊ q̄lter officia missę distinguunt̄
s̄z m̄ aliquarū terrarū cōsuetudinē intra nūez diez i ebdo.**

**Tristinīs t̄p̄ibus i ecclesia heresib⁹ pullulātib⁹ ⁊ s̄ā
ctā trinitatē impugnantibus ex instructione aliqui
magistri ⁊ rogatu karoli ⁊ bonifacij archiepi magū
tineñ. eccleie statuto quolibz die dñico missa de scā trinitate**

celebrat. scda feria de sapientia. scia feria de spu scto quar/
ta feria de caritate. quinta de angelis. sexta de sancta cruce.
sabbato de beata virgine. Causa vero cessante cessavit istis
dñicalis officij oratio. Et postea statutum fuit vt prima
feria haberet suū officij. scda feria de angelis. qz tūc p̄rio
creati sūt i bonis gratuitis. Tūc enī lux diuisa erat a tene
bris id ē boni āgeli a malis qz tūc boni cōfirmati sūt i grā
qz mali ceciderūt. s. in scda feria. s. i p̄ria feria creati sūt in
bonis naturalib⁹. s. cōsuetudo iolent qz scda feria celebrat
p̄ defūctis. Quia vt innuit qdā. aie q̄ sūt in purgatorio p̄
ma feria refrigeriū habēt. qz statim scda feria redeunt ad pe/
nas. quare vt subueniat eaz laborib⁹ missa p̄ illis in scda
feria celebrat. In tertia feria tunc p̄ peccatis celebrat. In
quarta feria p̄ pace: In quinta p̄ tribulatione vel resumeba
tur officij dñice. sed nunc cōsuetudo induxit vt celebret de
corpe xpi. In sexta feria de scā cruce que appriat passioni
xpi in qua xpus crucifigi qz mori voluit. In sabbato de brā
virgine. Quare aut dies sabbati cessit ad specialē cōmemo
rationē beate virginis hui⁹ multiplex rō assignat. vna hysto
rialis. Legit enī sic qz in quadā ecclesia ciuitatis cōstāntino
politane erat ymago btē v̄gis corā q̄ depēdebat velū quod
totā velabat ymaginē. s. hoc feria sexta hora vespertū re/
cedebat ab ymagine nullo mouēte. sed solo dei miraculo. qz
q̄si in celū deferebat. vt ad plenū posset ymago a pplō cōspi
ci. Celebratis vero vespis i sabbato descēdebat ipm veluz
ante eandē ymaginē: qz ibi manebat vsqz in sextā feriā hoc
miraculo viso statūtū ē ex diuina inspiratiōe. vt sēp ista fe/
ria nisi festū ipediat cōmemoratio qz missa de brā virgine ha
beat. Scda rō qz dño crucifixo qz mortuo in sexta feria su/
is discipulis fugiētibus qz de resurrectione nō credētibus to
ta fides catholica in sabbato qua dñs in sepulcro quieuit i
sola beata virgine p̄mansit. idcirco ista dies magis cōme/
morationi sue qz alia appriat. Tercia rō qz dies sabbati ē
quasi introitus qz ianua ad diē dñicū. Dies aut dñicus est di
es requiei. qz significat vitā eternā. vñ cū sum⁹ in grā dñe
nostre q̄si sum⁹ i ianna paradisi. qz ipa nobis ē porta ad reg
nū celoz. idcirco sibi i sabbato qz p̄cedit diē dñicū solemnī
zam⁹. Quarta rō vt solēitas qz cōmemoratio matris cōme

morationi qz solēitati filij q̄ sexta feria pagitur cōtinuetur
Quinta ratio vt festiuus agat in die ista qua de⁹ ab omni
opere quod patrarat q̄uit: q̄ est dies sabbati.

Sequitur tractatus quintus libri primi.

Itum erat in tractatu p̄cedenti ca. ij. qz missa nō
sit celebrāda nisi a sacerdote vestibus sacerdotali
bus ad huiusmōi officij requisitis qz ornamentis in
dūto: qz vbi assūt certa instrumēta ad hoc requisita
Quare iā quātum ad quintū tractatū qz vltimū huius libri
primi de eisdē in speciali aliqd est dicendū. Et habebit tra/
ctatus ille duo capitula. In quoz primo dicetur de indumē
tis qz ornamentis sacerdotalibus. Secūdo modo de instru/
mentis ad officij misse requisitis.

Capitulū. j. de indumentis qz
ornamentis sacerdotalibus.

Eligio diuina alterz habituz habet in ecclesiasticis
officijs qz alterz in cōmuni vsu: vt secūduz mutatio/
nem habitus vitā mutet in melius: qz s̄m spūm vi
nendo ipse sacerdos exemplū cūcto populo xp̄iano p̄beat bo
ne cōuersationis. Nec in quotidiano vsu vestib⁹ sacris licz
vri: etiā in vestibus cōmunis vite vsu pollutis. nō lz ingre
di in sanctasāctoz: sed vestibus sacris qz mūdis qz cōscientia
pura: quā designāt diuina sacramēta sunt tractanda. secun
dum quod instituit stephanus papa dicēs. Vestibus sacris
non nisi in ecclesiasticis qz deo dignis vri liceat officijs per
quas vestes in sacris vtendas. nō oīa sacramēta qz misteria
qz intellectū sacre scripture fore populo tenelanda intelligi/
mus. Et est sciendū qz sacre vestes a veteri testamēto sūp
serunt originē. Precepit enī dñs moysi qz faceret aaron et
filijs eius vestes sacras in gloriam qz decorem: vt loti qz sa
cris vestib⁹ induti sacerdotio sūgerētur. vt dicit exo. xxviii
De eodē habetur ezech. xlv. in hec verba Ipsi ingredientur
sāctuariū meū qz accedēt ad mensā meaz qz ministrēt michi.
qz custodiāt ceremonias meas: vestibus vtantur lineis: nec

ascendat sup̄ eos quicqd̄ laneū qm̄ ministrant michi in por-
tas attrij̄ et intrinsecus. Cūq̄ ingredient̄ attriū exterij̄ ad po-
puli exuant se a vestibus in quibus ministrauerūt: et vestiēt
se vestimētis alijs: et nō sacrificabūt in vestibus suis. Ex quibus
dictis cōfutantur errores quorūdam hereticorū repben-
dentū nos temere: q̄a talib⁹ ornatur dicētes q̄ nūq̄ xp̄s
et discipuli eius huiusmōi vestib⁹ legunt̄ induti fuisse. Qui
bus obuiatur sic respondēdo. Cristus noluit oīa p se institu-
ere: sed voluit suos successores et vicarios in hoc honorare.
q̄ in processu tēporis p inspirationē sp̄s facti: ad suā reuerē-
tiam multa p suos ministros instituerūt. Quod notauit
in his verbis cū dicit apostolis. Multa adhuc habeo vo-
bis loq̄: sed nō potestis ea portare modo. Vestes sacrate quibus
sacerdos induitur secundā cōmunē vsū sūt hec. Super-
perbumerale quod caput velat et humeros regit Alba linea
que totū corp⁹ regit et vestit. Cingulū quod alba stringit
et coartat. Manipulus quē sinistrā brachiū mancipat. Stola
que collū cingit: et in modū crucis pectus ornat. et sub cin-
gulo cōnexa in duas diuiditur lineas. Casula quē sua latitudi-
ne corporis mēbra ambit vn̄uersa: sed in duobus brachijs
collecta: anterius et posterius sue latitudinis mensurā non
abrenūciat. De his vero quę ad pontificalē ornatū p̄dicis ad-
duntur. vtpote Mitra: palliū: annulus: baculus pastoralis
quē non altaris obsequiū sacerdotale respiciūt: p̄nti cōsidera-
tioni imp̄inentia videntur et intentione remota. Ceteruz
de necessarijs indumentis omni et cuilibet sacerdoti et cele-
branti sacrosancta misteria: quod allegorice aut tropoloyce
designant ē inquirendū. Secundū allegoriā hec vestes veni-
entis in carne filij dei: humilitatis habitū et susceptę forme
seruilē conditionē figurāt. q̄a semetipsū exinanīuit formaz
serui accipiens: et habitu inuentus vt homo: suos cultores
docuit humiliare vsq̄quaq̄ vt et viuificari mereantur et p̄-
fertim illos quos ritu et habitu sue gregis voluit eē docto-
res et duces. Superbumerale susceptū in capite significat
subiectionē xp̄i: quia paterne volūtatē obtēperās: ipse xp̄s quē
caput est ecclesie humanitatem assūpsit. et diuinitatem sub
carnis regimine abscondit: vt rebellē boiem ad patriam re-
nocaret et offensuz patre placaret. Alba linea que induitur

122b
sacerdos: passibilis carnis xp̄i mundiciā et s̄ctissimi cordis
ac immaculati corporis puritatē ostēdit qui peccatū nō fe-
cit nec inuentus ē dolus in ore ei⁹: et ipse speciosus forma p̄
filij hominū. Cingulus alba astringens: significat meritū
iusticie quo voluit xp̄s electis suis suffragari: et salutis no-
stre insidiatorē dyabolu ligatū tenere: et taliter eum cin-
tum ysaias videbat cū dixit. Et erit iusticia cingulū labo-
rum eius: et fides cinctoriū renū ei⁹. Isa. xij. xp̄s enī iustus
et a peccatoribus segregatus inter peccatores apparuit et eo-
rum mores sua cōuersatiōe correxit: et iusticie sue meritum
indigētibus cōmunicauit vt sic ipse iust⁹ iustificaret eos quę
ex fide sunt in ihesu xp̄i: vt oīs qui crediderit in ipsū nō pere-
at sed habeat vitā eternā. Manipulus in sinistra manu su-
sceptus significat xp̄i immutabilē cōstantiā in temptatiōi-
bus: et in mādato patris p̄seuerantē voluntatē. Mā neq̄ di-
abolicis neq̄ humanis cessit insidijs nec frangebat in uitijs
et ergo p̄ pugnā xp̄i iusticia designat. Cristus enī p̄ iusticia
certauit: mundū superauit et potestātē diaboli eiecit. Stola
que collū stringit et pectus s̄m formā crucis adornat: signi-
ficat illā maximā obedientiā xp̄i qua mortē suscepit et iubi-
it mortē valde suspectā videlz crucis: penā latronū aut ma-
lfactorū. Unde apl⁹ ait. Cristus factus ē obediēs patri vs-
q̄ ad mortē: mortē autem crucis. ad ephē. ij. Sicut enī
stola collo subicitur: sic xp̄s baiulans sibi crucē in humero
quasi stolā i collo tulit. Et stola in pectore cancellata per mo-
dum crucis: ipsius mortis cōtemptibilis propriū genus et
ignominiā crucis designat: quā xp̄s p̄posito sibi gaudio et
gloria victoriosē resurrectionis sustinuit omni cōfusione cō-
tempta. Casula larga et ampla significat latitudinem cari-
tatis in xp̄o: quā non solū amicos verū etiā cōplexus ē ini-
micos. Nam quē dulci caritate amicos suos p̄sequeretur: ex-
pressit cū dicit. Maiorē caritatē nemo habet: quē vt animā
suaz quis ponat pro amicis suis. Quantū aut dilexerat ini-
micos in hoc patuit: cū pro suis crucifixorib⁹ et derisorib⁹
tam dulciter orauit dicēs. Pater ignosce illis quia nesciūt
quid faciunt. Secunduz alios vero hec indumēta quorūdam
armoz dei et xp̄i rep̄sentant insignia. Superbumerale rep̄-
sentat cooptoriū quo iudei faciē xp̄i velauerūt dicētes. pro

pbetiza nobis xpe quis est qui te percussit. math. xxvj. Alba vero representat vestem albam: qua herodes xpm induit et illucit luce. xxiiij. que vestis creditur statutam xpi excessisse et eum in gressu impedisse: et sic sepius per impetum iudeorum corruisse quod nunc figurat alba longe statutam sacerdotis excedens antequam ligatur. Sed cingulum seu zona representat flagellum quo pilatus xpm cecidit. Joba. xix. Stola vero representat illam ligaturam qua xps ligatus fuit ad columnam. Manipulus representat funem quo xps ligatus fuit qui a iudeis primo comprehendebatur. ut dicit Joba. xvij. Comprehenderunt iesum et ligaverunt eum. Casula vero significat vestimentum purpureum quo milites circumdederunt iesum. Joba. xix. Allegorice autem vestes sacerdotales generaliter loquendo: significant virtutes quibus sacerdotes debent ornari. iuxta illud propheticum Sacerdotes tui induantur iusticiam Et significant spiritualia arma quibus sacerdotes armari debent contra spirituales nequicias pugnaturi De quibus armaturis dicit apostolus ad ephe. vi Induite vos armatura dei: ut possitis stare adversus insidias diaboli. Stare igitur succincti lumbis in veritate et induite lorice iusticie: et calciate pedes in evangelii pacis preparatione in omnibus sumentes scutum fidei. in quo possitis omnia tela ignea nequissimi hostis extinguere et galeam salutis assumere. et gladium spiritus quod est verbum dei. Provideat ergo diligenter episcopus: et attendat studiosus sacerdos ut signum sine signato non ferat: ne vestes sine virtute portet ne forte sit similis sepulcro foras dealbato: inter vero omni spurcicia pleno. Quisquis sacerdos indumentis ornatur et honestis moribus non induitur: quanto venerabilior apparet hominibus tanto red dicitur indignior apud deum. Pontificali itaque et sacerdotalem gloriam: iam non honor commendat vestem: sed splendor aiearum quoniam et illa que quondam a turribus blandiebantur ea potius que in ipsis intelligenda erant poscebant. Et quicquid illa velamina in fulgore auri: in nitore gemmarum et multiformi operis varietate significabant: hec omnia in actibus sacerdotum et moribus elucescant. Hec innocenti et rationale divinum. Secundum tropologiam vero magis specialiter loquendo: sacerdotus sacerdotalis significat qualis esse debeat sacerdos celebraturus. Amictus enim superhumerali quo caput velatur: et

22224
umeri circumquaque conteguntur: significat quod sacerdos in mente sua debet habere firmum propositum et fidele exequendi voluntatem dei: sacrosantum misterium pro sanctificatione populi offerendi: preterquam in hoc opere necessario salutis anime ut intendat immolare deo: rogare pro populo consecrare et conficere corpus christi et omnibus proficere qui communicant: et in tali proposito firmiter permanere desiderat. Hoc enim est caput velare sanctificationis fructum intendere et querere secundum ordinem divine voluntatis. Sicut enim caput omnibus membris corporis principatur: sic mentis interiori cunctis operibus dominatur. Quia intentio indicat hominem: et tale exhibet iudicio qualis fuerat intentio que per caput designatur. secundum expositionem beati bernardi super illud dictum evangelii. Terge caput tuum: et faciem tuam lava. Sed quod superhumerali humeris circumquaque conteguntur per hoc secundum Innocentium fortitudo operum designat. Umeri quippe fortes sunt ad opera pagenda iuxta illud patriarche iacob. Superposuit humeros suos ad portandum et factus est tributaris servus. Sacerdos vero non debet ociosus existere: sed bonis operibus quotidie insudare. secundum quod dicit apostolus ad thymotheum. Labora sicut bonus miles iesu christi. In singulis enim patienter se habeat: ut sic in patientia sua possideat animam suam. Habet etiam superhumerali duas cordulas quibus ante pectus ligatur: et hec significant intentionem et finem quibus opus informandum est: ne fiat opus in fermento malicie et nequicie. sed in azimis sinceritatis et veritatis. i. ad corinthios. v. Deinde sacerdos albam induit. que ut plurimum est de bisso vel de tela candida. in signum huius quod sacerdotes debent habere cor castum seu innocentiam vite. iuxta illud ecclesie. xv. Omni tempore vestimenta tua candida sint. Sicut enim bisso vel tela candorem quem non habet ex natura: sed ex multis tersionibus trita per partem acquirit: sic et caro hominis mundiciam seu castitatem quam non obtinet a natura multis castigationibus macerata sortitur per gratiam. Quia sacerdos secundum apostolum castiget corpus suum et in servitutem redigat: ne forte cum alijs predicaverit ipse reprobus fiat Deinde sacerdos cingulo seu zona cingitur: qua alba corpori coarctatur et tunc a lumbis precingitur. ut castitas et munditia per albam designata nullis stimulis dissolvatur. secundum illud lucie. xij. Sint lumbi vestri preincti. In lumbis enim luxuria dominatur.

Sicut dñs de dyabolo ait. Virtus eius in lūbis eius. ⁊ fortitudo in vmbilico ventris eius. iob. xl. Debēt ergo lūbi sacerdotis p̄cingi per cōtinentiam: ⁊ succingi p̄ abstinētiā. Unde grego. Lumbos p̄cingimus dū carnis luxuriā p̄ cōtinentiā coartamus. Secundū alios vero cingulū quo alba corpi coartatur. significat q̄ sacerdos debet habere iusticiam operis. cingentē ⁊ muniētē castitatez eius. ⁊ iusticia seruata in opere cōmendat puritatem seruata in castitate. Quoniā vt dicit grego. Castitas modica est sine bono opere. nec bonū opus aliqd est sine castitate. Post hec sacerdos stola q̄ leuc ⁊ suauē iugū dñi significat super collū suū imponit. vt iugū dñi se suscepisse demonstrat. Unde cū sacerdotēs stola suscipiūt episcopus dicit. Accipite iugū dñi. Iugū enim dñi suauē est ⁊ onus eius leue. Suauē in prosperis. leue in aduersis. Quaz stola sacerdos sibi cū osculo imponit ad deuotandū desiderii quo se huic iugo subiecit. Ista stola p̄ anteriora descendēs dextz ⁊ sinistrz adornet. quia p̄ arma iusticie a dextris ⁊ a sinistris. i. in aduersis ⁊ in prosperis. sacerdos debet esse munitus. s. ne eleuetur in prosperis ⁊ ne frangatur in aduersis. Debet etiā sacerdos mediante stola ceruicē pariter ⁊ vtrūq̄ humerū in signum crucis in suo pectore preparare. Si quis autem aliter egerit excommunicatiōni subiaceat ⁊ hoc fit ideo vt sacerdos se dñice passiōis memoriā in mēte designat habere. sine qua hoc sacrificiū in memoriā dñice passiōis institutū non liceat offerre: vt sic imitator dñice passiōis mundū sibi crucifixū ⁊ se mundo crucifixū exhibeat. Crucē portat in corpore p̄ penā abstinētie. crucē portat in corde credēdo in se dāna infirmitatis aliene. insuper stola a pectore vsq̄ ad genua p̄tenditur: vt sacerdotē mitē corde ⁊ humilē esse in opere extra debere insinuet. iuxta dictū saluatoris math. x. Discite a me q̄a mitis sū ⁊ humilis corde. Deinde sacerdos manipulū in sinistrū brachiū ponit quasi captus detentusq̄ ne malitia mutet intellectū eius ⁊ ne decipiāt aīam eius: sed vt timore dei a malo coartatus etiam diuino amore cobibeatur ei⁹ affect⁹ ne transeat in sinistrū consensū ⁊ p̄dat iusticie fructū: ⁊ sinistre maledictionis se reddat obnoxiiū. Secundū alios vero manipulus penitentiā designat. quā labes ⁊ quotidian⁹ ex-

cessus ⁊ vicia humane cōuersationis extinguuntur. Et cū hoc manipulus sacerdotē ammonet habere vigilantia in opere ne quodā torpore ⁊ tedio ipsi⁹ animus reddatur ad agenda accidiosus. Etiam p̄ manipulū p̄miorū retributio designat iuxta illud ps. Clementes autē veniēt cū exultatiōe portātes manipulos suos. Et sinistrū brachiū cui imponit manipulus vitā p̄sentem figurat. vt quicqd laboris ⁊ cure sacerdos pro xp̄i grege in caritate in hac vita pegerit p̄ his in futura patria secundū propriā mercedē recipiat retributionem. quoniā opera illoz sequuntur illos. Postremo super omnes vestes casula a sacerdote induitur significās caritatem. sine qua sacerdos est quasi es sonans ⁊ cimbālū tinnēs. Et recte caritas p̄ casula designatur. quia sicut casula operit cetera indumēta. sic caritas operit multitudinē peccatorum. vt habetur iacobi vlt. Et sicut hec vestis cetera vestimēta in se includit ⁊ cōtinet: sic p̄ceptū caritatis oīa scripta legis ⁊ prophetaz includit. vt dñs dicit. In hac pendet tota lex ⁊ prophete. Sup̄ quo bea. august. dicit. Hic tenet quod latet ⁊ quod patet in diuinis codicib⁹ qui caritatem seruat in moribus. De hac caritate ap̄lūs ad cor. xij. sic dicit. Adhuc excellētiore viam demonstro vobis. Nam si linguis hominum loquat⁹ ⁊ angeloz: caritatē autem nō habeam. factus sum sicut es sonans ⁊ cimbalum tinnēs. Et si habuero prophetiā ita vt nouerim oīa misteria ⁊ oēm sciētiam: ⁊ si habuero omnē fidē ita vt montes transferā: caritatē autem nō habēā nichil sum. Et si distribuero in cibos pauperū omnes facultates meas: ⁊ si tradidero corpus meum ita vt ardeam. caritatem autē nō habēā nichil michi prodest. Hec siquidem caritas est vestis nupcialis. de q̄ dicit dñs in euangelio. Amice quomodo huc intrasti nō habens vestem nupcialē. Casula est lata cuius latitudo latitudinē caritatis significat: que amicū in deū dirigit: ⁊ propt̄ deū hostem non excludit. Propterea mādatorū dei finis ⁊ legis plenitudo caritas: non immerito nuncupat. teste pp̄beta ps. cxvij. sic inq̄ente. Omnis cōsumationis vidi finem latū mandatū tuū nimis. Itē casula in extentione brachiorum: in anteriore ⁊ posteriore partē diuiditur. p̄ quod duo brachia caritatis designantur. s. erga deū ⁊ erga proximum

Quā dñs pcepit . Diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo . 4
primū tuū sicut teipsū . Ex dictis patet sex esse indumenta
sacerdotis quib⁹ in officio misse se cōsuevit exornare . Qua
re aut̄ hec indumēta portat . Dicendū q̄ hoc ē ratiōe officij
ptinentis ad sacerdotē . quia sacerdos habet alios catheziza
re quod amictus significat habet baptizare quod alba signi
ficat . habet p̄dicare quod manipulus significat . habet liga
re quod cingulus significat . habet absoluerē quod stola re
p̄sentat . 4 hab cōsecrare quod casula significat . Et ē scien
dum q̄ indumēta ministroꝝ significat ydoneitatē que i eis
requiritur ad tractandū diuina . 4 quia quedā sunt q̄ in om
nibus requiruntur : 4 quedā requiruntur solū in superioribus
que non exiguntur ab inferiorib⁹ . ideo quedā vestes sūt oi
bus ministris cōmunes : quedā superioribus tantū . Omni
bus . n . ministris cōpetit amictus . p̄ quod significatur for
titudo ad diuina officia exequēda . Similiter alba que signi
ficat puritatē vite . 4 cingulū quod significat rep̄ensioneꝝ
carnis . Sed subdyaconus vltimus portat manipulū quo si
gnificatur absterisio minimaz culpaz : quia quasi sudarium
portatur : quia ipse primo admittitur ad sacra tractanda .
Item portat tunicā strictā : que significat doctrinaz xp̄i : q̄a
ipse ad doctrinā noue legis annūciandū ordinatur . Dyaco
nus autē vltra hoc habet stolā in sinistro humero : in signū
cuius applicatur ad ministeriū in ipsis sacramentis . Sa
cerdoti autē in vtroq̄ humero stola imponitur : vt ostenda
tur plena potestas dispensandi sacramēta . ideo stola descen
dit vsq̄ ad inferiora . Habet etiam casulā que significat ca
ritatem : quia sacramentū consecrat caritatis . s . eucharistiā
Sed episcopi vltra illa habent nouē ornamēta . s . caligas .
sandalia . succinctoriū . mitraz . dalmaticā . tunicā . cyrotecas
annulū . 4 baculū . quia nouē sunt que episcopi possunt vl
tra simplices sacerdotes . s . ordinare . virgines benedicere ba
silicas dedicare . clericos deponere . synodos celebrare . cris
ma conficere . vestes 4 vasa consecrare ac confirmare . Per
caligas significatur rectitudo gressuū . Per sandalia que pe
des regunt significatur cōtemptus terrenoz . Per succincto
rium quo stola ligatur cū alba significat amor societatis .
Per tunicā p̄sencrantia . quia ioseph tunicā talarez legitur

habuisse p̄ quā significat extremitas vite . Per dalmaticaz
significat largitas i opib⁹ misericordie . Per cyrotecas de/
signat cautela i ope . ita q̄ sic op⁹ faciat i publico q̄ itētio
maneat i occulto . Per mitrā scia vtriusq̄ testamēti desig/
nat . ideo duo cornua hz . Per baculū cura pastoralis qua de
bet corrigere vagos quod significat curuitas baculi . 4 pū/
gere lētos sen tepidos quod significat stimul⁹ i pede baculi
vers⁹ . Corrige . sustēra . stimula . vagos morbida lenta . Per
annulū sacramētū fidei designat . q̄ ecclesia xp̄o despōsat . Ipi
eni sūt i ecclesia loco xp̄i . vltra hoc archiep̄i adhuc hnt pal
lū isigne privilegiatē pr̄atis . q̄ signat torquē aureā quā so
lebāt legitie certātes accipe . vtz aut̄ sacre vestes refici pnt
q̄ rūpūt ita vt de nouo nō sit op⁹ eas cōsecraret̄ ber .
i glo . sup . c . Quid i dn̄ijs extra de conse . ecclesie . Et dicit
q̄ filiū vel p̄anus nō cōsecrat⁹ pōt apponi cōsecrato . nec est
op⁹ noua cōsecratōe cōsecrari . Et alanus dicit q̄ q̄diu re
manet forma sacre vestis eā iterato consecrari non oportz
licet p̄ pres plures reficiat . Sec⁹ autē si forma variat vel
mutat . Huic concordat hostien . i glo . c . p̄allegato . Quid an
tē agēdū sit q̄n̄ vetustate sūt consūpta vtrum ad alios vs⁹
sint conuertēda de hoc dicit in ca . sequēti

Capitulū . ij . de instrumētis ad officij misse . requisitis

Instrumēta concurrētia ad officij misse pagēda sūt
i plurā . s . dom⁹ vel ecclesia . altare . calix . corpale . 4
lumē . Et q̄ntis de hīs aliquantiter . d : sit i tractatu
p̄cedēti . secūdo tñ aliq̄liter i speciali de hīs sūt dicēda . Et
p̄io de ecclesia . vñ dico q̄ missa non dz celebrari nisi i ec
clesia cōsecrata si fieri pōt . vel saltē i altari consecrato . vel
si bec nō habēt tūc admin⁹ habeat pua tabula consecrata :
In necessitate tñ missa celebrari pōt i tētorijs . scz i itinere
vel i exercitu honesto . dūmō tñ hēat ibi pua tabula vt die
tū ē 4 cetera instrumēta seu ornamēta necia de cōse . dis . j . c . cō
cedim⁹ 4 . c . missa . Dz etiā missa celebrari supra terrā solū
dā 4 nō i mari vel i flumib⁹ tēpēstate immēte ne fieret s̄a
guinis effusio vel corpis xp̄i idebita motō pōt tñ itroitus
misse ibi dici . dz aut̄ eccia p̄p̄ q̄tuor cōsecrari . p̄io p̄p̄ re
nerētia illi⁹ q̄ realit̄ i hoc sacramēto cōtinet 8 cōse . dis . i . ec

elestaz cōsecratōez. Secūdo ppter hmoi loci efficacā qz i tē/
plo antiq̄ legis erat aliq̄ virtus vt bēt. ij. mach. iij. nō min⁹
ergo i ecclesijs. Tercio ppter āgeloz frequētiā q demonū ter
rorē q exclusionē: Quarto ppter iformatōez denotoz. q̄ ppe
dere dnt ea q̄ materialiter agūt spūaliter i se cōpleri. Quā
tū ad altare dico q̄ q̄tuor sūt ei⁹ cōditōes. Prio q̄ sit lapi
deū. q̄ hoc ppter tria. Prio ppter xpi sepulcri lapidei repn/
tatōez. Secūdo ppter ipi⁹ xpi significatōez. qz altare signi
ficat xps q̄ ptre cōpat. j. ad cor. iij. Petra aut̄ erat xpus.
Tercio ppter materie cōditōez qz cōis ē q̄ vbiqz inuenit̄. Se
cūda cōditō ē q̄ dz eē cōsecratū qz ei⁹ cōsecratō significat
cōsecratōez xpi. De q̄ psal. vnxit te de⁹ de⁹ tu⁹ oleo leticie
ps. xliij. Tercia cōditō q̄ dz eē cōpositū ex lapide q̄ structu
ra vel capsula q̄dā q̄ significat vnionē diuine nature q̄ bna
ne. Quarta cōditō q̄ sit itegrū q̄ non motū. De fractura tñ
ē distinguēdū. qz aut̄ ē enormis. q̄ tūc cōsecrari nō dz. aut̄ ē
modica q̄ iuxta extremitates q̄ tūc dz cōsecrari. Sz de mo
tiōe ē sciēdū. q̄ si lapis mot⁹ fuerit de capsula sua tūc cose
crari dz. qz cōsecratio fit i cōiunctiōe lapidis q̄ structure. Et
ideo dicūt q̄dā q̄ altare portatile si āmotuz fuerit a ligno
seu a capsula tūc cōsecrādū ē. Hoc credo itelligēdū q̄ lapis
ē simul cōsecrat⁹ cū ligno. si aut̄ eēt cōsecrat⁹ per se vt fie
bat antiq̄t⁹ nō eēt bis cōsecrādū szm quosdā. Quātū ad ca
licē qualis esse debeat sciēdū q̄ debz esse aure⁹ vel argēte⁹
vel admin⁹ stāne⁹. q̄ hoc ppter eorū puritatē q̄ soliditatē.
Nō aut̄ debet esse de cupro vel de ferro. qz hec duo rubigi/
nē cōtrahūt. nec ex ere aut auricalco qz etiā rubigināt q̄ ad
fomitū iducūt. nec de vitro aut cristallo ppter fragilitatē
qz de facili frangūt. nec de lapide ppter ineptitudinē mate
rie. nec de ligno q̄a porosū ē q̄ posset i poris de sāguine xpi
aliquid remanere. De hac materia habetur de cōse. disti. i.
Quātū ad corporale dicēdū est. q̄ debet esse de panno lineo
mūdo. vnde i epistola siluestri pape de cōse. disti. i. ca. cōsilio
dicūt. Cōsilio oīm statuim⁹. vt sacrificiū altaris nō de seri
co panno aut tito q̄sq̄ celebrare p̄samat. sz in puro lineo
ab ep̄o cōsecrato. sicut corpus xpi in sindone mūda q̄ linea
sepultū fuit. q̄ hoc cōpetit significatōi. qz sicut talis p̄ns
multis tūnsionib⁹ q̄ p̄cussionib⁹ parat̄. sic etiā xpus multa

q̄ plurima sustinuit in hac vita. Sed dubium est qd agēduz
est de lignis ecclesie cōsecrate. q̄ de sacris p̄ns quādo anri
quant̄. Dicēdū q̄ ligna ecclesie cōsecrate possūt poni in ali
am ecclesiā vel in alio loco honesto vel vsu simili. puta in
ca. dormitorio. vel refectorio. vt dicit glo. sup̄ ca. ligna.
de cōse. disti. j. Et nō debēt poni in coquina vel i vineis aut
hmoi. De p̄ns aut̄ sicut sūt pallec altaris. cortine eccle/
sie. vestimēta ministroz. sine sacra vasa nō debēt cōverti in
vsu laycoz vel ad p̄phanos vsus. sed si aliqua vestimēta
sacra vel p̄ns sint vetustate cōsupta. debent cōburi. q̄ cine
res recondi sub baptisterio. vel in pariete ecclesie. aut alio
loco tuto ne ab incedētiū pedib⁹ cōculcent̄. De lumine ve/
ro dicit hostiēsz. q̄ sine lumine nō debeat missa celebrari.
vñ leuitici. vi. c. Ignis in altari meo semp ardebit. Cuius
ratio ē. qz ille ibi sacramentaliter existit. q̄ de seip̄o dixit io/
hānis. viij. Ego sum lux mūdi. Et de quo symeon luce. j.
Lumē ad reuelationē gētū. q̄ gloriā plebis tue israhel.

Incipit Secundus liber feliciter.

**Expeditus p dei grām de prima pte seu de pri/
mo libro huius totius laboris. scz de quibus/
dam precedentibus q̄ disponentibus ad domi/
nici corporis tractationem q̄ sumptionez q̄ de
ip̄o sacramento corporis szm se et de ip̄a mis
sa in generali que omnia probemialiter seu introductorie
sunt prelibata. iam quantum ad librum secundum officiū
misse in se q̄ in suis partibus singillatim q̄ diuisim vna cū
gestibus sacerdotis restat declarandum. quibus expositis q̄
declaratis clare apparebit que sint perficientia sacra men/
tum corporis xpi. Et qz officium misse szm quosdam tan
tum in tres partes distinguitur seu diuiditur. scz in partes
preparatoriam. instructoriam. q̄ oblatoriam. Pars instru/
ctoria incipit ab epistola. q̄ terminatur in offertorio. Et
pars antecedens epistolam est p̄paratoria. Oblatoria vero
ps incipit in offertorio. q̄ terminat̄ in fine misse. Ideo illā
diuisionē causa breuitatis sequendo hūc librum szm hoc di/
uidam in tres tractatus. Quorū primus erit de pte p̄para/
torie**

toris. Secūdo de istructoria. Tercio de oblatoria. Tracta/
tus primus. xj. capitula cōtinebit. Quorū primū erit de de/
bita ministri dispositōne et eius pparatōne. Secūdu erit de
introitus allegorica et etiā tropologica significatōne. Ter/
ciū erit de laude s̄cte trinitatis. scz gloria patri. Quartuz
de accessu altaris. Quintū de osculo altaris et de signo cru/
cis. Sextū de translatōne ad dexterā partē altaris. et de li/
bri apertione. Septimū de kirieleyson. Octauū de cātu an/
gelico. scz gloria in excelsis. et de eius expositōne. et quare i/
missa beate marie virginis in hoc cantico interponit spūs
et alme orphanorū. Nonū quare non semp canit gloria in
excelsis. Decimū de salutatōe sacerdotis. scz dñs vobiscū et
de collecta. Undecimū de numero collectaz et de cōclusione
earūde.

Capitulū. j. de debita dispositōne et pparatōe mistri

Debita ministri pparatōne quatuor requirunt. Pri/
mū est manū lotio. Et hoc ppter duo. Primo vt
mūdus accedat ad tangēdu corpus xpi. qz si munde
debet tangi panis materialis/multo fortius panis celestis
Secūdo qz significat ablationē mētis p contritionis ama/
ritudinē iuxta illud ysa. j. Lanami et mūdū estote. Secūdu
quod requirit ē peccatio ppter duas causas. Prima ē litte/
ralis. scz qz pili decēter ornentur et stet bñ formati. et ne aliq
cadat sup sacrificiū. Secūda cā est magis mistica. qz sacra
scriptura p pilos nostros itelligit cogitatōes nostras inu/
merabiles qz tūc debēt eradicari iuxta illud ysa. xvij. Aufer
te mala cogitationum de cordib⁹ vestris. Et dentro. xvij.
Auferes malū de medio. Terciu ē quorundā psalmoz orō
Strū ad illos p̄cipue qz dicūt officiū romanū quos linus pa/
pa instituit scz: Quaz dilecta. Benedixisti dñe. Inclina dñe.
Credidi. et de p̄fūdis. Et dicunt quiqz psalmi s̄m innocē.
vt si q̄s. v. sensuū trāsgressione aliqd cōmiserat. quiqz psal/
moz oratōe detergat. Et dicūt isti singulariter. qz i quoli/
bet illoz fit recordatio de hīs q̄ spectant ad hoc sacrificiū
vel ad remissionē peccatoz. In primo de altaris officio cuz
dicitur altaria tua dñe virtutū. In secūdo de misericordie
dei ostensione cū dicitur. Ostendē nobis dñe misericordiaz

tuā. In tercio de adoratōne. venient et adorabunt coraz te
dñe. In quarto de deuota oblatione cum dicitur. Calicem
salutaris accipiam et nomen dñi inuocabo. In quinto de fi/
nali redemp̄tione. cum dicitur. Apud dñm misericordia et
copiosa apud eum redemptio. Quartum quod ibi concur/
rit est sui et populi cum aqua benedicta aspersio. et precipue
in die dñico. vbi primo videndum est ex quibus debeat con/
stare aqua benedicta. Et dicendū. qz debet constare ex aqua
et sale. Sal autē significat discretionem sacerdotis. vnde in
antiqua lege in sacrificio sal imponebatur. In immersione
autē seu in immixtione salis cū aqua. tres crucez fiūt. ad de/
notandum qz totū a sancta trinitate p̄cedit. Aqua vero sig/
nificat populū. vñ apoc. Aque multe populi multi. de mo/
do autē asp̄gendi cū aqua benedicta est sciēdu qz primo debz
asp̄gere altare quod significat xpm ad effugandum demo/
nes ab illo. a quo ad populū gratia diriuat. postea popu/
lus debet aspergi. ppter tria. Primo ppter demonū expul/
sionē. Secūdo ppter venialiu deletionē. Tercio ad mentis
satisfactōne de cōse. dis. iij. cap. nequaqz. Quid autem debe
at cantari in aspersione sciendum. qz a festo p̄tbecostes vs
qz ad festum pasche debet cantari. Asperges me dñe et. cuz
versu miserere mei deus. i quo perimus gratiam iustificā/
tem dicendo asperges me/id est aspergas me. qz hebrei nō
habent optatiuū modū. s̄z p eo vtunt futuro iudicatiui mo/
di. Sequitur yso et mūdabor. Hic loq̄tur de mūdātōe spūa
li p modum emundationis corporalis. Vbi sciendum s̄m
augustinū et glosam sup versuz asp̄ges me psalmo. l. qz yso
pus est herba humida et medicinalis. radicib⁹ suis adberēs
saxo. et s̄m medicos pulmones in quibus est inflāmatio pur/
gat. Ideo dicit aug. Esto humilis in humili deo tuo. et asp/
geris yso. et humilitas xpi te mundabit. et omnem inflati/
onem supbie tollet. et ita pulmonem purgabit. dum fixus
sis in radice caritatis. Item lenitici. xiiij. habet quomō le/
pus mūdādu asp̄gatur yso intincto in sanguine passe/
ris ita qz yso pus erat tāq̄ aspersoriū. Constat autē qz pec/
catū est lepra spūalis. Sicut ergo corporalis yso pus intin/
ctus in sanguine passeris valuit ad emundationē lepre cor/
poralis. sic humilitas in radice caritatis fixa id ē in xpo et

tica i eius sanguine p efficaciaz passionis eius mudat nos a
lepra spuali scz a peccato Juxta illud apostoli ad hebre. ix.
Si sanguis byrcor q thauroz q vituli aspersus inqñata sa
ctificat. quatomagis sanguis xpi. q p spum sanctuz obrulit
seipm imaculatum deo emudabit consciam nostrā ab ope/
ribus mortuis. Costat aut q hoc fecit p maximā humili/
tatē. juxta illud ad philippen. ij. Humiliauit seipz fact^o obe
diēs vsqz ad mortē. Unde hanc humilitatem cū memoria
passionis xpi habentes beatus petrus vocat electos scz p
cienciā dei patris i justificationem spūs i obedientiam q af
fessionē sanguinis ihū xpi. prima pe. primo. Est ergo sen/
sus quasi diceret scz glo. Incerta q occulta sapientie tue
manifestasti michi. q ita certius. q asperges me dñe ysopo
id est virtute humilitatis fixa i radice caritatis i xpo q itic
ta i ejus sanguine a quo habet efficaciam. sicut oia sacramen
ta eu karistie efficaciam habent a passione xpi. q sic munda
bor a lepra peccati. Et notat innocentius i prima particu
la tria. scz i redemptis pluralitatē. i redemptione humilita
tem. atqz i redemptōne vtilitatem. Pluralitas i redemptis
inuitur cum dicitur. asperges me. Quod eni aspergitur in
multis locis circumfunditur. ppter quod veritas ait. Hic ē
sanguis meus novi testamēti q pro multis effundetur i re
missionem peccatorum. Math. xxij. Humilitas in redēp/
tione designatur cū dicitur ysopo. Quia humilis q medici/
nalis herba est xps. Christus eni per suā humilitatem fideli
bus suis tribuit salutare medicinam. vnde dicebat Discite
a me qz mitis sum q humilis corde. Math. vij. Stilitas i
redemptione apparet cū subditur. q mundabor sup niuem.
Quoniam sicut apostolus ait. sanguis eius emudabit cōsci
entias nostras ab operibz mortuis. vbi supra. Cū igit au/
dis asperges me dñe ysopo q mundabor. in aspersiōe sanguinis
xpi passionem intellige. Deinde lauabis me. ibi subdit emū
dationem que fit in aqua baptismi vel in penitentie lorio
ne. Quia vt dicit innocentius. Luz audis lauabis me q sup
niuem dealbabor. in ablutione aque baptismi sacramentū
regenerationis agnosce. vt sit sensus scz glo: Lana me a/
qua baptismi. id est sicut in baptismo lauas fideles tuos tē
pore grē. ita nūc lauabis me aqua salutaris penitētie q illa

aqua est gratia dei q in aia efficit penitentiam fructuosam.
De qua ezech. xxxvi. Effundā supra vos aquā mundam q
mudabimini ab oibus inqñamentis vestris. Et tāguntur
hic tria scz innocē. ad effectum baptismi pertinentia. s. re/
missio culpe. deletio pene. q infusio gratie. primū notat cū
dicit. lauabis me. Secūdū cū addit dealbabor. Terciū eni
subditur. super niuem. id est incōparabiliter vt dicit glosa
Lādor eni spūalis incomparabiliter maior est q corpora/
lis. vñ apoc. vij. dicitur. Lauerunt stolas suas. q dealbaue
rūt eas in sanguine agni. Et ysaie. i. dicit. Si fuerint pec/
cata vestra vt coccinā quasi nix dealbabor. Et si fuerint
rubra quasi vermīculus velut lana alba erūt. Et notat hic
aug. q sancti sic loti q dealbati recte possunt dici vestis xpi
sine macula q sine ruga. Unde vestis xpi in mōte tanq de
albata refulsit. Math. xvij. Ideo significat ecclesiā ab om
ni macula mundā. vnde aplūs ad ephe. v. xps dilexit eccle/
siā q semetipm tradidit p ea. vt illaz sanctificaret mudās eā
lauacro aque in verbo vite. vt exhiberet sibipi gloriosam
ecclesiā non habentē maculā aut rugā aut aliquid huius/
modi sed vt sit sancta q immaculata. Sequitur versus Mi/
serere mei deus. vnde aug. Qui magnā misericordiā depre
catus est. magnam miseriam confitetur. vbi sciendū q cō
fiteatur se miseram creaturam. q deū misericordem creato
rem. q sic cōfiteatur quatuor. scz duo in se. scz miserā q na
turam. In deo duo: scz omnipotentiā q clementiā. Mise/
riam confitetur cū dicit. miserere. naturā cū dicit mei. om
nipotentiā cū dicit deus. clementiā cum dicit secūdū mag/
nā misericordiā tuā. quasi dicat. Parcat creator creature.
q misericors miserie. vnde augus: Subueni graui vulnere
scz magnam medicinam tuam. Graue est quod debeo. sed
ad oipotentē cōfugio. q de meo tam letali vulnere desparē
nisi tantū medicū reperitē. Et dicit miserere mei. de^o. qsi
diceret. tibi propriū est misereri q parcere. quia natura tua
misericordia est. q tu solus peccata dimittis. juxta illud lu
ce. v. Quis potest peccata dimittere nisi solus deus. quasi
dicat nullus. Et benedicit scz magnā misericordiā tuā. q
nō dicit scz legis iusticiā. qz leuitici. xx. dicit. Morti adiu
dicabuntur mecbus q adultera. Et quāuis forte rex dauid

huic pene subiaceret. licet p nullū boiem sibi infligi posset
talis pena cū nō haberet talē indicez superiorē se. nouit ta/
men se quātū ad diuinā iusticiam dignū esse pena grauiori
Ideo cōfugit ad misericordiam dei. Innocentius misere
mei deus. qz misericordia tua plena est terra. qz miseratōes
tue sup oia opa tua. **D** q̄ delectabilis sermo. suavis locutō
dul ce verbum qz necessarium peccatori. vtile misero. qz cō/
gruū penitenti. Nec semel sed sepe cū amaritudine cogitā/
dū. cum dolore discernendū. qz cū lacrimis iterandū. ex to/
to corde qz ex tota mēte. ex tota aia. ex totis affectibus. qz to/
tis visceribz tuis. totis medullis. cū suspirijs qz singultibz
atqz lamētis exclamādū scz misere mei deus. A pasca ve
ro vsqz ad pērbecostē cantat. Nidi aquā. qz ē sūptū de ezeb.
ca. xlvij. vñ ibi duo significant. scz redēptio p passionē. qz sa
tisfactio p sacramētorū institutionē. Et ideo illo tempore
cantat quod ē p̄p̄inquā passioni qz satisfactioni. qz vsui bap/
tismi quod fiebat antiquit̄ sabbato ante pasca qz pērbeco/
sten de con: dis. iij. ca. baptizandi.

**Capitulū. ij. de introitū allegorica qz etiā
tropologica significatione.**

Aceptio misse tres habuit varietates olim. Ali/
quādo enī a lectiōe ichoabat. sicut hodie fit in sabba
to pache. Postea celestin⁹ papa prim⁹ psalmū decā
tari ad introitū misse instituit. vñ adhuc vn⁹ vers⁹ eiusdem
psalmi antiphonaticū ad introitū cantat. Secūdo ex ordi
natōe beati gregori⁹ qz antiphonās ad introitū modulādas
cōposuit. qz cū cātū ordinauit. Et de cōse. dis. j. dicit qz p̄bi
logius papa p̄pter rediū cātantiū qz grauitatē qz p̄pter mul
titudinē psalmorū ordinauit qz de illis psalmis inmet aliq̄
pars in qua intentio psalmiste explicaret. sicut est introit⁹
cōmuniter qz versus qz graduale offertoriū qz cōmune. Intro
itus misse in duplici sūt differentia. Aliqui sunt regulares
aliqui nominantur irregulares. Regulares sunt qui acci/
piuntur de psalmis vt sunt isti introitus. Ad te lenani. Di
xit dñs ad me. Et p̄ maiori pte ipi introitus de psalmis su
munt. Cui⁹ vna cā s̄m ysodor⁹ est ista. qz iste liber psal/

17
moz quasi conclusiue: continet in se totā sacraz scripturaz
qz in eo scribit̄ premiū bonoz vt ibi. gratiam qz gloriā da/
bit dñs. Suppliciū maloz vt ibi. veniat mors super illos.
Profectus virtutū ibi. Ibunt de virtute in virtutem. Itē
ibi describitur pfectio operationū ibi. Expecta dñm virilif
age. Vita eterna beatorū. ibi Credo videre bona dñi in ter/
ra viuētū. Speculatio supnoz. ibi Placebo dño in regione
vinoz. Et cū hoc liber ille habet modū loquēdi. narratori/
nm oratoriū qz innocatoriū. Et versus facile qz apte omni/
bus festis qz cuilibet materie ac temporū sunt applicabiles.
Alia causa est. quia psalmista antiphonaticē. i. per excellē
tiam: p̄ ceteris de incarnatione dñi qz de eius passionē pro
phetavit. Irregulares introitus sūt: qui secundum varietate
solennitatum ex diuersis locis sacre scripture p̄terqz de
psalmis excerpti sūt qz cōpositi. vt ibi Niri galilei quid ad
miramini aspiciētes de actibus aposto. Puer natus ē nobis
de ysaiā qz sic de alijs. Et dicitur introit⁹ ab introeūdo. eo
qz dū illa antiphona cantat: sacerdos celebraturus ad alta
re intrat. Vel qz p̄ ipsam antiphonā ad officiū misse itra
tur. Et est sciendū de introitu regulari. quia si primus ver
sus psalmi ē introitus. tūc aliquis de sequentibus versibz
eiusdē psalmi erit versus ipsius introitus. Verbi gratia.
Primus introitus in aduentu dñi est. Ad te lenani. Huius
versus ē. vias tuas dñe demōstra michi. Sic potest de cōsi
milibus suo modo declarari. Si vero introitus nō ē prim⁹
versus psalmi: sed aliquis alius de sequentibz. tūc primus
versus ipsius psalmi erit versus ipsius introitus. vt in pri
ma missa natalis dñi introitus ē. Dñs dixit ad me. qz vers⁹
Quare fremuerūt gentes. qz hoc fit ad designandū vnionez
qz cōnexionē capitis. s. xp̄i. qz sui corporis mistici. s. ecclesie.
Sed quia officiū misse principaliter qz de p se xp̄m respicit
qz cū oia facta xp̄i a principio vsqz ad finē ad memoriā qz spe
cialiter in missa debēt reuocari. igitur s̄m expositores per
introitū representatur desideriū sanctorū patrum qz suspiria
eorū de aduentu xp̄i in carnē. Chorus intonans qz cantās in
troitū multitudinē designat p̄phetaz qz chorū sanctorū patrum
aduentū xp̄i cū multis suspirijs qz gemitibus expectantium
qz dicentium. Emitte dñe agnū dñatorem terre de petra de

fecti ad montē filie syon. Et iterū. Veni dñe ⁊ noli tarda
re: relaxa facinora plebis tue: quoz desideria dñs nota fecit
discipulis suis dicēs. Beati oculi qui vidēt que vos videtis
⁊ audire que vos auditis: ⁊ non viderūt neq̄ audierūt. luce
x. Et ideo in prima dominica aduentus: in qua aduentus
domini in carnē ab ecclesia recolitur. introitus in p̄sona s̄a
ctorū patrū sic intonat. Ad te levani aiā meā. Sed re/
petitio introitus: multiplicationē desiderij ⁊ clamoris illis
insinuat. vide Isae. xvij. Manda remāda. expecta recep/
pecta. modicū ibi modicū ibi. Et abac. ij. dicitur. Et si mo/
ram fecerit expecta eū: q̄a veniēs veniet ⁊ nō tardabit. Uel
szm alios. introitus ideo resumitur. q̄a taz precedēs xpm
szm patriarche ⁊ pp̄bete. q̄ sequētes. s. apostoli ⁊ euāgeliste
⁊ alij: concordēs sunt de fide xpi. q̄a turba que p̄cedebat ⁊ q̄
sequebatur clamabat dicēs. Osanna filio dauid. Matb. xxi
Versus vero introitus q̄ quodāmodo vt plurimū videt al/
tius sonare: illius desiderij ⁊ clamoris designat immensitatē
Unde q̄dam dicebat. Scindā dirūperes celos ⁊ descenderes.
alij Mitte que missurus es. Et ps. Dñe inclina celos tu/
os ⁊ descēde. Secundū alios vero. introitus cuius cātus ē
grauior ⁊ inuolutor designat exultationē sanctorū patz an/
te legē de aduentu xpi. Nū saluator. Abrahāz exultauit vi/
dere diē meū vidit ⁊ gauisus est. Jobā. vij. Versus vero cu/
ius cātus clarior ē ⁊ planior. exprimit desiderij propheta/
rum sub lege: quod ex clariori noticia processit. Sed repeti/
tio introitus designat exultationē patz noui testamēti. de
incarnatione xpi qui cōmorantes ⁊ ad memoriā renocātes
⁊ repentes suspicia patz veteris testamēti: recurrunt ad
antiquas scripturas pro testimonio xpi incarnati.

Capitulū. iij. de laude sancte tri/
nitatis. s. gloria patri.

Aus sancte trinitatis que in hoc cantico. s. gloria
patri exprimitur: inter introitum ⁊ eius repetitio/
nem post versum interponitur ⁊ decantat. ad cōsu/
tationem errorū ariz ⁊ nescorij hereticorū: q̄ dixerūt spūms̄ā

atū nō esse equalē in gloria: patri ⁊ filio: sed esse serui pa/
tris ⁊ filij. Legitur enim q̄ ad petitionē damasi pape be/
atus Ihero. gloria patri cōposuit. ⁊ ipse damasus papa ad
missā cantari instituit ⁊ p̄cepit. Et igitur patrē ex filioz et
spūms̄ā equalē gloriā ⁊ maiestātē credam⁹ habere. Id/
circo gloria patri ⁊c. sic misse adiūgitur. vt sit sensus con/
tra arizū. Inde sit par bonoz patri ⁊ filio ⁊ spūms̄ā: sicut
erat ei gloria in p̄cipio. i. anteq̄ angelica ⁊ humana natu/
ra laboretur: quādo eū laudabāt astra matutina: qualis glo/
ria nūc est eis a beatis ⁊ erit imperpetuū. vel quasi sic dica/
tur. quānis deus pater genuerit filiū: ⁊ filius ei⁹ homo fa/
ctus sit: ⁊ spūms̄ā missus. Non tamē eoz dignitati i ali/
quo est detractū aut derogatū. sed tanta gloria ⁊ p̄fectio eis
nūc est ⁊ erit imp̄petuū: quāta erat eis i p̄cipio ⁊ ab eter/
no. Ecce q̄ profūdi misterij ⁊ q̄ tremēde maiestatis iudici/
um ingerit nobis auditio huius versiculi: vt merito ad ei⁹
prolationē inclinemus ⁊ genua flectamus: cōsiderātes alti/
tudine diuine maiestatis: ⁊ immensitatē summe bonitatis
Sed quare gloria patri interponitur. quidā dicūt sic. ad de/
signandū q̄ tota sancta trinitas indiuise: incarnatione filij
dei ē operata: quam desiderabāt venturā sancti patres vete/
ris testamēti. vt dictū ē in ca. p̄cedēti. ideo ad laudandū et
ad regratiandū ⁊ ad reddendā gloriā deo: de hac ineffabili
maiestate sancte trinitatis gloria patri interponitur. Secū/
dum vero innocētuz ⁊ rationale interpositio glorie seu hu/
ius cātulene gloria patri: captationē benivolentie designat
vt eū que expectabāt sancti patres obtinerēt: ⁊ totā trinita/
tē glorificādo cantabāt dicētes. Ostēde nobis dñe miseri/
cordiā tuā. Ostēde nobis faciē tuā ⁊ salui erimus. Qui se/
des super cherubin appare. Sed dubiū quare aliquādo glo/
ria nō dicitur. vt patet in missa pro defūctis non cantatur
gloria p̄ri propt̄ tria. Primo propt̄ incertitudinem de eoz
liberatione. Secūdo propter hoc q̄a creditur eos esse in sta/
tu penē. s. in purgatorio ⁊ a gloria distantes. Tercio q̄a ibi
nil meritorij agunt sed tantū penā solunt. A dñica vero
passionis vsq̄ ad pasca nō dicit̄ gloria. quia tunc fit memo/
ria de passione filij dei. que passio in mentibus nostris me/
morata magis lugere licet q̄ gaudere.

Capitulum. iij. de accessu altaris.

¶ In introitu a choro canitur: sacerdos paratus de
c sacra ede egreditur et ad altare accedit. significans quod
xps expectatio gentium de occulta habitatione egres-
sus est in mundum ut se pro nobis in sacrificium et hostiam placabi-
le deo patri offerret. et de sacra ac secreta ede ingeret clau-
sa. s. de virginali utero tanquam sponsus de thalamo ingressus
est mundum ut in ipso benediceretur oes gentes. Quodque an-
tem sacerdos sacris vestibus indutus: cum solennitate precede-
tibus ministris. videlicet subdiacono et diacono ordinate in-
greditur ad altare dei. Et in solennitatibus sicut more quo-
rundam ecclesiarum procedunt ministri cereos deferentes: et thuribularius qui primo procedit: et designat odorem bone fame: ut
posset dicere christo. Bonus odor sumus. iij. ad cor. ij. Item si-
gnificat qualiter sacerdos debet orare: quoniam debet esse in ca-
ritate. Ad sensum enim patet quod accensi fumus non est. nec ascen-
dit farsum nisi sit in thuribulo in quo sit ignis. sic nec oratio
ascendit ad deum nec placet sibi nisi in corde orantis sit ignis
caritatis. et tunc optime ascendit. unde psalmus. Dirigatur domine ad
te oratio mea sicut incensum. Diaconus et subdiaconus qui
sacerdotem precedunt significat boves qui fuerunt tempore legis
nature et sub lege scripte qui christum prebant et per candem
fidem eadem expectatione eademque deuotione/veniente dei filium
assumpto homine suscipere cupiebant. Hi tamen qui erant sub
lege nature cum esset in errantium multitudine. ideo a sinistris
positi erant. quasi remotiores aut minores in benedictione dei.
ut subdiaconus in ordine ministerii sui. Hi vero qui erant sub
tempore legis scripte seu sub lege gratie eo quod incotamina-
tum lumen legis effulsisset et claruisset oraculo prophetarum ve-
rius et clarius christum in carne venturum cognouerunt. ideo qua-
si a dextris positi ut diaconus expectabant benedictionem quam
daturus erat legislator. i. interpretator legis. et legis executor
christus proximo affuturus. Sed ministri cereos deferentes
cum quibus procedit sacerdos quoniam in solennitatibus significat
duo testamenta. s. vetus et novum sub duplici sensu litterali vi-
delicet et mystico plenius intelligenda: quoniam in aspiratione gratie
spiritus sancti christum mundi lucem nunciabant. Ipse enim christus a pro-

phetis in veteri testamento aduenire est prophetatus. in no-
uo testamento iam aduenisse ab apostolis est predicatus. Et
notandum quod in diebus festiuis duo sunt acoliti. sed in profestis
tantum unus. Ratio potest esse. quia sacerdos ad altare veni-
ens significat christum venientem in hunc mundum. Duplex autem
est aduentus christi. unus quasi specialis et occultus scilicet in car-
nem: quem precessit tantum unus precursor videlicet Johannes bap-
tista. De quo dicitur Luc. i. Preibis enim ante faciem domini. Ali-
us autem erit generalis solennis et manifestus. s. aduentus ad
iudicium. de quo psalmus. Deus noster manifeste veniet. hunc autem
duo precedunt. s. helyas et enoch. et ideo in profestis diebus et
ferialibus est unus acolitus representans iohannem baptistam. in so-
lennibus duo representantes helyam et enoch. Rationale ve-
ro dicit quod subdiaconus significat iohannem baptistam qui
christum precessit in spiritu. et virtute helye. qui et ante christum predica-
tionem euangelicam inchoauit dicere. Penitentiam agere appropi-
quabit enim regnum celorum Math. iij. Sed diaconus representat
prophetas qui annuntiauerunt vitam venturam christi. ut in euangelio
continetur. Sacerdos autem antequam gradus altaris ascendat: et
aggrediatur diuinum officium: reuerenter inclinatur ante altare
per quod significatur exinanitio: qua seipsum exinanuit incli-
nando celos et descendendo. uterque virginis non abhorredo: sed
hominem suscepturus humiliando ad nostram infirmitatem in
hoc quod carne susciperet passibile. ut sic se humiliando et incli-
nando nos exaltaret et glorificaret. Debet autem sacerdos in
via antequam ad altare veniat dicere et orare hunc psalmum. xliij.
Judica me deus et discerne causam meam. In quo datur intel-
ligi quod sacerdos accedat ad altare et ad deum: non propter ali-
quod temporale: sed propter letificationem gratie quam sperat
in presenti et glorie in futuro. Et habet ille psalmus septem
versus. In primo petit a dyabolo liberari. quia aliquando per
se: aliquando per homines vel etiam in forma hominis tem-
ptat. Ideo dicit: discerne causam meam de gente non sancta. s. ip-
sius dyaboli. ab homine iniquo et doloso erue me. Homo ini-
quus potest dici dyabolus: iuxta illud. Iniquus homo hoc fe-
cit. In secundo versu invocatur dei auxilium. quia tu es fortitu-
do mea. In tercio diuinam gratiam implorat cum dicit. emitte
lucem tuam. In quarto promittit se sacrificium pro se et populo

arg 3o qe b' yon' qe m' p
relebrando

facere cū dicit. introibo ad altare. In quinto p̄mittit pec-
cata detestari ibi. cōfitebor tibi in cythara. In sexto dicit se
solū de dei p̄sentia cōsolari cū dicit. spera in deo quoniā ad
huc cōfitebor illi salutare vult⁹ mei ⁊ de⁹ me⁹ In septimo
ponitur gloria patri. ⁊ significat q̄ nō solū vnā p̄sonam:
sed totā trinitatē cupit laudare. Et q̄a s̄m salomonē: iust⁹
in principio accusator est sui ipsius. sacerdos cōfessus de ista
p̄berica cōsolatione. s. dixi cōfitebor aduersū me iniusticiā
meā dño: ⁊ tu remisisti impietatē peccati mei. vt de pecca-
tis suis remissionē cōsequat⁹. ⁊ vt magis acceptabile fiat sa-
crificium suū. ideo de peccatis suis cū astantib⁹ cōfiteatur.
Ista autē cōfessio debet fieri in genere ⁊ nō in specie. nō enī
sacerdos debet dicere ⁊ se accusare de luxuria. inuidia. homi-
cidio. ⁊ de ceteris peccatis in speciali: de quib⁹ forte nō eēt
reus: ⁊ ita hoc oīno esset supflū ⁊ viciosus. Nec in speciali
debet se accusare de his in quibus est reus: eo q̄ ista cōfessio
nō est occulta sed publica ⁊ manifesta. ⁊ ergo cōfiteatur tā-
tum se peccasse cogitatione. locutione. ⁊ opere ⁊ hoc suffi-
cit. Et postq̄ bec cōfitando dixit subiūgit. mea culpa vt se
ipsum solū acuset ⁊ nō alios acuset. ⁊ sic aduersus se iniu-
sticias suas dño confiteatur. Et aliqui dicunt ibi ter mea
culpa incusando seipsum. Primo mea culpa p̄pter peccatuz
fragilitatis p̄ impotentia resistendi. Secundo mea culpa p̄
pter peccatū simplicitatis quod fit p̄ ignorantiam. Tercio
mea maxima culpa propter peccatū malignitatis. Vel p̄t
dici. q̄ dicit ter mea culpa propter triplex peccatum. s. cor-
dis oris ⁊ operis. Et cū sic dicit mea culpa tangit peccus
exemplo publicani dicēris. Deus propicius esto michi pec-
catori. vt sic vna secū descendat iustificatus in domū suam
In percussione enī pectoris tria cōcurrūt. s. ictus. son⁹ ⁊ tact⁹
per que tria significantur q̄ in vera penitentiā sunt necessa-
ria. s. cordis cōpunctio. oris cōfessio. ⁊ operis satisfactio. vt
sicut tribus modis peccare solemus. s. corde cogitando. ore
loquēdo. ⁊ opere p̄petrando. ita tribus modis satisfacimus
scz corde p̄ dolore. ore p̄ orationē ⁊ pudorē. ope p̄ laborem.
In hmoi cōfessione s̄m plurimoz cōsuetudinē dep̄cat vir-
ginē mariam vt pro eo oret ⁊ intercedat. Et hoc rōnaliter
fit. q̄a vt dicit bea. bern. sup missus est. Redēpturus deus

humanū genus totius boni plenitudinez posuit in maria.
vt si quid spei in nobis est. si q̄d gratie. si quid glorie. si q̄d
salutis. totū ab ea nouerim⁹ redūdate. Deinde dep̄cat oēs
sanctos ⁊ astantes vt pro eo orent. ex eo vt dñs habundāti-
am sue p̄piciationis sibi multiplicatis intercessorib⁹ ⁊ orā-
tibus largiatur. Hec confessio sacerdotis ac ministroz mu-
tuo cōferentium: allegorice significat angelicū alloquiū cū
virgine obsequiosum ⁊ fidele. quoniā missus a deo angelus
salutauit virginē. que virgo cū proposito pudoris ⁊ p̄fessi-
onc humilitatis: debuit secundari fide pariter ⁊ miraculo.
potius q̄ virili adminiculo. quoniā nō erat impossibile a/
pud deū omne verbuz. Ab angelo deniq̄ salutata ⁊ mater
dei electa non alta dei sapere. sed nouerat humilib⁹ cōfēte
Ecce inqt ancilla dñi fiat michi secundū verbū tuū Humi-
litas cōfessio ancillā exhibuit. fidei deuotio grauidaz effi-
cit. Quā sicut humilitas professio faciens conceptū virginē
fecundauit: sic ⁊ humilis cōfessio ecclesiā fructuosam virtu-
tibus efficit. ⁊ ad gratie obtentū abilitauit. Deus. n. super
bis resistit: humilib⁹ autē dat gratiā. Rationabiliter p̄ cō-
fessionē sacerdotis cū astantib⁹: angelicū alloquiū cū vir-
gine designatur. q̄a sicut sacerdos in audiētia ecclesie red-
dit se culpabilem: ⁊ offerre intendit hostiā nō solū pro deli-
cto suo: sed etiā pro delicto populi. sic ⁊ x̄ps volens incarna-
tionē suā p̄ angelū annūciari: ⁊ post consensuz virginis in
eius utero incarnari: similitudinē ⁊ speciē culpe assūpsit. ⁊
omniū nostrū iniquitates p̄tulit. vt dicit Isa. Deus posuit i
eo iniquitates oīm nostrū. Et alibi. Deus voluit illum con-
terere iniquitate: vt sic causā suscipiens homis: que nō rapu-
it exolveret ⁊ hoīem excusaret. Homo q̄ppe debuit: sed non
potuit delictū absoluere. Deus potuit sed nō debuit. ideoq̄
deus fact⁹ est homo vt q̄ deberet posset. ⁊ q̄ potuit deberet.
Post hoc sacerdos orat pro circūstantibus implorās eis re-
missionē criminū dicēs. Misereatur vestri oīpotens deus.
Hec oratio supplex sacerdotis ante altare: significat propo-
sitū sacerdotis orandi pro populo: ⁊ recōciliandi cū deo. q̄a
cū supplicatione: pauper pauper sit aduocatus. Unde in p̄-
ner. Sermo enim mollis frangit irā. Et sicut pro delicto
sic ⁊ in cōspectu deprecari intendit altissimi. vt audir⁹ astanti-

etiam sibi parat ob respectu pietatis. et pro illius reverentia cuius vice supplet in persona.

Capitulum. v. de osculo altaris et de signo sancte crucis.

Confessione facta sacerdos se signat sancte crucis signo et sic stans sacrum osculatur altare. Signat sacerdos dominice passionis triumpho. scilicet signo sancte crucis ut muniat contra insidias dyaboli qui semper obsistit bono: et maxime nititur impedire hoc bonum quod non dubitat cunctis proficere. Munus se scuto fidei et memoria dominice passionis ut scriptum est ad epistolam. vii. In omnibus sumetes scutum fidei. in quo possitis omnia tela nequissimi hostis ignea extinguere. In passionibus. non crucis christus laboravit. ut illarum memores se tuentur in reparationibus. Sed osculum quod facit in altari tropologice hoc prendit. quia sacerdos debet habere cor placatum cum omnibus deo reconciliandis: et pacem omnium querere quantumcumque alieni sint. iuxta illud apostoli. ad epistolam. viii. quantumcumque in vobis est pax cum omnibus servantes. Allegorice vero osculatio altaris significat. quod christus per adventum suum ad nos in carne sanctam sibi copulavit ecclesiam. Iuxta illud ephibalamicum. Osculetur me osculo oris sui. cap. i. In osculo liquidem os ori coniungitur. sicut et in christo non solum humanitas unita est divinitati: verum etiam sponsa ecclesia copulata est suo sponso scilicet christo. iuxta illud prophete. quasi sponsam decoravit me corona. et quasi sponsam ornavit me monilibus. Osculum etiam quicquid significat pacem. iuxta illud cor. et ad romanos. ult. Salutate invicem osculo sancto: deus autem auctor pacis in omnibus vobis amen. Et ergo ostendat pacem illam in adventu christi advenisse quam prophete promiserat: quorum unus scilicet david dixit. Orietur in diebus eius iusticia et habundantia pacis. donec auferatur luna. psalmus. li. Et alius propheta. Et pax erit in terra nostra cum venerit. ideo christo nato angelorum vox intonuit. Et in terra pax hominibus. Post hoc scilicet ritum aliquarum ecclesiarum sacerdos debet accipere thuribulum quod est clausum inferi et apertum superius et fumigans: et significat quod sacerdos debet esse clausus ad terrenas et inferiores: apertus autem ad celestis et supernas. iuxta illud

an qd dicitur in omni die dno sicut parat

apostoli. Que sursum sunt quere. non que super terram. Et sic fumus devote orationis mittere debet ad deum dicens cum psalmista. Dirigatur ad te domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo

Capitulum. vi. de translatione ad dexteram partem altaris. et de libri apertione.

Facta osculatione sacerdos ad dexteram partem altaris se transfert. ubi si ministros habet. cum eis plene introitu legendo et kirieleison. per quod innuit quod emanuel in lege promissus prius venit ad iudeos quam ad gentes. Iudei autem per tunc propter legem. quia unum verum deum colebant in dextera parte fuerunt. in sinistra vero gentes. eo quod ydola colebant. Sacerdos igitur vestibus ornatus christum carne nostre humilitatis indutum significat. veniens de secrio ad altare christum de celis in mundum venisse ut eum sanaret designat. Deinde in dexteram transiens altaris designat quod christus in mundum veniens venit ad visitandum filios israel. scilicet quod ipse dicit mat. xv. Non sum missus nisi ad oves que perierunt domus israel. de quibus nasci voluit Beata namque maria iudea fuit. Post hoc ad librum clausum veniens ipsum aperit. tandem osculando ad insinuandum illud quod scribitur apoc. ultimo. Et vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris signatum sigillis septem. et nemo poterat nec in celo nec in terra nec super terram aperire nisi leo de tribu iuda et jesse iuxta canticum quatuor animalium et viginti quatuor seniorum dicentium. Dignus es domine accipere librum et aperire. signacula ei qui occisus est et redemisti nos in sanguine tuo. Similiter et illud quod scribit luce. iiii. venit ihesus nazareth ubi nutritus erat. et intravit scilicet consuetudinem suam in synagogam. et surrexit legere. et traditus est illi liber ysaie prophete. et ut revolvit librum invenit scriptum. spiritus domini super me. eo quod unxit me evangelizare pauperibus misit me. et predicare captivis remissionem. et predicare annum acceptum et diem tribulationis ysaie. xli. Et cum complisset librum dedit ministro et recessit. Post hoc enim quod sacerdos librum aperit designat quod christus verus sacerdos scripta prophetarum de eo occulte prophetata de eo esse quotidie exhibita ostendebat. unde post verba priora subsequitur cepit

dicere eis. Hec scriptura hodie cōpleta est i auribus vestris
Secūdo ex hoc librū aperit. quoniam vt xps primitiua apof
tolorū cōgregavit ecclesiam docēs eos misteria scripturarū
revelavit eis iuxta illud luce. viij. vobis datum est nosse
misteriū regni dei. ceteris autē in parabolis. vnde post re/
surrectionē aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas
luce ultimo. Sed quare osculatur librū. et postea a pte sinis
tra osculatur ipm euāgelium. de hoc postea habebimus.

Capitulu. vij. de kirieleyson.

Translato sã sacerdote ad dexteraz ptem altaris ex
inde qz tempus benignitatis et annus plenitudinis
aduenit s̄m quod psalmista dixerat. Tu exurgens
miserere nobis: qz v̄it tēp̄ miserēdi eius. psal. c. cogitue
chorus laudat et inocat s̄ctam trinitatem in reiterando ki
rieleyson. Et ideo post introitū et ante collectas dicit. Quo
niā ante omne orationē necesse est implorare diuinā mise
ricordiā vt eo citius petitiū obtineat. Circa quod canticū
vidēdū est vñ sit institutum et a quō. Secūdo qd significet.
Tercio de ei⁹ efficaci virtute. Quarto quare nonies repli
cet. Quinto quare illud vocabulū ad patrem et ad spūz sanc
tum nō variatur. ad filium vero variat ter dicendo xpeley
son. Sexto quare alternatim cantat. Septimo quare ordi
natur post officium seu introitū. Quantū ad primū sciēdū
qz hoc vocabulū kirieleyson silvester papa a grecis assump
sit ad decantandū in missa. Beatus vero gregorius instituit
kirieleyson nonies. et a clero tātū publice decantari i missa
quod pri⁹ apud grecos tā a clero qz a populo decantabatur
vt ista dicitur circa finem capituli. Quantū ad secūdū sci
endū. qz kirieleyson s̄m iohannes ianuensem i catholicon
sūt due pres orationis. et nō est vnū nomē cōpositū. Qua
rū priā est kiri. et tantū valet latine sicut dñe. et secūda ps
est eleyson. et hoc tantū valet sicut miserere. Inde kirieley
son id dñe miserere. Ergo guilhermus i rationali dicit. ki
ri id est dñe. ely id est deus. eys id est miserere. son id est nobis
quod tātum sit dictum domine deus miserere nobis. Unde
propheta domine miserere nobis. esto brachium nostrum

in mane. Et vltra notandū est. qz kirieleyson est vocabulū
grecū. vbi sciendū. qz in missa audiunt tria ydeomata nobi
liora. scz grecum. hebraycū. et latinū. Audiunt enī quatuor
dictōes hebrayce. scz osanna. sabaorb. amen. alleluia. Quā
doqz tria verba greca. scz kirieleyson. xpeleyson. ymas. et
quādoqz plura. Cetera vero omnia sunt latina. Sed dubi
um est quare specialiter illa tria ydeomata pferuntur et au
diunt in missa et nō alia. Illi⁹ tres rationes ponuntur. Pri
ma qz titulus triūphalis xpi erat script⁹ litteris grecis. he
braycis. et latinis iohāis. xij. Secūda causa. qz p has tres
linguas ceterae lingue itelliguntur. quia omnis lingua aut ē
hebrayca aut latina aut greca. vt igitur omnis lingua dei
laudet et confiteatur. quia dominus xpus in gloria est dei
patris ad philippen. ij. ideo specialiter ista tria ydeomata p
feruntur et audiuntur in missa magis qz alia. Tercia causa
qz iste lingue inter ceteras sunt principaliores. hebrayca.
qz omnium est mater et prima. Greca ppter sapientiaz. qz
in greca sapientia et philosophie studiū pri⁹ viguit. Etiam
ppter nobilitatem et dignitatem romani imperij latina sibi as
sumitur. Quātum ad terciū est sciēdū. qz magna est horū
verborū efficacia. Legitur enī dum beatus basilius clama
set kirieleyson porte papiensis ecclesie clausa nullo reseran
te vltra hoc sūt aperte. Rursus dum beatus german⁹ ki
rieleyso clamaret quiqz reges i fugam conuersi sunt. vnde
forte kirieleysō significat aliud qz dñe miserere quod tñ ig
noram⁹. vel melius dicit qz hoc ppter sanctitatē illoz hoīz
factum sit et fiduciam et firmā fidē quā habuerūt i inuoca
tione diuine misericordie clamādo kirieleyson. Ad quartū
scz quare nonies reiterat hui⁹ multe sunt cause. Prima est
alexandri de balis dicentis qz hoc fit vt ecclesia ad nouē or
dines angelorū associata pueniat. Nam de quolibet ordi
ne aliqui ceciderūt et nō supstiterūt: qz nondū erant distic
ti. Secūdū. alios vt ruinas istoꝝ angelorū implere valeam⁹
nonies cantat. Secūdo nonies reiterat cōtra nouē genera
peccatoꝝ. est enī peccatū cogitatiois. locutionis. et opis Itē
peccatū veniale. mortale. et originale. Itē peccatū maligni
tatis seu in spūm sc̄m. fragilitatis p impotentiam resistē
di quod dicit peccatū in patrē. et peccatū simplicitatis per

ay qz in missa dicit
verba ebraica/gara/2 lana

ay

ay nouz qna pax

ay de pmo ne kirieleyson

ignorantiā quod dicit peccatū i filiū. Quia ergo nouē mo/
dis peccando excedim⁹ rationale est vt nonies dei miseri/
cordiam imploramus. Tercia causa sic ponit kirieleyson. signifi/
cat diuine misericordie inuocationē qua nouē modis idige/
m⁹. Prio trib⁹ modis ad peccatorū remissionē q̄ ppetram⁹
tripliciter. scz ore corde. ⁊ ope. Secūdo trib⁹ modis ad gra/
tie collatōez. scz fidei spei. ⁊ caritatis. Tercio trib⁹ modis
quātū ad glorificatōez qua gaudebim⁹ supra nos in futu/
ro in deo. scz in tota trinitate. intra nos de glorificatione
sue ⁊ corporis. iuxta nos de primis ⁊ sanctis angelis. Quar/
ta causa vt nouē effectus grē impetremus. q̄ sunt viuifica/
tio. similitudo. gratificatio. purgatio. pfectio. illuminatio.
excitatio ad bonū. justificatio. ⁊ pmissio. Ad quātū est sci/
endū q̄ kirieleyson ter dicit referēdo ad patrē. xpeleyso ter
dicit referēdo ad filiū. Itē kirieleyson ter dicit referēdo ad
spūm sanctum. Dubitat modo quare sub eodem vocabu/
lo dirigitur ad patrē ⁊ ad spūm sanctum. Et sub alio vo/
cabulo ad filiū. Et ratio est ista. q̄ si idem filius sit eju/
dem nature cum patrē ⁊ spū sancto. tamē etiam est alteri⁹
nature a patrē ⁊ spū sancto. cum ipse sit gygas gemine sub/
stantie. qz natura diuinitatis ⁊ humanitatis in xpo vnum
suppositū intelligunt. qz deus ⁊ homo vnus est xps. iuxta
symbolū athanasij. Idcirco vocabulū illud variat ad filiu
Quare autē xpus ponitur in medio huius ternarij. Isti⁹
ratio est. qz ipa est persona media in diuinis. Item qz ipse
habet rationē multiplicis medij. scz gramatici tenentis cō/
gruitatē. logici docentis veritatē. terborici cōferētis deco/
cozem. etbici deferentis bonitatem. mathematici abstrabē/
tis dyaboli potestatem. In quibusdam alijs statim post vl/
timū kirieleyson subiciunt ymas quod ē verbū grecū ⁊ so/
nat latine nobis. ⁊ est sensus. kirieleyson ymas id est potē/
tia diuina miserere nobis. Ad sextuz dicitur q̄ i primitiua
ecclesia tā a populo q̄ a clero cantabatur kirieleyso. quod
etiā nūc vt dicitur de coronatione pape seruat. Sed ppter
disonātiā beatus gregori⁹ ordinauit. q̄ a clericis alter/
nati cantaretur. Ad vltimū dicit q̄ sicut dictū ē. officiu sen/
itroitus significat desideriu aduent⁹ xpi in carnem. postq̄
e q̄tur kirieleyson vbi aduentus spūalis i mente petit. Ideo

dicit kirieleyson id est miserere nobis.

Capitulū. viij. de cantu angelico. scz gloria i excelsis.
⁊ de eius expositōe ⁊ quare i missa beate virginis i hoc
cārico interponit spūs ⁊ alme orphanor.

⁊ institutōe thelesseri pape mox dicto kirieleyson sa/
cerdos i festiuitatibus cōgruētibus inchoat ymnuz
angelicū videlicet gloria in excelsis. ymnū qdē an/
gelicū quē āgeli auditi sūt decantari sicut legit luce. ij. Iste
ymn⁹ angelic⁹ testimoniū p̄hibet temporali natiuitati xpi
quē sacerdos solus inchoando p̄nunciat. qz ortū saluatoris
solus angel⁹ cui⁹ psonā p̄sibit gerit iudeis tunc a dextris
positis prio nūciauit luce vbi supra. Ecce euāgelizo vobis
gaudium magnū quod erit omni populo. quia hodie natus
est saluator. Circa istum ymnū prio videndum est quid
representat. Secūdo quare immediate post introitū ⁊ kirie/
leyson decantat ⁊ quare sacerdos primo incipit ⁊ p̄nunci/
at. ⁊ postea clerus p̄sequit. ⁊ quare i medio altaris a sacer/
dote incipitur. Tercio videndum est de expositione totius
ymni quis residuā partē cōposuerit. Quarto quare in mis/
sa beate virginis interponunt aliqui tropi. scz primo geni/
tus. Quātū ad primū sciendū. q̄ illud cāricū cantat ad re/
p̄sentandū illud gaudū quo gauisi fuerūt angeli i natiuita/
te dñj de humani generis reconciliatōe ⁊ de ruine restaura/
tione. Ante natiuitatem enim xpi tres fuerūt inimiciarū
parietes. Primus paries fuit inter deum ⁊ hoīem. Secun/
dus inter angelos ⁊ hominē. Tercius inter hoīes ⁊ hoīes.
Homo namqz suum creatorem per inobedientiam offende/
rat: ⁊ per suum casum restorationem angelorū ipediuit
⁊ homo ab homine per varios ritus se separauerat. Iude⁹
nāqz cerimonias excolebat. gentilis ydolatriā exercebat.
ritus vnus alteri displicuit. Sed veniens pax nostra fecit
vtraqz vnū. Destruxit enī inimiciarū materiam. ⁊ cōcur/
rentes parietes in se angulari lapide copulauit. vt de cete/
ro esset vnū ouile ⁊ vnus pastor. Abstulit ergo peccatum ⁊
reconciliauit hominē deo. reparauit casum. ⁊ reconciliauit
āgelo hominē. destruxit rit⁹. ⁊ recōciliauit hominē homini

Restantavit ergo s3m apostolū ad ephe. s. que i celis 1 i ter-
ris sūt. Et ob hoc ista celestis milicie multitudo psallebat
gloria in excelsis deo. Et in terra pax hominibus iudeis 1
gentilibus bone voluntatis. Exhinc q angelus loqitur pa-
storibus. 1 gaudet. satis apparet q pax inter hominē 1 an-
gelū est reformata. Nascitur deus homo. ideo pax inter de-
um 1 hoīem est restituta. Nascitur i presepio bovis 1 asi-
ni. quia pax inter boies 1 hoies ē reformata. Per bouē enī
indaycus 1 p asinū gētilis pplūs designat iuxta illud ysa. s.
Cognovit bos possessore suū. 1 asin⁹ p sepe dñi sui. Hoc er-
go canticū primū ē angelicū 1 parti hūanū. Ad hoc designā-
dū. q quē āgeli venerant i celis. 1 nos hoies veneremur i
terris. Et similiter i hoc designat spes ecclesie. qz vna cū
angelis speram⁹ nos decātaturos 1 laudaturos deum quo-
tidie. vnde iam illorū cāticū assumimus. Quātū ad secūdū
videndū videlicet quare imediate post introitum 1 kirielecy-
son seqtur gloria i excelsis Secundo quare sacerdos primo
incipit 1 pñnciat. 1 postea chorus pseqtur. Tercio quare i
medio altaris a sacerdote icipitur. Ad primū dicitur qz vt
dictum est supra. p introitum seu officium 1 p kirielecyson du-
plex aduentus xpī designatur. Post vtrunqz aut aduentus
xpī. scz in carnem 1 in mentez debet aut homo gaudere le-
ticia spūali. 1 eam exprimere voce vocali quod gloria i ex-
celsis signat. Ideo statim post officium 1 kirielecyson sequi-
tur. Ad secūdū dicitur q sacerdos significat angelum pri-
mo cantantē. sed chorus significat illos. de quibus dicitur.
facta est cū āgelo multitudo celestis exercitus laudatiū 1 di-
centiū Gloria in excelsis deo luce. ij. Respondet aut totus
chorus post iceptōem sacerdotis ppter hoc. vt detur itelli-
gi affectio intensa quā habet ecclesia essendi cū angelis. S3
dicitur ab oibus simul vt vnus fiat chor⁹ angelorū 1 hoim
qz tūc hoies erūt sicut angeli in celis. Quare aut sacerdos
canit gloria in excelsis stans ante medium altaris. Huus
tres cause possunt assignari. Prima qz iste ymn⁹ angelic⁹
fuit dictus ad laudē xpī. Apostolus aut dicit prima ad thy.
q mediator dei 1 hoim est xpūs. per cuius mediacionē pla-
cati sumus deo. 1 ergo ille ihesum xpī mediatorē desig-
nat. Ideo dicitur in medio altaris. Itē fit ad cōmemorāōn

illud quod dicit sapiētie. xvij. Dū medium silenciū tenerēt
omnia 1 nox in suo cursu medium iter haberet omnipotēs
sermo tu⁹ dñe de celo exiliēs a regalibus sedibus venit. Ad
designandū ergo q xpūs natus est in media nocte. Ideo dicit
in medio altaris. Tercio hoc representat illud quod āgelus
qui primo natiuitatem xpī annunciauit stetit in medio il-
lorum quibus annunciauit. iuxta illud luce. ij. Et ecce an-
gelus dñi stetit iuxta illos. 1 claritas dei circumfulsit eos.
quare aut icipiat a sacerdote facie versa ad oriētē. Dicēdū
q ideo qz iste ymn⁹ vt dictū ē cantat⁹ fuit i ortu suo. De
xpō aut dicit Job. Ecce vir oriēs nomen eius Et luce. s.
Visitauit nos oriēs ex alto. Consuetudo aut aliquorū reli-
giosorū ē q sacerdos in dextera parte altaris stans intonat
gloria in excelsis. Et hoc iterū conuenienter fit. qz natiui-
tas xpī plena fuit gaudio 1 leticia. i cui⁹ ānūciatōe hoc cā-
ticū ab angelis fuit auditū. iuxta illud luce. ij. Ecce enāge-
lizo vobis gaudiū magnū. Quōdo ea que leta sunt. gaudio-
sa 1 prospera. per dexterā designant. aduersa vero seu trif-
tia p sinistram iuxta illud psalmiste. lxj. Cadēt a latere tuo
mille 1 decem millia. 1c. Rationabiliter ergo pfbiter illi⁹
natiuitatis gaudiose ānūciatōne cōmemorās i dextera pte
altaris illud canticū itonat. Quātū ad terciū quo ad ilius
ymni angelici 1 humani expositōne est sciendū. q illud to-
rum canticū prima sui diuisione diuidit i duas partes. scz
i partem angelice decantatam. 1 partē humanit⁹ apposita
Secūda ibi laudam⁹ te. Prima pars est bimembris i qua
duo exprimūtur. Primo exprimit exultatio angelorū in tē-
porali natiuitate xpī. ppter quā glorificauerunt deū in di-
uinis 1 in excelsis ratione restorationis angelice ruine cū
dicit gloria in excelsis deo. Secūdo exprimit ab āgelis cā-
tantibus humani generis cū deo recōciliatio quā tempore
ortus sui p habūdātiā pacis in terris protic existentē dñs
designauit. iuxta illud psalmiste. Quēt in diebus eius iusti-
cia 1 abundantia pacis psalmo. xlj. Secūda pars tangit cū
subiungit. Et in terra pax hominib⁹ bone volūtatis. Pri-
ma pars exponit sic vna cū sequēte particula. Gloria id ē
clara laudis leticia supple sit deo in excelsis. Quod duplici-
ter exponit. vno modo in excelsis id est in angelis qui non

peccauerūt nec inter se discordiā habuerūt. Secūdo modo in excelsis id est in sublimib⁹ angeloz habitaculis. Et pp̄ hoc enāgelista dicit. Gloria in altissimis deo. ⁊ sic ē sensus istius particule. Gloria ē ⁊ sit deo. in excelsis. id ē in celis ⁊ in angelis de angelice ruine reparatione. que facta est per xp̄i natiuitatē. Et in terra subintellige sit pax hominibus id ē tam iudeis q̄ gentilibus bone voluntatis id ē istis q̄ xp̄m recepturi sunt ⁊ in ip̄s credituri. ⁊ eius mādata obseruari. Inter iudeos ⁊ gentiles facta est pax per cristi natiuitatem. quia cristus vtriusq; partis ritus destruens tanq̄ in se angulari lapide in vnitare fidei ex vtraq; parte populuz sibi electū copulauit. ⁊ gentē sanctā in sanguine suo sibi cōsecrauit. Secūda ps hui⁹ ymni. scz laudam⁹ te vsq; ad finē a beato ylano pictanēsi ep̄o legit fuisse apposita. qz solū prima pars in primitiua ecclesia dicebat in missa. Innocenti⁹ vero dicit ista a thelesforo papa esse addita. Alij a symacho papa. Et idem instituit q̄ illud canticum in dieb⁹ festinis apostolor. martirū. virginū. ⁊ confessorū. ⁊ generaliter dieb⁹ dñicis qm̄ nō esset tēpus luctus ⁊ penitentie de beat decantari. vt in hoc recolamus sanctos p̄ dñicam resurrectionem esse angelis associandos. ⁊ iam in gloria esse sociatos. verū qz scz senecā. non quis dicat sed quid dicat attendendū est. Et ideo firmiter est credendum. ea ecclesia sticos doctores cōposuisse. ⁊ a sumis pontificibus illas particulas appositas fuisse. vt dicit de cōse. dis. prima. Et diuidunt illa pars vno modo in duas ptes. Primo enī ponitur illud quod p̄inet ad laudē s̄cte trinitatis in cōmuni. Secundo quod p̄inet ad laudem cuiuslibet p̄sone in speciali. Ibi dñe deus rex celestis. Prima adhuc in quinq; secunduz quod quinq; attribuit trinitati p̄ excellentiā. ⁊ scz hoc ponit hic quinq; clause. Primo enī attribuit trinitati potentia. ideo dicimus laudamus te. scz ratione potentie bene operantis. Nam tam bene operati laus debetur. Item attribuit trinitati sapientia. ideo dicim⁹ benedicim⁹ te. ratione sapientie omnia disponentis. Itē p̄ uidentia. ideo dicimus adoram⁹ te. scz ratione p̄ uidentie omnia sustentis. Item maiestas cū dicim⁹. glorificamus te. scz ratione maiestatis oibus presidentis. Itē bonitas per excellentiam. ideo

subiungitur. gratias agimus tibi: scilz ratione bonitatis oibus exhibite. Et hec oia facere debemus: q̄ tu es dign⁹ q̄ fiant tibi p̄pter magnā gloriā tuā: q̄ dign⁹ es laudari ⁊ b̄ndici. Deinde ibi. dñe de⁹ rex celestis. ponuntur laudes p̄tinentes ad singulas p̄sonas specialiter. Et diuiditur in tres particulas. P̄mo ponit laus dei p̄is ibi. dñe de⁹ rex celestis. vbi oñditur potentia imperialis. Secundo laus filij ibi. dñe filij vnigenite. vbi oñditur pietas filij Tercio laus sp̄s sancti. ibi cū s̄cto sp̄u. vbi ponit bonitas naturalis P̄mo igitur dicimus ad laudē patris. dñe de⁹ rex celestis. Nam in ipso ē primitas auctoritatis. ideo dicit dñe. Causalitas vniuersalitatē ideo dicit de⁹. Ip̄e etiā ē a quo est ois maiestas imperialis: ideo dicit rex: q̄ ipse est rex regū. Felicitas eter- nalis: ideo dicit celestis. quia ibi suā felicitatē manifestat. Proprietas p̄sonalis. ideo dicit de⁹ pater. Proprietas generalis. ideo dicit oipotēs. quasi p̄ oia potēs facere q̄ nō implicat cōtradictionē. Sequitur. Dñe filij. vbi ponit laus filij. ⁊ quatuor innuntur. scz quod quatuor modis sibi aliqua cōueniūt. P̄mo cōueniūt sibi aliqua rōne diuinitatis. ⁊ secundū hoc cōueniūt sibi tria. P̄mo q̄ de⁹ existit. ideo dicitur dñe deus. Secūdo sibi cōuenit q̄ est a parte p̄ moduz nature. ideo dicitur filij. Tercio q̄ procedēs totā naturam patris habuerat. ideo dicitur vnigenite. Secūdo cōueniūt sibi aliqua rōne humanitatis. s. vniuersalis redēptio. ideo dicitur Ihesu quod interpretatur saluator. Secūdu est generalis diffusio: ideo dicitur xp̄e quod interpretatur vnct⁹ In xp̄o enī fuit plenitudo gratiaz ⁊ vnctio. a quo tanq̄ a capite fluit rini gratie sicut a fonte. Tercio cōueniūt xp̄o aliq̄ ratione suppositalis vnionis vel vnitatis nature. s. diuine ⁊ humane. Quia sicut dicitur i simbolo atbanasij. sicut aia rōnalis ⁊ caro vn⁹ ē homo. ita de⁹ ⁊ homo vnus ē xp̄s. Et ex hoc cōperit sibi q̄ est deus. Ideo dicitur de⁹ cōtra arianos. q̄ dicūt eū esse creaturā. Itē q̄ sit ymmolatus: ideo dicitur agnus dei cōtra manicheos. q̄ dicūt ip̄m nō fuisse immolātū nec passū. Itē q̄ sit filij patris: contra sabellianos q̄ dicūt aliū filiū virginis a filio patris. Quarto cōueniūt filio aliqua ratione sue miseratiōis q̄ sūt tria. P̄mo sup- plicam⁹ p̄ expiatione peccaminū ibi. q̄ tollis peccata mū

di miserere nobis. Secundo per exauditione peccaminu. ibi qui tollis peccata mundi suscipe deprecatione nostra. Tercio pro remuneratione solaminis ibi. qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Et quonia supplicantes comuniter consueverunt allegare causa et ratione quare debet exaudiri. ideo consequenter allegamus triplicem causam dicendo. Quonia tu solus sanctus: ideo debes indulgere peccata. Tu solus dominus. scilicet exaudiens peccamina. Tu solus altissimus. scilicet conferens eterna solamina. Tu sancto spiritu. Hic ponuntur spectantia ad laudem spiritus sancti qui sunt duo. Primum personalis proprietates: ideo dicitur cum sancto spiritu. Secundum summa et coeterna felicitas. ideo dicitur in gloria dei patris. Ultimo sequitur amen. in quo optamus nobis omnia confirmari et fieri. Ubi nota quod amen est dictio hebraica. et aliquando est nomen et tunc idem est quod veritas. Unde apoc. iij. hic dicitur amen: qui est testis fidelis. Aliquando est adverbium. ut in euangelio amen amen dico vobis. id est vere. Aliquando est verbum et tunc idem est quod fiat. Unde ps. Et in seculum seculi fiat fiat. Ubi nos habemus fiat: ibi habet amen. Et isto modo sumitur hic et in conclusionibus collectarum versus Amen pro vere: duo sunt adverbia quali. Amen pro fiat: tunc verbum deficiens est. Si deus est amen indeclinabile nomen. Aliter potest legi ista secunda pars et scilicet hoc potest dividi in tres partes. In prima parte deum laudantes: sibi gratias referimus de christi natiuitate. In secunda parte specialiter filium invocamus et imploramus suam misericordiam allegantes: propter quod decet deum nostri misereri. Tercio sanctam trinitatem sub unitate essentie exprimentes et confitentes conclusivum preconisamus. Secunda ibi. Domine deus agnosce dei. Tercia ibi. quonia tu solus. Et exponitur littera. Domine deus rex celestis deus pater omnipotens. Domine ihesu christe fili unigenite et sancte spiritus: propter tuam magnam gloriam. id est propter tuam ineffabilem maiestatem et dignitatem omni honore et quibuslibet modis reuerentie excolendam et magnificandam nos laudamus te cuncta optime facientem. benedicimus te plenitudine omni boni. continentem. adoramus te deum summum devote profitentes. glorificamus te tua inenarrabilia opera predicantes. gratias agimus tibi tuam mirificam bonitatem in redimendo nos cognoscentes. Secunda pars domine deus agnosce dei. In qua specialiter filium imploramus: allegantes propter quod decet de-

101
um nostri misereri. Et constructur ista pars sic. domine ihesu christe agnus dei filius patris: Qui tollis peccata mundi miserere nobis. Qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram patris miserere nobis. Hic bis imploramus misericordiam dei dicentes bis miserere nobis propter duplex genus peccati. scilicet propter peccatum originale: et propter peccatum actuale. sic quod primum referatur ad peccatum originale: quod proprie dicitur peccata mundi. eo quod totum mundum fecit reum eterna damnatione: et secundum miserere referatur ad peccatum actuale quod est duplex. scilicet veniale et mortale. et ergo etiam petit. Domine christe qui tollis peccata mundi suscipe deprecationem nostram: pro hoc insinuamus quod deus nos abilitat peccata tollendo: ut deprecatio et oratio exaudibilis reddatur. Et est hic sciendum de hoc quod dicitur quod christus sedeat ad dexteram patris qui a possunt intelligi tria. Uno modo gloria diuinitatis: in qua dei filius exiit ante secula: ut deus est patri consubstantialis. Alio modo per dexteram beatitudo patris intelligitur. unde beatus augustinus pro sedere habitare intelligitur. quemadmodum dicimus de quocumque homine quod in ista patria per tres annos sedit. Sic ergo credite christum habitare in dextera dei patris. Beatus enim est qui habitat in beatitudine que dextera vocatur. Tercio per dexteram dei patris intelligitur potestas iudiciaria. Unde augustinus. Ipsam dexteram intelligit potestatem. quare accepit ille homo susceptus a deo: ut veniet iudicaturus qui prius venerat iudicandus. Igitur christus secundum quod deus ad dexteram patris sedet. id est equalis est patri in diuinitate et maiestate: secundum primam expositionem. Christus vero secundum humanitatem sedet ad dexteram patris. id est in portionibus bonis patris. id est in eterna beatitudine habet iudiciariam potestatem: iuxta secundam et tertiam acceptionem dextere. In tertia parte trinitatem personarum in unitate confitentes essentie: conclusivum laudamus dicentes. Quonia tu ihesu christe cum sancto spiritu in gloria dei patris. id est idem cum sancto spiritu et patre es solus sanctus. solus dominus: solus altissimus pro plenitudine et non pro participatione vel communicatione ab alio. Et nota quod hic et in precedenti parte tanguntur quinque propter quod decet deum nostri misereri. Primum quia ipse est agnus dei oblatum pro peccatis mundi tollendis in ara crucis: semel realiter et usque ad consumationem seculi in forma panis sacra-

mentaliter. Secundū ē quia pacta nostra redēptione ⁊ de/
nūta morte fact⁹ est noster aduocatus sedēs ad dexterā pa/
tris in gloria. Tercū ē quoniam ipse sꝑm q̄ homo: est sanct⁹
sanctorū quē vnxit deus p̄c̄ confortibus suis oleo leticie. vt
ipse solus inter hoīes sit sanctus p̄ plenitudinē virtutū: et
spūalium carismatū. vt de plenitudine eius omnes accipia/
mus gratiā. Quartū ē q̄a ipse vt est filius hoīs solus ē dñs
cōstitutus iudex a deo viuorū ⁊ mortuorū. Cui dicitur est.
Postula a me ⁊ dabo tibi gentes. Quintū q̄a ipse est solus
altissimus: quē p̄pter meritū passionis de⁹ exaltauit: ⁊ de/
dit illi nomē quod ē sup̄ omne nomē. ad philip. ij. Hoī igit̄
quinq̄ intuitu: decet xpm̄ p̄cipue deuotione ad se clamatiū
acceptare ⁊ eorū misereri. Quantū ad quartū principale. q̄/
re videlicet in missa beate virginis aliqui tropi interponun/
tur. Rñdetur q̄ p̄pter sex privilegia beate virginis sex tro/
pi interponūtur. Primū ē cōceptionis. Conceptit. n. opatio/
ne ⁊ obūbratione spūsancti. ⁊ ideo apponitur primus tro/
pus. s. spūs ⁊ alme orphanorū pacite. post illū versū. dñe fi/
li vnigenite. Secundū privilegiū habuit rōne diuini gene/
ris. quia beata virgo meruit eū t̄paliter generare ⁊ sine pa/
tre. quē deus pater sine matre genuit eternaliter. Et ideo
dicitur primogenitus marie. Et ly primogenitus nō dicit
ibi ordinem quasi alius sit secutus post euz: sed dicit digni/
tatem. Vel primogenitus. i. anteq̄ nullus fuerat genitus
nec etiam post. Tercium habuit ratione materne dignita/
tis que est illa maxima laus ⁊ gloria. Ideo additur ad ma/
rie gloriā. Vel aliter propter privilegiū diuine miseratiōis
que nobis p̄ eam cōmunicata est. quia q̄ deus nos exaudit
ad gloriā eius cedit. Unde de eo canitur. Audi nos nam
te filius nichil negans honorat. Quartum habuit ratioe sã/
ctificationis. quia nullo modo peccare potuit. Unde in ps.
Sanctificauit tabernaculū suum altissimus. Et ideo addi/
tur. Mariam sanctificās. Quintū habuit ratione cōserua/
tionis. q̄a tāta plenitudo gratie in eaz supuenit. q̄ eā ab oī
peccato actuali cōseruauit. Tñ ang. Cum de peccatis agi/
tur de maria noli fieri mētionē. Ergo additur Mariā gu/
bernans. Sextū habuit ratioe exaltatiōis seu coronatiōis.
Unde canit ecclesia. Ecce exaltata es sup̄ choros angelorū

Et ideo addit Mariam coronās

Capitulū. ix. quare non semp canit
Gloria in excelsis.

Secundū symachū papā: gloria in excelsis vt dicitur
est in ca. p̄cedēti. In dieb⁹ festiuis apostolorū. mar/
tiz. virginū. ⁊ cōfessorū debet decātarī. Et generali/
ter in dieb⁹ dñicis nisi fuerit temp⁹ luctus ⁊ penitētie. vt i
aduētū dñi. ⁊ a septuagesima vsq̄ ad vigiliā pasce. Etiaz
non debet decātarī in dieb⁹ profectis: ⁊ in dieb⁹ ieiuniorū
nisi sit ieiuniū exultatiōis: vt in vigilia pasce ⁊ p̄thecostes
Et in missa defūctorū etiā non cātarur Est tñ sciendū q̄
episcopus bethlebemitanus omni die ⁊ omī missa etiā pro
defūctis cantat gloria in excelsis. eo q̄ iste ymnus luca at/
testante. primo in bethlebemitana regione ē decantat⁹ Sz
quare gloria in excelsis nō canit in aduentu: p̄terq̄ in solē
ni ⁊ duplici festo. b⁹ multiplex rō assignatur. Prima vt p̄ i
terpellationē cant⁹ istius ymni. iste ymnus quasi innouari
videtur in nocte natalis dñi in qua primū fuit decantatus
⁊ sic in maiori deuotōe ⁊ leticia decantetur. Secūda rō: vt
cū maiori reuerentia. honore. leticia. ⁊ deuotione decantet̄
q̄a que cum interpellatione dicuntur maiorem feruorē ha/
bent. Tercia causa q̄a hoc tēpus aduent⁹ designat t̄pus an/
te natiuitatē xpi: quod erat t̄pus tristitie. ⁊ non leticie nec
iocunditatis. eo q̄ adhuc ianua paradisi erat clausa: q̄ xpo ad/
ueniente patefacta est. ⁊ ideo tūc ab angelis debuit decāta/
ri. Quarta causa q̄a gloria in excelsis est cātus leticie. ideo
tūc obmittit̄ propter significandā afflictionē sãtorū patruz
⁊ ad figurandū quāta patiebant̄ ex longa expectatione xpi
uenturi. Spes enī q̄ differtur affligit animā. p̄uer. ij. Sed
diceres. quare tūc cantatur alleluya in aduentu dñi Rñdet̄
q̄ duplici ratione. q̄a licet haberēt afflictionem de eo q̄ fill/
us dei tantū tardabat venire. ⁊ ideo dimittitur gloria i ex/
celsis. habebāt tñ leticiā de certitudine p̄missionis: q̄a certi/
ficati fuerūt de redēptiōe generis humani p̄ xpm̄ factura. ⁊
in ista spe firme exultabūt. iuxta illud iobā. viij. Abrahā
exultauit videre diē meū. ideo tūc cātarur alleluya. Secun

da ratio est. q̄a tūc fit mētio de aduētū xp̄i. q̄ ē duplex. Un⁹
in carnē q̄ est iocūdnus. ⁊ ideo canitur allā. Ali⁹ erit ad iudi
cium. ⁊ iste est dolorosus ⁊ tremēdnus. ideo dimittitur glo
ria in excelsis. Sed quare nō cantat̄ in festo innocētū. du
plex est ratio. Prima q̄a innocētes in vituperiū xp̄i fuerūt
occisi. igitur in signū detestatiōis ⁊ propter dolorē parentū
nō cantatur in ipsoꝝ festo. quia tūc impletū ē illud Jere. iij
⁊ habetur Matb. ij. Vox in rama audita ē ploratus ⁊ ulu
latus ⁊c. Secūda rō q̄a tūc innocētes occisi. statim descen
derūt ad limbū. ⁊ nō venerūt ad paradisi nisi post xp̄i passi
onem. ⁊ ergo in ipsoꝝ die non canitur. Sed in octaua canit̄
quia dies octaua significat temp⁹ adeptiōis glorie celestis
⁊ future resurrectiōis: q̄ erit in gloria ⁊ gaudio. Sed quare
nō cantatur in quadragesima vsq; ad vigiliā pasce. hui⁹ rō
assignatur de cōs. dis. j. ca. bi duo. Quia tūc sacra ecclesia re
colit trāsgressiōē primi parentis. p̄ quā impedita fuit re
stauratio ruine angelice. ⁊ ideo tūc tacet cātum angelicū ⁊
leticie. Secūda causa quia illud temp⁹ representat tps quo
filij israel fuerūt in captiuitate babilonica: in qua siuerūt
a canticis leticie. ita xp̄iani: viri israhelite solēt suspendere
cantica iocūditatis vsq; ad pasca in quo facta est a xp̄o libe
ratio plenaria a seruitute dyaboli: q̄ per captiuitatē babilo
nicā fuit figurata. In missis etiā defūctoꝝ nō canitur. quia
certitudinē de gloria defūctoꝝ nō habemus. Etiaꝝ quia of
ficiū defūctoꝝ est lamētabile. ideo cārica leticie in eodē ob
mittuntur. Sed dubiū adhuc manet. q̄n regulariter de
beat decātari seu dici ymnus angelicus. Ad hoc respondet
extra de cele. missaz ca. cōciliū. vbi dicitur q̄ debeat cātari
q̄n in matutis dicitur Te deū laudamus. Sed hec regula
fallit in sabbato pasce ⁊ in die cene s̄zm officiū romanum.
De sabbato sancto redditur ratio de cō. dis. j. vbi dicitur q̄
illa missa spectat ad diem pasce. quare tūc dicitur alleluia
⁊ gloria i excelsis. q̄a tūc redditum est gaudium angelicū
In die autē cene dicitur ab aliquibus episcopis. s. cū crisma
cōficiūt ⁊ nō aliter. nec a simplicib⁹ sacerdotib⁹. ⁊ hoc rati
one priuilegij ⁊ celebritate singulari. q̄a illo die fuit a xp̄o
sacrificiū institutū.

Capitulum. x. de salutatione sacerdotis. s.
Dñs vobiscū ⁊ de collecta.

Angelico ymno finito sacerdos se ad populū volūēs
seu conuertēs salutat illū dicens. Dñs vobiscū. Que
salutatio supra ē de libro ruth ca. ij. vbi legit̄ boos
sic salutasse messorēs suos. Et iudicū. vj. Angelus salutās
gedeonē dixit. Dñs tecū viroz fortissime. Et illa salutatio
representat salutationē quaz ihesus fecit discipulis suis post
resurrectionē. Quā salutatōꝝ sacerdos p̄mittit añ oratiōēs
vt populū reddat attētū ⁊ vt ei⁹ mens ad deū dirigat̄ Et
exponitur Dñs vobiscū. i. dñs in vobis maneat: ⁊ vos pre
mio vite eterne remuneret ⁊ petitionib⁹ vestris effectū tri
buat. vt gratiā dei impetretis p̄seuerantes in illa Alio mo
do exponitur sic. Dñs vobiscū. i. dñs p̄ suam gratiā vos vi
sitet: ⁊ vobiscū manens sanctificet. vt sic petitiones vestre
effectū consequantur. Chorus respondet. Et cum spū tuo
Quod sumptū est de secūda epistola beati Pauli ad thymo
ij. vbi dicit. Dñs noster ihesus xp̄s cū spū tuo. Et ē sensus
Tu pro nobis futurus es preces ad dñm Et quoniā tantū
illas p̄ces approbat ⁊ exaudit q̄z de bono corde procedūt
Oramus ⁊ nos similiter p̄d te vt iste sine quo nullū ē bo
num. sit cū spū tuo. vt qui a te ore profertur ⁊ in os tuum
sumitur: sit tecū in corde ⁊ in te maneat. Sed diceret ali
quis. quare populus optat vt dñs sit solū cū spiritu eius ⁊
nō cum toto sacerdote. Cū tamen dicit sacerdos. Dñs vo
biscū: non solū in spū sed etiā in corpore. Potest sic respō
deri q̄ in hac responsione populus se totaliter offert ad acti
onem ymmolationis sacramēti ⁊ ad impetrandū petenda.
Ad quā ymmolationem sacerdos procedit. in qua per spiri
tum totaliter eleuatus: ⁊ ab omni terrenitate prorsus ob
stractus debet esse. Et ideo dicitur sibi. ⁊ cū spū tuo. s. vt
debet intelligi q̄ sacerdos debet esse totus spūalis. Et no
ta q̄ ista salutatio dñs vobiscū: ad simplices spectat sacer
dotes. Sed episcopus qui p̄fectus debet esse ⁊ expressā simi
litudinem xp̄i gerit vt se vicarium xp̄i ostendat vritur ora
tus prima vice verbo iohan. xx. paz vobis. que fuit pri
ma vox dñi ad discipulos post resurrectionem: quando eis

post resurrectione apparuit. quasi diceret. In presenti detur vobis pax pectoris et cordis. sed in futuro pax eternitatis. De vtraque pace dicitur iobā. xij. Pacea mea relinquo vobis pacem meam do vobis. Et ep̄s oraturus mitram deponit. ut sic nudo capite: sicut et alter sacerdos oratione compleat. quia vir secundum apostolum reuelato capite debet orare. quatenus inter deum et ipsum nullum malicie sit velamen. et reuelata facie gloriam domini contempletur. Postea ad instar ceterorum sacerdotum dicit dominus vobiscum ut sic se unum ex eis esse ostendat. Item nota quod populus septem vicibus a sacerdote in missa salutatur. quatenus exclusis septem vicibus capitalibus: gratiam sancti spiritus suscipit septiformem. Misterium enim missae ad septem dona spiritus sancti refertur. Et ergo sex vicibus in missa dicitur dominus vobiscum. et una vice pax domini etc. quod etiam per salutationem habet. Et ergo in quatuor temporibus: saluatio ante primas collectas obmittitur. ne numerus septenarium transgrediamur. Prima saluatio fit ante primam collectam: et refertur ad spiritum sapientie. quia tunc ibi recolitur quomodo dei sapientia intravit mundum ad salvandum nos. Secunda fit in principio euangelii. per quam intelligitur spiritus intellectus. quia circa euangelium recolitur christi predicatio. christus enim predicavit ut illuminando intellectum nos doceret. Tercia fit post euangelium. vel post credo. per quam intelligitur spiritus consilii: quia ibi recolitur quomodo christus secreto dei consilio passioni se obtulit ut redimeret nos. Quarta in principio prefationis. per quam intelligitur spiritus fortitudinis. quia ibi recolitur christi crucifixio. christus enim in cruce pendens dyabolum expugnavit. et nos ab eterna morte liberavit. Quinta ibi pax domini. in qua spiritus scientie innuitur. qua christi resurrectio recolitur. quia christus resurgendo salutavit discipulos suos: et eorum sensus aperuit: ut nos erudiret. Sexta fit in principio orationis post communionem: in qua christi ascensio recolitur. per quam spiritus pietatis recolitur. quia sola pietate naturam humanam super astra levavit: ut nos exaltaret. Septima fit in fine ante benedictionem. qua recolitur christi adventus ad iudicium. et per eam spiritus amoris representatur. quia angeli tremunt cum venerit ad iudicium ut nos iudicet. Et quamquam septies populum salutatur ut dictum est. tamen solum quinque in istis salutationibus se ad populum vertit. et hoc signifi-

cat quinque apparitiones quas christus fecit discipulis suis in die resurrectionis que sunt magis approbate ex euangelio. Prima fuit marie magdalene. iob. xx. et marci ultimo. Secunda fuit eadem et alijs mulieribus redeuntibus de sepulchro cum dixit. Auerte mat. ult. Tercia petro quam apparitio designat per terciam versionem quam fit post manuum lotum. ubi sacerdos nichil alte dicit. quia illa representat apparitionem factam petro. de qua non fit mentio in euangelio quam aut ubi. aut quo facta sit. Quarta facta fuit duobus discipulis euntibus in emans luce ult. Quinta in domo absente thoma. Post hoc sacerdos parum de sua bonitate confidens universaliter ad se colligit ecclesiam dicens oramus quasi diceret orate omnes simul mecum. ut quod postulamus vobis impetremus. quoniam fiducialem dominus multitudinem eorum ex audit. Dicendo ergo oramus. hortatur ad orandum. quia et ipse christus monuit orate discipulos dicens. vigilate et orate etc. Postea ipse sacerdos orationes pronunciat quam noiant collecte. Dicit autem collecta per tanto. quia super populum collectam et congregatum dicit ut habet de conse. dis. iij. Et sic hec orationes proprie dicuntur collecte que fiunt super collectionem populi. scilicet quando populus colligitur ad stationem faciendam vel processionem de una ecclesia ad aliam. vel dicitur collecta. quia sacerdos qui fungitur legatione populi et stat quasi mediator inter deum et hominem vel populorum petitiones populi in se colligit et concludit. in quibus deprecatur pro nostris necessitatibus spiritualibus et temporalibus. Dicit autem in dextera parte altaris. quia per dexteram bona eterna et per sinistram temporalia designant. ut ergo ostendatur quod eterna et spiritualia prius petere debemus iuxta illud primum querite regnum dei. Ideo collecta dicitur in dextera parte altaris. vel etiam prodeo quia orationes in nomine christi fiunt. qui sedet ad dexteram dei mat. ult. Et nota quod orationum varii fuerunt inventores quorum numerus et varietas tantum crescebat. quod octavum consilium africanum constituit quod nulle preces vel orationes vel prefationes dicant nisi in consiliis fuerint approbate. Post hoc gelasius papa orationes et collectas tam a se quam per alios compositas in unum ordinavit. Beatus autem gregorius. seclusis hijs que nimia siue minus congrua videbantur rationabiliter coadunavit congrua multa nichilominus necessaria superaddens.

10/ opposita collecte

10/

11

Capitulum .xj. de numero collectarum et de conclusione earundem.

¶ Etenim quidam modum et ordinem excedentes orationes intantum multiplicat ut auditoribus reditum generat et fastidium. quasi deus ut homo multitudine verborum flexi posset cum ecclesia dominus per ysaiam dicat. Cum multiplicaueritis orationes non exaudiam vos. Et dominus per se in euangelio dicit. Nolite multum loqui orationes sicut ethnici faciunt. putant enim multiloquo se exaudiri. mat. vij. vij. cum dixisset apostoli. Domine doce nos orationem copiosam eos docuit orationem dicere. sic orabitis. pater noster. septem petitiones in se continent. Si ergo orationis forma sequentes sacerdotes in missa septenarium numerum non excedunt. Nam Christus septem petitionibus omnia necessaria corporis et anime comprehendit. ymo secundum communem consuetudinem orationes septem sub ipsa numero dicuntur. Ita quod in summis festis sicut quoniam est duplex vel totum festum tantum una collecta dicitur nisi forte in eodem die aliud festum occurrat. et tunc dicitur una ad designandum fidei unitatem. Aliquam dicuntur tres ad designandum mysterium trinitatis. et quia Christus tres ante passionem oravit dicens. pater si possibile est transeat a me calix iste. Aliquam quique ad designandum quique vulnera Christi seu quantum participata Christi passionem. Ita quoniam dicitur septem ad designandum spiritum gratie septiformis. seu septem dona spiritus sancti. Et secundum innocencium ille numerus excedi non debet. Et est sciendum quod totidem collecte et eodem ordine dici debent in secreta et post communionem quot preces fuerunt ante eplam. nec plures nec pauciores. Finis quoque debet suo principio correspondere. Et quilibet collecta post communionem et in secreta debet precedere convenire. Et nota quod si in missa per viuis vis interponere collectam per defunctis. tunc talis non debet esse ultima sed antepenultima seu penultima. Item quia si finis septem debet correspondere suo principio. Et in missa per defunctis non debet interponi collecta per viuis ut dicit guilbermus. quia mortui non valent inuare viuentes in hac vita. nec etiam valent implorare viuentibus vitam eternam. licet econverso ipsi possunt inuari ab eis quo ad utrumque. Immo nec ista oratio cois augustini. sed omnipotens sempiterna deus qui uiuorum dominus simul et mortuorum est dicenda in missa per defunctis. Secundum aliquos tamen collecta potest interponi de sanctis sic quod sit penultima.

ma. Sed de modo claudendi orationes sciendum. quod si in oratione sermo dirigit ad partem non habitam mentionem filii et spiritus sancti tunc concludit simpliciter per dominum nostrum iesum christum ut hic. Cede nos famulos etc. Si fit autem mentio de filio. hoc est dupliciter. vel in principio. vel circa finem. Si in principio. tunc concludit per eundem dominum nostrum. ut sibi deus qui in filii tui humilitate faceret mundum exexisti etc. Si circa finem. tunc concludit. qui uinit et regnat sicut in illa. Respice quoniam sumus domine super hanc familiam tuam. Aliquam etiam ipsa oratio dirigit filio directe. sicut ista oratio. Deus qui uirginale aulam. et tunc debet dici qui uinit et regnas. Si autem fit mentio de spiritu sancto. tunc concludit per dominum nostrum etc. et in fine dicitur in unitate eiusdem spiritus sancti deus sicut in ista oratione. deus qui corda fidelium sancti spiritus illustratione docuisti. Si autem fit mentio de filio et spiritu sancto. tunc concluditur per eundem dominum etc. et in fine dicitur. in unitate eiusdem spiritus sancti. Aliquando autem de nullo istorum fit mentio. sicut in exorcismis et in orationibus aque benedictione et in quibuscunque officijs sepulture. tunc dicitur per eum qui uenturus est iudicare etc. ad terrorem demonum qui de iudicio finali plurimum terrent. Quis tamen dici posset per dominum. uersus per dominum dicat cum patre psaliter orat. Cum christum memorat per eundem dicere debet. Cum quo si loqueris qui uiuis dicere queris Qui tecum si sit collige finis in illo. Si spiritus alius. eiusdem dicere debes. Est tamen hic sciendum quod ut plurimum in fine collecte conclusiue subiungitur. per dominum nostrum iesum christum. quia sicut bulla antequam litteras papales. ita et omnes orationes bullantur nomine domini nostri iesu christi. Cuius duplex est ratio. Prima quia hoc fit ad splendendum documentum Christi quod ponitur. xxvij. iob. Quicquid perieritis patres in nomine meo dabit uobis. Per ipsum enim secundum christum et non per aliam uiam diuina beneficia ad nos possunt decurrere. quia ipse solus extitit mediator dei et hominum. unde et ipse sepius manus uel brachium domini appellat. Quicquid enim nobis donat per ipsum nobis datur. Secundo hoc fit propter meritum passionis Christi. quia omnia nobis in merito passionis eius dantur. Tunc subiungitur. in unitate spiritus sancti deus. quod dupliciter exponitur. uno modo sic. in unitate spiritus sancti id est una cum spiritu sancto. quia tres persone pater filius et spiritus sanctus sunt unum deus. Secundo in unitate spiritus sancti id est in spiritu sancto qui est

unitas patris et filii amor et conexio veriusque. Subiungit. per omnia secula seculorum. quod etiam dupliciter intelligi potest. Uno modo consecutive id est per generationes generationum sibi continue succedentium. quia una succedente alia subsequitur. Secundo exponit sic. per omnia secula seculorum id est ante omnia secula dominus noster ihesus christus vixit tecum. et in presenti vivit et in futuro victurus est. Et tamen valet breviter. per omnia secula seculorum id est eternaliter. ut vult beatus augustinus. Et addit hec pericula propter luciferianos hereticos. qui dicunt ad luciferum regnaturum ad sedem christi collocaturum. Contra quos scribit ysaia. Super solium david et super regnum eius sedebit. ut confirmet illud in iudicio et iusticia usque in sempiternum. Chorus respondet amen. Ubi sciendum secundum beatum bernardum. in sermone de cena domini. quod amen quique est adverbium optandi. et valet intantum sicut fiat. unde ubi nos in psalmis habemus fiat fiat. ibi beati habent amen amen. Sic etiam amen sumit in oratione dominica. cum dicitur libera nos a malo amen. Similiter quando concludit collecta per dominum nostrum etc. et chorus respondet amen. Populus enim assentis voci sacerdotis qui dicit. per omnia secula seculorum. assentit quod seculum per eum creatum est. Respicit ergo ad formam orationis. ut quod oratur hoc deus. vel ad modum conclusionis ut quod concludit affirmet. et intantum valet sicut vere et sic potest sumi in responsione quando concludit. qui tecum vivit et regnat. et chorus respondet amen id est verum est quod vivit et regnat in secula seculorum. De hac materia dictum fuit supra. capitulo octavo.

Tractatus secundus libri secundi de secunda parte missae scilicet instructoria.

Expeditur de primo cum dei adiutorio scilicet de parte preparatoria christi ad primam partem missae. Et per consequens quo ad tractatum primum huius secundi libri. Ita aliquid quo ad secundam partem missae et quo ad tractatum secundum huius libri secundi breviter sunt dicenda. Cognitum enim est ut oratio precedat lecturam et post orationem sequatur lectio. quia per lectionem instruimur de divinis mandatis et de declaratione tradende veritatis. Nam ad hoc tendere debet fidelium operatio et oratio ut cognoscant et intelligant voluntates

dei et secundum eam vivant. Alia potest poni ratio secundum guilelmum et conformis huic. In epistolis enim ut plurimum continetur doctrina apostolorum. Et ideo eleganter doctrinam illam precedit oratio. quia orare debemus ut doctrina dei et apostolorum nos in agenda instruat. iuxta illud luce. x. Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam. vel potest sic poni ratio ordinis. quia collecta significat devotam orationem. epistola vero legis christi et preceptorum eius servationem modo devota oratio impetrare debet antecederet legis observationem. Et habebit ille tractatus septem capitula. Primum est de epistola. Secundum de graduali. Tertium de alleluia. Quartum de tractu seu tractibus. Quintum de psalmis seu sequentiis. Sextum de evangelio. Septimum de symbolo et de eius expositione.

Capitulum. i. de epistola.

In primo capitulo huius tractatus secundi primo videtur quod est quod representat epistola. Secundo quare epistola aliquando ex novo testamento sumit et aliquando ex veteri. Tertio quare aliquando in principio epistole dicitur carissimi. aliquando fratres aliquando in diebus illis. Quarto quare leguntur epistolae in ecclesiis collegiatis solum unde sequitur. scilicet leguntur evangelium plures sequuntur. Quinto unde dicitur epistola. Sexto quare aliquando legitur in dextera parte altaris. et aliquando a ministro quasi in medio chori in aliquibus ecclesiis. et quare evangelium legitur in parte superiori. epistola vero in loco inferiori. Septimo de diversitate ministri ipsius epistole. unde christi ad primum est sciendum secundum innocentium quod epistola que premitur evangelio representat officium et predicatorem precursoris christi. scilicet beati iohannis baptiste quod exercuit ipse iohannes ante christum. qui preiit ante faciem christi parare vias eius. sicut ipse sanctus iohannes de se testatur dicens. Ego vox clamantis in deserto parare vias domini: rectas facite semitas eius. iohannes. Et christus de eo dicit malach. xxvii. Hic est de quo scriptum est. ecce ego mitto angelum meum qui preparabit vias ante te. Iohannes namque fuit submissus illi. qui de se dicit. non veni ministrari sed ministrare mat. xx. unde sicut predicatio iohannis precessit predicatorem christi. sic epistola precedit evangelium. Secundum guilbermum epistola gerit figuram legis et prophetie que christi advenitum precesserunt sicut epistola precedit evangelium. Precessit namque lex evangelium sicut iuxta lucam. lra

spūm. timor caritacē. iūctū pfectōez. dñantis pceptū. anfan
tis cōsiliū. Nā lex p moysen data ē. gratia ⁊ veritas p xp̄m
sbūm facta ē jobā. j. Eplā ergo vox ē legis suā iperfectōem
testimonio jobānis p̄ficientis. ⁊ ad pfectōem euangeliū trans
mittentis. Hic inquit est de quo dixi vobis. Qui post me
venit ante me factus est. me oportet minui illuz aut opor
tet crescere. Nō enī erat lux. s; vt testimoniū p̄hiberet de
luce. Lex neminem ducit ad pfectū. euangeliū vero pfectōez
iducit ⁊ ostendit. Quāntū ad secūdu est dicēdu. ex quo jobā
nes fuit limes p̄cedentiū ⁊ sequentiū medi⁹ iter apostolos
⁊ p̄phetas nam lex ⁊ p̄phete vsq; ad jobānem durabāt ⁊ ex
eo regnū dei euangelizat. Mat. vii. ⁊ ideo eplā nec semp
legitur ex p̄phetis. nec semp ex dictis aplōz. sed interdū su
mit̄ ex p̄phetis seu veteri testamento. ⁊ interdū de nouo te
stamento. sc; ex dictis aplōz. Jobānes enī cui⁹ vocē rēsen
tat epistola cū modernis. xp̄m insinuat p̄sentē dicēs. Ecce
agn⁹ dei jobānis. i. Et cū antiq; p̄dixit xp̄m esse venturuz
dicēs. Qui post me venit ante me factus est. Ad terciū no
tandū q̄ epistole semp accipiūtur aut de epistolis pauli aut
ex canonicis aut ex actibus aplōz. aut ex libris salomonis
nunq̄ aut ex quib; libris moysi. Rō q̄a i illis m̄tū p̄mic
tūtur temporalia. in cui⁹ signum tales lectōes semper ter
minātur i grauem accentum descēdentē. In nouo vero te
stamento p̄mittunt̄ spūalia ⁊ eterna. In cui⁹ signū euan
geliū ⁊ epistola terminant̄ i accētū acutū. Isto stāte r̄ndet̄
ad terciū. q̄ qñ epistole sumunt̄ ex dictis pauli tūc dicitur
i p̄cipio fratres. Rō q̄a illas eplās mittebat ad illos quos
conuerterat. inter quos q̄daz fraternitas generabatur. ideo
vocat eos fratres. S; qñ sumitur a canonicis jobānis ⁊ ia
cobi q̄s ip̄i dixerūt. nō tātū ad illos quos conuerterāt. s; cō
muniter ⁊ generalit̄ ad oēs q̄a ad oēs de; habuit caritatē.
ideo i illis eplīs debem⁹ dicere carissimi. S; qñ sumūt̄ de
actib; aplōz tūc dicit̄ i dieb; illis. S; i euangelijs nūq̄ dicit̄
tur i dieb; illis. s; i illo t̄pē. Et ratio ē triplex. P̄ia q̄a i
textu actū vt frequent̄ ponit̄ i dieb; illis. vt patet i actib;
aplōz. Secūda rō. q̄a sicut tēp⁹ cōtinet in se diē. ita euāge
liū cōtinet eplās que declarāt xp̄m. Tercia rō q̄a euangeliū
est de vno sc; de xp̄o ⁊ de vita eius. sed epistole facie sunt

1261
ad diuersos diuersis tēporib;. ideo dicit̄ i dieb; illis vt cui
libet possit melius applicari. Et qñ lectiones sumunt̄ de li
bris legalibus tūc nunq̄ debet apponi titulus alicuius li
bri. Ratio q; i p̄t̄b̄ateucon cōtinent̄ ea q̄ p̄tinent ad syna
gogam. que iā deficit in sacerdotio ⁊ in regno. iuxta p̄p̄be
tam danielē. cū venerit sanctus sanctorū cessabit vñctio ve
stra: vñ nō intitulat̄ salomon in libris sapientialibus. aut
q; deprauatū est cor eius cū mulierib; seu p̄ mulieres. aut
q; nō omnis veritas illoz plenarie scit̄. ideo a sapiētia in
creata ititulat̄. Quātū ad quartū sciēdu. q̄ subdiaconū so
lū vnus comitat̄. dyaconū vero plures. ad designādū q̄ p̄di
cationē jobānis pauci susceperūt. p̄dicationē aut xp̄i pluri
mi susceperūt. vñ discipuli jobānis dixerunt ad eum. Rabi
qui erat transiordanem tēcū cui testimoniū p̄hibuisti: ecce
hic baptizat. ⁊ oēs veniūt ad eū. Etia significat̄ duplices
p̄cursores ad duplicē xp̄i aduentū manifestādū. quoz p̄ri
mus iā trāsact⁹. tātū vnū habuit p̄cursores. secūdu⁹ vero ha
bebit duos sc; enoch ⁊ helyā q̄ cōuertēt corda patrū ad fili
os. ⁊ residui israhel salui fiet. S; dices. q̄re subdiaconus
vadit sine lumie. ⁊ cū vno solo accolito. R̄ndet̄ q̄ ideo. q̄a
significat̄ jobāne in p̄dicationē ei⁹. de quo dicit̄ jobānis. i. nō
erat ille lux s; vt testimoniū p̄hiberet de lumine. Et vadit
cū vno solo accolito ideo q̄a significat̄ jobāne baptistā. q̄ p̄
nūcianit̄ aduentū xp̄i i carnē q̄ fuit humilim⁹ ⁊ q̄si occultus
ideo vadit sine lumine ⁊ cū vno solo accolito. Quāntū ad
quintū sc; vñ dicit̄ epistola dicit̄ q̄ eplā grece supmissio vel
superogatio sonat. Et dicit̄ ab epi q̄s ē supra. ⁊ stolō missio
q̄si supra missio. sc; supra legē ⁊ euangeliū. q̄a epistole sunt
deklaracōes dictoz i euangelijs ⁊ i lege. ⁊ corū q̄ in ip̄is con
tinent̄. Missa enī est doctrina apostolica sup legem moysi
psalmos p̄phetas ⁊ euangeliū sicut p̄phetie sup legem. vñ ⁊
littere de vna p̄sona ad alterā misse. vocant̄ eplē q̄si supra
misse. q; sunt misse supra illud quod refert̄ nūcius vna vo
ce. Eplā etiā superogatio dicit̄. Angelicus enī ordo p̄ istū
stabulariū itelligitur luce. x. cui samaritan⁹ xp̄us cōmisit
boiem a latronib; spoliatū. vulneratū. ⁊ seminiū relicuz
In naturalib; spoliatū. i gratuitis seminiū. p̄ peccatū re
lictū q̄a vita grē auferet̄ p̄ peccatū a peccatore sola. vita na

ture remanere. Perferes duos denarios id est duo testame-
ta. in quibus ymago eterni regis scripta est. et dicens ei scz
cetui angelico. et etiam cetui apostolico q. p. stabulariu. desi-
gnat seu intelligitur. cura istius bovis vulnerati a latroni-
bus id est a suggestionibus dyabolicis habet. et quicunq. sup-
erogaueris. scz. consilio dando ultra precepta redda tibi. supple-
mercedem quam unusquisq. scz. pro proprio labore suo accipiet. i.
ad cor. iij. Logrue enim epistola superogatio vocat. qz. doc-
trina eius superogata est doctrine euangelice. Ad sextum dicit
scz. anthiodorensem. q. epistola debet legi in dextera. pte al-
taris et ecclesie. quia xps primo venit ad indeos q. dicebant
esse in dextera. et olim in dextera fuerunt. Sepi. tñ a ministris
legit in medio chori seu ecclesie ad significandum xpm seden-
tem in medio doctor. vel ppter illud psal. In medio ecclesie
aperuit os ei. vel ideo qz. epistola significat predicatores iohā-
nis q. fuit medius inter prophetas et apostolos. i. i. n. n. tes-
tamēti. et finis veteris. Et legit epistola in loco inferiori.
qz. doctrina xpi excellentior et eminentior est doctrinis et instru-
tionibus factis per ministros veteris et noui testamēti q. s. eplā de-
signat. Et quis lex in morte data sit tñ divulgatio eius in ju-
dea clausa fuit et non extra iuxta illud psalmi. Notus in iudea
deus et c. euangelica vero doctrina per totum orbem fuit diffusa. iux-
ta illud. In omnem terram exiit sonus eorum et c. Sed diceret qua-
re populus sedet quā epistola legit. et sacerdos tunc tacet. Res-
pondet ad primum q. populus ideo sedet. ut cum maiori dilige-
ntia audiat. et de moribus instruat. qz. scz. aristotile. vij. phi-
sicoz. Anima quiescēdo et sedēdo fit prudēs. Ideo aut tunc sacer-
dos tacet. qz. subdiaconus significat iohannem baptistam
ut sepius dictum est. sacerdos aut significat xpm: scz. predica-
re iohāne xps tacuit. ideo etiā tunc sacerdos tacet. Quātum
ad septimum dicendum q. duo sūt ministri epistole. vnus est lector
quā est de veteri testamēto. alius est subdiaconus et hoc de quo
cūq. accipiat. Sed dubium est circa lectorem. quare se-
per legit de veteri testamēto et nunq. de nouo. Dicitur ideo
qz. lector significat predicatores veteris testamēti. Itē qz. non
accipit benedictionem quā dicit legere. Respondet q. illi predicatores et p-
phete predicabant solo deo inspirante. et non fuerunt manifeste
missi. ideo non recipiunt benedictionem patēt. Itē dubitat

quare immediate post lectionem lectoris subsequatur eplā ut
in natali xpi. Respondetur q. ad designandum prophetiam esse imple-
tam. recte sicut glo. immediate sequitur textum. Hoc. n. non
fit nisi in illis festiuitatibus. in quibus tanguntur speciales p-
phetie de illis que iam impleta sūt in epistolis. Circa secu-
dum ministrum. s. subdiaconum. dubitatur primo quare legit
de utroq. testamēto. Respondet q. ideo. quia significat iohāne
baptistam qui medius fuit legis et euangelij. ideo aliquādo de
veteri testamēto. aliquādo de nouo legit. Sed quare semper
legit facie versa ad altare. Respondet ad demonstrandum q. iohā-
nes predicando xpm. ipm digito demonstrauit dicens. Ecce a-
gnus dei. Quare aut non recipiat benedictionem. dicitur q. ideo
quia designat iohānem baptistam qui predicauit solo deo inspi-
rante et publice eum mittente. et ideo non accipit benedictionem.

Capitulum. ij. de graduale.

Est epistolā cantatur graduale quod alio nomine voca-
tur responsorium. Cuius duplex est ratio. quia gradua-
le pertinet ad opera vite actiue. ut igitur notetur nos
operibus respondere eis que in lectione audiuimus. idcirco
graduale responsorium dicitur. Secunda ratio quia epistola si-
gnificat predicationem iohānis q. predicabat dicens. Penitentiam
agite appropinquat enim regnum celorum. Et iterum. Faciatis
dignos fructus penitentie. Merito ergo post epistolā sequi-
tur graduale. quod in voce grani cantatur quia penitentia
lamentum significat. Idcirco in diebus pasce tollitur seu non
cantatur. quia ille dies significat futurum felicem statum in reg-
no celorum. in quo non est opus penitentie. Nec erit ibi fletus
sed gaudium et leticia. scz. q. canit ecclesia. Et non erit ampli-
us neq. luctus neq. clamor neq. ullus dolor et c. apocal. xxi.
Et licet differunt in hoc. q. liber gradale: cantus vero gra-
duale vocatur. tamē communiter capiuntur tanq. synonyma
pro eodem. Et dicitur graduale vel gradale ad designandum q.
verus penitens: gradus seu ascensiones in corde suo debet
disponere: et ire de vna virtute in aliam quasi per gradus quos-
dam: donec videatur deus deorum in syon propter quod gradu-
ale designat conversionem fidelium penitentium. Dicitur enim

graduale a gradiendo. quia post p̄dicationē iohannis aliqui discipuli secuti sūt xpm̄ et post ipm̄ gradiebantur. Sicut iohānes euāgelista scribit. Stabat iohānes et ex discipulis eius duo et respiciens iohēsu ambulante dixit. Ecce agnus dei etc. Et audierūt duo discipuli iohānis et secuti sūt xpm̄. iohā. j. Vocatur etiā responsoriū. quod potest vno modo referri ad responsionē apostolorū. qui p̄ p̄dicationē iohānis aliquantulum illuminati et imbuti: xpo ipsos vocāte et dicēte. venite post me etc. nō tantū verbo sed et ope responderunt. quia relictis oibus secuti sūt eū. Secundo refertur ad quoslibet fideles. quia p̄ opera vite nostre actiue: debem⁹ respondere lectioni in epistola dicte vt prius dictū ē. Et adiungitur versus qui s̄m rationale significat adiutoriū. quia adiutoriū nobis necessariū est. q̄dū enī in hoc ergastulo detinemur. a dño p̄grinamur et lamēta penitētie pagimus. Vel ad denotādū q̄ nullus plenā et verā facit penitentiā nisi plenissime cōuertatur. iuxta illud iohelis. ij. Cōuertimini ad me in toto corde vestro. in ieiunio etc. Ita q̄ homo nichil diligit cōtra deum sed oīa que affectat et diligit q̄ illa diligit in ordine ad deum. Illud responsoriū nō repetitur post versū. quia vt p̄missum est designat responsionē apostolorū qui xpo eos vocante reliquerūt oīa. quia ergo illi nichil retinuerūt p̄ quo eos itez vocare oporteret. ideo nullo modo repetitur. Nec finitur cū glōria patri. quia non ad gloriam in hoc seculo: sed ad lucuz et ad cōtēptū vocati sumus. iuxta illud luce. ij. Sicut misit me pater. et ego mitto vos in mundū. Et nota q̄ gregō. et gelasius cōposuerūt. tractus. gradualia. allā et ea ad missā cantari instituerūt. Vbi sciendū q̄ sacerdos et episcop⁹ post collectam sedet. infra p̄dicationē triū partiū officij missę iam dictaz. s. infra epistolā. graduale et allā. significans tres dies: in quibus dñs sedit in tēplo iherosolimis in medio doctorū audiens et interrogans eos. Sessio etiā sacerdotis: victoriam xpi significat. quia sedere victoris ē. significās q̄ xps post ieiuniū vicit dyabolū: Nam reliq̄t euz temptator. et accesserūt angeli et ministrabāt ei. math. iij. Hactenus et tacitus sedet sacerdos insinuās q̄ p̄dicāte iohāne xps tacebat. quia nō p̄dicauit aperte: sed vt tradit euāgelista. postq̄ traditus esset iohēs in vinculis venit iohēs in

galileā euangelizans verbū dei. Sed s̄m guilbel. i rōnali. sessio sacerdotis significat sessionē xpi ad dexterā patris. et q̄ sedet cū ministris. significat sessionē xpi cū discipulis in die iudicij quib⁹ dicitur. Sedebitis et vos sup sedes duodecim: iudicantes trib⁹ israel.

Capitulum. iij. de alleluia.

Sic post luctū sequitur cōsolatio. iuxta illud luc. vj. Beati q̄ nūc fletis quia ridebitis. et math. v. Beati qui lugēt quoniā ipsi cōsolabuntur. Ideo p̄ graduale quod lamenta designat penitētie quā p̄dicabat iohānes sequitur alleluia canticū leticie. Circa quod canticum principaliter nouē p̄ ordinē sūt videnda. Primo vñ hoc vocabulū sūpsit originē. et quis ad missā cantari instituit. Secundo cuiusmodi vocabulū sit allā. et cuius dignitatis. et que mansit in interpretatū. Tercio de eius expositione. Quarto quid representet in missa. Quinto quid eius versus significet. Sexto quare repetitur post versū. Septio quare tēpore resurrectionis xpi plus frequētat. Octavo quare in septuagesima nō cantatur. Nono quare neumatica cauda subiungitur et quid significet. Quantū ad primū sciendū q̄ hoc vocabulū sumptū est ex veteri testamento. s. ex li. i. i. i. cap. penultio. vbi legitur de iherusalē. Platee eius ex lapide candido et mundo sternentur. et in vicis eius cantabitur alleluia. Et est vox angelica audita ab angelis et decāta s̄m q̄ scribitur apoca. xix. Audiuī vocē quasi tube magne et sicut vocē aquaz multaz: et sicut tonitruū magnoz dicentium alleluia. quoniā regnabit deus noster omnipotens. Et audiui similiter a viginti quatuor seniorib⁹: et quatuor aialibus: que adorauerūt deū sedentem super thronuz dicentes amen et alleluia. Quis autē ad missā decantari instituit. dicitur q̄ gelasius papa. Et ihero. dicit q̄ alleluia cantat in missa: hoc tractus est de ecclesijs iherosolimitanaz: in quibus tēpore paschali in missa frequētabatur sicut et nunc. q̄ autem alijs temporibus caneretur ad missam. Quid ecclesie romane consuetudo nō erat: sed a beato gregorio instituta. Nam cū ante consuetudo sum. p̄mo potius restitutus est. Nam cū ante consuetudo

101
fuerat a tēpore damasi pape defecerat. Quā a beato grego.
restitutū est. q̄ in missa post graduale nō solū tempore pa/
scali: sed et alijs tēporib⁹ decantet p̄ circulū anni. p̄terq̄ in
quibusdā exceptis temporib⁹. s. in septuagesima et quadra/
gesima vsq; ad vigiliam pasce. de q̄bus infra diceretur. Quā
tum ad secūdū. s. cuiusmodi vocabulū sit alleluia. Scīdū
s̄m Isidor. vj. et bimo. Amen et alleluia sūt dictiōes hebrai/
ce: que nec grecis nec latinis nec barbaris: licet in suā lin/
guam oīno transferre: vel sub alia lingua enūciare. Nā q̄/
nis alleluia interpretari possit: tamē propter sanctorū aucto/
ritatē seruata est ab apostolis in hīs proprie lingue antiq̄/
tas. Tantū enī sacra sunt nomina: vt etiā Jobā. in apoc.
refert se reuelante spūsanto vidisse et auduisse vocē celestis
exercitus. tanq̄ vocē aquarū multarū et tonitruū validorū
dicentū Amen alleluia. Ac per hoc sic oportet vtraq; ver/
ba in terra dici sicut in celo resonant. vt dicit aug. in libro
de doctrina xp̄iana. Ex ista auctoritate Isidori patet q̄ al/
leluia est vocabulū hebraicū: similiter et amen. Et q̄ non
transfert ea in alterā ydeoma: sed semp̄ retinet ea. Quia cau/
sa iam est posita. quia hoc fit propter reuerentiā caratū in
celis illud vocabulū. Sed secūda causa sic ponitur. Allelu/
ia gaudiū et laudē celestē insinuat. quod nemo nouit i hoc
seculo. ideo ex quo hoc gaudiū nobis ignotum est: congrue
sub ignoto exprimitur vocabulo. Innocē. dicit. Alleluia ē
vocabulū hebraicū. et ininterpretatū et intrālatū p̄mansit vt
peregrinū ab hac vīta vocabulū: peregrinū quoq; vocabu/
lum significaret. Ex quib⁹ dictis satis patet dignitas et p̄e/
minētia huius vocabuli. Quantū ad terciū. s. de exposi/
tione h⁹ vocabuli sciendū q̄ Isido. vj. et bimo. de hoc sic di/
cit. Alleluia duoz vocabuloz interpretatio est: hoc est laus
dei. Ita enī est vnū de decē nomibus quibus apud hebre/
os deus nominatur. vt sic s̄m Isidor. Alleluia tantū valet
sicut laus dei. Innocē. tercius sic dicit. Quid sit alleluia
psal. cvj. exponitur. cui cū p̄mittitur in titulo alleluia:
statim psalmus exponendo titulū dicit. Laudate pueri do/
minū. Ihero. vero dicit. Alleluia tantū valet sicut dicam⁹
laudes dño. vt etiam dicit guilbel. i. ratiōali. Vel s̄m ihero/
nīmū alleluia dicitur ab alle quod est cantate. et lu. i. lau

222
dem. et ya. i. dño. Aug. sic exponit. Al. i. saluū. le. i. me. lu.
i. fac. ya. i. dñe. i. Saluum me fac dñe. Grego. sic exponit.
Alle. i. pater. lu. i. filius. ya. i. spūs sanctus. Ambro. aut sic
Alle. i. lux. lu. i. vita. ya. i. salus. Secūduz alios dicitur ab
alle quod ē laudate. lu. i. dñm. ya. i. vnū. quasi laudate vnū
dñm. Hug. di. Alleluia dicitur ab alle. i. laus. lu. i. inuisibi/
lis. ya. i. dei. quasi laus inuisibilis dei Secūduz papiam allā
hebraice tantū valet sicut laudate deū hoc idē approbat io/
hannes ia. in catolicō. et dicit q̄ alleluia solū est tetrasilla/
bū. et debet scribi p̄ y grecū: quod habet ibi vim cōsonantis
et est vocabulū indeclinabile: et debet in fine acui. Quā de il/
lis interpretatiōib⁹ habentur quedā metra. versus Alle nar/
rate. lu. laudē. ya dñog. Saluifica dño: me tecum: denorat
aug. Al saluū le me lu fac. sed deus est tibi ya. Da laudem
dño. iheronim⁹ approbat ipse. Gregori⁹ patrē natū signat
quoq; pneuma. Afferit ambrosius: q̄ sit lux vita salusq;. al/
le laudate dñm lu ya sit in vnū Qui aut patris orationis
sit alleluia Petrus cōmestor in scolastica historia sup apoc.
et aug. in glo. psalmi: volūt q̄ sit vnū verbū imperati mōi
defectiū Sed iohānes de gaelāria dicit sub distinctiōe quia
s̄m primā/quintā/sextam/et septimā expositiones sit no/
men neutri generis indeclinabile: sed s̄m alias significati/
ones est verbū imperati mōi vt dictū est Et s̄m magistrū
petrū antihiodorensem et bimo. sic Al id ē altissi/
mus xps le id ē lenatur in cruce lu id ē lugebāt apostoli ya
id ē resurrexit dñs Quantū ad quartū scz quid significet
vel representet in missa. dicitur q̄ allā quis nō exprimat ta/
men significat ineffabile gaudium hominū in eterna felici/
tate letantiū quod oculus nō vidit: nec auris audiuit: nec i/
cor hominis ascendit hoc enī gaudiū est semp̄ letari et lauda/
re deum Nam beati qui habitant in domo tua dñe: quoni/
am in secula seculoz laudabunt te Et rursus in voce exul/
tationis et confessionis sonus epulantis scz in mēsa dñi. vñ
beatus iohannes baptista mox postq̄ dixit penitentiaz agi/
te: in qua est lamentū subiit: appropinquabit enī regnū
celoz: in qua est s̄ma leticia Cāmus ergo alleluia post
graduale: canticū leticie post luctū penitentie. sūmopere ni/
tentes exprimere cōsolationis magnitudinē: que reposita ē

lugentibus in hoc seculo Porins i hoc vocabulo iubilares
q̄ canentes. vnā breuē digni sermonis sillabā in plura neu
mata perabimus 4 mutamus. vt iocundo auditu mens re
pleatur 4 rapiatur illuc. vbi semp erit vita sine morte. dies
sine nocte. certitudo sine sorte. iocunditas 4 securitas sine do
lore. tranquillitas s̄ labore. fortitudo s̄ debilitate. rectitudo
sine peruersitate. pulchritudo s̄ difformitate. veritas sine
fallacia. caritas s̄ malicia. 4 felicitas sine miseria. Ibi enī
sūt quatuor maxima miracula. quatuor leges 4 quatuor di
gnitates. Miracula sūt vita sine morte. inuent⁹ s̄ senectu
te. decus sine deformitate. memoria sine oblivione. Quatu
or leges sūt pax sine discordia. voluntas sine iniuria. iusti
cia sine falsitate. leticia sine prurbarione Quatuor dignita
tes q̄a ibi carnia nō desinūt. p̄mia nō deficiūt. amici non
moriuntur. regnū nō amittitur. Etiam alleluia potest re
ferri ad exultationē eoz qui in miraculis x̄pi gaudebāt. lan
dantes d̄m 4 dicentes Quoniā vidim⁹ hodie miracula. et
q̄a de⁹ visitauit plebē suā. Tūc enī in iubilo decantabatur
alleluia: cū oīs populus in vniuersis gaudebat. q̄ ab eo glo
riose fiebant. Nam 4 septuagintaduo discipuli teneri sūt
cum gaudio dicentes d̄ne. ecce demonia subiciūtur nobis i
nomie tuo. luce. x. Quantū ad quintū scz quid reſp̄ntet
versus. sciendū q̄ versus nichil sinistrū vel triste: sed dulce
totū 4 iocūdū debet cōsonare. quales sūt huiusmōi versus.
d̄ns regnauit. iubilate deo oīs terra. iustus vt palma flore
bit. Attamē versus dicitur a reuertēdo. quia p̄ eum reuer
timur ad alleluia Iocirco significat opationē bonā que lau
di debet cōiungi. quia nō bene laudat deū qui bene operari
cessat. In nōnullis ecclesijs. allā cum versu cantatur a pue
ris. vt notatur in ps. Ex ore infantū 4 lactētū p̄fecisti lau
dem tuam. Et itez Laudate pueri d̄m Cuius titulus est
alleluia. Illi enī qui pueri sūt a puritate: 4 qui sūt innocē
tis vite congrue laudi dei cōueniūt. 4 hoz est regnū celozū
Marci. x. Quantū ad septū. quare alleluia resumit post
versū: sic interposito versu bis cātur: b⁹ causa est. quia
sancti interuallo interposito: geminā stolā accipient. scz mē
tis 4 carnis. aie 4 corporis. Hā scz stolā mentis 4 aie exul
tabūt sancti in gloria. Secūdu vero stolā carnis 4 corporis

que est corporis glorificatio: fulgebūt iusti 4 tanq̄ scintille i
arundineto discurrent. sap. iij. 4 erunt septies clariores sole
Quantū ad septimū. s. quare tpe resurrectionis x̄pi plus fre
quētat. De hoc inno. iij. sic dicit. quia alleluia future be
atitudinis quasi propriū est vocabulū. Ideo iute magis isto
tempore frequētat. quo x̄ps resurgēs ex mortuis eiusde
britudinis nobis spē tribuit 4 p̄misit. Vel sic lucidius. q̄a
hoc fit ad designandū multiplicatē laudis 4 leticie habēde
ex cōtemplatōe celestīū gaudioz que x̄ps patiēdo 4 resur
gendo nobis disposuit 4 p̄parauit. Est enī ibi gaudiū essen
tiale quod habetur in visione 4 fruitione maiestatis dei de
facie ad faciē: 4 de corporis x̄pi glorificati claritate 4 acci
dentale de gaudijs proximī 4 de glorificatione 4 de premijs
specialib⁹ vt de aureola. Quare aut tpe pascale geminat
Ad hoc dicitur q̄ hoc fit propter duplicē resurrectionē. scz
capitis 4 mēbroz de quib⁹ gaudere debem⁹. quia scz apo
stolū. si x̄ps resurrexit 4 nos resurgemus. Alijs aut tēpori
bus graduale p̄cedit. in signū q̄ penitētia 4 lamētū p̄cedit
gaudiū vite cōtrēplatiue quod p̄ allā designatur. Sed q̄
re in ebdomada pasce dicit hoc responsoriū. Hec dies. huius
causa potest esse. quia vsq̄ ad sabbatū sequēs fit memoria de
captiuitate filioz israel. Sed postea cantatur alleluia pro
pter gaudiū resurrectionis. Quantū ad octauū. s. quare in
septuagesima non cantatur allā. De hoc Inno. iij. sic dicit.
q̄ tempore tristitie non debet caricū leticie cantari. scz illud
p̄pheticū. quomodo cantabim⁹ canticū d̄ni in terra ali
ena. Septuagesima enī reſp̄ntat septuaginta annos 4 tēpus
captiuitatis babilonice. in quo tpe filij israel sup flumia ba
bilonis sedentes 4 flentes suspenderūt organa sua. Quan
tum ad vltimū. s. quare neumatica cauda in fine subiungi
tur 4 quid significet. Sciendū q̄ alleluia modicū est in ser
mone magnū in neumate. quod canitur sine verbis 4 voca
bus significatinis. Et scz guilbermū i rationali. significat
q̄ gaudium celeste maius est q̄ sermone possit explicari.
Neuma enī sine iubilus qui fit in fine. exprimit gaudium
4 amorem credentiū: quanta leticia 4 laus secuta sit per fi
dez audita predicatione x̄pi. scz illud. Audiuit 4 letata est
syon. Secūdu Inno. tercū sic potest dici. Quā breuē d̄ctio

nez sermonē: in plura neumata pertrahim⁹. ut iocūdo audi/
tu mens repleatur ⁊ rapiatur ad cōtemplationē leticie illi
us festivitatis eterne: ubi a deo quod desideratur invenitur
⁊ ubi nichil deerit

Capitulum. iiii. de tractu seu tractibus.

Dominica septuagesime vsq; ad festū pasce: in die/
bus ⁊ officijs luct⁹ ⁊ penitentie loco istius cātici le/
ticie dicit⁹ tractus ex institutione thelesseri pape. Di/
citur autē tractus a trabendo. quia asperitate vocū ⁊ pluri/
tate verborū dñi canitur pertrahitur in tractib⁹. Secundū ra/
tionale representatur longa sanctorū patrū expectatio. ⁊ iu/
deorū captiuorū merorū ⁊ afflictio. quā tpe captiuitatis babi/
lonice. p septuaginta duos annos anteq; plene liberarentur
ptulerunt. Quod ecclesia figurat p septuaginta dies vsq; ad
festū pasce. Inno. autē dicit. Tractus tam asperitate vocū q̄
prolixitate verborū miseriam presentis incolatus representat
szm illud psal. Veni michi quia incolat⁹ me⁹ plorat⁹ est.
Sed szm rōnale. ⁊ szm magistrū in sūma sacrificiorū. Tra/
ctus significat lamentationes ⁊ lacrimas sanctorū viroꝝ cō/
templatorū qui lugēt ⁊ flebiliter gemunt pro supne bea/
titudinis dilatione afflictio tēdio incolatus ⁊ exilij hui⁹ vite
⁊ miserie status presentis. Quāq; lugent pro suis suorū ex/
cessibus: dñi ex vicinitate babilonici fluij. i. mūdane mise/
rie: vident seipsoꝝ aspersos ⁊ alios penitus immerfos: ipi⁹
fluij rapacitate iam ferri deorsū. Et quia hic ploramus.
quāq; ratione supni gaudij quod nobis defertur. quāq; ratioe
miserie. quāq; rōe nostrorū ⁊ aliorū excessuū. idcirco tract⁹ quā
q; sunt de leticia superiori vt isti. Jubilate deo ois ⁊c. Lau/
date dñm omnes gentes. Quandoq; de miseria inferiori vt
isti. de profundis clamauit ⁊c. ad te leuani oculos meos. Quā
q; de peccatis. vt hic. Dñe non secundum peccata nostra.
Quare autē in aliquibus tēporib⁹ tract⁹ sequuntur imme/
diate post epistolā. vt in quarta feria vltime dñice quadra/
gesime ratio ē. quia illis diebus recolim⁹ quomodo ille ve/
rus musicus in quo exultabim⁹ ⁊ letabimur nobis fuit ob/
latus. quia quarta feria vendit⁹. sexta feria crucifix⁹. Ideo

ad maiorē luctū insinuandū quē exhibere debem⁹ pl⁹ illo tē/
pore q̄ alio tēpore tract⁹ q̄ maiorē insinuat luctū q̄ gradu
ale statim subiūgit post eplām. Sz q̄ tract⁹ maiorē luctū
insinuat q̄ graduale hui⁹ signū ex hoc sumit. q̄ nūq; trac/
tus cātat cū allā nisi semel sez in vigilia pasce. ⁊ graduale
sepi⁹ cū allā cātat. Sz quare in vigilia pasce tract⁹ cū al/
leluja cantat. Dicit⁹ q̄ p hoc insinuat q̄ xps ad iferna descē/
derat ad patres cōsolādos. ⁊ eos sua claritate letificandos
Ad istā leticiā significandā canit alleluja. Sz quia nōdum
resurrexerat. ideo tractus lamētū representās subiūgit. Di/
scipuli nāq; xpi de eius obitu cōtristati absentia eius lamē/
tabant. Rationale dicit q̄ ideo fit. qz nō expedit gaudium
sine luctu in hoc sabbato.

Capitulum. v. de prosis seu sequentiis.

Quandoq; in festiuitatib⁹ añ septuagesimā post allā
cātat p̄sa vel sequētia. Et dicit⁹ sequētia a sequēdo
qz sequitur post neuima iubili id est post allā. Et szm
doctores oli melodia sequētie cōformis erat melodie ipius
allā quā nūc nō seruat. ⁊ dicitur p̄sa q̄si p̄fusa. vel dicitur
sequētia a cōsequēdo qz cōsecuta est antiquorū patꝝ cātica.
Et vltimo quasi nouissimā inter cetera cātica misse a mo/
dernis officio misse ē adiūcta. idcirco cistercienses eis i mis/
sis decantandis nō vtunt. Sequētia enī ē canticū exultati/
onis. ⁊ significat laudes vite eterne. ⁊ iubiliz in eterna fe/
stiuitate qui mortalibus est incognit⁹ quibus sancti deum
eternaliter collaudabūt. Rother⁹ vero abbas primo sequē/
tias p̄ neumatib⁹ ipi⁹ alleluja cōposuit. Similiter herma/
nus tētonicus inventor astralabij multas cōposuit sequē/
tias videlicet illā. Sancti spūs assit nobis gratia. Itē illaz
Aue maria. ⁊ antiphonā. Alma redēptoris. ⁊ illā. Symō/
bariona. Et petr⁹ cōpostellan⁹ fecit illam. Salve regina.
Quidaz rex francie noie robert⁹ cōposuit illaz sequētia. ve/
ni scē spūs. Et ymnū. Chor⁹ none iherusalē. Et nichola⁹
papa ad missam cōcessit cantari sequētia. Antiquit⁹ vero
mos erat vt semp allā cantaretur cū neuima. sed postea di/
ctus papa statuit loco istius neumatis in p̄cipuis festiuita/
k j

ribus sequentibus dicit. Quia ergo non dicitur illa non debet dici sequentia. quoniam loco neumatis eius dicitur.

Capitulum .vi. de euangelio.

Est hoc sequitur principalis et salutaris instructio que fit per euangelium. in quo ipsemet Christus et non per ministros sed per seipsum nos de celestibus informat. Et gratiam a peccatione sanne regni celorum per ipsum facte mundo denunciat. et qui litera dyaboli vicit. et nos ab ipsius seruitute liberavit. et ad sua vestigia sequenda nos ammonet et hortatur. Circa quod videndum est principaliter de sex. Primo sacerdos lecturus euangelium quare mutat locum de dextera parte vadens ad sinistram. Secundo de ordinatio euangelistarum et de eorum titulo. Tercio de benedictione dyaconi et de cerosferariis. et de thurificatione. Quarto de salutatione que premititur ante euangelium. et de responsione chori. et de signo crucis. Quinto quare euangelium versus aquilonem legitur. et quomodo debeat cantari. Sexto qualiter debeat audiri et legi. et de his que dicto euangelio sunt faciendum. Quantus ad primum dico quod sacerdos lecturus euangelium. ideo mutat locum de dextera parte altaris ad sinistrum latus ut per hoc insinuet quod Christus non venit vocare iustos sed peccatores. Iuxta quod ipse dixit in euangelio. Quia non indiget sani medico. sed qui male habet. luce. v. Et mat. ix. Non est opus valentibus medicus. Et ibidem dicit. Non veni vocare iustos sed peccatores. Et lucas addit per penitentiam. Per dexteram enim iusti. per sinistram vero peccatores designantur. Propter quod dominus in iudicio statuet oves a dextris et bos autem a sinistris. Mat. xxv. Quidam vero dixerunt in hoc loco quod sacerdos in principio missae consistit ad dexteram. et circa finem iterum redit ad dexteram ideo. quia cultus fidei primo fuit a populo iudaico. Deinde transiit ad gentiles. et circa finem iterum reuertit ad iudeos per predicationem enoch et helye qui conuertit corda patrum ad filios. Malach. iij. quoniam in diebus illis saluabit iuda. et reliquie israel salue fient ieremie xxij. versus. Est ratio cur pars altaris dextera missae. Principium finemque tenet mediumque sinistra. Dextera iudeos gentiles lena figurat. Cepit ab his. defert ad hos. refert ad illos.

122

Nostra fides. et erunt in fine omnes fideles. Alio modo potest dici quod ideo fit. quia sacerdos pronuncians euangelium personam gerit Christi. qui non predicauit gentilibus sed iudeis. Iuxta illud Mat. xv. Non sum missus nisi ad oues que perierunt domus israel vel sic primum ad dexteram ut gaudium dominice incarnationis et natiuitatis insinuet. deinde ad sinistram conuertit ut passionis tristitiam insinuet. et iterum redit ad dexteram ut resurrectionis gaudium annunciet. Quartum ad secundum notandum quod euangelium in aliquo die festo quocumque legitur secundum hystoriam. ut illud quod dicitur in die pasche. maria magdalene et maria iacobi etc. Mat. xvj. Quocumque secundum allegoriam ut illud in festo assumptionis marie luce. x. Intrauitibus in quoddam castellum etc. Quocumque secundum rem ut illud de sacra tri. iob. xv. Cum venerit pacificus etc. Quocumque secundum personam ut illud in die sancti thome iob. xx. thomas vnus de duodecim etc. Quocumque secundum preteritum ut in festo sancte crucis. ubi sic dicitur. Sportz exaltari filium hominis. In quibus verbis sua passionem insinuat. Quocumque secundum tempus ut illud de circumcissione domini luce. ij. Postquam consummati sunt dies octo. Quocumque secundum rebus ut illud quod legitur in quarta feria cinerum. Mat. vi. Quocumque propter lachrimas ut illud. si quis petieritis patrem in nomine meo. iobannis. xvi. Quocumque propter locum ut illud Exiit qui seminat. Alterius notandum. quod in euangelis que in ecclesia leguntur duo tituli generaliter premituntur. Primum inicium sancti euangelii. Secundus sequentia sancti euangelii. Primum titulus omnibus principibus euangeliorum quatuor euangelistarum premitte debet. ita quod quando sumitur de principio textus. ut ibi in principio erat verbum. vel ibi liber generatiois iesu christi. vel ibi fuit in diebus herodis. In illis debet dici inicium sancti euangelii. et tunc non debet dici in illo tempore. Secundus vero titulus premitte omnibus alijs euangelis et dicitur sequentia. Quia ista verba legenda sequuntur post inicium seu post ea que precedunt in textu euangelii unde sumpta sunt. unde cum dicitur sequentia sancti euangelii. supple verba sunt sancti euangelii. Et ut sic ly sequentia est pluralis numeri. Et postea debet addi euangelista cuius illa sunt verba puta secundum iohannem. vel secundum mattheum. vel potest dici quod ly sequentia sit singularis numeri ut sit sensus. hec est sequentia sancti euangelii. Alij secundum primum sensum intelligunt

ly dicunt. ut sit sensus. sequentia verba facti euangelij supple
dicunt s3m iohānez. Et in talib9 titulis subiūgit i illo tē/
pore. 4 hoc debet fieri quādo in euāgelio nō exprimit tēp9
determinatū. S3 qñ ex verbis euāgelij certū est de tēpē tūc
debet omitti. ut ibi anno quītodecimo imperij. Similiter
qñ euāgelij est simplex rei geste narratio certū temp9 de
terminans. tūc iterū nō debet addi. ut ibi. postq̄ consuma
ti sunt dies octo 1c. Elizabeth implet9 est tēp9 pariēdi 1c.
Cum natus esset ihesus. Et significat in illo tēpore supple
gratie. De quo aplūs. ij. ad cor. iij. Ecce nūc tēpus accep/
tabile. S3 dubiū nūc est quare i epistolis nō dicim9 secū
dū paulū vel s3m petrū. Sicut in euāgelio dicim9 s3m io.
hānē s3m lucā 1c. Ad quod dicēdū q̄ eplē facte sūt p eos a
q̄bus denoiant. ideo optime potest dici epistola pauli vel pe
tri. Sed euāgelij nō est factū p illū cuius dicit. sed soluz ē
recitatū ab eo. vnde euāgeliste nō sūt auctores verbor9 dei
sed solū recitatores. Ideo debet dici s3m iohānē. hoc est sig
nū iohānes vel lucas recitat. sed debet dici euāgelij xpi q̄
ipe fuit auctor. Quantū ad terciū sciēdū. q̄ dyaconus lectu
rus euāgelij recipit bñdictionē a sacerdote. in signū hui9
q̄ nullus ex ppria auctoritate dz p̄dicare s3 tāq̄ miss9 iuxta
illud apostoli ad ro. 1. Quomō p̄dicabūt nisi mittāt. Et lu
ce. 1. dñs ad aplōs iquit. Messis q̄dē multa oparij aut pau
ci. Rogate ergo dñz messis ut mittat oparios i messē suaz
ysaiās quoq3 cū audisset vocē dñi dicētis quē mittā 4 quis
ē ille 1c. dixit ecce ego sum. mitte me. Et dixit dñs. vade 4
dic populo huic. audite audiētes 4 nolite intelligere. videte
visionē 4 nolite cōcupiscere. ysaie. vi. Subdyacon9 vero nō
recipit bñdictionē lecturus eplām. qz xps iohānem bap̄ti
stam cuius typum gerit subdyaconus 4 ppbetas iuisibili/
ter misit. 4 sic nō publica dei missione 4 exteriori sed occul
ta eius inspiratione predicabant. Sed postq̄ xps in terra
visus est 4 cū hominibus cōuersat9 est aplōs 4 euāgelistas
quos dyacon9 4 sacerdos rēp̄sentāt visibiliter misit. dicēs:
Euntes p̄dicare 4 docete omēs gētes. Mat. vlt. Dyaco/
nus bñdictionē capiēs caput ad sacerdotē in dextera par/
te altaris stantē iclinat. ad significādum q̄ p̄dicator caput
sō est itentionē suā dz iclinare ad gloriā xpi cui9 typū gerit

sacerdos. Licet enī s3m apostolū q̄ semināt spūalia possit
metere tpalia. Nō tñ ē ppf tpalia verbū dei finaliter semi
nandum sed pro spūalibus 4 eternis. Naz q̄ seminant i bñ
dictionibus de bñdictionibus 4 metent vitam eternam.
M̄ercenari9 enī de p̄dicationis officio querat premiā sēpi
ternū 4 nō cōmodū temporale bec innocenti9. Sed occur
rit dubiū. quis sit debitus minister euāgelij. 4 quid debeat
portare. Rēpōdet ad primū q̄ sacerdos vel dyacon9 4 nul
lo modo alius inferior est debitus minister euāgelij. ymo si
aliqs cantaret solēniter esset irregularis. Ad secūdā partē
dubij rēpōdet. q̄ dicens euāgelij induitur dalmatica. i
signū castitatis. qz ad eam est obligatus etiā subdyaconus
Sed dalmatica dyaconi habet manicas amplas in signum
largitatis 4 pietatis. Nā ad dyaconū p̄tinet ministrare sacra
mentū eukaristie seu sacrificia. In qua ministratōne debet
esse largitas. Etiā 4 in alijs debet esse largus. vnde i p̄ci/
pio ecclesie ministri pauper9 erant dyaconi ut legit de bea/
to stephano actū. vj. c. Et de sancto laurētio canit. Quod
lenita laurēt9 thesaurū ecclesie dedit pauperib9. Itē debet
portare stolā in sinistra pte versus dextrā. In signū q̄ ascē
demus a sinistra hui9 miserie ad dexterā glorie celestis. S3
tunc est dubiū. quomō ad cantandū euāgelij dyaconus
debet incedere. Ad quod dicit q̄ in diebus solēnibus in qui
bus sōa locis p̄cedit crux ante euāgelij. in quo significatur.
q̄ q̄ p̄dicat euāgelium mente debet sequi xpm crucifixū
4 in memoria habere. vnde dñs dixit petro iohāis. xxiij. Se
q̄re me. Postea duo p̄cedūt accoliti. in signū q̄ p̄dicatores
debēt habere sciētiam 4 noticiā veriusq3 testamēti. vel i si
gnū q̄ xps q̄ p euāgelium nunciat illuminat omne hōiez
veniētē in hunc mundum. iohāis. j. vel dicēdū q̄ candela
hū cū lumie significat fidē cum bona opatione. qz fides si
ne opib9 mortua ē. ut dicit iacobus. Et sunt duo portātes
cereos. ad designandū q̄ in euāgelio veritas ppbetaz 4 pa
triarchaz cōtinetur. vel ad designādū duplice xpi aduētum
quorū primus habuit unū p̄cursorē. ideo in dieb9 ferialib9
tantum vnus p̄cedit accolitus. S3 secūdus q̄ erit mani/
festus 4 generalis habebit duos p̄cursores. scz enoch 4 he/
lyam. ideo in diebus festiuis p̄cedūt duo accoliti cū lumini

bus. quia illi cum publica procedunt predicatione. vel potest dici
quod diaconus premitit ceteros candelis ad designandum
quod predicator desiderium in cordibus auditorum debet atten-
dere quatenus libenter audiant et gratanter obediatur. Quis
enim non desiderat bonum nuntium. et de bono nuntio quis non gau-
deat. Evangelium autem bonum nuntium ipsa nomine interpretatio sig-
nificat. quia dicitur ab eo quod est bonum. et angelus vel gelus quod
est nuntius quasi bonus nuntius vel bona nuntiatio. quia per evange-
lium promittitur nobis gratia in presenti et gloria in futuro
premitit autem diaconus accolitum cum incensu. ad designandum
bonae conscientie odorem. quia predicator debet de se emitte-
re odorem bonae fame et operis. iuxta illud apostoli. Bonus odor
sumus in omni loco. Nam secundum Gregorium. Cuius vita despiciatur. re-
stat ut eius predicatio contematur. Et iuxta illud saluatoris. me-
dice cura te ipsum. Ecce primo ypocrita trabes de oculo tuo
quod festuca de oculo alterius. Precedunt etiam ista scilicet thurisibula
et candela. quia virtus et fama prebent evangelium christi. teste evan-
gelista. Erat ihesus in virtute spiritus in galilea. et fama exiit
in omnem regionem de illo. et ipse docebat in synagogis Postea
sequitur subdiaconus portans pulvinar significans quod dignus est
mercenarius mercede sua. unde apostolus ad corinthios. Si nos
vobis spiritualia seminamus non est magnum si vestra carnalia
metamur. Quare autem diaconus cum tot sociatim vadit. Di-
xit quod ideo. quia significat christum. quem multi secuti sunt ut habe-
rent iobannis. xiiij. et quia tunc totus mundus post ipsum abiit. Quare
tunc ad quartum nota quod sacerdos ante unctionem evangelii sa-
lutando populum dicit. dominus vobiscum per hoc orat et operat populo
ut dominus sit cum eis. et eos attentos reddat ad audiendum verbum
dei. Magna autem leticia auscultanda sunt verba evangelii. et
singula verba ponderanda. quia plena sunt celestibus misterijs
Sane sicut caput preminet corpori et cetera membra sibi sub-
serviunt. sic evangelium totum precellit officijs. et ei cetera
partes intellectus ratione consentiunt. Hoc enim scilicet evangelium
est verbum dei. sermo sermonis. sapientia sapientie. verbum ver-
bi dei quod erat in principio apud deum. sermo sermonis qui a
regalibus sedibus venit portans sedem patris iperium. sermo vi-
nus et efficax penetrabilior omni gladio anticipari ad hebreos.
iij. Sapientia sapientie que attingit a fine usque ad finem fortiter

et disponens omnia suaviter. sapientia. vij. Hoc verbum non est lo-
cutus moyses qui heri et nudius tertius non est eloquens sed
impeditioris et tardioris lingue factus est. exo. iij. hoc verbum
non loquitur ysaias qui dicit. Ne michi quia tacui. quia vir polluti-
tis labijs ego sum ysaias. vij. Nec jeremias qui dicit. a. a. a. domine
deus nescio loqui. quia puer ego sum. Jere. i. Sed loquitur hic
pater in filio quem constituit heredem universorum. per quem fecit et
secula ad hebreos. i. Idcirco diaconus vel sacerdos lecturus evan-
gelium studeat se habere et exhibere purum corde. mundum
ore. et castum opere. quatenus sacrosantum evangelium digne possit
proferre quia est purus aquarum viventium. id est predicatio evange-
lica non fluit imperu id est libere nisi de libano id est de cor-
de casto et ore candido. Nam non est speciosa lans in ore peccato-
ris. Caveat ergo ne sibi tanquam imundo et indigno dicatur illud
psalmi. Quare tu enarras iusticias meas. et assumis testamentum
meum per os tuum. Per salutandem populi mister evangelij ob-
servat illud quod dominus iusserat in quacumque domum intraveritis
primam dicite. pax huic domui. Stans ergo populus et choros at-
tentus et devotus respondet. et cum spiritu tuo. quod antequam episto-
la legeret non fecerat. Ac si diceret dominus tecum sit ad dicendum
et ad proferendum digne christi evangelium. Deinde ut cunctos do-
ciles et benivolos reddat ad audiendum verbum dei. vel ut dig-
ne possit enunciare evangelium christi seu bonum nuntium nuntiandem
regnum dei subdit. sequentia sancti evangelij signas librum cru-
ce tribus digitis. quasi dicat. hic est liber crucifixi quem predi-
co iuxta illud ad corinthios. i. Nos predicamus christum crucifixum iu-
deis quidem scandalum. gentibus autem ad stultitiam et. ipsis au-
tem vocatis iudeis et grecis christum dei virtutem et sapientiam. Et
diaconus signo sancte crucis se munit. ne semet verbi dei in
eo suffocet. unde luce. vij. Volucres celi comederunt illud. et
ut dyabolum a se fugat ne forte sermonem divinum de ore et pe-
ctore suo rapiat quia nichil dyaboli tantum odit sicut evan-
gelium. Postea secundum consuetudinem aliquorum signat fratrem simul
et os et pectus. Frontem signat quasi diceret. Credo crucifixum
et crucem non erubescio ymo michi absit gloriari nisi in cru-
ce domini nostri ihesu christi ad galla. vij. Sed signat os quasi di-
ceret. Crucifixum quem corde credo ore confiteor. Corde namque
credidit ad iusticiam. ore autem confessio fit ad salutem. ad romanos. x.

Post hoc signat petrus. quasi diceret. Crucifixi corde cre-
do. Deinde populus cum honore et reuerentia respondet. Gloria
tibi dñe. glorificans deum in hoc quod misit eis verbum salutis
sicut in actibus apostolorum legitur. quod glorificauerunt deum: eo
quod miserat eis verbum salutis dicentes. quod deus gentibus peni-
tentiam dedit ad vitam. actuum. x. et. xiiij. Quantum ad quintum
dico quod sacerdos vel diaconus legendo euangelium vertit se versus
aquilonem. ut ostendat predicationem christi contra eum specialiter di-
rigi. quod dixit. ponam sedem meam ad aquilonem et ero similis al-
tissimo. ysaie. xiiij. Legitur etiam versus aquilonem. ut aquilo fu-
giat et auferat adueniat. id est ut dyabolus fugiat. et spiritus sanc-
tus adueniat. Item legitur versus aquilonem. id est signum quod eu-
angelium est ad euersionem malorum et imitationem bonorum
Malum enim per aquilonem intelliguntur. iuxta illud iere. i. Ab
aquilone pandetur omne malum. Debet autem legi in loco alto
et eminenti. propter hoc quod locus eminentes scilicet celum credentibus
per euangelium offertur. iuxta illud luce. xi. Beati qui audiunt ver-
bum dei et custodiunt illud. vel in signum quod euangelium pu-
blice est predicandum. iuxta illud mathei. Quod dico vobis in
tenebris. vos dicite in lumine. Et ysaia. Super montem ex-
celsum ascende tu qui euangelizas syon. Quomodo autem debet
cantari euangelium. et scilicet quem modum intonandi. Ad primum di-
co quod debet alter legi et dici in signum quod doctrina christi omnes alias
debet precedere et parere. unde apostolus ad romanos. vij. Lex neminem
ducit ad perfectum euangelium autem operatur salutem omni cre-
denti. Ad secundum dico quod debet incipi a sono maturo ad infirmum
quod per christum nunciatur illud quomodo sobrietate. iuste et pie vinam
Et terminatur in acuto. ut ostendat quod ad iterum glorie iam
sumus elevati alte. vel ideo quod in euangelio promittuntur ce-
lestia. ideo terminatur in accentu acuto voce elenando. Le-
ctiones vero terminantur deprimendo in accentu gravi. quia
per legem antiquam solum temporalia promittebantur. Quan-
tum ad sextum scilicet qualiter se populus debeat habere in audien-
do euangelium. Pro quo sciendum. quod quando legitur euangelium po-
pulus quinquaginta in se scilicet ordine debet habere. Primo quod debet
stare et non sedere. in signum quod pro euangelio et fide christi serua-
da parati sunt pugnare dicentes cum petro. paratus sum re-
cum in carcerem et in mortem ire. Secundo capita debet dete-

gere et discooperire. in signum quod eis debet predicari nuda et clara
veritas. In cuius signum velum templi scissum est. luce. xxiiij.
Vel etiam in signum quod parati sunt obedire euangelice veritati.
Vel ut detur intelligi quod inter deum et ipsos nullum debet esse me-
dium. Vel ad significandum quod mens debet esse apta ad obser-
uantiam illorum que ibi dicuntur. et auida et voluntaria et attente
ad audiendum. et postea ad exequendum. Tercio debet bacu-
los si portat deponere. ad designandum quod dicitur Mathei.
vi. Si quis te percusserit ad maxillam dexteram. prebe ei et alte-
ram. Quarto faciem debet ad euangelium vertere. in signum
reuerentie et timoris dirigentis ad ea que ibi dicuntur. Qui-
nto debent se signare signo sancte crucis in principio et in fi-
ne euangelii. In principio ne dyabolus enervet mentes eorum
ab euangelii predicatione. Et in fine dicto euangelio ne dyabo-
lus de cordibus eorum auferat semine verbi dei. Nam demones
significantur per illas volucres. luc. viij. Volucres celi come-
derunt illud. Sic ergo euangelium audire debemus. et legere
discooperito capite et stantes. Detectio capitis allegorice signi-
ficat illud quod olim in lege fuit velatum. nunc abduco velo
datur perspicere. id est aperte cognosci Tropologice vero significat
quod aures debemus habere patentes. et quinquaginta sensus nostros
totaliter expeditos ad audiendum verbum dei. Per hoc quod stan-
tes debemus audire notatur promptitudo quam debemus ha-
bere ad pugnam pro fide christi seruanda. eo quod stantes solemus
pugnare. et per fidem resistimus dyabolo. qui circumit quasi leo
rugiens et rapiens querens quem deuoret. i. pe. v. Post hoc le-
cto euangelio: diaconus libri offert sacerdoti. quia ad deum
cuncta bona sunt referenda. a quo cuncta bona procedunt. Unde
christus finis est consumans et non consumens. alpha et omega. primus
et nouissimus. incipit et finis. Et sacerdos osculatur librum quasi
dicit. hic est liber crucifixi per quem reconciliationem accepimus
Et scilicet ritum aliquam ecclesiarum liber offertur sacerdoti aper-
tus. et alijs qui sunt in choro clausus. cuius ratio tangitur
in euangelio ubi dicitur vobis datum est nosse misterium
regni dei. ceteris autem in parabolis. ideo offertur sacerdoti ap-
ertus et ceteris clausus. quia sacerdos significat christum qui aperu-
it librum septem signaculis signatum ut dicitur in apoc. Et tra-
ditur ad osculandum sacerdoti. et post alijs ministris. in signum

voluntarie impletis ibi cōtētoꝝ Et osculat sacerdos in si
gnū q̄ x̄ps approbat sermonē p̄dicantiū. ⁊ post dyacon⁹ in
signū q̄ nichil habet ibi. nisi post x̄pm ⁊ a x̄po.

Capitulū. vij. de simbolo ⁊ eius expositōe:

Quia iuxta sententiā apostoli. sine fide est impossibi
le placere deo. ad hebre. xj. Nullus enim saluari pot
nisi opa ei⁹ placeat deo. idcirco fides necessaria ē ad
salutē. quare de ipso simbolo in quo fides nostra continetur
aliqua sūt dicēda. Et primo quare fides nobis necessaria ē
Secūdo de simbolo unde dicatur. ⁊ de ei⁹ ordine ad enāge/
liam. Tercio de triplici simbolo ⁊ quare varijs rēporibus
⁊ modis decantetur. Quarto de articulis fidei i simbolo cō
tētis. ⁊ quid de articulis sit dicendū. Quinto quib⁹ dieb⁹
symbolū in missa debeat decātarī. Sexto de eius expositiōe
Quantū ad primū dubiū ē dicendū. q̄ fides est nobis neces
saria propter quatuor bona que in nobis opatur. Primum
quia p̄ fidē aia deo cōiungitur. Nam aia xp̄iana p̄ fidem fa
cit quasi quoddā matrimoniū cū deo. vñ osee. ij. di. Spon/
sabo te michi in fide. Et inde est. q̄ homo cū primo bap
tizatur cōfiteretur fidem. cū dicitur ei. Credis in deū. Bap
tizatus enī sine fide nichil prodest. Ideo dñs dixit. Marci. vlt
Qui crediderit ⁊ baptizatus fuerit saluus erit: Secūda ē
quia ex fide nobis vita eterna inchoatur. quia vita eterna
nichil est nisi cognoscere deū. Sñ iohā. xvij. dicitur. Hec ē
vita eterna vt agnoscāt te solū verū deū. ⁊ quē misisti ihe/
sū x̄pm. Et hec cognitio incipit in nobis hic p̄ fidem. sed p̄
ficietur in vita futura ⁊ eterna. vbi cognoscemus eū sicuti
est. j. iohā. iij. Et ideo ad hebre. iij. dicitur. q̄ fides est sub/
stantia sperandaz rez. Tercia quod operatur in nobis est.
quia per fidē presēs vita dirigitur. Nam ad hoc q̄ homo be
ne viuat: oportet q̄ sciat necessaria ad bene viuendū. Fi
des autē docet oia necessaria ad bene viuendū. Ipsa enī docet
q̄ est vnus deus. q̄ est retributor bonoz ⁊ punitor maloz
⁊ q̄ est alia vita preter istā. Et huiusmōi quibus allīcīmur
ad bene operandū ⁊ ad malū vitādū. abac. ij. Quartū quod
in nobis operatur est. quia per fidem vincim⁹ temptatiōes

De fide p̄p̄

ad hebre. xj. Sancti p̄ fidem vicerunt regna. Et hoc patet
quia ois tēptatio vel est a dyabolo vel a mūdo vel a carne
Si a dyabolo qui temptat vt non obedias deo. nec te subici
as ei. ista temptatio remouetur per fidē. Nam p̄ fidē cogno
scimus q̄ deus est dñs omniū. ⁊ q̄ ei est obediendū. ideo di
xit petrus. Aduersarius vester dyabolus tanq̄ leo rugiens
circuit querēs quē deuoret. cui resistite fortes in fide. j. p. v
Si autē tēptatio est a mūdo qui tēptat allīcīendo in p̄speris
vel terzēdo in aduersis. ista tēptatio remouetur p̄ fidē. que
facit nos credere aliam vitā meliorē q̄ istā. ideo despici⁹
prospera. ⁊ nō formidamus aduersa. j. iohā. v. Hec ē victo
ria que vincit mūdū fides nostra. Quia ipsa docet nos cre
dere bona maiora. s. paradisi. ⁊ mala peiora. s. inferni. Si
vero temptatio est a carne q̄ nos inducit in tēptatiōes ⁊ de
lectatiōes momētaneas presētis vite. Hec etiaz remouetur
per fidem que ostendit nobis q̄ si istis adheremus indebite q̄
tunc p̄demus eterna. quia vt ait apostolus. Si secūda car
nem vixeritis moriemini. ad ro. vij. Ideo ad ephe. vj. dicit
tur. In omni⁹ sumētes sentū fidei. in quo possitis oia tela
ignea nequissimi hostis extinguere. Et sic patet quomodo
multum vtile est fidem habere. Quantū ad secundum de
ordine. s. quare post euangeliū sequitur symbolū. Rūdetur
vno modō q̄ hoc fit in signū q̄ hīs que dicuntur in enāge
lio debeat fides adhiberi. ⁊ credere debemus p̄dicationibus
quas audiuimus in euangelio. vt ait apostolus ad ro. x. Fi
des est ex auditu. auditus autē p̄ verbū dei. Vel ideo q̄ s̄m
apostolū ibidē. corde creditur ad iusticiā. ore autē fit confes
sio ad salutē. Et igitur ecclesia ostendat. q̄ euangeliū verbū
corde recepit. mox symbolū fidei ore decantat. Symbolum
igitur post euangeliū. ostendit fidem que cōsecuta ē p̄ x̄pi p̄
dicationem. Nam teste iohāne euangelista. hec eo loquente
multi crediderūt in eum. Quare autē sacerdos ipsū incipit
⁊ chorus prosequitur. ratio est quia fides a x̄po nobis reue
latur. In signū ergo hui⁹ q̄ significet q̄ omne bonū a x̄po
procedat. ideo sacerdos inchoat. Nam omne datū optimū
⁊ omne donū perfectū de sursum est descendens a patre lumi
nū. Iacobi. j. Symbolū autem proprie dicitur collectio
multoz sermonū vel etiā pecuniaz. Et dicitur a similes

10

te et collectione. Unde symbolizare dicuntur aliqui: quando ex pluribus partibus faciunt unum continuu. Secundum autem theologos, rationabiliter symboli collectio dicitur. Nam quatuor collectionibus nomen symboli imponitur. Primum a collectione multorum hominum in unam fidem. Secundo ex collectione predicantium fidei. Omnes enim apostoli collecti, hanc fidei regulam tradiderunt. Dicitur enim in inno. Postquam apostoli spiritum sanctum acceperunt, cum iam foret ad predicandum evangelium profecturi conferentes in unum duodecim articulos fidei statuerunt, ut sicut omnes in una fide erant concordantes, sic unam fidem omnes concorditer predicarent. Et ideo symbolorum componentes quilibet ipsorum holum, id est particulam unam adiecit, ut infra patebit, et sic duodecim articulos secundum duodecim apostolos dicitur continere. Tercio quia ex diversis locis sacre scripture ea que credenda sunt ibi colliguntur et ibi in promptu habentur. Nam cum fidei veritas in sacra scriptura continetur in pluribus locis longum studium requireret ad colligendam summam veritatem fidei nostre, necesse fuit ut in una summa colligeretur, ut sic collecta omnibus proponeretur ad credendum, ne fides simplicium per hereticos: scripturas suis glossis depravantes corrumpere, et ut sic facilior cognitio credentibus haberetur. Quarto suppositum nomen a collectione, quia omnia beneficia nobis divinitus collata ibi colliguntur. Sed diceres quod articuli fidei non deberent colligi in symbolo, eo quod tota fides specialiter per sacra scriptura instruitur, sic ergo superfluum fuit articulos in symbolo componere. Respondetur ut aliquantulum tactum est quod oportuit ea que in diversis locis sacre scripture tacta sunt colligi in unum locum, ut fides magis in promptu haberetur. Veritas namque fidei: diffusa in sacra scriptura continetur in pluribus librorum locis: et longum studium requireretur ad legendam singillatim veritatem fidei, necesse igitur fuit in unum colligere: ut sic collecta omnibus proponeretur clare, ne fides simplicium corrumpere per hereticos: depravantes suis glossis sacras scripturas. Quantum ad tertium est sciendum quod tria sunt symbola unum apostolorum, scilicet credo in deum. Secundum niceni concilii quod dicitur diebus dominicis post evangelium, scilicet credo in unum deum. Tertium athanasii, scilicet quicumque vult salvus esse etc. Hec enim symbola facta sunt diversis temporibus. Symbolum enim apostolorum factum

1224
fuit tempore veritatis nondum provalere, ideo dicitur submissa voce in prima et in completorio, nondum sole perfecte lucere. Symbolum enim grece, latine significat indicium, quia regulam fidei plene indicat et perfecte. Secundum alios vero, dicitur collectio propter causas prius tactas. Symbolum autem nicenum quod secundum Inno, vocatur constantinopolitanum, factum fuit tempore veritatis iam publicate contra aliquos hereticos insurgentes contra fidem, ideo solenniter in missa post evangelium decantatur. Symbolum autem athanasii, factum fuit tempore veritatis concussis per hereticos, in quo tamen veritas prevaluit, propter quod mane iam pulsas tenebris recitatur. Illud tamen magis per modum doctrine traditur quam per modum symboli. Et in his tribus symbolis eadem veritas continetur, sed tamen magis clare in uno quam in alio. Symbolum apostolorum editum fuit ad proponendam fidei doctrinam, ideo dicitur quotidie in prima et in completorio: quasi in principio diei et noctis, in signum huius quod omnis nostra operatio a fide debet sumere initium: et in fide terminari. Etiam quia per fidem tam in prosperis quam in adversis que per diem et noctem designantur peragimur. Etiam symbolum apostolorum dicitur in prima sub silentio: quia in primitiva ecclesia viguit persecutio christianorum, et sic christus occulte colebatur. Similiter in completorio, quia in fine mundi fides etiam patitur persecutionem maiorem ab antichristo: quam prius unquam fuit passa. Tunc enim erit tanta tribulatio: qualis ante non fuit, et tunc propter metum antichristi, fideles confugiet ad antea deserti. Etiam ex hoc, ut si homo ista die moreretur: quod inveniretur in fide catholica decessisse. Secundum symbolum, scilicet nicenum non singulis diebus dicitur, sed in istis in quibus homines maxime ad ecclesiam venire consueverunt, et in quibus aliqua solennizatio facta est, in his que ad articulos fidei pertinent. Et editum est quasi ad manifestationem fidei, et ad elucidandam et defendendam ipsam. Sed de symbolo proponitur ut regula fidei cuius actus est assentire, sed dicitur aug. in epistola ad iherosolimitanos, quod solis apostolis et prophetis est honor exhibendus, ut quecumque dixerint vera esse credatur, ergo post symbolum apostolorum: non debuerunt fieri alia symbola, nec alijs viderentur assentiendum. Respondetur quod patres qui alia symbola post apostolos ediderunt: nichil de suis apposuerunt: sed ex sacris scripturis ea que

addiderunt acceperunt. Et quia quedam difficilia in symbolo apostolorum continentur. ideo ad eorum explanationem editus est symbolus nicenus. quod diffusius seu clarius fidem quo ad aliquos articulos persequitur. Et quia quedam in istis symbolis continebantur implicite. que oportuit propter insurgentes hereses explicari. ideo additus est symbolus athanasij patriarche alexandrinus qui sufficienter contra hereticos se opposuit. Quantum ad quartum est sciendum. quod articulus duobus modis dicitur. Uno modo. omne illud quod artat nos est fides. et isto modo deum esse unum est articulus. quia quantumvis alio modo hoc scire possumus. scilicet per scientiam. tamen etiam per fidem artamur ad hoc credendum. Alio modo. omne illud quod artat nos. sola fide dicitur articulus. et isto modo articulus dicitur illud quod excedit rationem naturalem. ut deum esse trinum in personis et unum in essentia. et filium dei incarnari. et sic de alijs. Et isti proprie et stricte dicuntur articuli fidei. Et diffinitur sic secundum richardum. de sacro viro. Articulus est indivisibilis veritas de deo. artans nos ad credendum. Et talis veritas dicitur articulus: ad similitudinem in rebus naturalibus. In quibus articulus vocatur organum: quod non est divisibile in plura alia membra. Quod autem est divisibile in plura: non est articulus sicut manus que in plures digitos dividi potest non dicitur articulus. sed solum pars eius dicitur articulus. Similiter veritas fidei que non dividitur in plures difficultates speciales dicitur articulus. quod autem dicitur artans nos ad credendum: intelligendum est de artatione non coactionis. quia nullus credit nisi volens. sed de artatione supplementationis. scilicet si volumus salvari artamur ad credendum. quia qui non crediderit condemnabitur. **Marci vi.** Vel potest dici. quod artat nos necessitate finis. quia sine fide articuloz non potest esse salus. Articuli autem fidei dupliciter distinguuntur. Uno modo quantum ad ipsa credibilia: et sic sunt quatuordecim. Alio modo quantum ad ipsos qui articulos distinxerunt. et sic sunt. xij. secundum numerum xij. apostolorum. Et sufficientia sic sumitur. Omnis articulus fidei est veritas de deo. Aut ergo est de ipso deo tantum: aut de deo ratione humane nature assumpte. Si primo modo: hoc contingit esse tripliciter. quia autem est de deo ratione nature. aut ratione persone. aut ratione effectus proprii. Si ratione nature. sic habemus pri-

ma articulum. scilicet. credo in deum. Si ratione persone. hoc est tripliciter autem ratione patris. aut filij. aut spiritus sancti. Si primum. sic habemus secundum articulum. scilicet. patrem omnipotentem. Si secundum. sic habemus tertium. scilicet. et in ihesum christum filium eius. Si tertium. sic habemus quartum. scilicet. credo in spiritum sanctum. Si autem est ratione effectus. hoc est dupliciter. Aut pertinet ad conditionem nature. et sic habemus quintum. scilicet. creatorem celi et terre. aut ad donum gratie: et sic habemus sextum. scilicet. sanctam ecclesiam catholicam. sanctorum communionem. remissionem peccatorum. Et effectus gratie constituitur in duobus scilicet in consecutione boni. et remissione mali. Nam due sunt pres nostre iustificationis. scilicet. declinare a malo. et facere bonum. Aut talis effectus refertur ad donum glorie. et sic habemus septimum. scilicet. carnis resurrectionem. Quidam tamen hos tres articulos distinguunt quia opus creationis includunt in primo articulo. quia pertinet ad unitatem essentie. Et ultimum opus dividunt in duos articulos. dicentes unam esse carnis resurrectionem. et secundum dicunt esse vitam eternam. Sed prima distinctio videtur esse melior quo ad secundam partem. quia completio vite eterne et glorie: causat conjunctionem corporis et anime. Si vero pertinet ad deum ratione nature humane assumpte. sic iterum sunt septem. Primus pertinet ad conceptionem. Secundus ad natiuitatem. Tertius ad passionem. Quartus ad descensum ad inferos. Quintus ad resurrectionem. Sextus ad ascensionem. Septimus ad adventum christi ad iudicium. Et quia pater non est missus sicut alie persone. ideo propter effectum missionis plures articuli eius appropriantur patri. Et nota quod fides de corpore christi. de sacramentis. de clavibus. de omnibus huiusmodi. includuntur in articulo qui est de effectu gratie. scilicet. in isto. sanctam ecclesiam catholicam. Et ideo in symbolo niceno additus est confiteor unum baptismum. Alij dicunt. quod fides sacramentorum reducitur ad passionem christi. eo quod passio christi omnibus sacramentis tribuit efficaciam. Horum autem articuloz tres: in unum petrus est complexus. scilicet. credo in unum deum. patrem omnipotentem factorem celi et terre. visibilia omnium et invisibilia: visusque ibi. et in ihesum christum. Et talis articulus competit petro. quia sicut pater est fons divinitatis. sic petrus est caput apostolorum. Et hoc prout iere. dicens. Patrem invocabitis qui fecit terram: et condidit celos. Et gen. i. In principio creavit deus celum et terram. Secundum articulum. Et in ihesum christum filium

eius unicum dominum nostrum. Composuit andreas. Et illud predicavit
david dicens. Dominus dixit ad me: filius meus es tu. ps. ij. Ter-
cium. s. qui conceptus est de spiritu sancto. natus ex maria virgine.
composuit iohannes. Et hoc predicavit isa. Ecce virgo concipiet
et pariet filium: et vocabitur nomen eius emmanuel. Isaie. ix.
Quartum. s. passus sub poncio pilato. crucifixus. mortuus. et
sepultus. posuit iacob minor. Et hoc predicavit zacharias.
Aspicient ad me quem crucifixerunt. Quintum. s. descendit ad i-
feros: tertia die resurrexit a mortuis. posuit philippus. Et
illud predicavit erat osee. xij. **D** mors. ero mors tua morsus
tuus ero inferne. Et notanter dicit morsus. quia partem tu-
lit et partem maiorem dimisit sibi. Sextum. s. ascendit ad celos se-
det ad dexteram patris. posuit iacob maior. et hoc predicavit
amos. ix. Qui edificat ascensionem suam in celum. Septimum. s.
inde venturus est iudicare vivos et mortuos. posuit thomas
Et illud predicavit sophonias. ij. ca. **E**xpecta me dixit dominus in
futurum quia iudicium meum est. et congregabo gentes et colligabo reg-
na. Octavum. s. credo in spiritum sanctum. posuit bartholomeus. Et
hoc predicatum est iobelis. ij. ca. **E**ffundam spiritum meum super omnes
carnes. Nonum. s. sanctam ecclesiam catholicam: sanctorum communione
posuit matheus. et hoc predicavit micheas. Invocebunt omnes
dei: et serviunt ei. Decimum. s. remissionem peccatorum. posuit symon. et il-
lud predicavit ps. Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis ps.
cxij. Undecimum. s. carnis resurrectionem. posuit thadeus. et il-
lud predicavit Job ix. ca. Scio quod redemptor meus vivit et c.
Duodecimum scilicet vitam eternam. composuit mathias. Et propheti-
zatum fuit danie. vij. ubi dicitur. **E**nigilabunt hi in vitam eter-
nam: alij in obprobrium ut videant semper. Et dicitur pariter quod
paulus et barnabas qui nunc apostoli nominantur: nichil in symbo-
lo posuerunt. quia non continentur in illo numero duodenario.
et post missionem duodecim apostolorum ad predicandum sunt electi.
Quantum ad quintum. s. in quibus diebus debeat decantari. De
hoc Innocentius dicit: quod symbolum tantum in his festivitibus
debet decantari ad missam. de quibus fit aliqua mentio in sym-
bolo. videlicet omnibus diebus dominicis in die natalis domini. cir-
cuncisionis. et epiphanie. in cena domini. pasce. ascensionis domini:
penthecostes. in omnibus festivitibus sancte marie. cru-
cis. angelorum. apostolorum. dedicationis ecclesiarum. omnium sanctorum

lxxx
in festis patronorum. infra octavam natalis domini. excepta innocen-
tium. In octava innocentium licite cantatur. quia talis octava signi-
ficat futuram resurrectionem. Infra octavas episcopi. pasce. as-
censionis. penthecostes. per octavas petri et pauli. et beate virginis
unde licet in festivitate iohannis baptiste et sancti laurentii cre-
do decantari non debeat. Tamen in octava iohannis baptiste et
sancti laurentii symbolum potest decantari. ex quo octava
iohannis baptiste venit infra octavam apostolorum petri et pau-
li in qua prefatio de apostolis canitur. sed octava laurentii ve-
nit infra octavam assumptionis beate virginis in qua canitur
prefatio de beata virgine. Horum omnium festorum commemoratio fit in
symbolo. quorundam tamen obscure ut episcopi quod est festum baptis-
mi. De quo in symbolo. **C**onfiteor unum baptismum. **E**ne domini.
quod est solennitas eucharistie. ad quam respicit illud. sanctorum commu-
nionem Angelorum. quod nomine celi debet intelligi commemoratio fit
cum dicitur **F**actorum celi et terre. scilicet illud. In principio creavit
deus celi et terram. id est naturam angelicam et humanam. Atque isto
non obstante. videtur quibusdam in festo angelorum symbolum non esse ca-
tendum. eo quod angeli nunquam habuerunt fidem. scilicet spiritum. non credentes sed
agnoscentes seu scientes. **E**ccliesiarum dedicationes respicit illud
sanctam ecclesiam catholicam. **P**assionis et sepulture articuli quibus
in symbolo continentur. tamen in commemoratione ipsorum symbolum non ca-
tatur quia istorum dierum officium regulam non sectatur. **P**enthecostes tangit
sibi et in scripturis. verum. **P**rima canit feria. scilicet credo simul in-
tra. **C**ruce et terribilis christus cum virgine marie. **D**es sancti. lucas
patronus cum duodenis. **S**ed tamen cathedra demas. olcique iohannem
Si dat octavas credo cantaturque per illas. **N**on. hinc hoc mis-
sabel. nec hoc baptista iohannes. **M**artir confessor. nec virgo re-
tinet illud. **M**agdalena canitur. luce marci que negat. **Q**uidam
tamen canit credo in diebus luce et marci. eo quod doctrina eorum ec-
clesia est corroborata. scilicet illud. et una sanctam ecclesiam catholi-
cam. **A**lij vero dicunt quod non. quia non fuerunt apostoli. **R**ationale tamen so-
nat quod rationabilis in die iohannis baptiste symbolum possit decanta-
ri. eo quod iohannes plusquam prophetas fuit. **D**e prophetis autem talis fit
mentio in symbolo cum dicitur. quod locutus est per prophetas. **Q**uatum ad
ultimum. scilicet de expositione symboli est sciendum quod symbolum nicenum
quod in missa cantatur dividitur in duodecim partes. scilicet duodecim fi-
dei articulos. **P**rima pars est de unitate essentie deitatis. et de

persona patris specialis. Secunda pars est de persona filii. et incipit
ibi. et in unum deum. Tercia pars de incarnatione et nativitate christi
qui propter nos homines. Quarta de passione et sepultura christi. ibi cruci-
fixus etiam pro nobis. Quinta de resurrectione. ibi et resurrexit
tertia die. Sexta de ascensione. ibi et ascendit in celum. Septima
de adventu ad iudicium. ibi et iterum venturus est cum gloria iudi-
care. Octava de persona spiritus sancti. ibi et in spiritum sanctum deum.
Nonna de ecclesia catholica. ibi et unam sanctam catholicam. De-
cima de baptismo. ibi confiteor unum baptismum. Undecima de
resurrectione novissima. ibi et expecto resurrectionem. Duodecima
de vita eterna. ibi et vitam venturi seculi. Alii potest dividi. ita
quod primo ponunt quodammodo quod pertinet ad essentiam unitatem. secundo quod per-
tinet ad personam trinitatem. ibi patrem omnipotentem. Quatum ad esse-
ntiam unitatem dicitur hic. credo in deum. Ibi nota. differentia est inter
credere deum. et credere deo. et credere in deum. Credere deum. est
credere deum esse/seu quod ipse deus sit. et hoc demones faciunt.
Sicut quod dicitur in canonica iacobi. c. ij. Demones credunt et con-
tremiscunt. Sed credere deo est credere vera esse quod deus loquitur
et sic mali etiam credunt. Sed credere in deum est credendo deum
amare. et per amorem ei adherere. quod soli boni faciunt. ergo qui
dicit se credere in deum mentis si non diligit ipsum. Et dicitur no-
tate in unum. quod additum fuit per ecclesiam ad symbolum apostolorum
ad corrigendum errorem quorundam hereticorum. qui sicut tres in tri-
nitate personas ita quoque tres asserunt esse deos. Contra quos
dicitur ventro. vi. Audi israel. deus deus unus est. Et innuit
etiam in hoc unitas essentiae divinitatis. contra quod errant ariani.
qui diversas in trinitate substantias asserunt. contra illud est
quod dominus dicit. ego et pater unum sumus. Sequitur patrem omni-
potentem ubi ponunt ea quae pertinent ad personam trinitatem. Et dividit in
tres partes. quia primo ponunt illa quae pertinent ad personam patris
Secundo quae pertinent ad personam filii. ibi et in unum deum ibi et spiritus
Tercio quae pertinent ad spiritum sanctum. ibi et in spiritum sanctum deum. Pri-
ma adhuc in duas. quia primo ponit quod pertinet ad patrem
in se. Secundo quod pertinet ad ipsum per respectum ad creaturas.
ibi factorum celi. Ex illis ergo particulis colligitur. quod tres sunt per-
sone in divinitate. Contra quod errant sabelliani. qui asserunt unam
personam patris et filii et spiritus sancti. hanc personam distinctam inquit
psalmista cum dicit. Benedicat nos deus. deus noster et benedicat

2001
nos deus. Dicit primo benedicat nos deus supple patrem. et subiungit
deus noster scilicet deus filius qui signanter dicit noster ratione assumptione
humanitatis quia caro et frat noster est. et addit benedicat nos de-
us supple spiritus sanctus. Et dicitur notate omnipotentem. quia omnia quae vult
potest eo quod non est impossibile apud deum omne verbum. luce. i. Contra
hoc errant philo gentiles ut aristotiles et sui sequaces negantes
deum esse infiniti vigoris. Et quod non possit aliquid producere ex ni-
chilo. Secundo dicitur factorum celi et terre per hoc confidunt here-
tici qui aliam celi aliam terre asserunt creatorem. unum corporalem ali-
um spiritalem. Contra quos moyses dicit gen. i. In principio
creavit deus celum et terram. Et iohannis. i. Omnia per ipsum facta
sunt. Et specialiter archimachiaci et menadrini. qui unitatem
trinitatis mundialis opera angelorum esse defendunt. Contra quos di-
citur in ps. In initio tu domine terram fundasti et opera manuum tuarum sunt
celi. Et subdit. et invisibilia omnium. contra errorem manicheorum.
qui spiritualia dicunt esse creata a bono primo principio. et cor-
poralia seu temporalia dicunt esse creata a malo principio. Con-
futat in hoc etiam error alicene. qui sicut recitat auctoris com-
mentator super. xij. methaphi. voluit. quod prima intelligentia crea-
ret secundam. et secundam tertiam. et sic deinceps. Sequitur. et in unum
deum ibi et spiritum. ubi ponunt ea quae pertinent ad personam filii. Et
dividit in duas partes: quia primo ponunt ea quae pertinent ad
filium divinitatem. Secundo ea quae pertinent ad filium humanitatem
Ibi. Qui propter nos homines. Quantum ad divinitatem dicit.
Et in unum deum. Ibi exprimit secundus fidei articulus qui est
de media persona in trinitate. scilicet ihesus qui interpretatur salva-
tor. matth. i. Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum
Et est christus qui interpretatur unctus. Ipse enim est unctus oleo. leri-
cic per consortibus suis ps. xliij. Et est filius dei patris sicut il-
lud david ps. ij. Filius meus es tu. ego hodie genui te. Et est
dominus noster. quia nos creavit. et nos suo sanguine lavit. apoc. i.
Ad quem dominus deus pater sic loquitur ps. cix. dixit dominus domino meo
sede a dextris meis. Ibi est filius unigenitus. quia in divinitate non
sunt plures filii sicut generatores. et ergo dicit in unum quod est contra
dicentes quod christus erat duplex persona. cum tamen athanasius dicat. quod si-
cut anima rationalis et caro unus est homo. Ita deus et homo unus est christus et
dicit dominus. contra illos qui dixerunt christum esse purum hominem. quia divina
ratio ad divinitatem pertinet. Sequitur filium dei unigenitum. Quod est

cōtra iudeos negātes eū esse saluatoreē ⁊ filiū dei. Et etiaꝫ
cōtra illos qui dixerūt eū nō emanasse p̄ modū origis a pa
tre. ⁊ addit vnigenitū. quod ē cōtra sōtinū. q̄ dixit xpm̄ nō
esse filiū dei aliter q̄ sicut alij boni viri q̄ sūt filij dei p̄ adop
tionē. ⁊ etiā cōtra manicheos q̄ posuerūt plures filios i di
uinis. Sequitur ⁊ ex patre natū ante oīa secula. xps̄ enim
filius dei ex patre est genitus. ⁊ est filius s̄m̄ generatōnez
⁊ p̄cipatōez essentie. Cōtra quod crediderūt bonifaci ⁊ bo
nifaci. qui xpm̄ filiū dei adoptiuū ⁊ nō p̄p̄tū asserūt. Et ē
genitus filiū dei ex patre an̄ oīa secula. Quod dicit p̄p̄ ar/
rianos. qui dicūt filiū dei nō esse coeternū patri. sic arguē/
tes. si genit⁹ ē a patre ergo posterior ē patre. Contra quos
ait beatus aug. vi. de tri. Stati cū ignis est nascit eis splē
dor. ⁊ tñ splēdor ignis nō ē posterior igne. ⁊ dato p̄ possibi
li q̄ ignis fuisset ab eterno. etiā splēdor eius fuisset ab eter
no. Et si pes ab eterno sterisset in puluere tūc etiam vesti/
gium pedis fuisset ab eterno. Quis tñ vestigiū haberet esse
a pede. Sic ⁊ in diuinis quīs fili⁹ sit genitus a patre. tñ e
que bñ ē coetern⁹ patri. Sequitur deū de deo. hoc dicit cō/
tra hereticos. q̄ xpm̄ tātū hoīem asserēbāt sicut carpocrisi
ani. ⁊ cōtra alios q̄ arguēbāt. Si genit⁹ ē tūc creatura ē ⁊
nō de⁹. Et addit lumen de lumine. ad ostēdendū filiū esse ge
nitū a patre sine substātie paterne dimīnutōe. Patet. n. ge
neratō filiū totā substātiā sibi dedit sine dimīnutōe sine di
uisione. ⁊ tñ totā substātiā sibi retinuit sine dimīnutōe si
cut lumen a lumine ascēditur absq̄ alteri⁹ lumis defectu ⁊
subiūgit deū verū de deo vero. Quia sine alteratōe sine trās
mutatōe ac sine fictōe ver⁹ deus de vero deo nascit. ⁊ q̄ ar
tius dixit ip̄m̄ esse factū sicut aliā creaturā. cōtra hoc addi
tur. Genitū nō factū. Itē q̄ dixit q̄ nō sit vna natura cum
patre. ideo addit cōsubstātiāle patri. id ē vni⁹ substātie seu
essentie cū patre. ⁊ subiūgitur. p̄ quē oīa facta sunt. Juxta
illud jobāis. i. Om̄ia per ip̄m̄ facta sūt. Quod ē cōtra illos q̄
nō posuerūt eū esse creatorē. Sic ergo patet q̄ credere de/
bem⁹. q̄ xps̄ sit vnigenit⁹ ⁊ verus dei fili⁹. ⁊ q̄ fuit cū pa
tre eternaliter ⁊ vni⁹ nature ⁊ substātie cū patre. alia tñ p̄so
na a patre. Sequit⁹ q̄ p̄pter nos homines. Illa ē tertia p̄ri
cula in qua ponunt p̄tinentia ad humanitatē xpi. vbi quoz

622
declarant. P̄mo incarnatōis misterii. cū dicit q̄ p̄pter nos
hoīes ⁊c. Secūdo passio ibi crucifixus. Tercio resurrectio.
ibi ⁊ resurrexit. Quarto ascēsiō. ibi Ascendit in celū. Qui
to adp̄tū ad iudiciū. ibi ⁊ iterū venturus est cum gloria
P̄mo igitur agit de incarnatōe xpi. vbi quatuor rāgie con
currentia ad incarnationē. P̄mo causā finalē. ⁊ hāc dupli
cem. q̄ p̄pter nos hoīes ⁊ p̄pter nostrā salutē. Secūdo po
nit modū ⁊ formā. ibi descendit de celis. Tercio ponit cāz
efficientē. ibi de sp̄s̄ancto. Quarto ponit cām materialē.
ibi ex maria virgine. Sequitur ⁊ hō factus ē. supple nō cōfu
sione substātie aut trāsmutatōe. s̄z humanitatē assumendo
ad vnitātē p̄sone. ⁊ ideo credere debem⁹ nō solū xpm̄ filiū
dei ymo ei⁹ incarnatōez. vñ ⁊ jobāes postq̄ dixerat de verbo
dei multa subtilia ⁊ ardua cōsequēter insinuat nobis ei⁹ in
carnatōez dicēs. Et verbū caro factū ē ⁊ habitauit i nobis
Dicit ergo q̄ ip̄e fili⁹ dei vnigenit⁹ p̄pter nrām salutē descē
dit de celis. vñ jobāis. iij. dicit. Sic de⁹ dilexit mūdū. vt fi
liū suū vnigenitū daret. Et aug. dicit. Si de⁹ peccōres nō
dilexisset de celis ad liberatōē eos nō descēdisset. De isto des
cēsu dicit i ps. Inclinauit celos ⁊ descēdit. Istū descēsu sus
piratō petiit ysa. xliij. c. dicēs. Strinā dirupes celos ⁊ descē
deres. Et incarnat⁹ ē de sp̄s̄ancto. iuxta illud luce. i. Sp̄s
sc̄us supueniet in te. ⁊ virtus altissimi obūbrabit tibi. Et
licet tota trinitas fuerit incarnatōz opata attribuit tñ spe
cialiter sp̄s̄ancto. q̄ incarnatōis ē opus caritatis ⁊ donū lar
gitatis. Et q̄ sp̄s̄anctus ē donū ⁊ amor. nex⁹ patris ⁊ fi
lij. ideo sibi attribuit. Et nota ly de quoz significat causāz
materialē vt ibi xps̄ natus est de virgine. Quādoq̄z circūstā
tiā cause efficiētis. vt hic ⁊ incarnatus ē de sp̄s̄ancto. Quā
doq̄z ydempritatē substantie. vt cū dicit deū de deo. Quādo
q̄z trāsustātiatōez. vt cū dicit corp⁹ xpi sit de pane. Sub
dit Et maria virgine hoc ē cōtra valērianos. qui dixerūt
xpm̄ nichil corpis ex maria virgine sūpsisse. s̄z tanq̄ p̄ fistu
lā trāsmississe. Etiā est cōtra illos qui dixerūt q̄ brā virgo
postea plures genuit filios. ⁊ ideo sp̄s̄ancti iformatōe devo
tio vulgaritū dicit. ex maria p̄petua virgine vbi nos dicim⁹
ex maria virgine. ⁊ implicite itelligim⁹ vgis p̄petuitatē ⁊ hoc
p̄phetizauit ysa. dicēs. Ecce virgo cōcipiet ⁊ p̄iet filiū ysa.

vñ. Erubescat ergo infelix indens. q̄ dicit xpm̄ ex ioseph se-
mine esse natū. Et q̄ artz̄ 1 appollinaris dicunt. q̄ licet
xps̄ fuit verbū dei 1 virginis fili⁹. nō tñ habuit verā aiā
s̄ loco aīe fuit in eo diuinitas. quod ē cōtra euāgelij. mat.
xxvi. Tristis ē aīa mea vsq̄ ad mortē. Et ad hoc destrue/
dū addit. 1 hō factus est. hō enī ex corpore 1 aīa ex necessi/
ta te cōstituit. Idē etiā ē cōtra manicheos q̄ dicūt xpm̄ non
assūpsisse carnē verā sed fantastica. Et hoc est falsū. q̄ nō
debet doctorē veritatis aliquā habere falsitatē. Propt̄ hoc
dixit discipulis luce. xxij. Palpate 1 videte manus meas 1
pedes meos q̄ spūs carnē 1 ossa nō habet. Et qñ hoc can/
tat. tūc genus flectunt a populo ob reuerentiā dñice intar/
natis. 1 cū dicit crucifix⁹ etiā p nobis. tūc cū pollice crux
format. 1 osculat altare ob reuerentiā passionis dñice. Et
in hoc articulo de passione xpī quatuor tāgunt ex pte passi/
onis. Primo tāgit passionis actū cū dicit. crucifixus id est
cruci affixus. hoc dicit cōtra basilianos q̄ xps̄. passū abne/
gant. Et cōtra manicheos qui sicut dicūt xps̄ habuisse cor/
pus fantastici. ita passionē verā nō habuisse. Contra quos
dicit in psal. xxi. Foderūt manus meas 1 pedes meos. Et
ysa. liij. Scire lāguores nostros ipe portauit. Secūdo tāgit
passionis obiectū sicut illos p quos ē passus. cū dicitur etiā
p nobis. vñ ad philip. ij. dicitur xps̄ semel mortu⁹ ē p pec/
catis nostris. 1 ysa. liij. Ipe vulnerat⁹ ē ppter iniquitates
nostras. Tercio describit tps̄ passionis. cū dicitur sub pō/
cio pilato. Crucifix⁹ ē enī tpe pilati p̄sidis q̄ dicebant pō
ei⁹ a pōcia isrla i qua exulauit. Quarto ponit signū ibi pas/
sus 1 sepultus ē. 1 passus addit cōtra hereticos q̄ dicebant
q̄ xps̄ nō verē doluisset. nec passus fuisset nisi apparenter.
Cōtra quos ipa veritas ait. Tristis ē aīa mea vsq̄ ad mor/
tē mat. xxvi. vbi orauit patrē. Pater ignit si vis trāsset ca/
licē a me. Et factus est sudor ei⁹ sicut gutte sāguinis i ter/
ra decurrētis. luce. xxij. 1 dicit sepult⁹ ē. in quo sepulchro
licet fuerit corp⁹. aīa tñ fuit separata a corpore. q̄ ad infe/
ros descendit. sed diuinitas erat iūcta euz vtroq̄. q̄ qcquid
verbū dei semel assūpsit nūq̄ dimisit. ergo oportet nos cre/
dere 1 dicere nō solū filij incarnationē sed 1 passionē. Quia
s̄m gre. nichil nobis nasci p̄fuisset. si redemī nō assuisset. 1

in hoc symbolo a sāctis patrib⁹ dimissa ē hec clausula mor/
tuis est. q̄ nūq̄ fuit heresis cōtra hoc. De sepultura xpī di/
cit ysa. ix. Ipm̄ gētes dep̄cabunt. 1 sepulchrū eius erit glo/
riofū. Per hoc quod dicit. Ipm̄ gētes dep̄cabunt. tāgit ei⁹
diuinitas. q̄ solus de⁹ est adorād⁹. S̄ p hoc quod dicit. 1
erit sepulchrū eius gloriofū. tāgit eius humanitas. Et in
hebreo habet. 1 req̄es ei⁹ erit gloriofa. q̄ facta ē req̄es cor/
poris ei⁹ i sepulchro. 1 req̄es aīe ei⁹ gloriofa fuit in inferno.
S̄ req̄es vtriusq̄ scz corporis 1 aīe ieternū ē in celo. Req̄/
es corpis ei⁹ facta est gloriofa in sepulchro. q̄ corp⁹ ei⁹ in
sepulchro nō ē corruptū. iuxta illud psalmi. Quoniam nō de/
relinques aīaz meā in inferno. nec dabis sanctū tuum videre
corruptōez. Hoc danid de seipō nō potuit dicere. q̄ ipe vi/
dit corruptōez. Itē facta est req̄es aīe ei⁹ in inferno gloriofa
q̄ solus fuit inf̄ mortuos liber. vñ psalmista. vita mea in
inferno p̄p̄inabit. estimat⁹ sū cū descendētibus in lacū. fa/
ctus sū sicut hō sine adiutorio inf̄ mortuos liber. Descēdit
enī sicut hō i infernū. s̄ sol⁹ inf̄ mortuos fuit liber. q̄ mors
illū tenere nō potuit. Req̄es aīe 1 corpis simul jā ē in reg/
no celoz. Idcirco ex quo p sepulturā intelligit̄ req̄es xpī 1
q̄ aīa req̄escēte in inferno corp⁹ eius req̄erit i sepulchro. id
circo articulus de descēsu xpī ad inferos sub isto pōt cōpre/
hēdi. Sequit̄ articulus de resurrectione. vbi duo facit. primo
ponit resurrectionis actus. Secūdo resurrectionis tps̄. ibi ter/
cia die. Et ergo dixit. 1 resurrexit. supple p̄pria virtute. vñ
de se dicit i ps. Ego dormiui 1 soporatus sū 1 exurrexi Et
pater dicit ad filiū in ps. exurge glā mea. exurge psalteriuz
meū 1 citara. Filius respōdet. exurgā diliculo. Et nota li/
cet multos inuenimus resurrexisse. sicut lazari filiū vidue
filiū archimagoze. tñ xpī resurrectio ab istis differt. Prio/
rōne virtuositatis. q̄ p̄pria surrexit virtute johāis. i. Po/
testatē habeo ponēdi aīaz meā 1 itez assumēdi eā. Alij aut̄
xpī resurrexerūt virtute vel ad p̄ces ei⁹. Secūdo rōe vite 1
imortalitatis. q̄ alij resurrexerūt ad vitā mortālē. xps̄ aut̄
ad imortalē. vñ ad ro. vj. Christus resurgēs ex mortuis jaz
nō morit̄. Tercio rōe causalitatis. q̄ resurrectō sua ē causa
nostre resurrectionis. i. ad cor. xv. Si xps̄ resurrexit 1 nos re/
surgemus. Quarto rōne tēporis 1 punitatis. q̄ resurrectō

alioz defert vsqz in finē mudi. ipe aut die tertia resurrexit
et ascendit in celū. iste est articulus de ascensione. Ubi ostē/
dit primo actus virtuosus. qz ascendit in celū virtute ppria
Nemo enī ascendit in celū scz virtute ppria nisi filius hoīs
qui descendit de celo. jobānis. iij. Et actū. i. dicit. Et vidē/
tibus illis elenatus est in celū. Secūdo ostēdit situs glorio/
sus cū dicit. sedet ad dexterā patris. Quod nō ē intelligēdū
qsi pater habeat manū dexterā vel sinistrā. qz hec ē heresis
antropomorphanōrū. S3 qd p dexterā significat dictum est
in expositione gloria in excelsis. Et pōt hic sumi p equali/
tate. qz sicut sinistra in sacra scriptura sumit pro aduersis
et malis. ita dextera p bonis et prosperis. vnde sensus ē. se/
det ad dexteram patris id est eadem prosperitate est sibi si/
milis seu equalis. Contra hunc articulū errant celērian9
qui negat xpm scz in carne sedere ad dexterā patris. s3 dicit
qz eā exiit et in solē posuit. Cōtra quod dicit marci vltio.
Dñs qdē ih̄s postq locut9 est eis assumpt9 est in celū et se/
det ad dexterā patris. Et math. vj. Ammodo videbitis fili/
um hoīs sedentē a dextris virtutis dei. et veniētē in nubib9
celi. Ergo subdit. et iterū vētur9 ē iudicare. Ubi ponit qn
qz. Primo aduētū. cū dicit vētur9 est. Secūdo modum. sibi
cū gloria. luce. xxi. Tūc videbūt filiū hoīs cū potestate ma/
gna et maiestate. Tercio actū. cū dicit iudicare. vñ psal. Ju/
sticia et iudiciū pparatio sedis eius. Quarto obiectum qz vi/
uos et mortuos. Et de his dicitur actū. j. Viri galilei qd
statis aspiciētes in celū. hic ih̄s q assumpt9 est i celū a vo/
bis sic veniet. Et ecclesia canit. distria9 rediet abster oim
qui misis mō transijt. Sicut enī prim9 aduentus videlicet
in carne fuit cū humilitate. ita secūdos aduent9 ei9 videli/
cet ad iudiciū erit cum gloria et maiestate. Et licet iudicet
auctoritate diuinitatis. tñ iudicabit i humanitate. i qua in/
dicatus ē. Et qz iuste indicatus est. ideo iuste iudicabit vs/
nos et mortuos. p viuos itelligūtur boni ad regnū celoz p
destinati. s3 p mortuos itelligūtur isti q i peccato mortali
sine penitētia defuncti sūt. Quinto tāgit iudicis statū cū dicit
euj9 regni nō erit finis. vñ dan. vii. Potestas ei9 p̄as etna
et regnū ipi9 nō corrūpet. Et illud dicit cōtra luciferarios
hereticos. q dicit q post iudiciū fili9 dei regnabit mille au

nos. et postea regnū suū cessabit. et lucifer regnare incipiet.
Sequitur articulus de spū scto. in quo ponunt ea que pti/
nent ad psonā spū scti. q est tertia psona in diuinis. De q
dicit moyses. Spūs dñi ferebatur sup aquas. Ubi p̄io cō/
fitemur ei9 psonalē p̄rietatē: cū dicimus spū sctū. Se/
cundo ei9 imperiale potestatē: contra macedones: dicentes
spū sctū esse creaturā: cōtra quos dicitur. ij. ad cor. iij.
Spūs est de9. Et ideo cōtra hoc dicim9 hic dñm: quia licz
sūt multi alij spū scti. s. angeli: oēs tñ sūt administrato/
rū spūs. vt di. ad hebre. sed iste nō est mīster: nō ē seruus sed
dñs Tercio eius vitalē operationē vniificantē: et hoc est cō/
tra illos qui dicebāt q spū sctū solū purgaret mentē et nō
vniificaret Etiam dicitur ad differētā amoris nostri q nō
vniificat. Quarto tangit ei9 originalē p̄cessionē ibi. q ex pa/
tre filioz procedit. quod dicitur cōtra grecos: q dicūt spūz
solū pcedere a patre et nō ab vtroq Dicit tñ rōnale: q ipsi
greci se errasse videntes: quosdā p̄latos de suis ad generale
cōciliū lugdunēse. sub gregorio papa. x. celebratū: miserūt
q in dicto cōcilio nobis vidētib9 suo et oim p̄latoz et impa/
toz noie p̄fessi sūt. q spū sctū eternaliter a patre et filio nō
tanq ex duobus: sed tanq ex vno. nō duabus sed vnica spi/
ratioe procedit. p̄t in eiusdē gregoriū cōstitutōe cōtinetur
Quinto ponit eius cū patre et filio equalitatis p̄fectioez ibi
qui cū patre et filio simul adoratur. Hoc est cōtra illos qui
dicūt spū sctū esse nunciū seu famulū patris et filij. Et
in hoc innuitur: q spū sctū sit deus: cōtra macedones. q
negant spū sctū esse deum. Et subditur. et cōglorificat
cōtra donatistas. qui dicunt eū esse minozē patre et filio. et
sic nō est cōsubstantialis nec eiusdē nature. Contra quos di/
citur hic. Qui cū patre et filio simul adoratur et glorificat:
quod nō esset nisi esset eis cōsubstantialis et coequalis. Et
subditur. Qui locut9 est p prophetas. Contra errorē illorū
qui dicūt q prophete locuti sūt spū fantastico et quasi som/
niando. Contra quod dicitur. j. pe. j. q spū scto inspirante:
locuti sūt scti dei omēs. Et ratō dicit esse falsū. quia licz
prophete fuerūt in magna distātia ab inuicē: tamē vnus al/
teri in nullo cōtradixit Et p idēz destruitur error manichei
q dixit verus testamētū non esse de bono deo. Sequitur

articulus primus ad diuinitatē quo ad effectū gratie. et vnā
sanctā catholicā. Circa quod nota: quod sicut vidimus in cor
pore naturali bois: sic in mistico. i. in ecclesia. In homine
autē est vna aīa et vnū corpus: diuersa tamē membra: diuer
sa officia habētia. sed necessaria ad regimē et ad integritatē
corporis: sic est in ecclesia que est quasi vnū corp⁹ habēs di
uersa mēbra. Aīa autē q̄ hoc vniūficat ē spūsanctus. Et ideo
post fidē de spūsancto inuehitur. credo ecclesiā catholicā Et
sciendū quod ecclesia. i. cōgregatio fidelīū in qua quilibet bo
nus xpianus est sicut mēbr⁹: quatuor habet cōditiones. Pri
ma est quod ē vna. que habetur capti. vi. Vna est colūba mea
hec autē vnitas ex tribus causatur. Primo ex vnitate fidei
Dēs enī xpiani idē credūt corde: et ore cōfiteantur. Et ideo
apłs ad ephe. iij. dicit. Vnus de⁹ et vna fides vnū baptis
ma. Secundo ex vnitate spei. quia oēs firmati sūt in vna
spe pueniendi ad vitā eternā ad ephe. iij. Vnus spūs et vnū
corp⁹ in vna spe vocatiōis. Tercio ex vnitate caritatis q̄
omnes cōnectuntur in amore dei et ad inuicē in amore mu
tuo. Jobā. xvij. Dolo quod vnū sitis. sicut ego et pater vnū
sumus. Et hoc sequitur quod nullus debet velle abici vel cō
municari ab illa ecclesia quia nō est nisi vna in qua possu
mus saluari et nō extra. Sicut extra archā noe nullus fuit
saluus. Secūda cōditio est quod est sancta. Et ideo in simbolo
dicitur: sanctā rōe puritatis. vel sanctā. i. sanguine intinctā
Et hoc dicitur ad differentiā ecclesie vel cōgregationis ma
lignantīū. De qua ps. xv. Diuini ecclesiā malignantiū. Ter
cia ē quod dicit catholica. i. vniuersalis. a cathos grece. i. com
mune latine. Et dicitur vniuersalis primo quantū ad lo
cū quia per totū mundū Nam ecclesia ē congregatio fide
liū Fides autē p totū mundū est dispersa Tū marci. vii
Euntes in vniuersū mundū pdicare euāgelīū. Et hec ec
clesia habet tres ptes Vnā in celo aliā in terra terciā i pur
gatorio Secūdo dicitur vniuersalis quantū ad conditōes
boim. quia nullus abicitur. non dominus nec seruus. non
masculus nec femina. ad galla. iij. Tercio quantū ad tēpus
licet aliqui dixerūt quod ecclesia debet durare in eternū. Sed
hoc est falsū. quia ecclesia hec incepit ab abel. et durabit vsq̄
ad cōsumationē seculi. Quarta cōditio quod dicitur aplica. i.

lxxxv
firma. rōe doctrine apostolorū. quia p documēta aplica fide/
les in vnitate fidei sūt adunari. quia in omnē terraz exiuit
sonus eoz. ps. xvij. Et bene dicitur apostolica. i. firma q̄
firmā habet fūdamentū. i. xp̄m. s. ad cor. iij. Fūdamentū
aliud nemo potest ponere p̄ter illud quod positū est quod ē
xp̄s. Fūdamentū autē secundariū sūt. apostoli et eoz succes
sores. et ideo dicitur aplica. i. firma in apostolis fūdata. Tū
apoc. xxi. dicitur. quod ciuitas habebat. xij. fūdamenta. et erāt
inscripta noīa. xij. apostolorū. Et inde est quod ad designandū
firmitatē ecclesie. verter vocat⁹ est petrus. i. firmus. Fir
mitas autem ecclesie apparet. quia nullo mō destrui a pec
catoribus potuit. ymo in psecutionib⁹ creuit. quia fūdata
erat supra firmā petrā. Sequitur Confiteor vnū baptis
ma. et diuiditur in duas ptes. Primo ponitur ipsius sacra
menti expressio: cū dicitur vnū baptis ma. Secūdo eius vir
tus vel operatio ibi. remissionē peccatorū. Tū hic ponitur
cōfirmatio sacramētorū quibus peccata delentur. Unde ad
hāc articulū p̄tinent oīa sacramēta: licet solus baptismus
exprimatur. Quia baptism⁹ est principiū et ianua oim alio
rum sacramētorū sine quo nullus poterit saluari. ideo de ip
so solo fit mētio singulariter: et per principiū dantur intel
ligi principia. De hoc sacramēto dicitur ezech. xxxvi. Et
fundā sup vos aquā mūdā et mūdabimini ab omib⁹ in
quinamentis vestris. Sequitur articulus vltimus de cor
porū et aīaz gloriātionē cū dicitur. Et expecto resurrectio
nē mortuorū. In quo ponitur corporū reparatio ibi. resurre
ctionē mortuorū. Secūdo aīaz et corporū gloriātio simul
ibi. et vitā venturi seculi. Tercio oim predictoz cōfirmatio
scz amen. Circa primū est sciendū. quod oportet cōfiteri car
nis nostre resurrectionē. quia s̄m apostolū: Dēs quidē resur
gemus. Et iste articulus p̄tinet ad diuinitatē quātū ad ef
fectū glorie. Et additur iste articulus ad cōfutandū errorez
pbōz. qui dicūt idē in numero nō posse regenerari. Et sar
racenoz qui nō recipiūt resurrectionē mortuorū. Etiaz ad
dicitur propter heresim arabicorū. qui dicūt aīam euz corpo
re mori atq̄ in nouissimo die vtrūq̄ resurgere. Unde Job
xix. dicitur. Credo quod redemptor meus vīuit: et in nouissimo
die de terra surrecturus sum. Et apostolus. Omnes quidē

resurgemus: sed nō oēs immutabimur. Sequitur de vtri/
usq. s. corporis et sic glorificatione. cū dicit. et vitā venturi
seculi. Hoc pertinet ad effectū glorie et exponitur sic. i. in ter/
ra viventiu. De qua dauid. Credo videre bona dñi in terra
viventiu. Est aut vitā eterna videre patre: et quē misit ihe/
sum xpm filiū eius. Quod adicitur cōtra hos phōs qui ne/
gant vitā post hāc vitā. Et cōuenienter ponitur iste ar/
ticulus vltio cū sit finis desiderioꝝ nostroz. et vltimū pmi/
um nostrū. Circa quod sciendū. q. in vitā eterna sunt bec.
Primū q. ibi homo intime deo cōiūgitur. Ipse enī est mer/
ces et premiū nostrū vltimū et finis nostroz laborum. Hec
vniō cōsistit in nuda et aperta dei visione. s. ad cor. xij. Si/
debimus nūc p speculā et i enigmate: tūc aut facie ad facie
Item in feruentissima dilectōe quāta enī pfecti⁹ cognoscit
aliquod bonū tāto amplius amatur. Itē in laude plena. vñ
aug. Videbimus eū. amabimus et laudabim⁹. Secūdu ple/
nitudo desiderij et pfecta societas que ibi habetur. Nullū. n.
bonū creatū faciat appetitū. sed deus qui est infinitū bonū
continens oia supereminēter: ille solus faciat et implet. iux/
ta illud psalmiste. Qui replet in bonis desiderij tuū. Terci/
um est perfectissima securitas que ibi datur. quia nulla tri/
sticia nullus timor nullus labor. Quoniam bec priora abie/
rūt. apoc. xxi. Et per oppositū mali morte eterna crucia/
bantur. Primo ex separatiōe dei et bonoz: que est maxima
omniū penaz. Secūdo ex remorsu cōscientie. vñ ps. Argu/
am te et statuā cōtra te faciem tuā. Tercio ex immensita/
te pene sensibilis. s. inferni que erit mors eterna. Quarto
ex desperatione. quia non habent spem de liberatione. Ideo
dolor mitigari non potest. Unde habetur Isa. vltimo cap.
Sermis eozum non morietur et ignis eozum non extingue/
tur. Et sequitur vltimo Amen. quod est cōfirmatio oim
precedentiū. De quo dictū est supra in ymno angelico

**Tractatus tertius secundi libri de terciā
pte misse. s. oblatoria. prima pars capi/
tuli primi.**

177
Est q. visum est de duabus pibus misse: quo
ad primos duos tractatus hui⁹ secūdi libri. s.
de preparatoria et instructoria. Iaz quantū ad
tractatū terciū aliqua dicenda sūt de oblatiōe.
seu de terciā pte misse q. oblatoria nūcupatur
In qua pte incipit missa fideliz. Et diuidit
ista missa fideliz in quinq. ptes. s. q. quina
fuit sanguinis xpi effusio. Prima fuit in circūcisione. Secū/
da in sudore. Tercia in flagellatione. Quarta in crucifixōe
Quinta in lateris optiōe. Prima pars vocatur secretella
diminutiue s. rōnale ad differentiaz canonis qui proprie
vocatur secretū vel secreta. In qua pte pmituntur quedā
figuralia: et quedam pambula: mystice vez sacramentū pce/
dentia. Secūda ps vocatur p̄latio. Tercia vocatur canon.
in qua sacerdos accedit ad sacrificandū. et ad offerendū illud
verū sacrificiū: ppter quod missa instituta est. Quarta vo/
catur diuica oratio. Quinta laudes seu gratiarū actio. Ubi q.
libet pars habebit iniciū: patebit in locis suis. Et s. q. hoc
tractatus ille potest diuidi in quinq. magna capitula. Capi/
tulū primū sex habet ptes. In prima dicunt de salutatio/
ne que pmittitur offertorio. et de ipso offertorio. In secūda
de oblationis p̄sentatione sibi. suscipe sancta trinitas. In ter/
cia de altaris t̄burificatiōe. In quarta de manū ablutione
In quinta de cordis humilitatiōe. cū dicitur in spū humilita/
tis. In sexta de oratiōe sequente. s. de secreta. Ratiō ordinis
a guilbermo in rōnali sic ponitur. Solus ordo est cōueniēs
vt post p̄dicationē fides sequatur in corde. laus in ore. fru/
ctus in opere. p̄dicatiō quidē est in euanglio. fides i sym/
bolo. laus et honorificentia in offertorio. fructus i sacrificio
Et quia nulla oblatio est accepta deo: nisi deus sit cū offe/
rente per gratiam. quia oblatio offerentis a deo acceptat
et acceptabilis redditur propter offerentē. Nam deus prius
respicit ad offerentē q. ad oblatū. Iuxta illud gen. iij. Re/
spexit deus ad abel et ad munera eius. Hoc tñ nō est itelligē/
dum de oblatiōe que p se placet deo. sicut est oblatiō corpo/
ris et sanguinis xpi. que placet deo rōne oblatis: et non rōne
offerentis. Ideo sacerdos ante offertorium deprecatur et ad/
optat populo diuinā gratiam: vt ipsius oblatiō deo fiat ac/

ceptabilis dicēs. Dñs vobiscū. Que gratia sibi reoptatur
a populo. et vt sua oblatio acceptabilis fiat deo. populus re-
sponder. Et cū spū rño. Secundum rationale vero sacerdos
dicit dñs vobiscū. Monēs vnūquēq; ad seipm redire. et cō-
scientiā suā discutere. vt sic mentē suā et seipm in holocau-
stum instū et hostiā sanctā deo placentē offerre valeat. Et
subiūgit. oremus monēs populū orare. quia et dñs discipu-
los ad orandā hortabatur dicēs. Vigilate et orate. ac si dice-
ret. Orate vt fidē in simbolo recitatā et in euāgelio edicaz
firmiter teneatis et vt in ea stabiles pmanearis. Innocēti⁹
dicit. sacerdos dicitur oremus. p̄mittit dñs vobiscū. quasi
di. nisi dñs sit vobiscū non possū orare ad salutē vestrā. Et
quāuis sacerdos dicat oremus. non tñ statim orat. sed ante
orationem acceptat et t̄rificat. quasi di. non cessat orare.
qui non cessat bene agere. Secundū quosdā illud orem⁹ nō
refertur ad ofertoriū cantandū. sed ad orationē secretā di-
cendā. Et illud oremus dicitur ex alta mētis elenatione. ex
auditu euāgelij et symboli cōcepta. Secundū alios vero di-
citur. q̄ illud orem⁹ quod p̄mittitur ofertorio: refertur ad
mentale regratiationē: de donis fidei regratiantes deo in ei-
mo suspicio: de mirabili nostre redemptōis beneficio: quod
euāgelij et symboli in nobis rememorantur. igitur dici-
tur oremus. vt hec in nobis suuz effectū consequantur. Si
datur enī q̄ propter multitudinē interualli in quo mēs ad
multa alia multipliciter diuertitur: non referatur ad secre-
tam. ideoq; consuetudo plurimoz est. vt orem⁹ orationi se-
crete p̄mittūt. Quare autē sacerdos orationē nō prosequitur
huius innocēti⁹ reddit causā dicēs. q̄ oratio nō est prose-
quenda. quia significat tempus quo xps occulte ambulauit
inter iudeos. Vel aliter ad designandū q̄ sacerdos debet esse
attentus circa oblata. Vel etiā q̄ sacerdos aggressurus ad
diuinū et sanctissimū sacramentū: debet totam suam inten-
tionem ad deū recolligere. Deinde post orem⁹ dicitur of-
fertoriū cū cantico. designans iocūditatē et leticiā offerenti-
um quam in offerendo debent habere. quia bilarem dato-
rem diligit deus. Quē ps. Circūibo et immolabo in taberna-
culo tuo. hostiā vociferationis cantabo. Et in palipp. Luz
offerret holocausta: ceperūt laudes dñi decātare et i diuersis

177
organis que rex dauid fecerat cōcrepare. Filij nāq; israel cū
offerebant in tubis clangebant. Quē enī cantatur populus
offerre debet. designans q̄ salomon in dedicatione templi:
innumerabilem multitudinē holocaustoz obtulit cūz mag-
na solennitate. Quē. ij. palip. v. dicitur. Rex salomon et vni-
uersus cetus israel: et omnes qui fuerāt cōgregati ante ar-
cham federis. arietes et boues immolabāt absq; vllō nume-
ro. Et moysi descendenti de mōte: occurrit populus et mu-
nera obtulit. exo. xxxv. Egressaq; ois multitudo filioz is-
rael de cōspectu moysi. et obtulit mentem p̄mptissimaz atq;
denotā primitias dño. Secundū constitutionē grego. septi-
mi. semp aliquid in missa est offerendū. vt dicit de consec.
dis. i. ois in hec verba. Dis xpianus ad missaz solennia ali-
quid p̄uret deo offerre: et deducere ad memoriā illud quod
deus p̄ moysen dixit. Non apparebis in cōspectu meo vacu-
us. Et in collationibus sanctorū patrum liquide apparet q̄
omnes xpiani ex vsu sanctorū patrū aliquid debēt offerre. q̄
ad ipsū primū est confugiendū. qui nostre potest curare aie-
passiones. Et cōstitutio intelligitur de oblatione interiori
seu bonoz interiorū: et non exteriorū. Vel dicitur q̄ sit cōstitū
Vel ad istū sensū: q̄ nullus xpianus in cōspectu dei debz ap-
parere vacuus. sed q̄ quilibet qui apparet in cōspectu dei a
liquod donū temporale: vel salte spūale debz offerre. Tempo-
rale quidē in recognitionem q̄ omnia exteriora a deo habe-
mus. et ideo ex eis deū honorare tenemur. Spūale vt fatea-
mur fidem. spem et caritatē. et quicquid boni operis in no-
bis relucet: donū dei esse. Quē apostolus. Quid habes quod
non accepisti. Si accepisti: quid ergo gloriaris. Immo et
nos debemus offerre deo hostiā vniā et placentem. ad ro. xij
Qui semetipsū obtulit pro nobis in sacrificiū redemptōis
nostre. Sibi notandū q̄ qui vult acceptam deo offerre obla-
tionē. primo offerat ei suā voluntatē et mentē. quia dñs nō
ea que offeruntur: sed voluntatē respicit offerentium. xpiij
et. ca. j. odi. Et aug. de penit. dis. v. ca. j. dicit Penitens sem-
per mentem offerat et contritionē cordis. Deinde possessio-
nem. tunc quod offert securus offert. et ita qui vult peccata
sua redimere p̄ temporalium oblationez. primo debet of-
ferre mentem. Secundo consideret diligenter autē offe-

rat non quid offerat. Unde augn. Non est considerandum quid offerat: sed ante quē offerat. Unde turribula nasab et abind sanctificata sūt: et circumposita sunt altari. nō propter offerentes. quia illi mali fuerūt: sed propter deū ante quez offeriebantur. de cōs. dis. ij. ca. 4 dixit. Tercio debet considerare qd munus offerendū sit decēs. Indignū est enī dare deo quod dedignatur homo. xlvij. dis. ca. vlti. Quarto ut cum fratre suo se prius cōponat. Unde in euangelio Math. v. Si offers munus tuū ad altare: et ibi recordatus fueris: quā frater tuus habet aliquid aduersū te: relinque ibi munus tuum ante altare. et vade prius reconciliari fratri tuo. et tunc veniens offeras munus tuū. Quinto afflictis succurrat. vñ criso. Libat dño prospera. qui ab afflictis tollit aduersa. dis. lxxvj. Secundu Isidor. vij. et bimo. Offertoriū tali ex causa sūpsit vocabulū. Fertum enim dicitur oblatio que altari offertur. et sacrificatur a pontificibus a quo offertorium nominatur quasi propter fertū. Et dicitur offertoriū ab offero offeris. quia medio tempore dū offertorium canitur. populus offert. Et sacerdos recipit oblationes a populis: vel postmodū hostiam vel sacrificiū cōsecrandū a ministris vel quia tunc sacrificium laudis offertur. Et olim offertorium habuit plures versus. sicut adhuc scripti inueniuntur in antiquis gradalibus. qui hodie in plerisq locis obmittuntur causa breuitatis. ut tam ministri qd populus liberius oblationibus et orationibus vacent. Etia ppter hoc ut ait aug. de cōs. dis. ij. Cristianā religionem paucissimis et manifestissimis misericordia dei voluit esse liberam. Et sūm ibe tonimū. Non multitudine verborū flectitur dñs vt homo. Melius est enī quinq psalmoz cū hilaritate decantatio qd totius psalterij cū anxietate modulatio. In officio tamē defunctorū isti versus adhuc hodie decantantur. quia illud officium in multis non sequitur normā officij alterius. Dum igitur offertoriū cantandū est seu cantatū: et incensū paratum. sacerdos silentij solitudinē expectat. Et instāte iā memoris dñice passiōis silentiū obseruat. Illud insinuans. qd ihesus iam nō palā ambulabat apud iudeos duz cogitarene cum interficere. sed abiit in regionem intra desertū. in cernitatem que dicitur effraym. et ibi morabatur cū discipulis

677
suis. iohānis. xj. Silentiū igit sacerdotis. xpī latibulū significat. Circa secūda prem capituli illius scz circa oblationis cōsecrationē plura sunt declaranda. Primo solēnis preparatio ex pte vasoz. Nā quatuor requirunt. Primo calix qd qualis esse debeat dictū est supra. et inferiū aliqua resumēt. Secūdo patena qd dicitur esse lata et rotūda. significās corda nostra. que debent esse dilatata in caritate. et rotūda in pferentia. Itē ibi debet poni panis et vinū aqua mixtū. De hostia est sciendū. qd ipa dicitur esse alba. ad designandū xpī innocentia. Secūdo dicitur esse triticea ad designandū xpī suauissimā delectabilitatē. Tercio dicitur esse tenuis. ad designandā xpī magnā paupertatē. Itē dicitur esse nō magna. ad designandā xpī abiectionem humilitatē. Itē dicitur esse rotūda. ad designandā xpī eternitatē. Itē dicitur esse sine fermento. ad designandā xpī sincerissimā benignitatē. Itē dicitur esse nō salsa. ad designandā xpī sine cupiditate liberalitatē. Sal enī comestū siti facit p qd designat cupiditas qd ē bonoz rpalū. versus. Lārida triticea tenuis nō magna rotūda. Expers fermenti non salsa sit hostia xpī. Hec septē designat septē virtutes quas i se sacerdos dicitur habere volēs celebrare. Debz enī esse cāidus p vite castitatē. Debz esse triticeus p mansuetudis dulcedinē. Tenuis p abstinentie sobrietatē. Debz esse nō magnus sūm estimationē p verā humilitatē. Debz esse rotūdus p caritatis ppetue pfectōem. Expers fermenti p peccatorū mortaliū imūdiā. Nō salus p cupiditatē. Ex istis patet. qd sacerdos dicitur cōficere panē triticeū nō fermentatū. Et hoc duplici de causa. vna rōe facti. Nā exo. xij. pceptū fuit. vbi sic legitur mēsis primi quādecima die. ad vespaz comedetis azimos panes vsqz ad diē vicesimū primū eiusdē mēsis ad vesperā. Septē dieb' fermentū nō inueniat i domib' vestris qd comederit fermentatū pibit aia ei' in israhel. tā de aduenis qd de icolis israhel. Cū ergo xp̄s deciaquarta die mēsis primi cenauerat cū discipulis suis. et agnū pascale comederat et vtiqz ritu legali cū lactucis agrestib'. cōstat qd eadē hora fermentū nō inueniebat i domibus iudeoz. et sic panes azimū cōsecrauit. vñ exēplo xpī et nos in pane azimo cōficere debem'. Secūdo dicitur hoc fieri rōe misterij. Fermentū enī corruptoz significat. aplō testāte qd dicit. Modicū fermenti to/

tā massā corrupit. s. ad cor. v. Et ergo nichil corruptū ni/
cibil corrupēs. sed totū sincerū in hoc sacramento esse demō
stratur. Ideo non fermentatū s; azimū panem cōsecramus
Nā s; m apostolū vbi supra. Pasca nostrū imolat⁹ ē xp̄us.
Itaq; epulemur. nō i fermento malitiē & neq̄tiē. s; i azimis
sinceritatis & veritatis. Greci. tñ p̄severātes in suo errore
cōficiūt in fermentato. asserētes i pasceve lunā decimāquat/
tam institisse. in qua ver⁹ agn⁹ imolat⁹ est. vt legis imple
ret figura. q̄ decimaquarta luna mensis primi pascalez ag
nū iusserat immolari. Dñs ergo ea die se passuz esse p̄nos/
cens. in p̄cedēti vespera anticipavit comedere pasca. Et qz
tūc licite poterat comedi fermentatū. ergo ip̄i corpus dñi de
fermento cōficiūt. Et cōfirmat ex alio. Quia jobāis. xvij.
dicit q̄ iudei nō introierūt ad p̄torū. ne cōtaminarent. sed
vt māducarēt pasca. & ergo in pasceve ad vespaz debebat
māducati pasca. & sic videt fuisse luna decimaquarta. S; isti
nō recte intelligentes seducunt. qz br̄s jobānes dicit q̄ iu
dei nō introierūt p̄torū vt māducarent pasca. s; i pasca nō
accipit pro agno pascale. sed p pane azimo quē septē diebus
comedebāt. Sed diceret q̄s. si sacerdos latinus accēpta
ret consecrare in pane fermentato an cōficeret. Respondet q̄
sic licet p̄ueneret ritū ecclesie sue. & in hoc peccaret. qz pa
nē esse fermentatū hoc est accidētale panis. nec p̄pter hoc sub
stantia panis mutat. Ideo p̄t fieri consecratio in pane fer/
mentato. Nā & sacerdos grecus cōficit. & tñ in pane ferme
tato. vnde innocētius dicit. S; adhuc multi in fermento sa
crificāt. quib⁹ tanq̄ catholicis ecclesia catholica & romana
cōmunicat. verū hoc quoniā meli⁹ solūdo differt. vt alias
cōreptus absoluit. Et dicit s̄ct⁹ thomas. iij. pte. q. lxxij.
Quod q̄uis cōsuetudo cōficiēdi in azimo rōnabiliter sit. tñ
apud grecos peccaret q̄s cōficiēdo in azimis quasi p̄uertes
ecclesie sue ritū. S; diceret que est causa q̄ de tritico de/
bet fieri hostia. Respondet. vna causa quis inter frumen/
ta triticū est optimum. sed qz s; m alexan. papā nichil i sa/
crificiis p̄t esse maius q̄ corpus & sanguis xp̄i. ideo de
pane optimi frumēti debet cōfici. Secūda cā ē. q̄ sicut tri
ticū electis & puris ē ceteris granis ex qb⁹ fit panis. ita ca
ro xp̄i formata fuit de purissimo sanguine br̄e virginis. & eis

277
caro depurata fuit ab omi labe peccati de qua sūpta fuit ca
ro xp̄i. Etia iudeico. qz dñs seipm cōparuit grano frumēti
dicēs. Nisi granū frumēti cadēs i terrā mortuū fuerit &c.
jobāis. xij. S; diceret si oblata esset facta de tritico mixto
cū siligine vtz ex isto posset cōfici corp⁹ xp̄i. Rñdet distin/
guēdo de mixto. qz vel s; i plus de siligine vel pl⁹ de triti
co vel sūt in equali mēsurā. Primo & tercio modo nō p̄t
cōficere. s; secūdo mō cōficit s; grauitē peccat. & dz de hoc
penitere. S; magister henric⁹ dicit. si grana alteri⁹ gene/
tis admixta fuerint piculū ē. qz vbi granū sic admixtū sit
vt nō totū absorbeat a tritico corp⁹ xp̄i inde nō cōficit S;
de materia eukaristie quo ad sanguinē dicit sc̄s thomas su
per. iij. sentētiāz dis. xi. Quod vinū naturale sc̄z vitis i q̄
xp̄s cōfecit ē debita materia calicis. & si vinū penit⁹ cōuer
sū ē i acetū nō p̄t cōfici. qz acetū nō ē vinū s; fuit vitium
Etia qz differūt vinū & acetū. sicut viuū & mortuū. xij.
metha. S; si vinū ē q̄s i p̄p̄quo & i via ad acetū. p̄t q̄dz
cōfici. Peccat tñ cōficiēs p̄pter reuerētiā sacramēti. Idē itel
ligit de pane muscido vel corrupto. Ad idē cōcordat albert⁹
tus. si vinū ē oīo putridū adeo q̄ naturā & sapore p̄dit non
p̄t cōfici. si aut nō sit corruptū s; i via ad corruptionē. cō
fici q̄dz p̄t. s; p̄pter reuerētiā sacramēti nō dz. Idē intelli
gēdū ē de p̄dulo vino & multū acro. vñ de sc̄is patrib⁹ legi
tur q̄ vinū bonū mūdū & recēs & q̄to meli⁹ poterāt habe
re & p̄ciosius p̄ isto sacratissimo sacrificio aprauerūt. ad re
uerētiā istū sacramēti. vñ q̄dam doctor dicit. Inquātuz vi
gorosius & forti⁹ tāto melius est ad consecrādū vt sic min⁹
p̄ aquam cōmixtam nature vim p̄dat. Innocēt⁹ dicit. Li
cet aut diligētī studio vinū optimū sit querendū vt in sacri
ficiū offerat. viciatū tñ nō maculat mūdiciā sacramēti
Quocirca sine nouū vinū q̄s dicit mustū. sine aciduz quod
dicit acetosuz i sacrificiū offerat. sacramētuz cōficit & di
uinit⁹ cōsecrat. q̄s itelligit modis suprapositis. S; dubita
tur an de agresta possit confici. Respondet sanctus thomas
vbi supra q̄ nō. qz adhuc nō habz speciē neq; saporez vini
s; tātuz ē i via generatōis. Nec p̄t ex aqua fusa sup feces
vini cōfici. qz hoc nichil aliud ē nisi aqua sumēs aliq̄le sa
porē ex fecib⁹ vini. s; vtz possz cōfici de musto. rñdet s̄ct⁹

170
tbo. vbi supra. et petr^o de tharentasia q^o sic. Et albert^o in
expositioe misse dicit. Si est aliqua terra vbi no habet ver^u
vinu valens. tunc pot celebrari cu musto. Debet etia vinu ee
puru et no mixtu speciebus nec coditu. vñ raymundus. vinu
mixtu vel coditu speciebus ad missaz dñi no accipias nec ace
tu. Sz di. qd in istis terris fiet vbi non est vinu. nec pot
haberi vinu. vtz sibi sine vino posset cofici. Respondeo q no
e aliqua terra qui ad ea possit rati de vino portari quantu
sufficit ad celebrandu. Albert^o sup expositioem misse dicit.
Si no pascit aliqua terra vinu. nec p aliquem modu possit
sibi puenire. no e abstinendu a missa ppter salutē fidelium. Sz
tñ sup hoc dñs papa cōsulendus e. et cū licētia ipsius debz fie
ri. Dicit etia q si solu sub spē panis fieret cōsecratio ad huc
eēt sibi sāguis xpi cū corpe ex quadā cōcomitātia. Quis no
verūqz esset sibi singulariter et sacramentaliter. Sz qd si eēt
vas plenu vino. et intromitteret vna gutta aq. verū possz
fieri cōsecratio. Respondet scūs thomas q sic. qz sibi aqua
cōuersa e i substantiā vini. Circa quod sciēdu. q vino d3 ad/
misceri vna gutta aque vel due vel tres. et adeo parū q pe
nitus absorbeat a vino sic q nec fuerit i equali mētura nec
i majori qritate sit aqua. Et d3 esse aqua naturalis et non
artificialis. Si tñ apponeret nichilomi cōficeret. Nā ipa
sta hñ cōuerteret i vinu sicut aqua naturalis. Quare antē
fiat talis mixtio vini et aq. huj^o triplex e rō. vna qz facim^o
hoc exēplo xpi q i cena miscuit aquā cū vino. vt dicit eipri
an^o de con. dif. ij. et qdā glosa. jero. sup matheū. Secūdo fit
ppf hoc qz sāguis et aq. fluxerūt de corpe xpi. Tercio ppter
hoc vt pplūs xpo aduuet. vt pplūs i xpo et xps i populo ma
neat. Secūdu inocētiū. qz p aquā pplūs designat iuxta illū
apoc. xvij. Aque multe ppli multi. et hoc rōnabilis. qz sicut
aqua e fluxibilis. ita et hoies labiles. Sz p vinu sāguis xpi
vel ei^o diuinitas designat. Crist^o eni sāguine sup effudit p
populo. iuxta illud. hic e sāguis me^o novi testamēti Sacer
dos igit aquā miscet vino. qz xps i morte p effusione suā
sanguinis reconciliauit populu deo. vñ glo. super matheū
.xxvi. Nec panis sine aqua nec vinu sine aqua offert. Per
aquā populus designat. qz nec sine xpi passione populus sal
uat. nec sine ei^o scz populi amore xps passus est. Sz qd

171
si sacerdos obmiserit aquā an possit cōficere. Rñdet innocē
tius q sic. grauis tñ peccat q negligēter alterutra speciem
obmittit. grauis q sciēter et spōte. maxime si formā inten
dit mutare et beatesz introducere. Si igit p negligentia ob
mitteret aqua. pfectū esset sacramētū. qz remanēt sibi ea q
totū xpm significat. sed vnio mēbrorū ad caput scz ad xps
no seruat sibi ppter defectū aque. Alia dubia patebūt infra
loco suo. Et qz vinu cū aqua debz misceri. ideo de calice et
eius materia d3 videri. vñ calix quādoqz sumit p passione
vt in euāgelio mathei. xxvi. Pater si vis transfer hunc ca
licem a me. Et alibi. Potestis bibere calicē quem ego bibi
turnus sum et. Quādoqz sumit pro sanguine xpi. vt patebit
circa verba cōsecrationis. Itē passio dicit calix. qz s3m an
tiquā cōsuetudinē morietibus vel mori debētibz mīstraba
tur amaro pot^o de calice. Sumit etia calix p sanguine xpi
et sic dicit calix a calida potōe. qz calix id est sanguis xpi ad
maximā caritatē vel feruorē puocat deuotōis. Sz de ma
teria est sciēdu. q in primitiua ecclesia in vasis ligneis cōfi
ciebat. qz vt dicit rōnale. Tūc erāt aurei sacerdotes et lig
nei calices. tandē successu xpi illud fuit imutatu. eo q lig
nū esset porosu. et sic i se poterat sibi bibere sanguine xpi. ideo
statutu fuit q i ipis de cetero no deberet cōfici. Tandē fue
rūt vitrei. illud iterū imutatu fuit ppter vitri fragilitatez
Demū vrbano papa statuit vt in aureis et argēteis cōficere
rūt. vñ de cōse. dif. ij. dicit. vasa qb^o sacra cōficiūtur. aurea
vel argētea esse pcpim^o. Itē circa solēne pparatōez requi
rūt corporalia. de quo i canone de cōse. dif. j. sic legit. Cōsilio
oim cōstitui^o. vt sacrificiū altaris no i serico panno vel i
rinco qsqz celebrare psumat. sed i puro lintheo ab epō con
secrato terreno seu linco et contexto. sicut corpus dñi nostri
ibū xpi in sindone mūda linea sepultū fuit. Et hec est cōsti
tutio sexti pape et eusebij. Et corporalia seu palleē q dispo
nunt sup altare significat lintheamina quib^o inolutū erat
corp^o xpi. Pars aut illa q plicata ponit sup calicē signifi
cat sudariū quod fuit supra caput ibū separi inolutū i vnu
locū vt dicit jobāis. xx. Sz ps extēsa significat sindonē line
az et mūda qua fuerat corp^o xpi a iosep ab arimathea inuo
lutū Alij vo hñt rati vnu corpale. vt religiosi p eo q i euā

gelio legit. **¶** Joseph corp⁹ xpi involuit in sindone munda.
Nō enī dicit pluralit^r sindones. ad designandū sacramēti vni-
tate. Potest tñ in hīs aliud figurari. id est pars extēsa signi-
ficat fidē. sed ps supraposita significat intellectū. Hoc enim
mysteriū credi debet. s; nō pōt cōprehēdi aliquo intellectu. vt
fides habeat meritū cui humana rō nō pōt expimentum.
Credam⁹ ergo corde puro. & cōsciētia nō ficta. & nō psuma-
mus discutere. q; s; m psalmistā. Defecerūt scrutātes scru-
tinio. Et iuxta dictū sapiētis. Qui scrutator est maiestatis
opprimet a glā. Naz q; dixerūt. durus est hic sermo. q; pōt
ipm audire. abierūt retro & nō ambulabāt cū xpo jobānis.
vj. Debet aut corpale i latū habere quatuor plicaturas ad
designandū quatuor pfectōes xpi. q; sūt gratitudo caritatis
seu latitudo. longitudo cōnitatis. altitudo maiestatis. p̄fū/
ditas immēsitatis. Etis quatuor ep⁹ plicature in longū de-
signāt quatuor virtutes cardinales. sc; iusticiā. prudentiā
t̄pantiā. & fortitudinē. p quas innate passionēs in nobis re-
primunt. Tres vero plicature i latū tres teoloycales virtu-
tes significāt. sc; fidē. spem. & caritatē. p quas deo vnimur
figuralit. **¶** S; quis an talis variatio sic licita circa corpale
.i. q; aliq; hnt solū vnū. aliq; vero duo quoz quodlib; vocat
corpale. Similit^r & de lotōe manū. Aliqui ante oblatōnez
sacrificij aliqui statū post aliq; post factus. Ad hoc responder-
bitis aug. ad valerianū dicēs. Nichil officit id est nocet di-
uersa cōsuetudo ecclesie dñmō seruat vnitās caritatis. Et
de cōse. dis. iij. terqna dicit. In vna fide nichil officit sate
ecclesie cōsuetudo diuersa. Sine enī puez semel tātū vel ter
immergat baptizat^r credit. Et cōsuetudo vni⁹ ecclesie nō
d; subverti p̄f cōsuetudinēz alteri⁹ ecclesie dis. xij. illud. In-
uerterata enī cōsuetudo p lege seruari d; vt habet. ff. i legi-
bus. Et ideo sicut nichil d; cōtra legē fieri. sic nichil d; fie-
ri cōtra lōgā cōsuetudinēz. **¶** q; sit lōgā cōsuetudo lege. i. E-
que enī puniri d; trāsgressor laudabilis cōsuetudinēz. sicut
trāsgressor legis. xi. dis. In his. & hec intelligi debēt de cōsue-
tudinib; rōnabilib; q; nō sūt bonēose nec obuiāt statutis
canonū. & diuinis p̄ceptis. & maxie si sint redactē i scriptur;
q; tūc vocant cōstitutōes. Illis sic dispositis sacerdos acci-
pit hostiā & patenā. & vinū i calicē cum suis orōibus offe-

lxxxv
res illa dño. Precessit enī veritatē hui⁹ sacramēti vmbra i
melchisedech sacerdote dei sūmi. offerēte panem & vinum i
typū seu figuram eucharistie. Quare & hodie i memoriā hu-
jus acceptabilis figure sacerdos s; m ordinē melchisedech i-
stitur⁹. xpo panē & vinū ante cōsecratōez offert. de p̄cās vt
de⁹ ea bñdicat & s̄tificet. vt inde sacrificiū verū fiat. quod
in oblatōe melchisedech figurabat. Et populus etiaz reali
exhibitiōe recognoscat bñficiū oblatiōis xpi p eoz salute in
aza crucis factū. & in sacramento altaris fiendū. dicens qñ
offert. Suscipe sancta trinitas &c. In qua oratōe patet cui
offert. q; sancte trinitati. Quid offert q; oblatōz. Quare of-
fert. q; in memoriā passionis xpi & p salute oīm. Quia ora-
tōe finita locat calicē. Et aliqui s; m cōsuetudinē romanā
locant calicē ad dexteruz latus hostie. q; sanguis dñj nostri
ibū xpi credit a dextro latere pfluxisse. vel s; m aliū vsū ob-
lata locat iter sacerdotē & calicē. ad denotandum q; xps bō
mediator fuit inter deum & hoīem. Aurū diuinitatē signi-
ficat panis xpm & sacerdos hoīem. Patena vero lata & par-
ue p̄fūdatis ad retinēdū hostiā ordinata significat latitudi-
nē caritatis apostolor; q; xpm receperūt. Et sic hostiā super
patenā offert. vt sup latitudinē caritatis sacrificiū iusticie
d; offerri. vt holocaustū aie p̄igne fiat. Hāc latitudinē carī-
tatis corda discipulorū habebāt cū petrus dicebat. Paratū
sum tecū in carcerē & in mortē &c. Quod aut patena subla-
ta hostia abscondit sub corpali. vel ab altari remouet. quaz
dyacon⁹ retinet inuolutā significat. q; apostoli se abscondēūt
& i manib; capiētū relicto ibū oēs fugierunt. sicut dñs eis
p̄dixerat. Qēs vos scandalū patiemini in me in hac nocte.
mat. xxvj. Scriptū ē enī p̄ntiā pastorē &c. Et ideo sacer-
dos anūciatur⁹ resurrectōis eulogiū reseruat patenā. q; cū
esset sero die illa vna sabbator; & fores essēt clausē vbi disci-
puli erāt cōgregati p̄pter metū iudeoz. venit ihūs stans in
medio eoz & dixit eis pax vobis jobānis. xx. Inueniēs oues
q; trepidātes auferunt. Quātū ad terciū sc; de thurifi-
catione altaris. sciēdū q; calix cooptus significat xps sepul-
tū. sed thurificatio significat vnguentū p̄ciosū quod mulie-
res obtulerūt. vel significat aromata q; emerūt vt veniētes
vngerēt ihesum. mat. vlt. vel est dicendū q; thurificatio de

signat q̄ maria magdalena accepta libra vnguenti nardis p̄
fici p̄ciosi effudit sup caput ih̄u mat. xxvj. Et dom̄ iplera
est ex odore vnguenti. vñ ⁊ saluator dixit ibidē. Mirrēs bec
mulier vnguentū hoc in corpus meū ad sepeliendū me fecit
Et iter. vbiq̄q̄ p̄dicatū fuerit hoc euangeliū in vn̄uerso
mundo dicet. q̄ hoc fecit in memoriā eius. ⁊ ergo dicūt do/
ctores. q̄ bec thurificatio fit in memoriā sepulture dñi.
Quod aut sacerdos ter dicit supra incensū. significat q̄ ma/
ria ter adhibuit vnguentū circa opus ih̄u. Primo q̄ vn̄xit
pedes ih̄u i domo symonis p̄zarilci. luce. vii. Secūdo cū in
domo symonis leprosi sup caput ih̄u effudit vnguentū mat.
xxvj. Tercio cū vēit vt vngerēt ih̄esū iā positū i sepulchro
⁊ circumducit eū signo crucis vt in plurib⁹. vt ois dyaboli/
ce fraudis. ⁊ ois malignitatis conatus p̄ virtutē sancte cru/
cis ⁊ ex thuris incensione effugāt. vt nec cōtra sacerdotē nec
cōtra sacrificiū p̄ualeat. Fumi enī incensio valz cōtra demo/
nes effugādos. vñ thobie. vj. Thobias minor interrogabat
āgelū dicēs. Quot remedia h̄nt ea q̄ obseruare iussisti de pi/
sce. Respondit. Cordis ei⁹ p̄iculā. si supra carbones p̄nas
fum⁹ ei⁹ omē demonior⁹ genus extirpat. Et sciendū q̄ dya/
con⁹ vel thuribulū portās accipiendo incensam anteq̄ mie/
tat i thuribulū dz p̄tare sacerdoti. i signū q̄ nichil ē accep/
tū deo nisi b̄ndictū. Tunc sacerdos accipiens thuribulū s̄m
aliquos facit tres ductus. in signū vel ob reuerentiam tri/
nitatis in circuitu hostie. ⁊ vnā crucē de sup ob reuerentiā
v̄nitatis diuine essencie. Et imēdiate post hoc vadit ad dex/
terā p̄tē altaris. significās xp̄i p̄dicatōez missā ad iudeos ⁊
ad oues q̄ perierūt dom⁹ israhel. S̄ post hoc dimissa dexte/
ra vadit ad sinistrā. significās aplōz p̄dicatōz repulsā a iu/
deis ⁊ cōuersā ad gētiles. Postea totā faciez altaris a sini/
stra vsq̄ ad dexterā thurificat. i signū p̄dicatōis gentibus
missē finalit ad iudeos reuersare. qz in fine mūdi s̄m apo/
stolū ad ro. vi. Reliq̄e indeorū salue fiēt. Deinde sacerdos
thurificat a dyacono ⁊ ministri ab accolito vel a thurifera/
tio ⁊ postea tot⁹ chor⁹ mediātib⁹ ministris in signū q̄ a xp̄o
sacerdote magno cūtra bona p̄cedunt mediātib⁹ ecclesie
ministris ad populū. qz influxus diuinus p̄ mediā descendit ad
infima. s̄m dno. de angelica ierarchie Ideo dicit ad cor. ij.

1237
Dorem noticie sue sparsit super nos in omni loco. Et no/
ta q̄ s̄m alios sacerdos thurificās nichil dicit. Sed secun/
dum officiū romanū dicitur. Dirigant dñe ad te orō mea
vbi primo optat exaudiri. secūdo acceptari cū dicit. Eleua/
tio manuum meaz sacrificiū vespertinū. quod erat solēnis/
simū in lege. Tercio optat a malis preseruari. s. i corde co/
gitatione. ⁊ in ore a prolacione mala dicēs. Pone dñe custo/
diam ori meo. Quantū ad quartā p̄tem huius capituli q̄
est de manū ablutione est sciendū. Quis sacerdos in princi/
pio misse dū se vestibus ornat manus abluat. in signū q̄ ca/
tere debet macula mortali. tamē in hoc loco volēs sacrifi/
care. iter lauāt se. in signū carentie venialiū ⁊ minor⁹ Ideo
fit in capitibus digitor⁹ quatenus sic lotis manibus oblati/
onem accipiat. incensū offerat. ⁊ orationez effundat. Quia
scriptū est exo. xx. Facias lauacrū enēū: ⁊ ad lauandū po/
nas illud in testimoniū tabernaculi ad altare ⁊ missa in eo
aqua lauabūt in eo aaron ⁊ filij eius manus suas ac pedes:
q̄ ingressuri sūt i tabernaculū testimoniū ⁊ q̄ accessuri sūt
ad altare. Ita fuit figura vt sacerdotes oblaturi: abluat es/
sent manibus ⁊ pedibus. quod nūc veraciter ⁊ mystice debz
esse in nostris sacerdotibus. Debent enī purgati esse a pra/
uis operibus. ⁊ mūdātī a vicijs affectionibus. quia per pe/
des affectōes. ⁊ p̄ manus opera designantur. Sic igitur lo/
tionē manū corporalē reueret. magisq̄ mundatus offerat
hostiā immaculatā sanctā deo placentē. S̄m dauid cuz esset
mundat⁹: petebat ampli⁹ mūdātī dicēs Amplius lana me
ab iniquitate mea. ps. i. Sacerdos enim sacrificatur⁹ debz
lauare cōsciam lacrimis penitentie. s̄m illud. ps. Lauabo
per singulas noctes lectum meū. Lectus hois est sua cōsci/
entia. in qua secure mens delectatur ⁊ quiescit: si bona ē in/
tra dictū sapientis. Secūtra mens est quasi iuge conuiuium
Si vero mala est in amaritudine ⁊ timore est. quia nō est
pax impijs. Isa. xlvij. Inno. dicit q̄ ipse xp̄s anteq̄ v̄x et
vn̄icū sacrificiū offerret in ara cencis: in lazari resuscitatio/
ne lacrimas miseratus effudit. Jobā. xj. Ihesus ingemuit
spū turbauit seipsum ⁊ lacrimatus est. Et exēplo xp̄i sacer/
dos etiā hoc debet facere. Et sciendū q̄ sacerdos lauādo di/
gitos dicit illud psal. xxv. Lauabo inter innocētes manus

meas. Et est sententia talis. i. confitendo et penitendo: faciam munda opera que per manus designantur. et hoc inter innocentes: conuersas mente sepe et corpore. Quia sic dicit ps. Luz innocente innocens eris. Hoc factum dicit. et circumdabo altare tuum domine: quia nullus nisi mundus debet accedere ad altare. Quantum ad quintam partem que est de cordis humiliatio: est aduertendum: quod sacerdos post hec que dicta sunt humiliter se declinat dicens illud dan. iij. In spiritu humilitatis. Quam orationem dicit in medio altaris inclinatus profunde: et manibus iunctis ante pectus: ubi tanguntur tria que debet esse in sacerdote sacrificium offerente. ymo et in omnibus assistentibus per quibus sacerdos offert. Primum est cordis humiliatio cum dicit: in spiritu humilitatis. Secundum est mentis contritio ibi. et animo contrito. Tercium est recta intentio offerentis ibi. ut sic fiat sacrificium nostrum etc. Hec autem humiliatio sacerdotis humiliatio neque christi significat. qua exprimit semetipsum formam serui accipiens. Sed sacerdos inclinat se: ut per humiliatio corporis discat humilitatem mentis. ut sic in eo prouocetur mentalis deuotio. Nam cum frequenter orans humiliat se corporaliter inclinando vel genuflectendo vel manus leuando ad deum. in ipso surgit humilitas mentis ad deum et deuotio. Et hoc dicebat apostolus. Solo vos in omni loco orare: leuantes manus vestras ad deum. Debent sacerdos inclinans se orat primum pro se post hoc monet populum pro se orare: et postea orat pro populo. Christus enim primo pro se deinde pro populo orauit dicens Pater clarifica filium tuum: ut filius tuus clarificet te Postea pro apostolis dicens. Pater serua eos quos dedisti michi. ut sint unum sicut et nos unum sumus. Joba. xvij. Et iterum per omnibus credituris in ipsum dicens. Non tantum pro ipsis rogo. sed pro omnibus qui per verbum eorum credituri sunt in me. Deinde sacerdos populum admonet orare pro se: vertendo se ad populum dicens. Orate pro me peccatore etc. Debemus enim pro inuicem orare ut saluemur. Jacobi ult. Nam et dominus inquit in euangelio. Amen amen dico vobis. Si duo vel tres consenserint de omni re super terram: quecumque petierint fient illis a patre meo qui est in celis. In his autem verbis sacerdos implorat auxilium circumstantium propter altitudinem sacramenti Et debet ista verba aliquantulum sonare sic quod assistentes ca-

pere possint. quia per hec verba ad supplicandum inuitamur ibi orare. Et ad nos mutuo amandum inflamamur. ibi ut meum pariter et vestrum sacrificium acceptum fiat omnipotenti deo Quantum ad ultimum. scilicet de oratione secreta est sciendum quod per verba que dicta sunt sequitur oratio secreta que sic vocatur: quia secreta et sub silentio et recollecta mente dici debet. ut denotetur mentalis conuersio in deum ut sacrificium deo sic acceptum huius autem silentii et aliorum que sacerdos sub silentio legit. causa originalis fuit occultatio spiritualium misteriorum huius sacrificii a communi circumstanti populo Sicut beatus dionysius in ecclesiastica hierarchia loquens de ritu sacrificiorum dicit. Greci hec videntes et audientes ridebant putantes tam humilibus verbis et rebus non posse inesse tantam sanctificationem. Et debet tot secreta dici. quot fuerint in principio collecte exceptis aliquibus diebus precipue scilicet officium romanum. sicut sunt dies quatuor temporum. sabbatum pasche et alique vigilie: et parasceue. quia hi dies habent quedam singularia. Etiam sacerdos per illud quod obseruat silentii solitudinem significat latibulum christi. quo christus non palam ambulabat apud iudeos cum cogitaret eum interficere. sed absque in regione iuxta desertum in ciuitate que dicitur effraym. et ibi morabatur cum discipulis suis. ut dicitur Joba. xij. Et postquam subiicit secretam orationem: sacerdos leuat vocem: per quam insinuat quod christus de iherosolimam ad templum orationis quod ad tempus deseruerat cum recesserat in effraym Sic enim scribitur luce. xij. Ingressus templum cepit eicere ementes et vendentes dicens. Domus mea domus orationis vocabitur etc. Ideo tunc sacerdos eleuat vocem palam dicendo. Per omnia secula seculorum. Per hoc insinuat quod Ihesus iterum palam ambulabat. Itaque in crastinum: teneba multa que conuenerat ad diem festum cum audisset quod Ihesus uenit iherosolimam. acceperunt ramos palmarum et obuia processerunt. clamantes. Hosanna benedicte qui uenit in nomine domini rex israel. math. xxi. Finis autem huius orationis: initium est prefationis per quod insinuat sacerdos quod christus est lapis angularis quem reprobauerunt edificantes. qui fecit utraq; unum Iherosolimam. Iudeos conuincens et gentiles. ut sit unus pastor et unum ouile. Et propter hoc quod orationem quam secreta dicit concludit aperte: querit assensum populi et confirmationem. quia ipse quasi legatus est populi: ideo populus consentiens voci eius: dicit

amen. i. fiat. Hoc p̄ xp̄z i quo exaudimur a patre: sicut pe-
tisti in secreta. Vel p̄ hoc monet populū: vt sibi adoptat &
petat vt dñs velit euz exaudire quatenus petitiones quas
secrete effudit effectū cōsequatur. Vel potest dici q̄ orō secre-
ta alte terminatur: ad designandū publicā p̄dicationem xp̄i
post lazari resuscitationē. quia exte publice p̄dicauit. Et
sciendū q̄ sacerdos hec dicendo: debet manus depressas te-
nere donec dicat Sursū corda. quia tñc debet manus leua-
re & ip̄as extensas tenere. adeo alte. sic q̄ assistentes super
bumez suū aliquatūla possint videre.

Capitulum. ij. de p̄fatiōe.

Refatio dicitur a p̄te quod ē ante. & for̄ faris. quia
p̄ facit ante principale sacrificiū: ad quod offerendū
missa est instituta. Est enī p̄locutio totius canonis
secuturi. In hoc enī p̄loquitur sacerdos gratias & laudes deo
vt melius ad cōsecrandū corp̄ xp̄i possit puenire. Vocatur
etiam p̄paratio. q̄a p̄parat fidelīū mentes ad futurē cōse-
crationis reuerentiā. Et ab aliquib⁹ vocatur ymnus angelicus:
quia angelicis laudibus est plenus. Ab illa enī p̄te dñs vo-
biscū vsq̄ ad sanctū rite potest vocari ymnus. Et habebit
illud capitulū duas p̄tes principales. In prima dicitur de p̄-
fatione in generali & de expositōe cōmunis p̄fatiōis. In se-
cūda de numero specialīū p̄fatiōnū. & eandem exp̄sione.
Prima pars diuiditur in tres. In prima popul⁹ excitatur:
cū dicitur Dñs vobiscū. In secūda ratio assignatur a sacer-
dote ibi. vere dignum & iustum est. In tertia laus diuina
a populo decantatur ibi. Sanctus &c. Prima adhuc in tres
quia primo excitatur populus ad attentionē cū dicit. Dñs
vobiscū. Secūdo ad mentis erectionē ibi. sursū corda. Ter-
cio ad gratiarū actionē ibi. Gratiarū agam⁹. Quatenus ad
primā p̄culā est sciendū: q̄ sacerdos dicitur rem dignissi-
maz cū attentione salutat populū dicens. Dñs vobiscū. Op-
tans nos tales existere: cū quib⁹ dñs manere dignetur. Et
illud cōtinūz dignissimū: in quo xp̄s fons pietatis & boni-
tatis sumitur nobiscū celebrare. De quo scribitur Jobān.
rij. Si q̄s diligit me sermones meos seruat: & pater meus

62000
diliget eū: & ad eū veniemus & mansione apud euz faciem⁹
Et apoc. iij. Ego sto ad ostiū & pulso: si quis audierit vo-
cem meā & aperuerit michi ianuā: introibo ad eū & cenabo
eū eo & ipse meū. Libornus in p̄sona populi rñdet: & cū spū
tuo. sacerdoti hoc idē iterare reoptās. Sic enīz mutuo p̄ se
orant. facientes iuxta dictū apoli. Orate pro inuicē vt sal-
nemini. Jacobi vlt. Et respōdet populus. & cū spū tuo. &
non cū corde vel cū ore tuo: seu cū corpe tuo. q̄a totū illud
quod agit sacerdos est spūale & misterijs plenū. Deinde ibi
subiūgitur a sacerdote incitatio ad singulatē deuotionē & inē-
tis ad celestīū elcuarōz p̄pter sacramentalis misterij magni-
tudine cū dicitur. sursū corda: sup̄le habete vel leuate ad do-
minū p̄ celestīū meditationē. Monet enīz nos sacerdos vt
corda sursū habeam⁹ ad dñm. s̄m exhortationē apli ad co-
locēses. iij. Que sursū sūt querite & sapite: nō que sunt sup̄
terā. Nam vbi est thesaur⁹: ibi est & cor tuuz. Math. vj.
Vultū enī ore loquitur celestia: & exteriori habitu celesti-
bus & diuinis se ingerūt. corde vero terrestria meditantur.
Quibus dñs impropertat p̄ p̄phām dicens Populus hic labi-
is me honorat. cor aut̄ eoz longe ē a me. Isa. xlix. In qua-
libet ergo oratione cogitare terrena vel vana peccatū ē: ce-
lestibus vacare debēt. & in ista terrena volūtariē vel ex ma-
la cōsuetudine se ingerentē. quia grauis peccati moles verif-
sime sup̄primat Sed & periculū est cor habere diuisū ab ore
& os diuisū a corde. Nā qui semetipsū nō audit nec de⁹ illū
exaudit. hec Innoc. Quilibet enī homo xp̄ian⁹ tpe quo ce-
lebrat vel audit missā: debet effūdere vnguentū sup̄ caput re-
cubentis. more mulieris vnguentarie. que quod gessit cor-
poraliter nos pagere debemus spūaliter. Quilibet. n. homo
cor suū ad ipsā verbi deitātē eleuet. & ad illud caput equale
patri fide cōringens: catholice cōfessionis nō solū verbalis
sed rōnalis in factis vngenda pungat: credendo & confitēdo
& sedule gratias agendo dño deo nostro. Et nota q̄ sup̄ hoc
verbuz Sursū corda de cōf. dis. j. dicitur. Quādo aut̄ stam⁹
ad orōnem fratres dilectissimi inuigilare & incumbere ad p̄-
ces toto corde debemus. cogitatio ois carnalis & secularis
abscedat. ne quicq̄ tunc anim⁹ aliud cogitat: q̄ illud solūz
quod p̄atur. Et sacerdos ante orationē p̄fatiōis. premissa

intentione facta mitterentis dicendo **Sursu corda.** Et dum
populus respondet **Habemus ad dñm:** ammonetur nichil
aliud q̄ dñm cogitare debere. **Claudatur cōtra aduersariū**
pectus et soli deo pateat: nec ad se hostes tpe orōnis puenire
pariat. **Lbor?** rñdet. **habemus ad dñm.** et in hoc p̄fitetur
se monita sacerdotis suscepisse cū ait: **habemus ad dñm.** Di-
ligenter ergo p̄uideat populus: et quilibet de populo: ne cor
habens deorsu ad seculū: sp̄s̄s̄cto dampnabiliter mentiat.
ps. iij. Nam vt quidā dicūt hoc est solēne mēdaciū mundi
quia vt plurimū qui hoc rñdet oppositū tenet de facto quis
nō habet cor ad deū s̄ ad terrā deorsu. **Cōtra quos ait ps.**
Filij hom̄ vsq̄quo grani corde: vt quid diligitis vanitatem
et queritis mendaciū. Sacerdos autē postq̄ hoies deuotos
et attentos reddidit excitat populū. vt renocatis ad memo-
riā hñficijs dei innumerabilib⁹ et referat gratiarū actōes di-
cēs. **Gratias agamus dño deo nostro.** Quoniam ipse ē dñs. i.
redēptor Ipse ē de⁹. i. creator Ipse ē noster. i. saluator **Tūc**
enī verissime erit noster. cū erit oia in oibus. s̄. ad cor. xv.
Quia ergo est redēptor creator et glorificator. ideo gratias
agere tenemur sibi: ex nostra creatione qua dedit nobis na-
turam. ideo dicim⁹ dño. **Et quia est redēptor noster** q̄a de-
dit nobis gratiā. ideo dicimus deo. **Et quia est saluator no-**
ster et glorificator quia dedit nobis gloriā. ideo dicimus no-
stro. **Omnes enī tenemur gratias reddere deo.** s̄. tā innocē-
tes q̄ penitentes. **Innocētes** quia eos in gratia conseruat.
Penitētes vero quia eis indulgentiā dedit. **Lborus** autē re-
spondēs approbat et confirmat dictū et verbū sacerdotis di.
Dignū et iustū est. **Dignū est** quantū ad deū seu rōne diuine
maiestatis. quia ipse ē gloria et honor dignissimus dñs deus
noster. **Tū apoc. iij dicitur.** **Benedictio et claritas et sapiētia**
et gratiarū actio honor virtus et fortitudo deo nostro in secu-
la seculorū amē. **Iustus** quantū ad nos. vt ei reddamus gra-
tiarū actōes. quia nos sum⁹ p̄p̄s ei⁹ et oues pascue eius
ps. lxxxv. **Tūc** ibi vere dignū et iustū est. **Illa ē secūda ps**
minus principalis illi⁹ capituli. in qua a sacerdote assigna-
tur ratio gratiarū actōis. **Et s̄m magistrū petrū ant̄bisio-**
dozensez. **Hic incipit p̄fatio:** in qua sacerdos captat benivo-
lentiā dñi. vt ad cōsecrandū corp⁹ dñi meli⁹ et salubri⁹ pos-

6xxxv
sit puenire. **Et in p̄fatione tanguntur duo.** Primo q̄ inci-
tamur ad regratiandū deo patri. et recollendā dei patris bo-
nitate in nobis per filiū eius dñm nostruz ihesuz xpm̄ viui-
ficatuz. **Secundo** p̄ ea que in p̄fatione cōgesta sūt ad mag-
nificandū eius maiestatem: angelis et hoibus tremendā et ado-
randā et ia cū angelis excitamur. **Et nota** q̄ p̄fatio rep̄sen-
tat et significat illud gaudium et p̄coniu⁹ laudis quo pueri
hebreoz exultantes: susceperūt xpm̄ venientē iherosolimā
ad suā passiōem canentes **Benedic⁹** qui venit in nomine dñi
Cōmuniter autē in libris an̄ p̄fationē scribitur q̄daz figura
rep̄sentās a parte anteriori hāc litterā v. a pre vero posteri-
ori d. q̄ due littere sic cōnexę. capiuntur pro vere dignū. lit-
tera videlicet p̄ dictione **Insup** nō caret mystice intellectu
acumine. **Hec enī** lra v. que inferius ē clausa et superis ap-
ta: habens initium linea longiori: humanitatem seu humanam
xpi naturā que in virgine principiu habuit sed sine carebit
designat. **Per d** vero quasi circulariter clausū. diuinitas seu
diuina natura: que nec principiu nec finē habet figuratur.
Tract⁹ vero in medio vtrāq̄ prem copulās; signū crucis ef-
ficat. **Et hec figura** sic in principio p̄fationis ponitur. ad de-
signandū q̄ humanitas cōiuncta deitati: crucifixa fuit p̄ no-
bis ex bonitate eterni patris. **Vel** q̄ per mysteriū passiōis
xpi et p̄ crucē homines recōciliati sūt deo. pacificati sūt cum
angelis. et q̄ humana diuinis associantur et sūt associata q̄a
in p̄fationib⁹ homines et angeli cōbinant: ad cōcinnēda re-
gis p̄conia. **versus.** **Et genus humanū:** d designat deitatem
Stans crux in medio: federat ista duo. **Etia** pot̄ dici q̄ p̄-
fatio significat. q̄ illud altissimū sacrificiū requirit altissi-
mā mentis eleuationē in deū. **Prima pars p̄fationis cōmu-**
nis sic ponitur in verbis. **Vere dignū et iustū est:** equū et sa-
lutare. nos tibi semp et vbiq̄ gratias agere. **Dñe** sancte pa-
ter op̄s eterne de⁹. p̄ xpm̄ dñm nostrū. **In q̄** incitamus ad
reddendū gratiarū actōes deo patri. et ad recollendā ei⁹ bo-
nitate et dilectionē p̄ filiū eius dñm nostruz **Ihesū xpm̄** no-
bis exhibitā. **Et exponitur sic.** **Dñe** sancte pater op̄s eterne
deus. **D** dñe p̄ presidentiā. cui⁹ magnificētia eleuata est su-
per celos. sancte/essentialiter et primordialiter per s̄ctitatē
non ab aliquo alio tibi inexistens. sed in nos per participa-

tionē: tanq̄ a sup̄abundantia plenitudinis redundatē ⁊ nos
sanctificantē. Juxta illud sanctificetur nomē tuū Patet per
pietate ⁊ creationē ⁊ cōversationē. Eterne de⁹: p̄ immar
cessibile ⁊ intrāsmutabile maiestare. Gere. i. certe. dignū ē
nos tibi semp̄ gratias agere. i. gratiarū actiones referre. Di
gnū est. quia mira volūtare tua nos fecisti. Et iustum est:
nos tibi semp̄ gratias agere. quia pura misericordia nos re
demisti. Equū est. nos tibi semp̄ gratias agere. quia gratu
ito nos iustificas. ⁊ salutare ē: nos tibi sepe ⁊ ubiq̄ ⁊c. In
hoc quod dicit sepe includitur omē temp⁹. In hoc quod dicitur
ubiq̄. cōrinetur ois locus. Salutare est. i. salute ple
num. quia perpetue nos glorificas. Ad idē hortatur nos p̄
pheta dicens. Benedicam dñm in omni tēpore. ps. xxxij. ⁊ al
bi. In oī loco dñationis eius. benedic aīa mea dño. ps. cij.
Cōcludit per xpm̄ dñm nostruz. Quia advocatuz habemus
apud patre dñm nostruz ihesū xpm̄. qui interpellat p̄ nobis.
ad ro. viij. ⁊ ipse ē propiciatio nostra. qui pro oibus ⁊ in oī
bus exauditur pro sua reverentia. Per eū ergo quasi p̄ me
diatore grates referimus simul ⁊ laudes. Per eundē etiam
quasi per advocatū gratias exhibemus. Sed dubiū ē. an se
pe debemus deo gratias referre ⁊ videtur q̄ nō. quia sicut
nullus posset intendere necessarijs corporis. ⁊ nullus possz
quiescere ⁊ dormire. quod nō suffert humana fragilitas. Ad
hoc dicitur q̄ deus sepe ē laudand⁹ ⁊ benedicend⁹ nō actu
aliter sed habitualiter. seu quantū ad habitū. sic q̄ in cōsciē
tia nostra nichil habeamus: quod sit cōtra deū. sed sum⁹ se
pe in bono proposito faciēdi bona. Tūc sine comedam⁹ si
ue bibamus. semp̄ oramus habitu. Actu enī sepe laudare
deum: ⁊ ei ymnisare: eēt corruptibile nature ⁊ naturali mō
esser impossibile. Sequitur secūda pars. Per quē maiesta
tem tuā laudat angeli ⁊c. Ubi duo fiunt. Primo ostēditur
quomō per xpm̄ angeli maiestare divinā concorditer exul
tantes. venerantur magnificat adorāt ⁊ tremūt. Per quod
incitatur ad cōsimiliter faciendū. Secūdo dirigitur orō ex
parte nostra ad deū. vt nobis gratiā cōsimiliter laudandi et
magnificandi vna cū angelis largiatur. ibi cū quibus ⁊ no
stras voces. Prima verba sic ponuntur. Per quē maiesta
te tuā laudat angeli. adorāt dñationes. tremūt potestates.

1222
celi celozqz virtutes. ac brā seraphin. socia exultatoe coce/
lebrāt. Et exponit sic. Per quē scz xpm̄ tanq̄ p̄ nostrū me
diatore ⁊ advocatū āgeli laudat maiestare tuā. Juxta illud
psalmi. Laudate eū oēs angeli ei⁹. Et alibi Benedicite dño
angeli ei⁹. Adorāt dñationes id ē spūs celestes sic dicit. juxta
illud esdre. Exercitus celi te adorant. Et iterū psalmista.
Adorate eū oēs angeli ei⁹. Tremūt p̄ates. vñ iob. Colū
ne celi cōtremiscāt ⁊ panēt ad ei⁹ nutū. Tremere autē dicitur
szm̄ innocē. nō metu formidis. cū sint p̄fecte brī. Sed
dicuntur tremere spiritu admirationis vel obediētie fa
mularū. qz szm̄ apostolū oēs sūt administratorij spūs i mi
nisteriū destinati. Timor ē duo cōplectere. videlicet illationē
mali futuri. ⁊ reuereri illū a quo illud malū iferri pōt. Uti
qz rite p̄ istū laudat. adorāt. ⁊ tremūt. p̄ quē oēs spirituz
ordines creati sūt. Nā dixit de⁹. Fiat lux ⁊ facta ē lux. ver/
bo divino. Verbo dixit ⁊ verbo fecit. qz verbo dñi celi fit/
mati sūt. ⁊ spū oris ei⁹ ois virt⁹ coz. Et alibi Ipe dixit ⁊
facta sūt. ipe mādanit ⁊ creata sūt. Celi celozqz virtutes
ac brā seraphin id ē sci āgeli quoz quilibz seraphi ē vocatus
cōcelebrāt id ē vnanimif magnificat. socia exultatiōe id est
cōcordi iubilatiōe. ⁊ dicit socia exultatiō. qz i celo est vera so
cietas sine oī invidia ⁊ discordia. Et ē notādū. qz celi dicunt
laudare deū. qz laudis materiā p̄stāt. ps. cxlvij. Celi celoz
⁊ aque oēs q̄ sup̄ celos sūt laudēt nomē dñi. vel p̄ celos itel
ligere possam⁹ thronos id ē angelos sic dicitos. p̄ quos dñs
sua iudicia distribuit. Thron⁹ enī ē sedes iudicij. szm̄ qdñs
dicit. Celi michi sedes ē ⁊ thron⁹. Et ps. i. Dñs i celo se
des ei⁹. Tūc vltēris dicit seraphin. vbi nota qz nouem sūt
chori seu ordies āgeloz. ⁊ tres serarchie. qz tres sūt infimi
chori ⁊ hec ē p̄ia serarchie. tres mediij chori ⁊ ē scdā ierar
chia. tres sup̄mi ⁊ ē tertia ierarchia. Infimi vocāt angeli.
archāgeli virtutes. Mediij vocant dñationes. p̄ates. p̄ici/
pat⁹. Sup̄iores throni. cherubin. ⁊ seraphin. Et vide siml
itudinē mistroz q̄ sūt apud regē t̄palē. Nā qdam opant i
mediate circa p̄sonaz regis. scz cubicularij vel assessores. ⁊
hoc cōpetit sup̄me ierarchie respectu dei. Quidā vero habēt
officia ad regimē regni in cōmuni. nō deputati huic vel illi
p̄uincie vel officio. sicut sūt principes milicie. Et bis sunt

similes angeli sedē ierarchie. Quidā vero pponuntur ad regi-
mē pris alicuius regni. sicut sūt officiales. capitanei et aduo-
cati. his sūt similes ordies ierarchie angeloz. Angelus
enī sūm vocabulū nomē ē officij. Nā sanctispūs celestis pa-
trie sēp quōdē spūs sūt. s; nequaquā sēp angeli vocari possūt.
s; solū quā mittuntur quōd dicit. Ideo pictoz licētia alas facie
spīs ut celerē discursū in cūctis significēt. Angeli vocātur.
eo quod de celis ad nūciandū hoib; mittuntur. Angeli grece be-
braice molach. latine nūcij dicitur. Archāgeli greca lingua
sūmi nūcij dicuntur et interpretantur. Qui enī pua nūciāt vel
minimā dicuntur angeli. Qui vero sūma nūciāt archangeli
vocantur. Archāgeli enī dicitur sūt eo quod primatū inter angelos
tenēt. Archos enī grece princeps latine dicitur. Nā quod archā-
geli angelis p̄sūt zacharias testat dicens. Ecce angelus quod loquor
bas ad me egrediebatur. et alius ingrediebatur in occursum eius.
et dixit ad eum. curte loquere ad istuz puerū dicens. Absque muro
habitabit iherusalem. Si enī in ip̄is officijs angeloz nequaquā
prātes superiores disposite essent nullo mō hoc quod hoi di-
ceret āgelus ab āgelo cognouisset. virtutes sūt āgeli p quos
in mūdo fiūt miracula. ppter quod et virtutes dicuntur. Prā-
tes sūt angeli quibus maligni spūs sūt subiecti. et ideo sic sūt
vocati. quia eoz prāte maligni spūs arcētur. quod nō tātū nocē-
ant quā nocere desiderant. Principat; sunt angeli quod p̄sunt
alijs agminib; quod p eo quod subditos angelos ad explendū diui-
nuz ministeriū disponūt principat; vocabulū acceperunt.
Nā alij sūt quod ministrant. alij quod assistūt. iuxta illud dan. vij.
Milia milium ministrabāt ei. et decies centena milia assi-
stebāt ei. Dñationes sūt quod virtutibus et prātib; p̄eminēt
quod p eo quod ceteris angeloz dñant agminibus nomē dñationis
acceperūt. Throni sūt agmina angeloz quod latine sedes inter-
pretantur. et vocāt throni. eo quod illic cōditor noster p̄sidet. et p
eos iudicia sua disponit. Cherubi vero sūt sublimiora āge-
loz agmina. quod p eo quod vicini; positi sūt deo diuina sciētia ce-
teris ampli; sūt pleni. ergo ex bezzayco sermone latine sci-
entie plenitudo interpretantur. Seraphin vero ē multitudo an-
geloz quod latine ardētes vel nitētes dicuntur. quia iter eos nulli an-
geli medi; existūt. Et iō quod vicini; coraz deo assistūt. tan-
to magis diuini luminis inflāmantur claritate. vñ et ip̄i ut legitur

ysa. vij. Velant facie et pedes sedētis in throno. iocirco cete-
ra angeloz agmina videre plene dei essentia nō valēt. quo-
niā seraphin eā tegūt. Hec ysa. Et nota sūm innocē. Sera-
phim iuenit neutraliter et masculine. Prio mō terminat in
.n. ut hic i lra. sedō mō terminatur in. m. vij. ysa. vij. Sera-
phim clamabat alit ad alter. Inno. mouet dubiū ex quo no-
uē sūt ordies angeloz ut dictū ē. quē tribus exclusia tantuz
ser in p̄fatōe ponūtur. et isti tres excludūtur. scz cherubin.
principat; et archāgeli. nūquā illi tres nō glorificāt dei maief-
tatē. Ad hoc rñder. quod p virtutes celoz tres alij ordies com-
p̄hedunt et intelligūtur. vñ in ps. xxij. Dñs virtutū ip̄e est
rex glē. Et alibi Et spū oris eius ois virt; eoz Et hoc pot
elici ex ome. gre. sup. j. luce vbi dicit quod virtutes celoz mo-
nebunt. Sedā cā hoc sit ad designandū. quod in cōpatōe eterne
trinitatis cui; maiefestas hic p̄cipaliter cōmēdat. ois alia
trinitas diminuta repit et ip̄fecta. Nā quod i nubib; equabi-
tur dño. aut quod similis deo i filijs dei. Quelib; aut trinitas
siue spūalis siue corpalis similitudinē quādam diuine trinitatis
ostēdit. Ip̄i tñ similitudinis nō p̄ficiūt veritatē. hec iano.
Sēquitur. cū quod 9c. Iā dirigūt orō ad deuz ex p̄sona nrā. ut
nobis grāz cōsimilit; laudādi vna cū āgelis largiat. Et ex-
ponit sic. Cū quod; supple angelis laudātib; nos deprecamur
iubeas admitti etiā nrās voces et nrās laudes. supplici cō-
fessione. nō supba p̄sumptōe s; hūil; laude dicētes. Sāctus
Nota sūm inno. De; ops duas creaturas rōnales cōdidit.
scz āgelicā et hūanā. ppter hoc ut laudibus iſisterēt diuinis
et ei grāz actōes referēt. quatenus enī cū pari voce cōcelebrēt
ut inferiores et superiores in celesti cythara sociant. De quo
dicit iob. apoc. ij. Et audiuī vocē sicut cytharedoz cytha-
risarū in cytharis suis et cātabant quasi canticū nouuz di-
cētes. Sāctus. scūs. scūs. 9c. Illa est tertia pars prime par-
tis p̄cipalis hui; capituli secūdi. in qua diuina laus a po-
pulo decantat. Ecclesia aut sperans se saluari et vna cū an-
gelis eternaliter deū laudare statū post p̄fatōez cōformat se
sanctis āgelis. De quibus et de quoz laudatōis p̄conio mē-
tio facta ē i p̄fatōe. Cantū quē ip̄i āgeli sācti quotidie vna
voce corā maiefstate diuina decantare nō cessant. similiter
vnanimif cū sacerdote p̄sequitur dicens. scūs 9c. hic ymn; p̄ti

angeloz q̄ pei hoim verba cōplectit. P̄tia ps ē āgeloz. scdā
hoim. Legit enī ysa. c. vj. Cū dñm sedētes sup solū excel
sū q̄ elenatū. q̄ seraphin stabāt sup illud. q̄ clamabat alt ap
altēz q̄ dicebāt. Sāctus. sāctus. scūs. dñs deus exercitūz
Plena ē oīs terra glā ei⁹. Legit etiā i euāgelio Et q̄ p̄ibāt
q̄ qui sequēbant clamabāt. B̄ndictus qui venit in noīe dñi
osanna in excelsis. mat. xxi. q̄ job. xij. Vox angeloz trinita
tis q̄ vnitatis in dño cōmēdat archanū. vox vero hoim hu
manitatis q̄ diuinitatis i x̄po p̄sonat vniōē. Secūdo nota
sūt papa hūc ymnū ad missaz decātarī instituit. q̄ merito
cārica āgeloz i missa decātam⁹. q̄ p̄ h̄mōi sacratissimū sa
crificiū terrena celestibus sociari nō dubitām⁹. Etiaz s̄deo
q̄ eū eis in excelsis saluari sp̄am⁹. Etiaz q̄ de⁹ has natu
ras sc̄z humanā q̄ āgelicā ad insistentiū suis laudib⁹ q̄ ad reb
dēdūz grāz actōes creauit. vel ut sibi laudes pari voce cōce
lebrēt ordinant. Tercio nota q̄ ter dicit scūs q̄ semel dñs
de⁹. vt trinitas p̄sonatum in diuinis q̄ vnitatis essentie i di
uinitate cōp̄bet. De⁹ enī noster scūs ē. s̄d ē sacrificiū q̄ non
sacrificat⁹. vel s̄m̄ iuno. ē s̄ct⁹. s̄d est sacrificiū sacrificator
vñ s̄cti estote q̄ s̄ctus s̄d dñs deus vester. Deus pater s̄c
tus est. restante filio qui dicit. Pater sanctifica eos in veti
tate quos dedisti michi. quoniam tu scūs es Et alibi serua
eos in noīe tuo quos dedisti michi. job. xvij. Fili⁹ ē scūs
āgelo prestante luce. j. Et quod nascet ex te scūs vocabit
filius dei. Spūs est scūs x̄po docente. Accipite sp̄m̄ scām
quorum remiseritis peccata remittunt eis. jobanis vltio.
Subiūgit. Dñs de⁹ sabaoth s̄d est exercitū videlicz ange
loz q̄ hoim. quoz terribilis est vt castrorū acies ordinata.
Tot enī exercit⁹ de⁹ habet in terra. quot sūt ordines sta
tū in ecclesia. Tot h̄z in celis. quot sūt ordines in angelis
Et subiūgit. Pleni sūt celi q̄ terra. Ad l̄am̄ plena est terra.
q̄ gloria diuina celi q̄ terra replent. eo q̄ deitas est vbiqz.
vñ psal. Si ascēdero in celū tu illic es. si descēdero ad infer
nū ades. ps. cxxxvij. Et s̄ete. dicit. Celi q̄ terraz ego imple
bo glo. dicit. Sup oia deus est nō elatus. Subtus oia non
p̄stratus inter oia nō inclusus extra oia nō exclusus. Noīe
ergo celi q̄ terre āgeli q̄ hoīes pleni diuina grā intelligūt
vel pleni sūt celi q̄ terra glā tua. eo q̄ tua glā. q̄ in celis

lxxxviii
q̄ in terra sūt gloriose gubernātur. Celi enīz jā sūt pleni
re terra vero spe. tūc vero re q̄ spe plena erit terra cū deus
erit oia i oib⁹ q̄ merces nrā. Itē nota q̄ de misterio trini
tatis p̄sonaz q̄ vnitatis essentie. iuno. dicit. De⁹ spūs ē in
creatus imēsus. q̄ icōmutabilis. sūme sapiēs q̄ sūme bon⁹
Increat⁹ ē. q̄ nō icēpit in tpe. Imēsus. q̄ nō circūscri
bit locus. Incomutabilis q̄ nō variat affectū suū. Sūme
potēs. q̄ nullis ē ipotētie. Sūme sapiēs cui nichil ē igno
rantie. A quo oia. in quo oia. p̄ que oia. A quo omnia potē
ter sūt creata. p̄ que oia sapiēter sūt formata. in quo omnia
diligent sūt seruata. Creata p̄ potentiā. formata p̄ sapiētiā
Cōseruata p̄ diligētiā. Per potētiā intellige patrē causā ef
ficientē. Per sapiētiā filiū causaz disponētē. Per diligētiā
sp̄m̄ scām causam p̄ficiētē. Tres enī sunt q̄ testimoniūz
p̄hibēt in celo. pater. verbū. q̄ spūs sanctus. Et h̄z tres vnū
sūt. Tres p̄sonalit q̄ q̄sqz sua notōe distinctus. Pater a ge
neratōe. Fili⁹ a filiatōe. Spūs sanctus a p̄cessione. sed sunt
vnū essentialit. Dēs q̄ q̄ singuli natura. potētia. volūtate
vnū sūt. q̄ oio quicq̄ p̄ substantiā p̄dicatur. h̄c etnā q̄ in
diuiduā trinitatē angeli laudare nō cessant dicēs. Sāctus
scūs. scūs. S̄z q̄z necessariū est ad etnāz salutē incarnatōis
x̄pi misteriū cōfiteri. s̄deo recte subiūgitur B̄ndict⁹ q̄ venit
in noīe dñi. Ego inquit veni in noīe patris mei. Nomen
patris ē fili⁹. De quo p̄p̄eta dicit. Ecce nomē dñi vēit de
lōgiquo. Et tūc p̄biter solet signū crucis facere an̄ se. ad
designādū q̄ iste q̄ p̄ crucem triūphabit. q̄ p̄ virtutē sancte
crucis nos triūphare fecit. q̄ p̄ crucifixionē nos salua
uit. Cōsueuerūt etiā fideles in rebus sensibilib⁹ videlicz in
statuis q̄ parietibus. in manib⁹ signū crucis facere. q̄ signo
crucis facto oscula altari dare. quod fit ad excitādū deuoti
onē ad x̄pm. q̄ ex amore ordinato ad x̄pi crucē q̄ ad e⁹ passi
onē. Fit vtiqz quāto ex maiori deuotōe tanto laudabilius
q̄ si forte qua sinistra intētiōe euenerit. vt ne man⁹ ledat.
vel quicq̄ man⁹ attigerit optatū habeat. q̄to tūc intentō
fuerit p̄uersior de tāto miserabilior. Stātes aut decātam⁹
q̄ s̄m̄ quosdam inclinamus. quia tūc incarnationē q̄ maiesta
tem diuinā. p̄ āgeloz hoimqz cantū recognitā veneramur
Sequitur Osanna i excelsis. Osanna dictio est hebraica. q̄ s̄m̄

psido. vj. rebj. in alteris lingue interpretatōz in toto trāsire
nō pōt. **Si** enī saluifica iterptat. s3 āna interiectio ē motū
ai significās subdepcatōis affectū Integre autē dicit osanna
q3 nos correpta media vocali deposita. i. hā dicim9 osanna
sicut fit in versib9 qū scādum9 vers9. **Elipsis** necat. m. pe
rimit sinālimpha vocalē. **Lrā** enī pīa sequentis verbi ex
tremā verbi pīoris excludit. vt hic. **Ita** odiū generat. scā
diēdo dicit **It** odiuz generat. **Et** iterptat osanna id ē salu
fica subaudiēdo. vel pplūm tuū. vel totū mūdū. In excel
sis s3 ē in altissimis. **Dicit** autē bis osanna in excelsis ppter
duas vtes salutaris. q3 sūt skola mēris. 4 skola carnis. q3 bti
ficant sci in glā. vt videlicz corpe 4 aia saluari iter angelos
deputemur in excelsis. **Hic** etiā versicul9 laudis repit in.
ps. cxvij. **Quod** enī turbe dixerūt osanna hoc ē quod ibi di
cit o dñe saluū me fac **Et** eisdē verbis ibi subiūgit. **Bñd**
ctus q3 vēit i noīe dñi. **Per** hoc etiā q3 subiūgit osanna in ex
celsis. pspicue oūdit q3 aduētus xpī nō tātū hoīm sat9 sit.
s3 totū mūdū iūgēs terrena celestibus. vt oē genu ei flectat
celestiū terrestriū 4 infernoz. **Criso.** dicit. q3az iterptant
osanna gloria. q3ā redēptionē. q3ā saluifica. **Nā** 4 illi glo
ria debet. 4 redēptio isti cōuenit. q3 oīs redemit. 4 pēlosi s3
guinis sui effusioē saluauit. **Itē** nota q3 sabaorb est vnū de
decē noibus q3bus apud hebreos dēns noīat. q3 cōuertitur i
latīnū 4 valet tātū sicut exercitū seu virtutū. **De** quo ab
angelis i ps. dicitur. **Quis** ē iste rex glē. dñs virtutū ipē ē
rex glē. **Sūt** enī in hui9 ordinatōe virtutes multe. vt ange
li. archāgeli cūctiq3 celestis milicie ordines. quoz tātū iste
dñs ē **Dēs** enī sub ipō sūt 4 ei9 dñatōni subiacti **S3** dubitū
ē q3re immediate post pfationē sequit scūs. **Ad** quod respō
detur. q3 in pfatōis sine sacerdos depeatur vt voces nostre
cū laudib9 4 vocibus āgeloz socient 4 admittātur cū dicit
Cū q3bus 4 nrās voces 4c. **Et** q3 angeli sēp cantant deo.
Scūs Scūs Scūs **Itē** rēo nos illis cōformādo ymnū istū
angelicū parit 4 hānū decātamus vel ichosm9. **Et** q3 hic
fit mētio de aduētū xpī. **Ideo** sciēdū q3 septē sūt aduēt9 xpī
q3 designātur p septē archipbonas q3 in aduētū decātantur.
Prim9 fuit de celo in vterz virginis ad dandā nobis sapiē
tiam 4 prudentiā. **Ideo** cantat o sapiētia q3 ex ore altissimi

psidi. **Secūdo** fuit de vtero virginis i mūdū. **Ideo** cātat ec
clesia. **Q** adonay dñator 4 dux dom9 israhel. q3 moysi i ignis
flāma apparuisti. veni ad liberādū nos. **Terci9** fuit a mun
do ad crucis patibulū. 4 tūc positus fuit i signū patriarcha
rū 4 pphetaz. **Ideo** dicim9 **Q** radix jesse q3 stas i signū po
puloz. **Quart9** fuit a cruce ad limbū hūs clauē 4 apēs in
fernū. **Ideo** dicim9 **Q** clavis dauid veni. educ victos de car
cere. **Quint9** ē aduēt9 spūalis ad denotū aim que illuminat 4
splēdere facit p verā noticiā. **Ideo** dicim9. **Q** oriēs 4 splen
dor lucis eterne veni 4 illumia sedētes in tenebris 4 in v
mbra mortis. **Sext9** erit ad iudiciū. vbi iudicabit 4 appare
bit vt rex regū. **Ideo** dicit **Q** rex gētū 4 desideratus eozū.
Septim9 est inducēs i regnū celeste. **Ideo** dicit **Q** emanuel
s3 ē nobiscū de9. rex 4 legiser noster. veni ad saluādū. **Jam**
quātū ad secūda ptē principalē hui9 capituli videndum est
de duob9. **Primo** quot sūt pfatōes speciales. **Secūdo** vidē
dū est de vna quaq3 eaz inspeciali. **Quantū** ad primū ē sci
endū. q3 olim multe fuerūt pfatōes s3m officiū ambrosia
nū. q3 quilibet sanctus famosus habuit pfationē specialem
Pelagius tū papa natōe roman9. ceteris relictis oēs ad no
nem restrinxit. vñ de cōse. dis. j. c. **iuuenim9** dicit. **Pelagi9**
romanc ecclesie 4 aplice sedis eps. vniuersis gallicoz atz
germanoz epīs iuenim9 has nouē pfatōes in cathalogo tā
tū recipēdas. vnā in dieb9 pascalib9. **Aliā** in die ascensio
nis dñi. **Tercia** in die pētrbecostes. **Quartā** de natali dñi.
Quintā de apparitōe. **Sextā** de aplis. **Septimā** de trinitate
Octauā de scā cruce. **Nonā** i ieiunio seu q3dragesima tantū
mō dicit9. **vrbān9** vero papa supaddidit decimā pfatōem
sez de beā virgine. **Quantū** ad secūdū agēdū ē de quibet eaz
in speciali eo ordine quo in missali scribunt. **Prima** est de
natiuitate dñi. 4 incipit sic. **Quia** p icarnati verbi 4c. vbi
prio tangit incarnatōis misterii. **Locat** autē incarnatō mi
steriū. q3 misterii ē idē quod sacz secretū. **Tale** autē secretū
ē incarnatio. q3 nulla mēs ad ipam attingere valet. nec etiā
cape pōt quomō verbi dei factū sit caro **jobāis. j.** **Secūdo**
s3nuat diuine illuminatōis psidiū. **ibi** noua mētis nrē. q3
ad litterā de his q3 debem9 credere 4 spare. **sum9** iformari p
verbi incarnatū 4 illustratū q3 vt s3 luce. i. ipē vēit illumi

nate bis qui in tenebris et in umbra mortis sedet. Tercio
tagit alte cōtemplatōis solaciū. sibi ut dū visibiliter deū co
gnoscim⁹. qz verba caro factū ē et vidim⁹ glām ei⁹. jobā.
.i. Per hūc scz deū visū in carne. quē tñ videre nō possum⁹
capiamur raptu amoris in amorē invisibiliū. Quarto tagit
diuine sublatōis tripudiū. sibi et iudeo cū angelis. vbi quasi
oēs ordies tagit angeloz. Et hoc iudeo qz i die natiuitatis
dñi angeli cātauerūt laudes deo. scz gloria in excelsis deo.
Secūda ē de epiphania dñi. vbi breuit duo cōtinent. Prio
sublimitas lumis apparētis cū dicit. qz cū vnigēit⁹ tu⁹ in
substātia nrē mortalitatis apparuit. scz carnē assumēdo. se
cūdo vtilitas hominis indigētis. cū subiūgit noua nos im
mortalitatis sue luce reparat. Dicit aut ephā ab epi qz ē
supra et pbanos appetitio. quoniā i illa die supnū lumē appa
ruit trib⁹ regib⁹ ipm adorātib⁹. math. ij. Itē i eodē die re
uolūtis triginta ānis mutauit aquā i vintū i nuptijs. jobā.
xvij. i quo e⁹ prās diuina apparuit euidenter. Tercia ē de q
dragesima seu ieiunio corpali. in qua ponūt. iij. vtilitates
Prima ē qz vicia cōprimūt. Ideo dicit vicia cōprimis. Se
cūda qz mētez ad supna erigit et lenat. Ideo dicit mentē ele
uas. Tercia ē qz virtutes colligit et cōgregat Ideo dicit vir
tutē largiris. Quarta ē qz mercedē acqrit et donat. ideo di
cit et p̄mia supple largiris. Et qz oīa ista sūt i virtute xp̄i
iudeo dicit p̄ xpm dñm nostrū. Quarta ē de passione dñi seu
de scā cruce. scz q̄ salutem humani generis in ligno crucis
cōstituit. vbi dno ostendunt. Prio xp̄i passionis vtilitas
cū dicit. Qui salutē hūani generis. Secūdo q̄ passio xp̄i fu
it satisfactō. cū dicit. vt vñ mors onebat. ide vira resur
geret. Tercio ostendit cruce sublimitas. et hoc i dno. Prio
i hostis p̄stratōe. cū dicit. Et q̄ i ligno vicebat. p lignū quo
qz viceret. Secūdo i crucifixi cōditōe. qz dicit p̄ xpm dñm
nostrū. Quinta ē de resurrectione. s. De q̄dē dñe oī ebe 1c. vbi
q̄ruoz ostendunt. Prio xp̄i sūma cōgruitas. cū dicit te q̄dem
dñe oī tpe s̄z i hoc p̄rissimū die 1c. Nā nūc potis laudāz
et qz resurrexit p̄pria virtute tāq̄ ille q̄ bz p̄pria p̄strem.
Secūdo tagit passionis acerbitas. i hoc q̄ dicit cū pasca no
stra imolat⁹ ē xps. Ad cui⁹ rei euidentia sciēdū. q̄ filij isra
hel celebrabāt pasca i signū et memoriā trāsitus angeli per

entiētis egiptios: interficiēdo primogenita egiptioz. et trās
cūdo. et admittēdo hebreos q̄ habebāt de sanguine agni i su
perliminari domus. vt habetur exo. xij. Et ideo pasca cele
brabāt. quod interpretatur transit⁹. Vel in memoriā trāsitus
maris rubri. quod sicco pede trāsierunt. Tñ exo. xij. Filij
aut israel trāsierūt p̄ medietatē sicci maris. ideo pasca cole
bāt et agnū immolabāt ad vespē. exo. xij. Sic similiter et
nos colimus pasca: in signū trāsitus filij dei p̄ limbū. de quo
eduxit patres sanctos dimissis peccatorib⁹ malis. et hoc per
sanguinē suū nos redimēdo. et transcūdo p̄ mare rubrū nos
liberando. quod figurat baptism⁹. vbi egiptij. i. peccata sub
merguntur. et filij israel liberantur p̄ agnū pascale. qui pro
oibus in vespere pascale iudeoz tanq̄ verus agnus fuit im
molatus. sicut p̄dixerat Isa. xij. ca. Et ergo dicitur hic. cū
pasca nostruz immolatus est xps. Nō agnus iudeoz tipic⁹
et figuratiuus. sed ipse qui est veritas Tercio ostenditur pa
tientis trāquillitas cū subditur. Ipse enīz ver⁹ est agnus q̄
abstulit peccata mūdi. Quarto passionis vtilitas cūz sub
ditur. Qui mortē nostrā moriendo destruxit. Et est sensus.
qui mortē. s. peccati. de quo dicit Jacob⁹. Peccatū cūz cō
summatū fuerit generat mortē. Hanc mortē ipse destruxit
moriendo pro nobis corporaliter. et vitā. s. glorie et gratie rep
auit. quia secundū apostolū. Si xps resurrexit et nos resur
gemus. quia sumus ei⁹ mēbra nisi i nobis deficiat. Sexta
est de ascensione. s. Qui post resurrectionē suā 4c. vbi quatu
or ostendunt. Prio resurrectionis visibilis probatio cūz
dicitur. Qui post resurrectionē suā omnib⁹ dis. spulis suis
manifestus apparuit. Secundo resurrectionis solennis con
sumatio. cum subditur. Et ipsis cernētibus eleuatus est in
ce. n. Tercio resurrectionis vtilis intērio ibi. vt nos diuinita
tis sue tribueret esse participes. Quarto nostre mentis ele
uatio cū inferitur. Et ideo cū angelis et archangelis. Se
prima est de spūsanto seu de festo penthecostes. s. Qui ascē
dens super omnes celos. Tbi sex innuntur. Prio ascensio
nis dignitas. quia super omnes celos. Secundo ascensiois
felicitas ibi. sedensq̄ ad dexteram tuā. Tercio promissiois
veritas ibi. promissum spūsantum. Quarto impletionis
felicitas ibi. bodierna die i filios adoptionis effudit. Quico

presentis diei solentia ibi. quapropter pfulis gaudijs tot⁹ i
orbe terrar⁹ mudo⁹ exultat. Sexto, ipsor⁹ angelor⁹ tripudiu⁹
4 laudatio ibi. sed 4 superne virtutes atq⁹. angelice potesta/
tes. ymnū glorie tue cōcinunt sine fine dicentes. **Octava**
est de sancta trinitate q̄ incipit. Qui cū vnigenito tuo 4 spū
sancto 4c. **Ubi** videtur primo q̄ debemus credere de ipa tri
nitate. quia psonaz pluralitatē in essentie vnitate. Ideo di
citur dirigendo ad patre⁹ verbū: eterne de⁹ qui cū vnigeni
to tuo 4 spūsancto vnus es de⁹. **Debet** ergo credere i trini
tate vnitate essentie. **Et** ergo credam⁹ in trinitate vnitate
essentie dicit. vnus est deus. vnus est dñs. **Et** vt credamus
in vnitate essentie trinitate psonaz. Ideo subditur **Non** in
vnus singularitate psonae. sed in vnus trinitate substantie
cōtra errore⁹ sabellianor⁹ qui negabāt pluralitatē psonar⁹
Secundo ostendit quid debeam⁹ credere de psonaz dignitate.
quia eaz in omnib⁹ equalitatē cū dicitur. **Quod** eni de tua
gloria reuelante te credimus. quia nichil de trinitate nisi p
reuelationē scim⁹. hoc de filio tuo hoc de spūsancto credim⁹
q̄ **equales** sūt in gloria. **Uñ** athanasius **Qualis** pater talis
filius talis spūsanct⁹. **Itē** equalis gloria coeterna maiestas
Ideo talē equalitatē sine discretōe differentie sentim⁹ quia
in hoc nō differūt ymo cōueniunt 4 sūt vni. **Tercio** ostendit
quid credere debem⁹ de psonaz diuinar⁹ vnus ab alia
emanatōe 4 processione ibi vt i cōfessione vere sempiternae
deitatis 4 in psonis ppietas. s. credi debet 4 adorari. **Pro**
priū aut filij est q̄ sit a patre sicut lux a sole. **Patris** pro
priū est q̄ sit a nullo. **Spūsancti** ppietas ē q̄ sit ab vtroq⁹. s.
sole 4 luce. 4 nō econuerso. **Uñ** generare conuenit patri: ge
nerari filio: pcedere spūsancto. **Et** hec sūt ppietas eor⁹
Et ideo dicitur in psonis ppietas. **Et** quis psonaliter di/
stinguuntur nō tamē essentialiter. Ideo subditur. **Et** in esse
tia vnitas. quia sūt vnus deus 4 non tres. **Propter** quod se
quitur. **Et** in maiestate adoretur equalitas. **Quarto** tangi
tur quid debemus credere de ipsius trinitatis laudatiōe q̄
semp laudatur ab angelis ideo sequitur **Quā** laudant ange
li: qui sūt ordines inferiores. cherubin quoq⁹ ac seraphin. q̄
sunt ordines superiores. **Nona** est de beata virgine quam
urbanus papa cōpilauit. s. **Et** te i veneratiōe beate mari

Ubi quatuor tanguntur. **Primo** seruitus 4 subiectio filialis
cū dicitur. **Et** te in veneratiōe beate marie semp virginis
Secundo maternitas diuinalis cū dicitur **Que** 4 vnigenitū
tuū sacrispūs obūbratione cōcepit **Tercio** dignitas virginalis
cū dicitur. **Et** virginitalis gloria pmanēte. **Quarto** hu
ius mudi vtilitas ab ipsa procedēs cū dicitur. **Huius** mudo
lumē eternum effudit. **Decima** est de apostolis. s. **Te** dñe
suppliciter exorare. **Et** in hac p̄fatione p̄mittit primo deu
tam meditationē 4 supplicatiōez **Ibi**: te dñe suppliciter exo
rare. **Secundo** supplicat gregis p̄sentationē **Ibi**: vt gregez
tuoz pastor eterne non deserat. **Tercio** petit gregis prote/
ctionē ibi. sed p beatos apostolos tuos cōtinua protectione
custodias. **Quarto** optat supernā gubernationē ibi. **Et** eis
dem rectoribus gubernetur quos operis tui vicarios s̄ides
cōtulisti p̄esse pastores.

Capitulum. ij. de p̄fatione.

Est acclamatiō p̄sonā sequitur secretū silentiū in
quo 4 misse canon deuote dicitur. 4 sacz mysterium
in quo x̄ps sumitur pagitur. quod fit p solum sacer
dotem quia x̄ps solus orauit. **Et** habet hoc capitulū duas
partes principales **In** prima agitur de ritu p̄cedēte canonē
4 de diuersis noib⁹ eiusdē. **In** secūda agitur de diuisione ca
nonis in suas ptes: 4 de p̄secutione earūdem. **Prima** pars
diuiditur in tres. **In** prima dicitur de ritu quē debet sacer
dos seruare volēs canonē aggredi **In** secūda de noib⁹ ca/
nonis. **In** terciā videndū ē de modo legēdi canonē. 4 quare
verba canonis secreta 4 sub silentio dicuntur. **Quantū** ad
primā dico q̄ ritus quē debet sacerdos obseruare est iste q̄
primū debet respicere crucifixū **Unde** cōmuniter in antiq⁹
libris ante canonē depingitur ymago crucifixi. 4 etiam dñi
ce maiestatis. **Debet** ergo sacerdos secundū cōmunē vsum
primū quantū ad osculū ymaginē crucifixi respicere cuius
hic memoria agitur. **Secundo** debet osculari. **Sed** quantū
ad ordinē osculandi diuersi ritus obseruantur. **Aliqui** enim
primū osculantur pedes crucifixi: postea pedes maiestatis.
In signū q̄ per filij dei crucifixionē veniem⁹ ad pedes ma

festatis diuine. Alij aut e conuerso: primo osculantur pedes
maiestatis postea crucifigi hac rōne: quia omē datū optim
q̄ omne donū perfectū defursū est descendēs a patre luminū
Jacobi. j. Tercio debet se inclinare iūctis manibus q̄ hec i
clinatio aliud in xpo q̄ aliud i sacerdote figurat In xpo. n.
figurat inclinationē q̄ orationē quā fecit ante passionē in q̄
factus est sudor eius sicut gutte sanguinis decurrētes i ter/
ram Luce. xxij. In sacerdote uero significat q̄ debet cōsi/
derare seipsū quasi originaliter esse terrenū q̄ sic se humiliā
do q̄ seipsū recogitādo accedat ad sacrificiū. Quarto s̄m ali
quos debet se eleuando osculari altare q̄ hoc triplici ratōe.
Primo ad designandū verā dilectionē ad deū. Secūdo ad de
signandū fixā deuotionē Quā q̄ rebus signo crucis signatis
osculū damus ad deuotionē. Tercio ad designandū fidelē mi
nistriū. quia nō debet esse infidelis ut iudas fuit Quantū
ad secūdū est sciendū q̄ aliquādo uocatur canon quod ē re/
gula. Aliquādo secreta. Aliquā actio. q̄ interdū sacrificiū.
Canon aut grece regula dicitur latine. Dicitur aut canon
siue regula. Primo rōne significationis. quia significat pas
sionē xpi q̄ est tanq̄ regula in isto toto officio. seu quia i eo
xps uerus sacerdos regulariter p̄sentatur. Secūdo rōne cō
positionis. Est enī factus q̄ cōpositus ex regulis multoz s̄a
ctoꝝ patriū q̄ ex dictis pluriū aggregatus q̄ ordinat⁹. ut ista
parebit. Tercio rōne interpretationis. quia ut dictū est regu/
la intelligitur eo q̄ nos singulariter habz regulare quia ibi
cōtinetur maior deuotio q̄ in aliquo alio officio quod fit in
ecclesia dei quare merito nos solite regulamus quādo debe
mus celebrare vel cōmunicare: quia deuoti⁹ nos disponim⁹
q̄ p̄fectius cōfitemur. Vel ideo q̄a per hūc fit regulariter cō
secratio sacramēti. Quarto rōne mirabilis opationis. Ha/
bet enī effectus q̄ fructus mirabiles in nobis quibus nos re
gular qui sūt duodecim de quib⁹ dictū ē supra li. j. Secūdo
dicitur secreta quasi occultatio quia humana ratō plenarie
nequaq̄ pōt capere tātum misterij Verba enī que ibi di/
cuntur secretissima habēt uirtutē. s. q̄ mutat ea que sūt di/
stātia in infinitū. Tam occultā vim habēt uerba canonis
q̄ etiā angeli de eoz uirtute mirantur. q̄ ideo secreta uoce
celebratur. Idcirco etiam sacerdos uelatur quibusdā corti/
nis que sūt in lateribus altaris ne turbetur ad denotandū
maximū secretū. Tercio uocatur actio propter sacra miste
ria que ibi aguntur. Vel ideo quia in eo causa nostra agit
tanq̄ corā iudice. Unde quia certis diebus ultra ordinaria
uerba canonis adduntur quedā ut in ista orōe cōmunicātes q̄c
q̄ in ista hāc igitur oblatione q̄c. Ideo in missalibus supra
istas additiones scribitur talis titulus infra actionē. eo q̄ i
fra canonē uel quasi in medio additur. Quarto dicitur sa/
crificiū a sua p̄te digniori. quāobzē decretū statuit. q̄ nulli
laycoꝝ liceat in eo cōsistere loco ubi missa celebratur. ut sa
cerdos libere absq̄ impedimēto q̄ sine distractione celebrati
onis officium expediat. Unde q̄s nūc fit. s. q̄ uiri q̄ mulie
res in faciem p̄spiciūt sacerdotis q̄ stant cōtra ei⁹ faciē mul
tū detestabile est q̄ diuine iusticie cōtrarium quia aduertere
deberēt illud quod legitur. ij. regū. vj. ca. Quz dauid uoluit
deducere archā dñi in ciuitatē suā imposuerūt eā supra plan
strum nouū. Osa aut exēdit manū ad archā dñi q̄ tenuit eā
quoniā calcitrabāt bones q̄ declinauerūt eā ad casū Iratus
q̄ indignatione dñs cōtra ozam p̄cussit euz sup temeritate
sua q̄ mortuus est ibi. Et dicitur q̄ nichil aliud fecit: nisi
q̄ propriā uxore p̄cedēti nocte cognouit. Bethzamide quo/
q̄ quia uoluerūt uidere archā dñi p̄cussi sūt septuaginta vi
ri. j. regū. vj. Si igitur bethzamide eo q̄ temerarie detege
rūt archā dñi q̄ eā uiderūt q̄ fuit figura corpis xpi mortuus
sunt: quātomagis temerarie ad loca cōsecrationis acceden
tes sūt puniēdi. Quantū ad terciū. s. de modo legēdi cano
nem ē notandū q̄ canon debz legi regulariter ita q̄ nichil
addatur. quia si quis aliquid apposuerit ad hec apponet de
us sup illuz plagas. Et si quis diminuerit de uerbis libri
p̄phetie huius aufert deus p̄te ei⁹ de libro uite. apoc. vltio
Debet etiā legi integraliter q̄ distincte. Verba enī non de/
bent corrūpi nec resecari. Etiā debet legi expedite. i. nō ni
mis tarde. ne auditoribus missē rediū generetur. In cui⁹ fi
gura legitur ego. xij. Comedebāt agnū festinanter. Etiam
non nimis festinanter quia non debet hoc sacrificiū sine sa/
le. i. sine discretione q̄ deuotione offerri. Etiā debet legi in
libro ne ullus error contingat. Et debet legi attēte quia se
cundū grego. Illā orōnez deus nō audit: cui ille qui orat nō

nis que sūt in lateribus altaris ne turbetur ad denotandū
maximū secretū. Tercio uocatur actio propter sacra miste
ria que ibi aguntur. Vel ideo quia in eo causa nostra agit
tanq̄ corā iudice. Unde quia certis diebus ultra ordinaria
uerba canonis adduntur quedā ut in ista orōe cōmunicātes q̄c
q̄ in ista hāc igitur oblatione q̄c. Ideo in missalibus supra
istas additiones scribitur talis titulus infra actionē. eo q̄ i
fra canonē uel quasi in medio additur. Quarto dicitur sa/
crificiū a sua p̄te digniori. quāobzē decretū statuit. q̄ nulli
laycoꝝ liceat in eo cōsistere loco ubi missa celebratur. ut sa
cerdos libere absq̄ impedimēto q̄ sine distractione celebrati
onis officium expediat. Unde q̄s nūc fit. s. q̄ uiri q̄ mulie
res in faciem p̄spiciūt sacerdotis q̄ stant cōtra ei⁹ faciē mul
tū detestabile est q̄ diuine iusticie cōtrarium quia aduertere
deberēt illud quod legitur. ij. regū. vj. ca. Quz dauid uoluit
deducere archā dñi in ciuitatē suā imposuerūt eā supra plan
strum nouū. Osa aut exēdit manū ad archā dñi q̄ tenuit eā
quoniā calcitrabāt bones q̄ declinauerūt eā ad casū Iratus
q̄ indignatione dñs cōtra ozam p̄cussit euz sup temeritate
sua q̄ mortuus est ibi. Et dicitur q̄ nichil aliud fecit: nisi
q̄ propriā uxore p̄cedēti nocte cognouit. Bethzamide quo/
q̄ quia uoluerūt uidere archā dñi p̄cussi sūt septuaginta vi
ri. j. regū. vj. Si igitur bethzamide eo q̄ temerarie detege
rūt archā dñi q̄ eā uiderūt q̄ fuit figura corpis xpi mortuus
sunt: quātomagis temerarie ad loca cōsecrationis acceden
tes sūt puniēdi. Quantū ad terciū. s. de modo legēdi cano
nem ē notandū q̄ canon debz legi regulariter ita q̄ nichil
addatur. quia si quis aliquid apposuerit ad hec apponet de
us sup illuz plagas. Et si quis diminuerit de uerbis libri
p̄phetie huius aufert deus p̄te ei⁹ de libro uite. apoc. vltio
Debet etiā legi integraliter q̄ distincte. Verba enī non de/
bent corrūpi nec resecari. Etiā debet legi expedite. i. nō ni
mis tarde. ne auditoribus missē rediū generetur. In cui⁹ fi
gura legitur ego. xij. Comedebāt agnū festinanter. Etiam
non nimis festinanter quia non debet hoc sacrificiū sine sa/
le. i. sine discretione q̄ deuotione offerri. Etiā debet legi in
libro ne ullus error contingat. Et debet legi attēte quia se
cundū grego. Illā orōnez deus nō audit: cui ille qui orat nō

attendit. Debet etiā silenter legi. Prio ratōne significatōis quia hoc secretū silentiū representat latibulū xp̄i. Nam vt dicitur Ioba .xij. Postq̄ Ihesus laudabiliter fuit susceptus a turbis: cū palmis ⁊ laudibus abijt ⁊ abscondit se ab eis nō vtiq̄ causa formidis sed dispensatōis officio quia nondū venie hora eius. q̄ postq̄ aduenit spontane⁹ ad passionē accessit dicēs. Surgite inq̄t eamus hinc: ecce appropinquabit q̄ me tradet. Oblatus est q̄a ipse voluit. Naz enī hoīs ⁊ ministri venissent cū laternis ⁊ facibus ⁊ armis vt cōprehēderent eū. sciens Ihesus oīa que ventura erāt super eū p̄cessit ⁊ dixit. que queritis. Responderūt. Ihesū nazarenū. Dixit eis. Ego sum. Item silenter legitur ad insinuandū q̄ nō debet legi clamorosa voce sed tacita deuotione in qua cessāte verborū tumultu solū dirigitur ad deū intēta deuotio. Tūc enī sacerdos debet intrare cubiculū cordis ⁊ ostio sensuū in recluso deū patrē orare: nō in multiloquio sicut ethnici faciūt qui putāt exaudiri in multiloquio. sed corde puro conscientia bona ⁊ fide nō ficta. Dñs enīz nō ē exauditor vocis sed cordis. Non ē ammonēdus clamoribus: q̄a scrutator ē renum ⁊ cordiū. Quod anna typū gerēs ecclesie legitur obseruasse: que non petitione clamorosa. sed tacita deuotione quod petijt impetrauit Scriptū est enim .i. regū. .i. q̄ anna loquebatur in corde suo tantūq̄ labia illius mouebantur. ⁊ vox penitus nō audiebatur. Sū moysi dixit dñs. Quid clamās ad me. exo. xiiij. ca. Cū tñ ipse taceret. Et p̄phā ps. iij dicit. Que dicitis in cordibus vestris: ⁊ in cubilibus vestris cōpungimini. Spūs est deus ⁊ eos qui adorāt deum in spū ⁊ veritate oportet adorare. Itē ne sacerdos clamādo in hīs que aguntur minus intendat ideo legitur secrete. Itē ne sacra ⁊ sancta verba vilescerent: dñi pene omēs p̄ vsū scientes ea in plateis ⁊ vicis alijsq̄ locis incōgruis decantarēt. Deceuit ecclesia vt hec obsecratio q̄ secreta cēsetur a sacerdote secrete dicatur. Sū asserūt quidā q̄ ante cōsuetudinez q̄ postmodū inoleuit euz quidā pastores ea verba decantarēt in agro ⁊ panē supra lapidē posuissent ad ipsorū verborū placōem panis in carnez conuersus est. sed ipsi diuino iudicio igne celitus misso p̄cussi sunt Propter quod sācti patres statuerunt verba ista sub silentio dici. Inhibētes sub anathe-

mate ne p̄ferantur nisi a sacerdote sup altare ⁊ i missa ⁊ cū vestibus sacris cōsecratis. Ergo mens s̄m ratōnale vt p̄missum ē ad illud solū debet esse itenta. Nam eos q̄ adorāt in spū ⁊ veritate oportet adorare: ne musce venientes p̄dāt suauitatē vnguētī. eccle. x. Ne importune cogitatōes tollāt deuotōem inspiratōne gratie repellantur. q̄tenus auster veniens. i. spūsanctus: p̄c̄flat ortū. i. fecūdet vt aromata fluant. i. vt virtutes abundant. Ad quod designandū estimo tēpore dñi secreta dicitur flabellū adhibetur Et sciendū q̄ ministri infra canonē stant post tergū sacerdotis: in signū huius q̄ instante passione dñi discipuli relicto eo omnes fugerunt post tergū. Vel hoc fit alijs in exemplū: quia si ipi ministri p̄tūc retrocedūt. multo magis alijs astātes retrocedere tenentur. Sed dubiū est quomodo facta fuit cōuersio panis in carne ad verba pastorū euz non essent sacerdotes. ⁊ cū de necessitate requiritur q̄ celebrās sit sacerdos Dicēdū q̄ illa cōuersio nō fuit facta virtute verborū q̄a ipsi carederem nō habebāt: sed fuit quedā apparatus carnis nobis i exemplū ne tales irreuerentias faciamus. Vel potuit esse cōuersio virtute dei que non est obligata aliquib⁹ verbis. Itē verba canonis dicuntur sub silentio propter maiorē reuerentiā ⁊ reputationē. Que enī sūt in publico in minori sunt reputatōe q̄a nimia familiaritas cōtemptū parit. Et ideo non licet vt hec sacratissima verba a laicis audiantur. Si demus enī q̄ relique q̄ tardius ⁊ rarius ostenduntur i maiori reuerentia habentur. Et est s̄m Innocē. sciendū q̄ inter p̄fationē ⁊ canonē fere in omnib⁹ libris ymago crucifixi depingitur: vt nō solum intellectus littere: vtz etiā aspectus picture memoriā dñice passionis inspiret. Sū de consecra. dis. ij. grego. scribit seuerō ep̄o. Per picture historie q̄d sit adorandū addisce. Nam quod legentibus scriptura: hoc ydolis prestat picture cernentibus: quia in ipsa ignorātes vidēt quid sequi debeāt. In ipsa legūt qui litteras nesciunt Unde ⁊ precipue gentib⁹ pro lectiōe scriptura est. Secundo hoc fit vt incarnatōis ⁊ passionis misteriaz ⁊ sāctorū exempla magis in nostra essēt memoriā dñi quotidie oculis nris presentatur. Tercio ad excitandū deuotōis affectum qui ex visis efficacius excitantur q̄ ex auditis. Quantū ad secū

dam ptem principale est sciendū: q̄ in canone recollitur me-
moriam dñice passionis: & generaliter eoz q̄ gesta sūt p̄ ebdo-
madā immediate ante festū pasce vsq̄ quo dñs resurrexit a
mortuis. Traditur autē. q̄ gelasius papa vel secundū alios
scolasticus romanus canonē ita vt habetur principalit̄ or-
dinatur: quāuis multi s̄cti patres ipsū per ptes cōposuerūt
Nō enim canō totus ab vno simul est cōpositus: vt infra pa-
tebit circa singulas ptes. Aliqua etiā verba sūt addita ab
aliquib⁹. quoz noia ignoramus: vt dicitur circa verba cō-
secratiōis. Nulli tñ subtrahere vel addere licet vt p̄dixi: nī
si forte quōq̄ nomia eoz pro quibus nomiatim sacrificiū of-
fertur. quia illa nō sūt de essentia canonis vel de verbis ei⁹
Et diuiditur canon in quib⁹ ptes. eo q̄ per quintuplicē pas-
sionē diuinā liberati sumus: & p̄ eam orō fidelīū expanditur.
Nō propter quintuplicē sāguinis xp̄i effusionē: de qua di-
ctū est supra. In prima pte sūt oratiōes & obsecrationes p̄
ecclesia s̄cta dei & pro tota cōgregationē fidelīū in generalit̄
& pro aliquib⁹ in speciali: & inuocationes pro suffragiis s̄c-
torū In secūda pte petit dei patris benignā placationē & pe-
titionem p̄ huiusmodi sacrificij cōsecratiōe que incipit ibi.
Hāc igitur oblationē. In tertia pte ponūtur verba ipaz cō-
secratiōe tam corpis q̄ sāguinis xp̄i efficiētia & perficiē-
tia ibi. Qui pridē. In quarta pte determinatur de cōsecra-
toz rememoratōe. In quoz memoriā offerūtur & pro qui-
bus ibi. S̄n̄ & memores. In quinta pte oratur p̄ refrigerio
& gloria mortuoz & fit secūda cōmemoratiō s̄ctorū ibi. Me-
mento etiā dñe. Prima pars diuiditur in duas. Primo fi-
unt memorie viuoꝝ & oratiōes pro cisde. Secūdo sunt me-
morie aliquoz sanctorū & inuocationes pro suffragiis eoz
dem ibi. Cōmunicātes. Prima in tres. Primo dirigitur pe-
titiō ad deū vt has oblationes acceptet & benedicat. Secū-
do sūt oratiōes pro his qui in dignitate & potestate sūt cō-
stituti: vel pro gladio sp̄iali & seculari. & pro tota ecclesia q̄
vtrōq̄ gladio gubernatur. Tercio sp̄aliter sūt orōnes pro
quib⁹sdā psonis cōditis & circūstātib⁹. Secūda ibi. In p̄is q̄
tibi offerim⁹. Tercia ibi. Memento dñe.

Et igitur clemētissime pater per Ihesum xp̄m dñm no-
strū filiū tuū supplices rogam⁹ ac petim⁹ vti acce-

pra habeas & bñdicas bec dona bec munera bec scā sacrifi-
cia. Illibata si hac pria pte canonis dirigit petitiō ad deū. vt
has oblatōes acceptet & bñdicat. Exponit sic. Te igit id ē
certe assertine sūptū. vel exponit p̄ ergo sūptū cōtinuarie
clemētissime id ē misericordissime. clarissima mēte supabū
dātissime mēte clarificās pater supple creatōe. pietate & cō-
seruatōe. Pater essēcialit̄. pater p̄ amorē. p̄ sbūz xp̄m supple
tāq̄ mediatorē. filiū tuū dñm nostrū supple nō adoptiuū
quēadmodū iusti sūt filij dei p̄ grām adoptiōis. s̄z naturalez
ex vtero tuo genitū añ lucifēz supplices rogam⁹ ac petim⁹
id ē humiles nō p̄sumētes de nostris meritis. s̄z cōfidentes
de tua benignitate. vt accepta id ē grata habeas id ē susci-
pias. & bñdicas. supple ad vez & ad salubre sacrificiū cōuer-
tēdū bec dona supple nobis collata. bec munera supple a no-
bis oblata. bec scā sacrificia supple quo ad rēpresentatōez. qz
rēpresentāt corp⁹ & sāguinē ibū xp̄i. illibata id ē imaculata.
Circū quā hāz prio ē notādū q̄ canō incipit a hā T sic for-
mata. qd̄ forte diuina p̄uidētia factū ē. vel verissimilit̄. licet
huiana industria nō sit p̄curatū. vt ab illa hā canon inciperet
q̄ sui forma signū crucis ostēderet. & figurā thau sup quam
moyses serpētē enēū exerebat i deserto. De quo dicit ezech.
ix. Figura thau i frōtib⁹ viroz dolētū & gemētū sup babi-
tatōes iherusalē directe formā & signum crucis exprimit. &
ei⁹ virtutē. vt ista dicit. Hā s̄m ysi. i. li. c. lvi. Hā thau si-
gnat crucē xp̄i. cū sit hā mystica. qz i ista hā tria sūt. Prio
ibi ē basis signās fidei fortitudiez. & ē ibi stipes signās spei
altitudinē. & ē ibi hā trāsuersalis signās latitudinē carita-
tis. Secūdo nota q̄ bec cōiunctio igit ē nota cōsequētis. que
requirit aliquod p̄missū ad quod referat. Est ergo dubiū ad
qd̄ referat. Et respōdet q̄ referat ad illud quod dictū ē i can-
tico angelico. scz scūs. vt sit scūs. Ex quo tu dñe deus sa-
baoth es scūs & glā tua pleni sūt celi & terra. Igit clemētis-
sime pater nos supplices rogam⁹ te. Ex quib⁹ verbis infe-
ro duo correlaria p̄babilif. Primū q̄ p̄ cōformat se ver-
bis canonis & ex hoc meli⁹ apparet. q̄ lotiō scdā fiat añ s̄c-
tus q̄ post. patz ex s̄a dictis silogizanti. Secūdū ē. q̄ admo-
nēdi sūt sacerdotes seculares q̄ nichil iterponāt iter scūs &
iniciū canonis. scz te igit. Quidā tñ ibi iterponūt tuā cru-

Tamulos nos p̄pamē

ce adoramus dñe 4c. postq̄ venerunt a lotōe. quōd nō debet fieri. pater ex s̄a dicitis. q̄ ly igit̄ refertur ad sc̄us nō ad aliud. Tercio nota q̄ dñs ē iter clemētis 4 m̄suetudinē. Quā fuerudo est vit̄ q̄ mitigat iras. Clemētis remittit penas. 4 spectat pprie ad iudices 4 ad p̄sidentes. Ergo de⁹ pater ē clemētissimus id est in remittēdis penis misericordissim⁹. Vel dicitur clemens q̄ protegit nos ab hostis impugnatōe. Secūdo dicitur clementior. q̄ protegit a carnis vexatione. Et tercio dicitur clemētissim⁹. q̄ protegit nos a mūdi oblatione. Quarto nota. pater q̄q̄ sumit p̄sonalit̄ cū ponitur i ordie ad filiū vt hic. Quāq̄ essēcialit̄ tūc attribuit toti trinitati. 4 hoc fit cū adiūgit terminis q̄ significāt op⁹ totius trinitatis. vt i cātico moysi. Nūq̄ nō sp̄e ē pater tu⁹ q̄ fecit te 4 creauit te. Pater nāq̄ ē nomē amoris. vñ lex noua q̄ ē lex amoris sepi⁹ vñ hoc vocabulo appellādo deū p̄ez dñs vero ē nomē timoris. vñ lex vet⁹ q̄ fuit timoris. hoc noie deū frequēter exprimit. Quinto nota sp̄e petit deū p̄ez p̄ ihūz xpm. Nā ip̄e ihūs xps ē mediātor dei 4 hoim. p̄ que fideles recōciliātur 4 salutē cōsequūt. 4 ergo deū p̄em supplicam⁹ p̄ ihūz xps tāq̄ p̄ mediātorē. Ihūs enī iterp̄atur saluator. q̄ p̄ xpm saluamur. Ip̄e enī saluū faciet populuz suū a peccatis eoz. mat. i. Xpus etiā iterp̄at vñc⁹. Et sic describitur q̄tū ad ei⁹ dignitatē regalē. Reges enī p̄phete 4 sacerdotes. ingebātur in veteri lege. Cris⁹ aut̄ fuit rex. Sū p̄pheta. Des iudiciū tuū regi da. Et iobāis. xij. Benedictus qui venit in noie dñi rex israel. Et iherū. Noli time re filia syon. ecce rex tu⁹ venit tibi. Fuit etiā sacerdos s̄m illud psal. cix. Tu es sacerdos ieternū s̄m ordinē melchise dech. Fuit etiā p̄phā. deutro. xvij. Prop̄hāz suscitabit dñs de fratrib⁹ vestris. sp̄m sicut me audietis. Fuit ergo xpus vñc⁹. quod nō itelligitur de oleo materiali. s̄ de oleo sp̄s/ sācti. sc̄z gr̄e. p̄e p̄cipib⁹. iuxta illud. vixit te des deus tu us oleo leticie ps. xliij. Sic ergo xps i istis verbis q̄dru/ pliciter describitur. P̄io q̄tū ad effectū salutare enī dicitur Ihūz. Secūdo q̄tū ad ei⁹ dignitatē regalē. enī dicit xpm. Tercio q̄tū ad p̄prietatē p̄sonalē. ibi filiū. Inter personas enī diuinas ip̄e solus dicit filius. vñ athanasio. Ali⁹ pater. alius fili⁹ 4c. Quarto q̄tū ad dignitatē ip̄erialē enī dicitur

dñz. Ip̄e enī imperator 4 dñs noster est. q̄ emit nos sāgu ne. vñ aplūs ad cor. vi. Empti estis p̄cio magno. Quinto q̄tū ad carnalē cōnexionē. cū dicitur nostrū. vñ gen. xxxvij. Caro enī 4 frater noster est. Et nota q̄ hic multiplicātur verba petitionis. sc̄z rogam⁹ ac petim⁹. idē significantia. p̄p magnitudinē effectus. In orōe enī debz esse humilitas q̄ rogare ad humilitatē p̄inet. eo q̄ s̄p rogās vt sic ē ife/ rior. 4 rogat⁹ vt sic est supior. Prop̄ quod dicitur suppli/ ces id ē humiles rogam⁹ q̄tū ad illa q̄ nobis deficiūt. ac pe tim⁹ q̄tū ad illa q̄ ad salutē nostrā sūt necessaria. Itē nota q̄ petit vti accepta habeas ac b̄ndicas. Accepta q̄dez ad cō uertendū in v̄ez 4 salubre sacrificiū. Et b̄ndicas faciēdo vt optatū salutis effectū habeat in sp̄is p̄ q̄bus offerūtur. Et dz ly vti acui in vltima sillaba. ad diām vti q̄ ē ifinitiu⁹ hui⁹ verbi vtor. Dicit ergo vti id ē vt accepta id ē grata ha beas 4 b̄ndicas. b̄ndictōe sc̄z dispositōis 4 p̄parationis. sicut disponūtur 4 p̄parantur q̄ p̄inet ad hoc sacrificiū. vel b̄n/ dicas b̄ndictōe trāsubstātiatōis. sc̄z q̄ fiat trāsubstātiatio Sexto nota q̄ oblatōes panis 4 vini vocat hic dona. mune ra. 4 sacrificia. dices. Sicut hec dona. hec munera. hec sancta sacrificia. Dona sūt rōe dātis. Munera rōe accipiētis 4 sa crificia rōe offerētis. Panis nāq̄ 4 vinuz que dedit nobis de⁹ i dona illa accipit a nobis de⁹ i munera. 4 inquātur ea offerimus deo tūc dicūtur sacrificia. vnde innocē. exclamat. O liberalis gr̄a: o liberalitas gr̄osa q̄ nobis dedit de⁹ in do nū. hec accepit a nobis in mun⁹. Et subiungit. Eadez enī sacrificia dona simul sūt 4 munera. Dona sūt nobis colla/ ta: munera sūt p̄ nobis oblata. Nā q̄ sacris offerūtur alta rib⁹ 4 munera nūcupātur 4 dona. vñ dñs mat. v. Si offers mun⁹ tuū añ altare vade recōciliari p̄is fratri tuo 4c. Et aplūs ad hebre. v. de pōtifice dicit. vt offerat dona 4 sacrificia p̄ peccatis. Daniel quoq̄ dicit ad balthazar. Munera tua tibi sūt 4 dona tua alteri da. Illa enī tria idē significāt s̄z diuersis rōib⁹. Et idē hic reiterat̄ sub diuersis verbis p̄ ter excitare deuotōz. vel p̄p cōmēdatōez ineffabilis sacramē ti quod ex his cōficiūt. vñ innocē. Sermonū enī multiplicatō 4 icultatō pie deuotōis ē excitatio. vel ineffabilis cōmēdatō sacramēti. Nō enī aliquod inēit vocabulū q̄ tātū sacramē

tū digne valeat explicare. nisi qđ grece dicit enkaristia. qđ
exponit qđsi bona grā. vel dicunt dona qđ donant a supiori.
iaco. j. Omē datū optimū. Dicunt munera. qđ offerunt ab
inferiori. vel qđ mittunt nobis inferi. Sacrificia dicunt qđ
offerūt p peccatis nostris. Dicunt etiā dona p cōpatōez ad
donatē. Munera p cōpatōez ad offerētē. Sacrificia p cōpa
ratōez ad effectū. vel etiā p representatōez. qđ xpm passū 1 cru
cifixū repntāt. j. ad cor. xi. Quotiescūqz māducabitis pa
nē hūc 1 calicē biberis 1c. vel dicunt dona. qđ xpus fuit no
bis a deo dat. Munera qđ a iuda tradit. Sacrificia qđ a
iudeis fuit ad mortē tradit. vel szm inno. De pater ē do
nās ab auctoritate. ideo dicit dona. Filius ē se sacrificans ex
caritate. ideo dicit sacrificia. Spūssac acceptās ex libera
litate. iō dicit munera. vt sic ostēdat totā trinitatem fuisse
opatā ad xpi passionē. Septio nota pluralit dicit hec dona.
hec munera 1c. cū tñ ex his vnū solū xps cōsecrat. ad desig
nādū qđ panis 1 vinū aūqz cōsecrat diuerse sūt spēs 1 sub
stātie. post qđ vero celestis cōsecratō accesserit spēs qđē reīna
nēt. sz substātie cōuertunt. ita qđ diuerse erūt tūc cōtinētia
1 vnū cōtētūz. Nā idē xps sub vtraqz spē cōtinet. licz nō i
idē vtraqz spēs cōuertat. vt infra declarabit. Octauo nota il
la sacrificia dicit sāta 1 illibata Sāta dicit qđ panis 1 vi
nū signāt sacrosāctū corp 1 sāguinē ihū xpi rōe cui scā di
cunt. Illibata vero dicunt nō ideo. qđ nondū sūt gustata.
sed poti dicit illibata id ē imaculata. qđ sine macula cor
dis 1 corpis offerri debēt. quaten cor ab omni iniquitate
purgetur. 1 corp ab omni imūdiā mūdetur. Quicūqz
aut secus obtulerit. idigne māducet. qđ ergo indigne mādu
cat. reus erit corporis 1 sāguinis dñi. vel dicuntur illibata
id ē incorrupta. nō ideo qđ substantia panis 1 vini pōt cor
rūpi. sz qđ corpus 1 sāguis xpi que sibi cōtinent corrupti nō
possunt. Juxta illud psalmiste. Non dabis sanctū tuūz vi
dere corruptionem. Nono nota. qđ ad hec verba tres cru
ces fiunt super panē 1 super vinum. 1 nō solum ad ista ver
ba sed ad multa verba infra ponenda. Et consecratio 1 ce
tera fiunt per signum crucis. qđ vt dictum ē in canone rep
sentat dñjca passio. 1 rememorat qđ i cruce totalit ē consu
mata. 1 xps factus ē obediēs patri vsqz ad mortē mortem

sūt crucis. Quā pfūdū vero sit crucis misterii 1 qđ arduūz
sacramētū pz ex multis figuris. Legit eni nūeri. xxi. qđ mo
yses ad mādatū dñi serpētē enēu erexit p signo. qđ aspicien
tes hmoi serpentē qđ pessi fuerāt a serpentibus curabantur
qđ dñs exponēs i euangelio dixit. Sicut moyses exaltauit
serpētēz i deserto. ita exaltari oportz filiū hoīs. vt oīs qđ cre
dit in xpm. nō pereat. sed habeat vitam eternā. jobāis. iij.
Dēs eni pessi a veratōe antiq serpētis scz dyaboli tuitiōe
1 pectōe crucis munitur 1 saluant. co qđ canit hoc contra
signū nullū stet piculū. Ezechiēl etiā audiuit dñm dicētem
ad viz vestitū lineis 1 habentē atramentoriū scriptoris ad
renes. Trāsi p mediū ciuitatis. 1 signa thau i frōtib 1 vizo
rū dolētū 1 gemētū. Post hoc dixit sex vizis. Trāsite per
mediā ciuitatē. 1 pcutite oēs sup quos nō videris thau. ne
mini pcut oclū. vester eze. jx. Quod signūz thau ē signum
crucis. Crux eni szm innoc. sāctitatē restituit. bñdictōez in
pedit. discernit a pfidis. liberat a piculis. hostes expellit. vj
ctores cōstituit. Crux ē misterii fidei. firmamētū spei. cla
uis scie. forma iusticie. magnificētia regū. glā sacerdotū. su
stētatio inopū. pauper cōsolatio. cecoz dux. claudoz bacul
spēs desolator. resurrectio mortuoz. Est aut signūz crucis
trib 1 digitis exprimēdū. quoniā sub inuocatōe trinitatis ex
primit. 1 a supiori trāsit ad inferi. qđ xps de celo trāsiuit
ad terrā. 1 pducit a sinistra ad dexterā qđ de miseria trāsiue
debem 1 ad glāz. sicut xps trāsiuit de morte ad vitā. de infer
no ad paradī. Decio nota qđ ad hec verba dona. munera. 1
sacrificia. fiūt tres cruce ad designādū triplicē xpi traditō
nē Tradit 1 ē eni a trib 1. scz a patre a iuda. 1 a iudeis. De pri
ma traditōe dicit aplūs. Proprio filio suo nō pepcit de 1. sz
p nobis oib 1 tradidit illū. De scdā dicit mat. xxvj. Judas
qđrebat oportunitatē vt eū traderet. Et ali 1 euāgelista ad
dit sine turbis. De tertia dicit job. xx. Dēs tua 1 pōtificates
tui tradiderūt te michi. Pria traditō fuit ex grā 1 caritate
qđ sic de 1 dilexit mūdū vt vnigenitū suū daret. jobāis. iij.
Scdā fuit ex auaricia. vñ dixit. Quid vultis michi dare 1c.
1 cōstituerūt ei triginta argēteos. mat. xxvj. Tercia ex in
uidia. Sciebat eni pylat 1 qđ p inuidiā tradidisset eum. marci.
xv. Deus ergo tradidit illū ex dono. iudas p munere iudei

in sacrificiū illibātū. quod utiq; iudei nō libabāt s; gentes
quoniā ablatū ē eis regnū. ⁊ datū ē gēti faciēti fructū ei⁹.
Est Iesus s; innocen. illi⁹ orōis. Offerim⁹ tibi clemētis
sime pater hec dona ⁊c. q̄si cōmemorātes illā traditōez quā
de⁹ fecit ex dono. iudas p munere. iudeus i sacrificiū illiba
tū. singulī tū ad mortē / mortē aut crucis. Nā licet dicit /
sa fuerūt opantia. vñ tū fuit opatū. hec aut trina tradi
tio tūc icēpit. cū fili⁹ ex decreto dei patris ex cōsilio spūssā
ci. necnō ex proprio hūplacito veniēs iherosolimam seipm
spōtāneē obtulit passioni. Qui cū venisset exposuit ad quod
vēit. dicens nisi grānā frumēti cadēs i terrā ⁊c. Et si ego ex
altatus fuero a terra ⁊c. Et sic ille tres cruces significare
pūt q; xpi crucifixio a tota trinitate fuerat ordiata p nrā sa
lute. Pater enī dedit. fili⁹ obtulit. spūssāc⁹ accepit. Pater
dedit p autoritatē. fili⁹ obtulit p hūanitatē. spūssāc⁹ acce
pit p benignitatē. Alij dicūt q; ille tres cruces significant
triplicē xpi passionē. Prīa fuit i volūtate psequētū. joba.
xj. Collegerūt pōtifices ⁊ pharisei ⁊c. Ab illo ergo die cogi
taverūt sterficere eū. Scdā fuit in voce clamātū crucifige
crucifige eū. jobāis. xij. Tercia fuit i pforatōe maruū ⁊ pe
dū. job. vbi supra. ⁊ crucifixerūt eū ⁊ cū eo alios duos. la
troncs. vel ppter tria sacrificia deo i veteri testamēto ac
cepta. Abel obtulit agnū gen. iij. Melchisedech panē ⁊ vi
nū gen. xij. Abraham filiū suū ysac gen. xxij. Alij dicunt
q; sūt tres cruces i honore sctē trinitatis. cui⁹ virtute fit
ista cōversio. vel i signū triplicis vnionis i incarnatōe salua
toris. Fuit enī diuinitas vnita aīe xpi. Itē diuinitas fuit
vnita cū humanitate xpi. Itē caro ⁊ aīa fuerūt vnite inter
se. Undecimo nota. q; sacerdos dicit illā orōnē corā altari.
⁊ deuote se iclinat propter humilitatē. q; ut dicit ambro.
sup lucā. Quisquis cupit diuinitatis tenere vestigia hūmi
litas yma scet. Itē propter exauditiōis impēdiū. vnde
psal. Resperit i orōez hūilū ⁊ nō spūit pces eoz. Itē iclina
tio sacerdotis qū orat illā orōez te igit clemētissime pater
⁊c. humilitatē xpi significat. qua xps humiliādo ⁊ exinan
endo seipz volūtate ⁊ humiliē ad patiēdū obtulit. q; q; sa
cerdos cū reuerētia ad misterū crucis accedje. In hoc no
tat q; sicut sacerdos legalis intravit sacra dōez cū sanguine

Sic ⁊ noster sacerdos cū sāguine id ē cū memoria passiois
xpi i qua sāguine effudit canonē subiciare d; sequitur text⁹.

Primis q; tibi offerim⁹ p ecclesia tua sctā catho
lica quā pacificare. custodire. adunare. ⁊ regere dig
neris toto orbe terraz vna cū famulo tuo papa no
stro. A. ⁊ antistite nostro. A. ⁊ rege nostro. A. ⁊ oib⁹ or
thodoris atq; catholicis ⁊ apostolice fidei cultorib⁹ ⁊c.

Ec ē scdā ps prime pris pncipalis i qua sūt orōes
p bis q; i dignitate cōstituti sūt scz tā p gladio spūa
li q; seculari. ⁊ p tota ecclesia q; ab eis gubernat. Et exponi
tur sic. In primis id ē pncipaliter offerim⁹ id ē sacrificia
mus. tibi supple deo patri. q; supple dona munera ⁊ sacrifici
cia p tua ecclesia id ē p cōgregatōe oim tuoz fidelū. sctā
id est cōfirmata ⁊ sacrificata. quā supple ecclesiā. digneris id
ē velis pacificare supple ut pacē ab hereticis ⁊ scismaticis
babeat custodire supple a vicijs ⁊ demonijs. adunare id ē cō
gregare supple q; dispā ē inter perfidos ⁊ paganos. ⁊ regere
supple i pspersis ⁊ aduersis. toto orbe terraz supple diffusā
⁊ fidei sacramētis vnitas supple ⁊ digneris hoc facere vna
id ē parit seu simul cū nrō papa. A. famulo tuo supple exi
stēti ⁊ antistite nrō id ē epō nō romano. s; nrē dyocēsz. rege
nrō supple romanoz. vel iperatore. ⁊ id ē etiā oib⁹ ortho
doris id ē xpianis. q; sub vtrazq; potestate fidē xpianā vene
rant atq; colūt. atq; p oibus cultorib⁹ id ē veneratorib⁹
catholice fidei. id ē vniuersalis ⁊ aplice fidei id est p aposto
los fundare ⁊ p doctrinas eoz. Nota primo sacrificiū lau
dis sine altaris offert p cūctis generaliter ⁊ specialiter pro
aliq;bus. scz pro p̄latis ⁊ subditis. pro viris ⁊ mulieribus.
pro sacerdotib⁹ ⁊ astātib⁹. Pro p̄latis ⁊ subditis. ibi vna
cū famulo tuo papa nostro. Pro viris ⁊ mulierib⁹. ibi me
mento dñe. Pro sacerdotibus ⁊ astātib⁹. ibi ⁊ omniū cir
cūstantiū. ⁊ q; tibi offerunt hoc sacrificiū laudis pro se ⁊c.
In ista enī parte ⁊ sequenti primum inuestigandum occur
rit s; innocētū videlicet quib⁹ ⁊ pro quib⁹ qualiter ⁊ q;
re sacrificiū altaris debem⁹ offerre que quatuor ex ipō ca
none possumus aduertere q;bus scz soli deo ⁊ indiuidue tri
nitati. pro q;bus q; pro ecclesia catholica ⁊ omnib⁹ ortho
doris. qualiter scz i vnitate fidei ⁊ cōmunionē sanctor. qua

re se3 p bñficijs tēporalib⁹ spūalib⁹ ⁊ eternis. etiā p oib⁹
ppter deū. Primū notat cū dicitur reddūt vota sua eterno
deo. Secūda ibi p ecclesia tua sancta catholica. Tercia ibi
cōmunicātes. Quarta ibi pro redemptōe animarū suarum
Secūdo nota q̄ sacerdos gerit typū p̄sone cōis representās
xpm. ⁊ ergo primo orat pro bono cōmuni vniuersalis ec
clesie quod p̄ferendum est bono priuato. Et petit quatuor
se3 tranquillitātē pacis. custodiā ab aduersarijs. adunationem
oim in fide vna. ad colendū vnū deū. ⁊ ad credendum ibūm
xpm. Quarto cōuenientē vniuersalis ecclesie gubernationē
p salute oim fidelium. Primū petit ibi pacificare. Secūdum
ibi custodire. Tercia ibi adunare. Quarta ibi regere. Ter
cio nota. sacerdos dicit in plurali offerim⁹. ad deuorādum
q̄ sacerdos nō tantū in sua sed totius ecclesie p̄sona sacrifi
cat. quā ppter in sacramēto corporis nichil a bono magis ni
chil a malo minus p̄ficiť sacerdote. quia nō i merito sacer
dotis. s3 in verbo cōficiť creatoris. Non enī sacerdotis iū
tas effectū impedit sacramenti. sicut nec infirmitas medici
virtutē impedit. medicine. Quāuis ergo op⁹ opantis quāq3 sit i
mūda. tñ semp op⁹ opantū ē mūda. ⁊ sicut omia mūda sūt
mundis. sic omia sūt immūda immundis. Mal⁹ ergo cū
vitā assumit. mortē incurrit. sic econtra bon⁹ cū mortem
sustinet vitā acq̄rit. Nam q̄ manducat idigne. iudiciū sibi
māducat. Quarto nota de hoc q̄ dicit p ecclesia tua sācta.
quasi diceret. nō itelligim⁹ de ecclesia id ē cōgregatōe ma
lignantū de qua dicitur i ps. Diuī ecclesiam malignāntū
Ecclesia enī grece latine idē ē q̄ conuocatio eo q̄ omēs ad
se conuocat. Cristi enī fidelium pplis ecclesia dicit iudeorū
vero synagoga. quod itēptatūc congregatō. Congregatio
autē p̄prie ē pecorū vel irrationabiliū. vnde greges pecorū p
prie dicunt cōgregari. Cōuocatio vero est vtentū ratione.
idcirco apli ⁊ sācti ecclesia nostrā nunq̄ synagogā. sed semp
ecclesia nūcupauerūt. Cui autē ecclesia cū sit vna ⁊ iohāne
tñ septē ecclesie describūt. nisi vt vna catholica ecclesia sep
tiformi plena spū designet. sicut ⁊ de domo nouimus salo
monē dixisse. Sapientia edificauit sibi domū. ⁊ excidit colū
nas septem. Hec tñ septē colūne. vna ecclesia esse nō ambi
guntur. dicēte apostolo. Ecclesia dei vini que est columna

⁊ firmamentū veritatis. Inchoauit autē in eo loco vbi ve
nit spūssant⁹ ⁊ impleuit in vno loco sedētes. ⁊ vocatur ec
clesia syon etiā quāq̄ iherusalē pro peregrinatione p̄nti syon
dicitur. eo q̄ ad huius p̄grinatōis longitudinē posita p̄mis
sionē rez celestium speculetur. Et idcirco syon .i. speculatio
nomē accipit. Pro futuro vero patrie pace iherusalē vocat
Iherusalē enī pacis visio interpretatur. Ibi enī absorpta oī
aduersitate: pacē. i. xpm p̄senti possidebit intuitu. Quinto
nota ecclesia dicitur catholica. i. vniuersalis. Nō enī sicut
cōuenticula hereticorū in aliquib⁹ p̄ribus coortatur. sed per
totū orbem terrarū dilatata diffudit. Quod aplis adro. ap
probat di. Gratias ago dño deo meo p omnib⁹ vobis. quia
fides vestra annūciatur in mūdo vniuerso. Hinc ⁊ vniuer
sitas a quodā noīata est eo q̄ in vnitatē colligitur. Cū dñs
in euāgelio. Qui nō colligit mecum disp̄git. Hec Iud. viij.
etbi. ca. j. Sexto nota alexāder de hales ait. Digneris paci
ficare p caritatē. Cū dñs in euāgelio iqt In mūdo p̄suras
habebitis in me autē paces. Custodire ne peat vel succūbat
in tēptationib⁹. Adunare p cōformitatē. Regere p progres
sum virtutū. Innocēti⁹ vero exponit sicut dictum est super
litterā. Et subditur. Idipz videtur esse pacificare ⁊ aduna
re: custodire ⁊ regere. Tūc enī pacificat cū mentē fidelium
adunat. vt per spūssantē caritatē diffusā multitudinis credē
tium sit vnū cor ⁊ vna anima. Tūc custodit cū inter peri
cula mūdi regit. vt de sācto mittēs auxiliū: de syon tūc eā
Licet enī in apocalipsi septē scribitur ecclesijs: vna tamē
iam sup̄ius dicta quā pacificat. adunat. custodit ⁊ regit qua
propter ip̄ius munimē ⁊ regimen vnū p̄posuit vniuersis:
pro quo statim oratur cū dicitur. vna cū famulo tuo. ⁊c. q̄
addidit Clemens papa Cū constat q̄ pelagius dixit ab vni
uerso orbe sepatos esse: qui qualibet dissensione inter sacra
misteria apostolici pontificis memoriā secūdu consuetudi
nem non frequentat. Hic tangūtur quatuor virtutes q̄ de
bent esse in papa. Prima est fidei vnanimitas: ergo dicitur
vna. Cū secūdu canones. si papa esset hereticus posset de
poni. Secunda est humilitas: cū dicitur famulo tuo. Quidē
scribit se seruū seruorū. quod beatus grego. primo inuenit
Tercia ē principalis auctoritas. ergo subditur papa: quod

idem est q̄ pater patrū. Quarta est caritas. s. vt ecclesie p̄/
sit ex caritate. et ergo dicitur nostro Caritate eni ad nostros
habemus. Et subditur. Antistite nostro. Quaeq̄ eni ecclesia
pro suo debet orare pontifice. quatenus omēs vnitate spūs
in vinculo pacis obseruet. Et debz referri ad ep̄m in cuius
dyocesi q̄s celebrat et nō ad illū a quo est ordiatus vel ex cu
ius dyocesi est oriundus. Antistes celebrās non debz dicere
antistite nostro. Similiter si quis celebrat rome vel in dy/
ocesi romana nō debet dicere p̄ antistite nostro: quia ista dy
ocesis nō habet antistite sed solū papā. Et subiungitur pro
rege nostro. Orandū esse pro principib⁹ apostolus docz. s.
ad thy. ij. dicēs. Obsecro primo omnium fieri obsecrationes
orationes postulationes gratiarū actōes pro omnibus homi
nibus regibus principib⁹ et pro omnib⁹ qui in subimitate
sunt cōstituti. vt q̄etam et tranquillā vitā agamus in omni
pietate et castitate. Sicut eni due sunt vite. s. celestis et ter/
rens: vna qua spūs viuit ex deo: altera q̄ caro. viuit ex spiri
tu. sed vtraq̄ vita nutritur vt possit subsistere: celestis spū/
alibus terrena carnalibus. Ita sūt due potestates. s. ecclesi
astica et mūdāna: vna qua moderant spūalia: altera q̄ mo/
derantur carnalia: ista p̄ clericos: alia per laycos. ista vacat
spūalibus q̄tum ad aiām. ista terrenis q̄tum ad corpus. Et
pro istis duabus potestatibus hic oratur. Fecit eni de⁹ duo
luminaria magna: vnu vt p̄sser diei et c. gen. i. Strūq̄ ma
gnū: alter tamen maius. Igitur ad firmamentūz celi. i.
ad vniuersitatē ecclesie fecit duo luminaria. i. instituit duas
dignitates que sūt p̄tificialis auctoritas: et regalis potestas
Duo quippe sūt quib⁹ hic mundus principaliter regitur vi
delicet auctoritas sacra pontificalis et potestas regalis. dis.
vj. duo. Ecce inquit petrus duo gladij hic. Et dixit dñs suf
ficte Et sicut aurū p̄ciosius est plumbo. ita pontificalis au
toritas excellentior est regali dignitate. et impiali maiesta
te. xxvj. dis. duo. Papa potest penas taz corpis q̄ anime ef
ficere. Impator vero non nisi corpis habet potestatem. xxiiij
q. iij. si hec. Nota p̄ hoc q̄ dicitur orthodoxis ab effectu hu
ius sacramētū ypocrite et falsi xpiani excludūtur Orthodoxi
enim sunt recte glorianes. ab orthos quod ē rectuz. et dora
gloria qui sic ore fidē cōfiterentur q̄ eam opere demonstrant

et tales sūt veri xpiani. A xpō eni xpiani sūt cognominati.
A iuda iudei. De magistri quippe noie: cognomē sectatori/
bus datū ē. xpiani aut̄ olim a iudeis quasi obprobrio naza
rei vocabātur. pro eo q̄ dñs noster atq̄ saluator a vico quo
dam galilee nazareus sic appellatus. Non aut̄ glorificet se
xpianus qui nomē habet: facta aut̄ nō habz. Sibi aut̄ nomē
secrū fuerit opus certissime ille ē xpianus: q̄a se factis ostē
dit xpianū: ambulans sicut et ipse ambulauit a quo nomen
traxit. Orthodoxus ē recte credēs: et vt credit recte viuens.
hic ē vir recte glorie quo nomē nō pōt vocari: qui aliter vi
uit q̄ credit. Hec Iii. Et nota q̄ necessariū ē orare p̄ paci
ficatione ecclesie: quia fides multas impugnationes passa
ē ab aduersarijs multis et turbantibus eā secundū eius septē
status. prout in apoc. reuelatū ē. In statu apostolorū seu in
primitiua ecclesia iudei fidē impugnabāt. In statu martiz
tiranni. In statu doctorū heretici. In quarto statu ypocrite
In quinto statu prauū religiosi. In sexto satellites anticxpī
In septimo anticxpūs met. Contra q̄ oia petit ecclesia mu
niri pacificari custodiri. Et q̄ orandū esse dicitur pro rege
hec noua est traditio. Et intelligitur de rege romano: quia
papa et rex romanorū tenēt apices gubernatōis ecclesie. P̄
vtraq̄ potestatem orandū est pro oibus orthodoxis. qui sub
vtraq̄ potestate fidem catholicā et apostolicā venerantur et
colunt. Orthodoxi dicuntur quasi recte gloriofi. et sunt hī q̄
deū fidei cōfessione glorificant. Alij dicūt q̄ debz referri ad
regem in cuius regno sacerdos celebrat: et nō ad regē roma
norū: sicut illud de antistite referri debz ad ipsū ep̄m in cu
ius dyocesi celebratur.

Emēto dñe famulorū famularūq̄ tuarū. R. et omnium
m̄ circumstantiū. quoz tibi fides cognita ē. et nota deuo
notio pro quibus tibi offerim⁹ vel qui tibi offerūt
hoc sacrificium laudis pro se suisq̄ omnibus p̄ redemptiōe
animarū suarū pro spe salutis et incolumitatis sue tibi q̄ red
dūt vota sua eterno deo vino et vero.

Et littera exponitur sic. O dñe memēto. i. recorda
re p̄ visitationē gratie. famulorū famularūq̄ tuarū
.i. colētium te p̄ fidē catholicā. et omnium. i. singulo
rum. circumstantiū. i. missā audietū. quoz fides tibi ē cogui

ta. i. illoz qui recte credunt et deuote. tibi est cognita. i. manifesta supple eo quod nichil te latet. deuotio. supple eorum est tibi nota qui offerunt tibi. supple per personam sacerdotis. hoc sacrificium. i. hanc oblationem. laudis. i. in qua specialiter laudaris pro te supple ipsis. et pro et suis supple amicis et omnibus familiaribus seu cognatis et consanguineis. per remissionem aiaz suarum. i. propter remissionem suorum peccatorum: quibus omnia remittuntur. pro spe salutis. i. pro salute eterna. sperata et optata et incolomitatibus sue. i. sanitatis corporis supple conseruande et acquirende. tibi quoque reddunt. i. solunt. vota sua. i. affectus vel desideria vel promissa bona eterno deo semper quo ad patrem secundum essentiam. uino quo ad filium: et uero quo ad spiritum sanctum. Notandum quod prius petitur et pro omnibus fidelibus in generali: hic iam oratur per fidelibus in speciali. Et primo fit mentio quorundam explicita. secundo circumstantium implicita. Ibi et omnium circumstantium. Et habetur hic memoria uinorum. Ibi specialiter sacerdos uinos quos uoluerit debet nominare. Et tantum uinos. quia in sequentibus specialiter habetur locus in quo fit mentio defectorum. Innocentius monet hic dubium cum deus nichil ignorat nec alienum ualeat oblitisci quid est quod petimus. Memento domine. Respondetur quod sacerdos dei petit dicens: memento domine non quod oblitio cadat in dei: sed sicut oblitisci illos dicit quos sua gratia non uisitat. sic et deus dicitur hos et noscere quos uisitat sua gratia et quos approbat. Unde. ij. ad thimo. ij. Cognouit deus qui sunt eius. Et Job. ix. dicitur. Agnosco oues meas. Et dicit nescire eos quos reprobat. Unde math. vij. Non noui uos. Rursus similiter dicitur oblitisci malos cum malis ad bonum conuertitur. Unde dominus inquit per prophetam ezechielem. xvij. Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis que operatus est: et custodierit omnia precepta mea et fecerit iudicium et iustitiam: uita uiuet et non morietur. omnium iniquitatum eius quas operatus est non recordabor. Et deus dicitur oblitisci bonorum. cum bonum ad malum conuertitur. unde in loco ubi supra. Si autem auerterit se iustus a iusticia sua et fecerit iniquitatem secundum omnes abominaciones suas quas operari solet impius: nunquam uiuet. Omnes iusticie eius quas operatus non recordabuntur. Unde Job. Memento mei domine quia uentus est uita mea. Quis recordatur

ad puniendum. Unde ps. Memento domine filiorum edon in die iherusalē. i. in die uindictę: quoniam erit tempus punitionis. In presenti tamen petimus: memento domine etc. Hoc petimus ut nos sua gratia uisitet et nostri miseretur. iuxta illud ps. Remisere miserationum tuarum domine. Sed dubium est quare non dicit seruos et ancillas. sed dicit famulos et famulas. Rõdetur quod notanter dicit famulos. quia famulus dicitur a seruire. seruus autem a seruiente. Unde dicit aug. quod quousque filij noe non peccauerunt non fuit seruus in eis: sed bene reuerentia deo debita parentibus et alijs. sed propter peccatum seruus est introductus. Ad ostendendum ergo quod illud sacrificium debet esse ex uera dilectione et non ex seruitute. Ideo dicitur famulos. Post hoc stat rubrica. Hic nominantur nomina uinorum vel beneficiorum memoria uinorum. Ibi ponderandum est quod memoria prior debet fieri per uinis quam pro mortuis: cuius ratio est. quia ubi est maior periculum ibi est citius subueniendum. sed certum est quod uini sunt in maiori periculo. quia possunt dampnari. mortui autem qui sunt in purgatorio pro quibus solum est orandum certum sunt de salute sua: licet eam nondum consequantur donec omnia crimina purgentur. Sed dubitatur circa hoc. an sacerdos teneatur nomina illoz pro quibus uult orare uocaliter pronuntiare. et si sic in quo casu et secundum quem ordinem. Ad hoc potest dici. Cum dominus exauditor sit cordis et non uocis. quod non sit necesse quod ammonetur clamoribus: qui scrutator est cordium et renu. Unde et dominus inquit moysi Quid clamas ad me cum tamen ipse taceret. Et propheta dicit. Dicite in cordibus uestris etc. Sufficit ergo si sacerdos singillarim et diuisim omnium eorum pro quibus uult orare habeat memoriam. posito etiam quod nomina eorum uocaliter non exprimat. Et ex horum uerborum iunctura manifeste conuincitur quod illa nomina in genitino debent poni eo quod precedentis et sequentis in simili casu ponitur. et maior erit conformitas commemorationis et orationis. Tercio nota quod dubium est quo ordine debeat fieri commemoratio. Unde sciendum quod aliquibus clericis talis ordo seruatur: qualis ordo seruatur in declinatione nominis secundum grammaticos. scilicet secundum ordinem sex casuum. ita quod sacerdos secundo rectam caritatem. primo pro seipso tanquam pro recto vel nominatino orat secundo pro genitino. i. pro genitoribus et parentibus: tã car

nalibus & spiritualibus. s. fratribus patris & ceteris. Tercio pro datione. i. pro benefactoribus elemosynam sibi porrigentibus. Quarto pro accusatis qui est proprie casus inimicorum ut dicit pristinus Idcirco pro inimicis & pro persecutoribus suis iuxta formam viti peccati & christi cuius personam gerit tanquam pro accusatio orat. Iuxta illud matth. v. Diligite inimicos vestros. orate pro persecutoribus vos Inimici enim quantum ad ea que habent a deo. s. naturam & gratiam sunt diligendi. licet non quantum ad culpam & defectum: quia hoc habent a seipsis Quinto pro vocatis. i. pro infidelibus vocandis ad fidem ut deus infideles ab errore revocet ad sui cultum & ad cognitionem ihesu christi. Vel pro vocatis. i. pro his pro quibus ad vocare vel respondere tenemur ut si sacerdos sit presbyter. Sexto pro ablativo. i. pro mortuis ablati de hac vita & de hac luce. & hoc non debet fieri in illa commemoratione sed in sequenti. s. post corporis christi elevationem. Et laudabile & multum decens est. quod sacerdos servet ordinem secundum merita personarum & dignitates: postquam suorum & suorum parentum memoriam habuerit. Et non est necesse ut omnino nomina propria ponat: eo quod deus nihil latet sed solum intentionem & affectum ad has personas pro quibus orare vult gerat. Et subiungitur Et omnino circumstantium ubi sciendum quod antequam hoc diceretur. debet fieri memoria vivorum sed non debet fieri memoria nimis magna: & hoc propter corporis distractionem & mentis evagationem: sed breviter debet se sacerdos expedire. In cuius figuram preceptum fuit in lege. quod agnus paschalis qui figurabat christum: comederetur festinate ne seque cogitationes perderent devotionem. Quarto nota quod in illo loco Et omnino circumstantium: apparet quod salubre & sanctum est interesse missarum sollempnium. eo quod sacrificium eucharisticum pro circumstantibus specialiter offertur qui si sunt dispositi aliquos effectus sacramenti consequuntur. sicut dictum est in primo libro de utilitatibus audiendi missam. Et hoc verum si usque ad finem perseveraverint. Unde statutum est in canone quod omnes fideles in sollempnitatibus ad ecclesiam conveniant: & scripturas apostolorum & evangelium audiant. Qui vero non perseveraverint in oratione usque dum missa pagitur: velut inquiete dies ecclesie commouentes: convenit huic gratia privari. Et ex hoc incidit dubium. utrum liceat recedere a missa ante finem

Exi
Respondent iste qui omittit audire totam missam: aut omittit ex mala consuetudine vel ex tepiditate seu ex torpore vel ex necessitate. Si primam mortaliter peccat. & secundum decretum debet a comunione suspendi. maxime tempore statuto. Et ex hoc formatur ratio talis. Nullus debet comunione privari nisi propter gravem culpam. sed isti qui ex mala consuetudine non stant ad finem missae sunt privandi comunione. et ergo graviter & mortaliter peccant. Si ex tepiditate vel ex torpore vel ex accidia recedunt. peccant ad minus venialiter Et secundum quod torpor vel accidia vel tepiditas ex variis causis introducitur. ex hoc minus vel minus peccatum perpetratur. Si quis enim istum torporem acquisivisset ex nimia repletionem. minus esset peccatum quam si ex labore vel ex occupatione honesta Si vero recedit ex necessitate tunc non peccat quia necessitas non habet legem. maxime si est rationabilis: alias proprie non esset necessitas. Et sic a missa ante finem potest recedere: ut si habet expedire negocia ardua & legitima que alias convenienter exequi non posset. Item omittere missam uno tempore peccatum est certe persone: & alio tempore sine peccato esset Et si quis parochianus die dominico vel sollempni non audiret missam in sua parochia: cum tamen posset hoc facere peccaret mortaliter: quod si esset dies feriata in qua necesse esset ut laboraret non peccaret si missam non audiret. vel si usque ad finem non astaret. Unde dicit decretum. Missa die dominico ab omnibus secularibus audiri specialiter precipimus. & quicumque secus fecerint ab episcopo confundantur. glossa. i. excommunicentur: servato tamen ordine iuris. Et statutum est in aurelianensi concilio. ut cum ad celebrandas missas conveniret in dei nomine populus. non ante discedat quam missae sollempnitas compleatur. Quinto nota in littera dicitur quod tibi fides cognita est quasi diceret. tu es qui propicius fidelibus & devotis: qui solus vides in conscientijs eos qui recte credunt & devote te diligunt. reputa rem scrutator & cordium deus scientiarum & dominus occultus occultorum omnium scrutator In cuius conspectu nulla est creatura insibilis. Tu es ille cui omne cor patet & omnis voluntas loquitur & quem nullum latet secretum quoniam omnia nuda & aperta sunt oculis tuis. ad. hebre. iij. Et hic tanquam duo que debent esse in circumstantibus & missam audire.

tibus. Primo debet esse in audiente missarum fides. scilicet fideliter debet credere quod post consecrationem in ara sub speciebus panis et vini verum corpus et sanguis christi continentur quia ista que ibi fiunt mirabiliter transcendunt naturam et humanam rationem. Et cum nichil experimenter sensibus ingerunt. ergo necessario oportet ut fides prebeat supplementum sensuum defectui. Secundo debet esse in audiente missarum devotio. quia homines devote assistentes spiritualiter communicant. Hec duo. scilicet fides et devotio si audientis missarum in se habuerit fructum huius sacramenti percipit et sepius propter excellentiam devotiois fructum divine gratie abundantius percipit audiens quam conficiens. Si ergo devotio debet esse in audiente: quanto plus in conficiente. Sexto nota ultimum dicit. qui tibi offerunt. Et aliqui textus habent pro quibus tibi offerimus. vel qui tibi offerunt etc. quasi diceret. mememento domine non solum eorum pro quibus tibi offerimus. sed etiam eorum sacerdotum qui tibi offerunt. Cum enim sacerdos offert pro populo nichilominus etiam offert pro se. Et dicit in plurali pro quibus tibi offerimus. ad denotandum quod sacerdos loquitur ibi in persona fidelium vel ecclesie seu quod representat communem personam christi. Et in hoc quod dicitur qui tibi offerunt. designatur quod non solum sacerdotes sed etiam universi fideles circumstantes una cum sacerdote offerunt hoc sacrificium deo. Unde Innocentius dicit. Nam quod specialiter adimplerunt ministerio sacerdotum: hoc universaliter agitur voto fidelium. Sicut enim in veteri lege populus per sacerdotes offerebat hostias multifarias ad placandum deum super peccatis et pro diversis beneficiis impetrandis. Ita presens sacrificium cuius hostie legales umbræ fuerunt: excellens in infinitum omnia sacrificia legis: tam in collatione gratie quam in dignitate magnitudine offertur a populo. voto. et devotione per ministerium sacerdotis. Septimo nota. quod ultimus dicit. Sacrificium laudis. quia in hoc sacrificio magnitudinem potentie clementie et misericordie dei recognoscimus: et ad memoriam revocamus quod est laudare. Unde etiam Innocentius dicitur sacrificium laudis. quia secundum dictum apostoli. Quicquid facere debetis omnia in laudem dei agite: ut deus laudet in vobis. Vel dicitur sacrificium laudis. quia cum deo quicquid offerimus sua sibi reddimus. nos nostra largimur. Unde ipse dicit in psalmo. Si esuriero non dicam tibi: meum est enim orbis terre et plenitudo

ejus. Nihilquid manducabo carnes tabernaculorum. et subdit Immola deo sacrificium laudis. Qui enim alterum laudat. nec sua sibi offert sed ea que in illo sunt extollit. vel dicit sacrificium laudis quod dominus hoc sacramentum quod designat per illud sacrificium gratias agens et laudans instituit. vel prodeo quod propter hoc deum maxime laudare debemus. quia non solum dedit se nobis in precium. sed etiam in cibum. ut per precium redimeret nos a morte. per cibum autem deducet nos ad vitam. unde dicit. Qui manducat me. ipse vivet propter me. Sequitur per se suisque videlicet pro suis consanguineis. affinis. familiaribus et amicis. Super quo verbo dicit innocens. Licet enim teneamus diligere inimicos secundum illud salvatoris. Diligite inimicos vestros. benefacite his qui oderunt vos. servare tamen debemus ordinem caritatis. iuxta illud cant. ii. Introduxit me rex in cellam vinariam. ordinavit in me caritatem. Et apostolus ad galatas. vi. dicit. Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes. maxime autem ad domesticos fidei. Dicit ergo per se quod pro seipso homo debet orare. eo quod ordinata caritas a seipso incipit. Suisque omnibus hoc pertinet ad illos pro quibus tenemur orare. Sequitur Pro redemptione animarum suarum. hic tangit principalis et prima causa propter quam hoc sacramentum offerimus. scilicet pro remissione peccatorum. quibus remissis anima est redempta. mat. xxvi. Hic calix novi testamenti qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et subiunguntur alie cause propter quas etiam offert scilicet pro spe salutis. id est pro salute spatia. Spe namque salvi facti sumus. secundum apostolum. Offerunt etiam pro salute mentis et icolumitate corporis. Nam utraque sanitas est a deo qui dicit. Salus populi ego sum. veridicamque utraque sanitas provenit ex redemptione anime id est ex remissione peccati. Sic etiam econtra de reatu peccati procedit utriusque infirmitas secundum sententiam veritatis. Ecce inquit dominus. Sanctus factus es jam noli peccare. ne deterius tibi aliquid contingat iohannis. v. Sed oritur hic dubitatio quare hic oratur pro salute id est pro sanitate corporis cum tamen apostolus dicit. Virtus in infirmitate perficitur. et iterum. Cum infirmus tunc fortior sum et potens. Respondetur quod ipse loquitur ibi tanquam perfectus. nos autem nostram fragilitatem recognoscentes oramus

pro sanitate corporis. ut deus nostre infirmitati condescen-
dens. a nobis occasionem impatiencie precludat. Vel secundu
inocentium. Dramus p sanitate corporis ut sanitate cōser/
uata vel reddita referamus in ecclesia grāz actōes. Et no
ta q̄ triplicia sūt bona boīs. scz corporalia. spūalia. 4 eter/
na. siue infima. media. 4 sup̄ma. p̄ q̄bus dicit se offerre sa/
cerdos. Pro corporalib⁹ ibi p̄ incolumitate corporis. Pro
spūalib⁹ ibi p̄ redēptione aīaz suaz. Pro eternis ibi p̄ spe
salutis. Hāc 4 dñs dicit p̄ his tribus orare i secūda terciā
q̄ta peritōe orationis dñice. Offerim⁹ ergo sacrificiū lau/
dis p̄ eternis. ut dētur nobis i premium pro corporalibus.
ut dētur nobis i adminiculū pro spūalib⁹. ut dent nobis i
meritū. ut p̄ bec 4 ista pueniamus ad illa scz eterna. Seq̄/
tur Reddāt tibi vota sua. Dicit glo. vota sūt que volūta/
rie p̄mittimus. q̄a libēter 4 violēter deo vouere 4 reddere
votum debemus. vel alia glo. Tibi reddūt vota sua nō vt
debent sed vt possunt. Hic est dubium. quia videtur esse
contradictio in verbis cum dicitur. tibi reddunt vota sua.
q̄a nostra damus 4 aliena reddimus. Si ergo vota sūt sua
scz populi. tunc non reddunt sed potius donant 4 econtra.
si reddunt tunc non sūt sua vota sed aliena. Solutio innocē/
tius. votum inquit bonum hominis est 4 dei. Est dei p̄p̄
auctoritatem gratie. quia nullus vouet aliquod bonū sine
adiutorio gratie dei. Est hominis p̄pter libertatem arbitrii
Inquātum igitur vota sūt hominis rationabiliter sūt sua
Inquātum dei ratōnabiliter redduntur. quia omē bonum
de sursum est descēdēs. iaco. 1. Propter dicit hoc aplūs. Mō
autē ego sed gratia dei mecum Et iterum Coadiutores dei
sumus. Seq̄tur Eterno deo vino 4 veto. Ubi sciēdum q̄
homines dicūtur dñi. ymaginez 4 demones. Homines quidez
adoptiue dñi dicūtur. vnde ps. Ego dixi dñi estis 4 filij ex/
celsi omnes. Demones vsurpatiuē. vnde psalmista. Omēs
dñi gētium demonia. qui vsurpant sibi honorem dei. 4 no/
men deitatis vt gētiles deciperēt. Imagines vero dicūtur
dñi nūcupatiue. vnde sapiētie. xiiij. Infelices sunt iter mor/
tuos spes illoz est. quia appellauerūt deos opera manuum
suaz. Primi scz homines sunt viui 4 veri non tamen eterni

Secūdi tamen scilicet demones sunt viui. sed nec veri nec
eterni eternitate glorie vel nature. Quis volūate dei. Sed
tercij scz ymaginis nō sunt viui nec veri nec eterni. 4 ergo
nulli eoz hoc sacrificium laudis offert. sed illi soli scz indi/
uidue trinitati. que est deus solus per essentiā put de se te
stat dñs. Ego sum deus 4 nō est alius deus p̄ter me. Hui⁹
est ergo adoratio q̄ p̄cipaliter exhibetur i sacrificio. qz ez
go tres diuine p̄sone operant in hoc sacrificio. igit̄ ratione
patris cui attribuit̄ eternitas dicit̄. eterno deo. Ratōe spi/
ritus sancti cui attribuit̄ viuificatio dicit̄ vino. vnde jobāis
dicitur. Opus est qui viuificat. Sed ratione filij cui attri/
buitur veritas dicitur vero.

Communicantes 4 memoriaz venerātes in primis
c̄ gloriose sempqz virginis marie genitricis dei 4 do
mini nostri ihū xp̄i. sed 4 beatorū apostolorū ac mar
tiz tuoz. petri. pauli. andree. jobānis. thome. iacobi. phi/
lippi. bartholomei. mathei. symonis 4 thadei. lini. cleti. cle
mentis. sicuti. cornelij. cipriani. laurentij. crisogoni. jobānis
4 pauli. cosme 4 damiani. 4 oim̄ sāctorū tuoz quoz meritis
p̄cibusqz concedas vt i omibus protectōnis tue muniamur
auxilio per eundem xp̄m dñm nostrū.

In illa pte iplozat̄ suffragiū sāctorū. Et exponitur
i sic. Nos cōmunicātes id est p̄cipātes supple offe/
rimus i fide. vsu 4 oblatiōe huius sacrificij. 4 sum⁹
venerātes id est recolētes memoriaz sāctorū. q̄ mediāte hoc
sacrificio salutē cōsecuti sūt. In primis supple memoriā glo
riose sempqz id est p̄petue. virginis marie genitricis id ē ma
tris dei 4 dñi nostri ihū xp̄i. Et supple venerātes memoriā
beatorū apostolorū ac martiz tuoz. scilicet petri 4 pauli ac.
4 omnium sanctorum tuoz. quozū meritis 4 precib⁹ id est
intercessionibus cōcedas. vt in omnibus supple orationibus
actōib⁹ 4 opibus nostris muniamur id ē p̄tegamur. auxi/
lio id est subsidio tue p̄tectōis id est defensionis. Et per hoc
confutatur error gualdensium. qui dicunt q̄ sancti nō sunt
inuocandi. eo q̄ non faciunt oratōes p̄ nobis. nec eoz me
moriz est habenda. nec corpora illoz veneranda. insistens
his ratōibus. Corpora sāctorū mortua sūt 4 nichil sentiunt
ergo nichil prodest ea venerari. Item anime sanctorū sunt

in celis. et nostra seruicia non percipiunt. videtur ergo quod eis non
sit seruendum nec sunt inuocandi. Ibi perfidi et ceci ducesque ce
corum omnimode veritati dissentientes inualidis rationibus
innituntur. Quorum ut error eorum reprobetur. rationes eorum dissol
uantur. Et dicatur quod sancti sunt inuocandi prout ecclesia facit et
facere docet. quia ipsi nostras deuotiones percipiunt et cog
noscunt. Cuius ratio est secundum dictam veritatem. quia gaudium est
angelis dei super uno peccatore penitentiam agente. Sed essentia
liter est idem et non minus gaudium sanctorum animarum sicut et angelorum
Igitur et ipsi sancti de nostra penitentia et de nostris bonis et vir
tutibus opibus gaudent et letantur et si gaudent cognoscunt. quo
modo enim quis de eo quod non cognosceret gauderet. Secunda
ratio huius est Intellectus in homine potest intelligere sibi pro
porcionatum. sed orationes nostre sunt proportionate animarum sanctorum
et cognitioni ipsarum. idcirco percipiunt eas. Sed adhuc de modo
per quem modum percipiunt nostras deuotiones et orationes dicitur quod per
revelationem sanctorum angelorum. quod nostras orationes sursum proue
bunt in celum. iuxta illud thomae primo. Quando orabas cum la
ccimis ego obtuli orationem tuam domino. vel isto modo
quia sancti in diuinam essentiam videndo tanquam in speculo
eternitatis vident omnia. unde gregorius. Quid est quod non vi
det quod videt omnia videt. Item iustant quod sancti non faciunt
orationes pro nobis. quare ergo essent inuocandi. et arguit
sic quia vel sancti sciunt quod deus velit illum saluare pro quo
orant vel sciunt quod non velit illum saluare pro quo orant. Si sci
unt non est necesse pro eo orare. Si autem sciunt quod non velit
illum saluare et quod prescius sit ad eternam damnationem
tunc oratio fieret frustra. Ibi aliqui doctores respondent
quod non est necesse quod aliquis sanctus videat. an deus velit ali
quem saluare an non. quia istam cognitionem deus sibi so
li seruanit. Aliiter dicitur dato quod sanctus sciret quod deus vellet
hominem illum saluare pro quo orat. adhuc sanctus orat pro eo
et non frustra quia sicut deus disponit finem. sic et ordinata in
finem. unde sicut disposuit illum saluari. sic et disposuit me
dia per quam saluatur. scilicet per merita et intercessionem sanctorum et sic
nec hominis oratio nec sanctorum erit frustra. Corpora etiam
ipsa debent venerari. Nam ut dicitur da. li. iij. c. vij. Quatuor de

causis corpora sanctorum a nobis sunt veneranda. Nam ipsa san
ctorum corpora fuerunt promptuarium dei. repletum christi. alabastrum
spiritualis unguenti. fontes diuini. Et augustinus. i. li. de ci. dei
addit. et organa spiritus sancti. unde idem sic loquitur. Non sunt
contemnenda sed plurimum reuerenda sanctorum corpora. quod
his dum adhuc viverent spiritus sanctus quasi quibusdam orga
nis ad omne opus bonum versus est. Secundo nota sacerdos sicut
prius promissa iam in canone agit ea que figurata sunt. in his page
bat sacerdos legalis in veteri testamento dum intravit sanctuarium
Ipsa quidem sacerdos portauit thuribulum carbonibus viniis ple
num in sanctuarium sanctorum. Et secundum rationale. veste quadam que figurabat
suphumerale quod defert noster sacerdos intulit. habes nomina
sanctorum patrum scilicet nomina duodecim patriarcharum filiorum iacob seu
israhel. sic et noster sacerdos. qui vult sacrificare debet car
bones ignitos. que vini nominantur id est feruorem deuotionis.
in mente et splendorem in opere habere. et sic inflammatus
amore plenus virtutum odoribus domino deo debet adole
re incensum. ut sic deo offerat sacrificium. et odorem suauitatis.
sicut etiam iste intulit nomina sanctorum patrum. sic et
sacerdos noue legis habebat memoriam sanctorum apostolorum et mar
tirum. Et per hoc tripolice designatur quod sancti in fide et bonis ope
ribus sunt imitandi. unde et sacerdos sicut sanctorum memoriam
habet. sic et eorum exemplo in vita sua se regat et eos imitetur.
unde nichil potest sanctorum memoriam habere. si eos non imita
tur bonis moribus et opibus. super quo dicit sic iohannes episcopus
in quadam oratione. de mar. Qui sanctorum merita religiosa carita
te miratur quique iustorum gloriam frequenter laude colloquitur eorum
mores atque iustitiam imitetur. Quoniam que delectat sancti ali
cuius meritum. delectari debet pariter circa cultum dei obsequium
quare aut imitari debet si laudat. aut laudare non debet si
imitari detractat. id est negligit vel contemnit. vel qui alium
laudat laudabile se reddat. et qui sanctorum merita miratur mi
rabilis ipse vite sanctitate reddat. Nam si propterea iustos fide
lesque diligimus. quod in ipsis fide iustitiamque suscipimus. possu
mus et nos esse quod ipsi sunt si facimus quod ipsi fecerunt. Hec ioha
nes episcopus. Tercio nota. dicitur prius in littera comunicantes per quod ver
bum ostendit. quod licet sacrificium laudis sit offerendum. Est enim hoc

sacrificiū offerendū in cōmuniōne sāctorū. ⁊ in vnitatē fidei
sāctorū. In fide qua vna cū sāctis cōmunicam⁹ seu picipa/
mus. Sup quo sic loquit innocēt⁹. Quoniā extra vnitatē
ecclesie nō ē loc⁹ offerēdi sacrificiū vnitatis fidei. Ideo sācto
rū memoriā cōmunicam⁹ in sacrificio. quateu⁹ i cōmuniō
ne sāctorū sacrificiū offeram⁹. Scriptū ē enī Alienigena nō
vescet ex his quoniā scā sūt. Et ideo ad esum agni id ē cor
poris xpī recipimus solū hūc q̄ nostre cōiūct⁹ ē domui. vide
licet boiem domesticū fidei. Cōmunicare enim ē picipare
in via id ē in statu huius ecclesie militātis. ⁊ cōmunicam⁹
id est picipamus cū sāctis in fide. qz nos fidem habemus
quā ⁊ ipi habuerāt. ⁊ idem credim⁹ quod ⁊ ipi crediderūt.
Et cōsimiliter cōmunicam⁹ cū eis p spē. qz illud quod ipi
spauerūt. ⁊ nos spamus in patria. Eis cōmunicam⁹ p vi/
sionē ⁊ rē speratā. qz ibi fidē consecratur visus ⁊ spē res spe/
rata. Subiūgitur Et memoriā venerātes. Nota q̄re sācti
a nobis sūt venerandi ⁊ honorādi. Huius da. li. iij. ca. vij.
quatuor ponit rōnes que p vna cōputantur. scz qz amici
sūt dei. filij dei. heredes dei. ⁊ duces nostri. De p̄io jobānis
xij. Jam nō dicam vos seruos sed amicos. De secūdo jobā.
.j. Dedit eis potestātē filios dei fieri. De tercio ad ro. vij.
Si aut filij dei ⁊ heredes. De quarto da. sic dicit. Si quis
multū laborat ducem inuenire q̄ eū alicui regi mortali ad
ducatur. ⁊ p eo ad ipm verbū faciat. q̄tomagis duces gene/
ris humani q̄ p nobis ad deū interpellationes faciunt sūt
honorādi. templa eis erigendo. ⁊ memoriā eoz venerādo.
Secūda causa quare sanctos honoramus ⁊ eorum festa ce/
lebramus est ista. q̄a eos honorando rem nostram agim⁹
nam eoz festiuitas nostra est. vñ aplūs. Omnia nrā sūt. nos
aut xpī. caritas aut ad omnia cōmuniā facit. Tercia cā vt
habeam⁹ eos intercessores p nobis. qz legit. iij. re. j. c. q̄ bez
sabee q̄ iterptat pure⁹ facietatis p quā itelligit ecclesia tri
umpbās ipetranit filio suo regnū id ē nobis i ecclesia mili
tātū regnū celoꝝ. Quarta cā qz i hoc vitē ei⁹ reipēdim⁹ q̄a
ipi celebrāt festū de nobis. eo q̄ gaudiū ē angelis ⁊ scis i ce
lo sup vno peccatore penitētiā agēte. Quinta causa. vt eos
imitemur. Per eoz enī exempla ad eos imitandum puoca
mur. Sexta causa ppter nrē securitatis augmētū ⁊ ad spei

subleuationē. Si cui homines mortales nobis similes pote/
rūt ita subleuari a nobis ⁊ nos ab ipis. similiter poterim⁹
subleuari a sāctis. qz man⁹ dñj nō ē abbreviata Septia cau
sa p̄p̄ diuine maiestatis honorē. qz deū in sanctis honora/
mus ⁊ mirabiliter p̄dicamus. qui eos sāctificauit. Octaua
causa vt vīsa eoz pulcritudine ⁊ cognita mūdicia homo cō
fundat de suis peccatis. ⁊ terrena cōtemnet. sicut ⁊ ipi fece
rūt. Sed dubiū q̄re hic in canone ⁊ in celebratōe missaz sā
ctoꝝ memoriā veneramur. ⁊ eoz auxiliū imploram⁹. Re
spōdet q̄ hui⁹ multe sūt cause P̄ria est vt antiquoꝝ patꝝ ⁊
sāctoꝝ veteris testamēti morib⁹ cōformemur. vñ iuno. di/
cit. In hac enī cōmemoratōe sāctoꝝ illud obseruat ecclesia
quod antiquit⁹ cōsueuit agere. vt in orationib⁹ suis sāctoꝝ
memoriā recolat. quatenus eoz meritis facilius obtineat
quod iplorat. Si enī sāctus moyses p peccāte populo inter
cedens patrū memoriā interposuit. Recordare inquit dñe
abrahā. ysaac. ⁊ israhel. seruoꝝ tuoꝝ. exo. xxxij. Sic etiam
azaras in fornace fecisse dicit dañ. iij. Ne quesum⁹ anse/
ras misericordiā tuā a nobis dñe deus noster p̄p̄ abrahā
dilectū tuū. ⁊ ysaac seruū tuū. ⁊ israhel sāctū tuū. Et subiū
git. Multū enī patꝝ merita filijs suffragant. vnde cū eze/
chias diuinū auxiliū imploraret audiuit. Protegā vrbē hāc
⁊ saluabo eā p̄p̄ me. ⁊ p̄p̄ dauid seruū meū. iij. re. xi. Et
alibi legit. iij. re. xij. Cum cor salomonis deprauatus esset
p mulieres. vt sequeretur deos alienos dixit ayos ad iberobo
am. Ecce ego scindā regnū meū de manu salomonis. ⁊ da
bo tibi decē trib⁹. verū vna trib⁹ remanebit ei p̄p̄ dauid
seruum meum. vt remaneat lucerna dauid serui mei cūctis
diebus corā me in iherusalē. vñ ps. Propter dauid seruum
tuū nō auertas faciē xpī tui. Ecce quō dñs pepcit salomo
ni ppter merita dauid patris sui. vñ legit q̄ ppter peccatū
dauid q̄ cōmisit cū bersabee vxore vrie quē p̄curabat inter
fici opinio fuit in cordib⁹ populi israhel q̄ p̄pterea fili⁹ su
us ipz p̄sequatur. ⁊ dñs hoc fieri pmisit. ⁊ post mortē dauid
ista opinio remāsit in cordib⁹ populi q̄ dauid esset dānat⁹.
Tādē cū salomō edificasset tēplū ⁊ illud vellet cōsecrare ⁊
cū archa afferebat ⁊ circumit⁹ circa tēplū fiebat sicut aliquo
tiēs fieri solebat ipa hostia tēpli p se clausa fuerunt. ita q̄

nemo introitū habere poterat. et tū nemo fuit qui hostia se-
casser. ipsi sacerdotes foris an hostiū existētes diuinitus inspi-
rati inceperūt canere illū psalmū. Memēto dñe dauid 1c.
et dū decātarēt istū versū ppter dauid seruū tuū statū hostia
fuerūt apta. et prio tūc error fuerat amor a cordib9 popu-
li. q̄ dauid nō esset dāpnat9. Sic iterū patz. quomodo dñs
honorauit salomon ppter dauid patzē suū. Et quomō meri-
ta patzē multū suffragāt filijs. et ideo hic veneramur me-
moriā sāctorū vt eoz merita nobis suffragent. Secūdo ec-
clesia memorat sāctorū noui testamēti in consecratōne hu-
ius sacrificij nō vt sācti aliqd opent ad consecratōez hui9 sa-
crificij. s3 vt eoz meritis iuuenimur et sacrificemur q̄ten9 di-
gne et salubriter huius sacrificij oblationē pficiem9. vt am-
pliozem effectū grē eoz meritis p eam cōsequamur. Sicut
enī meritū passionis xpi nō plenarie est appreciatū in se s3
appmiatur in omnibus saluādis p collationem grē hic et glo-
rie in futuro sic et beata virgo maria apostoli martires et cō-
fessores supabundanter meruerūt. vt de eoz redundantia
meritorū etiā nobis subueniatur quibus ppria merita non
sufficiūt. Et ex istis redūdancijs duab9 sc3 meritorū xpi et
sāctorū orit̄ thesaur9. de quo ecclesia p papā et epōs indulgē-
tias distribuit. Tercio hoc fit ppter figuras veteris testa-
mēti. sicut enī sacerdos legalis noia duodeci tribuū tulit i
scāfāctorū. sic sacerdos noster noia sāctorū q̄ nos pcesserūt tā
q̄ patres nostri sacrificatur9 memorat. Quarto cōmunicā-
tes veneramur memoriā aplōz martirū et p̄cipue gloriose
virginis marie vt eoz suffragio de fide pducamur ad spē. de
spe pducamur ad viā. de viā trāseam9 ad patriā. et de stadio
pcurramus ad hānā. Hec iuno. Itēz dubitat. quare dicit
memoriā venerantes et nō solennitatez. Respondet q̄ hoc
fit. qz memoriā in plus est q̄ solēnitā. qz ecclesia de aliq̄-
bus sāctis facit memoriā de quibus nō facit solēnitatem.
et qualibet die sāctorū habemus memoriā quoz tū singula-
riter et diuisim nō pagimus solēnitatē. Item dubitatur
quare an consecratōne fit cōmemoratio sāctorū. et post cōse-
cratōez iterū ibi. Nobis quoqz peccatorib9 1c. Inno. soluit
dicēs. Verū quidem in ea cōmemoratiōe que fit an cōse-
cratōez corporis xpi sāctorū suffragiū implorat. qz nimi-

271
rum corp9 xpi misticū quod ē vniuersalis ecclesia anteq̄ cō-
secratur. i. anteq̄ ad regnū adueniat: necessariū ē in via suf-
fragiū sāctorū vt meritis eoz diuine p̄tectionis muniamur
auxilio. sed postq̄ corp9 xpi fuerit cōsecratum. i. postq̄ ad
regnū aduenerit et ad patriā sāctorū tūc nō indiget auxilio.
sed vt p̄tez et societate cū sāctis apostolis habeat. Et ergo
postea dicitur. Nobis quoqz peccatoribus p̄tez aliquā et so-
cietate donare digneris cū sāctis tuis 1c. vt infra patebit.
Sed i secūda cōmemoratiōe memoriā sāctorū cōpletur cū
primitiuis sāctis: qui deesse videbātur de prima cōmemo-
ratione. Et cōmemoratio sāctorū repetitur. Et quo colligi-
tur. q̄ secreta que secundū aliquos canon et actio nūcupa-
tur. nō ab vno sed p̄ticularim a plurib9 p̄penditur fuisse cō-
posita. sicut et in principio canonis fuit oñsum. Et specia-
liter hec verba canonis. Cōmunicantes 1c. Ciprian9 papa
vel s3m alios. Ciriacus papa addidit. Et subiungitur. In
primis gloriose 1c. Recte principaliter in hoc sacramento
fit memoriā virginis gloriose: cū ipsa sit p̄cipua iternētrix
p nobis et dispensatrix gratiarū dei q̄ singulariter amica hu-
mani generis: salutis nostrē auctore huic mūdo effudit plo-
naliterqz in tēplo obtulit: et p merita eius et intercessionē
eius. nostra oblatio deo acceptabilis redditur. et mediāte ip-
sa hoc sacrificiū laudis cōsecrēt sum9 et habemus: Et nota
q̄ hic sex laudis innuntur p̄conia. Primo innuitur impre-
cessibilis dignitas cū dicitur In primis. q̄a p̄ omnib9 ē ho-
norificata et dignificata. ideo p̄te omnib9 sāctis eius auxi-
lium et interesse ē implorandū. Secūdo tangitur eius felici-
tas inexcessibilis cū dicitur. Gloriose. quia super omne ie-
rarchiam angeloz ē exaltata. Sū in ps. lxxxvi. Gloriosa di-
cta sūt de te 1c. Tercio tangitur eius virginitas inamissibi-
lis et p̄petua: cū dicitur semp̄ virginis. Sū in monasterio
sācti victoris ē quedā ymago ad cui9 pedes talis versus ha-
betur. Sū quod eram; nec erā quod sum; nūc dico; vtrūqz
Sensus h9 versus ē. Sum quod eram: q̄a virgo sicut ante
nec erā quod sum; quia mater et virgo. Et in hoc patet et/
roz heretici et alioz. qui dixerūt mariā xpi genitricem; post
xpm plures pepisse filios. Quarto tangitur imperialis cele-
britas et sublimitas regalis; cū dicitur marie. Maria nāqz

sicca dñs interpretatur. etiā interpretatur illuminatrix. Nā
de ea canitur. Cuius vita gloriosa: vitā dedit seculo. Quin
to tangitur eius mirabilis fecunditas. cum dicitur genitrix
In hac enī sola virginitas et fecunditas sūt cōnexa et colliga
ta. Sexto tangitur ipsius fetus immēsitās: cū dicitur dei.
quia nō solū hominē: sed etiā deū genuit. Sū ibero. in ser.
de assum. virginis marie dicit. Nō solū mariā cristotocam
sed etiā theotocā dicimus esse. et nō solū matrē xp̄i: sed etiā
matrē dei esse dicimus. Subiūgitur. Sed et beatorū aposto
lorū q̄c. Hic fit memoria apostolorū. quia ipsi tradiderūt no
bis ritū et formā offerendi hoc sacrificiū. j. ad cor. xj. et hu
ius sacrificij testes fuerūt. Passionem xp̄i que in hoc sacrifi
cio memoratur. verbis pdicauerūt et effusione sui sāguinis
tanq̄ testimonio probauerūt. Et nominantur hic duodecim
apostoli: et toridē martires: qui p̄ testimonio dei et testimo
nio duodeci articulorū fidei sua corpora tradiderūt. Sequitur
ac martirū. Aliquis posset objicere. q̄ nō bene diceretur apo
stolorū ac martirū. q̄ hic nominatur Jobānes apostolus et euan
gelista: qui tñ nō fuit martir. iuxta dictū dñi Jobā. vl. Sic
enim volo manere donec veniā. Respondetur s̄m bea. gre.
q̄ duo sūt genera martirū. Sūū mentis et volūtatis. alterū
mentis et actionis simul. Et subdit bea. grego. Martires
esse possum⁹ etiā si nullo ferro p̄tentiā trucidamur. Mo
ri quippe a persequente ē martiriū in aperto ope. Ferre ve
ro cōtumelias: et odientē diligere: martiriū est in occulta co
gitatiōe. Filij zebedei. i. Jacob⁹ et Jobānes: quāvis nō vter
q̄ p̄ martiriū occubuit. tamē vterq̄ calicē dñi biberūt. Jo
hannes euangelista nequāq̄ p̄ martiriū vitā suā finivit. et
tamē martir exiit. quia passiōē quā non sustinuit in cor
pore seruavit in mēte. Et nos ergo eius exemplo: sine fer
ro martyres esse possumus. si patientiā veraciter in aīa cu
stodimus. Et ibidem dicit. Si enī adiuuante dño virtutes
patientie seruare contendim⁹. et in pace ecclesie vinim⁹ pal
mam martyrij tenemus. Sequitur. Petri: quem fecit dñs
clauigerum celi et caput ecclesie. q̄ in primitiua ecclesia mo
dum cōsecrationis et celebrationis adauxit. vltra verba cō
secratiōis dñicaz orōnem adiūgens: secundū quē modū in p
ribus orientalibus dicitur celebrasse vbi post passiōē dñi

quatuor annis cathedraꝝ tenuit sacerdotalē vt dicit rōna /
le. Sequitur. Pauli qui in terciū celū raptus de virtute h
sacramēti fuit informatus: et multā nobis secundū q̄ acce
pit a dño tradidit de hoc sacramēto et modū cōsecrādi et su
scipiendi vt dicit. j. ad cor. xj. Cōueniētib⁹ vobis in vnū q̄c.
et itez. Ego accepi a dño quod et tradidi vobis. Andree qui
de veritate huius sacramēti multū cuz agea disputauit. vt
habetur in eius legēda. Jacobi. intellige maioris. s. fratris
Jobānis euangeliste qui maior dicitur: quia vocatione prior
q̄ alter. Prius enī fuerat vocatus ad apostolatū q̄ alter.
Etiam prius ad regnū celoz puenit. quia ipse prius prop̄
testimoniū fidei et huius sacramēti inter apostolos fuit ab
herode martyrizatus. vt dicitur act. xij. Misit herodes rex
maus vt affligeret quosdam de ecclesia. occidit autē iaco
bum fratrem iobānis gladio q̄c. Iohannis qui in cena et hora
institutionis hui⁹ sacramēti sup pectus dñi recubens altitu
dinē misterij huius verbi incarnati et venerabilis sacramē
ti pre ceteris excellētissime hausit. Nam quis euangelista
rū tanta commemorat de pane illo celesti sicut iohānes p̄
examinanti q̄ nullus vt manifeste apparet Jobā. vj. p̄ to
tum capitulū. Thome. qui in loca clauoz dñi nostri Ihesu
xp̄i digitos suos. et manus suas in latus xp̄i intulit ad fidez
cōfortandā corporis xp̄i impassibilis et glorificati: quod assū
pserat p̄ resurrectionē de qua dubitauerāt. Jacobi minoris
qui frater dñi agnominatur. eo q̄ similis dño fuisse pbibet
et iustus cognominatus: ratioe eius excellētissime sāctitatis
hic inter ceteros apostolos. primū post ascensionē dñi pon
tificalem dignitatē ordinatiōe spūssanti et apostolorū acce
pit: et in eisdē iherosolimis existens episcopus primū hoc sa
cramentū dispensauit. Genealogia istius et aliorū quorūdam
continetur in his metris Anna solet dici tres cōcepisse ma
rias. Quas genere viri: ioachim. cleophas. salomeq̄. Has
duxere viri. Ioseph. alpheus. zebedeus. Parit prima xp̄m:
Jacobū secunda minorē. Et ioseph iustū: parit cuz simone
indam. Tercia maiorē iacobū volucréq̄ iobānem. Bartho
lomei. qui solus nobilis et philosophus inter apostolos phi
losophiā veram dei sapiētiā agnouit. p̄ cuius testimonio
pius fuerat excoziatus. Philippi. per cui⁹ hesitationē quā

no.

habuit de patre eterno et inquisitione qua fecit dicens. **D**ne ostende nobis patrem et informati sumus et docti de ore veritatis. de ineffabili unitate patris et filii. qui filius sub hoc sacramento continetur. **H**ic et dominus ei respondit Philippe qui videt me videt et patrem meum. Non credis quia ego in patre. et pater in me est. **J**ob. xvj. Qui tandem supra veritate ex alto totaliter confirmatus usque in finem perseverans: pro confessione constanti predicatione fidei: ratione cuius os lampadis interpretatur passione crucis interit. **Thaddei.** qui de theolo neo vocatus dominum sequebatur. et sic de publicano factus est apostolus. qui cum hoc sacramentum in altari immolaret et tractaret occisus fuit. **Simonis media correpta:** ad differentiam huius nominis **Simonis media producta:** quod est proprium nomen cuiusdam rustici. **Et dicitur simon.** a suo quod est con. et machian pugna. quia seipsum et sensualitate refrenando: cum vitis pugnabat. **Et hebraice simon.** latine audiens vel obediens interpretatur. **Et ad differentiam simonis petri dicitur est simon chananens.** de vico gallilee. scilicet chana ubi dominus aquam in vinum commutavit. **Et in uno evangelio vocatur zelotes.** Chana quippe zelotes interpretatur. inde zelotes. scilicet emulatores. et idem est zelotes et chananens. **Vel interpretatur ponens tristitiam.** quia habuit obedientiam preceptorum executionem tristitiam afflictorum per passionem zelus animarum per constantem dilectionis fervorem. **Hic sanctorum communionem in articulis fidei asseruit.** in quo et hoc sacramentum. cuius preceptio communio dicitur. aperte demonstravit. **Thaddei.** qui et iudas Jacobi et non scarioth dicitur. qui sincerissime hoc sacramentum et fidelissime credidit. et in nomine Iesu christi remissionem peccatorum consequi meruit. secundum quod istius articulum in symbolo coniungit. **Dicitur etiam thaddeus quod interpretatur apprehendens.** quia christum principem per fidei apprehendit fortiter tenuit nec dimisit. **Dicitur et iudas iacobi.** supple frater et consobrinus christi. **Dicitur etiam iudas.** quod interpretatur confidens vel gloriosus. vel per etymologiam quasi iubili dans. Ipse enim habuit confessionem fidei. gloriam regni et iubili eterni gaudium. **Item in ecclesiastica historia interpretatur cor:** vel patrum cor: seu cultor cordis. **Sequitur Linus.** Hic nominantur duodecim martyres. **Et merito fit memoria martyrum quia**

Exbny
ipsi semetipsos obtulerunt hostias viventes et acceptabiles deo. pro confessione nominis christi sanguinem suum fuderunt quorum memoria hic agitur. **Primo Linus** qui primus papa fuit post beatum petrum. **Sed si instatur quod scribitur de sancto clemente** quod iste fuerat primus papa post beatum petrum **Ibi est sciendum** quod sanctus petrus ordinavit sanctum clementem papam **Adnotatio** sancto petro: sanctus clemens noluit succedere sancto petro in papatu. ne in consuetudinem duceretur quod unus papa substitueret alium. et sic hereditarie sanguarum dei possiderent et ideo promissit linum et illum in papam ordinavit quo mortuo promissit clementem. et isto mortuo ipse secundum institutionem sancti petri electus et compulsus papatum suscepit. et sic secundum institutionem et ordinationem et voluntatem expressam: fuit primus a beato petro. sed secundum rei veritatem fuit quartus a beato petro. **Sixtus** qui fuit papa et martyr vite sanctissime: qui missam cum cantico angelico. scilicet sanctus decoravit. **Cornelius.** qui fuit papa et martyr successor sancti fabiani. **Lipziani.** qui fuit episcopus cartaginensis: in cuius corde aurea figura crucis apparuit. ratione istius quod in maxima reverentia passionem christi tenuit. **Crisogoni** martyris. **Jobanis et pauli** martyrum: qui fuerunt prepositi constantie filie constantini imperatoris duo potentes de quibus canit ecclesia. **Isti sunt due olive et duo cadabra.** quos fides et passio fecit esse germanos **Laurentij.** dispensatoris huius sacramenti: et archidiaconi quem sextus papa non degeneret in officio administrationis huius sacramenti: sed fortiter pugnantem et triumphantem ostendit. sine quo non consueverat hoc divinum offerre sacrificium. **Cosme et damiani.** qui fuerunt fratres uterini. et in arte medicine preclarissimi qui medicina corporalem propter deum exhibentes: a vero medico christo ad testimonium fidei sunt vocati: ad medendos languores anime. **Sed diceret tamen sunt adhuc multi martyres** qui multis claruerunt miraculis et tempore apostolorum ut specialiter fuit beatus stephanus protomartyr: et barnabas coapostolus pauli quare etiam isti non nominantur et ponuntur. **Respondetur** quod canon iste ex inspiratione divina est compositus. ideo isti qui ex divina revelatione sunt hic inserti sunt nominandi et non alij **Unde legitur** quod aliqui sancti patres voluerunt hic aliquos inserere et aliquos removere. **Et castino** nomina illorum quos remove-

bant inuenerunt aureis litteris. inscripta. et hoc deletis illis
quos inscribent. Quapropter nullus tante audacie debet
esse. quod aliquem sanctum in canone addere vel deponere presumat.
Sed dubium relinquitur. quare non fit commemoratio confessorum
et precipue doctorum. qui hereses contra sacramentum insurgen-
tes radicitus eradicaerunt. et cum hoc eorum memoria ab eccle-
sia magnifice veneratur. Innocentius respondet. quod cano pri-
us fuit editus quam ecclesia celebraret memoriam confessorum. nam
fere omnes sancti qui nominantur in canone: precesserunt silue-
strum papam propter iohannem et paulum. marcellinum et petrum qui pri-
mo successerunt. Etiam post tempora beati siluestri incepit
venerari memoria confessorum. et signum huius est quod singule se-
des episcopales in ciuitatibus iuxta dispositionem sancti petri
institute: non in confessorum memoria sed ad honorem apostolo-
rum et martyrum: et precipue virginis marie fuerunt antiqui-
tus dedicate. Aliter dicitur. quod hoc sacramentum est institu-
tum in memoria passionis christi. et ergo illorum qui etiam pro christo
passi sunt et sanguinem suum effuderunt fit memoria. Sed confes-
sores non sunt in publico passi. igitur non fit eorum memoria.
Guilbertus in rationali sic dicit. Hoc sacramentum est sacra-
mentum amoris. igitur in ipsius sacramenti misterio debet
solum fieri memoria de illis in quibus specialius apparuit
signum veri amoris christi. In apostolis apparuit per temporalium
spontaneam abiectionem dicente petro. Ecce nos reliquimus
omnia et secuti sumus te. Mat. xix. In martyribus per cor-
porum tormētis expositionem. Sap. iij. Et si coram hominibus
tormēta passi sunt etc. Et sciendum quod gregorius tertius addidit hec
verba que in aliquibus ecclesiis dicuntur. scilicet. Nec non et illorum
quorum hodie solennitas in conspectu tue glorie celebratur. domine
deus noster in toto orbe terrarum. Circa quam litteram est nota-
dum. quod karolus magnus qui habuit regnum Italie. alema-
nie et fracie. ex diuina reuelatione informatus fuit: quod omni
die esset festinitas fere quingentium sanctorum. Et guilbertus
in rationali libro septimo de festinitatibus dicit. quod constantinus
imperator per transmarinas partes: inuenit eusebium cesariensem
episcopum uirum sanctum cui dixit. Pete a me uel ecclesia
tua diceretur. Ille dixit ecclesia mea satis abundat in diuitiis
sed ego rogo ut mittas per partes mundi: et nomina sanctorum et tempora

passionum: et sub quibus et qualiter. et in quibus locis passi sunt
rescribas quod et factum est. Et refert eusebius. quod in quolibet
die anni: plusquam quingentia sanctorum festa concurrunt. excepto
die kalendarum ianuarij. quo gentiles intendebant epulis: et
solennitatibus: et non ad martyrizandum sanctos. Et idem di-
cit Ihero. in epistola que suo kalendario proponitur. Et quia
horum sanctorum festinitas singulis diebus celebrari ab eccle-
sia non potest. ideo illa particula ad commemorationem horum
est interposita. Concluditur tandem hec oratio. per eundem christum
dominum nostrum. quia sicut per dominum nostrum iherosolima christi omnia facta
sunt. et sicut omnia in esse per ipsum sunt repata. sic et omnia per
ipsum sunt terminanda. Et non responderetur hic amen. quia ut
dicit rationale. Pie creditur et indubitanter presumitur. quod iam
assint angeli ipsi sacerdoti ministrantes. et loco ministrato-
rio amen respondentes. Hoc tamen non seruatur ubique.

Anc igitur oblationem seruitutis nostre: sed et cuncte fa-
milie tue quesumus domine. ut placeat accipias. diesque
nostros in tua pace disponas. atque ab eterna damnatione nos eripi. et in electorum tuorum inbeas grege numerari. per
christum dominum nostrum.

Secunda est secunda pars principalis canonis In qua po-
stulatur dei patris benigna placatio et huius sacra-
menti consecratio. et scilicet hoc ista pars habet duas par-
tes. Primo postulat dei patris benigna placatio ut sic pla-
catus acceptet nostra sacrificia. et det nobis pacem. et ut libe-
ret nos de massa. et de congregatione damnatorum. et annumeret
nos inter electos suos. Secundo petitur magnam et arduam. scilicet.
quod ex esca materiali fiat nobis corpus et sanguis domini nostri
iherosolima christi ipsi. Quam oblationem etc. Et exponitur sic. Igitur o-
mnia. id est. o pater clementissime nos quesumus ut accipias. id est.
gratanter acceptes. placatus. id est. mitigatus supple precibus san-
ctorum tuorum: hanc oblationem. id est. hoc sacrificium oblatum. seruitu-
tis nostre: supple quod tibi in uera adoratione soli deo offeri-
mus. sed et cuncte familie tue: supple militatis sub vexillo san-
cte crucis. quod pro et nos quesumus: ut disponas. id est. ordines.
nostros dies: et tempora uite nostre. in pace tua. id est. in tranquil-
litate pacis et securitate. atque pro et supple nos quesumus:
nos eripi. id est. misericorditer liberari. ab eterna damnatione. id est.

a pena infernali dāpnatoꝝ: ⁊ tu subeas supple nos numera
ti. i. associari. in grege. i. consortio ⁊ cōgregatione electoꝝ
tuoz: supple a te eternaliter p̄destinatoꝝ: p̄t̄ x̄pm̄ d̄nm̄ no
strum. Ista littera iā lecta quodāmodo ē conclusio oīm iaz
dictoꝝ specialiter huius: quod per oblationē huius sacrificij
impetrare intendimus. Et ē sententia ista. quia s̄cti tui
dñe quoz cōmemoratio iā pacta est nobis ritū ⁊ formā hu
ius sacramēti tradiderūt ⁊ reliquerūt: ip̄m̄ offerendo ⁊ su
mendo gratiā consecuti s̄t̄. Idcirco illis sic pro nobis inter
cedentibus rogamus confidēter. quatenus tu deus pater: p̄
x̄pm̄ d̄nm̄ n̄r̄m̄. i. sacrificiū quod tibi soli deo vera adoratiōe
imp̄dim̄: placatus meritis ⁊ intercessionib⁹ s̄ctoꝝ tuoz
approbando accipias ⁊ gratuite acceptes. vt hoc sacrificiū
trāquillitatem pacis: liberationē ab eterna dampnatione ⁊
consortij oīm electoꝝ tuoz nobis obtineat. ⁊ hec est senten
tia litteralis. Notandū primo sacerdos hāc orationē dicen
do s̄m̄ cōsuetudinē quartidam ecclesiā: deuote ⁊ p̄funde se
inclinat vt p̄ humiliationē corpis puocetur in eo deuotio ⁊
humilitas mētis. Sed ideo quia sacerdos iā in sequentibus
magis ⁊ arduū perit: ⁊ est periturus. igitur rōnabiliter se
humiliat p̄ deuotā inclinationē. vt a deo sibi beneficiū exan
ditionis impendatur. quia deus humilibus dat gratiā. Ia/
cobi. v. Et designat inclinationē quā fecit dñs facta cena
ante pedes discipuloꝝ. Secūdo nota sacerdos legalis in ve/
teri testamēto qñ intravit in sancta sanctorū cū thuribulo:
ignitis carbonibus pleno ⁊ cū nomibus patrū: videlicet du
odeci patriarchaz sculptis in. xij. lapidibus p̄ciosis huic ve
sti insertis thimeama apposuit ⁊ fumū fecit: qui adeo ange
batur ⁊ umbraretur ⁊ penitus tegetetur ne pateret alicui
cum cremaret incensū. Sic ⁊ sacerdos noui testamēti: cui
officiū predicatiōis est cōmissum: si vult sacrificiū deo ac
ceptabile offerre ex thimeamate. i. ex omib⁹ odoriferis vir
tutū generibus tanq̄ thimeama redolētibus in thuribulo
sui cordis: feruore deuotionis ⁊ ardore caritatis carbonib⁹
ignitis. fumū bone fame ⁊ laudabilis cōuersatiōis. de se de
bet emittere. Quia s̄m̄ grego. Cuius vita despicitur restat
vt eius p̄dicatio cōtempnatur. Nā s̄m̄ eū in pasto. Causa
ruine populj sūt sacerdotes mali. Quo fumo bone fame et

boneste cōuersatiōis emissio lōge lateq; p̄ officij p̄dicatiōis
ardore sue ignite caritatis carbones nō incensos. poterit to/
talit ignire. hoc ē i hoib⁹ errātib⁹ caritatē x̄pi icendere
⁊ inflamare. ⁊ carbones extinctos vel extinctōni appropinquātes
viniicare. id ē hoies i caritate tepidos ad feruore deuotōis
⁊ caritatis excitare. Et iste fumus d̄z cum totaliter obre
gere. sic q̄ opera sua faciat recta itentōe non ypocritādo vt
videatur ab hominibus. S; q̄ dicā de sacerdotibus q̄ non
bonam famam aut laudabilem cōuersatiōē exhibēt ymo
ex luxuria auaricia ⁊ senicia totalit sūt ifames certe nō ali
nd nisi q̄ non penituerit. i. retributiōe iustoz partem nō ba
beūt. Sed q̄ de his q̄ posito q̄ bonam famam habeant ⁊
honestam cōuersatiōē exhibeāt. oues tñ eis cōmissas pabu
lo doctrine ⁊ p̄dicatiōis fouent ⁊ reficiunt. nec lima correctō
nis subditos coerēt nō aliud nisi q̄ dñs p̄ p̄phetam dicit.
Sanguinē eius de manu tua req̄ram. Redde rōnem villica
tōis tue nunc nō poteris āplius villicare. Et q̄ de his sa/
cerdotibus q̄ studio hāz ⁊ eoz q̄ scire tenētur se abstrahūt
⁊ secularibus totalit se ingerunt vt ex ignorātia excusatio
nes sibi inq̄rant. ⁊ se ⁊ suos quasi p̄ eis nō r̄ndere debeant
tenent negligūt certe nō aliud nisi illud quod dicit apostol⁹
p̄ria ad eoz. xiiij. Ignorās ignorabitur. Ignorās ea que sci
re tenetur ⁊ que ad officium suum spectāt. Ignorabitur. i.
a deo rephabitur. De q̄bus beatus gregorius sic loquitur.
Necessē est vt q̄ ad officium p̄dicatiōis exebant a sacre le
ctōis studio nō recedant qz cum sp̄nale aliq̄d pastor a subdi
tis inq̄rit ignominiosum est valde si tūc querat discere cū
questionem debz enotare. Sed quid dicam de his sacerdotib⁹
bus q̄ longam orōnem simulantes i domibus viduarū co/
medunt scitātē ⁊ deuotōē simulantes vt donis ⁊ fauore ⁊
fama seu laude hoiz magnificent. Nō aliud nisi quod dñs
dicit math. v. Amen amē dico vobis receperūt mercedem
suā. Tercio nota circa hoc q̄ in hā dicit seruitutis n̄ē q̄
due sūt sp̄s seruitutis. vna q̄ soli deo imp̄dit ⁊ dicit latria
Altera q̄ creaturis imp̄dit ⁊ dicitur dulia. Et q̄dam ad/
dunt terciā sp̄m̄ seruitutis. i. yp̄dulia. ⁊ dicunt q̄ ista debe
tur corpi x̄pi tñ cōtinetur sub dulia. versus. Latria sit do/
m̄ino debetur dulia seruo. Dulus seruire sed dulia dicit ide

Dulia cōis homini deoq; paratur. Atq; deo soli latria ju-
re dat. Ad corpus xp̄i spectat sp̄dulia vere. Utranq; speciez
seruitutis exprimit dñs in euāgelio dicens. Reddite q̄ sunt
cesaris cesari q̄ que sunt dei deo. math. xvij. Ad latriā pri-
nēr tēpla altaria. sacerdotia. offerentia. sacrificia. q̄ huius
modi q̄ soli deo sūt exhibēda q̄ gloriatur i cōsilio sanctorū
magnus q̄ metuendus sup omēs qui in circuitu eius sūt. nō
enī sanctis ad honorem dei. s; deo ad honore sāctoz cōsecrā
tur templa. dedicātur altaria. sacerdotia statnāt. sacrificia
offerūt. ne forte si secus agat nō tbcosebia id est diuine pie-
tatis cultus. sed ydolatrie crimen incurrat. Hic ergo de-
us in lege p̄cepit. Dñm deū tuū adorabis q̄ illi soli seruites
deute. v. id ē soli deo seruitutem orōnis impendas. Hāc ser-
uitutem latrie sicut ip̄ia supbia hoīm vel demonū sibi ex-
hiberi vel subz vel cupit. ita pia humilitas vel hoīz vel āge-
lorū sāctoz sibi oblataz recusant. Et cui debet ostendit. vt
vult yfido. li. viij. erbi. q̄ id cū br̄s iohannes euāgelista vi-
disset q̄ audisset ea q̄ ei āgel⁹ oñdit q̄ maifestauit cecidit añ
pedes angeli. Tūc āgel⁹ ei rñdit. vide ne feceris. cōseru-
cui tu⁹ q̄ confiatz tuorum sum soluz deū abora. Sic ergo
nec homies nec angeli adorādī sūt ista adoratiōe. s. latrie.
Quarto nota i lā dicit placat⁹ accipias. Aliqs posset dīe.
tū hoc sacrificiū de p se est bonū maxie sacramēti corpis q̄
sanguis sbū xp̄i. Et id dñs sēper illud placatus accipit. q̄re
tūc hic petit vt placatus accipias. Rñdēt q̄uis q̄rū est ex
pre hui⁹ sacrificij sēper de⁹ i ip̄o placet nō tū q̄rū est ex par-
te mistroz q̄bus qñz offenditur. Nam s; m. b. gre. Cū is q̄
displicet ad ircedendū mittit anim⁹ iudicis ad deteriora
prouocat sicut est de istis q̄ sacrificant in peccatis mortalib⁹
vel q̄ sūt i pposito nō abstinendī a peccatis. Quinto nota vl-
terius dicit. Diesq; nostros leo papa adsp̄it ifra actōnem.
hāc s; gīt oblatōez vsq; sibi. diesq; nōs q̄c. S; br̄s grego.
has tres peritōes i canone dicit addidisse. videlicet diesq; no-
stros i tua pace disponas. s. p eū q̄ tradit⁹ ē p nobis i man⁹
roz q̄ pacē odebāt. Ab eterna dāpnatōe nos eripi iubeas p
eū q̄ tpali morte p nobis tradit⁹ est q̄ i electoz tuoz grege
iubeas numerari. p eū q̄ pro nobis deputat⁹ ē cū iniqs Et
nota q̄ quadruplex est pax. Aliqua est pectoris siue iustozū

211
Alia ē pax peccoz. Tercia pax t̄pis. Quarta pax eternitatis
Porro pax t̄pis qñz cōcedit bonis q̄ malis. s; pax eterna-
tis nunq̄ dabit nisi bonis. q̄a non est pax impijs isa. liij. De
pace peccatoz dicit ps. zelau i sup iiquos pacē peccatorum
vidēs. Hec pax ē noxia q̄ pniciosa. vñ gre. xiiij. mor. Sicut
pniciosū inqt ē si vnitas desit bonis. ita pnicios⁹ est si nō
desit malis. Si enī maloz vnitas noxia nō fuisset nequaq̄
diuina puidētia lignā supbiētū in tātaz diuersitate dissipaf-
set. Itē grego. in pastorali. Si pueriozū neq̄cia in pace iū-
gūt p̄fecto eoz malis actib⁹ robuz auget. Qui ergo iniquos
pace sociat. iūqtati vices administrat. q̄a bonos deterius de-
primūt quos vnanimitez psequunt. Aduersus hāc pacem
dñs dixit. Nō veni pacē mittere i terrā s; gladiū mat. iij.
De pace iustoz dicit apl̄s. Pr̄nc⁹ sp̄s ē. caritas gaudiū.
pax q̄ paciētia ad gal. v. Hāc pacē dñs reliqt apl̄s dicens.
Pacēz meā do vo. job. xiiij. De pace t̄pis inqt p̄pbā Driet
i dieb⁹ ei⁹ iusticia. q̄ habūdantia pacis dñabit. Hanc pacēz
icessant petit ecclesia dicens. Da pacē dñe i dieb⁹ nostris. licz
tribulatōes q̄ aduersitates p̄stāt aliqñ occasiōz boni. q̄a sūt
materia paciētie q̄ sepe iducūt tribulatū ad recognoscenduz
seipm q̄ ad humiliandum seipm. iuxta illud p̄uerbiū. ve-
ratō dat itellectum. intellige tñ si non sit nimia. vt scribit
bern. ad euge. papaz. vñ q̄ sācta sara ex̄is in tribulatōe ora-
uit dicens. Bñdic⁹ de⁹ patz nostroz q̄ euz iustus fueris mi-
sericordiam facies. q̄ in tribulatōe peccata dimittis bis q̄ i
uocāt te tho. iij. nō tñ sūt bona p se. licet p accidēs ex eis
pueniūt bona. Pax ē bonū p se. s; q̄a hoies hac pace sepius
abutunt sicut q̄ alijs bonis. ideo ecclesia p ea orat. De pa-
ce eternitatis dicit dñs p p̄betā. Sedebit popul⁹ meus in
pulcritudine pacis q̄ rege opulēta. Item jobā. xiiij. Pacem
meā do vo. nō quā mundus dat. Et p̄pbā. In pace iūsp̄z i
iūsp̄z ē q̄b ē inuariabile. q̄ semp eodē mōse h; sicut ē i supna
iherusalē q̄ edificat vt ciuitas cui⁹ p̄cipatō ei⁹ inidipm.
Et p̄p̄ hāc triplicē bonā pacē iustoz siue pectoris t̄pis q̄
eternitatis ter oram⁹ i missa p pace primo hic. Diesq; no-
stros in tua pace q̄c. Sedō ibi. Da p̄p̄ci⁹ pacēz q̄c. Tercio
ibi. Dona nobis pacē. vt de pace t̄pis p pacē pectoris tran-
seam⁹ ad pacē eternitatis. Et scias q̄ p̄fecta pax nūq̄ inēit

in hac vita. qz nūq̄ bella bonis nūq̄ discrimina desūt. 1 cū
quo certat mēs pia habet. Et bern. sup cantica dicit. Q̄ cā
dens lilium. o tener 1 delicate flos. increduli 1 subuersores
sūt tecū. vide ergo quō caute ambules inter spinas. plenus
enī est mūdus spinis. in terra sūt. in aere sunt. i carne tua
sūt. Ergo versari in his 1 nō ledi diuine ē potētie 1 nō vir
tutis tue. Aug. de ciuitate dei dicit. Pugnāt iter se mali 1
mali pugnāt inter se boni 1 boni. Boni vero 1 boni si pfecti
sūt inter se pugnare nō possūt. nec bonus q̄sqz ex ea parte
cū p se pugnet cōtra altez. eadē etiā cōtra semetipz In vno
quoqz hoīe caro cōcupiscit aduersus spūz. 1 spūs aduersus
carne. Et fulgētis dicit. Articulus lūe vsqz ad cētz terre nō
est pfecta securitas. In aere nō qz ibi sūt demones īsidiātes
In terra nō qz ibi sūt hoies malignātes. In mari nō quia
ibi sūt vēti 1 tēpestates. In inferno nō qz ibi sūt torzores
aias cruciantes. Ergo supra lunā q̄re securitatē quia cōtra
lunā minime repies. Et idcirco sacerdos petit tranq̄llam
virā i p̄nti cū dicit. Diesqz nostros i tua pace disponas Se
cūdo p̄seruatōez a malo i futuro cū dicit. Atqz ab efna vā/
natōe. Tercio petit collatōez glorie 1 cōsorcii b̄roz cū di/
cit. Et in electoz tuoz gregē 1c. i. i eterna beatitudine q̄ ē
stat⁹ oim bonoz aggregatōe pfectus. vt dicit boeti⁹. ij. de
con. pbilo Ibi enīz q̄cqd amabit adheret omē qd ibi erit bo
nū erit. 1 sūm⁹ deus sūmū bonū erit. 1 quod ē omnino bea
tissimū. ita fore semp certū erit. Hec augustin⁹.

Sam oblationē tu de⁹ in omnib⁹ q̄sum⁹ b̄ndi cā
q̄ ascrip tā. ra tam. rationabilē acceptabilēqz fa/
cere digneris. vt nobis cor + pus 1 san + guis fiat
dilectissimi filij tui dñi nostri ihū xp̄i.

In hac pte canonis sacerdos petit consecrationē hui⁹ ob
latōis vt ex esca materiali fiat nobis corp⁹ 1 sāguis dñi
nostri ihū xp̄i. Et ē s̄nia ista. Q̄ de⁹ pater clemētissimē nos
perim⁹ quatin⁹ hāc oblatōez pais 1 vini cōsecrare appbare
1 cōfirmare digneris i rōnabilē 1 acceptabilē tibi hostiam
vel sacrificiū. vt nobis. i. ad nostrā salutē panis 1 vinū fiat
corp⁹ 1 sāguis dilectissimi filij tui dñi nostri ihū xp̄i 1 expōit
duplicif s̄m q̄ li i oib⁹ p̄t ad diuersa referri. vno mō p̄t cō

271
strui cū ly deus. vt sit sensus. tu deus supple q̄ es i omnibus
Et s̄m hoc lra cōstruit sic. Quā oblatōez tu de⁹ supple pa
ter clemētissime i oib⁹ supple existēs digneris facere b̄ndic
tā. i. cōsecratā. ascriptā. i. appbatā. ratā. id est firmam. rō/
nabilem. i. diuine rōni 1 volūtati cōformē. qz p 1 accepta
bile. i. acceptabile sacrificiū. vt supple panis 1 vinū fiat no
bis id ē ad salutē nostrā corp⁹ 1 sāguis dilectissimi filij tui
dñi nostri ihū xp̄i. Et tūc sensus ē apr⁹ 1 cōueniens. Deus
nāqz semp i se icōmutabilif ex̄ns. p̄ntialiter. potencialif. 1
eēncialif ē i omni natura seu eēntia. sine sui diffinitōe id est
limitatōe seu determinatōe. 1 i omni loco sine circūscriptiōe
1 i omni tēpore sine mutabilitate. 1 i scis spiritib⁹ 1 aiab⁹
excellētis est. s. p grām inhabitantē. 1 i hoīe xp̄o excellentissi
me ē i quo plenitudo diuinitatis inhabitat. Et beatus aug.
dicit. Deus ē i oibus rebus causa essendi. ordo viuendi. ra
tio intelligendi. non est mirandum si essentia diuina oīno
simplex 1 icōmutabilis oīa replet loca. 1 i oib⁹ creaturis
essencialiter est. nec tñ cuiusdā rei sordib⁹ cōtaminet. Sol
enī visibiles radios sine sui pollutōe effūdit sup loca 1 cor/
pora nō solū mūda s̄z etiā imūda. sordida 1 fetētia. quozuz
cōtactu alie q̄dem res inficiūtur. solis vero radij ipolluti 1
incōtaminati ea cōtingētes existūt. Alio modo ly in oibus
pōt referri ad ly b̄ndictā 1 ad cetera sequētia vt sit sensus.
Quā oblatōez tu digneris facere b̄ndictā acceptabilē in oib⁹
Et sic adhuc duplicif exponit. vno modo in omnibus sup/
ple suis p̄tib⁹. q̄ exponit aduerbialif. i. omnia 1 totaliter
Secūdo mō q̄ hoc adiectiuū omnibus h̄z ly accipiētib⁹ vel p
q̄bus offert p substantiuo. vel ly offerētib⁹. vt sit s̄sus. B̄n
dictā in oib⁹ offerētib⁹. 1 p q̄bus tibi offertur. Tercio ly in
omnib⁹ videt referri ad ly quesum⁹ 1 sic videtur exponere
guilbermus in rationali quesumus in omnibus id est tota
mente. toto corde 1 toto intellectu. Secūdo nota q̄ ip̄e sa/
cerdos petit quinqz. Primo q̄ istā oblatōez de⁹ faciat b̄n/
dictā. Secūdo ascriptā. Tercio ratā. Quarto rōnabile. Quinto
acceptabilē. q̄ q̄nqz petitōes varie exponunt. vno modo sic
B̄ndictā id est talē p quā spūalium bonoz multiplicacione
benedicamur. Ascriptaz id est talē q̄ de tua memoria nulla
possit obliuione deleri. Ratā id est talē que de tuo benepla

cito cōstāter nobis franget. ⁊ que nulla possit cōmutatōne
euelli. Rōnabilem. i. talez q̄ tue diuine rationi conueniet.
Differentia est iter rōnale ⁊ rōnabile. Rōnabile dicit quod
de rōne procedit. Rationale vero quod utitur rōne. Et ac/
ceptabile. i. talē que tibi sit grata ⁊ accepta. Secūdo modo
sic exponit. quā oblatōnez tu deus digneris facere bñdictaz
. i. trāsferre in aliā hostiā que est oib⁹ modis bñdicta. ascri/
pta. rata. rōnalis. ⁊ acceptabilis. hostiā salutaris. s. corp⁹
⁊ sanguinis xp̄i. q̄ dicit bñdicta oib⁹ moīs. qz ab omni ma/
ledictōne est immunis tā actuali q̄ originali tā ueniali q̄ cri/
minali. sicut elizabet̄ iquit ad uirginē. Bñdictus fruct⁹ uē/
tris tui. luce. j. Ascripta dicit eadē hostiā. qz figuris ⁊ scri/
pturis ueteribus est designata. tam in manna celesti q̄ in
agno pascale. tam in ysaac imolando q̄ in abel immolato.
Quoniam ut inquit jobēs in apoc. Hic est agn⁹ occisus ab
origine mundi. i. occidi disposit⁹ ab eterna dei p̄destinatōe
⁊ p̄uisione. Eadem hostiā rata dicitur. noui quasi trāsito/
ria q̄ cessit ubi noua successit. sed q̄ p̄manet ieternū s̄m or/
dinē melchisedech. Rōnabilis dicit quasi nō pecualis sicut
erat legalis oblatō q̄ sāguie b̄reoz ⁊ vitulozū non poterat
hoīes mūdare a peccato. s̄ illa q̄ sāguie p̄prio cōscientias
emūdat ab opib⁹ mortuis. Acceptabilis dicit qz eā de⁹ ac/
ceptat i remissōz peccōz ⁊ redēptōz toti⁹ mūdi. Nō q̄ illa
oblatō de q̄ p̄p̄ā dicit sacrificiū ⁊ oblatōz noluit ip̄s. xxxix
Similit̄ dñs ait. Nō accipiā de domo tua vitulos neqz de
gregib⁹ tuis b̄reos. s̄ sicut illa de q̄ ps̄. dicit. Tibi sacrifici/
cabo hostiā laudis. Secūdu hāc expositōez recte subiūgitur
ut fiat nobis corp⁹ ⁊c. Hec inno. Aug. uero de cōse. dis. ij.
vtrū refert hec uerba ad eukaristiā. Et exponit sic. Quam
digneris facere bñdictam. i. p̄ quam benedicamur. ascriptā
id ē p̄ quā i celo ascribimur. Rata id est p̄ quā i uiscerib⁹
xp̄i ⁊ corp⁹ xp̄i qd ē ecclesia cōsemur ⁊ i xp̄o ratificamur.
Rōnabilem id ē per quā a bestiali sensu exuimur. Accepta
bilem q̄ nobis ip̄is displicemus p̄ hanc acceptabiles erimus
ejus vnico filio. S̄ alij exponūt sic. qz i istis uerbis quicqz
perim⁹ uirtute hui⁹ oblatōis nobis dari. uidelicet remotō
nē maloz cū dicim⁹ bñdictā. Perim⁹ enī bñdictōez a nobis
amouendo malū culpe ⁊ penalis miserie. Sedō ip̄pressionez

⁊ insignitōez spūaliū bonoz cū dicit ascriptā. Tercio colla/
toz bonoz stabilitōez. cū dicit rata. Quarto discretōne cre/
dendoz ⁊ agendoz cū dicit rōnabile. Quinto acceptatio/
nem bonoz opuz nostroz. ut. s. sint deo accepta ⁊ sic no/
bis p̄sunt ad uitā eternā cū dicit acceptabile. Tercio nota
sacerdos facit tres crucez cū dicit bñdictā. ascriptā. rata. ⁊
postea duas cū subiūgit corpus ⁊ sanguis. **Modo dubi/
tat** qd ille tres crucez designat. cui⁹ sunt multe rāssōnes.
Inno. dicit qz hoc fit ad designandū p̄cū quantitatem quo
xp̄s uēditus ē. Ideo sacerdos facit hic tres crucez sup obla/
tam ⁊ calicem cū dicit Bñdictam. Pro cui⁹ latiori declara/
tione ē sciēdum s̄m qz prius dictum est. In canone agitur
memoria eoz que acta sunt in ebdomada palmarū ⁊ specia/
liter mod⁹ uēditōis ⁊ emptōis xp̄i. ubi nota. Feria quarta
añ cenā dñi i manē iudas vn⁹ ex duodecim a dyabolo sup/
plātatus sacrilegiū p̄petrauit. dū filiū dci solis triginta argē/
teis uēdidit phariseis. i. recōpēsatoez damni quod incurrit
p̄p̄t effusione uinguēti. cū dixit. Potuit enī uinguētū hoc ue/
nūdari plusq̄ trecentis denarijs ⁊ dari paupibus. Hoc autē
dixit. nō qz de egenis p̄nebat ad eū s̄ qd fuz erat. ⁊ locu/
los hñs ea que mittebant portabat iohāis. xij. Et quilibz
argēteus ualebat decē denarios uisuales. ⁊ ita dānū uinguēti
quod ualebat trecētos denarios triginta argēteis cōputabat
alias recōpensari. Si uero dicim⁹ argēteos fuisse denarios.
uisuales. dicem⁹ qz iudas uēdidit xp̄m quasi uile mōcipiūz
triginta enī denarij sūt decima ps̄ trecentozum denariōz
quos ualebat uinguētū. p̄pter quod loquit̄ dñs despectiue per
p̄phetam dicēs. Apprehēderūt mercenarij uitā triginta ar/
gēteis quibus sum appēiat⁹ ab eis. Ad designandū ergo hu/
ius p̄cū quantitātē quo xp̄s ē uēdit⁹. sacerdos hic facit tres
cruces sup oblatā ⁊ calicē. Nā ⁊ trecenta p̄ter ⁊ triginta
multiplicatōez suscipiunt a ternario. Postea uero ad desig/
nādum emptōne ⁊ uenditōez duas crucez imprimē sigillatī
vnā sup oblatā. alterā sup calicē cū dicit ut fiat nobis cor/
pus ⁊ sāguinis ⁊c. Illa uenditō fuit maledicta p̄scripta ir/
rita iniqua ⁊ destabilis. s̄ tu de⁹ hāc oblatōnez digneris fa/
cere bñdictā. ascriptā. rata. rōnalez ⁊ acceptabilem. Judas
enī dilexit maledictionem ⁊ ueniet ei. noluit bñdictionem ⁊

elógata est ab eo. s3 tu de9 hác oblatóem digneris facere bñ
dica p qua nos i celestib9 bñdicas. Judas delet9 est de libro
vinetrú 1 cū iustis nō iscript9 s3 tu deus hanc oblationē dig
neris facere ascriptā pro qua nos iter electos tuos ascribas
Judas laqueo se suspēdit 1 ejus episcopatum suscepit alter
sed tu deus hanc oblatóem digneris facere rata. p qua ra
tū 1 gratiam fit nostre salutis promissam. Judas erit con
denatus 1 oratio facta est peccatū. sed tu deus hanc oblatóez
digneris facere rōnabile p qua rōnabile fiat nostre feruiri/
tis obsequium. Judas reddidit mala p bonis. 1 odiū p dile
ctiōe tribuit. sed tu deus digneris hanc oblationez facere ac
ceptabilez p qua reddas tibi acceptos. Alia respōsio. Tres
cruces quas fecit sacerdos simul sup hostiam 1 calicem sig
nicat trīa que xp̄us in cena cōmuniter egit circa panem 1
vinum. s. accepit. benedixit. 1 fregit. Sed q̄ postea speciali
ter facit vnā crucē sup oblatam designat q̄ xp̄s specialiter
sup panē dixit. accipite 1 comedite hoc est corp9 me9. Et
alterā sup calicē. qz xp̄us dixit. Bibite 1 dividite iter vos.
hic ē sāgnis me9. Et s3m hūc sensū recte subjūgit. Qui pri
die q̄ 1c. Tercia rñsio q̄a Judas vēdidit xp̄m ad crucifigen
dū sacerdotib9. scribis 1 phariseis. Ideo sacerdos ad desig
nandū cōiter tres emprores facit tres cruces cōiter sup ob
latam 1 calicē cū dicit. bñdicam. ascriptam. ratam. ad de/
notandum vero distictē vēditorem 1 venditum facit duas
cruces distictē sup oblatā 1 calicem. cū dicit. vt fiat nobis
corpus 1 sāgnis. Quarta respōsio. Sacerdos prio facit tres
cruces i p̄mis trib9 bñdicōib9. s. bñdicā. ascriptā. 1 ratam
vt denotet vitz9 crucifixiōis xp̄i q̄ a tota trinitate fuit vo
lita ita fieri q̄ illis dicit9 perim9 fieri. Quarta crux quā
facit diuisim sup oblatā designat corporis xp̄i i cruce imo
latóez. S3 quita crux q̄ sit sup mixtū ex vino 1 aqua desig
nat sāgnis 1 aque de latere xp̄i effusiōē. Postea cū dicit.
dilectissimi filij rui ihū xp̄i. sacerdos elenat manus ex itima
deuotōe cū suspitio i celū. Et p̄ hoc sacerdos elenat ma
n9 1 extēdit cū orat i missa. Nā cū xp̄s expādisset man9 su
as i cruce p p̄secutorib9 orant 1 dixit. Pater ignosce illis
qz nesciūt quid faciūt. Moralit̄ instrues q̄ xp̄s semp par9
ē recipe penitētes. iuxta q̄s spē p̄misit job. vj. Eū q̄ venit

ad me nō eiciā foras. Nota de elenatōe manū dictū est pri
us quomodo figurata est exo. xvij. Cuius figure expositōez
aduerte hic. Cū enim verus moyses. i. xp̄s elenat man9. i.
impedit auxiliū 1 solaciū. vincit israel. i. ecclesia. Nā si de
us pro nobis quis cōtra nos. Sin aut paululū manus re/
mittit. i. si exigentibus peccatis subtrahit auxiliū 1 solaciū
tūc superat amalech. i. dyabolus. quia nō est volentis neq̄
currentis sed deus misericordis. Quia vero xp̄s p̄misit eccle
sie dicēs. Nobiscū sū vsq̄ ad cōsumationem seculi. Ob hoc
aaron. i. mons fortitudinis. Et vz. i. ignis caritatis susten
tant manus eius. vt in fortitudine ferat auxiliū. 1 ex cari/
tate solaciū. ne manus eis bassentur vsq̄ ad occasum solis
s. vsq̄ ad finē mūdi. Sicqz iosue duce. i. xp̄o ductore: israel
fugat amalech. i. ecclesia superat dyabolū. in ore gladij: per
virtutē orōnis 1 verbi dei. Gladius enim ē verbum dei. Si
quis ergo vult orōnis virtute superare dyabolū debet elena
re manus. i. actus suos ad deū. vt cōuersatio ei9 sit in celis
Nā dimissas manus etigite 1 genua debilia roborate. Nā
elenatio manū sacrificiū vespertini. bona ē operatio cuz
ieiunio 1 elemosina. Fides enī sine operibus mortua ē. Ne
nemus ergo manus sine disceptatiōe querentes que sursum
sunt: non que super terrā. vbi xp̄s est in dextera dei sedens
Sed dubiū quare hic dicitur vt nobis fiat 1c. Dicendū ē q̄
huius quadruplex est ratio. Prima ad abluendū illi verbo
quod dixit maria angelo Luce. j. Fiat michi secundū ver/
bum tuū. Secūda ratio ad abluendū verbo creationis. Ad
designandū q̄ eadē potētia requiritur in trāsubstantiatiōe
sicut in resurrectiōe 1 in rerū creatione de qua gen. j. Fiat
lux: sine fiant luminaria. Et sequitur. Et factū ē ita. Ter
tia ratio ad designandū q̄ sacerdos solū ē minister huius in
effabilis cōuersiōis. ideo non in p̄sona propria loquitur. s3
in p̄sona xp̄i loquens. dicit fiat. Quarta ratio quia oportet
vt hec trāsubstantiatio fiat p̄ verba transitū significantia
ideo nō dicitur q̄ panis sit corpus xp̄i. sed bene dicitur pa
nis sit corpus xp̄i. ideo dicitur fiat. Item dicitur. dilectissi
mi 1c. Christus enī ihesus maxime est dilectus a deo patre.
s3m illud math. iij. Hic est fili9 me9 in quo michi bñ cōpla
cui. Tuz q̄a omni modā p̄cipitationē essētie patet filio eret

naliter comunicat: **Tu** quia oia que habet pater sua sunt. **Jobā. xv.** **Tu** quia a patre tradita est sibi potestas oim que sunt in celo et in terra. **Marb. v.** **Tu** quia p filij sui in cruce immolatione pro nobis pater placatus fuit pro oibus offensis nostris presentib⁹ pteritis et futuris. **Ratōe** cui⁹ et ipsū exaltavit. et dedit illi nomē quod est sup omne nomen ad pbil. ij. **Et** nos ipsū deū patre diligere debemus. quia ipse prior dilexit nos. **Quia** sic de⁹ dilexit mundū ut vnigenitū suū daret. **Jobā. ij.** **Deum** filiū diligere debemus quia ipse passus est pro nobis. et nos redemit. **Spūsanctū** diligere debemus. quia eius sapientia conditi sumus. et ei⁹ pro uidentia gubernamur. **Deniq;** enī supra oia diligere debem⁹. **Valde** namq; errat qui nō diligit deū suū creatore. recreatore et remuneratore. **Sū** beatus aug. dicit **Valde** enī errarem si deum nō amare. qui dedit michi aiā ut uiuā: gratiam ut bñ uiuā. sapientia ut ordinare uiuā. quā uitā nobis cōcedere dignetur ihesus xp̄s: patris ab eterno vnigenitus matris spūsancti opatore tpaliter nat⁹.

Si pridie q̄ pateretur accepit panem in sanctas ac venerabiles manus suas. et eleuatis oculis in celus ad te deum patre suū omnipotentē tibi gratias agens bñdixit fregit et dedit discipulis suis dicēs. **Accipite et manducate** ex hoc oēs. **Hoc** ē enī corp⁹ meū.

Ita est tertia pars principalis canonis. In qua ponuntur uerba ipsā cōsecrationē efficiētia. et finali/ter pficiētia tam cōsecrationē corpis q̄ sanguinis xp̄i. **Et** habet ista littera duas pres. **Primo** introducuntur uerba cōsecrationis corpis xp̄i. **Secūdo** sanguinis ibi. simili modo. **Et** est sēntētia ista. **O** pater clemētissime dñs noster ihesus xp̄s filius tuus proxima die pcedēte suam passionem. hora cene accepit panē in uenerabiles manus suas. et eleuādo oculos suos in celū: ad te suū patre omnipotentē et gratias agendo benedixit dicēs. **Hoc** est corp⁹ meū. i corp⁹ suū transubstātiādo. **Et** fregit et dedit discipulis suis dicēs. **Accipite et manducate** ex hoc omnes. **Et** exponitur sic. **Qui.** s. dñs noster ihesus xp̄s. **pridie.** i. pcedēti die. **q̄** pateretur: accepit panē: semp non cōsecratū. in sanctas. i. sanctificatas: ac uenerabiles. i. honorandas manus suas: et ele-

natis sursum supple s̄m humanitatē. oculis supple tam mēris q̄ corporis. in celū. i. uersus celū: ad te deū patre suū supple s̄m diuinitatē omnipotentē. agens. i. referens tibi gratias. i. gratiazactiōes. benedixit. i. cōsecrauit. fregit supple speciē panis. et dedit. i. porrexit discipulis suis dicēs: **Accipite.** s. per fidem. et manducate. i. comedite scz per caritatem: ex hoc omnes. **Nota** primo q̄ in illa p̄ricula rēp̄entatur illud quod dñs noster ihesus xp̄s in cena fecit. quam p̄culā alexander primus dicitur sic ordinasse et addidisse secundū formā apostolorū et euangelistarū sic derelictā. **Et** ē sciendū: q̄ ecclesia in die cene specialiter addit istam p̄culā qui pridie q̄ pateretur pro nostra oimq; salute. quod est hodie ad singulārē reuerentiā illius diei. eo q̄ ista die hoc uenerabilissimū sacramentū sit institutū. in qua die desideratissimū institutū est conuiniū. s̄m q̄ dñs dixit. desiderio desiderari hoc pasca manducate uobiscū anteq̄ patiat **Luce xxij.** In quibus uerbis saluatoris tria innūntur **Primo** p̄mordialis affectatio huius sacramēti cū dicit. desiderio. **Secūdo** sacramētalis demōstratio huius misterij cum dicitur hoc pasca. **Tercio** fiducialis aduocatio ihesu xp̄i cū dicitur anteq̄ patiat. **Maioz** ē caritatē enī nemo habet: ut animā suam ponat quis pro amicis suis **Jobā. xv.** **Secūdo** nota in littera dicitur. pridie. **Hic** notatur tēpus institutiōis huius sacramēti. **Quintadecima** enī die mensis primi: quod modo est sexta feria: dñs pro nobis passus fuit: et pcedēti die q̄ erat quattadecima luna eiusdē mensis. **Postq̄** ad uesperaz xp̄s s̄m legē pasca tipicā cū apostolis celebravit: ueteri pasce finem imponēs et nouū pasca substituit uidelicz. hoc sacramentū: et ecclesie tradidit frequentandū. et dicit **Innocē.** **Hac** igitur institutiōe informati celebramus iugiter p̄ misterium quod semel offerebatur in precij. **Nā** cum ueritas uenit figura cessauit. et signū sublatū est de medio: cuz non erat res aliqua que significaretur: sed que presēs perciperet. **Transiit** tamē figura tādū donec in ueritate fuit cōpletuz quod in similitudine prius erat exhibitū. xp̄s enī tūc impleuit figuras. **Agnus** enī pascalis: figura fuit huius uenerabilis sacramēti: post cuius esum hoc sacramentū instituit. ut figuris ueteribus finem daret. **Unde** sic illi carnes agni

in figura comedebat. sic fideles in sacramento vtz corpus & veru sanguine xpi suscipiunt. Et sicut mana datu e bebricis post transitu maris rubri iam submersis egiptijs. sic eu karistia datur xpianis post ablatiõem baprtismi: delectis iaz peccatis: vt p baprtismu mudemur a malo: & per eu karisti am cofortemur in bono. Et sicut mana populu israel p va stitacẽ in via solitudinis ad terrã pmissiõis perduxit. sic & eu karistia populu istu per incolatu vite p̄sentis ad patriãz poucit paradisi. Quã recte viaticu appellatur: quia reficiens nos in via deducit ad patriã. De quibus dictu e supra pleni us li. j. Fuit aut bec dies vltima ante sua mortẽ & passioẽz cõueniens ad huius sacrameti institutionẽ: vt illud arti cordibus fidelium infingeret: & firmitus memorie apostoloru im primeret. quod ante mortẽ sua proxime futura institueret szm quod attestatur. b. aug. p bec verba. Saluator quo ve bementi cõmendaret misterij huius altitudinẽ: vltimu hoc voluit infingere cordibus discipulorũ: a quibz p passionẽ erat discessurus. Et idẽ dicit Inno. Corpus & sanguine suu xps post cenã dedit apostolis vt hoc sacramentu velut vltimuz testimonij mandatũ artius memorie cõmendaret. Sunt et alie multe cause de quibz sufficienter dictu e supra li. j. Di cit ergo hic sacerdos. Qui pridie. i. priori die anteq̄ patere tur: accepit panẽ: volens sacrificium laudis deo patri offer re. Panẽ & vinu obtulit ex quibus corpus & sanguine con fecit. Sup quo verbo dicit Inno. Huius sacrificij ritu mel chisedech prius legitur celebrasse: offerens panẽ & vinum. Erat eni sacerdos altissimi. gen. xiiij. Quã dauid inquit ad xpm. Tu ex sacerdos in eternu szm ordinem melchisedech. Ex quibus patet qd sacrificiu euangelicu: non soluz p̄cessit legale in dignitate sed etiam in tẽpore sicut apostolus in eplã ad hebreos plenius ostendit. Et dñs ihesus panẽ & vinuz in sacrificiu sui corporis & sanguinis instituit. quia sicut p ceteris cibis & potibus panis cor homis cofirmat & vinuz cor homis letificat. ita corpus & sanguis xpi p̄ ceteris ci bis & potibus spualibus. plus interiorẽ hominẽ reficiunt. & gratiaz donis plus saginant. Unde propheta. Poculu tuu inebrians qz preclaru est. Et sicut in istis plena & pfecta cõ stat corporalis refectio: sic & i illis plena spualis. Sicut et

226
xps testatur. Caro mea vere est cibus: & sanguis meus vere est potus. Qualis aut debeat esse panis. s. an azimus an fer mentatus: an falsus vel nõ ex quo debet cofici corpus xpi. de hoc satis dictu est prius. Sed dubitatur hic primo quare xps sub aliena specie corpus & sanguine suu dedit. Huius In nocẽ. ponit tres causas. Primo hoc fit propter augmentuz meriti: quonia ibi aliud creditur & aliud cernitur vt fides habeat meritũ: cui humana ratio nõ prebet experimentum. Etia propter dignitatẽ quantũ ad malos qui nõ sunt digni xpm videre in propria specie. Exemplũ de berbã samitis vt prius dictu est: etiam propter imbecillitatẽ quantũ ad homi nes. & hoc ad vitandũ horrozẽ & nansẽ. quia si oculus vide ret xpm sub propria specie: vtiqz animus abhorreret. quia nõ cõsueuimus carnẽ crudã & sanguine crudũ mãducare & bibe re. Quarto ad vitandũ ridiculu: ne pagani vel indei nobis insultarent cũ illud ageremus. Quã versus. Sumitur occul te xps ne dum tibi stultẽ. Horroz vel risus: minuat fidẽ ti bi visus. Quã Inno. Hãc ergo xps sub specie p̄cipalis edu li sumendã pposuit eu karistiã. vt foueatur sensus in vno & fides in altero edificaretur. Fouetur eni sensus dũ solita p cipit. Edificatur fides in altero. dum illud quod non videt quale sit cuiusmodi sit agnoscat. Itẽ dubitatur quare sub speciebus panis & vini. Rãdetur quia dñs in hoc sacrame to pponitur nobis vt cibus reficiens. Et quia in nutrime to necessitatis humane in his habetur p̄ omibus plenior & melior refectio. Igitur &c. Inno. dicit. pponitur nobis species panis & vini. quatenus in susceptiõne corporis & sãgui nis xpi. plena & perfecta refectio esse possit. Plena eni refectio est cibus & potus. Tibi autẽ & potus panis & vinu p̄cipali ores sunt substãtie. Secũdo quia bec species ad significatio nem corporis xpi veri & mistici est expressior. Panis eni p̄pter cõpactiõem assimilatur corpori xpi. Vinu vero eo qd liquor est sãguis. Et sic de mistico. sicut ex multis vuis exprimitur vinum. & sicut ex multis grãis conficitur panis. sic nos multi vnũ corpus xpi mistici sumus. Tercõ qd bec spe cies ad conuersionẽ propter sui sinceritatẽ & mūdiciã est de centior. Quarto qd ad figuram veteris sacrificij melchise dech vicinior. Quinto qd ad comparatiõem domicae similioz

Dñs enī nunc se viti nūc panis: nūc grano frumēti cōpara/
uit Itē dubitatur quare laycis nō datur sub vtraq; specie
Respondetur q̄ olim in primitia ecclesia omnibus xp̄ifide/
libus dabatur sanguis cū xp̄i corpe. sed postea sancta deter/
minante ecclesia ⁊ dicante nō datur p̄pter tris P̄rio vt tol/
leretur erroris materia. quia insurrexerūt quidā heretici di/
centes xp̄z n̄ sub vna specie totū s; mediū: ⁊ in altera simi/
liter mediū cōrmeti. vt ergo iste error tolleretur statuit ec/
clesia tantū sub vna specie corpus ⁊ sanguinē xp̄ifidelibus
dari. Secundo vt evitentur pericula. Nā sanguinē xp̄i tra/
ctare multum periculosū est eo q̄ partes ipsius sūt natura/
liter fluxibiles que leniter ab indispositis rusticis effūderē/
tur. quod de corpore xp̄i nō ita cito contingit. idco soli sa/
cerdotes sanguinē sumūt in quibus maxima discretō ⁊ cau/
tela debet esse. Tercio vt veritas correspondeat vmbre. q̄a
in lege nichil bibebāt etiam offerentes de libamine. Sequi/
tur. Accepit panē in sanctas ac venerabiles man⁹ suas. In
quo denotatur q̄ hoc sacramentū non nisi mūdīs manib⁹
non viciatis sed cōsecratis debet reuerenter ⁊ venerabiliter
tractari. Nū alexander papa de con. dis. ij. Nichil maius es/
se potest q̄ corpus ⁊ sanguis xp̄i: nec vlla oblatio hac poti/
or est. sed omnes hec p̄cellit que dño pura cōscientia offe/
renda est ⁊ pura mēte sumēda atq; ab omnibus veneranda.
Et sicut ceteris est potior ita potius extolli ⁊ venerari de/
bet. Ex quo statim habetur: q̄ solus sacerdos habet hoc sa/
cramentū conficere. Vbi sciendū q̄ quatuor requirūt ad
cōficiendū eucharistiā. Vnde versus. Verbum materies in/
tentio sensus ⁊ ordo. Cōueniunt xp̄i vt corpus cōficiatur.
Primo requiritur puritas materie: q̄ de tritico puro debz
esse hostia. quia dñs grano frumēti se cōparat. Et debet eē
azima vt supra. Nū etiā materia eucharistiē est duplex. vna
necessaria alia debita. Materia necessaria est panis frumē/
ti. quia sine illo nō potest fieri cōfectio. Materia vero de/
bita est q̄ iste panis sit azima. quia licet in fermētato pos/
set confici sicut ⁊ greci faciūt. hoc tamē s; cōsuetudinē
romane ecclesie fieri nō debet. Sed quare de hoc dictū ē su/
pra. Simile ē de materia calicis. q̄ qdā ē materia necessa/
ria. quedam debita. Materia necessaria est vinū. quia sine

cxlv
ipso non cōficiunt sanguis xp̄i. Materia vero debita q̄ aq̄
miscetur vino: cuius causa dicta est supra. Secundo requi/
ritur ordo sacerdotalis. Nū s; m̄ sanctū tho. sup. iij. sen. di.
iij. Sacerdos quātuncūq; malus sine exōicatus scismati/
cus sine hereticus cōficere potest. dūmodo seruat illa q̄ req̄/
runtur ad cōsecrationē: q̄uis mortaliter peccat: ⁊ irregula/
ritatem incurrit. Nec enī hoc sacramentū melius dicitur
p̄pter bonū sacerdotē: nec deterius p̄pter malū. quia nō in/
merito cōficiētis: sed in verbo cōficiunt saluatoris. Et sic
laycis quātuncūq; sanctus celebrando nichil ageret. Tercō
requiritur forma verborū. ⁊ est hec. Hoc est enī corp⁹ meū
Ista coniunctio enī nō est de substantia forme verborū sed de
bene esse ipsius. Et tamē non debz omitti. Et ergo si quis
omitteret eā: eque bñ cōficeret s; grauit̄ peccaret si ex in/
tentōe omitteret. Et sic istis verbis nō prolatis nō est ibi
sacramentū. Cetera autē verba ibi. Qui pridie ⁊c. Addita
sunt ex reuelatione sp̄s sancti. Attñ ista verba nullo modo
debent omitti in celebratione nisi in necessitate Alia dubia
circa ista verba patebūt infra. Quarto requiritur intentio
⁊ est duplex. Vna intentio cōficiētis. s. q̄ sacerdos inten/
dat conficere. intentio enī semp̄ ē necessaria: vel actualis vel
habitualis. Alia intentio generalis est ecclesie ⁊ ipsius qui
hoc sacramentū instituit. Ecclesia enī intendit hoc sacramē/
tū conficere pro vtilitate vel necessitate generaliter vel pri/
culariter. Et propter hoc si q̄s ex ludibrio vel stulticia pro/
ferret verba cōsecrationis super totū panē in foro: ⁊ totum
vinū in celario: nō conficit quāuis etiā ipse haberet intentō
nem consecrandi. Sequitur ⁊ eleuatis oculis in celū ⁊c. In
verbis cōsecrationis corporis xp̄i tria cōmemorātur que nul/
lus euangelista describit. s. eleuatis oculis in celū. eterni te/
stamēti: mysteriū fidei. Et quare hoc respondet In no. ter/
cius. Quod euangeliste de verbis ⁊ factis xp̄i pretermiserūt
que apostoli supplerūt. Nullus enī tante presūptionis ex/
istit ⁊ audacie vt hoc de corde suo rēptauerit interponere.
Sed formā istā verborū apostoli acceperūt a xp̄o. ⁊ ecclesia
ab apostolis. Sed q̄ multa ab apostolis sunt tradita q̄ euā/
geliste omiserūt: patet in multis locis sacre scripture Scri/
bit enī apostolus. s. ad cor. xv. q̄ dñs ihesus post resurrectō

nem visus est plusquam quingentis fratribus. deinde visus est Jacobo. deinde apostolis omnibus. nonissime visus est michi. et hoc nullus evangelistarum describit. Nam etiam inter evangelistas quedam omittuntur ab uno que supplentur ab alio. etiam circa verba consecrationis. Nam cum tres evangeliste commemorarent hoc est corpus meum. solus Lucas addidit. quod pro vobis tradetur. Et ubi Marcus et mattheus dicunt pro multis tibi lucas dicit pro vobis. Sed mattheus addidit in remissionem peccatorum. Sed propter multa que hic apponuntur est notandum quod evangelistarum precipua cura fuit evangelicas describere re historias magis quam tradere formas sacramentorum: quas formas apostoli a principio sicut a domino acceperunt promulgaverunt et ecclesie sancte tradiderunt. quod patet. 1. ad cor. xj. Ego enim accepi a domino quod et tradidi vobis. Prius enim quam descripta essent evangelia per aliquos annos erat usus sacramentorum et institutio. Non mirum ergo si in canone quo ecclesia generaliter utitur forme verborum qua christus consecravit aliqua adiecta inveniuntur. ut est ista coniunctio enim que non ponitur in evangelio. sed apposita est propter confirmationem ad precedentia. quam beatus petrus scilicet quod a christo accepit credit addidisse cum inveniatur in missali sancti petri romae. Ideo ecclesia istam coniunctionem addi voluit. Attamen ista que hic adduntur possunt ex alijs locis evangelij comprobari. Specialiter illud. Elevatis oculis in celum. Christus enim in arduis factis legitur oculos suos levasse. sicut in resurrectione lazari levavit oculos in celum dicens. Gratias ago tibi domine pater quoniam exaudisti me. Job. xj. In sermone quem fecit post cenam: ubi oravit pro humanitate sua glorificanda. et pro discipulis suis iterum oculos in celum elevavit. ut scribitur Job. xij. Hec locutus est ihesus: et sublevatis oculis in celum dixit. pater clarifica filium tuum. Si tunc levavit oculos in celum ad patrem cum etiam lazari suscitavit ad corpus. Quomodo magis recedendum est quod tunc oculos ad celum levaverit: cum panem et vinum in principium corpus et sanguinem converteret. Quare autem christus levaverit oculos in celum ad patrem. huius duplex est ratio. Una ut insinuat omnia se habere a patre et nichil a seipso. Secunda ut erudiret nos quod in principio omnium actuum nostrorum: oculos mentis nostre. id est intentionem: ad deum tanquam ad auctorem om-

nia erigere debemus. Juxta illud psalmi. Oculi mei semper ad dominum. unde inno. dicit utrumque ad nostram instructionem agebat. ut et nos oculos cordis non deprimamus in terram sed elevemus in celum si quod orantes volumus impetrare. Et subiungit gratias agens. Christus gratias agebat non pro se sed pro nobis id est pro nostra redemptione et salute omnium pro hoc sacramentum futura. vel gratias agebat propter donum tam maximi sacramenti. vel gratias agebat nobis in exemplum. ut deus in singulis actibus nostris pro oculis habeamus et sibi gratias actiones de singulis bonis referamus. Et nota quoniam sacerdos dicit hec verba tollit panem de ara et recipit ad manum et dum sic recipit adhuc sibi non est corpus christi. sed a principio in ultimo instanti per latorem illorum verborum. Hoc est enim corpus meum. desinit esse panis et incipit esse verum corpus christi. et ergo diligenter sacerdos caueat ne panem non consecratum nimis eleuet nec aliquod signum adorationis exhibeat sed in omnibus panem occultum teneat ne populus circumstantes adoret et ydolatriam committat. de quo plenus li. i. fuit dictum. Sequitur. Benedixit. hic fit crux super panem non quod christus benedicens panem fecit crucem quia nodum facta fuit crux character benedictionis et sanctificationis. sed fit crux ut denotet panem esse convertendum in corpus christi. quod pro nobis immolatus est in cruce. Innocentius dicit quod iste ducit cruce scilicet una quam facit super panem. et altera quam facit postea super calicem significat duplicem benedictionem. Prima crux fit propter benedictionem qua panis in corpus christi transubstantiatur. Secunda crux fit propter benedictionem qua vinum in sanguinem christi transubstantiatur et sic hic benedicens sacerdos facit crucem super oblatam quia nunc crux virtutem benedictionis infundit. Item nota dubium magnum hic incidit scilicet quod christus benedixit panem et an christus per ista verba consecravit sicut et nos. Et videtur quod non quia si per ista verba consecravit tunc ante pronuntiationem horum verborum non fuit corpus christi et tunc scilicet ordinem verborum christus prius fregit panem et dedit discipulis suis antequam consecravit et consecraverit quod videtur esse incredibile quia si sic fecisset tunc videtur quod etiam ecclesia erraret quod non frangit priusquam consecravit sed postea frangit. propter tamen sic consequentia quia omnis christi actio nostra debet esse instructio. Et ita hoc sacramentum debet tractari a nobis iuxta quod dominus tradidit. Si vero dicitur quod non per ista verba consecravit sequitur quod illud sacramentum quod ipse consecravit et nostrum non sint eiusdem rationis quod est absurdum dicere. propter tamen consequentia. iij. sen. Ad unum

Notat ecclesiam

quodq3 sacramētū requirit debita forma verborū ergo diuer/
sitas forme diuersitate inducit sacramenti. Propter ista di/
uersi diuersimode loquuntur. Ad primum quō xps bñdixit.
Dicunt quōdam qd bñdixit panē id ē aliquod signū sup panē
vel aliquod verbū nobis incognitū expōsit q nō sic bñdixit
sicut nos. S3 huic respōsioni videt̄ obstare ordo verborū qd
vt verba ordinātur videt̄ seq̄ q xps fregit q dedit discipu/
lis suis priusq̄ cōsecrauit quod nō ē credibile vt pbatū est
Et ergo alij dicunt alit̄ q bñdixit videlicet hic id ē cōsecre
uit q sic cū bñdixit tunc cōsecit. Et dicūt q euāgelista nō
seruauit ordinē rei s3m q a dño gesta est put̄ sepi⁹ sit i euā
gelij vt vnū prius dicit quod posteri⁹ factū ē q e conuerso.
Iocirco ordine tali cōstruit litterā accepit panē q bñdixit
subaudiendū est ly dicēs hoc ē enī corpus meū. Et tūc fze/
git q dedit discipulis suis q ait Accipite q comedite Et ite
rabat. Hoc ē corp⁹ meū. Pri⁹ enī ista verba ptulit vt eis
vim conficiendi tribueret. Deinde ptulit eadem verba. vt
apostolos vim cōficiēdi doceret. q eā eis traderet. q sic isti
vidētur dicere plane q illa verba. hoc ē corp⁹ meū. xps bis
ptulit. Inomodo occulte q tacite. Scdō apte q manifeste
Et s3m istum modū cōstruxi hām. Et idē narrat inno.
S3 de secūdo. s. an p ista verba. hoc est corpus meū cōsecit
sicut q nostri sacerdotes. Aliqui dixerūt q xps habuit ex/
cellētissimā potestātē i sacramētis. q absq3 omī forma cōse
cit q p hoc qdā verba ptulit alijs dando formam cōsecran
di. Alij dixerūt q nō cōsecit sub his verbis. s3 sub alijs no
bis incognitis intellectis p euāgelistam sub illo verbo bñdixit
Primū videtur seq̄ inno. dicēs Sane pōt dici q xps virtu
te diuina prius cōsecit. anteq̄ illa verba ptulit. q postea for
mam expressit. sub qua posteri benedicerent. Ipse nanq3 p
se virtute ppria benedixit. nos aut̄ ex alia virtute quā indi
dit verbis. Cōtra hoc dictū inno. fortiter istat. qz vel xps
cōsecit cū verbis vel sine verbis. Si sine verbis q cū nos
cōsecim⁹ cū verbis seq̄tur q sacramētū nostrū q suū quod
tradidit nobis nō sūt ejusdē rōnis quod totalit̄ videt̄ eē ab
surdū. Si vero cōsecit cū verbis. vel ergo cū eisdē cū qbus
nos cōsecim⁹ vel cū alijs. Si cū eisdē seq̄tur q cū istis ver
bis cōsecit. i. sub ista forma verborū sic q nos. si pō cū alijs

seq̄tur iterum diuersificatio sacramēti nostri q sui quod in
cena tradidit vt dictū ē pri⁹. Ergo oib⁹ difficultatib⁹ pter
missis dicēdū ē q xps cōsecit bis verbis. hoc ē corp⁹ meū
q cōsecrauit. Et cū hoc p ea formā consecrandi dedit. Sed
pp̄ argumētū in oppositū factū quōdam dicunt q hoc p̄tici/
piū dicēs nō solū h3 cōcomitantis. nec solum respicit hoc
verbū dedit. sed respectū hab3 ad ipm cū alijs p̄dictis. vt sit
sensus. dū bñdixit q fregit q dedit discipulis suis tūc ptulit
hec verba. hoc est corpus meum. Et s3m hunc modū sal/
uatur etiā q xps solū ista verba semel ptulit. vel s3m istuz
modū q dicatur ordo fuisse talis. Accepit panē q bñdixit
dicēs. Hoc ē corp⁹ meū. q fregit q dedit discipulis suis. d.
Accipite q māducate ex hoc oēs. solū hoc p̄ticipium dicēs
reiterādo. vel q ista tria respiciat. s. fregit. bñdixit. q dedit
Seq̄tur Et fregit s3m numer⁹ discipulorū. Innocēti⁹ q̄rit.
qd xps fregit q quid nos frangimus. nō potest dici q cor
pus suū. qd dicit Innocētius. q̄nis edebatur. non tamē le
debat. q si ibi lesū non fuit nec nūc corpus ejus frangit̄
qd jam est impassibile. Fuerūt quōdam qui dixerūt q sicut post
cōsecratōez vera accidentia panis remanēt. s. albedo rotun
ditas. sapor. granitas qc. sic q vera substātia panis post cō
secratōez remaneret. Et pbant hoc sic rōne q autoritatib⁹
qd sicut substātia materialis non potest subsistere sine acci
dentibus. sic accidentia nō possūt subsistere sine substātia.
qd accidentis esse est inesse substātie. vij. merba. Et cōseq̄n
ter isti dicūt q p cōsecrationem sub sp̄ibus ē simul subā
panis q verū corpus xpi. si similiter sub sp̄ib⁹ vini ē subā
vini q sanguinis xpi. Quoz vnuz pbat sensus. aliter credit
fides. Iij tūc respondent ad q̄stionē q substātia panis fran
gitur q atteritur dentib⁹ iducētes ad hoc autoritatē beati
pauli ad cor. x. dicentis. Panē quē frangim⁹ nōne p̄ticipa/
tio corporis dñi ē. hec opinio erronea est q omīo falsa. Et ex
go aliter ē dicēdū q post cōsecrationē panis desinit eē subā
panis nec est ibi alius panis nisi caro xpi q noīe panis pp/
ter certas merbaforas designat. Juxta qd dñs ait. Panis
quē ego dabo caro mea ē. itē aplūs. i. ad cho. xi. Quotiescū
q3 māducabitis panē hūc qc. vñ btis ambro. de cōse. dif. ij
.c. oia dicit. Licet in sacramēto forma panis q vini videat

nihil tñ aliud p̄ cōsecratōez q̄ caro ⁊ sanguis xp̄i credēda
est. Et subdit. Panē quē i mysterio sumim⁹. illū itelligo q̄
manu sp̄ssancti i vtero virgis format⁹ ⁊ i aza crucis igne
passionis decoct⁹ est. Et vt mirabilis loquat. Nō alia ca
ro plane q̄ que nata est de maria virgine ⁊ passa in cruce ⁊
resurrexit de sepulcro. Ex q̄bus patet q̄ post cōsecratōez nō
manet substāria panis. Quod declaratur sic rōib⁹. Quia si
remaneret substāria panis sacerdos nō posset vna diebis ce
lebrare. ⁊ i qualibet missa sacerdos peccaret mortalit. Pri
mū p̄ sic. q̄ sumēs subām panis nō ē ieiunus. sed ad misse
celebratōez requiritur q̄ celebrans sit ieiunus ieiunio nature
vt paruit supra. li. j. Secūdu similis sic p̄. q̄ post panē sū
ptū sumeret calicē ⁊ sāguinē dñi. ⁊ sic sumeret sāguinē xp̄i
nō ieiun⁹. ⁊ p̄ cōsequēs mortalit peccaret. Et q̄ dicūt acci
dētia nō subsistere posse sine subiecto etiā ē negādū. Et p̄t p̄
suaderi rōne q̄ forma maiorē depēdentiā habz ad materiā
q̄ accidēs ad subiectū. s̄ forma subsistere pōt sine subiecto
aut sine materia. ⁊ maxie itellectiva que ē forma carnis hu
mane igit̄ ac. Major p̄bat q̄ ex materia ⁊ forma fit vnū
p̄ se. ⁊ ex subiecto ⁊ accidētī fit vnū p̄ accidēs. sed minor pa
tet scdō de aia ⁊ tercio. vbi dicit. Sepat̄ aut̄ hoc ab hoc tā/
q̄ p̄petuum a corruptibili. Sed tūc q̄rit̄ q̄o frangit sa/
cerdos in sacramento. ⁊ quid fregit xp̄us. Dicendū est q̄
forma ⁊ spēs panis frangitur. ⁊ sic simili modo spēs panis
atterit̄ dētibus. Et generalit̄ nota q̄ omia verba q̄ signāt
corruptōez vel attritōez. ⁊ p̄dicant̄ de eukaristia. referūt̄
ad illas spēs quas vides. ⁊ nō ad corpus xp̄i. Ea vero que
uorant acceptōez referunt̄ ad corpus xp̄i. Verbi grā cū dici
tur corpus xp̄i masticat̄. frangitur atterit̄ diuiditur sensus
est. q̄ spēs illa frāgitur. teritur diuidit̄. sub qua est ip̄m cor
pus xp̄i vez. Similit̄ cū dicitur corp⁹ xp̄i videtur. gustat̄
sens⁹ ē. iste spēs videtur. gustatur. ⁊ nō ip̄m vez corp⁹ xp̄i
q̄s ibi latet sub illis spēbus. Et tales spēs p̄ cōsequēs p̄nt
replere ventrem ⁊ faciare. ⁊ a mure vel ab alio animali cor
rodi. nō aut̄ ip̄m verum corpus xp̄i. Quando autē dicitur
corp⁹ xp̄i accipitur vel sumit̄. ab isto datur̄ isti. ex quo tā/
lia verba nō significāt corruptōez. ideo referēda sunt ad cor
pus xp̄i. vnde hñ dicitur corp⁹ xp̄i sumit̄. accipitur. datur̄

non tñ illa spēs corporis xp̄i. Berengari⁹ q̄ppe vt dicit̄ de
cōse. dis. ij. ego. Quia suspect⁹ habebat̄ de heresine remane/
ret anguis sub herba. ad maiorē exp̄ssionē corā nicholao pa
pa ⁊ centū. ⁊. xij. p̄sulis est cōfessus. panē ⁊ vinū q̄ i alta
ri ponunt̄ post cōsecratōez nō solū sacramētū. sed etiā cor
pus ⁊ sāguinē xp̄i esse ⁊ sensualit̄ nō solū sacramētū s̄ etiā
in veritate xp̄i manib⁹ sacerdotū tractari frāgi dētib⁹ atte
ri. quod tñ nō est intelligendū q̄ corp⁹ xp̄i ita frangitur
⁊ dentibus atterit̄ cuz sit imortale ⁊ ipassibile. sed spēs sub
q̄bus est verum corpus xp̄i ⁊ sanguis dentibus atteruntur
⁊ frangunt̄. Et q̄o ⁊ quare fiat fractio vel attritio beat⁹
augustinus ostendit̄ dicens. Quando xp̄s māducatur refici
tur ⁊ nō deficit. nec q̄ māducam⁹ pres de illo facim⁹. sed
q̄dē i sacramento sic fit. Nā ⁊ xp̄s carnalē sensuz redarguit
discipuloz q̄ putabāt carnē eius sicut ⁊ aliā carnē diuidēda
in partes. ⁊ moribus lacerādā. vt dicit̄ de cōse. dis. ij. Qui
māducatur. Sed q̄rit̄ si mus corroderet hostiā consecratā
vel si icineraret̄ aut cremaret̄ q̄d tūc esset faciēdu. Ad hoc
rñdet̄ juno. sicut miraculose subā panis cōuertitur i corp⁹
xp̄i ⁊ icipit̄ esse sub sacramento. sic illud quod mus corrodit
miraculose reuertit̄ in substāriam panis. ⁊ desinit̄ esse cor
pus xp̄i. Quis enī vel aliud brutū nō ē capax hui⁹ sacramē
ti. q̄ illud sacramētū sumit̄. aut ad salutē aut ad eternam
dānatōez s̄ null⁹ illoz ē capax. Et q̄ dicit̄ ē q̄ substāria
panis reuertit̄ nō ē itelligendū q̄ eadē substāria panis re
uertat̄ que prius trāsinit̄ ⁊ trāsustanciata est i carnē s̄ ali⁹
panis miraculose reuertitur ⁊ de nouo creat̄. Ita dicit̄ ma
gister exponēs s̄niam sacrificioz. Et sic s̄m pri⁹ dicta dicit̄
tur q̄ spēs icinerantur ⁊ corroduuntur nō aut̄ corpus xp̄i.
vnde statutum est i consilio aurelionensi. q̄ q̄ non bene cu
stodierit sacrificiū. ⁊ mus vel aliquod aliud aial illud come
derit quadragita diebus dz penitere Qui aut̄ illud p̄diderit
i ecclesia. aut ps ei⁹ ceciderit ⁊ inuenta fuerit. triginta dieb⁹
peniteat Sequitur dedit. Hic solet queri quale corpus
xp̄i i cena dedit̄ discipulis suis. an mortale vel immortale
passibile an sp̄passibile. Innocēti⁹ respondet. Ego diuina
sacramēta magis venerāda q̄ discutiēda p̄fiteoz simplicita
ti fidei sufficit si dicat̄ q̄ tale dedit̄ quale voluit. Et rur⁹

quale deberit ipse nouit. Fuerit tñ qdam q̄ dixerunt q̄ dñs
dedit discipulis suis corp⁹ imortale ⁊ ipassibile. Et cōsequē
ter dixerūt. sicut idē veracit̄ erat q̄ dabat ⁊ q̄ dabat. ita in
eo q̄ dabat erat passibilis ⁊ mortalis. sed in eo q̄ dabatur
erat ipassibilis ⁊ imortalis. sicut vīssibiliter gestabat ⁊ inuī
sibiliter gestabat. Inuisibiliter iquā q̄tum ad formaz xp̄i.
nō autē q̄tum ad spēm sacramenti. Nam i eo q̄ gestabat
q̄d erat hoc apparebat. in eo vero quod gestabat quod erat
ipse nō videbat. vt ergo pbaret q̄ mortalis erat nō necessi
tate s̄z volūtate. eo q̄ imunis erat ab oī culpa. liber erat
ab omni pena. suscepit sponte mortalitatē. quia mortē sus
tinere volebat. qz si mortalitatē non suscepisset. oīno mori
nō potuisset vt ergo pbaret q̄ mortalis erat nō necessitate
s̄z volūtate qñ voluit mortalitatē deposuit. ⁊ imortalitatez
accepit. Legit̄ enī i euāgelio. q̄ dū iudei durissent ibūm ad
supciliū mōtis vt p̄cipitaret eū ipse trāsies p̄ mediū illorū
ibat. Cū essz ducēd⁹ se sicut passibile teneri tollerabat. sed
cū essz p̄cipitād⁹ sicut ipassibilis p̄ mediū illoz ibat. Nā q̄
tuoz sūt pprietates corpis glorificati. s. subtilitas. agilitas
claritas ⁊ ipassibilitas. Singulas has pprietates sibi xp̄s sin
gillati ac diuisiz assūpsit añq̄ resurgēs ex mortuis naturā
corpis glorificati iduisset. Subtilitatē cū nasceret̄ ex v̄gie
q̄a trāsinit p̄ v̄renū virgis nō corrupēdo matris itegritatez
Claritatez cū trāsfigurabat̄ i mōte. Agilitatē qñ iecēdebat
super mare. Sed ipassibilitatem accepit cum manducaret̄
i cena. Sicut enī passibilitatem exhibuit i corpore imorta
li cū post resurrectōez ostēdit manus ⁊ lat⁹. sic i corpore mor
tali signū ipassibilitatis ostēdit cū carnē ⁊ sāguinē añ passio
nē in cena exhibuit. Et licz ista subtiliter sint dicta. tñ con
tra ea orit̄ grandis difficultas. qz posito q̄ aliq̄ ps sacra mē
ti p̄ tridū mortis xp̄i fuisset reseruatā. sequerēt q̄ idē cor
pus iacuisset mortuū in sepulcro. ⁊ māssiz vinū sub sacra
mēto. Et q̄ idē corp⁹ in aīa crucis pariebat ⁊ sub forma
p̄is nō ledebat. Ergo alij alit̄ dicūt. sicut ino. dicejt. Sal
ua fide. ⁊ s̄z magistru. iij. sen. dis. xj. q̄ xp̄s tale corp⁹ de
dit discipulis suis q̄le habuit s̄z tñc habuit mortale ⁊ passi
bile ergo dedit eis corp⁹ mortale ⁊ passibile tñ sub spēs pa
nis ⁊ vini nō habebat se passibiliter. Et sic innocenti⁹ re/

1000
spondet tacite questionī. quasi diceret aliq̄s. Si dñs i cena
dedit discipulis corpus passibile. ergo ledebat p̄ mastica/
tōz dētiū. Rñderi videt̄. licz xp̄s passibilis erat ratōe huma
ne nature. tamē nō ledebat rōne diuine potētie p̄ quam fa
cere pōt̄ q̄cquid vult. Nunc autē a nobis sumit̄ imortale
corp⁹ ⁊ ipassibile. eo q̄ iam corp⁹ suū est glorificatū. Nec
tñ nūc majorē efficacīā habz. sicut neq̄ majorē potētiam.
Et si diceret aliq̄s tñc illud sacramētū nūc ⁊ quod tñc de
dit nō esset ejusdē rōis. Rñdebat q̄ solū dēt̄ p̄nes accidē/
talē pprietatē. s. passibile ⁊ ipassibilem. Sed ista diuersitas
nō facit diuersitatē sacramēti. eo q̄ eadem ē materia sacra
mēti nūc sicut tñc. ⁊ eadem forma. ⁊ idē contētum sub spē
bus nūc sicut tñc. Sequitur discipulis suis. Ad designanduz
q̄ hī q̄ sūt discipuli xp̄i illud sacramētum digne suscipiūt
⁊ nō alij. Discipul⁹ xp̄i es. si firmiter credis quē xp̄s credē
da ostēdit. qz multi abierūt retro. ⁊ iam non cum xp̄o am
bulant ex eo q̄ verbis ei⁹ nō crediderūt dicētes. Durus est
hic sermo q̄s potest eū capere. iohannis. vj. vñ bern. in ser.
de cena dñj Nec hūc solidū panē digne poterit māducare q̄
fidē catholicam voluerit ifirmare. Discipul⁹ xp̄i es si fece
ris ea q̄ precepit. s̄z m. q̄ dñs. d. discipulis suis beati eritis
si ea feceritis q̄ p̄cipio vobis. iob. xij. Qui mādatū dñi nō
ignorat necesse ē vt s̄z m. hoc viuere nō negligat. Nāz seru⁹
sciēs volūtate dñj sui ⁊ nō faciēs plagis vapulabit multis
q̄ aut fecerit diuicijs ⁊ honorib⁹ ditabit. vñ dñs dicit iob.
xij. In hoc cognoscet̄ hoies q̄ discipuli mei estis si dilectōz
habueritis ad inuicē. Sup̄ quo. d. br̄s bern. In hoc discer
unt filij lucis a filijs tenebrarū. discipuli xp̄i a discipulis
dyaboli. si p̄miū caritatis ad inuicē ⁊ ad hoies expādūt. hec
caritas amīca regis ceteri nō timet̄ irare ad deū. ⁊ cōfidē
ter irat̄ lectulū salomonis. ⁊ redescere dedignat̄ nisi sub pe
ctore xp̄i. Si iter vos fr̄es dñabit̄ hec regia virtutūz p̄fecto
cognoscet̄ oīs pusilli ⁊ magni q̄ vere erim⁹ discipuli dñj.
Qui caritatē nō hz. iā nō ē ei⁹ q̄ dedit mādarum caritatis
discipul⁹. nec hui⁹ sacramēti dign⁹ p̄ceptor ⁊ credite michi
fr̄es. si q̄s de hac scola xp̄i ⁊ doctrina spūssancti exierit. ⁊ in
hac doctrina uō p̄seuerauerit. absqz dubio ieternum peribit
Sed dubiū ē vtrū iudas cū alijs discipulis eucaristiā ac/

ceperit. De isto dubio contraversia iter euangelistas videt esse
Lucas ostendit iudam iteruisse cum alijs ex eo quod statim post do-
nationem calicis traditionem commemorat dicens. Hic est calix no-
ni testamenti in sanguine meo qui pro vobis tradetur. veritatem
ecce manus tradetis mecum est in mensa luce. xxij. Quotquot
autem iteruerunt eucharistiam acceperunt. marco teste et biberunt
ex hoc oes. iuxta hoc quod ipse christus precepit. teste matheo. Bibe-
te ex hoc oes. Sed in contrarium quod iudas non iteruit ostendit sic.
Nam secundum matheum iudam dixit bibentibus calicem. Non bibam
amodo de hoc genimine vitis usque in diem illud cum bibam illud
nouum vobiscum in regno patris mei. Iudas ergo non aderat
quia cum eo non erat bibiturus in regno venientium quoque nullum
excipiens ait. pro vobis effundetur. sed aliorum multos excepit. cum in-
quit. pro multis effundetur in remissionem peccatorum. unde secundum iobanem. cum
christus discipulis dixisset. Beati eritis si feceritis ea etc. statim
excepit. d. Non de omnibus dico. scio enim quos elegeri. Et iterum
vos mundi estis sed non omnes. Item quod iudas non acceperat
eucharistiam. videt esse illud. iob. xij. quia cum iudas accepisset
buccellam panis exiit continuo. erat enim nox. christus autem post alios
cibos tradidit eucharistiam. luca testate qui ait. similis et ca-
licem postquam cenavit dicens. videtur ergo quod iudas prius exiit
quam christus tradiderit eucharistiam. Relinquitur ergo dubium quomodo
in hoc casu sit tenendum. Inno. respondet Illud forte esse tenendum
sine iudicio aliorum euangelistarum quod iobanes commemorat qui
videt inuere quod iudas antequam christus tradidit eucharistiam exiisset
et per consequens non accepit. quod autem lucas post calicem commemo-
rat traditionem per recapitulacionem potest intelligi. quod sepe fit in sa-
cra scriptura ut quod factum fuerit posterius enarrat. Matheus
enim biuino antequam festum pasche commemorat effusione vnguenti esse
factum iobanes autem antequam septem dies pasche. Beatus bernardus. in sermone de ce-
na domini qui exponit illud quod facis fac ceteri dicit. Quidam pu-
tant quod tunc corpus christi accepit Sed est sciendum quod cum iam omnibus distri-
bueret sacramentum corporis et sanguinis. iter quos iudas fuit
Et alibi dicit. De bone ihesu de vna mensa comedit petrus et iu-
das. petrus ad salutem. iudas ad damnationem. et hoc plurimi ex-
positorum concedunt. Sed de isto dicto iob. quod iudas prius intinctam
buccellam accepit continuo exiit. respondet augustinus. in li. de co-
cordia euangelistarum quod corpus christi prius erat distributum ante

quod dominus iude panem intinctum porrexit. De ista buccella intincta
beatus bernardus sic loquitur. Per buccellam intinctam intelliguntur
falsi christiani et ficti religiosi. Multi enim sunt falsi religiosi: et
falsi confutati: qui cum viris pie religiosi ceter dominicis
corpus accipiunt: sed ab istis discerni non possunt: nisi per buccel-
lam intinctam que est detractio: murmuratio: inobediencia: ver-
borum lascivia: occulta pecunia et forte grauiora peccata. qui
talis est: monachus non est: ymo iude traditori similis est. Sed
quisquis ille miser est: timeat penitendo ne. si cum iuda tradito-
re dampnetur morti. Et exclamat hortando dicens. Nos igitur
qui sumus discipuli christi: videamus ne panem intinctum comeda-
mus. religionem quam tenemus in veste seruemus et in mente
et sanctitate qua habitus exterior pollet intus animus splende-
at. ne in hora noctis exeamus reprobatum a domino. in stagnum ig-
nis et sulphuris cum dyabolo concremadi. Tunc dubium relinqui-
tur ex premissis. quare medicus salutis medicinam dedit egro-
to quam sciebat ei esse mortiferam. sciebat enim quod ad iudicium
manducaret quia indigne manducabat. Dicendum quod hoc dominus
fecit sacerdotibus in exemplum. quia secundum Inno. sacerdos non
debet denegare illi eucharistiam quem scit esse in mortali crimi-
ne dummodo illud non sit notorium. id est manifestum ecclesie. ne for-
te non sit corrector sed potius peccator. Admonere tamen debet sa-
cerdos eum ut non accipiat. et si ille nolit desistere non debet
ei denegare. quia peccatum erit accipientis et non dantis. Unde
augustinus de consensu. di. v. Non prohibeat dispensator pingues terre
id est peccatores mensa christi manducare. sed exactorum. id est illi qui in-
stanter petit moneat timere. Sed instat contra dicta. Qui-
nus enim malum est reddi suspectum de crimine quam crimine committi-
re. sed de duobus malis minus malum est eligendum. Ergo videtur
quod discretus sacerdos negare debet criminoso eucharistiam. quod
tenens minus malum incurrat et denitet maius malum. id est indignam
communicationem. Respondet Inno. Cum nemo vnum peccatum
mortale debet committere ne proximum aliud mortale commit-
tat: eligendum est potius sacerdoti non prodere peccatore: quam
quod ille non peccet. sed ille concilians potius debet eligere. ut
abstinendo reddatur suspectus: quam manducando indignus. Et
ulterius dicendum est quod reddi suspectum in se et intensius: et mi-
nus malum quam committere crimine est manducando indigne. et sic

malus potius debet eligere abstinendo esse suspectus: q̄ mā/
ducare indigne. Tamē extensive seu ad alios extendēdo: red
di suspectū est maius malū q̄z manducare indigne. quia ex
tali suspitōe oritur scandalū ex quo alij plures inficiuntur.
Sed ulterius pōt queri. An x̄ps iude dedit eukaristiā ad bo
nū vel ad malū: quia alias x̄ps sua intentiōe fuisset defrau
datus. quia teste propheta. Fecit vniuersa que voluit. Ju
das enī nō accepit ad bonū sed ad malū nec videtur sibi x̄ps
dedisse ad malū: quia x̄ps nō est auctor maloz sed vltor. Re
sponderet q̄ verissimiliter dici potest si illa p̄positio ad de
notat intentionē seu affectū falsa est p̄positio. s. x̄ps dedit eu
karistiā iude ad malū. Si vero denotat cōsecutōem vel effe
ctum tūc vera est. Dubitatur etiā. An x̄ps in cena corp⁹
suū accepit. Dicendū q̄ sic. Sū ihero. Dñs ihesus ipse cōi
ua ⁊ conuiniū. ipse comedens ⁊ quod comeditur Sū de hoc
quidā versus meretricē cōtexti sūt ⁊ approbati in iure cano
nico. Rex sedet in cena: cinctus turba duodens. Se tenet i
manibus: se cibatur ipse cibus. Sed dubitatur quare dedit
sibiip̄si corpus suū: cū corpus suū datur ad augmentū salu
tis ⁊ gratie. modo ip̄semet ē salus ⁊ gratia. quare ergo sibi
ip̄si dedit. R̄ndetur q̄ x̄ps corpus suū sūpsit: nō q̄ indignū
set sed alijs in exemplū. Sicut enī baptizatus ē alijs in exē
plū licet nō indignū. sic ⁊ corp⁹ suū sūpsit ne alijs corp⁹ suū
abhorrerent. Sequitur. Accipite ⁊ manducate. Dicit acci
p̄te ⁊ nō rapite. quod est cōtra illos qui cū ius non habeāt
hoc sacramentū p̄cipiendi accedūt. ⁊ isti verius rapiunt q̄z
accipiunt. Accipite ergo cū deuotione: ⁊ manducate cū ve
neratione. Vel accipite per fidē ⁊ māducate p̄ caritatē. Nō
est intelligendū q̄ corp⁹ sūptum de manu dñi sibi discipuli
ministrarēt: sed qui cōsecravit idē ⁊ ministravit Et nota q̄
x̄ps dupliciter māducatur. s. sacramentaliter ⁊ spūaliter. s. m
q̄ duplex corp⁹ x̄pi intelligitur: vnū corpus verū quod tra
xit de maria virgine ⁊ quod in cruce pependit. Aliud misti
cū quod est ecclesia spū x̄pi vegetata. De primo corpe dicit
dñs. Hoc est corpus meū quod pro vobis tradetur. De mi
stico dicit aplūs. Quū corp⁹ ⁊ vnus panis multi sumus. s.
ad cor. x. Et illud mysticū corpus comeditur spūaliter. i. i
fide sub specie panis. i. in fide cordis. Spūaliter manducatur

corpus x̄pi verū. qui existens in caritate firmiter credit. ⁊ a
doratur fideliter ⁊ reuerenter x̄pm cōtentū in sacramēto quā
uis non seruat speciē. Sed sacramentaliter manducatur q̄ cor
pus x̄pi sub istis speciebus recipit. De comestiōe sacramē
ti dicit dñs. Accipite ⁊ māducate. hoc est enī corpus meū
hoc facite in meā cōmemorationē. Hoc modo. s. sacramēta
liter tam boni q̄ mali māducant corpus x̄pi. s. z boni come
dunt ad salutē. mali vero ad iudiciū. vt dicit apostolus.
Qui manducatur indigne: iudiciū sibi manducatur ⁊ bibit: non
diuidens corp⁹ dñi. De spūali comestiōe dñs ait. Nisi mā
ducaueritis carnē filij hominis ⁊ biberitis eius sanguinē: nō
habebitis vitā i vobis. hoc modo tantū boni comedūt cor
pus x̄pi. Et de eadē comestiōe spūali dicit beatus augu. Et
quid paras dentē ⁊ ventrē: crede ⁊ māducasti. Qui credit i
x̄p̄z ip̄sū comedit spūaliter: quoniā incorporatus ē x̄po per
fidē ⁊ membz ei⁹ efficitur. Et si quis fidelibus ē aggrega
tus. ⁊ x̄po p̄ fidē ⁊ dilectionē incorporatus. plus p̄ficit in fide
⁊ dilectione. vel in vnitāte corpis ei⁹ firmius solidatur. q̄a
deus caritas est. ⁊ qui manet in caritate in deo manet ⁊ de
us in eo. Et nota q̄ differentia ē in māducatiōe corporali
⁊ manducatione huius sacramenti. quia in māducatiōe cor
porali illud quod manducatur incorporatur ⁊ qui manducatur
incorporatur. Sed in māducatiōe huius sacramēti. qui man
ducatur incorporatur. ⁊ qui incorporatur manducatur. Sū di
ctū fuit beato augu: Cibis sū grandiu. crede ⁊ māducabis
me. nec tu me mutabis in te / sicut cibū carnis tue. sed tu
mutaberis in me. Et ē sciendū q̄ illa verba accipite ⁊ mā
ducate non sūt de forma huius sacramēti. sed p̄tinēt ad di
spensationē ⁊ vsuz h⁹ sacramēti. Sequitur. Ex hoc omnes
Hoc nullus euangelistarū addidit de corpore. sed de sanguie
bene dicitur. Bibite ex hoc omnes. ⁊ ab apostolis creditur
esse additū. Sed dubiū incipit. quare nō dixit Accipite ⁊
māducate hoc omnes: cū videtur esse magis cōgrua locutiō
quia nō ex corpore sed corp⁹ x̄pi manducatur. Etia z dubi
tatur quid ly hoc demonstrat cū dixit. māducate ex hoc oēs
cū oib⁹ panē fregisset. Si enī demonstrat aliquod fragmē
torū. illud nō dabatur omnibus comedere. cū singulis singu
la distribuerat fragmēta. Si autē demonstrabat corpus x̄pi

non poterat ex illo omnes comedere. quia corpus xpi non manducatur per partes sed integrum. Tunc respondetur potest secundum regulam phitonei. quod frequenter in sacra scriptura videtur agi de uno: hoc tamen agitur de diversis. ut est illud. benedixit. fregit. et dedit. Benedixit panem. Fregit formam seu speciem panis. Dedit corpus. Eodem modo cum dicit. Manducate ex hoc omnes hoc pronomen hoc ostendit integrum corpus. et illa propositio exprimit formam divisam. ut sit sensus. comedite corpus meum sub forma divisam. Nam sola forma per partes dividitur: et totum corpus manducatur. Sequitur. Hoc est enim corpus meum. Queritur utrum precise per hec verba fiat consecratio. Quodam doctores dicunt quod sic. quia sicut in sacramento baptismi per ista verba. Ego te baptizo: in nomine patris et filii et spiritus sancti: proficitur sacramentum baptismi: etiam omnibus exorcismis omissis sic etiam ad conficiendum in necessitate: ut si quis esset in periculo maris sufficerent hec verba. hoc est enim corpus meum. Ista enim verba sunt de substantia et essentia consecrationis: ita quod his verbis non prolatis non est ibi sacramentum. Cetera autem verba. scilicet qui pridie et cetera. sunt de bene esse. tamen addita sunt ex revelatione spiritus sancti. Etiam quia creditur quod christus eadem verba. scilicet hoc est corpus meum: dicendo confecit. Idcirco etiam sacerdos noster precise ad prolationem horum verborum consecrat et conficit. Alii tamen dicunt quod cautius est dicere: quod etiam precedentia verba ab illa parte. scilicet qui pridie et cetera: sunt necessaria ad consecrandum ex eo quod christus non expressit precisam formam consecrationis. Etiam ex eo quia in dubiis semper securior pars est eligenda. et quod certius est tenendum est. Sed ista secunda est certior quam prima: idcirco est tenenda. Et ad rationem dicitur. quod non est simile de sacramento baptismi et eucharistie. quia sacramentum baptismi est dupliciter necessarium sine quo nullus potest salvari: sed sacramentum eucharistie non. unde non est simpliciter necessarium ad salutem manducare: sed credere et desiderare. Sicut Augustinus allegatum. Et quid paras dentem et ventrem: crede et manducasti. Secundo circa idem dubitatur. Propter quid hec coniunctio enim addatur cum tamen christus eam non protulerit sed simpliciter dixerit. hoc est corpus meum. Scotus dicit. quod ly enim additur ad faciendum continuationem ad precedentia. ita quod hec verba referuntur ad christum. quia sacerdos non profert

ista verba in persona sua sed christi. et hoc per illam coniunctionem enim designatur. Et ideo apostoli eam dicuntur addidisse: et signanter beatus petrus. Sed dubitatur tertio. si sacerdos omittet illam coniunctionem an etiam conficeret. Respondetur secundum doctores quod sic. quia profert verba christi cum debita intentione: et super materiam debitam conficit: sed dicendo. hoc est corpus meum: omittendo illam coniunctionem enim: sacerdos habens intentionem conficiendi profert verba christi: per que christus confecit ideo et ipse conficit. Tamen sciendum quod sacerdos scienter eam omittens peccat mortaliter: quia quis non est de esse sacramenti: et tamen de necessitate ministri. Quarto dubitatur. si ista forma verborum. hoc est corpus meum mutaretur ut sic dicatur. hoc est corpus meum: quod traxi de virgine: vel benedictum aut subtrahendo dicendo sic. hoc est meum: vel hoc est corpus an sacerdos conficeret. Respondetur secundum albertum in de officio missae. quod si aliquid addatur quod sententiam non mutat nec errorem inducat. nichilominus fit consecratio. Pro certo tamen sciatur quod graviter peccat qui hoc attemptare presumpserit. maxime si formam intendit mutare/aut heresim introducere. Sed si aliquid de forma verborum. hoc est corpus meum diminutum vel subtractum fuerit. non conficit nec consecrat quia si dicatur hoc est corpus/non adequate significatur corpus christi. Etiam si dicatur hoc est meum indeterminatum manet quid sit meum Idcirco talis non consecrat. Dubitatur quinto circa idem quod si sacerdos mutaret formam illorum verborum transponendo an conficeret. Innocentius vult quod huiusmodi questiones debent pretermitti. Et dicit sane fecit deus hominem rectum. sed ipse se infinitis questionibus immiscuit. His itaque pretermittis que aliquando magis subvertunt animam quam edificent. hoc pro certo sciatur quod forma verborum quam christus expressit per omnia debet illibata servari. Quis enim secundum philosophum. in piarum. Nomina et verba transposita idem significant. ne tamen utile per inutile vicietur. Albertus in officio missae dicit. quod non debet mutari forma verborum per transpositionem verborum. sic quod dicatur corpus meum est hoc. aut simili modo licet etiam sic eundem sensum habere videantur alias non conficeret. Dubitatur sexto. Quid si sacerdos non recollit se ea dixisse que in consecratione eucharistie dicuntur. Respondetur secundum sanctum thomam in. ii.

non poterat ex illo omnes comedere. quia corpus xpi non manducatur per partes sed integrum. Ibi responderi potest secundum regulam phitonei. quod frequenter in sacra scriptura videtur agi de uno: hoc tamen agitur de diversis. ut est illud. benedixit. fregit. et dedit. Benedixit panem. Fregit formam seu speciem panis. Dedit corpus. Eodem modo cum dicit. Manducate ex hoc omnes hoc pronomen hoc ostendit integrum corpus. et illa propositio exprimit formam divisam. ut sit sensus. comedite corpus meum sub forma divisam. Nam sola forma per partes dividitur: et totum corpus manducatur. Sequitur. Hoc est enim corpus meum. Queritur utrum precise per hec verba fiat consecratio. Quidam doctores dicunt quod sic. quia sicut in sacramento baptismi per ista verba. Ego te baptizo: in nomine patris et filii et spiritus sancti: proficitur sacramentum baptismi: etiam omnibus exorcismis omissis sic etiam ad conficiendum in necessitate: ut si quis esset in periculo maris sufficerent hec verba. hoc est enim corpus meum. Ista enim verba sunt de substantia et essentia consecrationis: ita quod his verbis non prolatis non est ibi sacramentum. Cetera autem verba. scilicet qui pridie et cetera. sunt de bene esse. tamen addita sunt ex revelatione spiritus sancti. Etiam quia creditur quod christus eadem verba. scilicet hoc est corpus meum: dicendo confecit. Idcirco etiam sacerdos noster precise ad prolationem horum verborum consecrat et conficit. Alii tamen dicunt quod cautius est dicere: quod etiam precedentia verba ab illa parte. scilicet qui pridie et cetera: sunt necessaria ad consecrandum ex eo quod christus non expressit precisam formam consecrationis. Etiam ex eo quia in dubiis semper securior pars est eligenda. et quod certius est tenendum est. Sed ista secunda est certior quam prima: idcirco est tenenda. Et ad rationem dicitur. quod non est simile de sacramento baptismi et eucharistie. quia sacramentum baptismi est dupliciter necessarium sine quo nullus potest salvari: sed sacramentum eucharistie non. unde non est simpliciter necessarium ad salutem manducare: sed credere et desiderare. Sicut Augustinus. et est prius allegatum. Et quid paras dentem et ventrem: crede et manducasti. Secundo circa idem dubitatur. Propter quid hec coniunctio enim addatur cum tamen christus eam non protulerit sed simpliciter dixerit. hoc est corpus meum. Scotus dicit. quod ly enim additur ad faciendum continuationem ad precedentia. ita quod hec verba referuntur ad christum. quia sacerdos non profert

ista verba in persona sua sed christi. et hoc per illam coniunctionem etiam designatur. Et ideo apostoli eam dicuntur addidisse: et signanter beatus petrus. Sed dubitatur tertio. si sacerdos omittet illam coniunctionem an etiam conficeret. Respondetur secundum doctores quod sic. quia profert verba christi cum debita intentione: et super materiam debitam conficit: sed dicendo. hoc est corpus meum: omittendo illam coniunctionem enim: sacerdos habens intentionem conficiendi profert verba christi: per que christus confecit ideo et ipse conficit. Sicut sciendum quod sacerdos scienter eam omittens peccat mortaliter: quia quis non est de esse sacramenti: et tamen de necessitate ministri. Quarto dubitatur. si ista forma verborum. hoc est corpus meum mutaretur ut sic dicatur. hoc est corpus meum: quod traxi de virgine: vel benedictum aut subtrahendo dicendo sic. hoc est meum: vel hoc est corpus an sacerdos conficeret. Respondetur secundum albertum in de officio missae. quod si aliquid addatur quod sententiam non mutat nec errorem inducat. nichilominus fit consecratio. Pro certo tamen sciatur quod graviter peccat qui hoc attemptare presumpserit. maxime si formam intendit mutare: aut heresim introducere. Sed si aliquid de forma verborum. hoc est corpus meum diminutum vel subtractum fuerit. non conficit nec consecrat quia si dicatur hoc est corpus: non adequate significatur corpus christi. Etiam si dicatur hoc est meum indeterminatum manet quid sit meum Idcirco talis non consecrat. Dubitatur quinto circa idem quod si sacerdos mutaret formam illorum verborum transponendo an conficeret. Innocentius vult quod huiusmodi questiones debent pretermitteri. Et dicit sane fecit deus hominem rectum. sed ipse se infirmitatibus questionibus immiscuit. His itaque pretermisissis que aliquando magis subvertunt animam quam edificent. hoc pro certo sciatur: quod forma verborum quam christus expressit per omnia debet illibata servari. Quis enim secundum philosophum. in. piarum. Nomina et verba transposita idem significant. ne tamen utile per inutile vicietur. Albertus in officio missae dicit. quod non debet mutari forma verborum per transpositionem verborum. sic quod dicatur corpus meum est hoc. aut simili modo licet etiam sic eundem sensum habere videantur alias non conficeret. Dubitatur sexto. Quid si sacerdos non recollit se ea dixisse que in consecratione eucharistie dicuntur. Respondet secundum sanctum thomam in. ii.

non poterat ex illo omnes comedere. quia corpus xpi non manducatur per partes sed integrum. Ibi responderi potest secundum regulam phitroni. quod frequenter in sacra scriptura videtur agi de uno: hoc tamen agitur de diversis. ut est illud. benedixit. fregit. et dedit. Benedixit panem. Fregit formam seu speciem panis. Dedit corpus. Eodem modo cum dicit. Manducate ex hoc omnes hoc nomen hoc ostendit integrum corpus. et illa propositio exprimit formam divisam. ut sit sensus. comedite corpus meum sub forma divisam. Nam sola forma per partes dividitur: et totum corpus manducatur. Sequitur. Hoc est enim corpus meum. Queritur utrum precise per hec verba fiat consecratio. Quidam doctores dicunt quod sic. quia sicut in sacramento baptismi per ista verba. Ego te baptizo: in nomine patris et filii et spiritus sancti: proficitur sacramentum baptismi: etiam omnibus exorcismis omissis sic etiam ad conficiendum in necessitate: ut si quis esset in periculo maris sufficerent hec verba. hoc est enim corpus meum. Ista enim verba sunt de substantia et essentia consecrationis: ita quod his verbis non prolatis non est ibi sacramentum. Cetera autem verba. scilicet qui pridie et cetera. sunt de bene esse. tamen addita sunt ex revelatione spiritus sancti. Etiam quia creditur quod christus eadem verba. sed hoc est corpus meum: dicendo confecit. Idcirco etiam sacerdos noster precise ad prolationem horum verborum consecrat et conficit. Alii tamen dicunt quod cautius est dicere: quod etiam precedentia verba ab illa parte. scilicet qui pridie et cetera: sunt necessaria ad consecrandum ex eo quod christus non expressit precisam formam consecrationis. Etiam ex eo quia in dubiis semper securior pars est eligenda. et quod certius est: tenendum est. Sed ista secunda est certior quam prima: idcirco est tenenda. Et ad rationem dicitur. quod non est simile de sacramento baptismi et eucharistie. quia sacramentum baptismi est dupliciter necessarium sine quo nullus potest salvari: sed sacramentum eucharistie non. unde non est simpliciter necessarium ad salutem manducare: sed credere et desiderare. Sicut Augustinus et est prius allegatum. Et quid paras dente et ventre: crede et manducasti. Secundo circa idem dubitatur. Propter quid hec coniunctio enim addatur cum tamen christus eam non protulerit sed simpliciter dixerit. hoc est corpus meum. Scotus dicit. quod ly enim additur ad faciendum continuationem ad precedentia. ita quod hec verba referuntur ad christum. quia sacerdos non profert

ista verba in persona sua sed christi. et hoc per illam coniunctionem enim designatur. Et ideo apostoli eam dicuntur addidisse: et signanter beatus petrus. Sed dubitatur tertio. si sacerdos omittet illam coniunctionem an etiam conficeret. Respondetur secundum doctores quod sic. quia profert verba christi cum debita intentione: et super materiam debitam conficit: sed dicendo. hoc est corpus meum: omittendo illam coniunctionem enim: sacerdos habens intentionem conficiendi profert verba christi: per que christus confecit ideo et ipse conficit. Tamen sciendum quod sacerdos scienter eam omittens peccat mortaliter: quia quis non est de esse sacramenti: et tamen de necessitate ministri. Quarto dubitatur. si ista forma verborum. hoc est corpus meum mutaretur ut sic dicatur. hoc est corpus meum: quod traxi de virgine: vel benedictum aut subtrahendo dicendo sic. hoc est meum: vel hoc est corpus an sacerdos conficeret. Respondetur secundum albertum in de officio missae. quod si aliquid addatur quod sententiam non mutet nec errorem inducat. nichilominus fit consecratio. Pro certo tamen sciatur quod graviter peccat qui hoc attemptare presumpserit. maxime si formam intendit mutare: aut heresim introducere. Sed si aliquid de forma verborum. hoc est corpus meum diminutum vel subtractum fuerit. non conficit nec consecrat quia si dicatur hoc est corpus: non adequate significatur corpus christi. Etiam si dicatur hoc est meum indeterminatum manet quid sit meum Idcirco talis non consecrat. Dubitatur quinto circa idem quod si sacerdos mutaret formam illorum verborum transponendo an conficeret. Innocentius vult quod huiusmodi questiones debent pretermitti. Et dicit sane fecit deus hominem rectum. sed ipse se infinitis questionibus immiscuit. His itaque pretermittis que aliquando magis subvertunt animam quam edificent. hoc pro certo sciatur quod forma verborum quam christus expressit per omnia debet illibata servari. Quis enim secundum philosophum. in per se. Nomina et verba transposita idem significant. ne tamen utile per inutile vicietur. Albertus in officio missae dicit. quod non debet mutari forma verborum per transpositionem verborum. sic quod dicatur corpus meum est hoc. aut simili modo licet etiam sic eundem sensum habere videantur alias non conficeret. Dubitatur sexto. Quid si sacerdos non recolat se ea dixisse que in consecratione eucharistie dicunt. Respondetur secundum sanctum thomam in. iiij.

parte. q. lxxxiij. q. non debet ex hoc turbari. Non enim qui multa dicit: recolat omnia que dixit. Si tamen sacerdoti p/babiliter constat aliqua se omisisse: eorum que sunt de necessitate sacramenti. s. circa formas consecrationis. debet resumere ipsa forma et cetera per suum ordinem reiterari. Ex isto dubio resolvitur aliud dubium. si sacerdos transposuisset verba consecrationis dicendo. hoc est meum corpus ex inadvertentia. vel ex quadam negligentia. statim formam resumat. et cetera suo ordine reiteret. et de negligentia peniteat. Quid si aliquid hostie ex oblivione remaneat in altari: aut vinum. nunquam sacerdos conficit illas hostias vel illud vinum. Respondetur s. m. albertus in libro de missa. q. istas non conficit periculis. quia intentione eas consecrandi non habet. Et s. m. aug. sine intentione in sacramento altaris nichil agitur. vel actuali vel habituali. Quid si verba truncaret: vel accurreret vel sillabam omitteret. ut si diceret. hoc est corpus meum. Dicendum est breviter q. non consecrat aut conficit: quia verba debet integre et illesa proferi. Item dubitatur. Quid demonstrat sacerdos cum dicit. hoc est corpus meum: per illud pronomen hoc. Non enim potest dici q. panem quia hec non est vera predicatio. hoc. s. panis est corpus meum. Nec accidentia sensibilia ibi demonstrantur cōsimili ratione. Nec etiam corpus christi. quia adhuc non protulit illa verba. ad quorum prolationem panis mutatur in corpus christi. In simili obiectio fit a laicis cum dicunt. hoc vinum est mortuum. posito q. in prolatione subiecti sit vinum. et in prolatione predicari sit mortuum. Innocentius dicit. quantum distat oriens ad occasum. tantum refert inter miraculum et naturam. Et ergo ab huius questionis laqueo facile se absolvit qui dicit q. christus tunc conficit quoniam benedixit. et sic ante prolationem illorum verborum fuit corpus christi verum. Sicque dicendum q. christus corpus suum demonstravit. Sed si opponitur de sacerdote qui consecrat cum illa verba pronunciat. Respondet Innocentius. q. sacerdos nichil demonstrat. quia illis verbis non videtur enunciare. sed solum recitare. quia sensus talis est. Dominus dixit hec verba. Hoc est corpus meum. quemadmodum dominus alibi ait. Ego sum lux mundi. ego sum vitis vera et sic de alijs multis. Richardus de sancto victore li. v. de trinitate. d. q. in ista oratione hoc est corpus meum fit demonstratio partim ad sensum et partim ad

intellectum. ita q. sit sensus. illud est hoc quod convertendum est in corpus meum. Tercia via dicit. q. in ista oratione. hoc est corpus meum. per hoc demonstratur corpus christi: non per istum tempore quo profertur hoc pronomen hoc. sed pro isto tempore in quo complete prolata est tota oratio Verbi gratia in simili. si quis diceret. hoc est bonum verbum: time deum: hoc pronomen hoc non demonstraret istam orationem: deum time: prout profertur. sed prout hec oratio deum time est prolata. Similiter videtur dicere scotus super in. sen. qui sic dicit. Oratio non causat sensum et conceptum in animo auditoris: nisi fuerit totaliter finita et prolata. Secundo sic declaratur. sicut se habet sillaba ad dictionem: sic se habet dictio ad orationem. sed sillaba non causat aliquem sensum nisi dictio totaliter prolata. sic similiter et oratio. Et consequenter dicit q. illud pronomen hoc hic demonstrat corpus christi. Et sicut oratio non causat sensum perfectum nisi sit totaliter finita et prolata: ita ista non est vera: hoc est corpus meum: nisi oratione totaliter prolata. Quarta via dicit q. in illa oratione: hoc est corpus meum: per illud pronomen hoc demonstratur corpus christi: ratione illius instantis quo finitur ista oratio. et sic fit demonstratio ad intellectum. Et petrus comestor dicit q. cum totum est dictum totum est factum. Et nota q. certissime credendum est. q. cum ista verba profertur: et prolata sunt cum intentione conficiendi et super materiam debitam q. panis in corpus christi convertitur ex pacto et promisso divino. quod utique magnum et eximium est miraculum. q. tanta vim verbis deus tribuit et sacerdoti conficienti. Super quibus verbis Innocentius pronobitur in hec verba. Cum sacerdos hec verba pronunciat. hoc est corpus meum. hic est calix sanguinis etc. panis et vinum in carne et sanguine convertuntur. illa virtute qua verbum caro factum est. et habitavit in nobis. quia ipse deus dixit et facta sunt. ipse mandavit et creata sunt. qua feminam convertit in statuam. et aquam in vinum: et virgam convertit in colubrem. Nam si verbum belie potuit ignem de celo deponere. verbum christi nonne poterit panem in carne mutare. quis audeat hoc opinari de illo: cui nullum verbum est impossibile. Certum magis est creare illud quod est de nichilo. q. quod est in aliud transmutare. Hoc quotidie fit et illud nemo dubitat. et q. hoc aliquis dubitet absit. Quod ergo panis fuerat cum accepit

corpus suū erat cū dedit. Hec enī verba sunt tante p̄fūdi-
tatis vt intellectus nō sufficit ea penetrare. Hec Inuoc. Et
szm bea. greg. In instanti p̄lationis horum verborū: quali-
bet dubitatiois ambiguitate a cordibus xp̄i fidelium semota
celi aperiuntur. celestium curie adueniunt cū verbo dei incar-
nato. Et vt altius loquat. Tota sancta trinitas sibi princi-
paliter assistit. Quā sanct⁹ greg. sic loquitur. Quis fidelium du-
bium habere possit in ipsa immolatiois hora: ad vocē sacer-
dotis celū aperiri. in isto misterio choros angelorū adesse sū-
mis ima sociari terrena celestibus iūgi. quasi dice. nullus.
Felices igitur vos dixerim o sacerdotes. qui tantū sacerdo-
taliter viuitis quorū misterio panis angelorum. panis vite
mortalibus quotidie p̄paratur. o sacramentū pietatis. o
signū vnitatis. o vinculū caritatis. o quali honore honora-
ti estis. quali mensa potimini. q̄ angeli horrescunt vidētes
⁹ neq̄ sine timore respicere audent. Magnificauit dñs fa-
cere vobiscū. vt vos idipsū conficiatis in altari. quod ipse
xp̄s p̄p̄rijs manib⁹ tractauit in cena pascale. o regale sacer-
dotiū. o felix p̄biteriū. o felicitatis p̄biter. cui dñs op⁹ op-
timuz ⁹ officiū excellētissimū tribuit. Quis vnq̄ audiuit ta-
lia. quis vidit his similia. q̄ iste qui cūcta creauit. si fas est
dicere quodāmodo creati se dedit tibi. Super qua potestate
vestra: o sacerdotes super tam insigni p̄uilegio vestro: ce-
lum stupet: terra miratur. dyabolus cōtremiscit. Agitur q̄
dem in terris misterium sed officiū vestrū celestibus nego-
cijs continetur. Aspice o sacerdos tui p̄uilegij dignitatez
Non enī homo nō angelus non archangelus nō aliqua cre-
atura nec virtus: sed sp̄s sanct⁹ hoc munus cōtulit. atq̄ ad
huc manētes in carne misterio fungi p̄stitit angelorū: quod
non rex nec princeps terre. non angelus nec archāgelus: nō
seraphin: nec cherubin hac singulari refulget dignitate. vñ
aug. Idcirco fratres ad terribilem mensā dñi cū debita re-
uerentia cū timore pariter ⁹ amore ad eius corpus tractan-
dum accedere cogitatis: nulla malignitate suffocari. nullo
veneno inuidie transpuncti. nullo odio maculari. si ergo a
corporalibus vicijs deberis eē impoluti: multo magis a sp̄i-
alibus deberis esse sinceri. Corporalis cibus/cū ventrē in-
uenit a diuersis humoribus occupatū ampli⁹ leuit. magis

6xxvi
nocet. nullū auxiliū p̄stat. Et iste cib⁹ sp̄ialis si aliquē re-
perit malignitate pollutū magis p̄dit q̄ saluat. magis dāp-
nat q̄ liberat nō sua natura sz accipietis peccato. bec aug.
Alteris notādū q̄ i verbis consecratiois hoc verbū ē dz di-
cere actū exercitātū ita q̄ exponit p̄ existit ⁹ nō actū signa-
tū vt heretici desipiētes itelligūt. Dicūt enī exponētes ver-
ba cōsecratiois. hoc est. i. significat corpus meū. nō creden-
tes i veritate sibi eē verū corp⁹ xp̄i quod totalit̄ est errone-
uz. Debz s̄git̄ exponi. hoc ē id ē existit i veritate corp⁹ me-
um quod p̄ vobis tradet. vñ xp̄s hec verba adiungendo spe-
cificauit. hoc est corpus meū quod p̄ vobis tradet sicut er-
go corp⁹ xp̄i vere tradebatur ita vere demōstrat. Ideo ⁹ di-
xit. Caro mea vere est cibus. Dubitat̄ ex quo fit conuer-
sio panis in carnem xp̄i an concedendū sit q̄ panis icarna-
tur. eo q̄ panis sit caro. ⁹ videtur q̄ sic qz concedim⁹ ver-
bū dei incarnari eo q̄ verbū dei factū est caro. Dicēduz ē q̄
panis quāuis ineffabiliter cōuertit̄ i carnē tñ nō incarnat̄.
Et de rōne i oppositū dicēduz est q̄ non est simile de pane ⁹
de verbo dei. Nā verbū dei manens quod erat ita factuz est
caro qz carnē assumpsit. nō sic q̄ transit i carnem sz pa-
nis definit esse q̄ erat. ⁹ ita fit caro qz trāsinit in carnē. ⁹
non ideo q̄ assumpsit carnem. igit̄ similitudo adducta non
fuit conueniēs. Item dubitat̄ Ex quo panis cōuertit̄
in corpus xp̄i. vtz partes panis cōuertūt i p̄tes corpis xp̄i
vel vtrū totū in totum. Innocēt⁹ dicit an totale trāseat
in totale ille nouit̄ q̄ fecit. ego quod residuū ē igne combu-
ro. Nā credere iubemur. discutere p̄hibemur. Si tñ querē-
tis istat̄ impbitas. ego salua fide concesseriz q̄ totalis pa-
nis in totale corp⁹ cōuertit̄. ita q̄ nulla ps panis trāsit i
aliquā p̄tem corpis. Reor etiā salua fide q̄ vbi panis cōse-
crat⁹ ē sub tota sp̄e totū corpus existit. ⁹ sicut miraculose
tam magnū corp⁹ sub tā parua quāritate cōcludit̄. ita to-
tū corp⁹ sub singulis p̄tib⁹ continet̄. Sunt tñ alij q̄ dicūt
q̄ q̄diu sp̄s p̄fuerat itegra sub totali specie totale corpus
existit. vbi vero diuiditur in singulis diuisionibus incipit
esse totū. sicut in speculo dñi est integrū vna tantū inspiciē-
tis appet̄ ymago. sz speculo fracto i eo tot apparēt ymagi-
nes quot sūt i eo fracture. Sz ista opinio falsa ē. Nā verbis

cōsecratōis platis icipit sub spēbus panis esse corpus xp̄i. et
cū ista verba nō pferuntur in fractōe partz q̄ an fractōne ho
stie corpus xp̄i est in p̄tibz hostie sicut post fractōez. Itē
dubitat̄ utz xp̄s sub hostia consecrata sit quantus. Respō/
detur q̄ sic. qz eandem quātitate quam habz in celo ha
bet in hostia. qz quātitate suā nō deponit existēs sub hostia
sz nō vitur quātitate sua. sic scz q̄ quātitas ei⁹ faceret di
stantiā locale. Nā sicut in egressu de utero virginis marie
corpus xp̄i fuit quātū sz nō utebat̄ quātitate qz clauso ute
ro exiit. sic et hic suo mō est dicēdum. vñ solet dici q̄ xp̄us
ē quātus sub hostia consecrata q̄uis nō vtratur quantitate
Sed quō hoc fieri pōt nonit ille q̄ fecit oia cui nichī est im
possibile. Sed et q̄dam inq̄runt an xp̄us sub hostia cōsecre
ta habeat sitū localem. et an dici debeat q̄ sedeat jaceat vel
stet et multa alia que melius ē intacta reliquere q̄ temera
rie diffinire. Nā siue naturali intellectu hoc apprehēdere
nō possumus sz fide credim⁹. Nā fide intellectus captivatur
miraculū vincit naturā. et legi detrahāt dispēsatio. Tuti⁹ ē
enī talibus circa rōne subsistere q̄ ultra rōne excedere. Nā
bestia que tetigerit montez lapidabit. et scrutator majesta
tis opprimet a glā. Item dubitatur q̄ sit faciendum si
post cōsecratōez corp⁹ xp̄i sāguinolētum vel carneū appet
Rūdetur szm scūm tho. sup. iij. sen. dis. x. Cū vñs huius
sacramenti fit p̄ manducationē. id q̄n apparet in spē pueri
vel similibus modo ī specie carnis. modo digiti nō dz sumi
cū nō habet rationē cibi. Quia dicit ihero. ī originali sup le
uiticū. De hostia que fit in cōmemoratione edere licz. de ea
vero quā xp̄s ī aza crucis obtulit nō ē edere. sed reponi debz
in loco aut vase mūdissimo et p̄ reliquijs haberi. Itē du
bitatur utz plures sacerdotes possint eandē hostiā consecra
re. Albertus vult q̄ nō. sz magister. iij. sen. dis. xij. vult q̄
sic vbi dicit. Quod szm morē quazūdā ecclesiaz sacerdotes
q̄ ordinātur cōcelebrāt ep̄o. et similit̄ p̄biteri ordinati cūz
ep̄s celebrāt. Sz dubiū reliq̄tur cū sint multi sacerdotes
vni pontifici cōcelebrātes si forte non oēs verba cōsecratio
nis pferāt an ille sol⁹ conficiat q̄ prius p̄nūciat. q̄ ergo ce
teri faciūt. an reiterēt sacramētū. Poterit ergo cōtingere
q̄ ille nō cōficiat q̄ celebrat p̄cipaliter. et ille cōficiat q̄ ce

lebrat secundario. et sic pia intentō celebrantis defraudabitur
Sane potest dici et p̄babiliter teneri. q̄ siue pri⁹ siue poste
rius pferant sacerdotes. debz eoz intentio semp referri ad
intentōez ep̄i. et ad illud istans in quo ep̄s verba pferit. et sic
ibi erit tantū vna cōsecratō. et intentō aliorum non defraudat
qz factum est quod intendūt. Consueuerūt enī p̄biteri car
dinales summo pontifici astare. et cū eo pariter celebrare.
in hoc ostendētes aplōs a dño ritū huius sacrificij didicisse.
Item dubitat̄ utz vno sacerdote deficiente ex infirmitate in
missa debeat officium p̄ aliū expleri. Rūdet szm sāctū tho.
ī tertia pte. q. lxxxij. Si sacerdos graui infirmitate vel mor
te p̄ocupatus fuerit an cōsecratōez. nō oportet q̄ p̄ aliū sup
pleat. si vero cōsecrato corpe tantū an cōsecratōez sāguinis
vel etiā vtroqz cōsecrato debz missa celebratas p̄ aliū exple
ri. vt habet. vij. q. i. nichil. Sed q̄ si nescit vbi dimiserit
vel an verba cōsecratōis totalit̄ ptulerit an nō. Pleriqz tu
tus asserūt. p̄cedentes q̄ alius sacerdos cōsecratōez repere
re debet atz p̄ficere. quoniā vt tradit autoritas. non credit̄
iteratū quod nescit eē factū. Sed alij dicūt ad hoc q̄ adhuc
posito q̄ sacerdos dixerit ista verba. Hoc est corp⁹ meuz et
nō posset p̄cedere vltra q̄ consultius et tuti⁹ dicat. ne aliq̄s
scrupulus erroris seu dubitatōis remaneat. nec vlla diuisio
vel iteratō sacramenti fiat. talis oblata studiosissime recō/
datur. et sup̄ aliam totum officiū celebret. et totū resumat.
Item q̄rit de duobus sacerdotibus quozū vnus simulat se
celebrare et nō celebrat p̄p̄ cōsciētiāz mortalis peccati. al
vero celebrat cū cōsciēcia mortalis peccati. astāte populo.
q̄s eoz graui⁹ peccat. Rūdet q̄ ille q̄ simulat qz falsa abi
cienda sunt remedia q̄ veris piculis sūt graniora. Grauius
p̄culdubio videt̄ offendere q̄ fraudulēter illud sic p̄sumit si
mulare. q̄a ali⁹ ī solis dei manū icidit. Iste vero nō solū de
um sed et populū cui alludit offendit. Item dubitat̄. q̄ si
sacerdos infra missam aduertat hostiā nō eē triticeā vel eē
corruptā. Respondet szm petrū de tharentasia. q̄ si an cō/
secratōez reperiat remota ista hostia aliam ponat et canone
reincipiat. Si vero post cōsecratōez idē faciat ponēdo aliaz
hostiā. et hostiā primā post sumptōez sacramēti sumat. aut
alteri sumēdā tradat. aut reuerēter seruet. Si vō aduertat

postquam eam sumperit in isto casu varie loquuntur doctores. scilicet beatus thomas in tertia parte. q. xliij. dicit quod debet apponere aliam hostiam. et consecrare et sumere quia preceptum de perfectione sacramenti majoris ponderis est quam illud preceptum quod a jeiuno sumatur. Notandum quod multa mirabilia sunt in hoc sacramento propter quod propheta psalmus. cx. ait. Memoria fecit mirabilia suorū. Re vera hec est sacramenti memoriale mirabilia dicitur. Sane mirabile est quod ad unum hominis verbum una substantia in aliam convertitur. Mirabile est quod multe substantie in aliud convertuntur et illud non agmatur. Mirabile est quod unum corpus simul sit in multis locis multum distantibus. Mirabile est quod magnū corpus sub modica quantitate continetur. et corpus christi in tanta quantitate est sub hostia sicut pendit in cruce et sicut nunc est in celo nec tamen excedit terminos illius forme sub qua continetur. Mirabile est quod tantum de corpore sit sub periculo minima alicuius rei sicut in toto. Mirabile est quod totum corpus manducatur. et tamen dentibus non tangitur. Mirabile est quod aliqua quantitas dividitur. et contentum sub ea maneat indivisum. Mirabile est quod simul plures unum et eundem cibum in numero comedunt. Mirabile est quod per comestione illud quod comestum est integre persistat. Mirabile est quod accidentia in suos actus creant sine inherencia ad subjectum. Mirabile est quod cibus corporalis cuius est corpus nutrire nutriat spiritum. Mirabile est quod cibus cuius est incorporari a cibus incorporat cibantes sibi. Mirabile est quod corpus christi non augetur ex multitudine hostiarum consecratione. nec etiam minuitur ex multitudine hostiarum sumptione. mirabile etiam est quod caro habet saporem panis. et sanguis saporem vini. Mirabile est quod dividitur hostia consecrata sub qua est corpus christi. et tamen non dividitur corpus christi. Mirabile est quod tenet hostia in manibus et videtur oculis corpus christi nec tangitur nec videtur sed tantummodo ille spiritus. Mirabile est quod statim cum desinit iste spiritus quod tunc desinit ibi esse corpus et sanguis christi. mirabile est quod cum ibi non sit panis et vinum et tamen accidentia eundem effectum habeant sicut prius. scilicet saciare et inebriare. Sed tu posses dubitare. quomodo ita magnū corpus verus homo et verus deus sub tam parva specie panis possit contineri. Quod occurrit tibi talis questio debes ad memoriam revocare omnipotentiam dei. cui nichil est impossibile. Etiam in miraculis debes querere rationes naturales. nec in fide exprimeretur

quia alias fides non haberet meritum si humana ratio preberet exprimeretur. Ad memoriam etiam debes revocare sanctos patres et doctores. scilicet augustinum iseronimum et bernardum qui de isto sacramento salutaria tradiderunt documenta. Sanctos apostolos qui de hoc sacramento et veritate eius per spiritum sanctum sunt edocti. et generaliter omnes sanctos novi testamenti qui illud sacramentum sincere crediderunt et adoraverunt. et in illa fide decesserunt. et eterna gaudia acceperunt. unde et si errassent et ydolatriam commisissent in adorando hoc sacramentum. nullatenus ad eterna gaudia pervenissent. Et quia omnes isti sancti firmiter illud sacramentum et miracula crediderunt nullus nostrum ambigere debet quin fides nostra in istis articulis sicut in omnibus alijs sit verissima. et quod non sit fides preter fidem romane ecclesie per quam homo possit salvari. Romana enim ecclesia supra apostolice fidei petram solida stabilitate fundata nulli perisus heretice pravitatis pcella potuit conquassari. sed semper integritate fidei servabat quam ab ipis recepit apostolis qui principaliter in ea sacramenta instituerunt. et ecclesiasticos ritus regulariter docuerunt. Ab ipis ergo apostolis. scilicet petro et paulo quos vinos habuit et defactos custodit huius sacrificii ritum accepit. quem hactenus inviolabiliter cultu servat. Nota deo convenit esse ubique simpliciter et proprie. creature convenit esse in uno loco tantum. corpus christi medio modo se habet. Cum enim sit creatura non debet creatori adequari in hoc quod sit ubique. cum vero sit unitum deitati debet excellere alia corpora. ut simul et semel possit esse in diversis locis et pluribus subjectis. unde inno. dicit. Nam unus et idem nunc et tunc. hic et alibi sacrificatur ab omnibus. totus est in celo totus est in altari. et simul sedet ad dexteram patris. et manet sub specie sacramenti. Miraris quod verbum id est. filius dei iuxta sacramenti virtutem totum simul in diversis locis existit. et non miraris quod verbum hominis iuxta vocis naturam totum simul est in auribus diversorum. Quid quis naturam in christi corpore cum preter naturam ipse sit natus de virgine. Sicut ergo christus in singulis partibus est totus sic in diversis locis est unus. Hec inno. Item nota quod in sacramento eucharistie quoddam est secundum naturam et quoddam super naturam sed non super intellectum. quoddam super naturam et super intellectum. Secundum naturam est quod accidentia sunt ibi in loco determinato. Super naturam et non super intellectum est ut quod accidentia ibi sunt si

ne subiecto. Sup naturā q̄ sup intellectū ē vt q̄ ibi x̄ps est
tantus q̄tus fuit in cruce. q̄ tñ nō excedit terminos illi⁹ p
ue forme. Dubitat utrū mirabilis sit trāsubstātiare q̄
create. Nota q̄ i mutatiōe pōt cōsiderari triplex difficultas
vel ex pte termini a quo. vel ex pte termini ad quē. vel ex
pte distātie terminoz. Prio modo create ē mirabilis qz ibi
ē trāsmutatio de nō ente simpliciter ad ens. Scdō mō trāf
substātiatō p̄is q̄ corpis x̄pi mirabilior est oib⁹ qz ē i ens
pri⁹ actu ex̄is. Tercio mō incarnatio x̄pi mirabilior est. qz
ibi est vnio infinite distātie. scilicet deitatis q̄ humanitatis
Conuersio panis in corp⁹ x̄pi est mutatio de ente actu exi/
fite in ens actu ex̄is. q̄ bec mutatio nō habet similitudinē
in natura sed alterationi oio cōtraria est. qz hic mutat vna
sp̄bā in aliam q̄ manēt accidentia sed in alteratiōe ecōner
ē qz ibi mutant accidentia q̄ manet eadē subā. His visis di
cēda sūt aliqua de gestibus sacerdotis. qz sacerdos primo se
inclinat. scdō eleuat eukaristiā. tercio morose inclinat. Prio
sacerdos inclinat se reuerēter. q̄ adorat hostiā. in signū hu/
ius q̄ filius dei inclinavit celos q̄ descēdit. vel i signū hui⁹
q̄ x̄ps post dispēsatiōez sui corpis dū exiisset in montē oli/
ueti q̄ orasset in terrā se pstravit. vel inclinat se rēp̄tās q̄
x̄ps humiliavit se p nobis fact⁹ obediēs vsqz ad mortem. vel
iō vt inuiter populū ad x̄pi corpus adorandū. Scdō eleuat
corpus x̄pi supra se. q̄ hoc fit ppter plures causas. Pria cā
ē q̄ sp̄e fili⁹ dei s̄a p̄is in hoc sacramento ex̄is post cōsecre
tationem ab oibus circūstātib⁹ tanq̄ deus q̄ dñs noster ado
ret q̄ reueretur. Scdā cā est vt omnes rogent illud saluber
rimū sacramentū sibi p̄ficere ad salutē. Tercia cā ē vt sp̄e
sacerdos reuocet populū ad memoriā x̄pi eleuatōez in cru/
ce q̄ cōtemp̄tibiliter vidētib⁹ oib⁹ inimicis suis. q̄si dice
ret sacerdos. videte deū q̄ hominē q̄ p vobis pepēdit in lig
no. Illi exhibeatis reuerētiā q̄ p vobis saturatus est obp/
brijs q̄ cōtumelijs. Cuius eleuatōis figura p̄cessit iu serpēte
enco quē erexit moyses in deserto. vnde iob. iij. Sicut moy
ses exaltavit serpētē in deserto ita exaltari oportet filiū hois
vt omnis q̄ credit in eū nō peat s̄z habeat vitam eternam
Quarta causa vt ostēdatur magna dei potētia q̄ de puro pa
ne pōt facere corpus filij sui. s. x̄pi paucorū verborū platōne

Eleuat ergo sacerdos. q. d. Peccator hęc hostia quā vides
prius fuit panis purus. s̄z mō est corpus saluatoris. qz qui
hanc mutatiōez potuit pōt q̄ te mutare de culpa in gratiaz
de gratia in gloriam ad colo. iij. Nos aut hoies reuelata fa
cie gloriā dei contemplantes in eandē ymaginē trāforma
mur. ve nō credentibus hęc mutatiōez. ve idigne sumētib⁹
de q̄bus. iij. reg. vij. videbis q̄ non gustabis. Quinta causa
vt popul⁹ nō pueniat tēp⁹ cōsecratiōis. s̄z ex hoc cognoscat
ipsam esse cōsecratā. q̄ x̄pm sup altare venisse. Sexta causa
scribit̄ in rōnali ad ostendendum q̄ hoc sacrificiū superal
tatū sit oibus sacrificijs q̄ oblatōibus. vñ alexander. v. a be
ato petro dicit. Nichil i sacrificijs majus esse potest q̄ cor
pus q̄ sāgnis x̄pi. Nec aliqua oblatō hac potior. Septia cā
iō sacerdos eleuat x̄pm i sacramento monstrās eū oibus. ad
denotandū illā obp̄brioz on̄sionē qua pilatus eum iudeis
ostendit dicēs. Ecce hō. Et p⁹ pauca. Ecce rex vester iob.
xi. Sacerdos igit̄ eleuat x̄pm in sacramento q̄ on̄dit populo
vt illā obp̄brioz on̄sionē ad memoriā reuocet. q̄ sic grātū
actōnes referat. vñ. sicut p̄fidi crucifixoies x̄pi flexerūt ge/
nua. q̄ veniebāt ad eū q̄ dicebāt. Ave rex iudeoz. sic econtra
nos veraciter cū omi reuerētia q̄ humilitate cordis debem⁹
flectere genua dicēdo istā orōez deuotā q̄ hora eleuatōis cō/
suevit dici. videlicet Ave verū corp⁹. vel aliā qua hō sentit
se sine deuotōi vel suo desiderio satisfacere Et sic cania voce
larrabāt ad ostensionē x̄pi pilato. crucifige crucifige cū. sic
nos ecōtra cū deuotōe orōes nrās dicere debem⁹. q̄ ad deuz
ista hora eleuationis tota itētiōe clamare. Tercio sacerdos
corp⁹ x̄pi morose terrabit q̄ sup altare collocat ad designā
dū q̄ x̄ps de cruce deposit⁹ i terrā fuit collocat⁹ in sindone
mūda inuolut⁹. vel ad designādū q̄ x̄ps de sursum sup altare
in man⁹ sacerdotis aduenit q̄nis tñ dexteram patris non
relinquat. Sciēdū etiā q̄ hora eleuatōis cāpana pulsāt
cui⁹ multe sūt cause. vna vt veritas correspondeat figure.
qz in veteri testamēto leuite tpe sacrificij tubis clāgebāt s̄z
qz illud sacrificiū inf oia ē sūmū q̄ supmū. idco cāpana q̄ ē
tuba regis eterni p̄sonat tpe eleuatōis illi⁹ sacrificij. Scdā
cā vt ei⁹ sonitu pplūs p̄monst⁹ foret q̄ ad adorādū dñz p̄pa
rat⁹. Alia cā vt pplūs audito cāpanaz sonitu ad deuotionē

¶ ad adoratores se pparat ¶ contra dyabolū itente se aimet. si
cut enī exercit⁹ bellantiū auditis tubis animosiores ad re/
sistendum hostib⁹ reddunt. sic nos debem⁹ fieri fortes i re/
sistēdo ¶ vivilit agēdo dñm sustinere. Quarta cā ad cōuocā
dū hoies ad diuinū officiū ¶ laudē dei. Sciēdū etiā q̄ hora
elevatoris cādela accensa tenetur. Pri⁹ ad signū leticie de/
mōstrantū. Scdō ad demōstrādū hoc q̄ fili⁹ dei existēs sub
sacramento fit lux illuminans omēz hoiez venientē i hunc
mūdū. job. i. vnde ysid. vij. etbi. dicit. Tūc enī accēduntur
luminaria ab eis ¶ deportātur nō ad effugādas tenebras cū
sol eodē tpe rutilet s̄ ad signū leticie demonstrandū vt sub
tipo lumis corporalis illa lux ostendatur de qua in euāgelio.
Erat lux vera q̄ illuminat omēz hoiem venientē in hūc mū
dum. Tercio hoc fit in signū hui⁹ q̄ corda fidelū circūstā/
tiū accendi debent deuoti⁹ ¶ inflāmari feruentius. 1c.

¶ Imili modo postq̄ cenatur est accipiēs ¶ hūc p̄la/
rū calicē in sanctas ¶ venerabiles manus suas. Itē
tibi deo grās agēs. bene dixit dedit discipulis suis
dicēs. Accipite ¶ bibite ex eo oēs. hic ē enī calix sanguinis
mei noui ¶ eterni testamēti misterii fidei q̄ p̄ vobis ¶ pro
multis effūdet in remissionē peccatorū.

¶ Ec ē scdā ps rezie ptis p̄cipalis ip̄i canonis in
b q̄ ponunt verba efficiētia cōsecratōez sāguis xp̄i. vñ
dicit Simili mō q̄si diceret sicut caro xp̄i sub forā
panis a xp̄o cōsecrata ē ¶ oib⁹ discipulis ad māducādū da/
ta Simili mō. i. eodē mō vinū corpale trāsubstātiatū ē i sā
guinē xp̄i. Et exponit sic simili mō. i. eodē mō postq̄ cena/
tum est id ē celebrata cena. in esu agni pascalis. supple dñs
sb̄is accipiēs. ¶ hūc p̄laz calicē. i. vinū in p̄claro calice in
sanctas. i. sanctificatas ¶ venerabiles manus suas. Itē. i.
Itē tibi deo supple patri oipotēti. grās. i. grāz actōes agēs
. i. referēs. bñdixit. i. cōsecrauit virtute diuina dedit. id ē di
stribuit discipulis suis dicēs. Accipite ¶ bibite ex eo omēs
Eni p̄ qz. hic est calix sanguis mei. id ē calix continēs san/
guinē meū. supple q̄ ē confirmatio p̄missionis noui ¶ etni
testamenti. misterii. s̄. occultū sacramentū fidei. qui. s̄. san
guis effūdet p̄ vobis. s̄. discipulis meis. ¶ p̄ multis supple
in me credentibus. i. remissionē peccatorū. i. ad delēdū cri/
mina.

¶ CXXX
¶ Scīdū q̄ quartadecia luna primi mēsis ad ves
perā xp̄s s̄m legē tipicūz pasca cum discipulis celebrauit.
De quo cū diceret. Desiderio desideravi hoc pasca mandu/
care vobiscū anteq̄ patiar. cū hoc dixit statim oñdit vt .s̄.
pasce veteri finē imponēs. noui pasce nouūz substitueret sa
cramentū Scī accipiēs panē benedixit fregit dedit discipu
lis suis dicēs. Accipite ¶ comedite. hoc est corpus meū. Si
militer ¶ calicē postq̄ cenauit dicēs. Bibite ex eo omēs. hic
est enī sanguis meus noui testamēti. qui p̄ multis effūde/
tur in remissionē peccatorū. Math. xxvj. ¶ Luce. xxij. Acci
piēs ¶ hūc p̄clarū calicē. Scī sciēdū q̄ xp̄s calicē rece/
pit reuerenter. bñdixit trāsubstātiando eūz realiter. dedit
discipulis suis largiter. ¶ postea quid esset quod dedit expo/
suit veraciter. Dicit ergo textus sic. Simili modo p̄ q̄ ce
nauit xp̄s: ¶ corpus suū dedit discipulis. tūc accipiēs ¶ hūc
p̄laz calicē. i. vinū ¶ aquā in calice. nā hic continēs ponit
p̄ cōtento. s̄. calix p̄ vino. in sanctas manus. q̄ firmauerunt
celos. cōstruxerūt homies. vt ait Job. Ac venerabiles ma
nus suas: que ab omni creatura debēt venerari. eo q̄ ab eia
oia benedicuntur vt a sūmo pontifice defendūtur. vt ab ois
regni impatore: ¶ ab eo nutriuntur vt a dilectissimo patre
Iuxta illud ps. Aperis tu manū tuā ¶ imple omne anial
benedictione. Item. i. consequenter: gratias agēs tibi pa
tri suo: p̄ humani generis redemptiōe/que p̄ sanguinē suū
in crastino effūdendū erat futura. Vel ideo gratias egit. vt
tibi patri p̄ oia grates referret. cuius virtute vinū ¶ aqua
in suū sanguinē erant conuertenda. vel iā fuerāt conuersa.
eo q̄ iuxta sentētiā Jacobi. s̄. Omne datū optimū: ¶ omne
donū p̄fectuz de sursum ē descendēs a patre luminū. Vel ter/
cio ideo tibi patri gratias egit vt nobis formā donaret q̄ i
omni tempe ¶ opere nostro prius ipsū inuocarem⁹ ¶ demū
gratiarū actiones deuotius ageremus. non solū in prosperis
verūetiam in omni tribulatiōe ¶ angustia nostra. ¶ in cun
ctis aduersis. Et hoc significat calix qui p̄ tribulatiōe ¶ pas
sione sepius in sacra scriptura ponitur. sicut xp̄s dixit Ja
cobo ¶ iobāni. Potestis bibere calicē quē ego bibiturus sū
i. potestis passionē mortis tolerare quā ego passur⁹ sū i cru
ce Sic igit xp̄s grās agēs deo patri bñdixit. i. vinū ¶ aquā

in suū sanguinē conuertit. **Uel benedixit.** .i. spūssācti donis impleuit. **Uel bñdixit.** .i. sanctificatōi tradidit. quia bñdictō est sanctificatōis traditio. xxviii. dis. ca. p̄biteriū. Dedit discipul̄ suis largit̄ et gratiose di. Accipite et bibite ex eo oēs humiliter et deuote. fideliter et uirtuose. Et nota q̄ dicit de die discipulis suis. nullus enī bibat de calice xp̄i nisi fuerit discipulus xp̄i. Discipulus aut̄ xp̄i est. qui sicut nō erubescit uocē magistri audire. sic nec cōfūdatur gestare speciē xp̄i. ut inq̄t adam abbas parisiensis. Et subdit dicens. Deinde talis discipulus innocētiā affectu retinet affatu loquitur ueritatē habitu simplicitatē p̄dicat. gestu grauitatē redolet. victu p̄ cimoniam recolit. actu uite sanctitatē reprēsentat. Nō hic locū habz iude p̄ditoris iniqui fictio qui licet discipulū habuisset speciē. tñ merita ē iniquitas sibi. Itē dicit. Accipite et bibite ex eo oēs. In quo notatur: q̄ etiā iude dedit corpus et sanguinē suū. et hoc uult exp̄sse aug. sup̄ Job. ut supra satis ē declaratū. **Uel dicitur oēs.** .i. qui p̄ oibus effundetur. vii. j. Jobā. ij. Ipse ē p̄piciatio p̄ peccatis nostris: nō pro nostris tantū. sed p̄ totius mūdi. Nota primo ex hoc q̄ habet diuisā forma cōsecratōis. una corporis. alia sanguis. Ex hoc non est estimandū q̄ corpus xp̄i diuisū et seorsum sine sanguine sit sub specie panis. et q̄ sanguis seorsū et diuisū sit sine corpore. quia nō ē corpus uinū sine sanguine. nec sanguis ē sine carne uel corpore. ymo tot⁹ xp̄s sub utraq̄ specie et indiuisus scz corpus aia et deus. ac per hoc utrobiz est unū et simplicis simū sacramentū. Sub specie namq̄ panis est corpus xp̄i p̄ conuersionem. sanguis per cōnexionē. aia per cōiunctionē et deitas per vnionē. Ita enī quatuor non possūt ab inuicē separari nec diuidi. Sed dubiū relinquitur. ex quo sub utraque specie tam panis q̄ uini utrunq̄ .i. corpus xp̄i et sanguis xp̄i ymo et totus xp̄s sumatur. q̄re ergo sub diuersis speciebus sit consecratō Et uidetur q̄ una consecratō uel spēs superfluat. Respondetur q̄ separatim sit consecratō corporis et sanguinis xp̄i ad denotandū q̄ sanguis xp̄i in passione separatus fuit a corpore. Nam p̄mo sanguis subtilis et intercutaneus per sanguineū sudorē effusus fuit. Secūdo sanguis magis grossus etiā intercutaneus p̄ flagellatōem extract⁹ fuit. Tercio sanguis capitis: per spinee corone imp̄ssionē. Quar-

to sanguis neruoz effluxit p̄ clauoz infixionē. Quinto sanguis alens cor et uitā p̄ lancee tranfixionē. Et sic totus sanguis xp̄i in passione extractus et separatus fuit a corpore xp̄i. Ideo in memoriā istius sit sepatiz consecratō corporis et sanguis xp̄i. Inno. dicit. Licet sub utraq̄ specie utrunq̄ .i. corpus et sanguis xp̄i. sumatur. utraq̄ tamē species seorsū consecratur. et neutra superfluit. ut ostendatur q̄ xp̄s totā humanā naturā assumpsit ut totam redimeret. Panis ergo refertur ad carnē: uinū ad aiam. quia uinū sanguinez opatur in quo est sedes anime. **Uñ lenif.** xxvii. dicitur. Anima carnis in sanguine est. Moyses etiā testatur idē in hoc. q̄ caro p̄ corpore: sanguis p̄ anima offerebatur Deut. xij. Item panis et uinū seorsū in sacrificiū offeruntur. ad designandū q̄ corpus et sanguis xp̄i ad tuicionē corporis et anime ualeāt: ne si sub alterutra specie tantū sumeretur. ad alterius tantū putaretur prinere salutē. Itē alia causa: ut in susceptōe corporis xp̄i. plena doceatur refectō. Plena enī refectio est cib⁹ et potus. Libi aut̄ et potus: panis et uinū principalis ē substantia. Ex isto dubio aliud cōsurgit. Ex quo enī aristia sub duplici specie cōsecratur. an debeat dici unū sacramentū uel plura. Respondetur q̄ quo ad contentū est tantū unū et idē sacramentū. quia unum et idem sub utraq̄ specie scilicet totus xp̄s cōtinetur. Sed quo ad species cōtinētes. sic potest dici q̄ sint diuersa sacramēta. Secūduz alios uero sic dicitur sacramentū potest accipi actiue. .i. sacramentū significās. uel passiue. .i. sacramentū significatū Si actiue. tūc sunt diuersa sacramēta significātia. Si passiue. sic est unum sacramentū. quia unū est signatū. .i. xp̄s. **Uñ** cū dicitur in cōplēdis. p̄ficiant nobis quesum⁹ dñe. uel purificēt nos q̄sum⁹ dñe sacramēta. sibi fit relatio ad cōtinētia siue significantia sed cū dicitur in singulari: ut hoc tuū sacramentū et. tūc fit relatio ad cōtēntū et significatū. Sciendū secūdo: circa uerba littere p̄mo dicitur. Simili modo. ubi notatur quidam modus similitudis et illa similitudo potest referri ad act⁹ xp̄i. quia xp̄s consimilia gesta et facta egit circa consecratōnem calicis et panis. ut manifeste declarat uerba text⁹. Secūdo ista similitudo referri potest ad intentōem xp̄i. q̄a xp̄s accipiendo calicē et benedicēdo et gratias agendo: simili mō-

intendebat consecrare et benedicere et conficere calices sicut corpus suum. Tunc subditur Postquam cenatum est in quibus verbis denotatur tempus institutionis huius sacramenti. Luc. 22. verus agnus pro peccatis mundi immolatus agnum typicum cum discipulis suis comedit: dans finem et terminum legalibus sacrificiis quae ipsum figurabant: statim introduxit ac statuit verum sacrificium sui corporis et sanguinis: virtutem omnium sacrificiorum legalium infinite excedens. Nichil enim conferrebat nisi ratione devotiois offerentis. Hoc autem sacrificium non sic: sed ex divino pacto: vel ex divina ordinatione influit gratiam et virtutes istis qui offerunt: et pro quibus offertur. Patet ex eisdem etiam verbis. quod cum primum acceperunt apostoli eucharistiam. non eos ieiunos credere debemus. sed propter hoc non est calumniandus ecclesiae modus quod semper a ieiuniis accipitur. Placuit enim spiritus sancto ut in honorem et reverentiam tanti sacramenti: prius in os christi ani dominicum corpus intraret. et non quod pransi aut cenati illud acciperent. quemadmodum isti fecerunt quos apostolos arguit. i. ad cor. 11. dicens. Conuenientibus vobis in unum etc. Subditur. Accipiens et hunc preclarum calicem. unde sacerdos accipit calicem: et fatetur eundem esse quem christus accepit in cena in manus suas: hunc et eundem intelligendum esse non propter similitudinem metalli. sed representationem mysterii. continentem eandem materiam sacramenti. scilicet vinum de geminae vitis sicut ipse expressit. Non bibam amodo de hoc geminae vitis. donec bibam illud novum vobiscum in regno dei. Ergo hic calix continet vinum de geminae vitis: sicut et ille. non vinum de figmento artis vel nature supplemento. Et pro tanto idem est specie quamvis diversus numero vel specie facti. Sacerdos etiam calicem esse eundem ex transubstantiatione. non in altero sed in eodem sanguine quem christus effundere voluit. et in potum vitalem dare fidelibus suis in remissionem peccatorum fatetur. Et dicit notanter hunc preclarum calicem. Calix dicitur preclarus. propter preclaram puritatem sanguinis in calice per consecrationem recipiendi: qui sanguis christi sub forma nobilissimi potus datur. In vase ergo consecrato nobilissimo et purissimo recipi debet. De preclaritate huius calicis dicit propheta. Et calix meus inebrians quam preclarus est. Et dicitur hunc calicem. Ubi sciendum. quod calix tripliciter sumitur Quandoque pro vase receptivo potus vel liquoris.

et sic sumitur in proposito Secundo modo sumitur per passionem christi. Unde Mat. 26. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum. Et bene dicitur calix passio. quia secundum antiquam consuetudinem mori debentibus dabatur amarus potus de calice. Et dicitur calix a calida portione vel quia sumitur mensurate Fidelis enim deus non permittit nos temptari ultra quam possumus sustinere aut portare. Tercio modo sumitur calix per poculo in ipso contento. sic dicimus ille exhibit plenum calicem i. vinum vel alium liquorem de calice. et sic sumitur postea cum dicitur. Hic est calix sanguinis mei etc. applicatio ad christum. sanguis et passio christi bene dicitur calix: a calida portione. quia sanguis christi ad maximum fervorem amoris et devotionis provocat. Vel a mensurata sumpcione. quia passio christi voluntate patris fuit commensurata. Quia dixit. Veritatem non sicut ego etc. Subditur. In sanctas ac venerabiles manus suas. Quia calix istius nobilissimi poculi. non nisi a sanctificatis ac consecratis et mundis manibus tractari debet. Item tibi gratias agens ad erudiendum nos. ut in omnibus tribulationibus nostris in gratiarum actione maneamus quam tribulationes nomine calicis figurant. Sequitur. Benedixit. quod verbum cum dicitur fit crux super materiam in calice contentam: a sacerdote intentione ecclesiae communiante. ad denotandum sanguinem christi ibi conficiendi in cruce effusione. Sed qualiter benedixit hic supersedeo. quia circa verba consecrationis corporis sufficienter est dictum. Dedit discipulis suis. intellige non vinum purum: sed sanguinem sub forma vini. Istud sacramentum quantum dominus dedit discipulis suis sub utraque specie tam panis quam vini: tamen nunc populo et vulgo. scilicet laicis solum traditur sub altera specie. scilicet panis: et non sub specie vini. Et eandem efficaciam habet sub altera specie sicut sub utraque. Greci vero adhuc hodie tradunt populo sub utraque specie. Quare autem laicis non datur sub utraque specie dictum est prius. Sequitur dicens. Accipite et bibite ex eo omnes. quia hoc poculum omnibus est necessarium. teste salvatore Iohann. 6. Nisi manducaveritis carnem filii hominis: et biberitis etc. De hoc poculo et pane dicitur zach. 13. Quid enim bonum eius est. quid pulchrum eius est. nisi framentum electum et vinum germinans. et ante hoc dixit. Tu vero in sanguine testamenti tui eduixisti victos tuos de lacu in quo non est aqua. Et subdit. Dominus exercituum

preget eos. et bibentes inebriantur vino. et saluabit eos dominus deus
eorum in die illa ut gregem populi sui. Ubi videtur notari influ-
sus gratie: que accipiunt digne hunc potum bibentes. De hoc
etiam potum dicitur Cant. v. Bibite amici mei: et inebriamini
carissimi. Amici enim dei existentes spiritualiter per fidem et deuotio-
nem hunc calicem bibunt. id est. influxum gratiarum dei Carissimi vero
inebriantur. quia quicumque tales virtute illius sacramenti rapiun-
tur in excessum. id est. in extasim mentis. quod obliuiscetes horum que in
conspectu eorum sunt mente et animo in celestibus conuersantur. Sub-
iungitur. Hic est calix sanguinis mei. hec verba sacerdos per-
ferre debet cum intentione conficiendi sanguinem. Et ponit hic
metaphorice continens per contentum. et est sensus. Hic est calix
sanguinis mei. id est. ille est sanguis meus. per modum poculi saluti
ferri ministratus. Sed dubium. quare Christus addidit: dicens. Hic
est calix sanguinis mei. et non dixit absolute. hic est sanguis me-
us. sicut dixit. hoc est corpus meum. Respondetur. quod hoc ideo
fit quia sanguis de se non habet rationem notabilem. ideo addi-
dit ly calix. quia calix ad potum prius exprimit sanguinem Christi
nobis in poculum salutarem dari et exhiberi. Item dubitatur. an
hec verba sufficiant ad consecrationem calicis et sanguinis Christi.
vel etiam verba sequentia necessaria sunt ad consecrationem. Alber-
tus dicit quod hec verba sufficiunt ad consecrationem sanguinis Christi
quia ad consecrationem corporis Christi hec sufficiunt. hoc est corpus
meum. Sed sanctus thomas vult quod hoc totum. Hic est calix san-
guinis mei noui et eterni testamenti: misterium fidei. qui pro vo-
bis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum: sit de for-
ma sanguinis Christi. Ratio est. quia conditiones posite ad subie-
ctum vel predicatum alicuius locutionis: sunt de integritate sub-
iecti et predicati. illud autem. scilicet. noui et eterni testamenti: cum non
sit locutio per se perfecta: oportet quod sit determinatio predicati hu-
ius orationis. hic est calix sanguinis mei. Item quia ritus eccle-
sie est non lenare calicem quousque totum dicatur usque sibi. Hec
quodcumque etc. Alie autem particule. scilicet. noui et eterni testame-
ti: adduntur ad discretiorem et differentiam huius hostie ab huius-
que in lege et ante legem offerebantur. Et nota quod hec verba
hic est calix sanguinis mei: sicut et illa: hoc est corpus meum
intentione referuntur a sacerdote. ut. scilicet. in eis sacerdos face-
re intendat: et faciat quod Christus intendebat et faciebat: conficien-

do corpus et sanguinem suum. Hec autem verba referuntur cum per
nominem possessiuo. scilicet. mei vel meum. in signum huius quod in actio-
ne illa gerit et exhibet omnibus modis sacerdos vice et persona
Christi. Nam si diceret hic est calix sanguis Christi. non conficeret
quia verborum forma mutata est. Et quia de altero verba dicta:
alienum quoque verba faceret sacerdotem a persona et vice Christi. unde
dicit dominus ad sacerdotem. Sermones mei quos dedi in os tuum
non deficient ex ore tuo. adest enim nomen meum. et munera mea
a accepta erunt super altari meo. Nam si communicantes unus
sunt cum Christo et in Christo: sicut ipse dicit. qui manducat carnem
et bibit meum sanguinem. in me manet et ego in eo. Multo
amplius sacerdotes conficientes et distribuentes Christo unum-
sunt. Dicit ergo sacerdos. hic est calix sanguinis mei: idem fa-
ciens: idem dicens: idem conficiens quod Christus dixit fecit et confecit
Christo in illo manente: et illud agente in persona sacerdotis: et sa-
cerdote in persona Christi. In quolibet enim actu consecrationis: com-
memoratur illud quod Christus in vltima cena pascale et in pro-
pria persona egit. Sicut legitur de quodam monacho ordinis
cisterciensis. monasterij vualtzensis. Habuit enim ille sacerdos si-
gulari gratia in missa. ut et verbis intenderet et factis que ge-
nerantur et referuntur in missa officio. et datus est illi horum ple-
norum intellectus. Cum enim in actu consecrationis verba de for-
ma consecrationis referret: aliquoties occurrit illi in mente
cogitatus dei. ecce nunc unus es cum Christo. Christus in te et tu in illo
Affectu quoque mentis orabat. Proficiat domine ihesu christe gratia
in me per veram fidem et caritatem. et hanc beatificam unitatem: ut
indivisus semper a te maneam. et omnem lapsum fugiam mortalis
culpe. et pericula euadam presentis vite. iudicium et penam inferni.
cui non defuit diuina consolatio. Visum est enim illi quod missam
celebraret. et ad eadem verba veniens. cogitatumque eundem re-
plicaret. et ecce videt se totum in hostia. et totum Christum in se. ita
mirabiliter ut duo corpora diuersis speciebus et lineamentis
corporalibus distincta eundem tamen locum occuparent. tam in
proprio sacerdotis corpore. quam in hostia salutari. Hec potuit
ille sacerdos in omnibus creaturis huius unionis dignum ha-
bere exemplum nec sufficiens documentum. Addit tamen ex-
pressit in ferro ignito. Proprium calorem et vigorem habet ignis
hec tamen ferro communicat: Ferrum vero habet propriam figuram

et magnitudinē que similiter igni nō negatur. Sic i ista vi-
sione duoz corporoz: vnus locus et duplex effigies apparebat
in qua xps ostendere voluit. quomodo eēt vnu in actu con-
secratiois eoz sacerdotē. Beata igitur gens cuius dñs deus
eius. et populus que elegit dñs in hereditatē sibi. beator il-
la in tam mirā et beatificā vnionē electa. gens sancta. popu-
lus acquisitionis. genus electū. regale sacerdotū. Sandere
ergo sacerdotes quia elegit dñs vos sibi i hereditatē. et ideo
vos sancti vocabimini ministri dñi dei nostri. honorate mi-
steriū vestrū quia xps vos suscepit in honore dei date nomi-
eius magnificentiā. et cūctis actibus vestris custodiā. et cōfi-
temini illi in voce labioz vestroz: ob magni misterij vestri
reuerentiā. vt boies in cultu. moribus. aut ductu. aut secu-
ri. p̄strepentis mudi fluctibus ex bonis operibus vos confi-
derantes: glorificēt deū et patre omnium. qui ē benedict⁹ nūc
et in eternū. Dicitur vltimus. Noui et eterni testamēti. Cū
enī testamētuz sit vltima bonoz distributio morte testato-
ris firmata. seu cōstitutio vel traditio de ordinandis bonis
attestatio: legitimis firmata: recte fides et lex xpi est testa-
mentuz noui. nonitate vite cōstitūtes. et hereditatē xpi fra-
tribus et suis fidelibus distribuens et p̄mittēs. et hoc in vir-
tute mortis xpi in qua sanguis eius effusus est. Terrū enī
testamētū dedicatū est in sanguine. Verus enī testamētū
firmatū est in sanguine animalū que immolabantur. Mo-
yses enī accipiens sanguinē byrcoz: ipsū libru in omnē po-
pulu asperxit dicens. Hic est sanguis testamēti quod ad vos
mandauit deus. Ecce q̄ proprie p̄dixit moyses sanguinem
quo xps ē in cena. Noui vero testamētū dedicatū ē in mor-
te et immolatione et sanguine xpi. Hoc testamētū dicitur no-
uum. quia hominē ad nouā vitā ponit. puta: ad vitā gratie
et glorie. De hoc testamēto nouo p̄dixit Iherē. Ecce dies
venient dicit dñs. et consumabo super domū israel et super
domū iuda testamētū nouū. Iherē. iij. Hoc testamētuz po-
test dici nouum. i. vltimū. Nouissimū enī testamētū ho-
minis immobile p̄senerat. quia testatoris morte firmatur
Et ideo subiūgitur: et eterni. Porro testamētū nō dicitur
scriptura sed p̄missio. que admodū dicit apostol⁹. Ideo noui
testamēti mediator est. vt p̄missionē accipiant. qui voca-

ti sūt in hereditatem. Et secundū hunc modū dicitur. Hic
est sanguis noui et eterni testamēti id est cōfirmatio noue et
eterne p̄missionis. sicut ipse dicit et promisit. q̄ manducat
meam carnem et bibit meum sanguinem habebit vitā eter-
nam. Dicit etiam illud testamētuz nouū et eternū ex alio
q̄ non est transitoriū nec reuocabile sicut verus testamen-
tū seu lex. sed est irrevocabile et eternū. Verus enī testamē-
tū p̄mittēbat bona tēporalia. nouū vero p̄mittit eterna.
Sed videt q̄ hic sit contradiō. q̄ nullum nouū est eternū
Dicendum q̄ illud testamētū dicit nouū respectu veteris te-
stamēti. et dicit eternū id ē p̄petuū a pte post. q̄ eternaliter
durabit et p̄manebit et nō reuocabit. Et hoc ē cōtra hereti-
cos q̄ dicūt q̄ sicut post veterē testamētū scz patris successit
testamētū nouū scz filij. sic post illud erit terciū testamētū
scz sp̄santū. Cōtra hoc expresse ē illud ps. Tu es sacerdos
ieternu⁹ etc. Sequitur misterij fidei id ē sacru secretū fidei qd
pōt referri ad passiōē et ad mortē xpi. q̄ fuit scissimū sacra-
mētū sub figura veteris testamēti abscōsū. et fide antiquoz
patz p̄cognitū. tanq̄ misterij regalis et generalis redēptō-
nis nature hūane. vel misterij fidei potest referri ad sacra-
mētū id est ad sanguinē xpi. Sanguis enī xpi sub sacramē-
to est occultū sacramētū fidei. q̄ aliud videt et aliud credit
Et sine fide hoc sacramentum nec apprehendi nec intelli-
gi potest. vnde secundū innocentiū. Tria sunt in hoc sacra-
mēto discreta et distincta. videlicet forma visibilis. veritas
corporalis. et virtus sp̄sualis. Forma panis et vini. veritas
carnis et sanguinis. virtus caritatis et vnitatis. Primū ocu-
lo cernit. Secundum animo credit. Tercium corde percipitur
Primū est sacramētum et nō res. Secundum est sacramen-
tum et res. Tercium ē res et non sacramentum. Sed du-
bitatur quare non dicitur misterium caritatis cum tamen
secundū crisostomum calix xpi fuit signū caritatis
Et itez quare baptismus non dicit misterij fidei. cū tñ in
fide cōfirmat. Ad hoc respōdet alexander de balis. Licet i
omnibus sacramentis aliud credit q̄ cernit tamē maxime
in illo cū sit omnium sacramētoz nobilissimū et mirabilissi-
mum. Tum p̄pter conuersionem. Tum p̄pter accidētium sibi
remanētū solitoria subsistētiā. et cetera mirabilia vt dixi

pra. Et ergo plus dicitur mysterium fidei quam caritatis quia sine fide nec apprehendi nec intelligi potest. Sequitur Qui pro vobis et pro multis effunderetur in remissionem peccatorum. Glosa. Pro vobis presentibus et pro multis futuris effunderetur. Illos enim expressit quos saluare disposuit presentes. scilicet duodecim apostolos. duodecimus dyaboli erat et filius perditionis. Et futuros quales nos esse speramus. De quibus ipse dixit. Non pro eis rogo tantum sed pro hiis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Dubitatur quare dicitur pro multis et non pro omnibus cum tamen Christus dicitur agnus dei qui tollit peccata totius mundi iobis. i. Respondet Inno. quod sanguis Christi non erat effundendus quantum ad efficaciam nisi pro electis. licet quo ad sufficientiam effusus sit pro remissione peccatorum totius mundi: Sed quare hoc magis additum est in consecratione sanguinis et non in consecratione corporis. scilicet quod pro vobis tradetur. Respondetur quod ideo quia in sanguine magis representatur passio Christi quia non nisi per vulnerationem effluit de corpore. Et nota quod greci dicunt habere aliam formam conficiendi sanguinem. puta hanc. Hic est sanguis meus novi testamenti qui pro vobis et multis effunderetur in remissionem peccatorum. vel igitur ipsi non conficiunt vel sunt plures forme Respondet quod hanc formam eis traditam a beato paulo. et est eadem forma intellectualis cum forma nostra licet non sit eadem verbalis. Sequitur In remissionem peccatorum. ubi nota peccatum dupliciter dimittit. scilicet quo ad culpe meritum. et quo ad debitum pene. Sanguis Christi peccatum sufficiens est ad remissionem culpe et pene. Assumpsit enim in se penitentiam pro hominibus ut daret gloriam vniuersis. Effusio quippe sanguinis iusti pro iustis tam dives fuit ad precium ut si vniuersitas crederet nullam penitus dyabolus potestatem retineret. Sed dubitatur utrum aqua cum vino conuertatur in sanguinem. Si dicitur quod sic ergo sacramentum sanguinis est aqua. propter plus eo quod aqua multe populi multi. Si vero non conuertitur et pro consecratione existit et quo separatur a vino cum fuerit in vinum commixta. Preta non solum sanguinem bibit sacerdos in hoc sacramento si pro consecratione aqua pura permanserit. pro vna ergo superiorum sanguis non deberet in eadem die celebrare ac si pro aqua bibisset non deberet celebrare. an forte sicut vinum transit in sacramentum redemptionis. ita

et aqua in sacramentum ablutionis. scilicet baptismi. scilicet quod audet hoc diffinire. Similiter illud inquit ut Christus resurgens ex mortuis sanguinem reassumpserat quem in cruce effudit. Si enim capillus in capite non peribit. Et tomagis sanguis ille non perit qui est effusus de veritate nature. Inno. respondet. Melius est deo totum committere quam aliquid temere diffinire. Dico nebas est opinari quod quodam dicere presumpserunt videlicet aqua in flegma conuertere. Nam de latere Christi non aqua sed humor aquaticum metuitur exisse non attendentes quod de latere Christi duo precipua sacramenta effluerunt. videlicet sacramentum redemptionis in sanguine. et sacramentum regenerationis in aqua. Non enim baptizamur in flegmate sed in aqua. iuxta sententiam euangelij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Quibusdam autem non absurdum videtur. quod aqua cum vino non mutat in sanguinem. ea ratione quia aqua per mixtionem transit in vinum. et vinum per consecrationem in sanguinem. Quis enim ambigit aquam in vinum transire cum multo vino modica aqua infundatur. Si autem plus aquae quam vini apponitur erit spiritum sacramentum. Dicitur quod tamen vini sibi ponatur quod aqua commixta saporis vini teneat. Dubitatur. quid sit faciendum sacerdoti si post consecrationem corporis comperiat vinum esse omissum. Dicitur aliquid quod debet vinum apponere. et supra illud consecrationem repetere incipiendo ab ista parte simili modo. Alij dicunt quod apposito vino panem consecratum debet immittere vino sicut fit in paschene sicque sacrificium sumere. Ego vero semper in dubijs quod tutius est subeo profectum. unde primum est faciendum. Et ergo gelasius papa dicit. Diuisio vniuersae et eiusdem misterij sine grandi sacrilegio fieri non potest. Aut ergo integre sumat. aut ab integris arceat. Quicumque ergo vnum sine reliquo confecerit pena eius est per annum abstinere a tali sacramento. vult enim quod sacramenta aut integre percipi debent. aut ab eis est integraliter abstinendum. De hoc tamen dubio plenius vide thomam de argentina sup. iij. sen. Sed dubium incidit quod valeat intinctio in paschene. quia tunc vinum in calicem funditur et hostia in cena reservata intingitur vel immittitur. Ad hoc dicit in rationali. Dicimus illud contentum in calice id est vinum non consecrari sed sanctificari. Aliud est sanctificari. aliud autem consecrari. quia consecrari est naturam muta

ri. unde quando panis consecrat̄ natura mutatur sed p̄ san-
ctificationem non auferitur natura. Ratio est q̄a si vinum
ex contactu hostie consecraret̄ tamen nūq̄ posset sumi ab/
lutio sine sacramento sanguinis. cōsequēs est falsū. S̄z patz
cōsequētia q̄a semper aliqs humor vini consecrati quantū
cūqz modicus adberet calici ⁊ sic dā infunderetur vinum nō
consecratū ex contactu vini consecrati p̄i⁹ in calice existē/
tis etiam consecraret̄. ⁊ iterum ali⁹ liquor infus⁹ etiaz cō/
secraretur. ⁊ sic in infinitū. Item si sic tūc mille hostie con/
secrarent̄ ad contactū vni⁹ hostie consecrate. quod est falsū
⁊ hereticum. Diceret aliqs qd̄ ergo designat q̄ hostia i
die pasceus mittit̄ in vinū non consecratū. Dicendū q̄ p̄
hoc signat̄ q̄ x̄ps ea die tot⁹ immerusus erat in aqs tribula/
tionis vt figuratū fuit iōne. i. vbi dicit̄. Tollite me ⁊ mit/
tite me in mari. Et iōe in persona x̄pi dicit̄ p̄pheta. Sal/
uū me fac de⁹ quoniam intrauerunt aque. vel aliter p̄ hoc
designat̄ q̄ x̄ps in die pasceus totaliter in suo sanguine
est madefactus. Item dubitat̄ si vna gutta vini post san/
guinis consecrationem calici imponeret̄ quid fieret de illa.
vtrū etiam trāfiter̄ i sanguinem x̄pi vel nō. Nō potest di/
ci q̄ trāfear̄ in sāguinem x̄pi. q̄a sup̄ illaz guttam verba cō/
secratiois nō sūt prolata. Nec potest dici q̄ nō trāfear̄ si cō/
miscet̄ sāguini. q̄a tūc illa gutta seorsū maneret segregata
a sanguine. quod tamen nō apparet. Quia ponam⁹ q̄ vinū
consecratū sit ruberū ⁊ gutta sup̄flua sit alba certū ē q̄ gut/
ta nō apper̄ alba seorsū. Quidam volūt asserere q̄ sicut aq̄
pura p̄ aq̄ bñdite cōtractū efficit̄ bñdita. sic vinū p̄ sacrame/
ti cōtractū efficit̄ cōsecratū ⁊ trāfite i sāguinē. quoz asseritiō
minime suffragat̄. Innocēt⁹ ergo respondet q̄ illud vinū
nec trāfite i sanguinem nec sāguini cōmiscet̄. sed vtraqz spe/
cies in sua natura p̄manet. ⁊ accidētib⁹ prioris vini cōmix/
tū corpori qd̄ sub eis later vndiqz circūfundit̄ nō madidās
circūfusum. Ip̄a tamē accidētia vinū appositum videntur
efficere quod inde cōvincitur. qz si aqua pura fuerit appo/
sita vini saporem assumit. cedit quippe natura miraculo. ⁊
virt⁹ supra cōsuetudinez operat̄. Alij dicūt q̄ gutta addita
vino cōsecrato illa gutta quantū ad substantiam corūpitur

diuino miraculo spēbus remanentibus. que conjunguntur
spēbus prioris vini si multum de vino ponitur ad vnā gut/
tam sanguinis. sicut quādo fit ablutio tunc ibi desinit esse
sanguis. qz spēbus vini illius gutte sub quo est sanguis absor/
betur a multo vino appposito. Et notandum q̄ secundū cō/
suetudinem multarum ecclesiarū post cōsecratōez calix ele/
natur. licet sanguis x̄pi in eo immediate videri nequeat. cū
non habeamus oculos linceos. Tamē ista eleuatio ē cōne/
niēs. Tum q̄a de latere x̄pi eleuati i cruce effluxit sanguis
⁊ aqua. Tum q̄a iste sanguis x̄pi est adorād⁹. Alij vero nō
eleuant calicem vltra caput quod credo p̄pter periculum ⁊
negligentiam euitandam esse iuentū. vnde cōtingit q̄ qdā
sacerdos cū ante susceptōez corporis x̄pi calicem supra ca/
put leuaret ⁊ se cū calice ⁊ sanguine x̄pi signare p̄ modum
crucis sup̄ caput veller̄ sanguinem x̄pi supra p̄p̄riuz caput
fudit ⁊ sic maximam negligentiam cōmisit. Nec hoc cre/
do carere misterio. Potest enī causa huius misterij eē. q̄a ex/
quo laicis hoc sacramentum sub speciebus vini nō cōfert̄.
iōcirco ⁊ eis p̄ eleuatiōez supra caput nō ostenditur. valeat
ratio quantū posset. Sed eleuantes calicē vltra caput sunt
diuersificati. Quidam eleuat̄ calicē cooptum ad designan/
dum q̄ illud sacramentum difficillimū est ad intelligendū
vel iōe quia quando hoc sacramentum instituit dominus
tunc sanguis suus i venis latuit ⁊ sub proprijs speciebus fu/
it inuisibilis sicut ⁊ nūc. vel s̄m. guilbernum iōe ad de/
signandum q̄ sepulto domino clausum est monumentum
vt dicit matheus. Alij vero eleuant calicem discooptuz q̄a
tempore passionis x̄pi sāguis x̄pi fuit visibilis ⁊ visibiliter
in cruce fundebatur. Item quia velamina figurarum abla/
ta sūt. q̄a quod tipus figurabat iam nūc abduco velo dat̄
perspici. Ora igit̄ virgo nos illo pane celi dignos effici.

Et quotienscūqz feceritis in mei memoriam facietis

Exponit̄ sic. hec id ē hanc hostiam quotienscūqz sup/
ple obtuleritis. feceritis id ē cōsecraueritis ⁊ māduca/
ueritis. i mei memoriā facietis id est mortis ⁊ passiois me/
moriam habeatis. Hec verba originaliter habent̄ luc. xxij.

Et s3m rōnale bec clausula tam cōsecratōez corporis q̄ s3/
guinis xp̄i respicit. Et ideo post depositū calicem dici debz
p que verba traditis jam formis consecratōis xp̄s ostēdit
suis discipulis 4 sacerdotibus noui testamēti p huius sacri
fici oblationem quotiens in memoria passionis offert deū
patrem placari sicut per passionem filij sui placatus factus
est deus pater super genus humanum. Et ideo dicit in me
moriā mei. i. mee passionis 4 mortis facietis. In hoc enī
sacramento quotidie memoriā xp̄i 4 eius passionem reuo
camus sicut apostolus prima ad corin. vndecimo deter/
minat dicens. Quotiescunqz manducaueritis panem hūc
4 calicem bibetis mortem dñj annuntiabitis donec veniat
Propter quod 4 dñs dicebat. Hoc facite in meam comme
morationem. Hanc vltimā sui memoriā dominus de/
reliquit. quemadmodum siqs pēgre pficiscens aliquod pig
nus ei quē diligit dereliquit vt quoties illud inspexerit ip̄s
amicicias debeat memorari quod pignus is si pfecte dilexit
absqz fletu 4 magno desiderio neq̄t aspicere. Ideoqz salua
tor hoc sacramentū instituit qñ venerat hora ei9 vt trāsiret
de hoc mundo ad patrem vt visibilem sui memoriā no/
bis cōmēdaret. Quod memoriale si pfecte xp̄m diligis abs
qz fletu 4 magno desiderio vel suspirio offerre nō debes nec
potes. Nota q̄ triplex habemus memoriale dñice passio/
nis. Primum quantum ad visum in scripturis 4 picturis
crucifixis. ymagines enī i libris 4 ecclesijs depingunt vt nos
in memoriā xp̄i crucifixi deducant. Secūda memoriale
habemus quantum ad auditum. scz in quātū pdicatiōez de
dñice passione deuote audimus. Tercium quantum ad gu
stum. 4 hoc quo ad sacramentū altaris quo xp̄i passio pa
tenter exprimitur. Ex quo igitur in oblatōe huius sacra
menti recolit memoria istius excellētissime caritatis quā
xp̄s i sacra passione demonstrauit p quā 4 deus potest placa
ri pro nostris offensis. Nam nullum sacramētū est isto sa
lubius quo peccata purgātur. virtutes augent 4 mēs om
nium carismatum spūalium abundantia impignatur. Nul
lum etiam ita efficacē est ad delendum peccata. tam viuorū
q̄ mortuorū sicut oblatō eucharistie i missa cuz p̄cipaliter
sibi adest q̄ peccata dimittit. Idcirco bonum 4 salubre est

vt quibz in ordine sacerdotali cōstitutus studeat se ad hoc sa
cramentum p̄cipiendum p vite sanctitatem ac deuotōez ita
aptare. vt valeat illud in remissionem suorum peccatorū ac
cipere. Melius nāqz ac tutius est vt bonū quod q̄sqz spat
sibi post mortē p alios fieri tam in missis legēdis q̄ in alijs
operibus agat ip̄e p se dum viuit. vnde beatus gregorius i
libro dyalogorū sic dicit. Pensandū ē q̄ tutior via sit vt bo
num quod q̄sqz post mortem suam sperat agi per alios a/
gat per se dum viuit. Beatius enī est post resolutōem cor
poris libere exire de hac vita q̄ post vincula libertatē q̄re/
re. Debemus itaqz hoc p̄sens seculū tota mente cotemne/
re quotidiana deo lacrimarum sacrificia offerre. quotidiana/
nas carnis 4 sanguis eius hostias offerre 4 immolare. Sed
necesse est vt cū bec agimus nosmetipsos deo in contritōe
mactemus quoniam q̄ passionis dñj misteria celebram⁹ de
bemus imitari quod agimus. Item in alio loco idē sic di
cit. Si qs sacerdos peccandi p̄positum nō habz quotidie ce
lebraz debz. ne priuet sanctam trinitatem maxima laude 4
gloria q̄a maior gloria in terra deo exhiberi nō potest q̄ in
misse officio quo sacrificiū laudis. s. ip̄e dei filius deo patri
offertur 4 ne priuet angelos leticia viuos gratia defunctos
venia. Inter oīa enī opera meritoria primatū tenet missa

De 4 memores dñe nos serui tui. s3 4 plebs tua
sancta. eiusdem xp̄i filij tui domini dei nostri. tā bte
passionis. necnon 4 ab inferis resurrectōis. s3 4 i ce
los gloriose ascensionis. offerimus p̄clare maiestati tue. de
tuis donis ac datis. hostiā purā. hostiā sanctam. hostiā
immaculatā. pa nem sanctum vite eterne. 4 calicem
salutis perpetue.

Ec ē quarta ps p̄cipalis toti⁹ canonis in qua p̄
q̄ facta ē 4 posita oblatōez cōsecratio nūc fit cōse/
cratorū cōmēmoratio. Et diuidit ista ps in tres p/
ticulas In prima ostendunt tria p bec cōsecrata rememo/
rāda. In scda oblatō istoz cōsecratorū rememorat. 4 petit
vt ista oblatō diuino vultu benignius respiciat 4 acceptet
In tertia petit effectus sacramēti q̄ ē gratie infusio diuine

Secunda ps ibi. Supra q̄ ppicio. Tercia ibi. Supplices te ro-
gam⁹. ⁊ cōstruit itā sic. vnde o dñe nos serui tui id ē nos sa-
cerdotes sed ⁊ plebs tua sancta id est populus xpianus tua
passione sanctificatus. supple existētes memores eiusdē xpi
filij tui dñi dei nostri tā beate passionis. supple que nos be-
atificat. necnō id ē etiā resurrectōis ab inferis id ē a amor-
tuis s̄ ⁊ i celos gloriose ascētionis offerim⁹ id est immola-
mus. p̄clare maiestati tue id ē p̄ ceteris tue clare potētie
de tuis donis supple gratuitis. ac datis id ē collatis supple
nobis hostiā purā. id ē purificatē atq; ab omī peccato origi-
nali immunē. hostiā scāz id ē scificatēz supple ab omī pecca-
to criminali hostiā imaculatā id ē sine macula peccati ve-
nialis. panē scūz. sp̄ exntem viatricū ⁊ datorē vite eterne. ⁊
calicē salutis p̄petue id ē iebriatēz ⁊ letificatēz nos p̄petue
in glā sēpiterna. Sērentia ē hec. Ex quo oblatio hui⁹ sa-
crificij fieri debz in filij tui memoriā. ⁊ ei⁹ mortis ⁊ passio-
nis nos sacerdotes serui tui ⁊ tota ecclesia tua scā cōmemo-
rātes. tā ei⁹ btāz passionē q̄ ab inferis resurrectōez. ⁊ glorio-
sā ascētionē. offerim⁹ tibi de tuis donis gratuitis hostiā pu-
rā ⁊c. Nota p̄rio sup hoc quod dicit vñ ⁊ memores. qz ip̄e
dñs nobis. p̄ceperat vt hoc in sui memoriā facerem⁹. Id-
circo tria cōmemorāda nobis p̄ponit ecclesia. scz tā beatāz
passionē necnō ⁊ ab inferis resurrectōez. ⁊ i celos glorio-
sā ascētionē quoz p̄mū. scz passio vulnerat caritatē. scdūz scz re-
surrectō corroborat fidē. terciū. i. ascētio letificat sp̄e Quid
enī i nobis magis caritatē accēdit q̄ q̄ p̄prio filio nō pep-
cit de⁹. sed p̄ nobis oibus tradidit illū. xps enī factus est p̄
nobis obediēs. Quid magis in nobis fidem cōfirmat q̄ q̄
xps resurrexit a mortuis primitie dormiētū. Quoniā qdē
p̄ hoiez mors ⁊ p̄ hoiez resurrectio mortuoz. Nā sicut i adā
omnes moriuntur. ita ⁊ in xpo omnes viuificabunt. Quid
i nobis magis amplificat sp̄e. q̄ q̄ xps ascendēs i altū cap-
tinā duxit captiuitatē. dedit dona hoibus. vt vbi ip̄e ē illic
⁊ mister eius sit. Hec inno. Sed dubitat quare nō fit com-
memoratio incarnatōis vel natiuitatis. ⁊ sp̄s sancti missio-
nis Respondet q̄ incarnatio ⁊ natiuitas p̄ri⁹ i habitu sacer-
dotis ⁊ in missa introitu ⁊ infra specialit ⁊ lucide cōmemo-
rant ⁊ sp̄s sancti missio ⁊ cetera infra cōmemorāda reliquū

1000 b m
tut. Idcirco hic nullū eoz recolitur. Alia causa specialiter ta-
ta est in notabili primo. Secūdo notandū s̄m guilbermū
Sacerdos hec tria cōmemorās de quib⁹ dictū ē supra p̄mo
dñice passionis. manus ad modū crucis ad vtrāq; cornua al-
taris extendit habitu corporis: manū xpi extensionē i cru-
ce representās. Nichilomin⁹ p̄ hoc insinuans. q̄ xps p̄ iu-
deis ⁊ gentilibus: qui per vtrāq; cornua altaris designati
sunt passus sit. Et quia xps p̄lixius orās fact⁹ est i agonia
iudeo agoniā illā actu habitu oculoꝝ ⁊ faciei demonstrat. dicēs
autem. necnō ⁊ ab inferis resurrectōis illas manus vt pri⁹
ad se reducēs: eas paz erigit. Nū in cantico abacuck dicit.
Altitudo manus suas leuanit. ⁊ hoc in signū illius: q̄ xps
innictus leo surrexit a mortuis. Itēz dicēs. Sed ⁊ in celos
gloriose ascētionis ⁊c. eas equaliter erigit vsq; ad humeros
in signū q̄ xps eleuatis manib⁹ ferebatur in celū ⁊ sedz ad
dexterā patris. Tercio nota circa verba text⁹ vbi dicit. nos
serui tui ⁊c. i. sacerdotes. quia ad litterā hic loq̄tur de mini-
stris ecclesie successoribus aplōz vt sūt sacerdotes iter quos
⁊ ep̄os in p̄mitius ecclesia nō erat differentia. Nū ⁊ sacer-
dotes memores esse debēt. quia ipsi celebrātes missā ⁊ sacri-
ficiū illud excellētissimū offerentes: nō debēt ignorare se hoc
sacrificiū laudis in memoriā mortis ⁊ passionis xpi offerre
⁊ a memoria sua eam nunq̄ secludere. sed eā semp tanq̄ p̄-
sentem p̄e oculis habere. Et subditur. sed ⁊ plebs tua san-
cta. i. populus xpianus: etiā memor esse debet tue passionis
quia nō solū xps p̄ sacerdotibus. verūetiā p̄ tota plebe. ne
periret passus ē ⁊ mortuus. Idcirco ⁊ tota plebs hui⁹ ama-
re passionis memor esse debet. iuxta illud. Vos omnes q̄
transitis per viā ⁊c. Hec plebs sancta dicit. quia ex fide et
baptismo sanctificata ē. Et hec plebs vna cū sacerdote of-
fert. ⁊ ergo sacerdos dicit. nos serui tui: s̄ ⁊ plebs tua scā:
offerimus. quia quod sacerdotes agunt ministerio populus
agit voto. Et subditur. xpi filij tui dñi dei nostri. Filij dei
vocat dñm deū nostrū. quia eadē intentione ⁊ deuotōe a no-
bis est colend⁹. qua deus pater quia cōsubstantialis ⁊ coeter-
nus est deo patri nō alter: sed idē deus noster ⁊ omnīū. sicut
ipse docet loquēs aplis dicēs. Creditis in deū. ⁊ in me cre-
dite. deū se in hoc esse cōtestās. vt ait bea. aug. Quod eti

am infideles noluit latere iudeos dñi eis diceret. si ego non facio opa patris mei nolite michi credere. si aut facio opa que nemo facit nisi solus deus: et si michi non creditis: propter ipsa opera credite. quia ego in patre: et pater in me est. et pater in me manens ipse facit opera. Dñm nostrum nominat. Quis sit dñs oim vt clamat scriptura In ditione tua vniuersa sunt posita. dñs vniuersoz tu es. tamē dñm nostrum singulari privilegio ipsum nominamus. quia per gratiam ipsius vocati sumus in sorte filioz et sanctorum quoz se deum fateretur dicens. Ego sum deus. abraam Isaac et iacob. hoc nomen meum in eternum. et memoriale meum a generatione et generationem. Subiungit. Offerimus preclare maiestati tue. Maiestas dei dicitur preclara: quasi pre alijs clara. Nam si in se florebant sicut sol in regno patris eterni. Et magis diuina maiestas resulget. Sequitur. De tuis donis ac datis etc. Dona atque data ad idem possunt referri. videlicet ad oblationem substantiam que diuino munere nobis data ipsi deo reddunt oblata. vel quod dona referantur ad gratiam et dignitatem ordinis et ordinationis sacerdotalis per quam illi donantur a deo: vt possit hostiam iure offerre: et data referantur ad munera vel oblata a plebe in obsequium diuine maiestatis. quia omnia hec fiunt diuini muneris causa et nostre salutis. Sicut Inno. exponitur sic. Nos offerimus tibi de donis tuis. id est de frugibus segetum quantum ad panem: quod conuersus est in carnem et corpus christi: ac datis. id est fructibus arborum: quantum ad vinum: quod est consecratum in sanguinem. De his inquit et illis: offerimus hostiam puram etc. Vel quod dona ad spiritualia: et data ad temporalia referantur vt sit sensus. Inter cetera dona temporalia et spiritualia que nobis contulisti: offerimus maiestati tue tanquam donum potissimum. hostiam puram. id est eucharistiam immunem ab omni peccato originali. sanctam ab omni peccato criminali. immaculatam. id est sine macula peccati venialis. Vel puram quantum ad cogitationem. sanctam quantum ad locutionem. immaculatam quantum ad operationem. Vel sic. hostiam puram. id est sine macula originalis conceptus. vel puram a fomite carnis. hostiam sanctam plenitudine virtutis. immaculatam a contagio culpe et erroris Panem sanctum vite eterne. quia est viaticum sustentans viatores in via. vt possint ad eternam patriam venire: et calicem salutis per-

petue. in quo est potus inebrians nos et letificans perpetue. Vel panem sanctum. id est sanctificantem. et datorē vite eterne quantum ad stolas carnis. et calicem salutis quantum ad stolas anime. Sicut illud. Ego sum panis viuus qui de celo descendi. si quis manducauerit ex hoc pane viuet in eternum. Nota ex his verbis quinque tanguntur de christo Est enim christus hostia pura electos suos a peccatis purificans. hostia sancta. electos suos sanctificans hostia immaculata. maculas nostras purgans. panis sanctus vite eterne. homines et angelos reficiens. Calix salutis perpetue. id est calice sui sanguinis inebrians et perficiens. Et sunt hic quinque cruce. ad recolendum quod in virtute crucifixionis christi per hanc hostiam sacramentalem. purificamur. sanctificamur. et immaculati reddimur. et in virtute eiusdem crucifixionis christi corpus christi in forma panis est nobis cibus vite. et sanguis eius sub forma vini est potus salutis perpetue. Sed Inno. dicit. quod ecclesia dicit se memoriam dñice passionis pagere. statim acerbiore penam illius passionis commemorat. recolens quinque crucis corpus christi vulnera ipsi in sua passione inflata. que sunt viuētis petre foramina. in quibus residet ista immaculata columba fructuose nidificans. Est enim inter predicta quinque crucis signacula: quinque vulnere dilecti filij dei videlicet duorum vulnerum in manibus. duorum in pedibus. et vnius in latere. Cōtemplatiua memoria: tres cruce cōter facit super oblatam et calicem quonia in tribus verbis vtriusque poterit intelligitur. Nunquam enim in crucis signaculo panis separatur a calice. nisi cum distincte et separatim nominantur in canone. et ergo ibi distincte nominatur hostia corpus christi: cum dicitur panem sanctum. Ergo etiam oblata diuinitus cruce signatur et similiter calix. quia subdit et calicem. igitur etiam diuinitus signatur. Verum etiam est. quod erecta pars crucis super panem solummodo transuersa vsque super calicem debet extendi: quonia erecta pars crucis corpus sustinuit transuersa vero brachia distendit Sed oritur questio secundum Inno. non pretermittenda silentio Quare super eucharistiam consecratam plenissime adhuc benedictionis signum exprimitur. ego super per hanc questionem: potius velle doceri quam docere. magisque referre quam proferre sententiam. Verum quia nichil a maioribus dictum in hac re potui inuenire. dico tamen sine preiudicio quod sententio. in canone siquidem aliud signum preterendunt: et aliud verba.

Verba. nāq; principaliter spectant ad eucharistiā cōsecrandā
signa vero ad hostiā dñice passionis recolendā. Nam verbis
vrimur ad cōsecrandū panē & vinū in corp⁹ & sanguinē xp̄i
Signis vero vrimur ad recolendā ea que p̄ ebdomadā pri
maz ante festū pasce acta & gesta sūt circa xp̄z. Dicatur ita
q; q; signa nō referūt ad cōsecratōem. sed ad historiā re/
colendā dñice passionis. Nam quantū ad ordinē eucharistiē
consecrande capitulū illud. s. qui pridie q̄ pateretur: in fine
canonis subijci debuisset. quoniā in eo cōsecratio cōsumat.
sed quoniā impediūisset ordinē historie recolēde. q̄a quicqd
fuit gestū in medio recoleretur in fine. Prorūde vidit ergo
canōis ordinator vt ordinē seruet historie. quare & verba
cōsecrationis canonis collocavit: vt que seq̄rentur itelligā
tur p̄cedere. maxime ea que videntur respicere cōsecratōez
szm illā q̄ sepe fit. vt q̄ naratōe succedūt/intellecū p̄cedūt
vel poti⁹ vt tā littere q̄ historie su⁹ ordo seruet.

Supra que ppicio ac sereno vultu respicere digneris
& accepta habere: sicuti accepta habere dignatus es
munera pueri tui iusti abel: & sacrificiū patriarche
nostri abrae: & quod tibi obtulit sum⁹ sacerdos tu⁹ melchi
sedech sanctū sacrificiū & immaculatā hostiā.

Ecūda p̄tula quarte p̄tis principalis. in qua ista
cōsecrata & oblata in figuris cōmemorantur. & peti
tur vt diuino vultu benignius respiciantur a deo &
acceptentur. Et cōstruitur littera sit. Supra que suple do
na & data: suple o deus digneris respicere ppicio vultu .i.
placida facie. ac sereno .i. illuminato. & digneris habere ac/
cepta .i. grata. suple quantū ad offerentē. sicuti dignat⁹ es
habere accepta .i. grata. munera .i. oblationes. pueri .i. ser/
ui tui iusti. abel: sic dicti. & sacrificiū .i. holocaustum. abrae
nostri patriarche .i. sancti patris. & quod suple sacrificium.
summus .i. suprem⁹ sacerdos tuus. melchisedech sic dictus
obtulit tibi sanctū sacrificiū & immaculatā hostiā. Sentē
tia est ista. O deus pater clemētissime nos petimus vt di/
gneris respicere propici⁹ placida facie super hec dona & da
ta .i. super corpus & sanguinē xp̄i filij tui habendo ea grata
& accepta sicut grata & accepta dignatus es habere munera
iustj abel. & sacrificia sancti abrae patriarche & melchisedech

summi tui sacerdotis. Nota supplicatur hic vt dñs dignet
respicere super illa oblata & consecrata: sereno & placido a/
spectu. non tamē est. ex hoc estimandū. q; vultus dei immu
terur qñq; sed tūc vultū suū deus serenat & illuminat: cū su
am misericordiā erga nos exhibet & demonstrat. iuxta illud
ps. lxxvj. Illuminet vultū suū super nos & misereat nostri.
Tunc subiūgitur. Sicuti accepta habere dignatus es &c.
Szm Inno. ly. Sicuti exprimit similitudinē aliquale. non
tamē equalē. Multo quippe acceptius ē hoc sacrificiū. q̄
quod obtulit abel. abraam vel melchisedech. Habet enī am
plius res q̄ vmbra. veritas q̄ figura. Ipsā aut similitudi
nem magisq; vmbra qualitatē siue equalitatē debemus no
tate. Similes ergo offerendo sum⁹ abel si recte quidē offerē
tes nichilomin⁹ diuidamus. quod quia & cain nō egit pecca
nis. sua nāq; non recte obtulit. sed retinēs sibi seipsuz & cor
suuz auferēs deo male diuisit. Abel aut acceptum deo intus
obtulit in corde holocaustū. quia nō se sibi retinuit. sed to/
tum se deo subdidit & impedit. & ideo deus respicit ad abel
ad munera eius. Ad cain aut & ad munera ei⁹ non respicit
Prius respexit ad cain. & postea ad munera eius. quia offe
rens non placuit a muneribus. sed munera ab offerente. Si
militer abraam. egregia fide primo se totū obtulit altissimo:
quia credidit abraam deo & reputatū est ei ad iusticiāz. Et
postea cū duceret sua offerenda. placidas deo hostias offerē
bat. quod vt nos facientes imitaremur: deus ab illo exigit
paternos affect⁹. Tolle inquit filiū tuū vnigenitū quē dili
gis isaac. & offer eū in holocaustū super vnū montiū quem
monstrauero tibi: gen. xij. Statimq; p̄mptū & obedientem
inuenit. ymo nobis ostēdit. melchisedech qui nisi pri⁹ se ac
ceptū deo sacrificiū obtulisset. futurorū causas nō preuenissz
quaz inuitu mysticū panē & vino primū obtulit sacrificiū
Erat enī sacerdos dei altissimi. Nos igitur assistētes ad of
ferendū si recte diuidim⁹. nos pri⁹ in sacrificiū offeram⁹ ac
deinde sicut mun⁹ abel. sicut sacrificiū abrae. sicut holocau
stū melchisedech. vota nostra acceptabit. Sed dubitat. q̄
re adducti sūt tipi & figure de tempe nature: & nō tipi vel fi
gure legales. Respōdet q; hoc fit ideo. q̄a illi patres q̄ in tē
pore nature in fide hostias obtulerūt: semp fuerunt deo ac/

cepti. hostie autē legales minus accepte fuerūt: sed ad tem-
pus tolerabantur: ut eas popul⁹ carnalis pot⁹ deo vero q̄
ydolis offerret. Ideo dicit dñs p̄ p̄phetā. Nūquid māduca/
bo carnes thauroz. aut sāguinem byrcoz potabo. Immola
deo sacrificiū laudis. ps. xlix. Sed quare isti tres patres
veteris testamēti p̄ ceteris hic noiantur Rūdetur q̄ ideo
quia sacrificia eoz acceptiora erāt: et eoz sacrificia speciali-
us ceteris: hoc sacrificiū nouū et nostrū p̄figurauerūt. et si-
gurā passionis xp̄i et ei⁹ sāctissime cenę valde p̄prie rep̄senta-
bant. Quid enī p̄ mun⁹ abel offerentis de p̄mogenitis nisi
xp̄s exprimitur. primogenit⁹ in multis fratrib⁹. q̄ obtulit
seipsū agnū immaculatū deo patri. de quo. Job. i. Ecce ag-
nus dei. et in apoc. dicitur. Iste ē agn⁹ q̄ occisus ē ab origi-
ne mādi. et sicut abel inuidiosē interfecit a fratre suo: sic
et xp̄s ihesus maliciose et ex inuidia a fratribus suis. s. iude-
is occisus est et necatus. Quid p̄ sacrificiū abrahe vnici⁹ et
dilectū filiū offerentis: nisi passio dñi figuratur: et immola-
tio filij dei a patre pro nobis. De qua apostolus dicit p̄prio
filio suo nō pep̄cit deus. Sicut abram obediuit deo filium
suū immolādo. sic xp̄s factus ē obediēs patri vsq̄ ad mortē
et in manus patris tradidit sp̄m. Oblatio vero melchise-
dech tam p̄prie nouū sacrificiū demonstrat q̄ inde p̄dict⁹
ē. tu es sacerdos in eternū s̄m ordinē melchisedech ps. cix.
Cui s̄m apostolū p̄ oīa filius dei assimilatus manet sacer-
dos imperpetuū. Sicut enī melchisedech panē et vinū obtu-
lit: ut legitur gen. xliij. Sic xp̄s sub specie panis et vini of-
ferretur p̄ nobis deo patri pacificās nobis ipsū. xp̄s abel dici-
tur rōne innocētie. abram ratione obediētie. melchisedech
ratione clemētie et sāctitatis eximie. Melchisedech interpra-
tur rex iusticie qui fuit rex salez. i. pacis. et figurabat xp̄m.
De quo ps. Dicitur in diebus eius iusticia et habūdātia pa-
cis. Alterius nota. Abel dicitur puer. nō tam a puericia q̄
a puritate. iuxta s̄m Isaię. lxij. Ecce puer meus dilectus
quē elegi. posui sup̄ eū sp̄m meū. Abram dicitur patriar-
cha. nō tantū israelitice plebis s̄ et populi xp̄iani. Illius is-
raelitice plebis per carnē. istius vero p̄ fidē. s̄m illud. Nō
vltra vocabitur nomē tuū abram sed abraham. quia patre
multarū gentiū constitui te. Nota in littera subdit. Sanctū

et immaculatū sacrificiū. Hec verba in canone addidit leo
papa. i. Et possūt referri ad sacrificiū melchisedech quod di-
citur sanctū et immaculatū p̄pter sacrificiū eucharistie in ip-
so figuratū. Ipse enī melchisedech ut legitur gen. xliij. ob-
tulit panē et vinū in sacrificiū reddēdo gratias deo de victo-
ria abrahe quod erat valde acceptū deo. sed referendo ad no-
strū sacrificiū: tunc esset sensus. Sicut ista tipica sacrificia
tibi deo accepta fuerūt. sic hoc sc̄tū sacrificiū et hostia ima-
culata q̄ in se sepe tibi accepta est. Etiam quātū ad offerē-
tē acceptabilē facere digneris. Nota istā orationē et alias se-
quentes. sacerdos orat extensis brachijs et manib⁹ sup̄ mē
sam altaris. Sacerdos manus extendit. quia xp̄s sup̄ araz
crucis manus extendit. iuxta illud p̄p̄heticū. Extendo ma-
nus meas ad populū nō credētē michi. Et orat cōiūctis ma-
nibus alias duobus digitis. s. indice et pollice in vtraq̄ ma-
nu. Hec de cetero eas distinguunt nisi quā facit signū crucis vel
hostiam tangit vsq̄ ad ablutōem calicis. Et quare hoc sa-
cerdos facit rōnale ponit multas causas. Una q̄ hoc fit ob
reuerētiā corporis et sanguis xp̄i. ne digiti aliquod aliud tā-
gant ante lotionē nisi hostiā. Secūda causa quia sicut in ta-
li digitorū cōiūctione digitus maior cōiūgitur minori et pri-
mus secundo. sic p̄ pollicē deus pater. et p̄ indicē filius intel-
ligitur. Tercia causa. ad denotandū q̄ fideles xp̄i corpus
fide et deuotione tangentes debēt esse caritate cōiūcti. Et si-
cut digiti isti faciendo signū crucis separantur. sic fidelium
opationes in hac vita cū expedit sep̄antur. Quomā quōq̄ p̄ cō-
templationē ad spiritualia eleuātur. et quōq̄ p̄ mūdānis ne-
cessitatibus tēporalia administrant. Quarta causa cōiūctio
digitorū indicat. q̄ mēs et corpus sacerdotis: corpore et san-
guine xp̄i debēt esse inseparabiliter cōiūcta. Quinta causa: ut
si aliqua pericula hostie digitis adhaerit: ut eo tutius obser-
uetur. Hec rōnale.

Applices te rogamus omnipotēs deus sube hec p̄ferri
p̄ manus sancti angeli tui in sublime altare tuū: in
cōspectu diuine maiestatis tue et presta ut quotquot
ex hac altaris p̄cipatiōe sacrosactū filij tui cor-
pus et sā-
guinē sūperim⁹ oī bene dictōe celesti et gratia replea-
mur. Per eundē xp̄m dñm nostrū.

Tercia p̄tencia huius quarte p̄tis principalis ipsius
canonis In qua peritur effectus huius sacramēti. q̄
est diuine gratie infusio. Cōstruit littera sit. **D**om
nipotēs deus: nos supplices. i. humiles et deuoti. rogan. i.
deprecamur te. iube. i. fac supple bec vota nostra: p̄ferri i. te
presentari per manus. i. per mīsteriū. sancti angeli tui: sup/
ple assistētis. in sublime altare tuū. i. in totā curiā celestem
in cōspectu diuine maiestatis tue. i. glorie tue. vt quotquot
i. quotienscūq̄ nos fideles tui sūperim. sacrosanctū. i. san
ctum corpus et sanguinē filij tui. ex hac p̄ticipatiōe. i. ex cōi
one altaris repleamur omni b̄ndictione et gratia celesti. per
eundē xpm̄ dñm nostruz. Sentētia est ista. **D**oipotens de
humiliter te deprecamur. iube vota nostra et nostras oratō
nes. p̄ ministeriū sanctorū angelorū: p̄ferri in cōspectu tue di
uine maiestatis. vt omēs ex hac p̄ticipatiōe altaris: gratia
et celesti b̄ndictione repleamur. Nota primo. Sacerdos di
cens hanc orationē humiliter se inclinat ante altare. vt cor
pore ostēdatur foris quod per humilitatez geritur int. Et
szm Inno. Illa inclinatio rep̄tat humiliatiōez xpi in sua
orōne imminēte sua passione in mōte oliuaz Quia szm euā
gelistas. dñs ymno dicto: exiit in montē oliuaz trans torrē
tem cedron: vbi erat ortus in quē introiuit ipse et discipuli
eius. Et dixit discipulis suis. Sedete hic donec vadaz illuc
et oram. Et assumpto petro et duobus filijs zebedei cepit con
tristari et mest. et progressus pusillū p̄cidit in faciē suā
orans et dicēs. Pater si possibile est transeat a me calix iste
Verūtamē non sicut ego volo: sed sicut tu. Et venit ad di
scipulos suos et inuenit eos dormientes. Sed et secūdo et ter
cio abijt. et orauit eundē sermonē dicēs. Et fact. est in ago
nia plurius orabat. et factus est sudor eius tanq̄ gutte sāgui
nis decurrentis in terrā. Et tunc venit ad discipulos suos
et dixit eis. Surgite et eamus. Ecce appropinquat qui me
trader. Adhuc eo loquēte ecce iudas vnus de duodeci venit
cū turba multa et c. Qui aut tradidit eū dedit eis signū dicēs
Quēcūq̄ oscularus fuero: ipse est tenete eū. Et cōfestim ac
cedens ad ihesum osculat. ē eū. Per hoc ergo q̄ erat sacer
dos inclinās se rep̄sentatur illa inclinatio xpi: qua p̄cidit
in faciem positis genib. orās et dicēs Pater si fieri pōt et c.

21
Sed q̄ sacerdos sub istis verbis. vt quotquot ex hac alta
ris p̄ticipatiōe osculat altare rep̄tat osculū iude traditoris
Sz szm alios inclinatio sacerdotis in hoc loco significat i/
clinatiōez capitis xpi. Inclinato nāqz capite et expāsis ma
nib. tradidit sp̄m quod nō aliud significare videt q̄ largi
tatē sue caritatis. Expādit eni man. ad suscipiēdū nos in
suū amplexū et q̄si nrām pacē desiderās osculari nos velit.
aut auditū benignū p̄bere. Sz osculū altaris significat re/
cōciliatiōez nrāz cū deo i morte xpi p̄ quā recōciliatiōez rece
pim. i morte xpi et recōciliati digni efficiamur grā dei Quo
niā q̄ fuera m. inimici s̄a facti sumus valde dilecti et amici.
Notādū etiā szm cōsuetudinē aliquorū cū sacerdos illā orō
nē orat supplices et c. stat inclinat. cancellatis manibus an
pectus ad designādū q̄ orōis humilitas q̄ p̄ iclinatiōez desig
nat. tūc exaudiri digna ē et nō alias. si ex fide pectoris et mē
tis p̄ dilectōez opantē p̄cedit. q̄ opatio p̄ manus intelligit.
Et qz opa aliqua sūt vite cōtēplatiue. aliqua actiue q̄ quo
dā mō cancellari se habēt. sicut sinistra ad dexterā. Dīa eni
opa vite actiue supposita et inferiora sūt ad opa vite specu
latiue. Et opa vite cōtēplatiue sūt altiora. et p̄ficiūt et cōsu
mūt opera vite actiue. Ideo in ipaz manū cancellatiōe sinj/
stra supponit dextre. Rursus orat cancellatis manib. an pe
ctus q̄si in ipō facto dicat sacerdos. Obsecramus te suppli
ces p̄ crucē et passiōē tuā quā sustinisti expāsis māib. in
cruce. Cancellatio eni manū xpi figurat crucifixionē. Hec
rōnale. Et postea sacerdos facit tres cruces szm inno. vnā
distincte sup oblatā. aliā sup calicē. terciā seipm̄ signādo in
facie. Forsan p̄pter sudorē corpis crucē in p̄mit sup corp.
et p̄pter guttas sāguis in p̄mit crucē sup sāguinē. et qz xps
p̄cidit in faciē suā sacerdos se signo crucis signat in facie.
vel per alias duas cruces quas facit super corp. et sāguinē
designant vincula et flagella. vincula q̄bus ligatū fuit cor
pus. Flagella q̄bus elusus ē sanguis. Nam de viculis legit
Ministri cōprehēderūt ih̄m et ligauerūt euz. De flagellis
legit. Comprehendit pilatus ih̄m et flagellauit euz. cuius
liuore sanati sumus. Per terciā vero crucē quā sacerdos fa
cit sibi i faciē. Recolit illud qd̄ exp̄uebat in faciē eius. et q̄
palmas in faciē eius dabāt. et velabāt faciem eius dicētes.

Propbetiza xpe q̄s ē q̄ te percussit. Hec omnia iuno. Sz al/
bertus sup illud ps. Participē me fac deus oīm timentiu3
te 1c. dicit cruce hic facim⁹. vna sup corp⁹ xpi. alia super
sanguinē. terciā añ faciē vt recordemur corp⁹ xpi crucifixū.
1 sanguinē ei⁹ effusū i cruce. 1 q̄ p passionē xpi crux facta est
formidabilis figura demonib⁹. qz caractere crucis efficacit
cōtra demones munimur. Sz alij dicūt sic q̄ prima crux q̄
fit supra corp⁹ xpi signat q̄ xps portauit cruce. prio i p po
corpe ad delēda peccata. sicut dicit apl⁹ xpus peccata nra
portauit in corpe suo sup lignū. vt peccatis mortu⁹ iusticie
uinam⁹. Scdā crux q̄ fit sup calicē rectū cōtinētē sanguinē
rēp̄sentat q̄ xps vicia morte triūpbū suū 1 cicatrices vic/
trici⁹ carnis intulit in celū. vbi in cōspectu patris etiā iter
pellat p nobis. Tercia crux fit in figura illi⁹ q̄ spūssātus
missus ē ad fidelīū scificatōez 1 grāz donatōz. 1 plenissimā
cōsolatōez. Sacerdotes cruce in facie faciūt. iudeis q̄dē scā
dalū. gētib⁹ vero stulticiā. virtutē autē dei his q̄ salui fiunt
gētib⁹ 1 iudeis. In signo nāqz crucis tota fides cōp̄bēdit
1 iō virt⁹ diuina nō imerito nūcupat. sicut clauit cuidam
monacho. visū enī ē illi q̄ cū dyabolo deberet pugnare. cū
qz se signo crucis signaret 1 muniret tabescēs dyabolo dice
bat. Nō panerē signū. si nō cōtineret tā magnū misteriu3.
Monachus ait. Quid ē hoc ergo 1 q̄le misteriu3 quod in tā
tū formidine cōturbatis 1 q̄si victus tabescis. Rōdit demō
In formatōe crucis tota fides cōtinet. q̄ ex corde credētis
facta 1 formata sp̄m sic iuduit celesti armatura vt omnem
meā virtutē excutiat quasi puluerem. Audite mira leuate
manus sursum. nichil aliud p̄fitec. q̄ q̄ vnus ē de⁹ possessor
celi 1 terre visibilū 1 inuisibilū cōditor. Et hoc quasi in/
ramēto firmat ppter fidei assertionē indubitātam qua dici
mus. Credo in vnū deū pattē omnipotētē. Manus de sursum
ducta vsqz ad p̄cordia hoc fatē signāter q̄ vnigenitus fili⁹
dei cōsubstāntialis 1 coeternus p̄f de sursum vēit ad supceptōez
hois 1 ex sinu patris in vter vēit virginis. Quare hoc cre/
dētēs dicim⁹. 1 i vnū dñm iūm xpm 1c. vsqz 1 hō factus
est inclusiue. Deinde ad sinistrā ducta nichil aliud p̄dicit q̄
q̄ iō dei filius inuenit nos obnoxios maledictionis 1 filios
ire a sinistris positos cū dyabolo deputatos. Ducēdo tñ ad

214
dexterā manū incarnatōis causam passiois efficacīā mortis
xpi meritū resurrectōis triūpbū p quā ad bñdictionē dei pdu
cimur clare enūciat. vnde sc̄q̄tur Crucifixus etiā p nobis
vsqz i bi cuius regni non erit finis. Sic i ḡit fide iustitū spe
firmati. caritate examinati. in vnitatē tēdim⁹ beatorū bap
tizati. 1 cū fiducia expectātes resurrectōez mortuorū quod i
ultima clausula ad iugim⁹. 1 in spūsanctū vsqz i bi 1 vi
tā vēturi seculi. Alij dicūt q̄ in his signis intelligi dat. q̄
necesse habem⁹. vt dñs noster tribuat castitatē corpis quod
itelligit in hoc quod dicit corp⁹. Itē necesse habem⁹ vt tri
buet nobis fidē. Iust⁹ enī ex fide viuit. 1 aia in sanguine ē.
Et hoc itelligit cū dicit 1 sanguinē. Itē necesse habemus
vt dñs tribuat nobis cognitōez 1 cogitationū puritatem.
quod i terciō itelligit. qz facieternus sup pct⁹ terciā crux i
p̄mit vbi cogitationū sedes ē. Ergo si seruauerim⁹ 1 ama
uerim⁹ castitatē corpis. fidei firmitatē. aiaz puritatē. grā
1 celesti bñdictione mereamur repleti. Sz adhuc alij de istis
trib⁹ crucib⁹ dicūt. q̄ duo signa crucis sup corp⁹ 1 sāgu/
nē fiūt. p hoc itelligit q̄ p mortē xpi a duplici morte libe
ramur. scz corpis 1 aie sz tñ cōpassionē i mēte seruam⁹ q̄
in terciō signo ex p̄mit. qz si cōpatimur 1 cōregnabim⁹. vt
dicit paul⁹. Itē i istis trib⁹ signis rēp̄sentat diuersitas pas
sionis xpi. flagellatio quo ad primū sanguis effusio quo ad
secūdū. faciei velatio quo ad terciū. Scdō nota circa verba
textus. scz iube hec pferri. dicit iuno. q̄ tāte p̄fūditatis sūt
hec verba q̄ itellet⁹ hūanus ea vix sufficit penetrare. Nā
1 bt⁹s grego. tāti sacramēti dign⁹ iterp̄tes i quodā loco de
illis tāq̄ de re ineffabili pene ineffabilif loq̄ns dicit. Quis fi/
deliū dubiū habere possit. in sp̄a imolatōis hora ad sacro
tis vocē celos apiri. 1 misteria chorosqz angelorū adesse sū/
ma imis sociari. terrena celestib⁹ cōiungi. vnū ex visibili/
bus 1 inuisibilib⁹ fieri. Et alibi vno atqz eodē momēto 1 i
celū rapit misterio angelorū. 1 i altari añ oculos sacerdotis
videt. saluo tñ occulto celestis oraculi sacramēto. hec vba
licz simplici⁹ tñ securi⁹ p̄nt exponi. Iube iō ē fac hec. s. vo
ta supplicatōez 1 p̄ces fidelīū pferri. i. p̄sentari. p man⁹. i.
p misteriu3. sancti angeli tui iō ē sanctorū angelorum. q̄ sunt
administratorij spūs 1 qui vota nostra deo offerunt. iuxta

illud quod ait angelus ad thobiam thob. xij. Quia orabas cum lacrimis ego obtuli orationes tuas domino. in sublime altare tuum id est in conspectu divine majestatis. et curie tue celestis. Nam et ipsa dei majestas altare dicitur. ut habet exo. xx. Non ascendas ad altare meum id est in trinitate non facias gradus. sed equalitatem trinitatis crede. non descensionem vel ascensionem. sicut fit in gradu quia in hac trinitate nichil majus aut minus. nichil prius aut posterius. sed tunc tres persone coeternae sibi sunt et coequalles. Magister alexander sic exponit. Tunc hec id est corpus christi mysticum. quod est ecclesia militans prefferri id est associari. in sublime altare tuum id est in ecclesiam triumphantem que altare dicitur. iuxta illud leuit. Ignis in altari meo semper ardebit. et hoc per manus sancti angeli tui id est per virtutem et operationem christi filii tui. quod est magni consilii angelus. ysa. iij. Nam angeli sancti mysterijs sacris interesse creditur ut dicit. b. jheronimus. Et beatus ambrosius dicit. Non dubites assistere angelum. quia christus assistit qui immolatur et non assistit ut consecrat. quia in hac parte homines angelos excedunt. sed ut vota. sacrificia. et orationes sanctorum sacerdotum. et populi deo rependant. sicut illud. Ascendit fumus aromatatum in conspectu domini de manu angeli. que sunt orationes sanctorum et non dicitur angelus sicut beatus augustinus orationes offerre deo quasi tunc deus noverit quid velimus. quia omnia novit antequam fiat. Sed quia necesse habet creatura rationalis temporales causas ad eternitatem referre seque petendo erga se quod faciet. vel consulendo quod faciat. aut quod deo jubere splendens esse cognoscat. et hoc nobis evidenter vel lateat angelus reportat. vel aliter. Lex divina vult infima per media reduci ad summa. Et hoc ita ordinavit non necessitate. sed voluntate. Quod autem sic orationes nostras et vota nostra per sanctos angelos deo rependant corrigat. intelligere possumus per similitudinem. unde quis rex aliquis viderit militem strenuum in exercitu operantem. nichilominus alij regis familiares illum diligentes recomendant ipsum coram rege ut sibi graciosae inclinet et dona de prebende largiat. Et ad hunc modum angeli multum concupiscentes de bonis actibus hominum et de honoribus ab eis deo exhibitis presentant eorum opera et vota deo commendantes eos et deprecantes. ut eis suam gratiam donet. Deinde concludit per christum dominum nostrum. ubi non respondet amen. quia firmiter creditur quod ab angelis circumstantibus respondeat.

Emeto etiam domine famulorum famularumque tuarum et eorum qui nos precesserunt cum signo fidei et dormiunt in somno pacis. *Oratio.* In spiritibus domine et omnibus in christo descendentibus locum refrigerii lucis et pacis ut indulgeas deprecamur. Per eundem christum dominum nostrum.

Et est quinta pars principalis totius canonis in qua oratur pro refrigerio et gloria mortuorum. et constructum hanc sic. Etiam o domine memento id est miserere famulorum. quia id est famularum tuarum id est omnium tuorum fidelium et eorum qui precesserunt nos cum signo id est caractere fidei id est baptismatis. et dormiunt id est requiescunt in somno pacis. *De domine nos deprecamur id est petimus ut indulgeas id est retribuere digneris. spiritibus sanctis quibus hic oramus. et omnibus quiescentibus in christo id est qui in fide catholica decesserunt. locum refrigerii id est gaudij. lucis id est glorie et pacis eterne. Sententia est hec. Omnipotens deus nos etiam rogamus et petimus te suppliciter. ut miserando recorderis famulorum et famularum tuarum fidelium. qui cum signo fidei obdormierunt in somno pacis et petimus ut istis et omnibus fidelibus defunctis in christo locum indulgentie. locum lucis et locum refrigerii. et pacis perpetue largiaris per eundem christum dominum nostrum.* Nota primo quod hec conjunctio etiam connectit sequentia prime prece deprecans ut sit sensus. Etiam hoc petimus ut nos vivam gratia et celesti benedictione repleamur. etiam deprecamur te memento famulorum et famularum tuarum etc. vel quod ipse etiam respiciat primam commemorationem in qua oratum est pro vivis. Dicit ergo pia mater ecclesia sicut inno. non solum pro vivis. verum etiam pro defunctis ut eos deo patri sacre oblationis intercessione commendet. certissime credens quod ille sanguis preciosus qui per multos effusus est in remissionem peccatorum non solum ad salutem viventium effusus est verum etiam ad ablutionem et salutem valeat defunctorum. Ideoque in consilio statutum fuit. ut in omnibus missarum solennibus loco debito defunctorum memoria habeatur. iuxta illud beati aug. Non sunt pretermittere supplicationes pro spiritibus mortuorum et quia aliqui defuncti amici parentes. cognati. qui supplicationes pro eis effunderent ergo et pia mater id est tota ecclesia omnes defunctos sub generali commemoratione suscipit. tacitisque eis nominibus exhibet commemorationes. Non enim pretermissa est dies in qua quilibet catholicus non habeat specialem memoriam defunctorum. quia si defuncti

sunt in purgatorio. Ibi sunt tanquam captivi qui in nullo sibi ipsis
possunt suffragari. sed solum ipsis subveniri potest per fideles vel
nos qui adhuc sunt in statu merendi. Post hanc enim vitam nec me-
reri nec demereri valemus. sed solum recipimus premium pro me-
ritis vel supplicium pro demeritis. Si vero anime defunctorum sunt in
celis. oratio pro eis a nobis effusa in sinum nostrum convertetur. Et
iam si sunt in purgatorio adhuc oratio subvenit oranti. quia operum pie-
tatis exercet. Dicit enim doctor quod qui pro amico unum psal-
mum vel unum pater noster cum devotioe legerit. plus enim consolatur
quam in hac vita dum viveret si eidem mille marcas contulisset. Qui
enim pro defuncto orat multum apud deum meretur. iuxta illud.
Qui pro alio orat. seipsum liberat. Nota circa litteram dicitur pro
mo memeto. Deo dicitur memorari illorum quorum miseretur. et
quos sua gratia visitat. Sic ergo petit sacerdos ut deus memo-
retur illos defunctorum sicut est ut eis misereatur. per suam gratiam eos con-
solando et visitando. Sed nota rubrica ponit hic fit commemoratio
defunctorum. Est igitur sciendum quod sacerdos in hoc loco quo-
rum maluerit debet agere memoriam specialem. Pro enim debet
orare et memoriam habere patris et matris si defuncti sunt: po-
stea pro cognatis fratribus et sororibus defunctis. postea come-
moratorem illi a quo beneficium accepit ecclesiasticum si habet et
pro omnibus benefactoribus pro quibus specialiter orare tenet si
obierunt. Post hoc pro omnibus sibi commissis et primo viros.
postea mulieres meretur habere. Nec tamen nomina eorum recitet ore
tenens. sed in corde memoris et cordatenus renouat. Prohibetur
enim est ne alienis in collectis missis merito nominentur et ore-
tenus fiat qui pro se vel pro suis missam copat. ne ex hoc presump-
tio avaricie sacerdotis fallat. Similiter et in canone canendum
est ne merito illorum pro quibus orare vult. nominando vel legendo
fiat ne forte sacerdotis vox eorum sic prope astantium aures ta-
gat et conscientiam ipsorum frangat. sed solum eorum memoriam habeat in
corde expedite. non nimis prolixo nec nimis celeriter: nec cir-
cumspecte tedium pariant. Sequitur quod nos precesserunt cum signo fi-
dei. Per signum fidei intelligitur caracter baptismalis. qui anime
in baptismo imprimitur per quem fideles ab infidelibus discernun-
tur. Iuxta illud apoc. vii. Audini numerum signatorum centum
quadraginta quatuor milia signati. ex omni tribu filiorum israel Et dicitur
notate quod nos precesserunt cum signo fidei. et ergo non debet

notate. hinc

per signum fidei fides intelligitur. quia in futuro seculo et in alia vita
cessabit fides et spes. quia fidei que habetur in presenti vita suc-
cedit visio in futura vita. et spei succedit res sperata. et ergo di-
cit innocentius. Non est estimandum quod ibi sit fides et spes. sed po-
tius ibi est clara visio et res sperata. Nam fides enacuat. caritas
autem nunquam excidet. vel facilius et planius. Ibi precesserunt cum
signo fidei. de quibus apparuit cum vixerunt quod essent veri christiani.
de quibus non est desperandum sed incessanter orandum. et maxime
pro ipsis qui dormiunt in somno pacis id est qui credunt obijisse
se in pace conscientie et pectoris mortui sine peccato morta-
li. Est advertendum quod in hijs verbis notatur per quibus defunctis
est orandum. Pro his tantundem quos meritum fidei comen-
dat. de quibus est spes ut eis proficiat oblatio salutaris. His namque
quos judaica cecitas vel error paganismi aut heretica
pravitatis a sorte beatorum separavit: virtus sacramenti. gratia misere-
tionis. oratio sacerdotis. salutis oblatio. non congruit nec proficit. Qui
enim extra fidem discesserit iam iudicatus est. Qui non credit in filium
per his neque orandum. quemadmodum dicit canonica epistola. est pecca-
tum ad mortem. per quo dico nec orandum quia oratio per tali facta est
temeraria. sicut voce divina samuel redarguitur instruitur.
Quid clamas ad me per saul. cum ego abjecerim eum tanquam rep-
batum. Sacerdos etiam pro talibus orans sacrilegus efficitur.
etiam illis qui decesserunt in peccato mortali non aliquid salu-
tatis oblatio vel oratio prodest. Nec pro istis qui sunt in inferno in-
feriori est orandum. quia ibi nulla est redemptio id est pro his quos
pro certo scimus esse damnatos. quia dicit augustinus. Si sci-
tem patrem meum esse in inferno. non plus orare pro eo quam pro
dyabolo id est ita modicum prodest ei sicut dyabolo. Orandum
est ergo pro istis fidelibus defunctis qui dormiunt in somno pa-
cis id est qui nulla heresi. vel discordia. vel impenitentia a bo-
no unitatis ecclesie sunt disgregati. licet forte aliqua crema-
lia vel purganda seculum de hoc mundo tulerunt. Sed diceret
quomodo ergo possum scire an penes aut amici damnati sunt
vel no. an in peccato mortali decesserunt vel no. Facio igitur fru-
stra orationes vel no. Posito quod sunt damnati. Respondet quod ob hoc
non est desistendum ab oratione pro defunctis. quia sicut dicit. b.
aug. Sacrificia altaris sine quecumque offeruntur a vivis pro de-
functis valde bonis id est salvatis sunt gratiarum actiones. pro non

valde malis id est pro istis qui in purgatorio sunt expiationes
et propiciationes sunt. pro valde malis vero id est pro damnatis. et si
nulla sunt adiumenta mortuorum. sunt tamen solacia viuentium
profunt spiritibus facientibus. Ex quo clare habet quod oratio fide-
lium pro defunctis nichil prodest damnatis. sed tantum istis qui
sunt in purgatorio. quia isti sunt in gratia et spe pueniendi ad glo-
riam. etiam nichil conferunt istis qui sunt saluati. quia non indigent. In-
furia enim facit martiri qui orat pro martire. ut dicitur de cele-
misse ca. cum martire. Ex his dicitur patet quod illi errant qui dicunt
quod bonum opus meritorium factum pro damnato sibi prodest ad
minutionem pene. Et quod hoc ita sit probatur quia si opus tanti boni
meriti auferret tantam partem pene tunc duplicatam auferret
partem pene. et sic opus meritorium posset esse tanti meriti quod aufer-
ret totam penam. et hoc supposito quod pena inferni sit finita exte-
sine. licet nulli dubium sit quin sit infinita interesse. Item sequi-
tur quod isti errant qui dicunt quod opera meritoria pro damnato facta
profunt ad hoc damnato quod deest ei fortitudo ad facilius susti-
nendum penam. Et datur exemplum in portante aliquod po-
dus grane. si aliquis veniret et refrigeraret ipsum per aquam fri-
gidam. proiciendo sibi aquam frigidam infra oculos eius utriusque
eum refrigeraret licet adhuc non deponeret pondus. Contra
hoc instat sicut prius. si opus bonum tanti meriti daret si-
bi tantam fortitudinem ad sustinendum. ergo opus maioris
meriti daret ei maiorem fortitudinem. et sic multiplicatio semper
opera meritoria tandem damnato conferret tantam fortitudinem quod
etiam penam partem vel nichil sentiret. Dubitatur quare sacer-
dos vocat mortuos dormientes. Respondetur primo: Frequenter enim
defunctos sacra scriptura dormientes appellat. pro eo quod sicut
dormientes euigilant. ita mortui resurgent. Et propter hoc dicit
apostolus ad thesalos. iij. Nolo vos ignorare de dormientibus
et cetera. Et dominus dixit. lazarus amicus noster dormit. et ideo propter
certam spem resurrectionis defunctos dormientes vocat. Subiungit
Ipsius et omnibus in christo descendentibus id est fide et caritate christi in-
formatis defunctis non dum plene purgatis. qui decesserunt cum
peccatis venialibus. vel solum cum reatu pene pro peccato sequi-
tur locum refrigerii. Nota quod purgatorium est locus purgationis in
cedit. est locus obscurantis ergasculi. et est locus conflictus pugnan-
tis. Est enim locus cruciantis iucundus. contra quod petimus locum re-

frigerii. in quo non est ardor ignis. Secundo purgatorium est lo-
cus obscurantis ergasculi. eo quod sunt ibi tenebre palpabi-
les: contra quod petimus locum lucis in quo non est obscuritas
tenebrarum. Tertio purgatorium est locus ipsius conflictus pug-
nantis. eo quod ibi est morsus conscientie sine conflictus penarum
contra hoc petimus locum pacis: in quo non est conflictus pena-
rum. De hoc loco pacis dicitur propheta In pace in idipsum dormi-
am et requiescam. Et alibi. In pace factus est locus eius. Nam
absterget deus omnem lacrimam ab oculis sanctorum. et iam non e-
rit amplius neque luctus neque clamor: neque ullus dolor: neque
cadet super illos sol: neque estis quonia priora transierunt.
apoc. viij. Sed delectabuntur in multitudine pacis et placebunt
coram domino in lumine viuentium. Nota quod quatuor sunt suffra-
gia quibus iuuantur anime defunctorum in purgatorio existentes.
ut a penis et a peccatis soluantur. scilicet oblatio sacramenti in mis-
sa. aut precibus sanctorum. aut elemosinis carorum. aut ieiunio
cognatorum siue amicorum. Primo modo iuuantur per interven-
tionem capituli nostri. scilicet christi in missarum oblationibus. Secundo modo
per intercessionem priuam membrorum christi. scilicet per sanctorum orationem
Tercio modo per redemptionem a pena. scilicet per largitionem elemo-
sinarum. Quarto modo per modum solutionis siue remissionis pe-
ne. scilicet per ieiuniorum afflictionem. Ad illos quatuor modos omnes
alij reducuntur. vnde versus. Quis precibus dona: ieiunia qua-
tuor ista. Absoluunt animas quas purgans detinet ignis.
Queritur tamen que illorum suffragiorum sunt meliora. Respondetur quod
melius est opus caritatis quod immediate in deum dirigitur
plus quam in hominem. ideo primi duo modi. qui immediate diriguntur
in deum meliores sunt: quam ultimi duo modi nisi per accidens. Ele-
mosina enim quicquid est melior inquam impetrat et percutat orationes.
Et melius est opus caritatis communis: quam specialis et
priuate. Ideo melius est suffragium misse quam orationis ymo mis-
sa inter omnia opera meritoria est optimum: quia ibi concurrunt
duo. scilicet actus caritatis: et oblatio christi. Et iterum Quis bonum
quod communis: de tanto diuinius et melius. ideo elemosina
melior est ieiunio. Etiam quia elemosina est actus virtutis no-
bilioris quam ieiunium: eo quod elemosina est actus misericordie. iei-
unium autem est actus temperantie. sed misericordia melior est
temperantia.

Dobis quoque peccatoribus famulis et famulab⁹ tuis
de multitudine miserationum tuarum sperantibus: preter
aliquam et societatem donare digneris cum tuis sanctis a/
postolis et martiribus. cum Jobanne. stephano. martha. bar/
naba. ignatio. alexandro. marcellino. petro. felicitate. perpe/
tua. agata. lucia. agnere. cecilia. anastasia. et cum omnibus sanctis
tuis. intra quorum nos consortium non estimator meriti sed venie
quesumus largitor admitte. per christum dominum nostrum. Per quem
hec omnia domine semper bona creas sancti ficas vivifi cas be/
nedi cis et prestatas nobis. per ipsum et cum ipso et in ipso est tibi
deo patri omnipotenti in unitate spiritus sancti omnis honor et glo/
ria. Per omnia secula seculorum.

Ec est secunda pericula quite preter principalis ipsi⁹ ca/
nonis. In qua oratio secundario iterat per vivis. Secundo
fit comendatio sanctorum. Et constructa littera sit. spiritus omnipotens de
us. tu digneris dare. id est concedere nobis peccatoribus. famulis
et famulab⁹. id est fidelibus tuis. sperantibus de multitudine id est de
immensitate tuarum miserationum. id est tue misericordie: aliquam
partem et societatem. id est consortium. cum tuis sanctis apostolis et martiri
bus. id est cum Jobanne stephano martha et ceteris. et cum omnibus
sanctis tuis. largitor: nos quesumus admitte id est adiuuge
nos. intra consortium. id est societatem. quorum. id est sanctorum tuorum. non esti
mator meriti. id est non secundum exigentiam nostri meriti: sed venie
largitor. id est secundum exigentiam tue misericordie. per christum dominum no/
strum. Per quem. id est christum. supple tu deus creas. supple quantum
ad substantiam sanctificas: supple secundum causas sacramentales.
vivificas. supple restaurando nobis vitam spiritualem. benedi/
cis supple multiplicando nobis. per hec bona gratie. et prestatas
id est concedis nobis. hec omnia supple dona. semper bona. per ipsum. id est
christum. et cum ipso. et in ipso. est tibi deo patri omnipotenti. et hoc in
unitate supple essentie spiritus sancti: omnis honor et gloria. per omnia
secula seculorum. id est eternaliter. Sententia omnipotens deus: qui
non es estimator meriti sed largitor venie: digneris nos asso
ciare sanctis tuis. et aliquam partem beatitudinis cum istis sanctis tu
is. id est Jobanne stephano et ceteris. et cum omnibus sanctis tuis. digne
ris nobis peccatoribus. de misericordia tua sperantibus dare
per christum dominum nostrum. Per quem hec dona bona creas. sanctificas
vivificas. benedicis et prestatas nobis. per ipsum et cum ipso et in ipso

217
est tibi deo patri omnipotenti: in unitate spiritus sancti: omnis honor et
gloria: per omnia secula seculorum. Nota primo. Sacerdos secu
dario orans per vivis: primo dicit specialiter nobis: quia sicut
sepe supra dictum est. sacerdos non solum pro se sed pro tota eccle
sia orat. non in persona sui sed in persona circumstantium et totius ec
clesie sacrificat. ergo dicit nobis. Sequitur peccatoribus. Nos
peccatores pronunciat. quia si dixerim⁹ quod peccatum non habemus
nosmetipsos seducimus et veritas in nobis non est. id est Joba. 1.
Licet enim omni tempore debeamus nos ex toto recognosce
re peccatores: tamen precipue in sacrificio missae. cum in remissio
nem peccatorum hoc sacrosantum misterium celebratur. Subdit
de multitudine miserationum tuarum sperantibus. unde psalmus. Secundum
multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Dicitur
aliquis. quare dicitur miserationum tuarum: cum tantum una sit
misericordia dei. Tibi respondetur. quod tantum una est dei misericor
dia: cum nihil aliud sit misericordia dei quam deus misericors:
sed multi sunt effectus qui miserationes dicuntur. unde psalmus. Re/
miserere miserationum tuarum domine. Subditur. Partem aliquam.
Dubitatur cum deus sit omnia in omnibus salus et gloria singulorum
quid est quod dicitur. partem aliquam donare digneris. tanquam
non omnes electi essent unum denarium accepturi. Respondetur
secundum Inno. Licet unum et idem est premium singulorum quo ad ob
iectum. id est ipse deus in cuius visione et cognitione eterna salus
consistit. secundum quod dominus per se dicit in evangelio. hec est autem vita
eterna: ut cognoscant te verum deum et quem misisti iesum christum.
Joba. xvij. tamen secundum differentiam meritorum alij plus. alij mi
nus divina visione fruuntur. Nam sicut stella differt a stella
in claritate. id est ad cor. xv. sic est differentia in beatis in cla
ra dei visione. Nam et in revelatione danielis alij beati com
parantur stellis: alij firmamento. Fulgebunt inquit docti
quasi splendor firmamenti. dan. xij. propter quod dominus dicebat
In domo patris mei mansiones multe sunt Sicut enim est unum
sol et unum lumen quod participat universi. alij plus alij minus
secundum differentiam intuitum. sic et unus deus est premium singu
lorum. quem alij clarius alij minus clare videt et cognoscit: se/
cundum quod maius vel minus lumen glorie habent. Tamen eadem
est beatitudo obiectualis. quam non sit eadem formalis. que est
maior et minor in beatis. Et ideo sacerdos petit nobis ali/

quam partem dari cum beatis ut simus princeps istius clare visionis dei. non quod per partes vel praeibiter videatur a beatis. sed quod clarius et minus clare intuetur. Sequitur. cum iohanne. In ista commemoratione sanctorum ex parte magna supplentur sancti. qui deesse videbantur in prima commemoratione. Sed dubium est. Quare iohannes reperitur. et stephanus promittitur mattheo et barnabe. Respondet Inno. quod iohannes ponitur in prima commemoratione cum ceteris propter dignitatem apostolatus. In hac autem commemoratione reperitur et stephano sociatur propter privilegium celibatus. id est virginitatis. Iohannes enim et stephanus virgines sunt. et sequuntur agnum quocumque ierit. Idcirco etiam ceteris promittuntur. Virginitas enim iohannis exinde maxime commendatur. quia Christus matrem virginem discipulo virgini commendavit. Virginitas stephani ex hoc commendatur. quia deputatus erat ab apostolis ad ministerium viduarum actu. vi. Et in hoc quod factus est propositus viduarum testimonium meruit sincerissime confitatis. Et dicit Inno. quod possit non iohannes evangelista sed iohannes baptista intelligi si non promitteretur cum tuis sanctis apostolis et martiribus. Non convincitur. quod tantum apostoli et martires notentur. Posset etiam iohannes baptista apostolus et martir intelligi. Apostolus enim grece: latine missus dicitur. Non legitur de sancto iohanne. Fuit homo missus a deo etc. Ipse etiam martir extitit. quia pro defensione iusticie decollatus fuit. Alii tamen dicunt non posse iohannem baptistam hic intelligi. quia hoc sacramentum non accepit nec tractavit. Alii dicunt quod intelligitur marcus qui fuit binominus. qui et uno nomine vocabatur iohannes. Sequitur. Barnaba qui fuit coapostolus pauli. cuius festum sicut et aliorum apostolorum celebratur quo ad officium. Ignatio qui fuit capellanus beate virginis marie. et tanto desiderio Christi passionem dilexit ut diceret. ignis crucis bestie ossium confractio. venarum divisio. venient in me pro Christo. Et ista verba semper in ore suo habuit. amor meus crucifixus est et cum fuisset exuteratus inuenta sunt hec verba aureis litteris scripta alexandro qui fuit papa sanctissimus a beato petro quintus. Marcellino et petro. quorum primus presbiter secundus exorcista pro Christi nomine decollati sunt. quorum aias vestibus albis et gemmis indutas: ab angelis in celum deferri speculator nomine dorotheus vidit. qui postmodum etiam Christianus factus in pace genuit

213
Tunc nominantur sancti de sexu muliebri sibi. felicitate. unde felicitas vidua et martir. fuit mater septem filiorum qui in conspectu eius martirizati sunt. et in unoquoque speciale martirium insinuasse intelligitur. et ipsa sanctis virginibus anteposita et preferitur. licet hoc forte ratione antiquitatis sit factum. ita quod privilegium virginitatis in hoc non derogetur. Tamen secundum augustinum in hoc loco datur intelligi. quod ferventes et vere penitentes. virgines tediosas et accidiosas in exercitiis divinis viventes precare conantur. Virginibus namque et martiribus et predictatoribus Christiane fidei: aureola celestis patrie reservat. Agatha virgo et martir sanctissima: cuius membra sunt amputata. Lucia virgo et martir: cui beata agatha apparuit dicens. lucia virgo soror mea: quid a me petis: quod ipsa continuo prestare poteris matri tue. que virgo suam matrem iduxit. ut omnia sua bona distribueret pauperibus. et matrem a fluxu sanguinis curavit. Agnes virgo et martir: que ingressa turpitudinis locum: angelum domini preparatum invenit: que apparuit matri et ceteris amicis: circa sepulcrum suum fientibus: octava die post passionem suam stans in choro virginum dicens. Cum his omnibus lucidas sedes accepi. Cecilia virgo romana nobilis: que suum sponsum convertit et angelum tiburcio demonstravit. Anastasia de cetu viduali que pavit beatum crisogonum: et in die natiuitatis domini obcubuit. Sequitur. Intra quorum nos consortium non estimator meriti etc. ubi notatur clemencia dei. quasi sacerdos dicat. Hanc partem et societatem cum sanctis tuis non perimus. quasi confisi de nostris meritis. quia tu non estimas merita nostra. nec remuneras secundum ista. sed es largitor venie et misericordie. Et ergo dicit Inno. Tu non es estimator meriti. quia non secundum exigentiam meritorum tribuis: sed vel magis retribuendo vel minus puniendo quam quisque meruit. Ipse enim est pius et misericors dominus: remunerans ultra condignum dicitur etiam largitor venie. Tanta enim est habundantia divine misericordie: ut vincit qualicumque malicia non potest. Non david. homines et iumenta salvabis domine. hominum nomine: vitam et mores rationabiliter vivendum volens intelligi. Iumentorum vero nomine bestialium exprimes conversationem. Et ideo misericordie domini multe Beati ergo homines qui confidunt in eo potius quam in proprio merito quoniam non in pluribus: sed in his solis beneplacitum

dei. Nota ista pars nobis quoque peccatoribus profertur cum
elevatione vocis et concussione pectoris. Per quod representat
confessio et contritio latronis in ipso domine passionis articulo
inreparatis alteri et dicentis. Nos digna factis recipimus. hic
vero nil mali gessit. Et dicebat ad Iesum Memeto mei domine
cum veneris in regnum tuum. Vel per exaltationem vocis et percus-
sionem pectoris exprimitur illud quod centurio et qui erant
cum eo: visis his que fiebant timuerunt valde dicentes. Vere fi-
lius dei erat iste. Et omnis turba eorum qui simul aderat ad spe-
ctaculum istud percutientes pectora sua reuertebant. Luce xxij
Per Christum dominum nostrum. Per que hec omnia etc. Dicit hec omnia
scilicet panem et vinum et aquam vel hec omnia bona sacramentalia creata
Nam per ipsum omnia facta sunt. et sine ipso factum est nichil. Et
dicitur hec semper bona ratione creationis. Nam vidit deus cuncta
que fecerat et erant valde bona generis. Et etiam ista. scilicet corpus
et sanguis Christi sunt semper bona ratione collationis. quia conferunt
bona gratie et glorie. Etiam dicuntur bona ratione istius: quia
iste cibus spiritualis non valet nisi bonis. Unde poeta. Egris
atque sanis: est sana refectio panis Sed domini panis: non est sanus
nisi sanis. Non dominus. Nisi manducaueritis carnem filii hominis et
biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Nota
hec dona et data sunt bona secundum omnem speciem boni. Sunt enim
bona utilia ad reformationem labentis vite spiritualis. Sunt etiam
bona honesta ad memoranda et gratificanda dona salutis. Non
dominus hoc iustitiam aiebat. Hoc facite in meam commemora-
tionem. Sunt etiam bona delectabilia ad promotionem summe et in-
time deuotionis. Unde psalmus. Cantate in voce eorum qui diuinis be-
neficijs memoratis delectantur. Delectasti inquit me domi-
ne in factura tua. et in opibus manuum tuarum exultabo. Sub-
iungitur. Creas. Super quo dicit Inno. Creas condendo na-
turam. Sanctificas consecrando facturam. viuificas transsub-
stantiando creaturam. benedicis accumulando gratias. Hec enim
omnia bona creas secundum causas primordiales. sanctificas secundum cau-
sas sacramentales. viuificas ut transeant in corpus et sanguinem
benedicis ut conferant caritatem et unitatem. Vel sic. Creas quan-
tum ad substantiam panis et vini que ibi fuerunt. sanctificas conuer-
tendo in carnem et sanguinem Christi. viuificas restaurando nobis
vitam spiritalem. benedicis multiplicando per hec nobis bona gratie

et prestas nobis quantum ad usum spiritualis cibi et potus. Vel sic
Sanctificas. id est gratiam et virtutem das his rebus ut digne reci-
piens ab eis sanctificetur. Viuificas. id est vitam confers: ut
homo ea recipiens moribus et virtutibus viuificetur. Bene-
dicis. id est istis rebus benedictionem largiris ut qui digne sumit
a te in celesti patria benedicatur. iuxta illud. Venite bene-
dicti patris mei. Ibi in prolatione illorum verborum. scilicet sanctificas
viuificas. benedicis. formantur tres cruces. quid designant.
Aliqui sic plane dicunt quod ille tres cruces designat quod omnia cre-
ata et recreata. sanctificant viuificant benedicunt: in virtute cruci-
fixionis Christi. Alij dicunt ut Inno. quod ille tres cruces que sunt
super calicem cooptum fiunt ad recolendam crucifixionem Christi. ho-
ra tertia esse factam linguas Iudeorum ter clamatum crucifi-
ge etc. Et hora sexta manibus gentiliu. Et hora nona comple-
tione. cum in cruce inclinato capite tradidit spiritum. Quia ergo
crucifixio Christi facta est et consummata per spatium trium horarum ut di-
ctum est. Idcirco fiunt tres cruces. Post hoc diaconus aut sa-
cerdos met discooperit calicem. deponendo corporale cum dicit. et
prestas nobis. Dubitatur quare calix et sanguis cooperit
corporali: et hostia non. huius multiplex est causa. Una litte-
ralis. et est ista. quod hoc fit propter periculum: ne puluis aut mus-
ca in calicem cadat. Et hostia non tegitur. quia immundicie et
cetera ab hostia sine periculo possunt remoueri. quod non potest
fieri de sanguine. Secunda causa quia calix sepe sumitur pro
passione. Idcirco passio et mors Christi magis figuratur in cali-
ce quam in hostia. Idcirco mortuus et passus cooptus fuit lapi-
dibus: et ita calix corporali tegitur. Tercia causa. quia san-
guis in calice representat corpus Christi in sepulchro positum: syndo-
ne inuolutum. et hostia. id est corpus Christi positum extra sepulchrum. Igitur
tunc etc. hec rationale. Sequitur. Per ipsum tanquam per mediatorum
cum ipso tanquam cum equali. in ipso tanquam consubstantiali. In pa-
tre quippe notatur auctoritas. in filio equalitas. in spiritu sancto
comunitas. Auctoritas in patre propter principium. equali-
tas in filio propter medium. comunitas in spiritu sancto propter con-
sortium. Nota omnis honor exhibetur a creaturis patri et spiritu
sancto per filium. per quem mundus creauit et hominum lapsum repara-
uit. Et cum hoc exhibetur ipsi filio: quia talis honor debetur fi-
lio. qui debetur spiritui sancto: et patri in filio. quia pater bono

rificatur in filio. eo quod qui honorificat filium honorificat pa-
trem qui misit illum. Et quia per misterium redemptionis gene-
ris humani: totius trinitatis maiestas gratiosus apparuit.
Ideo tres sunt cruce cum hostia super calicem nudus. Et post
ea cum dicitur. Tibi deo patri omnipotenti etc. extra calicem
vel circa calicem sunt due cruce. vel secundum consuetudinem aliqua-
rum ecclesiarum una sola. Due sunt ad designandum quod toti trini-
tati honor et gloria est infra istum mundum inferiorum. et extra
istum mundum in mundo superiori: propter passionem et elevationem
christi in cruce. Inno. dicit. quod iste tres cruce facit super calicem
designat crucifixionem christi factam manibus gentium. per inter-
vallum trium horarum factam: cum milites crucifixerunt christum. Vel
secundum ipsum subtilius et profundius. Tres cruce iste signat tres
cruciatos quos christus in cruce sustinuit. videlicet passionem
pro passionem et compassionem. Passionem in corpore. pro passionem in me-
te. compassionem in corde. De passione corporis ait dominus per prophetas
vos omnes qui transitis per viam: attendite et videte si est dolor
similis sicut dolor meus. Et david. Foderunt manus meas et pe-
des meos. De pro passionem mentis. dixit dominus apostolis. Tristis est
anima mea usque ad mortem. Cepit enim ihesus parere et redere
et mestus esse. Et pro passionem cordis per persecutoribus et cruci-
fixibus orabat dicens. Pater ignosce illis quia nesciunt quod
faciunt. Et sacerdos facit has tres cruce super calicem. quia
christus sustinuit huiusmodi cruciatum in corpore in patibulo. Per
calicem enim domini passio designatur. dicente domino. Pater si fieri po-
test transeat a me calix iste. Due vero cruce que a latere
calicis sunt designant duo sacramenta que de latere domini proflu-
erunt. videlicet aqua regenerationis. et sanguis redemptionis
iuxta testimonium iobis dicentis. Unus militum lateris eius lan-
cea aperuit. et continuo exiit sanguis et aqua. Vel ut in alio
loco Inno. dicit quod iste due cruce sunt in ore calicis. et de-
signant divisionem corporis et anime in morte christi. In christo enim
sunt tres substantie. corpus anima et deitas. Due tamen. scilicet
corpus et anima: in morte fuerunt divise. divinitas vero a neu-
tra est separata. et ideo sunt ibi tantum due cruce. Alij illas
duas cruce reducunt ad unam. scilicet a summitate calicis cruce ad
se deorsum trahendo. faciunt per quod unica mors christi designa-
tur. eo quod christus semel mortuus est. et mors illi ultra non dominabitur

Et quod sic reducunt a summitate usque ad se dicit quod designatur
quod anima christi a corpore separata descendit ad inferos. ad genus hu-
manum redimendum. in virtute sue passionis et crucis. et alij
in fine istorum signorum tangunt calicem cum hostia. per quod percussio
lateris christi cum lancea militis designat. Et nichil nocet illa di-
versa consuetudo. dummodo servet unitas caritatis. Remotio et
depositio corporalis de calice significat quod velum templi scissum est
a summo usque deorsum. vel significat quod illud quod de ipso scrip-
tum fuerat. erat hactenus clausum sicut dicit de quibusdam quod erat
verbum illud absconditum ab eis tunc vero revelatum est. Postea sa-
cerdos aliter facit orationes. ut populus respondeat amen. Dicens per omnia
secula seculorum. Et secundum Inno. designat illud quod christus magna
voce clamando emisit spiritum. Etiam secundum alios ut ostendat quod hic
est finis canonis et quia ihesus alta voce clamabat. pater in ma-
nus tuas commendo spiritum meum sacerdos profatur orationes et dominice orationis
ne alta voce pronunciat.

Remus preceptis salutaribus moniti et divina institu-
tione formati audemus dicere.

In ista parte agit de consecratorum digna precepto. Et divi-
ditur in quinque preceptis. Primum premitit dominice orationes cum eius
profatur per quam fideles ad preceptos huius sacramenti disponunt.
et quodammodo sacrificant. Secundo ponit embolismum dominice orationis
Tercio ponunt verba que dicuntur quando fit fractio hostie. Quarto
ponitur oratio communionis. Quinto ponuntur orationes ad precep-
tos sacramenti preparantes. Secunda sibi libera nos quesumus. Ter-
cia sibi pax dominice. Quarta sibi hec sacrosancta. Quinta sibi domine
ihesu christe. Oratio dominice habet profatur vel lectores que constituitur sic
Oremus spiritus insinuat. nos moniti. id est instructi salutaribus pre-
ceptis. id est preceptis dominice nostri ihesu christi. aut salutaribus documē-
tis et formati. id est eruditi. divina institutione id est ex divina ordi-
natione quod debemus orare. audemus dicere id est audacter pro-
nunciare dominice orationes. Primum dicit oremus ubi sacerdos instigat
populum ad orandum dicens. Oremus ut sic adiuvante domino a mor-
te peccatorum resurgamus et in eandem iterum non cadamus quia christus
resurgens ex mortuis iam non moritur. Subiungit preceptis Ne sa-
cerdos una cum populo quasi ex precepto suorum auctoritate vi-
deat petere. premitit preceptis salutaribus moniti. Cum enim
discipuli rogassent dominum dicentes. Domine doce nos orare.

dñs aprens os suū dixit. sic orabit. Pat noster &c. Et plu
rima salutis monita circa orōez dabit. vt babeat matb. vj.
Tu autē cū oraueris intra cubiculū tuū. Et itez cū orau
eris nolite fieri sicut ypocrite tristes. q̄ amāt in sinagogis
& i angulis plateaz stātes orare. vt videātur ab hoīb⁹. Et
itez cū oraueritis nolite multa loq̄ sicut ethnici faciunt.
Nos igit̄ moniti istis salutarib⁹ p̄ceptis. & formati diuina
istitutōe q̄d & q̄re & q̄litez orare debem⁹. ex hoc tūc audem⁹
.i. audacter dicere poterim⁹ pater noster. Sz dubiū hic i
cidit. Cū monere & p̄cipere quodāmodo sūt cōtraria. eo q̄ p̄/
ceptū obligat monitio vero nō. quō ergo dicit̄ p̄ceptis salu
tarib⁹ moniti. Ad hoc rādet alexāder q̄ ista oratio ē dñj &
magistri. vñ job. xij. Nos vocatis me magister & dñe & bñ
dicitis. sū eteni. Et q̄ dñj ē p̄cipere. & magistri monere vt
igit̄ instruemur q̄ duplex eēt in xp̄o autoritas. scz dñj. &
magistri. idcirco dicit̄ p̄ceptis salutarib⁹ moniti. Cū sa
cerdos dicit p̄ oīa secula seculoz vna cū dyacono tūc astāte
& iunāte leuat calicē modicū de altari. & postea euz dicit p̄/
ceptis salutaribus moniti. deponit simul hostiā & calicem.
Altare enī significat crucē vt dicūt doctores. Et depositio
hostie & calicis designāt illud q̄d venit ioseph ab arimathea
& nicodemus. & impetrauerūt corpus xp̄i a pilato & leuaue
rūt de cruce deponentes in sepulcro. Et q̄ iudei aduolue
rūt lapidem ad hostiā monumenti. Ideo dyacon⁹ sup os ca
licis corporale reuoluit.

Pater noster q̄ es in celis sanctificet nomen tuū &c.
Sāctus grego. papa dñicam orōez sup hostiā in al
tari decantādā cēsūt. asserēs incōgruū esse vt supra
enkaristiam diceret orō quā scolasticus composuerat. & illa
omitteret quā dñs & magister ip̄e dictauerat. & quā apli cō/
sueuerūt dicere. Et cātat apud grecos a toto populo. apud
nos a solo sacerdote q̄ sacrificat in p̄sona populi. Mora illa
orō excellit oēs alias orōes multis ex causis. videlicz auto
ritate doctoris. breuitate sermonis. sufficiētia petitionū. se
cunditate misterioz. Autoritate doctoris q̄ ore saluatoris
edocēta & plara. os enī dñj locutū ē. Breuitate sermonis q̄
facile discit̄ & p̄fert. cū ergo oraris nolite multū loq̄ sic eth
nici faciūt. Sufficiētia petitionū quoniā i bis. vij. petitiōib⁹

orat̄ p̄ bonis adipiscēdis & p̄ malis amouendis. Pro bonis
temporalibus sp̄ialibus & eternis. p̄ malis p̄ntibus p̄teritis & fu
turis. Eterna petunt̄ in p̄miū cū dicit̄. Adueniat regnum
tuū. Sp̄ialia petunt̄ in meritū. Temporalia in sustentacu
lū. Preterita mala sunt dolenda. presentia vincēda. futura
p̄cauenda. Secūditate misterioz. quoniā immensa & vltra
modū cōtinet sacramēta. Pertrāsibūt enī plurimi & multi
plex erit scia. Scit enī dñs q̄d velimus. sz vult nos orare.
Pr̄o p̄ excitāda deuotōe. q̄ quod flatus carboni hoc facit
p̄nūciatio deuotōni. Secūdo p̄ alioz instructōe vt cortina
cortinā trahat. & q̄ audiat dicat eidem venio. q̄ luceat lux
vestra corā hoīb⁹. Tercio p̄ lingue obsequio vt q̄a lingua pec
cauimus lingua satisficiam⁹. vñ sicut exhibuistis membra
vrā iniqtati seruire ad iniqtatē. ita exhibeatis mēbra vrā
seruire iusticie i scificatōez. Quarto p̄ rei petēde obrinētia
& comemoratōe q̄ facili⁹ obrinet̄ quod instāt⁹ postulatuz
vñ petite & accipietis. Quinto p̄ rei impetrare custodia q̄
quod sepi⁹ req̄rit̄ diligētius custoditur dū iuenitur. vñ Te
ne quod habes ne alter accipiat coronā tuā. Hec orō q̄ p̄fe
ctissima & sufficiētissima ē diuiditur in exordiū tractatū. & cō
clusionē. In exordio benivolētia captatur cū dicitur pater
noster. In tractatu petitiōes ordinātuz cū subditur scificet
nomē tuū. In cōclusionē cōfirmatio petitoz optatur cū di
citur amē. Captatur enī p̄o benivolētia cū dicit̄ p̄ nō/
ster. vñ glo. matb. xj. Breuis captatio benivolētie p̄mittit̄
p̄ noster. Sz obicitur si i verbo captatur benivolentia sz
pat. & benivolētia captat̄ p̄ reuerētia. ergo magis debuit di
cere dñe q̄ pater. cū dñs magis sonat in reuerētiā. Rādet̄
q̄ vez ē q̄ dñs sonat in reuerētiā ei cui debet̄ timor. i hoc
ergo q̄d dicit pater & nō dñe dat fiduciā ipetrādi. q̄ pater di
cit reuerētiā amicabilē ei cui debet̄ amor. q̄ filij citius im
petrāt q̄ serui. vñ eriso. Nō dicit dñe sz pater vt cōfidam⁹
tanq̄ filij. & nō timeam⁹ tanq̄ serui ad ro. vij. Nō accipi
tis sp̄uz seruitutis itez i timore sz sp̄uz adoptōis filioz dei
in quo clamem⁹ abba pater. i. dei. Dicit̄ p̄o pat p̄pter ge
neralē p̄uidētiā. sap. vj. Equiter ē ei cura de omnib⁹. Item
gūaliter dicit̄ pater rōe creatōis vt deut. xxvij. Nūquid nō
ip̄e ē pater tu⁹ q̄ fecit & creauit te. sed specialiter ē pater in

stoz p filiale adoptōez adro. sup. **Nō accepistis** 1c. s3 singu-
lariter ē pater xpī p naturalē generatōez job. xx. **Ascēdo** ad
patrē meū. vñ iminēte passiōe ei⁹ orauit ad patrē dicēs. **Pa-**
ter si possibile ē trāseat a me calix iste. **Sequitur**. **Noster**. In
hoc q̄ dicit noster iuuitamur ad humilitatē. vt nemo se ex-
tollat de generis nobilitate malach. ij. **Quid nō ē** pater
oim nostrū. **Et ideo** dicit glo. math. xj. **Monēt** nobiles ⁊
diuites nō supbire cōtra minores. Non enī vere pūt dicere
pater noster nisi fratres sint. **Itē** iuuitamur ad mutuā dilec-
tōez gen. xij. **Dixit** abrahā ad loth. **Ne q̄so** sit iurgū int̄ te
⁊ me itēz pastores tuos ⁊ meos. fratres enī sum⁹. **Itē** iui-
tamur ad mutuū auxiliū. puer. xv. **Frat** adiuuat a fratre
Dicit ergo pater noster vt vnā oim nobilitatē oñdat. **Prū**
ē rōne p̄ie originis vt hoies inter se cōcordiaz habeant. ⁊ vt
sibi mutuū auxiliū exhibeāt. **S3 q̄rit** an peccator possit ve-
re dicere pater noster. **Rñdet** q̄ sic intelligēdo i spe p adop-
tōez i te vel p creatōez ⁊ p visionē. **Sequitur**. **Qui es** i celis
sp̄ corporalib⁹ p euidentiā nobilissimi effectus. non tñ ab eis
circūscriptibilis. **Nā effect⁹** sue potērie ⁊ sapiētie multū ap-
parēt i celis corporalibus. vel i hoc itēz captat orās benino-
lentiā allegādo dei sufficiētiā q̄ ip̄e ē i celis. vbi ē ois sufficiē-
tia. ⁊ oiz bonoz habūdāria. vel q̄ es i celis s3m gloriā mat.
vj. **Iustis** enī iustē p grām ⁊ beatis p gloriā. **In** hoc q̄ dicit
tur q̄ es i celis docemur celestia sp̄are. vt illic sp̄e nostraz
erigam⁹ vbi patrē habem⁹. vel si p celos intelligunt sancti
sic monet nos saluator. vt p scitate laboremus. vt merca-
mur fieri habitaculū ⁊ celū dei. **S3 dices** cū de⁹ sit vbiq̄
q̄re magis dicit eē i celis q̄ i alijs locis. **Rñdet** sicut aia i
tellectiua iū q̄libz pte corpis ē essentialit̄ tñ i vna magis i
alia min⁹ opat̄ ita de⁹ eq̄litez ē iū omi loco. tñ magis dicit
eē iū celo p tāto qz sibi magis apparēt ⁊ relucēt potētie ⁊
bonitatis effect⁹ sp̄i q̄ iū alio loco. **Si ergo** p principalita-
tem ej loc⁹ aliq̄s appriat. hoc erit vbi operatio ei⁹ magis
apparet sicut aia magis dicit eē iū cerebro vel iū corde q̄ i
alijs p̄ibus corpis. **In** celis aut̄ dicit ⁊ nō iū celo quasi iū
vno. qz sicut iū celo stellato eminetior ē eius effect⁹ t̄palis
ita ⁊ iū celo empireo manifest⁹ apparet eius act⁹ p̄peruus
Et abundantior est ejus opatō iū celo trinitatis. sicut sūt

147
seipm̄ intelligere. seipm̄ diligere. sicut dicit aug. xij. confes.
Sequitur **Sāctificet** nomen tuū id est sanctū habeat ⁊ glori-
ficet ab oibus. ⁊ p hoc p̄tinet ad gloriā dei. **In** ista pte or-
dinant̄ petitiones omē petibile continētes. vñ bñs aug. ad
pbaz virginē. **Si** recte cōuenientqz oram⁹ nichil dicere pos-
sum⁹ q̄ q̄s iū ista dñjca orōe positū ē. **Nā** iū hac orōe cōti-
nētur oia que desiderātur. inter omia desiderabilia illud p̄-
cipue desideratur quod plus amat ⁊ hoc est deus. ideo p̄io
petēda est gloria dei cum dicit̄ sanctificetur nomen tuū id
est vt nomen tuū sanctū habeat. honoret ⁊ glorificetur ab
hominibus. **A** deo aut̄ tria sūt desideranda que p̄tinet ad
te. **Prīmū** est vt venias ad vitam eternam ⁊ hoc petis cū
dicas. **Adueniat** regnū tuū. **Secūdū** est vt facias volūtātē
dei ⁊ vt iuste viuas. ⁊ hoc petis cū dicit̄ fiat volūtās tua.
Tercū ē vt habeas necessaria ad vitā. ⁊ hoc petis cū dicit̄
panē nostrū. **Et** de his dicit̄ math. vj. **Prīmū** q̄rite regnū
dei quo ad p̄mū. ⁊ iusticiā ei⁹ quo ad sc̄m. ⁊ hec oia adij-
cient vobis quo ad terciū. **Hec** p̄missa sūt a nobis desidera-
da. que aut̄ sūt fugienda seu vitāda sunt cōtraria bono. **Bo-**
nū aut̄ quod petit̄ desiderabile est quadruplex vt dicit̄ est.
Prīmū ē dei gloria. ⁊ huic nullū malū ē cōtrariū saltē p se
qz de bono ⁊ malo resultat gloria dei. de bono inq̄tum re-
munerat. de malo inq̄tum punit. vñ job. xxxv. **Quid** nocebis
ei si peccaueris. **Alia** hāc habet. si nequā fuerit. **Secūdū** bo-
nū est vita eterna. ⁊ huic cōtrariat̄ peccatū. qz p peccatū p-
dit̄ vita eterna. **Et** ideo ad remouēdū hoc dicim⁹. ⁊ dimit-
te nobis debita nrā. **Tercū** ē iusticia ⁊ iusta opa ⁊ huic cō-
trariat̄ rēptatio qz rēptatōes carnis mūdi ⁊ dyaboli nos i-
pēdiūt ⁊ detrahūt a iusticia ⁊ bonis opibus. **Et** ad hoc re-
mouēdū petim⁹. ⁊ ne nos iducas i rēptatōez. **Quartū** bo-
nū ē corporali vite necessariū. ⁊ huic cōtrariat̄ tribulatōes
āgustie necessitates ⁊ indigētie hui⁹ vite. ⁊ ista sūt malū pe-
ne ⁊ ad hoc remouēdū petim⁹ dicētes s3 libera nos a malo
vel alit̄ ⁊ redit̄ i dō. **Petit** p̄io vt nomē dei sāctificetur id
ē sanctū habeatur ab hoib⁹. vnde aug. in sermone dñi i mō-
te. **Cum** dicimus sanctificetur nomē tuū. nō hoc petimus
quasi nō sit sanctū nomē eius. cum scriptum sit. ⁊ sāctum
nomē ei⁹ sed vt sanctū ab hoib⁹ habeatur quod p̄tinet ad

gloriā dei. Ideo maxime et ante omnia petere debemus et de
siderare ut deus honoret et glorificet ab hominibus. vñ pphā.
Non nobis dñe nō nobis etc. Alio modo id est nomē sanctū
tuū nos sanctificet. ut glorificeris et lauderis a nobis. San
ctificet nomē tuū in corde p amorē p reuerentiā in ore p ef
ficiētiā in ope. Sedō petit vita eterna cuz dicit adueniat
regnū tuū. De hoc scribit matth. xxv. venite bñdicti patris
mei. percipite regnū Et merito vita beata cōpatur regno qz
sicut in regno tpali habetur necessariōz bonoz habūdātia.
sic in regno eterno habetur oim bonoz sufficiētia. Et cōue
niēter dicitur. adueniat regnū tuū. ideo qā nō possumus ad
deū venire et ad gloriā ipi nisi p dē vēiat ad nos p gra
tiā. vñ aug. Ille ad deū venit. quē deū preuenit. Adueniat
ergo regnū tuū. nō qz de nouo fiat. cū sempiternū sit szm
ppbetā. Regnū tuū regnū oim seculoz. sed adueniat regnū
tuū nobis. scz ut regnem⁹. vñ aug. ad pbam. Desideriū no
strū ad illud regnū excitam⁹. ut nobis veniat atqz i eo reg
nem⁹ et qā bonū glorie datur p bonū grē. ideo subditur ter
cia petitio. fiat volūtas tua. id ē ut volūtas nostri arbitrii
cōformetur p grām tuā tue volūtatē. vel fiat volūtas tua
id ē da nobis tuā grāz. ut et tuā volūtatē faciam⁹. Per gra
tiā enī dei fit volūtas dei i nobis et a nobis szm jero. volū
tas dei semp sit. scz bñplaciti. szm illud ysa. xlvi. Dis vo
lūtas mea fiat s3 oram⁹ ut libertas nostri arbitrii societ et
cōformetur p grām sue volūtatē. vel oram⁹ ut suis pceptis
obediam⁹. Qui ergo obedit pceptis dei facit volūtatē dei.
qā pceptio ē volūtas dei scz signū. Sequitur Sicut i celo et
i terra. id ē sicut a beatis fit volūtas tua. sic fiat etiā a no
bis hominibus hic i terra. vbi notādū qz beati qz sūt i celo sūt cō
iuncti immediate regule diuine ideo nō possūt deficere nec de
viare a diuina volūtatē. Et ideo nos qz sum⁹ i via qz nō su
m⁹ ita cōiuncti perimus ut diuina grā hoc suppleat tenēdo
volūtatē nostrā i cōformitate ad suā volūtatē i operibus
nostris sicut cōformatur illi qz sūt i celis. Hec petitio fiat
volūtas tua multū efficacē ē. qā p hāc petitionē bō se tota
liter subdit diuine volūtatē. vnde saluator imminēte suabe
nedicta passione legitur dixisse. Pat si nō pōt hic calix trāsfi
re a me nisi bibā illū. fiat volūtas tua mat. xxv. vñ et pphā

clm

orabat dicens. Doce me facere volūtatē tuā. Sequitur. Pa
nē nostrū quotidianū. i. vite necessaria: quo ad victū et ami
cūz: nobis quotidie tribuere digneris. Vel sic Panē nostrū
quotidianū da nobis. i. euaristiā nostrā. i. pro nobis obla
tā. quotidianū. i. quod offertur p nobis. da nobis spūali p
ticipatōe. Hodie. i. in via pntis vite hic ponitur quarta pe
titio. In qua petitur vite necessitas. nō supfluitas. non vo
luptas cū dicitur. Panē nrūz quotidianū. nō aliquod super
flūū. s3 quod ē nature necessariū. vñ eccle. xxix. Iniciū vite
boīs aqz et panis. Hic ergo qzto loco perim⁹ bonūz tpale ad
sustentatōem. Ecclesia ergo nō petit diuitias tpales nō ve
stes pcciosas: sed vite necessaria. Quā aplūs habētes alimēta
et quib⁹ regamur bis cōtēti sim⁹. i. ad thi. vii. Et iā salomō
Diuitias et paupertates ne dederis michi. s3 tantū victui meo
tribue necessaria. puer. iij. Quā ppter pphā dicebat. Diui
tie si affluāt. nolite cor apponere. Glosa. cor apponit qui di
uitias cōdit. qā thesaurus occultus: et sapiētia abscondita: qz
vtilitas in vtriusqz. eccle. xl. Qui autē ē in statu aliquo pōt
licite pecunias obseruare ut sibi et suis pvideat in futuro de
necessarijs. vel ad cultū dei. Panē nostrū. Addit nostrū s3 in
Criso. Quā queqz nobis dat deus. siue orātib⁹ siue laborā
tib⁹: nō solū nobis dat. s3 etiā alijs p nos dat ut de eo quod
accipim⁹ a deo patre: partē impotētibus et paupibus dem⁹
Panē nostrū quotidianū. i. quotidie necessariū. Ideo dicit
quotidianū. quia qz superflue viuūt: nō panē comedit quo
tidianū. sed multoz diez. Da. ideo dicit da. qā nec minimū
habere possum⁹ nisi tu des. Quā pphā Qui dat escā oi carni
Da nobis qui sum⁹ filij tui per regenerationēz baptisimi et
adoptionē hodie. i. in pnti. Vel hodie quia nescimus si i cra
stinum perueniamus. Potest etiam illa petitio intelligi de
pane sacramentali. per quē sustentamur spūaliter panē. s. eu
karistiā. ut supra dictū est. Sequitur. Et dimitte nobis de
bita nostra. Post petitionē boni conferēdi: subdit petitōes
mali auferēdi. In ista quāta petitionē: petitur malū aufer
ri: quod contrariatur vite eterne. et hoc est peccatū quod ex
cludit a vita eterna. Unde aplūs. i. ad cor. vi. Neqz forni
catij: neqz auari: neqz fures: neqz idolis seruientes: regnum
dei possidebūt. Et ad hoc pertinet ista petitio. dimitte no

bis debita nostra. i. peccata quib⁹ aīa obligatur ad penam.
Additur. Sicut ⁊ nos dimittim⁹ debitoribus nostris. Hec
est regula nobis imposta. q̄ si voluerimus nobis dimitti
peccata nostra. ita debem⁹ dimittere primis peccata in no
bis cōmissa. Quā eccle. xxviii. Remitte primo tuo nocenti
⁊ tūc tibi deprecanti solvuntur peccata. Homo homi seruet re
cta. ⁊ a deo querat medelā. Ista tñ dimissio pōt itelligi. vno
modo quo ad offensā ⁊ quantū ad rancorē. ⁊ hoc ē necessita
tis. quia tenemur oēs boies diligere ex caritate. Alio modo
quantū ad iniuriā ⁊ satisfactionē. ⁊ hoc nō ē necessitatis. s̄
sit supererogatiois aut perfectōis. Sicut enī pecuniā ablatā
nō teneretur q̄s dimittere sed repetere potest: sic de iniuria si
bi illata potest quis recōpēsatiōem p̄ emēdaz petere s̄m or/
dinē iusticie. vñ aug. Qui modeste agit vt pecunia sibi resti
tuatur. nō taz curas pecuniā q̄ de correctōe debitoris redde
re nolentis qui pōt reddere: nō solū nō peccat. sed plurimuz
pdest ei quē corrigit ne dāpnerur. sed vt fide patiat̄. Que/
ritur vtrū peccatores aliqd̄ orādo impetrēt. Videtur q̄ nō
quia Jobā. x. dicit. Scim⁹ qz peccatores deus nō audit. S̄
incōtrariū ē quod hic dicitur. Cū peccatores orāt p̄ dimissi
one peccatoz: sequeretur q̄ frustra orarēt si nō impetrarēt.
Et bea. aug. sup Jobā. Si deus peccatores nō audiret. fru
stra publicanus dixisset. deus ppicius esto michi peccatori.
Responsio. In peccatore duo sūt cōsiderāda. natura quā de
us diligit: ⁊ culpa quā odit. Si ergo peccator aliqd̄ petit in
quātū peccat. i. s̄m desideriu peccati a deo nō exauditur ex
misericordia. sed qñq̄ auditur ad vindictā. dū deus pmittit
eū amplius ruere in peccata. Deus enī qdā negat ppicius q̄
cōcedit iratus. vt aug. dicit. Sed orōnem peccatoz ex bono
desiderio procedētē: dñs audit nō quasi ex iusticia: quia pec
cator hoc meretur. sed ex pura sua misericordia. obseruatis
tamē quatuor cōditionibus. vt si ipse petat quid ad salutez
necessaria: humiliter: ⁊ p̄seueranter. Sed ad illud Jobā. x.
Scimus quia peccatores deus nō audit. bea. Ieronimus
super Jobāne rñdet. Illud verbū est ceci nōdum vñcti: ⁊ nō
dum perfecte illuminati. ⁊ ioco nō ē ratū. q̄ nōs posset ve/
rificari si intelligatur de peccatore inquantū est peccator.
per quem modū eius etiam oratio est execrabilis. Itē que/

ritur. Vtrū dicēs orationē dñicā peccet si nō dimittat rāco
rem quo ad primū suū. Responderi potest. licet orōnis sue
non sit fructus quo ad se qui tenet rancorē in corde suo cō
tra primū tñ non peccat. cū non in sua sed toti⁹ ecclesie p
sona videtur orare. Quā nō dicit dimitte michi debita mea
sicut ⁊ ego dimitto debitoribus meis. Sequit̄. Et ne nos
inducas in tēptationē. i. non nos induci pmittas vt in tem
ptatione succubamus. quia nō sufficit ad salutem dimissio
peccatoz p̄teritoz. vt si homo patiat̄ in peccatū recidivū
⁊ relapsū. ⁊ succubant tēptationib⁹ peccatoz futuroz. Quā
sequitur sexta petitio. s. a motio mali futuri. De quo dicit
Et ne nos inducas in tēptationē. i. induci pmittas. Ad. n.
petimus vt non tēptemur: quia tēptari in se non ē maluz
sed magis est ad virtutē. quādo fortiter resistitur. Propter
quod dicebat p̄phā. Proba me dñe ⁊ tēpta me. sed petimus
ne in tēptationē ducamur. i. ne ab ipsa vincamur. Sequit̄.
Sed libera nos a malo. s. culpe quod ē peccatū. etiā a malo
pene quod ē p̄turbatio pene: quod ē ad peccatū iudiciū.
A malo mūdi. ne nos comburat p̄ cupiditatē qz tot⁹ mūdo
in maligno positus est. s. Jobā. vii. A malo carnis ne ab/
sorbeat p̄ voluptatē. quia non habitat i me. i. in carne mea
bonū. ad ro. vii. Nam multa sūt mala in mūdo ⁊ in carne
nostra que pmittit nos: a quibus petim⁹ nos liberari ne sub
eis succubam⁹. Sequitur. Amen. i. fiat Amen aut nec gre
cū nec latinū ē. sed hebraicū. ⁊ qñq̄ accipit verbaliter p̄ fi
at. vt in fine orationū dicimus. amē. i. fiat nobis dñe deus
quod a te humiliter petimus. Quāq̄ accipitur adverbialiter
vt x̄ps ait: amē amē dico vobis. i. firmiter ⁊ fideliter. Quā
aug. dicit amen. i. vere vel fideliter: vere quo ad intellectū
Fidelit̄ quo ad officiū: ⁊ ioco dñs ponit in fine amē. q̄a hec
orō potissime ex affectu ⁊ intellectu ē dicēda.

Ibera nos q̄sum⁹ dñe ad oibus malis p̄teritis p̄nti
bus ⁊ futuris ⁊ intercedēte pro nobis beata ⁊ glo/
riosa sp̄ virgine dei genitrice maria ⁊ beatis aposto
lis tuis petro ⁊ paulo atq̄ andrea cū oib⁹ sanctis tuis da p
picius pacē in diebus nostris vt ope misericordie tue adiu/
ti ⁊ a peccato simus sp̄ liberi ⁊ ab oī p̄turbationē securi. p̄
eundem dñm nostrum ihesum x̄pm filiū tuū qui tecū vivit

¶ regnat in vnitae spicitus sancti deus. Per omnia secula se-
culoz amen.

¶ **Ecūda** p̄ricula istius p̄ris In qua ponitur orō q̄ di-
citur embolismus dñice orōis. In qua' sacerdos me-
minit p̄teritoz maloz ¶ granatur p̄ p̄sēs: ¶ timet
futurū malū. Dicit ergo vt deus nos liberet ab istis malis.
Nota ista orō dicitur embolism⁹ .i. supercrescētia. eo q̄ ni-
bil in ea petitur quod in p̄cedēti orōne dñica petitū nō fu-
it: nec tamē supfluit. q̄ est repetitio septime petitōis .s. sed
libera nos a malo. Vel dicitur supercrescētia q̄ in p̄mici-
na ecclesia multo tēpore differētia nō fuit. Notandū triplex
est malū a quo petimus liberari. s. malū iunatū. malū ad-
ditū. ¶ malū inflitū. Primū cōtrahim⁹. Secūduz cōmitti-
mus. Terciu sustinem⁹. Primū originale. secūduz actuale
terciu penale. Sed quid ē q̄ sacerdos petit q̄ deus liberet
nos a p̄teritis malis: ex quo peccata transierūt nec possunt
renocari: eo q̄ nō est potētia ad p̄teritū s̄m p̄būm. Respō-
detur. Quis p̄teritū s̄m se idē in numero nō potest reuoca-
ri. p̄ potētiā naturalē tamē potest idē in specie vel cōsimile
reuerri ¶ renocari. per potētiā supnaturalē etiā idem in nu-
mero potest reuerri. Et ideo petit sacerdos . vt deus mala
penalia super nos nō inducat. vt super egiptios. sodomitas
¶ filios israel: derelinquētes deū suūz induxit. nec faciat no-
bis s̄m peccata nostra sed s̄m multitudinem misericordie
sue deleat iniquitates nostras. Nota secūdo. hic ponit̄ iūno-
catio sanctorū ¶ primo beate virginis marie: que ē beata. iū-
pta illud. Beatā me dicēt oēs generationes. ¶ gloriosa quia
plena gratia s̄m p̄s. Gloriosa dicta sūt de te sc. Dicitur sē-
per virgo. quia virgo ante p̄tū. in p̄tū ¶ post p̄tū Dicit ma-
ria quod siriace sonat dñā. Vel maria quasi amarūz mare.
quia ab illo tpe quo simeon p̄betavit. ¶ tuā ipsius animā
pertransibit gladius doloris. vsq̄ ad xp̄i passionē: nunq̄ di-
es p̄terit: in qua ista verba nō renolueret: ¶ ipsa amare de-
flecteret: cogitādo quādo fiet istud. Ibi innocantur etiā tres
apostoli. s. petrus paulus ¶ andreas. Et isti tres reinuocan-
tur. p̄pter eoz tres p̄rogatiuas. Petrus resumitur p̄p̄ pri-
cipatū apostolatus. Paulus p̄pter p̄uilegiū doctrine p̄dica-
tionis ¶ immēsi laboris . andreas p̄pter p̄uilegiū niniuz

642
tēpore crucifixionis ¶ sp̄s benignissimi. Et in hac orōe
nō solū iūuocamus apostolos: sed etiā omnes sanctos qui p̄
triplicē statū distinguūtur. Dēs enīz qui fuerūt in ecclesia
militāte. aut fuerūt in statu cōiugali: qui per petrū designā-
tur. quia vxorē habuit. filiā ¶ soctū. aut ī statu vidualis cō-
tinentie. qui per andrea designātur. quia s̄m beatū criso-
stome mortua creditur sanct⁹ andreas in statu viduali per-
mansisse. aut in statu virginali: qui per paulū designātur.
ad quē statū etiam angeli reducūtur. quia virginitas soroz
est angeloz. Da p̄picius sc. Hic videtur petere p̄ duplici pa-
ce videlicē: p̄ pace pectoris: que in hoc cōsistit. vt simus ab
omni peccato sinceri ¶ liberi. ¶ p̄ pace tēporis: qua sumus
ab omni p̄turbatōe securi. Infirmis enī nocet p̄turbatio.
quāuis perfectis sit meriti augmētatio. ¶ cōstantie corrobo-
ratio. Iuxta illud apostoli Virtus in infirmitate pficitur.
Item nota hęc oratio sub silentio dicitur. ¶ illud silētiū sig-
nificat sabbatū in quo corp⁹ xp̄i in sepulcro quieuit. vñ lu-
ca restante. Mulieres que parauerūt vngūta sabbato silu-
erunt s̄m mandatū. sed qui s̄m carnē quieuit in sepulcro
s̄m aiām descendit ad inferos. vt fortior superneniēs fortez
spoliaret armatū. Tūc ergo momordit infernū. vt educerz
vinctos de lacu in quo nō ē aqua. liberās eos a malis: p̄te-
ritis p̄sentibus ¶ futuris. Dans eis p̄petuā pacē in qua sē-
per sūt a peccatis liberi. ¶ ab oī p̄turbatōe securi. Et hoc
cōmemorās ecclesia orat vt etiā ab his malis liberetur: ¶
ad illā pacē perueniat. Et quia sentim⁹ nos deo quē peti-
mus minus gratos ideo recursū habemus ad s̄ctos deo ac-
ceptos. vt eoz intercessionib⁹ nobis donetur: quod nos im-
petrare nequim⁹. Nota quā chorus respōdet. sed libera nos
a malo. tūc subdyacon⁹ rēp̄sentat dyacono inuolutā patenā
¶ dyaconus eā renelat. ¶ renelatā eā rēp̄sentat sacerdoti.
osculādo ipsius manū dexterā. sacerdos postea cū ea signū
crucis sibi in pectore vel aliās in facie facit. ¶ eā etiā post-
modū osculatur. ¶ post hoc itez deponit corporale. quia p̄
luctū passionis ad gaudiū resurrectōis puenitur. idcirco nūc
in gestibus sacerdotis historia dñice resurrectōis recolit̄. Ibi
etgo. s. subdyacon⁹ dyaconus ¶ sacerdos. tā numero q̄ mi-
sterio: rēp̄sētāt illas tres mulieres s̄ctas de quibus dicit

Matth. euāgelista. Despe autē sabbati q̄ lucessit in p̄ma sab-
bati 9c. Representans patenā. i. cor patēs latitudine carita-
tis in obsequiū sepulture. Juxta quod legitur. q̄ emerunt
aromata vt veniētes vngerēt ihesū hanc patenā. i. cor am-
plū latitudine caritatis. sacerdos. i. x̄ps acceptat. quia x̄ps
ardēti desiderio q̄rebat. Juxta illud. Scio enī q̄ ihesū qui
tis crucifixū. idcirco crux signatur in pectore vel in facie.
Statimq̄ sacerdos osculatur patenā: oñdens q̄ x̄ps cōfesti
desideriū mulierū adimpleuit. Et q̄ de ore calicis remouet
dyaconus corpale: designat q̄ angelus dñi reuoluit lapidem
ab ostio monumēti. Os enī calicis hostiū significat mo-
numēti. Hec inno. Subditur. Per eādē dñm nostrū 9c.
Sacerdos hoc dicens: frangit hostiā p̄ mediū. 4 alterā medi-
etate subdividit. quo facto alta voce dicit. Per oīa secula se-
culorū. Post subiūgit Pax dñi sit semp vobiscū. q̄ autē mdi-
uisibilia sūt opa trinitatis: sacerdos subtiliter innuit cū ho-
stiaz diuidit. Dicit namq̄ ad patrē. Per eādē dñz nostrū 9c.
vsq̄ ad hoc qui tecū vniuit. Et vnā fractionē hostie facit. ac
si diceret. Diuidere videorū indiuisibile. 4 si x̄ps mortuus ē
ex humanitate: vniuit tamē ex virtute diuinitatis. in qua sē
per existens nūq̄ recessit a patrē. Cū vero dicit in vnitāte
spūsancti. secundā fractionē facit. quasi di. 13 fili⁹ dei concep-
tus ex vtero virginis beate legitur: tñ patrē 4 spūsanctū
nunq̄ deseruit. sed semp tota sācta trinitas idiuisa p̄mansit
p̄ oīa secula seculorū. Causa quare hostia frāgitur. quia legi-
tur de x̄po. q̄ x̄ps fregit 4 dedit discipulis suis. Inno. dicit
Sacerdos frangit hostiā. vt in fractōe panis dñm recogno-
scamus. sicut isti duo discipuli cognouerūt: quib⁹ dñs i die
resurrectōis apparuit in emans. Quare frangitur primo in
duas medietates. Rōnale dicit. q̄ hoc fit p̄pter duplicē p̄-
destinatorū statū. s. eterne glorie. 4 t̄p̄alis p̄sentis miserie.
Et quia duplex est miseria p̄destinatorū videlicet illorū qui
in hoc mūdo caduco morbo vsuūt. 4 illorū qui sūt in purga-
torio. ideo vnā medietas subdividitur in duas p̄tes. quarū
vnā sanctificatur p̄ p̄destinatis qui sūt in purgatorio. 4 a/
lia p̄ his qui adhuc in carne vsuūt in hoc mūdo. Et sic iste
tres partes designat tres partes corporis x̄pi mistici. vide/
licet. ecclesiā triūphantē. ecclesiā militātē. 4 ecclesiā purga-

torū sustinētē vel portantē. Et s̄m aliquos illa ps q̄ in/
mergit designat beatos q̄ inebriantur dulcedine 4 vberitate do-
mus dei. S̄m alios vero significat eos fideles q̄ imersi sūt
tribulatiōibus 4 passionibus p̄ntis vite. vñ versus. Cōstat
in altari carne de pane creati. Pars iuncta vino pro vi-
uis scificat. Altera p̄ sanctis ps tertia p̄ redimēdis. Alij ver-
sus. Corpis i p̄tes x̄pi diuisio fit tres. Tincta dat vinis s̄z
ps secūda sup̄nis. Est donanda reis. pars tertia vinifican-
dis. Pars est p̄ sanctis. pars est pro iustificādis. Ista refert
grates supplicat illa deo. Sensus ē talis. vna ps significat
gratias actiones p̄ sanctis. altera orationē que est pro vni-
tercia p̄piciatōez q̄ ē p̄ defūctis. Sergius papa aliter dicit
Pars in calicē missa corpus x̄pi quod iā resurrexit signifi-
cat ps cōiuncta figurat corpus adhuc ambulās sup̄ terrā. ter-
cia i altari manēs vsq̄ ad finē corpus x̄pi iacēs i sepulcro
q̄ ad finē seculi corpa sanctorū in sepulcris erūt. Inno. sic
dicit. vna ps. s̄m s̄z x̄pm caput significat. sedā pars signi-
ficat illos quorū corpa req̄scūt i tumulis. 4 aīe regnāt cūz
x̄po. 4 sūt ille due que extra calicē reseruant. q̄ x̄ps iam est
impassibilis. 4 aīe sanctorū sunt in loco vbi nec ē luctus.
neq̄ timor neq̄ dolor. Tercia ps q̄ in calicem ponitur sig-
nificat eos q̄ adhuc in passiōe existūt. vt ab hac vita migrā-
tes ad caput suū trāseant. vbi nō moriētur ampli⁹. 4 nulla
tenus patient. Alij dicūt q̄ hoc fit p̄pter tres p̄sonas diuinas
in vna essentia. Sicut tres sūt p̄tes in diuisione hostie 4 tñ
vnus x̄ps. Alij dicūt q̄ hoc significat tres status x̄pi quib⁹
fuit mortalis. mortu⁹. 4 immortalis. Item p̄pter tres aptu-
ras in corpe dñi. scz manū. pedū. 4 lateris. Itē p̄pter tres
x̄pi substantias. scz diuinitatis aīe 4 corporis. Dubitat qua-
re sacerdos dicēdo alta voce. p̄ omnia secula seculorū parum
elevant calicē de altari. Ad hoc dicendū q̄ x̄ps qui p̄ passio-
nē descēderat ad inferos p̄ resurrectionē eleuatus est a mor-
tuis. Tunc subiūgit alta voce hec verba. Pax dñi sit semp
vobiscū. vbi iure p̄ partē immergendā figurati sunt fideles
sub tribulatiōib⁹ p̄sentis vite agonizātes. q̄ sacerdos ad ta-
les sic loq̄tur. pax dñi sit semp vobiscū. hic pax pectoris i p̄-
senti p̄ gratiā. 4 pax quietis seu eternitatis i futuro p̄ glāz
Dubitat quare alta voce p̄nūctat. pax dñi 9c. Inno. Re

resurrectionis gaudium non solum per signa insinuat sed etiam per
verba itimat et est exprimendum. Sacerdos ergo cum alta vo
ce pronunciat pacem domini etc. insinuat quod una die sabbatorum venit
Iesus et stetit in medio discipulorum suorum. et dixit eis pacem vo
bis ioh. xx. Dubitant quare facit ter signum crucis cum ho
stia super calicem. Inno. dicit quod virtus trinitatis animam cru
cifixi reduxit ad carnem ne dereliqueret animam eius in inferno
nec carnem eius daret videre corruptoribus. vel ideo quia tres mu
lieres querebant crucifixum ad hostium monumentum. vel significat
triduum per quod Christus fuit in sepulchro. vel quia pax dicitur in gloria
dari a tota trinitate virtute passionis Christi in cruce igitur cho
rus respondet. et cum spiritu tuo. quasi dicat. Tu nobis pacem optas.
et eadem pax cum spiritu tuo maneat quatenus toto spiritui diuini mi
seris assistas. et spirituali gaudio plenus fias. quia Christus cum salutem
sancti apostolorum dedit eis potestatem remittendi peccata dicens. Quorum
remiseritis peccata etc. Idcirco chorus clamat et postulat ab
eo remissionem peccatorum dicens. Agnus dei qui tollis peccata mundi
etc. Sibi sciendum quod agnus dicitur ab agno grece quod est pius latine
vel ab agnoscendo. quia agnus in toto grege solo balatum matrem
agnoscit. Christus autem in ara crucis patrem cognouit et matrem. Pa
trē per obedientiam. matrem per curam. Ibi quoque patris obtulit se pro nobis.
Et ideo in altaris immolatione ter dicitur. agnus dei. qui dicitur. agnus dei
qui agnouisti patrem miserere nobis. agnus dei qui agnouisti ma
trē miserere nobis. pie qui redemisti mundum dona nobis pa
cem. Porro secundum antiquam consuetudinem romane ecclesie tribus
modis uniformiter dicitur miserere nobis. propter tria genera pecca
torum que petimus nobis remitti. scilicet cogitatio. locutio. et opus
Cogitatio. in corde. locutio. in ore. actio. in opere. Postmodum
autem multis et variis aduersitatibus et erroribus ecclesie igne
tibus ad dominum cepit clamare dona nobis pacem. Et ut clamor
facilius exaudiret in ipsa immolationis hora dixit esse clamandum
Sergius papa instituit ut ante communicantes agnus dei a cho
ro decantaret. Nota in missis defunctorum dicitur bis dona eis
requiem. et tercius dona eis requiem sempiternam. quia per fidelibus de
functis triplex requies debet optari. Primo ut ab eis auferatur
pena in qua est labor et non requies et illa est eis requies pene. Se
cundo ut eis gloria aie conferatur. qua habita veraciter requies
cunt in bono desiderato. scilicet in ipso deo Tercio ut donec gloria corpori

scilicet post diem nonissimum. ne ulterius illud miseris exponatur
Prima non est requies sempiterna. quia sublata pena sensus adhuc
desiderat gloriam. Secunda etiam non est tota requies quia ante resurre
ctionem mortuorum siue corporum secundum beatum augustinum semper inest ani
mabus quodam naturalis appetitus resumendi corpora. quo
aliquaqualiter retardatur ne totaliter feratur in deum. Sed tercius
requies est vera requies sempiterna. quia aie que deum partialiter vi
det resurrectis corporibus in ipso ulterius eternaliter et perfectissime
requiescit. Ideoque in tercius vice et non in alijs congrue dicitur
requiem sempiternam. vel secundum alios quo ad primum petimus
eis liberatorem a pena sensitiva punire. quo ad secundum a consci
entia liberatorem et verum mordere. quo ad tercius liberatorem ab
affectiva dilatione et collatione gratie sempiternae. Post hoc pa
cis osculum sacerdos ministris porrigit. unde hoc pueniat iohannes
beletb. inno. et rationale sic inuenit. In primitiua ecclesia singu
lis diebus que missae intererat communicari solebant. et pro cresce
te multitudine fidelium institutum fuit ut tantum diebus dominicis co
municaretur. et postquam hoc obseruari non potuit ordinatum fuit
quod tantum ter communicaretur hoies. videlicet in natali. pasce. et pe
trecostes. Inuenio hoc remedio ut videlicet pro eo quod singulis
diebus populus communicabatur singulis diebus osculum pacis daretur
et panis benedictus. Et quod in quadragesima singulis diebus panis
benedictus sumi non potuit saluo ieiunio institutum fuit. ut di
ceretur collecta super populum in fine cum dyaconus dicit humilia
re capita vestra deo. Sed quod designat illud osculum. Inno. dicit
postquam dominus oes salutauit apostolos iterum dixit. pacem vobis ostendens
nobis. ut non solum debemus habere pacem in ore. sed etiam in pe
ctore. ne simus ex illis qui loquuntur pacem cum primo suo. mala
autem in cordibus eorum. Et sic cum hoc dixisset insufflauit et ait. Ac
cipite spiritum sanctum. Ad hoc designandum sacerdos dat ministro os
culum pacis. Et quia caritas dei diffusa est in cordibus nostris per
spiritum sanctum qui datur est nobis. ideo pacis osculum per vniuersos fi
deles diffundit ab ecclesia. Alij dicunt pacis osculum antequam coi
camus porrigimus. et in hoc significamus quod ois amaritudo
cordis quam habet ad proximum a nobis debet separari. quia si
ab inuicem discordamus in corpore Christi non manemus. Teneamus
ergo pacem concordie et tunc cum proximis. pacem pectoris in nobis/
metipis. scilicet oes hoies sinceris diligendo. ut pacem eternitatis co/

sequamur in celo adiuuante dño nostro ihu xpo. Itē populū
osculū pacis sumit. qz dñi sui grām ⁊ angeloz concordia p
mortē ejus pmeruisse gratulat. Itē signū pacis sibi inicez
dant vt ostendāt se esse cōiūctos corpi xpi p que facta ē paz
jn celo ⁊ in terra. Itē vt caritatis vinculo cōnectantur. qz er
go odientes se inuicem osculant. inde p̄dicatoris osculū smi/
tant. Rurs⁹ priusq̄ comunicam⁹ osculū dam⁹ vt iter nos
concordia esse ostendam⁹. ⁊ cū illa corp⁹ dñi sumam⁹. sine
qua munera nō acceptāt a deo. Item hoc fit ppter p̄ceptū
apostoli dicētis. Salutate vos inuicē osculo sancto. de⁹ autē
pacis ⁊ dilectionis maneat semper cū omnibus vobis. Et
sciendū. q̄ in missa p̄ defunctis in aliq̄bus ecclesijs nō datur
paz. qz fideles anime iam nō sūt nec amplius erūt in tur/
batione huius mūdi. s̄ q̄scūt in dño. vnde eis nō est neces
sariū pacis osculū. quod ē pacis ⁊ cōcordie signū. Et ergo
i rōnali dicit q̄ i missa p̄ defunctis nō dicit illa orō dñe ihu
xpe q̄ dixisti aplis tuis pacē meā do vobis ⁊c. Post hoc mit
tit p̄rem hostie in calicē dicēs illā orōnem sequētē.

Ec sacrosanta cōmixtio corpi ⁊ sanguinis dñi no
b stri ihu xpi sit michi ⁊ omnibus sumētibus sal⁹ me
tis ⁊ corpi ⁊ ad vitā eternā p̄merendā ⁊ capescen
dam p̄paratio salutaris amen.

Ec ē quarta p̄tula in qua ponit cōmixtionis ora
tio Et exponit sic. Hec sacrosanta cōmixtio id est
sacrata ⁊ sacrificata vnio. corpi ⁊ sanguis dñi no/
stri ihu xpi id ē speciez panis ⁊ vini sub qb⁹ cōtinet corp⁹
⁊ sanguis xpi sit michi sp̄ sacerdoti ⁊ omnibus sumētibus sp̄
sp̄aliter salus mētis. i. anime ⁊ corpi. ⁊ ad vitā eternā p̄
merendā ⁊ capescendā id ē possidendā p̄paratio id est dispositio
salutaris id ē saluifera amē. Nota cōmixtio illa significat
vniōnē carnis ⁊ anime in xpi resurrectōe que de nouo i re/
surrectione sunt vnita. Nam vt p̄dictum ē panis ad corp⁹
⁊ vinū ⁊ ad animā referri debz. Illud autē sane debz itelligi
quod sacerdos dicit cū enkaristiā mittit in calicē hec sacro
santa cōmixtio ⁊c. quod vtiqz referendū ē ad spēs panis ⁊ vi
ni sub qb⁹ corp⁹ xpi cōtinet. Corp⁹ enī xpi nō ē sine sāgni
ne nec sāguis sine corpe. ⁊ ido nō fit cōmixtio corpi ⁊ san
guinis. qz idē sibi ipsi nō cōmiscet. s̄d bñ fit cōmixtio sp̄s

vi. Mixtio enī est miscibiliū vnio. vt dicit primo de gene
ra. Nota q̄ i ista littera inuunt duo q̄ optat sacerdos sibi
⁊ omnibus sumētibus hoc sacramētū. videlicz salutē mētis
⁊ corpi. sc̄m scz p̄paratōez ad capiendū vitā eternā. In qb⁹
inuunt duo effect⁹ hui⁹ sacramēti. quos cōsequitur digne cōfi
ciēs ⁊ etiā sumēs hoc sacramētū enkaristie.

Omie ihu xpe fili dei vini q̄ ex voluntate pris coop
ante spūsancto p̄ mortē p̄pria mūdū vinificasti li/
bera me queso p̄ hoc sacrosantū corp⁹ ⁊ sanguinez
tū a cūctis iniq̄tatibus meis ⁊ ab vniversis malis meis ⁊
fac me tuis semp obedire mādati ⁊ a te nunq̄ imppetū
separi pmittas. Qui cū eodē deo patre i vnitate ejusdē spūs
sancti viuis ⁊ regnas deus p̄ omnia secula seculoz. Corpus
⁊ sanguis dñi nostri ihu xpi fiat nobis sal⁹ mētis ⁊ corpi
⁊ remissio oim peccatoz in vitā eternā amen.

Ratio ista nō ē de essentia sp̄i canonis. ⁊ p̄ hoc
o diuersi diuersimode eā legūt ⁊ orāt. Sed vt iā lecta
est sciat q̄ in hac orōne tria petunt. scz a peccatis
liberatio. p̄ceptoz dei obeditio. ⁊ adeo nunq̄ imppetū separō
Itē nota primo dicit ex voluntate patris. quoniā idiuisa sūt
opa trinitatis. Tota enī ⁊ indiuina trinitas xpm tradidit
ad mortē ⁊ ad redimendū mūdū. ⁊ vt tota natura humana
p̄ xpm redimeret a morte pater filiū dedit. fili⁹ seipz obtu
lit. spūsanct⁹ accepit. hinc ergo dicit aplūs. Christus p̄ spi
ritūsantū seipm obtulit deo patri hostiā immaculatā. sin/
guli tñ dederūt. acceperūt ⁊ obtulerūt. sed ad distinctōz pat
dicit debisse ppter autoritatē. fili⁹ obtulisse ppter hūanita/
tē spūsanctus accepisse ppter benignitatez. Finito canone
sacerdos se applicat ad susceptōz sacrosante hostie. Quidā
enī sacerdotes de manu q̄daz de patena corpus xpi sumunt
qui de manu sumūt dico q̄ tuqz agūt. quoniā digiti i ca
lice postea lauant. q̄ autē de patena sumūt nisi lauet i calice
patenā negligētia cōmittūt. licet expositores dicāt. q̄ hī q̄
corpus xpi in patena sumūt figurāt q̄ corp⁹ xpi i latitudine
caritatis sit accipiendū que designat p̄ patenaz. Nota post
illā orōez dñe ihu xpe ⁊c. celeriter dñice passionis memoria
habēda ē cū omī deuotōe ⁊ corde cōtito ⁊ conscia nō ficta.
post hoc corp⁹ xpi ⁊ sanguis sumenda sunt. in qua quidem

suppone non expedit fieri magna mora sed sacerdos breuiter
et reuerenter se expediat communicando propter cordis distractio-
nem et metis euagationem ne inueteres cogitationes possint deuotio-
nem ista cuius figura preceptum fuit in lege. quod agnus paschalis qui
figurabat christum comedere festinater. Nota sacerdos in qui
busdam ecclesijs omnes presbiteros hostie sumit. sed in aliquibus
vna pars in duas diuiditur. quas ministris scilicet dyacono et sub
dyacono porrigit. et sic cum ministris communicat. et per hoc insi-
nuat. quod christus post resurrectionem cum discipulis manducauit.
Quod autem vna pars accipit et reliquas ministris impedit insi-
nuat ut lucas euangelista commemorat. quod ihesus accipiens panem
fregit. et sumens reliqua porrigebat illis quorum cor ardens erat
in via. Nota summus pontifex non sic sumit eucharistiam sicut sacer-
dos cuius vel alter episcopus. nec etiam summus pontifex statim pri-
uilegia hostie submittit in calicem. sed eam post terciam signaculum
crucis super patenam reponit. et post osculum pacis ad sedem ascen-
dens ibidem consistens maiorem partem hostie suscipit de patena. quam
dyaconus sibi apportauerit de altari. quam dentibus suis diui-
dens vnam particulam eius sumit. et aliam in calicem mittit. et de
calice cum calamo hauit. deinde alias duas particulas distribu-
it ministris. dyacono cum osculo. subdyacono sine osculo. et ipse
subdyaconus residuum sanguinis in quem summus pontifex partem
miserit sumit. Romanus ergo pontifex sibi non communicat ubi
fragit. sed in altari fragit. et in sede coecat. quod christus in emans
post resurrectionem coram duobus discipulis fregit et non manduca-
uit. sed in iherosolima coram duodecim apostolis manducauit. Ascen-
dens ergo sedem sibi manducat et coecat. quod in ecclesia militate sum-
mus pontifex est caput et vicarius christi. et ideo in sublimiori loco com-
municat. Alia causa ystorialis a quibusdam redditur. scilicet dubia an sta-
sit. Fuit quodam papa nomine leo hereticus qui non communicare debe-
bat misit occulte sacramentum in sinum. et ergo ne deiceps possit
talis fallacia committi papa in alio loco omnibus cernentibus man-
ducat et communicat. Tamen in uero. dicitur quod ista ratione histo-
rica nunquam potuit in aliquo loco antetico inuenire. Post superum
eucharistie sacramentum sacerdos abluat digitos. et perfundit ne
aliquid incaute remaneat ex contactu diuini sacramenti
Indignum quidem esset ut manus que incorruptibile corpus con-
tractauerunt corpus corruptibile attingat nisi prius studiose

laent. Trina ergo ablutio sacerdotis in principio in medio
et in fine misse designat quod offert sacrificium salutare ad emun-
dationem cogitatiois locutiois et actiois. vel ad purgationem pec-
cati originalis. criminalis. et venialis. vel istorum que aguntur per
ignorantiam. negligentiam. et industriam. Hec autem ablutio potest re-
ferri ad ablutioem baptismi. cuius formam christus tradidit post su-
am resurrectionem. Euntibus inquit in mundum vniuersum do-
cite omnes gentes qui crediderit et baptizatus fuerit saluus
erit rationale dicit. Sane circa maiora tutius est agendum.
sacerdos ergo sumens sanguinem propter maiorem securitatem
et reuerentiam calicem cum utraque manu tenere debet. sed in per-
fusione superius sufficit altera tantum duobus digitis alterius ma-
nus adiunctis. quasi per hoc innuens sanguinem sibi non esse
Sed sumendo sanguinem ter hauit. ad designandum trinitatem
per fusionem vero bis per hoc designans caritatem que iter duos com-
sistit. Et post sumptum sacramentum non est statim spuendum si
comodose absque violentia nature fieri potest. Sed post horam
conuenienter spueri potest in loco competenti. ubi sputum neque pe-
dibus coculcari. Si quod est spiritualis omnia iudicat et a nemine iu-
dicat. et hostia non sicut alius cibus corporalis est masticanda sed
discrete et moderate ac leniter dentibus anterioribus terere-
da. et lingua mollificanda. ne aliqua pericula dentibus adbe-
reat. quam postea emittis creando coringat. Finita preceptio
corporis et sanguinis christi antiphona sequitur que post comunio-
nem cocinitur. que coiter comunio vocatur. quod tempore comunica-
tiois fidelium vel modicum post comunioem cantatur. et illa re-
presentat gaudium apostolorum de christi resurrectione. scilicet illud quod legi-
tur. gauisi sunt discipuli viso domino. et per gaudium mirabantur.
Quod autem in aliquibus ecclesijs recipiendo canit insinuat. quod apostoli
resurrectionis gaudium sibi inuicem mutuo nunciabant. Hec est
ergo dies quam fecit dominus. exultemus et letemur in ea. Alij di-
cunt sicut iterum misse significat ichoatorem boni operis. ita com-
munio consumationem laudabilis finis. Nam que digne voluit eu-
charistiam sumere et communicare debet usque in finem sine intermis-
sione laudare deum. sicut dicit apostolus. Sine intermissione ora-
te. et ps. Benedicite dominum in omni tempore. Et alibi Sit nomen domini ben-
dictum. Hinc sensum ragit oratio vltima que completa dicitur. quod ipsa
est completum officij missalis. et perfectionem seu consumationem

boni opis representat. Alij dicunt qd communio dicit ad gratias
actiones p hostia nobis transmissa et in edulium pposita. vel
szm alios comunio significat huius sacre comunionis et pce
ptionis sacramenti fructu. qd ab electis obrinebit dum mundus
consumabit. quo fructu dabit eis exultatio et leticia. iuxta il
lud ps. Exultabunt sancti in gloria. et pascunt edulio absqz
preccio comunio ipso ppinare inuitate et pponere qd dixit.
Et ego dispono vobis regnum. Post hoc iam in fine misse sa
cerdos se trasset ad dexteram preter altaris. et hoc ideo qz cul
tus fidei primo fuit in populo iudaico. post hoc trasset ad
geres. i fine vero vel circa fine itez reuertet ad iudeos ad p
dicatores enoch et helic. qd conuertet corda patrum ad filios. quo
nia i diebus illis saluabit iuda. et relique israhel salue fiet. Sz
hoc no videt placere innocetio qd dicit qd xps no predicauit
gentilibus sz iudeis. et sacerdos pnuicians euangelium gerit xpi
psonam. videt qd ipsa sinistra ps altaris no representat gerti
les. Ergo ipse dicit sic ea q sunt leta p dexteram preter alta
ris designant. p sinistra vero ea que sunt tristia et aduersa.
qz ergo sacerdos i principio misse gaudium dñice incarnatio
nis et natiuitatis ondit. iocundo pnuicians ad dexteram preter altaris
accedit. deinde ad sinistra conuertit. vt tristitia passionis in
nuet. Sz itez redit ad dexteram vt gaudium dñice resurrectionis
et ascensionis annunciet. Tunc dicit orones que vocantur copla
de. causa supius dicta est. Et hec orones debet multiplicari
equaliter collectis an epistolam pnuiciatis. Hec ordo qua sacer
dos pnuicians salutatores. exequitur eleuatis vel extensis ma
nibus. significat illam benedictionem szm inno. qua xps ascensu
rus in celum eleuatis manibus legit deuisse discipulis. Nam vt
lucas comemorat. Conxit eos foras in bethania. et eleua
tis manibus benedixit eis. et ferebatur in celum luc. ultio. Post
illas orones pnuiciat salutatores nouissima qua facta dyacono vel
sacerdos alta voce pnuiciat Ite missa est Representans illud
quod dictum est apostolis viri galilee quid statis aspicientes in
celum. sedete in ciuitate. quoadusqz induamini virtute ex
alto. Chorus autem qd in gratulando rñdet deo gratias. imitatur
aplos qd adorantes regressi sunt in iherusalē cum magno gau
dio. et erat sp in templo laudantes et benedicentes deo. Per hoc qd sa
cerdos vel dyacono dicit. Ite missa est dat licentiam eundi populo

ad propria. vt sic sensus iste. Ite ad propria missa est finita. vel
hostia salutaris deo patri pro nobis missa est. vel vestra de
notio missa est et heretis sedibus misterio sacrorum angelorum. Sz
rationale sic exponit. Ite post xpm et sequimini ipm. No enim
est in hoc mundo standum. sed ad patriam per bona opera est festinan
dum. Quod leuiter facere possumus. qz hostia missa est ad deum
patrem placandum p qua fracta sunt tartara: et paradisi ianna rese
rata. Nō conciliū auelionense statuit qd cum ad celebrandas mis
sas populus xpianus in dei noie conuenerit. no ante discedat
qz misse solentitas compleatur. et donec pronunciatum sit Ite mis
sa est. Et sic in hoc loco missa bene dicitur a mittendo. quia
tunc vnusquisqz fidelis ad propria ire dimittitur. Ite sciendum tri
pliciter missa clauditur seu concluditur. s. p Ite missa est. per
benedictionem dño et p reuescat in pace. In diebus enim festiuis: et
generaliter qm caratur gloria in excelsis deo. et in matutinis
te deum laudamus: concluditur cum Ite missa est. Et huius ratio est
quia in diebus istis populus in primitiua ecclesia ad ecclesi
am confluere: et quia tenebatur expectare finem misse. et nesci
ebat qm esset finis: minister vertebat faciem ad eos dās eis li
centiam recedendi. Sed in diebus pfectis et in ferijs: quibus no
cantatur gloria in excelsis: missa concluditur cum benedictionem
dño. quia tunc ministri et sacerdotes: quasi soli sine populo:
in primitiua ecclesia missas dixerunt Ideo iuxta morem anti
quam dicimus istis diebus benedictionem dño. specialiter in seiunio
et in aduentu dñi. missa clauditur cum benedictionem dño etiam
dñicis diebus ad denotandum qd si semper dño benedicendum
sit. multo magis hoc opere facere debemus Hec rationale. Sz
quia semp debemus manere in gratiarum actione. chorus re
spondet vniformiter. deo gratias. Et sic quando dicitur con
cludendo missam. benedictionem domio. p hoc populus ad grati
arum actiones inuitatur. eo qd post oia bona pacta deo debemus
regratiari et enī laudare: szm dictum apli. Gratias agite. sine
intermissione orate. Et quando sacerdos vel dyacono dicit
Ite missa est. tunc in pluribus ecclesijs faciem vertit ad popu
lum. Et rationabiliter. quia ad eos quos presentes licentiam
sermonem dirigimus. et eis ad quos sermonem dirigimus faciem
presentare solemus. Sed dicendo benedictionem domio. no disti
cte alloquitur populum. sicut cum dicit Ite missa est. sed iam se co/

numerat. et ideo facie vertit ad orientem. ut vero orienti ex alto qui illuminat omnem hominem gratias referamus. Sed missae defectorum clauduntur per requiescant in pace. Et sic enim per totius officii optatur requies: precipue in principio. ut ergo finis correspondeat principio missa clauditur per requiescant in pace et tunc respondetur amen. id est fiat. Iste factus sacerdos novissimam facit benedictionem super populum. et hoc designat spiritus sancti missionem in discipulos quem dominus de celo misit in eos iuxta quod ipse promisit. Accipietis inquit virtutem superni ventis spiritus sancti in vos: Sicut enim spiritus sanctus in nomine totius trinitatis mittitur. eo quod opera sancte trinitatis indivisa sunt. Ita et sacerdos istam benedictionem facit in nomine individue trinitatis dicens Benedicat et custodiat vos divina maiestas. pater et filius: et spiritus sanctus. et virtus et gratia benedictionis eiusdem sancte trinitatis. et consolatio almi spiritus super populum descendat et semper maneat. Hoc enim benedictio: per verbum oris et signum crucis exprimitur. quia ista missio sancti spiritus per sonum vehementis aeris: a celis et per linguas igneas intonuit. Quia legitur act. 2. Factus est repente de celo sonus. Et subdit. Et apparuerunt illis desuper disparte lingue etc. In qua benedictione finis habetur missae. Hic finis missae finem designat mundi. in quo electi dei libertatem habebunt: et deum semper benedicent. et ipse deus ipse benedicet et populo suo in pace. Item quod promissorum suorum tenet forma: quam separabit bonos a malis. quasi agnos ab ovis. Et dicit bonis. Venite benedicti patris mei. possidete vos. Tunc enim iusti ad claritatis gloriam perducentur et fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Sicut enim super eos effulgebit benedictio domini. Malis vero dicitur. Ite vos missa est mala et intollerabilis sententia. Ite maledicti in ignem eternum. ut dicitur Mat. 25. Deinde sacerdos inclinans caput ad altare dicit. Placeat tibi sancta trinitas etc. osculans altare: sequens signo crucis signans. ut illibata fides cor ipsius et mentem semper possideat. et animus minuat usque ad obtentum vite perbenis. in qua fidelis anima sociabitur deo in osculo salutari. in coniunctione inseparabili. in caritate christi quando videbimus ipsum sicuti est: regem in decore suo. quando illum cognoscemus: sicuti et cogniti sumus: cum peccatus evacuabitur omne quod ex parte est. quoniam tunc ve-

erit quod perfectum est. Ubique quid vis ad nutum adest. quicquid non vis procul deest. ubi erit status omnium aggregatio: one bonorum perfectus. In quo ipse finis erit nostrorum desideriorum. qui sine fine videbitur et sine fastidio amabitur. et sine fatigatione laudabitur. A laude ergo quia incepimus. in laude quoque terminemus: ut in eternum laudemus eum. Qui vivit et regnat in secula seculorum deus Amen.

Sequitur registrum et ordo tractatum et capitulorum huius libri: qui in duos libros priores divisus est

Libri primus est de quibusdam precibus et dispositionibus ad divini corporis christi tractationem et sumptionem et de ipso sacramento in se et in generali et habet quatuordecim tractatus

Tractatus primus est de studio sacre scripture. et habet sex capitula. Capitulum primum enarrat quomodo sacra scriptura serventer sit studenda. folio ij
Secundum declarat quot et quomodo in se habere debeat lector sacre scripture ij
Tertium propter quem finem sacra scriptura sit addiscenda iij
Quartum quot modis contingat peccare studendo sacra scripturam vel aliam scientiam iij
Quintum de modo studendi sacra scripturam vj
Sextum quot modis sacra scriptura exponatur vij

Tractatus secundus est de sacramento eucharistie in generali et habet quatuordecim capitula.

Primum cap. in quib ⁹ sacramentū eucharistie i veteri lege sit pfiguratum.	vij
Secundū a quo & quare hoc sacramentū sit institutū	ix
Tercium qñ hoc sacramentū sit institutū.	x
Quartū de dignitate huius sacramenti.	xi
Quintū de necessitate h ⁹ sacramenti.	xii
Sextū de diversis noibus huius sacramenti.	xiii
Septimū de modo sumendi hoc sacramentū.	xiiii
Octavū que sint signa p que cōiecturare possim ⁹ nos esse dignos ad hoc sacramentū recipiendū	xv
Nonū de utilitatib ⁹ quas cōsequuntur digne sumentes hoc sacramentū.	xvi
Decimū de dāpnis q cōsequuntur indigne sumētes	xvii
Undecimū quot modis hoc sacramentū sumat	xviii
Duodecimū an peccata venialia impedire possint effectum huius sacramenti in sumēte.	xix
Terciddecimū an ppter nocturnalē pollutionē cōmuniō sit ptermittēda.	xx
Quartūdecimū an melius sit sacramentū hoc frequētius accipere q̄ rari ⁹ .	xxi

Tractatus terci⁹ ē de ministro sacramenti eucharistie & habet. viij. capitula.

Primum capitulū de cōditōib ⁹ requisitis ad debitum ministrum huius sacramenti.	xxii
Secundū de diversis noibus sacerdotū in canone biblie expressis.	xxiii
Tercium de eoz dignitate & excellētia.	xxiv
Quartū de ipsoz honestate & clericali decētia.	xxv
Quintū de ipsoz castitate.	xxvi
Sextū de clericali tonsura.	xxvii
Septimū quō sacerdos se debeat ad missā pparare	xxviii
Octavū de indigne cōficiētib ⁹ & sumētib ⁹ corp ⁹ xp̄i	xxix

Tractatus quart⁹ In quo quedā in speciali de missa declarantur habet. xvij. capitula.

Primum capitulū quot modis missa dicitur quomodo dicitur & unde dicitur.	xxxij
Secundū qualiter missa sit celebranda.	xxxiii
Tercium de proparatis missis.	xxxv
Quartū quare missa quotidie celebratur cū tñ xp̄s semel passus sit.	xxxvi
Quintū an liceat sacerdoti in aliquo casu bis celebrare in vno die.	xxxvii
Sextū an missa boni sacerdotis melior sit q̄ missa mali sacerdotis.	xxxviii
Septimū quare missa libenter sit audiēda.	xxxix
Octavū qualiter missa sit audiēda.	xl
Nonū quare sacrificiū missis versus orientē offertur cū de ⁹ sit vbiq̄.	xli
Decimū qualiter a sacerdote in missa adorād ⁹ sit de ⁹ & quas & qualiter suas orōnes p̄nunciare deb ⁹ .	xlii
Undecimū quot modis missa pagitur & de cātu quo missa solemnizatur.	xliii
Duodecimū de diversitate officij abrosiani & gregoriani	xliiii
Terciddecimū de hora celebratōis missar ⁹	xlv
Quartūdecimū de p̄ma institutione missis & a quib ⁹ missa s̄m huiusmodi ritū est ordinata.	xlvii
Quintūdecimū de proinde ordinatione missis & in quibus consistit.	xlviii
Sextūdecimū de reorazione legalis sacrificij ad sacrificiū missis.	xlix
Decimūseptimū quare dies sabbati cessit beate virgini in specialē cōmemoratōne. & qualiter officia missis distinguuntur s̄m aliquaz terzaz cōsuetudinē iuxta numer ⁹ dier ⁹ in ebdomada.	l
Tractatus quintus de vestimētoz decētia multiplicitate. & instrumētoz cōcurrentiū multiformitate pertractabit & habet duo capitula.	li
Primum cap. de indamētis & ornamētis sacerdotalib ⁹	lii
Secundū de instrumētis ad officiū missis ordinatis	liiii
Secundus liber est de pficiētib ⁹ hoc sacramentū & de peri	

culis circa ipsū contingentib⁹ ⁊ dividitur in tres tractatus

Tractat⁹ primus ē de p̄ma pte misse. s. de pte p̄parato-
ria. ⁊ habet. xj. capitula.

Capitulū p̄mū de debita dispositōe ⁊ p̄paratōe m̄istri	xlj
Secūdu de allegorica ⁊ tropologica significatōe introit⁹	lj
Terciū de laude s̄cte trinitatis. s. gloria patri.	liij
Quartū de accessu altaris	liij
Quintū de osculo altaris ⁊ signo s̄cte crucis.	lv
Sextū de trāslatione ad dexterā partē altaris ⁊ de libri a/ peritione.	lvj
Septimū de kirieleyson	lvj
Octavū de cantu angelico. s. gloria in excelsis deo: ⁊ eius ex positione. Et quare in missa beate virginis interponūtur isti troppi. s. Sp̄s ⁊ alme ⁊c.	lvij
Nonū quare nō semp cātatur Gloria in excelsis.	lxij
Decimū de salutatione sacerdotis. s. dñs vobiscū ⁊ de col/ lecta.	lxij
Undecimū de numero collectarū ⁊ de cōclusiōe eandē	lxij

Tractatus secūdu ē de secūda pte misse. s. de pte instru-
ctoria ⁊ habet septē capitula.

Primū capitulū de epistola:	lxvj
Secūdu de graduali.	lxvij
Terciū de alleluja.	lxix
Quartū de tractu vel tractib⁹.	lxxj
Quintū de profia seu sequētia.	lxxij
Sextū de euangelio.	lxxij
Septimū de symbolo ⁊ eius expositione	lxxvj

Tractatus tercius est de terciā pte misse. s. de pte oblato-
ria que p̄cedit ipsā p̄fationē ⁊ dividitur in quinq⁹ capitula

Primū capitulū subdividitur in sex partes.

Prima de salutatiōe que p̄mittitur offertorio ⁊ de ipso of-

fertorio.

Secūda de oblationis p̄sentatione Ibi Suscipe sancta tri-
nitas.

Tercia de altaris thurificatione.

Quarta de manū ablatione.

Quinta de cordis humiliatōe ibi. In sp̄u humilitatis

Sexta de orōne secreta.

lxxvj.

lxxvij

xcj

xcij

xcij

xcij

Secūdu cap. subdividitur in duas ptes.

Prima de p̄fatione in ḡnali ⁊ eius expositōe.

Secūda de numero sp̄aliū p̄fationū ⁊ earū expositōib⁹.

Terciū cap. est de Canonē ⁊ habet duas ptes.

Prima de ritu que debet habere sacerdos legēdo canonem
Et de uoibus canonis. Et de modo legēdi Et quare secre-
te legitur.

Secūda de divisione canonis. in quinq⁹ partes. In/
quaz Prima ponūtur orōnes ⁊ obsecratōes p̄ ecclēsia s̄cta
⁊ cōgregatiōe fidelū in ḡnali ⁊ pro aliquib⁹ in speciali Et
inuocatiōes pro suffragis s̄ctorū

In secūda implorat dei patris benigna placatio.

In terciā ponūtur verba ap̄az cōsecratōis officina

In quarta tractatur de cōsecratōis memoriā

In quinta orat. p̄ refrigerio ⁊ gloria mortuorū

Quartū capitulū est de somnica oratione ⁊ eius expo-
sitione.

Quintū capitulū est de gratiarum actione siue de laudi-
bus ⁊ sine misse.

In fine Deo.

Este libro es de misse or 9 dias p done